

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**



**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ
ЗАКОНОДАВСТВА ТА ОСВІТИ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ**

**URGENT ISSUES OF MODERNIZING LEGISLATION
AND EDUCATION IN THE CONDITIONS OF
EUROPEAN INTEGRATION PROCESS OF UKRAINE**

**Матеріали
міжнародної науково-практичної конференції
(Чернігів, 27–28 жовтня 2016 року)**

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ
ЗАКОНОДАВСТВА ТА ОСВІТИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО
ПОСТУПУ УКРАЇНИ**

**URGENT ISSUES OF MODERNIZING LEGISLATION
AND EDUCATION IN THE CONDITIONS OF
EUROPEAN INTEGRATION PROCESS OF UKRAINE**

*Матеріали
міжнародної науково-практичної конференції
(Чернігів, 27–28 жовтня 2016 року)*

Чернігів
Видавництво «Десна Поліграф»
2016

УДК 343+378
ББК 67.9(4Укр)308
А 43

Рекомендовано до друку вченою радою Академії Державної пенітенціарної служби від 24 листопада 2016 року (протокол № 15)

Редакційна колегія:

Тогочинський О. М., доктор педагогічних наук, доцент;

Олійник О. І., кандидат юридичних наук, доцент;

Чебоненко С. О., кандидат педагогічних наук, доцент;

Аніщенко В. О., кандидат технічних наук, доцент;

Пузирьов М. С., кандидат юридичних наук;

Іваньков І. В., кандидат юридичних наук, доцент.

А 43 **Актуальні проблеми модернізації законодавства та освіти в умовах євроінтеграційного поступу України** : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 27–28 жовт. 2016 р.) / [редкол. : Тогочинський О. М., Олійник О. І., Чебоненко С. О. та ін.]; Міністерство юстиції України, Академія Державної пенітенціарної служби. – Чернігів: Десна Поліграф, 2016. – 372 с.

ISBN 978-617-7491-22-3

До збірника матеріалів науково-практичної конференції увійшли публікації вітчизняних та зарубіжних учених і практиків, присвячені історичним, правовим та міжнародним засадам реалізації державної політики, що спрямована на удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності різноманітних інституцій в сфері кримінально-виконавчих правовідносин та приведення порядку й умов виконання кримінальних покарань та пробації у відповідність до вимог загальновизнаних міжнародних правил і стандартів. Низка публікацій висвітлює: організацію роботи з уразливими категоріями засуджених; особливості відбору й підготовки пенітенціарного персоналу; питання якісної освіти як центрального поняття в умовах євроінтеграції; теоретико-методологічні аспекти реалізації соціогуманітарних та економічних завдань пенітенціарної системи.

Для персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, науково-педагогічних працівників, курсантів та студентів, слухачів, аспірантів та докторантів.

За зміст публікацій і достовірність результатів досліджень відповідальність несуть автори. Редколегія залишає за собою право корегувати матеріали виступів.

УДК 343+378
ББК 67.9(4Укр)308

ISBN 978-617-7491-22-3

© Міністерство юстиції України, Академія Державної пенітенціарної служби, 2016
© Колектив авторів, 2016

ВІТАЛЬНІ СЛОВА

Вельмишановні гості! Шановні колеги!

Щиро вітаю Вас з початком знакової події – роботи міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми модернізації законодавства та освіти в умовах євроінтеграційного поступу України». Хочу висловити вдячність працівникам Академії Державної пенітенціарної служби, закордонним друзям, провідним науковцям, представникам громадськості, правозахисним організаціям за участь в обговоренні питань, які пов'язані з реформуванням пенітенціарної системи та визначенням концепції її подальшого розвитку. Необхідно відзначити високий рівень представницького заходу, що відбувається в місті Чернігові, а це свідчить про те, що зміни вже розпочалися і в суспільстві, і в тих закладах, які готують майбутніх реформаторів, персонал пенітенціарної служби, на який покладено завдання від держави змінити стандарти, що існують, на користь європейських. Головним завданням в системі виконання покарань має бути повернення людини до суспільства, її соціалізація, і це передбачає розроблення та впровадження сучасних підходів до управління пенітенціарними установами. Наразі постає важливе завдання для нас – змінити суспільну думку стосовно пенітенціарної системи: як до засуджених, так і до персоналу установ виконання покарань. Термін «пенітенціарний» означає «той, хто кається», що вимагає створення умов, за яких система має не зломити людину, а сформувати у неї готовність до адаптації у суспільстві після звільнення, а територіальна громада має бути готова прийняти її.

Закон України «Про пробацію» розроблено з урахуванням міжнародного та європейського досвіду пробації. Верховна Рада України схвалила реальний крок у сфері наближення до міжнародних стандартів і впровадження у державі принципово нової системи заходів кримінально-правового характеру, покликаних, у першу чергу, забезпечити безпеку суспільства. Створення та розвиток пробації є складовою реформування системи юстиції в Україні, яка забезпечує підвищення ефективності запобігання злочинам і реінтеграцію засуджених та вдосконалення системи виконання покарань, передбачає розроблення нормативної та інституційної бази для надання послуг пробації, а також перепрофілювання та навчання співробітників цієї служби для створення повноцінної сучасної пробації, розбудову матеріально-технічної бази для її ефективного функціонування. У повноваженнях органів з питань пробації закріплено забезпечення основних функцій пробації, пов'язаних із: здійсненням (пробаційного) нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання у виді позбавлення або обмеження волі; виконанням покарань, не пов'язаних з позбавленням волі; реалізацією пробаційних програм; проведенням соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію; здійсненням заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення. Для реалізації подальшого розроблення нормативно-правової бази з питань пробації і визначення процедур її реалізації необхідна експертна й технічна підтримка з боку науковців та експертів. Як показує практика, найбільш ефективними формами такої співпраці є запровадження міжнародних партнерських пілотних проектів.

Переконаний, що ви і надалі будете спрямовувати всі зусилля на утвердження європейських норм та стандартів захисту прав і свобод людини, створення надійної основи для розбудови України як сучасної правової держави. Бажаю учасникам конференції плідної роботи, невичерпного натхнення та нових здобутків!

*З повагою
заступник Міністра юстиції України
Д. В. Чернишов*

Шановні учасники конференції!

Прийміть найщиріші вітання з нагоди роботи цієї міжнародної науково-практичної конференції. Конференція має всі підстави стати комунікаційною, інформаційною та освітньою платформою для фахівців у пенітенціарній сфері і тим самим стимулювати процес реформ та трансформації змін у нашій країні. Варто наголосити на важливості пристосування вищої освіти відповідного спрямування до європейських стандартів, підвищення її якості. Треба зазначити, що для цього ми маємо задіяти наявний людський потенціал та націлити його на вирішення складних завдань.

Якісна освіта в умовах євроінтеграції є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, консолідації усіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості. Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а й здатності самостійно їх застосовувати в нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях.

Важливе значення має реформування органів і установ пенітенціарної системи, їх організаційно-правове забезпечення з використанням позитивного зарубіжного досвіду, вдосконалення й підвищення ефективності діяльності пенітенціарних установ, беззаперечного дотримання прав людини та громадянина й гуманізації кримінально-виконавчого процесу в цілому. Наразі актуальними постають питання підготовки, навчання та перепідготовки працівників пенітенціарної системи. Сьогодні, як ніколи, пенітенціарна служба потребує високопрофесійного, високоморального, фізичного підготовленого працівника, здатного виконувати покладені на нього непрості функції виховання і ресоціалізації злочинця на основі найсучасніших підходів і методів роботи.

Удосконалення ж системи пенітенціарної освіти можливе за рахунок надання переваги практико-орієнтованому підходу, впровадження тренінгових компонентів, сучасних технологій та методик компетентнісного навчання.

Отже, гуманне, справедливе та законне ставлення до засуджених має стати реальністю. Упевнений, що конференція надасть учасникам наснаги, а пенітенціарній системі України – новий імпульс для розвитку. Бажаю вам продуктивності, вдалих партнерських зустрічей та плідної співпраці!

***З повагою
заступник Міністра освіти і науки України – керівник апарату
Р. В. Гребя***

ВСТУПНЕ СЛОВО

Міністерство юстиції України та Міністерство освіти і науки України надали допомогу в організації цієї конференції до якої залучилися наші закордонні друзі, провідні науковці, представники громадськості, правозахисних організацій.

Метою конференції стало обговорення актуальних питань модернізації пенітенціарного законодавства й підготовки персоналу для органів і установ виконання покарань та вироблення пропозицій щодо удосконалення названих напрямів.

Огляд міжнародної практики запобігання злочинності показує, що позбавлення волі повинно застосовуватися як крайній засіб впливу до небезпечних злочинців, оскільки ізоляція від суспільства і втрата соціально корисних зв'язків з сім'єю, рідними, друзями нерідко сприяє погіршенню психологічного стану та дезадаптації особистості. Саме тому вчені й практики багатьох країн світу таких як Норвегія, Нідерланди, Німеччина, Канада, Великобританія, Японія, Польща, Латвія та інших, плідно працюють у напрямках гуманізації кримінально-виконавчої системи, створення моделей реінтеграції та реабілітації засуджених, вдосконалення пенітенціарного законодавства, з урахуванням національних ментальних особливостей та менеджменту установ виконання покарань, покращенням методів і способів надання еквівалентного набору медичних, соціальних, релігійних, фінансових, юридичних послуг засудженим.

Під час роботи конференції були обговоренні проблемні питання реінтеграції засуджених, ролі органів пробації у кримінальному провадженні; прогресивних методів підбору, відбору та перепідготовки пенітенціарного персоналу; ідей щодо формування нової пенітенціарної філософії нашої країни.

Сподіваємося, що ця конференція стала ще одним із важливих кроків до вироблення пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства у кримінально-виконавчій сфері, професійної підготовки персоналу та функціонування пенітенціарної системи загалом.

Дякую всім учасникам конференції за плідні та цікаві дискусії.

*З повагою та вдячністю
ректор Академії Державної пенітенціарної служби,
доктор педагогічних наук, доцент,
полковник внутрішньої служби
Тогочинський Олексій Михайлович*

Андрій В. М.,

доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри трудового права та права соціального
забезпечення Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

ГАРМОНІЗАЦІЯ ТА УНІФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА

Процеси інтеграції та інтернаціоналізації матеріального виробництва, науки і техніки, поглиблення міжнародного поділу праці, розвитку світового економічного обміну, а також взаємозбагачення культур не вкладаються в межі національних правових систем: міжнародна правова система набуває все більшої правозастосовної практики. Таким чином, спостерігаємо досить високе значення міжнародної правової системи у вирішенні питань підтримки світової цивілізації.

Однією з ознак розвитку країни як правової держави є вдосконалення правової системи національного законодавства. Тому завданням кожної держави є правова реформа, яка включає оновлення всіх її елементів і забезпечення умов для їх оптимальної взаємодії з нормами національного законодавства та міжнародного права, підвищення цілісності системи, від чого залежить ефективність правового регулювання в цілому. Саме тому, як зазначають деякі дослідники, національна і міжнародна правові системи завжди будуть знаходитися в тісній взаємодії [5, с. 6–20].

Щодо відносин у сфері праці, цей зв'язок є досить міцним, оскільки сучасне міжнародне трудове право значною мірою сформовано під впливом найбільш вдалих зразків національного трудового законодавства. Однак, слід не забувати, що при аналізі будь-якої однієї із національних систем трудового права, стає більш помітним зворотний вплив: вплив міжнародних правових актів на національні [4, с. 8].

Виходячи з цього, міжнародне право необхідно розглядати не як правову галузь, а як систему права, для співставлення з якою використовується не одна з галузей права (цивільне, трудове, кримінальне тощо), а національне право в цілому [6, с. 185–197], завдяки чому міжнародне право включає в себе галузі так само, як і національне право. Якщо предметом національного трудового права є трудові відносини, то предметом міжнародного трудового права як галузі міжнародного права є не самі відносини у сфері, а відносини держав та інших суб'єктів міжнародного права з приводу цих відносин [1, с. 9-10].

Отже, одночасно з формуванням нових соціально-економічних, політичних і духовних передумов побудови правової держави оновлюється і зміст нормативного матеріалу, видозмінюються тенденції його вдосконалення і розвитку [7, с. 382–397].

Уніфікація права в загальному сенсі – це рух до гармонійної взаємодії різних правових систем [2, с. 57]. У політико-правовому аспекті метою уніфікації є усунення або згладжування відмінностей в національних правових системах на основі загальновизнаних принципів права. Основним інструментом уніфікації залишається так званий «однаковий закон», який розробляється експертами порівняльного права. «Однаковий закон» є невід'ємною частиною багатостороннього міжнародного договору, який зобов'язує країн учасниць цього договору інкорпорувати його в національне законодавство і застосовувати в якості національного Закону [8, с. 40].

Уніфікація права в широкому розумінні має на меті не тільки усунення відмінностей у правовому регулюванні аналогічних відносин у праві окремих держав шляхом створення однакових норм права, але й усунення перешкод на шляху міжнародного співробітництва та пов'язаного з ним розвитку регульованих національним правом відносин.

Гармонізація законодавства є способом міжнародно-договірної уніфікації права, заснованим на зобов'язанні держави дотримуватися певних напрямів (принципів) правового реагування при розробці національного законодавства, сформульованих у міжнародній угоді [2, с. 58].

У науці трудового права під міжнародно-правовою уніфікацією розуміється сукупність різних способів, за допомогою яких створюються одноманітні (уніфіковані) норми міжнародного права, норми-принципи, що забезпечують єдиний правовий простір для різних держав, правових систем [9, с. 144–150]. Міжнародно-правову уніфікацію досить часто розглядають порівняно з гармонізацією.

Міжнародна гармонізація ґрунтується на міжнародному зобов'язанні держави узгоджувати спільні підходи, концепції розвитку національних законодавств, здійснювати координацію законодавчої політики в окремих галузях національного права при збереженні за державами відповідного простору для власного правового регулювання. Тобто це діяльність щодо узгодження національного законодавства різних держав нормам міжнародного права. Якщо уніфікація полягає в перетворенні правових норм шляхом приведення їх до єдиного знаменника, то гармонізація, як більш м'який спосіб правової інтеграції, відбувається на основі зближення внутрішньодержавного права з певною нормативною моделлю, що дозволяє досить гнучко враховувати національні особливості. Гармонізація не прагне однаковості, вона орієнтується на зближення законодавства різних держав, що передбачає, в свою чергу, гармонізацію національних законодавств та уніфікацію правових норм.

Уніфікація норм та гармонізація національних законодавств здійснюється на основі міжнародних норм, які відрізняються за своєю юридичною силою. Залежно від юридичної сили уніфікованих міжнародних норм виділяють три основні способи міжнародної уніфікації та гармонізації на основі: 1) загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, договірних норм міжнародного права; 2) рекомендаційних міжнародних норм (норм-декларацій, модельних норм та ін.); 3) правозастосовної практики міжнародних контрольних органів і міжнародних судових органів. Форми міжнародної уніфікації та гармонізації залежать від форм міжнародного співробітництва. Зокрема, це форми: держав-членів міжнародної організацій, яка заснована на зобов'язаннях стосовно членства в цій організації; держав, які не є членами міжнародної організації, однак співробітничать з нею на основі міжнародного договору; міжнародних організацій на підставі укладених ними договорів про співробітництво [3, с. 44–47].

Отже, як правильно стверджують деякі дослідники, не можна не погодитися з тим, що норми права виступають як моделі належної поведінки. Щодо міжнародних трудових норм, можна зазначити, що це модель поведінки для національного трудового законодавства держав, а також поведінки держави (наприклад, приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів праці) [9, с. 55].

Таким чином, виступаючи як модель, міжнародні трудові норми в сучасних умовах мають слугувати зразком для національного трудового законодавства, бути гарантом основних прав працівників та інструментом для забезпечення узгодження інтересів сторін соціального партнерства.

Список використаних джерел

1. Гусов К. Н. Международное трудовое право : учебник / К. Н. Гусов, Н. Л. Лютов. – М., 2013. – 588 с.

2. Доронина Н. Г. Унификация и гармонизация в сфере правового регулирования иностранных инвестиций / Н. Г. Доронина // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. – 2005. – Вып. 1. – С. 51–62.

3. Лушникова М. В. О единстве (унификации, гармонизации) и дифференциации источников международного трудового права и международного права социального обеспечения / М. В. Лушникова // Вестник трудового права и права социального

обеспечения. Серия «Ярославская юридическая школа начала XXI века». – Вып. 4. Международное трудовое право и право социального обеспечения. – Ярославль. – 2009. – С. 41–82.

4. Лютов Н. Л. Российское трудовое законодательство и международные трудовые стандарты: соответствие и перспективы совершенствования: научно-практическое пособие / Н. Л. Лютов. – М. : АНО «Центр социально-трудовых прав», 2012. – 220 с.

5. Мюллерсон Н. Л. Соотношение международного и национального права / Н. Л. Мюллерсон. – М., 1982. – 136 с.

6. Общая теория государства и права. Академический курс: в 3 т. / под ред. М. Н. Марченко. – М., 2001. – Т. 2. – 720 с.

7. Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – М. : Юристъ, 1999. – 776 с.

8. Цвайгерт К. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: в 2 т. / К. Цвайгерт, Х. Кетц [пер. с нем.]. – М., 1998. – Т. 1. – 512 с.

9. Шестерякова И. В. Пути гармонизации трудового законодательства государств-членов ЕвразЭС / И. В. Шестерякова // Российский юридический журнал. – 2010. – № 1. – С. 52–55.

Аніщенко В. О.,

кандидат технічних наук, доцент, начальник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ ДПтС України Академії Державної пенітенціарної служби, доцент кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ ЯК ІНСТРУМЕНТ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У контексті втілення в життя взятого політичного курсу на інтеграцію до Європейського Союзу потребує трансформації та модернізації багато аспектів державного управління у сфері пенітенціарної системи України. У документі «Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй поводження з в'язнями» [1] викладені не тільки основні принципи відношення до в'язнів, але й певні рекомендації щодо вдосконалення в'язничного менеджменту за рахунок застосування сучасних інструментів управління.

Одним із таких інструментів є застосування інформаційних програм і технологій, що спрямовані на вдосконалення інформаційно-комунікативної складової в'язничного менеджменту. У Розділі I (Правила загального застосування) правило 6 «Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй поводження з в'язнями» [1] наголошує на тому, що у всіх місцях ув'язнення слід мати стандартизовану систему роботи з особовими справами ув'язнених. Такою системою може бути електронна база реєстрації або журнал з пронумерованими і підписаними сторінками. Мають бути передбачені процедури для забезпечення належного контролю за обліковими записами, що виконуються, і для попередження несанкціонованого доступу до будь-якої інформації, що міститься в цій системі, або до її змін.

Мінімальні стандартні правила ООН поводження з в'язнями втілені в національне законодавство (Міжнародний документ 995_221 від 30.08.1955), містять перелік необхідної інформації, що фіксується під час прийому засудженого та під час його утримання в установі виконання покарань (УВП). Але, на нашу думку, для вдосконалення в'язничного менеджменту необхідно створити систему електронного документообігу (СЕД), метою якої буде не тільки збір інформації про особисті дані та рух засуджених, але

й про стан всіх видів господарської, фінансової та іншої діяльності УВП, стан медичного забезпечення і здоров'я засуджених, програм щодо реінтеграції засуджених і результати їх виконання, результати аудиту ефективності управління УВП і роботи персоналу.

СЕД є трансформаційною системою, що спроможна змінювати комунікаційні процеси, а саме сприяти швидкому збору, обробці, угрупованню, універсалізації інформації, передачі її по всім комунікаційним каналам. Дана система необхідна для створення документів під час основної діяльності та передачі інформації різної складності до аналітичних систем всім зацікавленим сторонам, які взаємодіють і беруть участь у керуванні й роботі пенітенціарної системи України. Узагальнені можливості СЕД подані на рис. 1.

Для керівників різного рівня введення СЕД надає великі переваги, як від можливості оперативного отримання інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень, так і для оперативного контролю виконавської дисципліни, аудиту соціально-економічної ефективності в'язничного менеджменту, менеджменту пенітенціарної системи в цілому. В цій системі керівникам різного рівня управління зручно формувати задачі менеджменту органів і установ виконання покарань, господарської діяльності УВП (організації операційного менеджменту виробничих підприємств УВП) та інших. Можливості СЕД дозволяють вчасно відстежувати не тільки формування, розподіл, перерозподіл задач, але й кількісні показники їх розгляду, узгодження, затвердження, невиконання за встановленими термінами тощо [2].

обробка зовнішньої інформації (зміни в законодавстві, накази Мін'юсту України, ін.)	внутрішній документообіг	контроль виконавської дисципліни	збереження і контроль версій файлів
нумератори документів	маршрутизація робіт і документів	повідомлення виконавців	ведення архіву
рольові маршрутизатори	гнучка система прав доступу	атрибутивний і повнотекстовий пошук	звітність
облік витрат робочого часу співробітників	підтримка робіт щодо розподілу управлінських та ін. дій	веб-доступ	адміністративні регламенти накопичення інформації
протоколи (складання, оформлення тощо)	централізоване та децентралізоване адміністрування	налагодження інтерфейсу	сканування і розпізнавання документів різної складності

Рис. 1. Матриця узагальнених можливостей СЕД менеджменту пенітенціарної системи (автор. розробка)

Для безпосередніх виконавців (керівників нижчих рівнів управління) є свої переваги від впровадження СЕД, а саме: знижується трудомісткість пошуку необхідних документів з одночасним підвищенням якості підбору необхідних матеріалів; полегшується контроль виконавської дисципліни і підготовка різних заходів; знижується час підготовки, узгодження й затвердження підсумкових документів, контролю виконання управлінських та інших рішень.

Також можна виділити переваги для управління фінансово-бухгалтерськими підрозділами від впровадження СЕД, серед яких треба назвати наступні: підвищення швидкості руху документів (наприклад, з УВП, слідчих ізоляторів до територіальних органів Мін'юсту у сфері виконання покарань і пробації, а від них до апарату Мін'юсту і зворотній зв'язок), запобігання втраті документів, економія часу на їх підборку для проведення звірок або перевірок наглядових органів.

Комплексний ефект від впровадження СЕД в менеджмент пенітенціарної системи поданий на рис. 2.

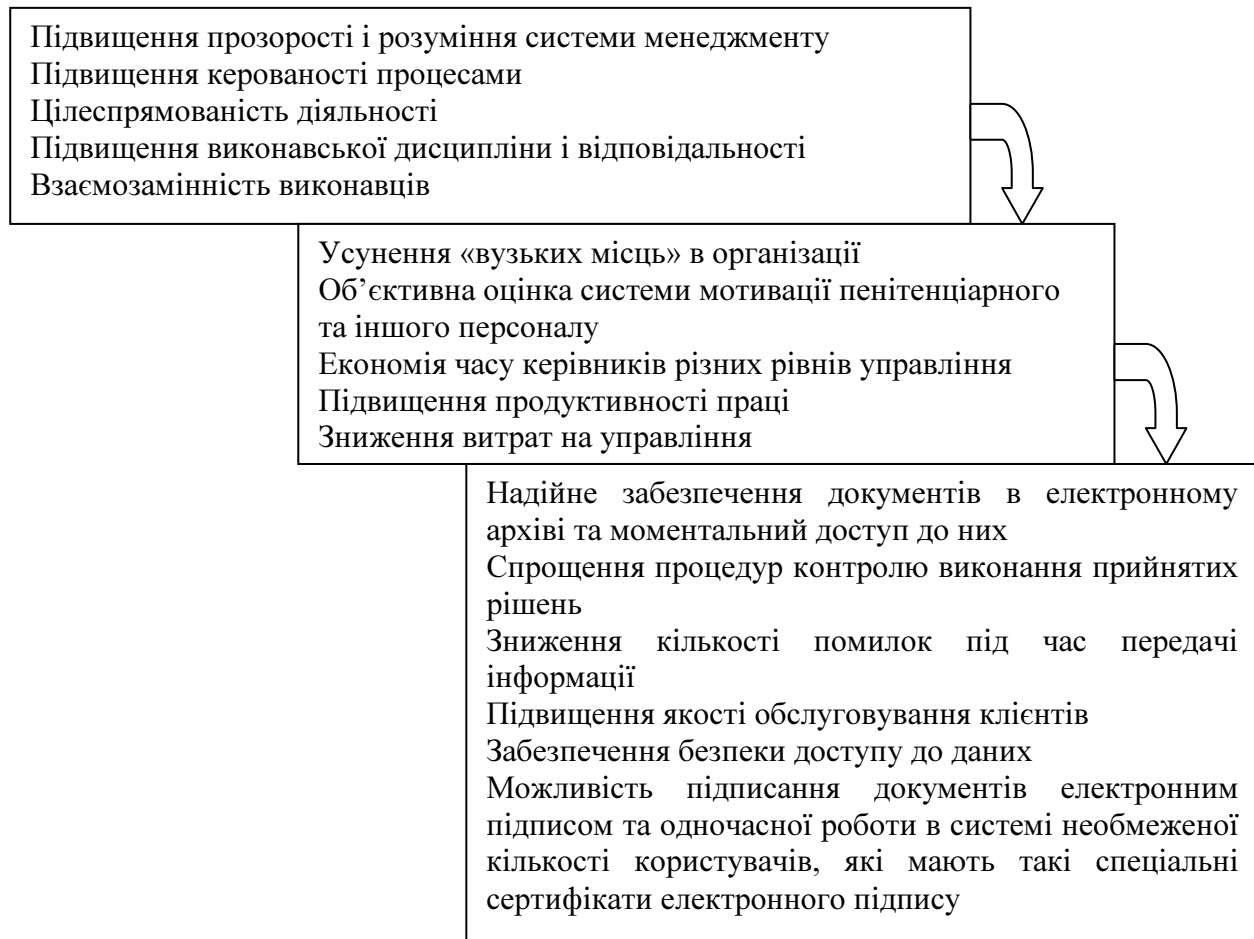


Рис. 2. Комплексний ефект від впровадження СЕД в менеджмент пенітенціарної системи (автор. розробка)

У цілому впровадження СЕД в системі взаємодії Мін'юсту, територіальних органів, УВП, органів пробації, центрами зайнятості населення, громадськими та іншими зацікавленими організаціями, що працюють з колишніми засудженими, полегшує й значно скорочує час пошуку документів, можливість їх копіювання, якості розробки керівних документів щодо менеджменту (адміністративного, фінансового, виробничого, кадрового, інформаційного, аудиторського та ін.) діяльності всіх учасників, захисту і збереження інформації всіх типів і видів, збільшує швидкість руху документообігу, налагоджує автоматизований контроль за термінами дії договорів, ліцензій на певні види діяльності, що надає можливість своєчасно оцінити економічну та соціальну ефективність роботи всіх керівних органів юстиції України та їх виконавчих органів у сфері пенітенціарної системи.

Ученими та практиками в галузі менеджменту доведено, що 80 % проблем управління може бути вирішено інформаційною системою, саме тому СЕД є сучасним

інструментом керування й управління на шляху реформування менеджменту пенітенціарної системи України.

Також треба зауважити, що СЕД має бути функціонально поєднана з іншими електронними системами інформаційного характеру про діяльність певної організації, а саме ІС:Бухгалтерія; ІС:Підприємство; ІС:Клієнт-СЕД та інші. Підтримка обміну документами має відбуватися відповідно до стандартів електронної документації й комерції ЕДУ (набір правил електронного оформлення типових ділових документів, основне призначення яких полягає у стандартизації всіх процедур документообігу між організаціями) і Commerce MI (єдиний стандарт обміну інформацією в форматі XML).

Взагалі формування й впровадження СЕД є важливою умовою нормальної організації процесу менеджменту, успішного функціонування пенітенціарної системи і частиною процесу впровадження інформаційних технологій у менеджмент всіх органів юстиції. Широке і планомірне впровадження нових інформаційних технологій у менеджменті пенітенціарної системи України, сучасних засобів комп'ютеризації й комунікації, в тому числі СЕД, є вимогою часу й одним із напрямів співробітництва з європейською і світовою системами інформатизації, особливо в таких предметних сферах: обмін інформацією у сфері нових інформаційних технологій; обмін досвідом використання нових інформтехнологій у пенітенціарній системі України; обмін і спільне виробництво програмного та інформаційного забезпечення; спільна розробка стандартів у галузі інформтехнологій для пенітенціарної системи України; наукові дослідження за різними напрямками інформатизації; надання інформаційно-обчислювальних послуг тощо.

Список використаних джерел

1. Мінімальні стандартні правила поведінки з в'язнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_212/print1389942907975600.
2. Асеев Г. Г. Электронный документооборот / Г. Г. Асеев. – Х. : ХГАК, 2000. – 474 с.

Андрущенко Т. С.,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії Державної пенітенціарної служби

АЛІМЕНТНИЙ ДОГОВІР ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДИТИНИ НА УТРИМАННЯ

У сучасних умовах активного розвитку саморегульованих правових інструментів проблематика забезпечення охорони і захисту прав та інтересів особи нотаріально-правовими засобами набуває важливого значення як пріоритетний напрям досліджень вітчизняної цивілістичної науки. При цьому особливої уваги заслуговують наукові розробки, спрямовані на дослідження найбільш проблемних у контексті цієї проблематики правовідносин, до яких виправдано відносять аліментні правовідносини у сімейному праві.

Актуальність теми пояснюється недостатністю наукової розробки аліментного договору як інструмента правового регулювання сімейних правовідносин, особливостей його застосування та нотаріального оформлення. На практиці це позначається незначним використанням аліментного договору, а також потенціалу нотаріальної процедури з його посвідчення для найбільш повного забезпечення охорони і захисту прав та інтересів його суб'єктів.

Стаття 189 СК України передбачає можливість батьків укласти між собою договір про сплату аліментів на дитину. Частиною першою цієї статті передбачено, що в цьому договорі батьки визначають розмір та строки виплати. Тож саме ці умови слід кваліфікувати як істотні, адже відповідно до статті 181 СК України батьки можуть визначити й інші способи виконання аліментного обов'язку, зокрема щодо участі в утриманні дитини в грошовій і (або) натуральній формі. Утім, встановлена у частині першій статті 189 СК України вимога про те, що умови договору не можуть порушувати права дитини, які встановлені цим Кодексом, дає підстави вважати істотними й інші умови, що згідно з цим Кодексом встановлюють імперативні правила аліментування дитини.

Розмір аліментів сторони визначають за домовленістю між собою у твердій фіксованій сумі або у відсотках від доходу одного з батьків (платника аліментів), але за жодних обставин він не може бути меншим від передбаченого у частині 2 статті 182 СК України. Якщо розмір аліментів визначено в твердій грошовій сумі, до договору треба включати умови про індексацію, як вимагає частина 2 статті 184 того ж Кодексу.

Якщо в договорі фіксується розмір відсотка, то, на думку Л. Костенко, слід обов'язково вказати, що саме є доходом [5]. Таку позицію вважаємо слушною, оскільки з розвитком суспільних відносин розширюється й зміст поняття «доходи», під яким нині розуміють не лише заробіток фізичної особи, але й пасивні доходи (проценти, дивіденди, роялті та інше), інші доходи, визначені, зокрема, у підпункті 14.1.54 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України [1].

Водночас, на наш погляд, у цьому питанні сторони щонайменше мають брати до уваги перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 р. № 146 [4], що впливає з вимоги статті 189 СК України про те, що умови договору не можуть порушувати права дитини, які встановлені цим Кодексом, у взаємозв'язку з правилами частини другої статті 181 СК України.

При встановленні умов щодо визначення розміру аліментів у частці від заробітку (доходу) аліментозобов'язаної особи матері, батька дитини необхідно враховувати, що допомога дитині повинна складати не менше 30 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку (частина друга статті 182 СК України). Законодавче закріплення мінімального розміру аліментних виплат, на наш погляд, є виправданим з міркувань забезпечення прав дитини, зокрема, у випадку, коли особа має кілька аліментних зобов'язань одночасно. При цьому вважаємо, що, в першу чергу, повинні забезпечуватися права та інтереси дитини, а вже потім права та інтереси інших осіб, яких може утримувати аліментозобов'язана сторона.

Сторони за домовленістю можуть зафіксувати в договорі й спосіб сплати аліментів, зокрема, готівкою, у безготівковій формі чи в інший спосіб.

Імперативною вимогою закону є визначення в аліментному договорі строків виплати аліментів. Виправданість її законодавчого закріплення пояснюється метою встановлення таких виплат та їх суттю щодо забезпечення утримання дитини. Водночас, закон не встановлює будь-яких особливих вимог: це можуть бути щомісячні, щоквартальні, щорічні або інші виплати.

Спірною вважаємо думку Л. Костенко про те, що сума аліментів може бути сплачена одноразово, але в цьому випадку, як вона зазначає, доцільно було б розписати, виходячи з якої базової суми (наприклад, щомісячного розміру аліментів) виходили батьки, устанавлюючи загальну суму одноразової сплати аліментів. Розрахунок, як правило, робиться за весь період виплати до досягнення дитиною повноліття [5].

На наш погляд, одноразова сплата аліментів не відповідає сутності аліментних правовідносин, зокрема такій їх ознаці, як тривалість. Крім того, такий договір викликає сумніви з позицій недодержання в ньому такої істотної умови, як строки виплати (що у правовому сенсі є відмінним від строку договору), а також відсутності в законі прямої

вказівки на можливість укладення такого аліментного договору на умовах припинення права на аліменти на дитину. Адже можливість припинення права на аліменти на дитину передбачена виключно у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно. Вважаємо, що даний аліментний договір з одноразовою виплатою аліментів не може розцінюватися як юридичний факт повного виконання аліментного обов'язку, зокрема, з погляду на обов'язок щодо участі в додаткових витратах на дитину.

Вимога статті 185 СК України про те, що той із батьків, який виплачує аліменти, зобов'язаний брати участь у додаткових витратах на дитину, дає підстави віднести її до істотних умов аліментного договору на дитину. Як свідчить практика, ідеться про фактично зазначені або передбачувані витрати, тому їх необхідно визначати в твердій грошовій сумі [4].

Підстави для надання такого утримання можна умовно поділити на позитивні та негативні. До негативних слід віднести наявність у дитини фізичних, розумових вад, хронічної, тривалої хвороби дитини. До позитивних належать обставини, пов'язані з розвитком здібностей дитини, її навчанням тощо.

Виходячи з цього, сторони можуть встановити умови щодо визначення участі аліментозобов'язаної особи в таких витратах та їх розміру, виходячи з принципу справедливості. Так, той із батьків, хто ініціює заходи, що пов'язані зі значними витратами, наприклад навчання, відпочинок, оздоровлення або лікування дитини за кордоном, має адекватно та пропорційно до інтересів дитини оцінювати такі потреби з урахуванням майнових можливостей іншого. Сторони можуть передбачити порядок сплати платежів на додаткові витрати на дитину, що можуть мати одноразовий, періодичний або постійний характер. Водночас вони можуть визначити умови щодо порядку узгодження питань сплати додаткових витрат на дитину з урахуванням конкретної ситуації.

В якості додаткових умов сторони можуть передбачити, зокрема, умови щодо:

- 1) участі дитини в розпорядженні аліментами, які одержані для її утримання (частина перша статті 179 СК України);
- 2) контролю з боку органу опіки та піклування за цільовим витрачанням аліментів батьком, на ім'я якого вони виплачуються (частина перша статті 186 СК України);
- 3) звільнення від аліментного обов'язку на дитину (стаття 188 СК України);
- 4) відповідальності за прострочення сплати аліментів, зокрема, у вигляді неустойки (пені) в установленому сторонами розмірі від суми несплачених аліментів (частина 1 статті 196 СК України).

Отже аліментний договір щодо утримання дитини є формою волевиявлення аліментозобов'язаної особи щодо добровільного виконання свого аліментного обов'язку на договірних засадах. У цьому сенсі він є правовою формою трансформації аліментного обов'язку в аліментне зобов'язання.

Аліментний договір як особливий вид сімейних договорів зумовлює особливі вимоги до його змісту, що передбачають:

– чітке визначення предмета договору, яким встановлюється аліментне зобов'язання в рамках сімейних правовідносин, підстави виникнення якого імперативно визначені законом;

– відповідні умови виконання аліментного зобов'язання (зокрема розмір, спосіб і строки), що відповідають правовій сутності таких правовідносин.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI // Голос України, 04.12.2010, № 229, № 229-230.
2. Сімейний кодекс України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 21-22. – Ст. 135.
3. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді

справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів: постанова Пленуму Верховного суду України від 15 трав. 2006 р. № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06>.

4. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 26 лют. 1993 р. № 146 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF/card6#Public>.

5. Костенко Л. Договір між батьками про сплату аліментів на дитину / Л. Костенко // Юридичний журнал. – 2005. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.justinian.com.ua/article.php?id=1813.

Адморок В. А.,

курсант 1-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Попружна А. В.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Академії Державної пенітенціарної служби

ДО ПИТАННЯ ПРО МІСЦЕ ПОХОВАННЯ Д. ГОВАРДА В УКРАЇНІ

Дбати й пам'ятати про місця життя і смерті видатних осіб – обов'язок цивілізованої держави, адже подібні місця формують своєрідний культурно-історичний простір і виконують неабияке виховне значення.

Місто Херсон стало своєрідним місцем пам'яті, пов'язаним із перебуванням в Україні видатного англійського правознавця, філантропа, реформатора в'язниць, борця з інфекційними захворюваннями Джона Говарда (290 років з дня народження).

Уперше Говард прибув до Російської імперії у 1781 р., відвідавши шпиталі, лікарні, в'язниці Петербурга, Москви, Херсона. Влітку 1789 р. він прибув вдруге до Херсона, щоб вивчити причини масової інфекційної захворюваності солдатів та матросів гарнізонів і жителів Новоросійського краю. На початку осені 1789 р. у Херсоні спалахнула епідемія, та це не завадило Д. Говарду відвідувати лікарні та тюремний замок. У 1790 р. він помер від тифу.

Існує припущення, що напередодні смерті філантроп попросив поховати його там, де він любив прогулюватись і встановити на могилі сонячний годинник. Волю покійного виконали, поховавши його на південній околиці Херсона, на хуторі його приятеля Дофіне (нині село Степанівка). На могилі встановили пам'ятник-піраміду з написами: «Говард. Упокоївся 20-го січня на 65 році від народження. Робив інших здоровими. Жив для інших». Згодом на надгробній плиті була викарбувана епітафія: «Спи спокійно, друг людей!» Зробили на піраміді й сонячний годинник. На жаль, його могила через деякий час була знищена. У 1831 р. коштом одеських та херсонських поміщиків Мордвікова, Кобле, Дофіне замовлено новий пам'ятник, який привезли з Італії. На новому пам'ятнику теж були написи: «1790», «Іван Говард», «Хто б не був ти, тут друг твій похований». Гроші на спорудження огорожі навколо цвинтаря були особистим пожертвуванням генерал-губернатора Ільїнського.

Щодо пам'ятника Говарду у Херсоні, то ще у 1817 р. за наказом царя Олександра І, який перебував у Херсоні, було вирішено поставити окремих пам'ятник – обеліск на околиці міста «по дорозі, що веде в Миколаїв». Встановили обеліск-пам'ятник Д. Говарду за проектом В. П. Стасова у 1818–1820 рр. (нині він розташований на проспекті Ушакова

та вулиці Пугачова). Для захисту обеліска від дії вологи і морозів у 1827 р. його покрили гарячим розчином оліфи і білил. Із метою охорони від осквернення пам'ятник, який спорудили на той час за межами міста, обнесли кам'яною стіною, передбаченою проектом. У 1826–1828 рр. пам'ятник перебудували за проектом губернського землеміра П. Гречини і відкрили у червні 1828 р.

У роки громадянської і Німецько-радянської війни огорожу частково зруйнували, відбудували в 1957 р. Довгий час монумент був занедбаний і лише в 1990 р. його реставрували, відновили барельєф і сонячний годинник.

Отже, перший висновок полягає у тому, що Д. Говард дійсно помер, перебуваючи у Херсоні, втім похований був у передмісті. На вулиці Ушакова у Херсоні знаходиться не могила вченого-філантропа, а пам'ятник на його честь.

Збереглася романтична легенда про перепоховання тіла Д. Говарда однією з прихильниць вченого Хеленою Потоцькою, дружиною коронного підкоморія Вінцента Потоцького. Імовірність цього припущення підтверджує кількадечне перебування Д. Говарда у маєтку Потоцьких у Ковалівці біля Немирова («Исторический вестник», 1893). Далі легенда оповідає, що В. Потоцький виконав примху коханої дружини – викрав і перевіз тіло до Ковалівки, де ніби Д. Говарда перепоховали на місцевому острові Кемп. Над могилою було встановлено пам'ятник.

Деякі довідникові видання ХІХ ст. містять відомості про цей факт. Зокрема, довідковий енциклопедичний словник К. Крайля (СПб, 1847, т. 6) повідомляв: «Здесь (в Коваливке), среди многих прекрасных памятников, привлекает внимание памятник, установленный графиней Потоцкой в честь выдающегося филантропа Говарда, прах которого она велела перенести сюда из Херсона».

І. Кульжицький у статті «Могила Говарда», оприлюдненій у журналі «Москвитянин» (1852, № 5) також стверджував: «...гроба с прахом Говарда нет в херсонской могиле. Он похищен и захоронен в другом месте». За наказом «сентиментальной филантропки» Хелены Потоцкой тело Говарда перевезено в Коваливку. Журнал «Москвитянин» отримав відповідь на запит про подану інформацію від тодішнього власника Ковалівки графа Болеслава Потоцького, який підтвердив інформацію про пам'ятник Д. Говарду з написом: «Здесь покоится Джон Говард. О ты, живущий в свое удовольствие, наделенный властью и богатством, подумай о тех, кто прозябает в болезнях, нужде, темноте тюрем...». Про перепоховання Джона Говарда писав й Афанасьєв-Чубинський у праці «Поездка на юг России» (1863).

На жаль, не віднайдено жодних архівних матеріалів про перепоховання. Другим висновком, є те, точне місце поховання Д. Говарда в Україні невідоме.

Список використаних джерел

1. Нахапетов Б. А. Джон Говард и его вклад в эпидемиологию чумы / Б. А. Нахапетов // Вопросы истории естествознания и техники. – 2001. – № 3.
2. Подолян Т. Герой добра та любові до людства / Т. Подолян // Дзеркало тижня. – 2004. – № 8.

Аніщенко Ю. Л.,

студентка 4-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ОСОБЛИВОСТІ РЕІНТЕГРАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ЖІНОК В УКРАЇНІ

Сучасний етап реформування пенітенціарної системи чітко пов'язаний з ідеєю реінтеграції засуджених, що є основою пенітенціарної філософії. Україна взяла курс на євроінтеграцію у всіх сферах життя, тому відповідно до міжнародних стандартів у сфері поводження із засудженими особами завдання з їх реінтеграції є пріоритетним [1; 2]. Зокрема в Європейських пенітенціарних правилах (новій редакції) [1] велика увага приділяється реінтеграції, а також індивідуалізації цього процесу і відповідно диференціації режимів відбування покарання. Отже, перед суспільством, постало складне завдання щодо забезпечення ефективності процесу реінтеграції засуджених, в тому числі жінок, в Україні.

Дослідження реінтеграції як процесу дозволяє виділити ряд органічно пов'язаних етапів, що складають його структуру: допенітенціарна, пенітенціарна та постпенітенціарна ресоціалізація. У свою чергу, кожен етап складається з більш конкретних періодів і механізмів (рис. 1).

Важливим є безпосередній процес реабілітації, який підрозділяється на такі етапи, як підготовка засуджених до звільнення наприкінці строку відбування ними покарання; надання звільненим соціальної допомоги після звільнення на волю; трудове та побутове влаштування осіб, звільнених з установ виконання покарань.

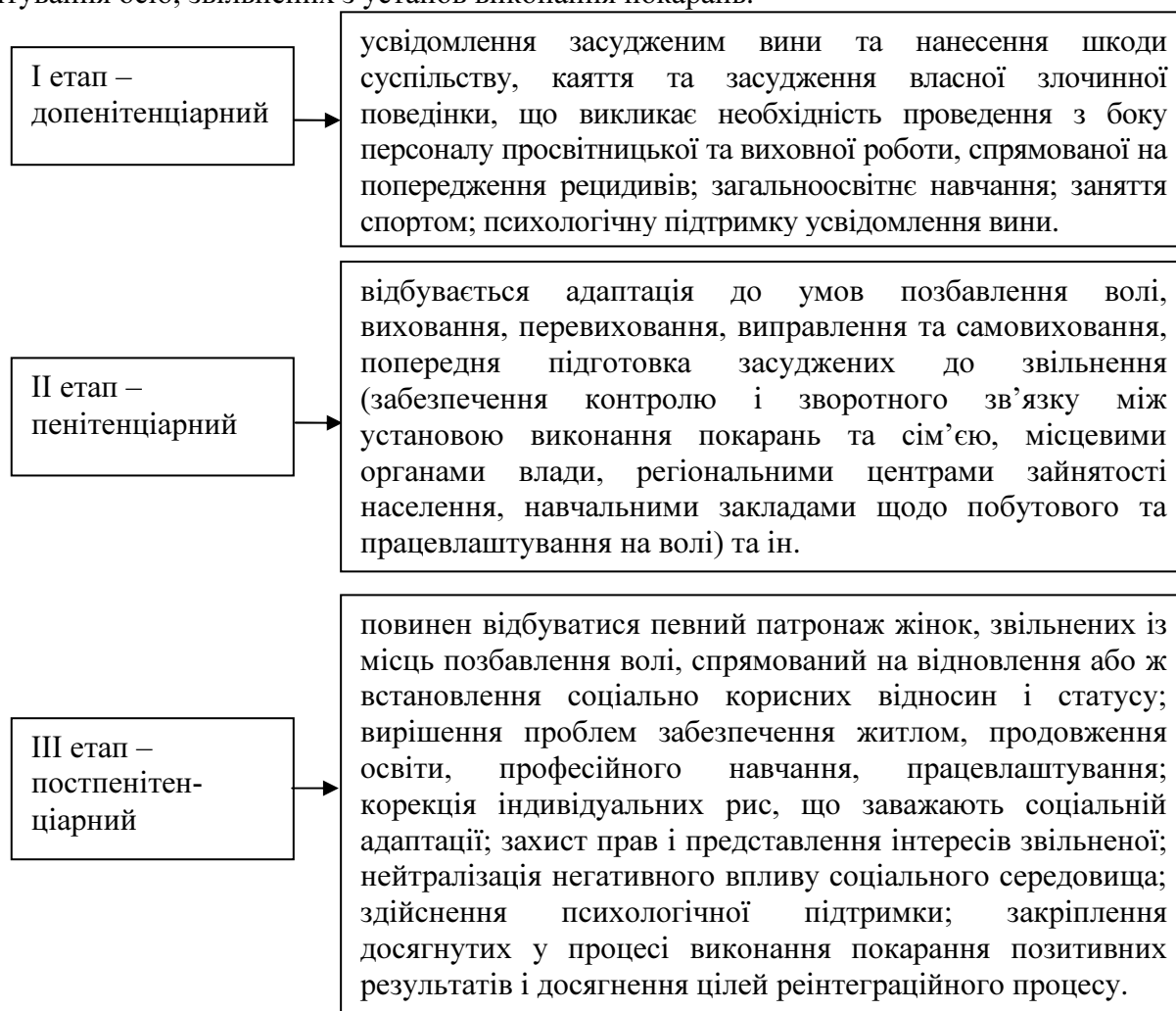


Рис. 1. Етапи та зміст складових механізмів процесу реінтеграції засуджених жінок

Вчені й практики встановили, що трудові і кваліфікаційні можливості та якості осіб, звільнених з місць позбавлення волі, дуже низькі, що пояснюється низьким рівнем професійної підготовки в установах виконання покарань. У зв'язку з цим необхідно організувати в установах виконання покарань підготовку спеціалістів з масових робітничих спеціальностей з працевлаштуванням після звільнення. Це має забезпечити їм конкурентоздатність на ринку праці.

Окрім того, реінтеграція включає удосконалення індивідуально-профілактичної роботи із засудженими:

- виявлення, попередження та ліквідація конфліктних ситуацій серед ув'язнених;
- боротьба з впливом кримінальної субкультури, для чого необхідно розробити нову систему орієнтації соціальних та духовних цінностей, в якій особливу увагу приділяти індивідуально-профілактичній роботі з лідерами угруповань та вивчати їх соціальне оточення;

- покращення підготовки кадрів для кримінально-виконавчої системи як в цілому, так і кадрів, компетентних в боротьбі з пенітенціарною злочинністю, які б навчались за спеціальними програмами.

Не можна обійти й гендерне питання [3] щодо індивідуального планування й здійснення роботи з жінками-ув'язненими, для прискорення забезпечення відповідного процесу реабілітації, виправлення й реінтеграції цих ув'язнених у життя суспільства. При цьому й оцінка ризиків, і класифікація таких осіб повинна враховувати, як правило, меншу небезпеку, яку жінки-ув'язнені становлять для оточення, а також особливо несприятливий вплив, який суворі заходи безпеки й підвищений рівень ізоляції можуть здійснити на жінок-ув'язнених; дозволяти брати до уваги при розміщенні й плануванні процесу виконання покарання важливу інформацію про минуле жінок, наприклад про насильство, якого вони могли зазнати, історії психічних захворювань, наркоманії й токсикоманії, а також батьківські й інші обов'язки щодо догляду; забезпечувати включення в плани виконання покарань реабілітаційних програм і послуг, що враховують їхні особливі потреби, зумовлені гендерними факторами; забезпечувати поміщення жінок, які потребують охорони психічного здоров'я, в установи, які не обмежують свободи, з мінімально можливим рівнем охорони, й проходження ними відповідного лікування замість поміщення їх до установ із посиленням режимом охорони виключно через їхні проблеми з психічним здоров'ям (Правило 41, 42) [3].

Особливо гостро постають питання після виходу з колонії жінкам з дітьми, їм майже не надається державна допомога (хоча добре відомо, що після звільнення у жінок виникає більше, порівняно з чоловіками, проблем соціального та матеріального характеру).

Наразі Україні необхідно взяти до уваги значний зарубіжний досвід поступенітенціарної опіки, а саме:

- вдосконалити роботу інспекцій по контролю за особами, які достроково звільнилися;

- застосовувати метод реінтеграції, що базується на індивідуальній допомозі звільненим особам. Специфіка такого методу полягає в тому, що в ході супроводу вирішуються індивідуальні проблеми, актуальні саме для цього звільненого. Але індивідуальна робота потребує великих людських та матеріальних ресурсів. Тому успіх цього методу буде досягнутий в тих країнах, де розвинуті традиції волонтерства. Наприклад, в деяких тюрмах Великобританії на одного засудженого припадає два волонтери.

- допомагати функціонуванню груп самопомоги, які створюються колишніми засудженими, вже успішно реінтегрованими у суспільство. Такі групи надають не тільки соціальну, але і психологічну підтримку. Перше таке співтовариство зафіксовано ще в XIX ст. у Великобританії і на сьогоднішній день позитивно себе зарекомендувало в інших країнах. Вирішальним фактором існування таких груп є здійснення супервізії

(наставництва), що забезпечує встановлення певних стандартів роботи та оцінку її ефективності;

– сприяти створенню і розвитку інфраструктури, яка б дозволяла вирішувати різні проблеми звільнених, перш за все – житла, працевлаштування, дозвілля, підтримки суспільно корисних зв'язків тощо. Такі установи, як правило, включені до державної та муніципальної соціальної системи і відрізняються великим розмаїттям послуг, які надаються. Цілі таких соціальних установ полягають здебільшого у мінімальній підтримці деінтегрованих осіб, які повернулися з місць позбавлення волі, запобігаючи таким чином їхньому остаточному падінню на соціальне дно. Велику популярність в західних країнах отримали Центри соціальної реінтеграції, які націлені на допомогу «перспективній» меншості, які мають бажання змінити своє життя на краще. Досвід таких пробачільних (випробувальних) програм накопичений в багатьох провідних країнах світу, зокрема в Канаді, Швеції, Великобританії.

Зауважимо, що на сучасному етапі розвитку суспільства реабілітаційні установи для звільнених осіб утримуються за рахунок благодійних організацій, їх кількість незначна і перебувають в них здебільшого особи чоловічої статі, реабілітаційні центри для жінок майже взагалі відсутні, питання ресоціалізації жінок повинно бути взято державою під особливий контроль. Отже, що стосується діяльності держави в цьому питанні, то його вирішення в сучасних умовах вимагає особливої уваги.

Міжнародна практика не має очевидних універсальних механізмів реінтеграції і відрізняється різними підходами та новаторськими експериментами, які доцільні в тій чи іншій країні. Кожен з методів реінтеграції має свої обмеження та недоліки, тому для досягнення ефекту реінтеграції необхідно поєднувати різні заходи роботи з особами, особливо з колишніми жінками-ув'язненими. Слід зауважити, що особливої уваги звільнені потребують у перші три-чотири місяці після звільнення, коли важлива роль в їхній соціальній адаптації належить безпосередньому оточенню, куди потрапляє звільнений. Тому поряд із соціальною та трудовою адаптацією актуалізується виховна, соціально-психологічна, корекційна робота з цією групою. Самостійно подолати всі ці проблеми людина дуже часто не в змозі, тому допомога центрів реінтеграції стає дуже актуальною для неї.

Міжнародна практика створення центрів реінтеграції свідчить про те, що їхня діяльність зменшує ймовірність повторних злочинів, оскільки вона дозволяє своєчасно вирішувати актуальні проблеми осіб, звільнених від відбування покарання.

Список використаних джерел

1. Європейські пенітенціарні правила (нова редакція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-info.biz/legal/baseni/ua>.
2. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_212/print1389942907975600.
3. Правила ООН, що стосуються поводження з жінками-ув'язненими й заходів покарання для жінок-правопорушників, не пов'язаних із позбавленням волі (Бангкокські Правила) // Жінки і кримінальні покарання: [наук.-практ. посіб.] / упоряд. І. Яковець. – К. : ФОП Паливода А.В., 2011. – 64 с.

Бабанін С. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СКЛАДАННЯ ПОКАРАНЬ ТА ЗАРАХУВАННЯ СТРОКУ ПОПЕРЕДНЬОГО УВ'ЯЗНЕННЯ

Законом України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» від 26 листопада 2015 р. внесені зміни до ст. 72 КК України [1]. У зв'язку з прийняттям цього Закону виникає питання про його соціальну обумовленість.

Під соціальною обумовленістю права розуміють відповідність, адекватність права суспільним відносинам, що регулюються, його здатність відображати об'єктивні потреби суспільного життя. У механізмі соціальної обумовленості права виділяють три стадії: виникнення потреби в юридичному регулюванні відповідних відносин; відбиття у правовій, моральній, політичній свідомості потреб та інтересів, формування громадської думки; діяльність держави в особі її компетентних органів з прийняття правових норм – правотворчість [2, с. 111].

Прийняттю вказаного Закону передувало внесення до Верховної Ради України законопроекту № 3413 від 05.11.2015 [3] з аналогічною назвою. Серед супровідних документів до цього проекту, як і до будь-якого іншого, є пояснювальна записка, яка повинна розкривати, зокрема, соціальну обумовленість пропонованих змін до КК. Згідно з цією запискою, введення у законодавство положення про збільшення коефіцієнту зарахування часу утримання під вартою у слідчих ізоляторах до покарання у вигляді позбавлення волі обгрунтоване, зокрема, необхідністю розвантаження вітчизняних слідчих ізоляторів. Метою і завданнями прийняття цього законопроекту визначались відновлення прав і законних інтересів людей, засуджених до позбавлення волі, права яких були значно обмежені під час утримання під вартою; сприяння зменшенню строків утримання в слідчих ізоляторах громадян, які знаходяться під слідством і судом; приведення у відповідність до міжнародних стандартів умов утримання під вартою; значне зменшення строків утримання осіб у слідчих ізоляторах; економія бюджетних коштів у зв'язку із скороченням кількості людей, яких утримують у слідчих ізоляторах [4].

На наш погляд, закономірним є питання про можливість прийнятого Закону досягти задекларованих у пояснювальній записці до законопроекту мети та завдань, зокрема, щодо приведення у відповідність до міжнародних стандартів умов утримання під вартою, значного зменшення строків утримання осіб у слідчих ізоляторах. Вирішення цих питань належить до сфер регулювання не кримінального, а інших галузей права, у першу чергу, кримінально-процесуального. Проте пропозицій щодо внесення змін до КПК України щодо зменшення строків тримання під вартою аналізований проект не містив. Згідно з ч. 1 ст. 197 КПК України, яка не змінювалась з моменту прийняття КПК України 2012 р., строк дії ухвали слідчого судді, суду про тримання під вартою або продовження строку тримання під вартою не може перевищувати шістдесяті днів, а ч. 3 цієї ж статті визначає, що сукупний строк тримання під вартою підозрюваного, обвинуваченого під час досудового розслідування не повинен перевищувати: 1) шести місяців – у кримінальному провадженні щодо злочинів невеликої або середньої тяжкості; 2) дванадцяти місяців – у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів [5].

Отже, внесені зміни до ст. 72 КК України щодо зарахування одного дня попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі, на наш погляд, ніяким чином не здатні зменшити строки утримання осіб у слідчих ізоляторах, оскільки ці строки передбачені іншим нормативно-правовим актом, і, відповідно, не здатні досягти

задекларованої у пояснювальній записці до аналізованого законопроекту мети. Більше того, є велика ймовірність умисного затягування досудового розслідування підозрюваними, які утримуються під вартою, з метою зменшення реального строку можливого подальшого покарання у виді позбавлення волі, що призведе не до розвантаження слідчих ізоляторів, а до їх ще більшого перевантаження.

Прийняті зміни до ст. 72 КК реально можуть впливати лише на розвантаження установ виконання покарань. Проте для цього існують інші механізми, наприклад, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання.

Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання)» від 20 листопада 2015 р. вказував на доцільність відхилення цього законопроекту за результатами розгляду в першому читанні, оскільки проект містив різного роду недоліки, зазначені у цьому висновку. Зокрема, у висновку вказувалось, що сама ідея проекту щодо зарахування судом строку попереднього ув'язнення «з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі» не обґрунтована у доданих до проекту супровідних документах належним чином і тому викликає сумнів. Режим в установах виконання покарань не можна вважати більш м'яким, аніж режим тримання осіб в установах попереднього ув'язнення. Також до осіб, які визнали свою вину і співпрацюють з органами правопорядку, тримання під вартою застосовується лише у виключних випадках. Тому в разі прийняття проекту виявиться, що особи, які намагаються ухилитись від заслуженого покарання і у зв'язку з цим тримаються під вартою, одержать певну пільгу порівняно з тими, хто поводить себе позитивно і співпрацює з органами розслідування, оскільки термін тримання під вартою буде зараховуватись у строк позбавлення волі у подвійному розмірі і отже, перші з названих осіб загалом відбуватимуть менші строки позбавлення волі, ніж ті, до кого тримання під вартою не застосовувалось [6].

Незважаючи на наявність достатньо суттєвих недоліків, визначених Головним науково-експертним управлінням Верховної Ради України, Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» був прийнятий без їх врахування у достатньо короткий термін – за три тижні з моменту внесення до Верховної Ради України відповідного законопроекту.

На нашу думку, при прийнятті цього Закону не дотриманий належним чином механізм соціальної обумовленості права, що призвело до виникнення достатньо широкого суспільного резонансу з приводу доцільності існування так званого «Закону Савченко».

Вважаємо, що соціальна обумовленість зарахування одного дня попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі в Україні на сьогодні недостатня, а тому це положення доцільно виключити з КК України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page2>.
2. Соціологія: підручник / [Н. П. Осипова, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова та ін.]; За ред. Н. П. Осипової. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 336 с.
3. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання)» № 3413 від 05.11.2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56953.
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо удосконалення порядку зарахування судом строку

попереднього ув'язнення у строк покарання)» [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56953.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page7>.

6. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання)» від 20 листоп. 2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56953.

Баляснікова Т. І.,

старший викладач кафедри іноземних мов та ділової української мови Академії Державної пенітенціарної служби

Ігнатович Т. З.,

старший викладач кафедри іноземних мов та ділової української мови Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОЕКТ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Сучасні вимоги до іншомовної освіти вказують на необхідність впровадження таких методик, які б більш ефективно розкривали потенціал студентів, їх інтелектуальні, творчі та моральні якості та сприяли підвищенню мотивації вивчення іноземної мови, активізували їх пізнавальну діяльність, спонукали до творчого пошуку та самовдосконалення. Одним з дієвих способів організації мовної взаємодії і формування іншомовної комунікативної компетенції студентів є проектна методика.

Метою статті є розглянути дидактичні умови застосування методу проектів у вивченні іноземної мови як одного з найефективніших шляхів інтелектуального розвитку студентів, визначити форми організації роботи над проектом.

Метод проектів є новим у педагогічній науці. Цим питанням займались Дж. Дьюї, В. Килпатрик, С. Шацький. Сучасні педагоги і науковці І. Бім, І. Зимня, Є. Полат, І. Сахарова, І. Чечель детально досліджують і розвивають проектні методики.

Слово «проект» у перекладі з латинської мови означає «кинутий вперед». Це цільовий акт діяльності, в основі якого інтерес студента.

Поняття проект має декілька значень:

1. Розроблений план споруди, виготовлення, реконструкції чогось.
2. Попередній текст документа, задум чогось.
3. Певна форма організації великих та відносно самостійних починань.
4. Форма перебудови цілеспрямованої діяльності.

Фактично, проект – це будь-який задум, що має мету, термін та конкретні кроки реалізації.

Метод проектів у методиці викладання іноземних мов – це система комунікативних вправ, яка передбачає самостійну творчу іншомовну діяльність студентів з розв'язання певної проблеми, результатом якої є окремий кінцевий продукт.

Основна мета методу проектів полягає в наданні студентам можливості вчитися самостійно здобувати знання у процесі вирішення практичних завдань. Великою перевагою проектної діяльності є вміння, які набувають студенти в процесі. Вони навчаються планувати свою роботу і попередньо прорахувати можливі результати, використовувати багато джерел інформації, самостійно збирати і накопичувати матеріал, аналізувати, спів

вставляти факти, аргументи свою думку, приймати рішення, створювати «кінцевий продукт» (доповідь, реферат, календар, проспект тощо) , а також здобувають вміння презентувати створений продукт перед аудиторією і оцінювати себе та інших.

Проект є комплексом знань, які використовують не лише з метою ознайомлення з країнознавчою інформацією, а і як засіб контролю сформованості мовленнєвих умінь з вивченої теми.

З огляду на різні підходи до класифікації проектів їх розрізняють за цілим рядом параметрів.

За видом діяльності проекти поділяються на дослідні, творчі, рольово-ігрові, інформаційні, практично-орієнтовані.

За предметно-змістовою сферою розрізняють моно проекти, міжпредметні проекти.

За характером координації проекти бувають таких видів: проекти з відкритою, наявною координацією, зі схованою координацією.

За характером контактів проекти можуть бути внутрішні, регіональні, міжнародні.

За кількістю учасників проекти поділяються на особисті, парні, групові.

За терміном проведення проекти бувають короткотривалі, середньої тривалості, довготривалі.

Метод проектів завжди орієнтований на самостійну діяльність – індивідуальну, парну, групову, яку студенти виконують протягом певного відрізка часу. Метод проектів завжди припускає вирішення якоїсь проблеми. Воно включає в себе використання сукупності різноманітних засобів і методів навчання з одного боку, а з іншого припускає необхідність застосування знань з різних галузей науки, творчих областей.

Робота над проектом відбувається в такій послідовності і складається з таких етапів: підготовчий, виконавчий, презентаційний та підсумковий.

Підготовчий етап проекту включає вибір та обговорення теми проекту, формулювання проблеми, обговорення процесу виконання, розробку структури проекту, систематизацію та виділення головної інформації, розподіл обов'язків між учасниками проекту, обговорення кінцевого продукту та способу його презентації. Цей етап проходить у режимі колективного обговорення, у процесі якого до уваги беруться особистий досвід та інтереси студентів.

На виконавчому етапі студенти готуються до виконання проекту. Вони збирають інформацію, читають тексти, працюють з довідниками, проводять анкетування, накопичують матеріали, шукають додаткову інформацію., а також обговорюють первинні результати в групах. Цей етап відбувається в режимі індивідуальної та групової діяльності, а також колективного обговорення.

Презентаційний етап передбачає підготовку студентів до виступу. У процесу цієї підготовки відбувається остаточне оформлення проектів, створення мультимедійних презентацій, відео тощо, після чого відбувається власне презентація проектів. Етап проходить в режимі індивідуальної та групової діяльності.

Головною метою підсумкового етапу є аналіз та оцінювання проектів. Студенти обговорюють результати проектної діяльності в малих групах та дають оцінку проекту в цілому, а також оцінюють роботу кожного студента. Режим роботи цього етапу – колективне обговорення. Викладач аналізує одержану інформацію та використовує її для загального оцінювання роботи студентів.

Як видно із вищезазначеного цей метод вдало поєднує самостійну, індивідуальну і групову роботу. Під час роботи над проектом студенти взаємодіють один з одним, з викладачем, роль якого змінюється: із контролера він стає рівноправним партнером і консультантом. Під час захисту проекту увага звертається на: якість матеріалу, його композицію, глибину вивчення проблеми, застосування знань з інших предметів, активність кожного учасника проектування, колективний характер прийнятих рішень, характер спілкування та взаємодопомоги в групі, вміння студентів аргументувати, робити висновки, культуру мовлення, естетичність оформлення результатів проекту, вміння

відповідати на запитання опонентів.

Під час роботи над проектом викладач допомагає студентам у пошуках джерел інформації, сам є джерелом інформації, координує весь процес. Він має зорієнтувати студентів на доцільність пошуку та використання тільки того матеріалу, який має теоретичну, практичну та пізнавальну значущість. Разом з тим є цікавим, вимагає творчого підходу до обробки, оскільки саме феномен «інтересу» в проектній діяльності є чільним фактором для активізації пізнавальної діяльності, підвищення її якості та продуктивності.

Проектна методика, як педагогічна технологія спонукає студента використовувати проблемний, дослідницький та пошуковий підходи до опрацювання інформації за тематикою проекту. Саме за таких умов для студента стає можливим органічно інтересувати знання з різних галузей, відтворювати міжпредметні зв'язки. Студент отримує максимально можливий ступінь свободи в питаннях змісту, форм роботи і складності завдань, дослідницька діяльність розглядається як пріоритетна, виконання роботи потребує організації всього соціального-життєвого та освітньо-культурного досвіду майбутнього фахівця.

Узагальнюючи викладене вище, можна зробити висновок, що метод проектів не лише допомагає інтегрувати іноземну мову у власне мережу комунікативної компетенції студента. Це заохочує застосовувати широкий діапазон комунікативних навичок, дає змогу студентам використовувати інші сфери знань та дає можливість описати те, що є важливим у їхньому житті. Не менш важливим є те, що проект робить мову більш пов'язаною з потребами того, хто навчається, бо вони навчаються спілкуватись про власний внутрішній світ. Окрім того, проект налагоджує більш тісний контакт між мовою і культурою, сприяючи тим самим ефективному розвитку міжкультурної комунікації, що є матою навчання іноземної мови у контексті сучасних підходів до її викладення.

Список використаних джерел

1. Арванітопуло Е. Г. Проектна робота з англійської мови учнів старшої школи : навч. посіб. / Арванітопуло Е. Г. – К. : Ленвіт, 2006.
2. Арванітопуло Е. Г. Реалізація проектної методики навчання іншомовного спілкування в середній школі / Е. Г. Арванітопуло // Іноземні мови. – 2005. – № 4.
3. Полат Е. С. Метод проектів на уроках іноземного мови / Е. С. Полат // Іноземні мови в школі. – 2000. – № 2-3.
4. Шишкіна Н. О. Організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення юридичних дисциплін у вищому навчальному закладі : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Харківський державний педагогічний ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2004.

Беньковський С. Ю.,

кандидат юридичних наук, перший заступник начальника Управління ДПтС України в Одеській області

КОНЦЕПЦІЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Право ув'язнених на належні умови утримання захищається у ст. 28 Конституції України, де говориться про те, що «кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню».

У ст. 3 Європейської конвенції з прав людини і основоположних свобод, яку ратифіковано Верховною Радою України, встановлено, що нікого не може бути піддано

катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. Отже, Україна, імплементувавши даний міжнародний нормативно-правовий акт, повинна дотримуватися його положень.

Проте, прослідковується ігнорування як національного, так і міжнародного законодавства в Україні, що стосується даного права людини. Розглянемо це на прикладі справи «Полторацький проти України». У Рішенні Європейського суду з прав людини в цій справі зазначено, що з особливою тривогою Суд сприйняв той факт, що заявник разом з іншими засудженими, майже двадцять чотири години на добу були зачинені в камерах, у яких був досить обмежений життєвий простір, що через вікна камер природне освітлення майже не потрапляло, що не було передбачено можливості мати прогулянки і що майже не було можливості зайняти себе якоюсь діяльністю або мати контакт з іншими людьми. В результаті, суд зазначив, що утримання заявника в неприйнятних умовах такого роду становило поводження, що принижує гідність, усупереч статті 3 Конвенції.

При розгляді суттєвих умов утримання заявника, Європейський суд також звернув увагу, що Україна має серйозні соціально-економічні проблеми і що адміністрація установ виконання покарань працює в складних економічних умовах і займається впровадженням нового національного законодавства та відповідних інструкцій. Проте, суд зауважив, що брак коштів не може, в принципі, виправдати умови, які були настільки поганими, що перевищили поріг поводження, яке суперечить ст. 3 Конвенції. Крім того, економічні проблеми України не можуть у будь-якому разі пояснити та виправдати окремі умови утримання, які були визнані неприйнятними у цій справі.

По даній справі Європейським судом з прав людини було визнано порушення Україною ст. 3 Конвенції. Порушення прав та основоположних свобод людини, зокрема за ст. 3 призводять також до фінансових втрат Державного бюджету України у зв'язку із виконанням рішень Європейського суду з прав людини щодо відшкодування шкоди, завданої такими діями.

На підставі вищезазначеного, можливо дійти висновку, що дійсно гострою проблемою сьогодення у сфері виконання покарань є незадовільні умови тримання засуджених та осіб, узятих під варту.

В останні роки були виділені значні фінансові ресурси для зміни умов тримання осіб в установах виконання покарань. Певною мірою ці умови були поліпшені, але більшість проблем досі не розв'язані. Більшість приміщень установ виконання покарань перебувають у незадовільному технічному або навіть аварійному стані і не придатна для тримання людей. Значна частина будівель та інженерних мереж установ зведено 50 і навіть 100 років тому, а Одеському та Ізмаїльському слідчим ізоляторам вже понад 120 років, що також впливає на умови.

Про невідповідність умов тримання засуджених нормам законодавства та європейським стандартам також не раз відзначалося у доповідях уповноваженого Верховної Ради з прав людини, комітету ООН проти катувань, комітету ООН з прав людини, Європейського комітету з питань запобігання катуванням.

Крім того, вживається недостатньо заходів щодо виконання міжнародних зобов'язань України стосовно створення належних умов тримання засуджених. Зокрема – в частині переходу від казарменого до блочного розміщення засуджених та збільшення норми жилої площі на одного засудженого.

З метою формування яскравих прикладів гуманізації виконання покарань у світі, необхідно звернути увагу на Королівство Норвегія, яка вважається державою, що забезпечує найбільш гуманні умови утримання ув'язнених. Яскравим прикладом гуманної установи виконання покарань є в'язниця Halden, офіційно відкрита 1 квітня 2010 р. королем Харальдом V та розрахована на 1252 ув'язнених. Засуджені утримуються блочним розміщенням з повним технічним супроводом, що забезпечує належні умови безпеки та мінімізує вплив людського фактору. За виконання належних умов праці засуджений має можливість, за зароблені кошти, забезпечити себе холодильником,

телевізорам, біговою доріжкою. Створені класи професійної майстерності. Працівники адміністрації не мають зброї в корпусних приміщеннях із метою зменшення залякування та скорочення соціальної дистанції. Така пенітенціарна установа та інші у світі відомі й тим, що їх будівництво інвестувалось за кошти з інших держав та фондів.

Відповідно до статистичних даних, опублікованих у газеті Guardian, рівень рецидивів у в'язниці Halden (Норвегія) складає приблизно 16 %, і в Європі це є найнижчим показником, в той час, як у США він рівний приблизно 40 %, цей показник в Україні майже перевищує 60 %.

Основною відмінністю Європейських пенітенціарних правил від чинного кримінально-виконавчого законодавства України є закріплена в них мета впливу на засуджених.

Якщо для вітчизняного законодавства це покарання за вчинений злочин і запобігання подальшим злочинам, то у розумінні європейського законодавця – виховання почуття відповідальності і навичок, які допоможуть дотримуватися закону і самостійно задовольняти життєві потреби після звільнення.

В сучасних умовах стрижнем оптимізації існуючої мережі установ виконання покарань, їх організаційно-штатної структури, подальшого функціонування та раціонального розміщення засуджених, з урахуванням необхідності економії бюджетних коштів та організації додаткових робочих місць для мешканців регіону і розвитку промислової зони з подальшим наповненням місцевого бюджету є будівництво нового тюремного комплексу. Концепт розрахований на тримання до 5000 осіб та включає в собі чотири житлові зони, вісім корпусних відділень з яких (один адміністративний корпус з прийомним відділенням; корпус для тримання вперше засуджених жінок з будинком дитини, корпус для тримання чоловіків вперше засуджених до позбавлення волі, корпус для тримання чоловіків вдруге засуджених до позбавлення волі, корпус медичного забезпечення зі стаціонарним та амбулаторним відділенням, корпус «фабрика-кухня», два корпусних відділення з функцією СІЗО для тримання ув'язнених, сектор максимального рівня безпеки для тримання чоловіків засуджених до довічного позбавлення волі). Особливу увагу приділено підземним переходам, які об'єднують три корпусних відділення та промислову зону з трьома окремими виробничими ділянками, які у разі необхідності можуть використовуватись як бомбосховище.

За зоною, що охороняється, запропоновано створення сучасного інформаційного центру з метою покращення прийому громадян та спрощення доступу до інформації. Для забезпечення належних умов проходження служби та підвищення рівня соціальної захищеності особового складу передбачено два житлових будинки з обов'язковим визначення статусу службового житла.

Будівництво сучасного європейського тюремного комплексу пропонується шляхом проведення відкритих конкурсів із залученням приватних партнерів у рамках реалізації засад державно-приватного партнерства.

Створення належних умов для проходження служби працівниками служби та запровадження належних побутових умов і сучасних технічних засобів нагляду, які відповідали б вимогам безпеки суспільства та гарантували безпеку персоналу й засуджених (ув'язнених) та відповідали вимогам європейських стандартів, є великим кроком на шляху до формування правослухняного суспільства. Адже стан системи виконання покарань є мірилом цивілізованості і демократичності будь-якої держави.

Билялов Б. С.,

начальник Департамента внутренних дел
Северо-Казахстанской области МВД
Республики Казахстан, генерал-майор полиции

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРОХОЖДЕНИЕ ТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ ИЛИ ЭКСТРЕМИСТСКОЙ ПОДГОТОВКИ ПО УГОЛОВНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ ЗАРУБЕЖНЫХ ГОСУДАРСТВ

В рамках совершенствования уголовного законодательства Республики Казахстан в части, касающейся ответственности за прохождение террористической или экстремистской подготовки необходимо рассмотреть не только их развитие в национальной правовой системе, но и более широко – с использованием сравнительно-правового метода исследования. Особая важность сравнительного правоведения заключается в том, что оно способствует углублению знаний о рассматриваемом институте, позволяет совершенствовать национальное право, используя удачные законодательные аналогии, либо предостерегая об отсутствии необходимости решения какой-либо проблемы именно данным способом [1, с. 14]. Совпадение исходных позиций и их модернизация либо коренное изменение в условиях суверенизации бывших союзных государств представляет бесценный материал, изучение которого может позволить выявить наиболее позитивные тенденции с последующим их углублением и развитием.

В этой связи представляет интерес опыт государств-участников Содружества Независимых Государств (*далее – стран СНГ*), имеющих схожие с Республикой Казахстан правовые системы. Процесс становления казахстанского уголовного законодательства протекал параллельно аналогичной нормотворческой деятельности в рассматриваемых странах. Кроме того, в г. Санкт-Петербурге 17 февраля 1996 года на VII пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи стран СНГ постановлением № 7-5 был принят Модельный Уголовный кодекс [2]. Данный Модельный Уголовный кодекс имеет рекомендательный характер в целях унификации уголовного законодательства.

Уголовное законодательство стран СНГ схоже с уголовным законодательством Республики Казахстан по общему содержанию, структуре и технике построения. В данных странах уголовный закон представлен на уровне кодифицированного акта – уголовного кодекса. Так, Уголовный кодекс в Азербайджанской Республике был утвержден 30 декабря 1999 года [3], в Республике Армения – 29 апреля 2003 года [4], в Республике Беларусь – 9 июля 1999 года [5], в Республике Казахстан – 16 июля 1997 года [6] (*ныне действующий, второй, – 3 июля 2014 года*) [7], в Кыргызской Республике – 1 октября 1997 года [8], в Республике Молдова – 18 апреля 2002 года [9], в Российской Федерации – 13 июня 1996 года [10], в Республике Таджикистан – 21 мая 1998 года [11], в Туркменистане – 12 июня 1997 года [12], в Украине – 5 апреля 2001 года [13], в Республике Узбекистан – 22 сентября 1994 года [14].

В этой связи весьма полезным является опыт законодательного определения уголовной ответственности за прохождение террористической или экстремистской подготовки по законодательству стран СНГ. В нормах уголовного законодательства обозначенных стран, в которых предусмотрена уголовная ответственность за прохождение террористической или экстремистской подготовки признаки данного преступления во многом схожи, но в то же время существуют при этом соответствующие различия.

Вместе с тем, следует отметить, что в таких странах СНГ как Армения, Молдова, Таджикистан и Украина уголовная ответственность за прохождение террористической или экстремистской подготовки не предусмотрена.

Рассматриваемое преступление в уголовном законодательстве стран СНГ является относительно «новым». Так, уголовная ответственность за данное преступление было

введена в Уголовном кодексе Российской Федерации – 2 ноября 2013 года, Республики Беларусь – 30 июня 2014 года, Республики Узбекистан – 10 августа 2015 года, Кыргызской Республики – 21 июля 2015 года, Туркменистана – 21 ноября 2015 года. В Республике Казахстан впервые ответственность за прохождение террористической или экстремистской подготовки была введена в Уголовный кодекс Республики Казахстан от 16 июля 1997 года Законом Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам деятельности органов внутренних дел» от 23 апреля 2014 года.

Уголовная ответственность за прохождение террористической или экстремистской подготовки рассматривается как одно из средств предупреждения совершения террористического или экстремистского преступления. Определение уголовной ответственности за данное преступление в уголовных кодексах стран СНГ было обусловлено тем, что в последнее время наметилась тенденция выезда граждан за рубеж с целью обучения навыкам террористической и экстремистской деятельности. Такие лица впоследствии могут быть самостоятельно либо в соучастии совершать террористические и экстремистские преступления.

Уголовная ответственность за прохождение террористической или экстремистской подготовки предусмотрена в таких странах СНГ как Республика Казахстан (*ст. 260. Прохождение террористической или экстремистской подготовки*), Кыргызская Республика (*ст. 226-4. Участие гражданина Кыргызской Республики в вооруженных конфликтах или военных действиях на территории иностранного государства или прохождение террористической и экстремистской подготовки*), Туркменистан (*ст. 271.5. Прохождение подготовки к террористической или экстремистской деятельности*).

Уголовная ответственность за прохождение лишь терроризма либо террористической деятельности предусмотрена в Азербайджане (*ст. 214-3. Проведение учений с целью терроризма*), Беларусь (*ст. 290³. Прохождение обучения или иной подготовки для участия в террористической деятельности*), Россия (*ст. 205.3. Прохождение обучения в целях осуществления террористической деятельности*) и Узбекистан (*ст. 155-2. Прохождение обучения в целях осуществления террористической деятельности*).

Из стран СНГ только в Уголовном кодексе Кыргызской Республики предусмотрена уголовно-правовая норма, предусматривающая уголовную ответственность не только за прохождение террористической и экстремистской подготовки, но и за участие гражданина Кыргызской Республики в вооруженных конфликтах или военных действиях на территории иностранного государства (*статья 226-4. Участие гражданина Кыргызской Республики в вооруженных конфликтах или военных действиях на территории иностранного государства или прохождение террористической и экстремистской подготовки*).

Таким образом, в уголовных законодательствах стран СНГ нормы, которые предусматривают ответственность за прохождение террористической или экстремистской подготовки, предусматривают аутентичные либо аналогичные по наименованию составы анализируемого преступления.

Единственным основанием уголовной ответственности за прохождение террористической или экстремистской подготовки является совершение преступления, то есть деяния, содержащего все признаки состава данного преступления.

Объективные признаки рассматриваемого преступления составляют комплекс признаков, составляющих объект и объективную сторону данного противоправного деяния.

Уголовное законодательство большинства государств СНГ основным объектом прохождения террористической или экстремистской подготовки определяет общественные отношения, обеспечивающие общественную безопасность. Это

обусловлено, унификацией уголовно-правового механизма борьбы с преступностью в рамках Модельного уголовного кодекса стран СНГ.

Вместе с тем, в Уголовном кодексе Республики Узбекистан объект прохождения обучения в целях осуществления террористической деятельности определен как общественные отношения, обеспечивающие мир и безопасность человечества. Это обусловлено тем, что структурно ст. 155-2 включена законодателем в главу VIII «Преступления против мира и безопасности человечества» Особенной части Уголовного кодекса Республики Узбекистан, следовательно, объектом данного преступления являются общественные отношения, обеспечивающие мир и безопасность человечества. Такое определение объекта анализируемого преступления по Уголовному кодексу Республики Узбекистан говорит об особенностях построения конструкции нормы, предусматривающей уголовную ответственность за прохождение обучения в целях осуществления террористической деятельности по уголовному законодательству Республики Узбекистан.

Для правильного понимания сущности и содержания прохождения террористической или экстремистской подготовки, отграничения от иных террористических и экстремистских преступлений, правильной квалификации, неопределима роль точного понимания объективной стороны данного преступления.

Изучение диспозиции соответствующих статей уголовного кодекса стран СНГ, показывает, что в них объективная сторона прохождения террористической или экстремистской подготовки охватывает различные действия. Причиной этому выступают базовые нормативные правовые установки, которые сопутствовали принятию норм, предусматривающих уголовную ответственность за прохождение террористической и/или экстремистской подготовки.

Объективная сторона состава преступления заключается в совокупности внешних признаков преступного деяния, указанных в диспозиции уголовно-правовой нормы. Любой акт человеческого поведения обладает целым рядом внешних и внутренних признаков. Прохождение террористической и/или экстремистской подготовки с объективной стороны представляет собой общественно опасное деяние (общественно опасное действие).

Объективная сторона преступления состоит в:

– получении обучения по методам совершения деяний, предусмотренных статьями 102, 214, 215, 219, 219-1, 226, 227, 277 или 282 Уголовного кодекса, использованию огнестрельного оружия, взрывчатых веществ или устройств, ядовитых веществ, других общих опасных методов или технических средств с целью совершения данных деяний (*Азербайджан*);

– прохождении лицом обучения или иной подготовки, заведомо для обучающегося имеющих целью его последующее участие в террористической деятельности (*Беларусь*);

– прохождении за пределами Кыргызской Республики подготовки, направленной на приобретение умений и навыков совершения террористического или экстремистского преступления (*Кыргызская Республика*);

– прохождении лицом обучения, заведомо для обучающегося проводимого в целях осуществления террористической деятельности либо совершения одного из преступлений, предусмотренных статьями 205.1, 206, 208, 211, 277, 278, 279, 360 и 361 Уголовного кодекса, в том числе приобретение знаний, практических умений и навыков в ходе занятий по физической и психологической подготовке, при изучении способов совершения указанных преступлений, правил обращения с оружием, взрывными устройствами, взрывчатыми, отравляющими, а также иными веществами и предметами, представляющими опасность для окружающих (*Россия*);

– прохождении подготовки, направленной на обучение умениям и навыкам совершения заведомо террористической деятельности или экстремистских действий, в том числе за пределами Туркменистана (*Туркменистан*);

– прохождении лицом обучения, заведомо для обучающегося проводимого в целях осуществления террористической деятельности либо совершения одного из преступлений, предусмотренных статьями 155, 158, 159, 161, 242, 245, 254, 255-1 и (или) 264 Уголовного кодекса, в том числе приобретение знаний, практических умений и навыков совершения указанных преступлений, изучение в ходе обучения способов обращения с оружием, взрывными устройствами, взрывчатыми, отравляющими, иными веществами и предметами, представляющими опасность для окружающих (*Узбекистан*);

– прохождении лицом, в том числе за пределами Республики Казахстан, подготовки, заведомо для обучающегося направленной на приобретение умений и навыков совершения террористического или экстремистского преступления (*Казахстан*).

Следует отметить, что в Уголовном кодексе Республики Казахстан определен исчерпывающий перечень террористических и экстремистских преступлений. В соответствии с пп. 30) ст. 3 Уголовного кодекса Республики Казахстан террористическими преступлениями являются деяния, предусмотренные следующими статьями Уголовного кодекса Республики Казахстан: 170 (*Наемничество*), 171 (*Создание баз (лагерей) подготовки наемников*), 173 (*Нападение на лиц или организации, пользующихся международной защитой*), 177 (*Посягательство на жизнь Первого Президента Республики Казахстан – Лидера Нации*), 178 (*Посягательство на жизнь Президента Республики Казахстан*), 184 (*Диверсия*), 255 (*Акт терроризма*), 256 (*Пропаганда терроризма или публичные призывы к совершению акта терроризма*), 257 (*Создание, руководство террористической группой и участие в ее деятельности*), 258 (*Финансирование террористической или экстремистской деятельности и иное пособничество терроризму либо экстремизму*), 259 (*Вербовка или подготовка либо вооружение лиц в целях организации террористической либо экстремистской деятельности*), 260 (*Прохождение террористической или экстремистской подготовки*), 261 (*Захват заложника*), 269 (*Нападение на здания, сооружения, средства сообщения и связи или их захват*), 270 (*Угон, а равно захват воздушного или водного судна либо железнодорожного подвижного состава*).

В соответствии с пп. 39) ст. 3 Уголовного кодекса Республики Казахстан экстремистскими преступлениями являются деяния, предусмотренные следующими статьями Уголовного кодекса Республики Казахстан: 174 (*Возбуждение социальной, национальной, родовой, расовой, сословной или религиозной розни*), 179 (*Пропаганда или публичные призывы к захвату или удержанию власти, а равно захват или удержание власти либо насильственное изменение конституционного строя Республики Казахстан*), 180 (*Сепаратистская деятельность*), 181 (*Вооруженный мятеж*), 182 (*Создание, руководство экстремистской группой или участие в ее деятельности*), 184 (*Диверсия*), 258 (*Финансирование террористической или экстремистской деятельности и иное пособничество терроризму либо экстремизму*), 259 (*Вербовка или подготовка либо вооружение лиц в целях организации террористической либо экстремистской деятельности*), 260 (*Прохождение террористической или экстремистской подготовки*), 267 (*Организация незаконного военизированного формирования*), 404 (*Создание, руководство и участие в деятельности незаконных общественных и других объединений (частями второй и третьей)*), 405 (*Организация и участие в деятельности общественного или религиозного объединения либо иной организации после решения суда о запрете их деятельности или ликвидации в связи с осуществлением ими экстремизма или терроризма*).

Объективная сторона преступления состоит в прохождении лицом, в том числе за пределами Республики Казахстан, подготовки, заведомо для обучающегося направленной на приобретение умений и навыков совершения террористического или экстремистского преступления.

Прохождение лицом, в том числе за пределами Республики Казахстан, подготовки, заведомо для обучающегося направленной на приобретение умений и навыков

совершения террористического или экстремистского преступления состоит в обучении, в том числе приобретении им определенных знаний, практических умений и навыков для того, чтобы это лицо могло эффективно участвовать в совершении террористического или экстремистского преступления, предусмотренного Уголовным кодексом Республики Казахстан. Эти знания, умения и навыки приобретаются обучающимся в ходе занятий по физической и психологической подготовке, при изучении способов совершения перечисленных выше преступлений, при изучении правил обращения с оружием, взрывными устройствами, взрывчатыми, отравляющими, а также иными веществами и предметами, представляющими опасность для окружающих.

Знание представляет собой усвоенный результат познавательной деятельности человека и сохраняется на его сознательном или подсознательном уровне. Сущность умения заключается в освоении человеком определенных способов деятельности. Умения приобретаются на основе знаний субъекта, его опыта, развиваются путем тренировок и упражнений. Понятие навыка по своему содержанию очень близко к понятию умения. Навык можно определить как деятельность в определенной сфере, области, которая настолько освоена, что доведена до автоматизма.

В соответствии с выше рассмотренными диспозициями стран СНГ, каждое из них обладает определенной описательной характеристикой, но в диспозиции большинства из них присутствуют аналогичные способы прохождения террористической или экстремистской подготовки. Например, в диспозициях статей 260 Уголовного кодекса Республики Казахстан и 226-4 Уголовного кодекса Кыргызской Республики наблюдается почти идентичная ситуация структура нормы в отношении прохождения террористической или экстремистской подготовки. Идентичность норм также прослеживается между положениями статьи 205.3 Уголовного кодекса России и статьи 155-2 Уголовного кодекса Узбекистана.

Вместе с тем, следует особо отметить, что в Уголовном кодексе России в отличие от других стран СНГ, определена содержательная диспозитивная конструкция (признаки данного состава описаны с нужной детальностью), которая выражает особенности закрепления нормы об уголовной ответственности за прохождение обучения в целях осуществления террористической деятельности (ст. 205.3 Уголовного кодекса России).

Способы прохождения обучения в целях осуществления террористической деятельности, предусмотренные в ст. 205.3 Уголовного кодекса России отличаются от описания таковых в уголовных кодексах других стран СНГ. Так, прохождение лицом обучения, заведомо для обучающегося проводимого в целях осуществления террористической деятельности либо совершения одного из преступлений, предусмотренных статьями 205.1, 206, 208, 211, 277, 278, 279, 360 и 361 Уголовного кодекса, в том числе приобретение знаний, практических умений и навыков:

- в ходе занятий по физической и психологической подготовке;
- при изучении способов совершения преступлений, предусмотренных статьями 205.1, 206, 208, 211, 277, 278, 279, 360 и 361 Уголовного кодекса;
- при изучении правил обращения с оружием, взрывными устройствами;
- при изучении правил обращения с взрывчатыми, отравляющими, а также иными веществами и предметами, представляющими опасность для окружающих.

Следует отметить, что в нормах Уголовного кодекса Азербайджанской Республики, предусматривающая ответственность за получение обучения по методам совершения деяний, предусмотренных статьями 102, 214, 215, 219, 219-1, 226, 227, 277 или 282 Уголовного кодекса, использованию огнестрельного оружия, взрывчатых веществ или устройств, ядовитых веществ, других общих опасных методов или технических средств с целью совершения данных деяний, определена уголовная ответственность и за организацию или проведение учений, предусмотренных статьей 214-3.1 Уголовного кодекса.

Состав преступления формальный. Деяние окончено с момента начала обучения, участия хотя бы в одном занятии независимо от того, приобрел ли виновный соответствующие свойства, которые мог бы использовать при совершении террористических или экстремистских преступлений либо террористической деятельности. Под ответственность в рассматриваемом случае подпадают совершение одного или несколько действий, предусмотренных в диспозициях статей Уголовного кодекса.

Субъективные признаки прохождения террористической или экстремистской подготовки составляют комплекс признаков, составляющих субъективную сторону и субъект данного преступления.

В отличие от объективной стороны, представляющей внешний акт преступного деяния виновного, субъективная сторона представляет собой внутреннее, психическое осознание сущности и направленности деяния. Она определяет психическое отношение субъекта к совершаемому им общественно опасному деянию и его последствиям.

Следует отметить, что субъективная сторона анализируемого преступления – это единственный элемент состава прохождения террористической или экстремистской подготовки, который совпадает с позицией законодателей стран СНГ. Субъективная сторона прохождения террористической или экстремистской подготовки характеризуется умышленной формой вины в виде прямого умысла. Согласно ч. 2 ст. 20 Модельного Уголовного кодекса стран СНГ преступление признается совершенным с прямым умыслом, если лицо осознавало общественную опасность своего действия (бездействия), предвидело его общественно опасные последствия и желало их наступления [2]. При прохождении террористической или экстремистской подготовки, лицо осознает, что оно проходит подготовку, в том числе за пределами государства, для приобретения умений и навыков совершения террористического или экстремистского преступления.

Прямой умысел характеризуется тем, что лицо осознает общественную опасность своего действия или бездействия, предвидит возможность или неизбежность общественно опасных последствий и желает их наступления. Интеллектуальный момент прямого умысла включает осознание общественной опасности совершаемого действия или бездействия, предвидение возможности или неизбежности общественно опасных последствий. Волевой момент включает желание наступления общественно опасных последствий. Желание совершения общественно опасного действия или бездействия и желание наступления вредных последствий при прямом умысле вызываются различными мотивами и порождают определенные цели.

Косвенный умысел не может иметь место при прохождении террористической или экстремистской подготовки. Упоминание в диспозиции уголовно-правовой нормы цели, с которой совершаются все эти действия, также исключает возможность их совершения с косвенным умыслом.

Таким образом, все преступления против общественной безопасности требуют тщательного анализа и комплексного подхода при оценке их общественной опасности, не является исключением и прохождение террористической или экстремистской подготовки. В связи с этим обязательно должен быть тщательно проанализирован комплекс субъективных признаков совершения преступления, а именно должно учитываться эмоциональное состояние виновного в момент совершения преступления, факторы, побудившие лицо совершить общественно опасное деяние и цель, преследуемая в момент совершения преступления.

В уголовных кодексах большинства стран СНГ относительно единообразно решается вопрос и о субъекте прохождения террористической или экстремистской подготовки. Субъект рассматриваемого преступления – физическое вменяемое лицо, достигшее возраста уголовной ответственности.

За совершение данного преступления уголовная ответственность наступает с 16 – летнего возраста в Азербайджане, Беларуси, Казахстане, Кыргызстане, Туркменистане и

Узбекистане. Из стран СНГ только в России уголовная ответственность за аналогичное преступление предусмотрена с четырнадцатилетнего возраста.

В уголовном кодексе стран СНГ квалифицирующие признаки рассматриваемого противоправного деяния предусмотрены только в уголовном законе Кыргызской Республики (статья 226-4). В качестве квалифицирующих признаков определены:

- совершение группой лиц по предварительному сговору;
- совершение организованной преступной группой.

В соответствии с п. 2) ч. 2 ст. 31 Уголовного кодекса Кыргызской Республики совершение преступления группой лиц по предварительному сговору представляет собой один из видов простого соучастия. Под простым соучастием признается совершение преступления двумя или более лицами, каждое из которых совершает действия, предусмотренные составом преступления (соисполнительство).

Организованной преступной группой признается устойчивая группа из двух и более лиц, предварительно соорганизовавшихся для совершения преступлений (ч. 4 ст. 31 Уголовного кодекса Кыргызской Республики).

Сравнительно-правовое исследование санкций уголовно-правовых норм, предусматривающих наказание за прохождение террористической или экстремистской подготовки по уголовному законодательству зарубежных государств, в частности стран СНГ, показывает, что за совершение данного преступления каждое государство определяет наказание в зависимости от своих традиций, культуры, правосознания и принципов правовой культуры.

Наказание за совершение данного преступления предусмотрено в:

- Азербайджане – лишение свободы на срок от пяти до десяти лет;
- Беларусь – лишение свободы на срок от шести до десяти лет с конфискацией имущества или без конфискации;
- Казахстане – лишение свободы на срок от трех до семи лет;
- Кыргызстане – лишение свободы на срок от пяти до восьми лет и квалифицирующий состав – лишение свободы на срок от восьми до двенадцати лет;
- России – лишение свободы на срок от пятнадцати до двадцати лет с ограничением свободы на срок от одного года до двух лет или пожизненным лишением свободы;
- Туркменистане – лишение свободы на срок от трёх до семи лет;
- Узбекистане – штраф от трехсот до шестисот минимальных размеров заработной платы или исправительные работы до трех лет либо лишение свободы от пяти до семи лет.

В качестве основных видов наказаний за совершение данного преступления предусмотрены штраф (*Узбекистан от трехсот до шестисот минимальных размеров заработной платы*), исправительные работы (*Узбекистан до трех лет*), лишение свободы (*минимально с трех лет (Казахстан) и до двадцати лет (Россия)*) и пожизненного лишения свободы (*Россия*). Кроме того, в качестве дополнительных видов наказаний предусмотрены конфискация имущества (*Беларусь*) и ограничение свободы на срок от одного года до двух лет (*Россия*).

В уголовных законодательствах Азербайджана, Беларуси, Казахстана, России, Туркменистана и Узбекистана предусмотрены примечания, содержащие условия освобождения от уголовной ответственности за совершение рассматриваемого преступления. Примечание включает в себя поощрительную норму, содержащую основания для освобождения виновного от уголовной ответственности за прохождение террористической или экстремистской подготовки, способствуя тем самым предупреждению опасных деяний такого вида.

Поощрение в уголовном праве означает устранение либо смягчение реального или потенциального уголовно-правового обременения при наличии условий, указанных в поощрительной норме. Поощрительные уголовно-правовые нормы, представляя собой установленные государством правила поведения, соблюдение которых стимулируется

исключением, смягчением или полным устранением уголовно-правового обременения, являются самостоятельной разновидностью юридических норм [15. С. 7].

Предусмотренные поощрительные нормы в виде условий, при наличии которых можно освободить лицо от уголовной ответственности за прохождение террористической или экстремистской подготовки, сгруппировать которые можно следующим образом:

– в способствовании выявлению других лиц, прошедших такую подготовку, осуществлявших, организовавших или финансировавших такую подготовку (*Азербайджан, Казахстан, Россия, Туркменистан и Узбекистан*);

– в отсутствии в действиях лица иного состава преступления (*Азербайджан, Казахстан, Россия, Туркменистан и Узбекистан*);

– в добровольном сообщении государственным органам о прохождении подготовки / обучения (*Казахстан, Россия, Туркменистан и Узбекистан*);

– в своевременном уведомлении органов власти или другим методом способствовало предотвращению данного преступного деяния (*Азербайджан и Беларусь*);

– в своевременном сообщении государственным органам или иным образом способствовало предотвращению рассматриваемого преступления (*Азербайджан и Беларусь*);

– в способствовании раскрытия совершенного преступления (*Россия и Узбекистан*);

– в своевременном сообщении государственным органам или иным образом способствовало пресечению преступления (*Беларусь*).

Таким образом, результаты сравнительно-правового анализа уголовного законодательства стран СНГ свидетельствуют, что описания признаков прохождения террористической или экстремистской подготовки очень схожи (используются фактически аутентичные либо сходные по смыслу признаки), но отнюдь не идентичны. Нарботанный в странах СНГ опыт представляет, как теоретический, так и практический интерес в вопросах совершенствования уголовной ответственности за прохождение террористической или экстремистской подготовки в Республике Казахстан. Необходимо учитывать не только позитивные, но и негативные аспекты зарубежного опыта в данной сфере, выбирая из множества вариантов развития именно те, которые в итоге могут принести максимальную пользу государству и обществу.

Список использованных источников

1. Есаков Г. А. Уголовное право зарубежных стран / Есаков Г. А., Крылова Н. Е., Серебренникова А. В. – М. : Проспект, 2009.

2. Модельный Уголовный кодекс для стран СНГ от 17 февраля 1996 года // Информационный бюллетень Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ. – 1996. – №10. – Приложение.

3. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики от 30 декабря 1999 года. Режим доступа: URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30420353#pos=1;-155 (Дата обращения: 1.10.2016 г.).

4. Уголовный кодекс Республики Армения от 29 апреля 2003 года. Режим доступа: URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus#1a1a>. (Дата обращения: 1.10.2016 г.).

5. Уголовный кодекс Республики Беларусь от 9 июля 1999 года. Режим доступа: URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30414984#pos=1;-155 (Дата обращения: 01.10.2016 г.).

6. Уголовный кодекс Республике Казахстан от 16 июля 1997 года. Режим доступа: URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K970000167> (Дата обращения: 01.10.2016 г.).

7. Уголовный кодекс Республике Казахстан от 3 июля 2014 года. Режим доступа: URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226> (Дата обращения: 01.10.2016 г.).

8. Уголовный кодекс Кыргызской Республики от 1 октября 1997 года. Режим

доступа: URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30222833#pos=1;-155 (Дата звернення: 01.10.2016 г.).

9. Уголовный кодекс Республики Молдова от 18 апреля 2002 года. Режим доступа: URL: <http://lex.justice.md/ru/331268/> (Дата звернення: 01.10.2016 г.).

10. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июля 1996 года. Режим доступа: URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ (Дата звернення: 01.10.2016 г.).

11. Уголовный кодекс Республики Таджикистан от 21 мая 1998 года. Режим доступа: URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30397325#pos=1;-155 (Дата звернення: 01.10.2016 г.).

12. Уголовный кодекс Туркменистана от 12 июня 1997 года. Режим доступа: URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31295286#pos=1;-155 (Дата звернення: 01.10.2016 г.).

13. Уголовный кодекс Украины от 5 апреля 2001 года. Режим доступа: URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30418109#pos=1;-155 (Дата звернення: 01.10.2016 г.).

14. Уголовный кодекс Республики Узбекистан от 22 сентября 1994 года. Режим доступа: URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30421110#pos=1;-155 (Дата звернення: 01.10.2016 г.).

15. Касенова А. М. Поощрительные нормы в уголовном праве Республики Казахстан. – Автореф. дисс... канд. юрид наук. – Астана, 2009. – 27 с.

Боднар І. В.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби

Кондратов Д. Ю.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ

На сучасному етапі реформування пенітенціарної системи України, у зв'язку з ліквідацією Державної пенітенціарної служби України, підпорядкування Державної кримінально-виконавчої служби Міністерству юстиції України та її реорганізації актуальним постає питання діяльності органу пробації.

До питання реформування системи органів та установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України зверталась велика кількість науковців, серед яких слід назвати таких, як: К. А. Автухов, В. А. Бадира, І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова, В. В. Василевич, А. П. Гель, Т. А. Денисова, О. М. Джужа, О. І. Зубков, І. В. Іваньков, О. Г. Колб, В. А. Львовчкін, О. В. Лисодєд, О. М. Литвинов, І. С. Михалко, М. С. Пузирьов, А. Х. Степанюк, В. М. Трубников, Д. В. Ягунов, І. С. Яковець та ін. Однак система органів і установ виконання покарань постійно змінюється у зв'язку з реалізацією процесу подальшої євроінтеграції України та приведення порядку та умов виконання й відбування кримінальних покарань у повну відповідність до вимог і рекомендацій міжнародної спільноти.

Додатковим аргументом на користь необхідності проведення наукового дослідження напрямів реформування системи органів виконання покарань Державної

кримінально-виконавчої служби України є те, що у 2013–2016 рр. кримінально-виконавче законодавство зазнало значних змін та потребує переоцінки з урахуванням чинних законодавчих положень і практичних здобутків, ступеня відповідності міжнародним стандартам у галузі захисту прав засуджених. Особливо кримінально-виконавче законодавство зазнало змін, починаючи з липня 2016 р.

Метою статті є аналіз чинного національного кримінально-виконавчого законодавства та сучасних наукових поглядів на реформування органів виконання покарань, саме органу пробачії.

Однією з головних тенденцій нині є необхідність реформування діяльності органів виконання покарань. Результатом цієї діяльності стало прийняття 5 лютого 2015 р. Закону України «Про пробачію», в якому були акумульовані думки науковців та практиків. Так, згідно з цим Законом, кримінально-виконавча інспекція реорганізується в орган пробачії і буде виконувати діяльність за трьома основними напрямками, а саме: здійснювати досудову пробачію, наглядову пробачію та пенітенціарну пробачію [2].

Незважаючи на закріплення зазначених видів діяльності в Законі України «Про пробачію», їх виконання наразі неможливо. Причиною цього є відсутність механізму здійснення останніх. Для створення належних умов для виконання функції досудового супроводу персоналом органу пробачії перш за все необхідно внести зміни до чинного Кримінального процесуального кодексу України щодо закріплення досудової доповіді як процесуальної дії на стадії досудового розслідування та врахування її результатів на стадії судового розгляду. При цьому необхідно наділити персонал органу пробачії необхідними владними повноваженнями та обов'язками.

Поряд із досудовою пробачією подібні оказії має і пенітенціарна пробачія. Так, пенітенціарно-пробачійні функції, що покладені на орган пробачії, сьогодні виконують співробітники установ виконання покарань у тісній взаємодії з органом пробачії, який безпосередньо на місці, яке обрав засуджений для проживання, координує діяльність всіх державних та недержавних інституцій, які здійснюють процес соціальної адаптації засудженого після звільнення. Саме тому незрозуміла позиція законодавця щодо обмеження пробачії тільки підготовкою до звільнення. Цим ми звужуємо функції, які покладені на орган пробачії в розвинутих країнах світу, а саме, залишаємо поза увагою постпенітенціарний супровід особи після звільнення з місць позбавлення волі, що є не тільки нелогічним, а й негативно впливає на весь комплекс засобів, які були спрямовані на виправлення та ресоціалізацію засуджених.

Саме тому, на нашу точку зору, є необхідність внести зміни до Закону України «Про пробачію» та покласти на орган пробачії функцію постпенітенціарного супроводу засуджених після звільнення з місць позбавлення волі, наділивши при цьому її співробітників владними та репресивними засобами. Це не тільки дозволить контролювати поведінку колишнього засудженого, запобігати його можливій протиправній поведінці, а і надавати йому необхідну допомогу для адаптації останнього в соціальне середовище. Саме прогалини в зазначеній адаптації, що як слушно зазначають І. С. Яковець та О. І. Іваньков, є однією з головних причин повторного вчинення злочину особами, які звільнились з місць позбавлення волі.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що вся нормативно-правова база, яка існувала та регулювала діяльність кримінально-виконавчої інспекції, з прийняттям Закону України «Про пробачію» застаріла та потребувала ґрунтовного переопрацювання. Незважаючи на необхідність такої діяльності, незрозуміла позиція законодавця щодо покладання на кримінально-виконавчу інспекцію функції виконання кримінального покарання у виді штрафу. На кримінально-виконавчу інспекцію покладаються лише функції контролю за сплатою штрафу, що в свою чергу позбавляє кримінально-виконавчу інспекцію можливості примусового виконання штрафу. При цьому, залишаючи за органами державної виконавчої служби виконання покарання у виді конфіскації майна, що в свою чергу залишає відкритим питання, хто повинен здійснювати примусове

виконання додаткового покарання у виді штрафу.

Не можна зрозуміти позицію законодавця щодо подальшого реформування кримінально-виконавчого законодавства. Так, останні зміни, які були внесені до Кримінально-виконавчого кодексу України, а саме оновлену редакцію ст. 13, не закріплюють за органом пробації, як правонаступником кримінально-виконавчої інспекції, виконання покарання у виді штрафу. При цьому поклавши на нього наступні функції: здійснення нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей до трьох років; виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт; реалізацію пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; проведення соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію; здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення; направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів; здійснення інших визначених законодавством заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Зазначене свідчить про суттєві прогалини в національному кримінально-виконавчому законодавстві та необхідність подальшого його приведення не тільки у відповідність до сучасних реалій розвитку української держави а і до міжнародної сталої пенітенціарної практики та вимог міжнародних документів у галузі захисту прав засуджених.

Підсумовуючи викладене, хочемо зазначити, що ми окреслили далеко не всі напрями розвитку органів виконання покарань пенітенціарної системи України. Слід згадати й про такі, як налагодження волонтерської роботи в цій галузі, участь громадськості у виправленні та ресоціалізації засуджених. Та найбільш актуальним напрямом нині є реформування підходу щодо створення нормальних умов праці співробітників органів і установ виконання покарань, соціального та правового захисту персоналу пенітенціарної системи, їх матеріального забезпечення як гарантія залучення до цієї роботи висококваліфікованих співробітників.

Список використаних джерел

1. Про пробацію : Закон України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.
2. Про виконавче провадження : Закон України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19/page>.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19/page>.
4. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо гуманізації порядку та умов виконання покарань : Закон України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1488-19/paran6#n6>.

Бондаренко О. А.,

заступник начальника управління –
начальник відділу забезпечення нагляду за
засудженими і особами, взятими під варту,
Управління забезпечення нагляду та
охорони Департаменту організаційного
забезпечення діяльності служб Державної
кримінально-виконавчої служби України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЖИМУ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Нещодавно відповідно до рішення Уряду на Міністерство юстиції України покладені функції реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації. У структурі Міністерства створені відповідні Департаменти, у тому числі Департамент організаційного забезпечення діяльності служб Державної кримінально-виконавчої служби, який контролює та координує діяльність служб режиму, нагляду, охорони, контролю виконанням судових рішень, протидії злочинності тощо.

Департаментом проводиться аналіз стану справ, оперативної обстановки, наявних проблем у діяльності установ виконання покарань та слідчих ізоляторів для вжиття відповідних заходів реагування.

Так, опрацьовуються технічні вимоги та умови щодо створення системи обліку засуджених, статистики та аналізу з метою здійснення чіткого та прозорого обліку засуджених та взятих під варту, їх заохочень, стягнень, інших даних, оперативного реагування на запити громадян, державних органів та інших організацій.

На сьогодні вивчено потреби установ виконання покарань та слідчих ізоляторів у забезпеченні персоналу установ, який безпосередньо контактує із засудженими та особами, узятими під варту, носимими нагрудними відеореєстраторами, що дасть змогу фіксувати, документувати та припиняти протиправні дії з боку засуджених, а також посилить службову дисципліну серед персоналу.

Слід зазначити, що на сьогодні стан правопорядку в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах є складним. Протягом цього року засудженими та ув'язненими вчинено понад 200 злочинів, серед яких мають місце втечі, нанесення тяжких тілесних ушкоджень та інші насильницькі злочини. Також, за останні декілька місяців допущено випадки групової непокори засуджених, що мали широкий резонанс у суспільстві. Непокоїть те, що останнім часом реєструється значна кількість злочинів, пов'язаних із застосуванням особами, які перебувають під вартою, та засудженими насильницьких дій щодо персоналу установ.

Причиною такого стану справ, крім іншого, є неналежна організація з боку керівників органів і установ виконання покарань встановленого законом та іншими нормативно-правовими актами порядку виконання і відбування покарання, тобто режиму.

На даний час існують різні точки зору з приводу визначення поняття «режим у місцях позбавлення волі», тому спробуємо розкрити його зміст.

У загальному значенні «режим» розуміється як встановлений розпорядок життя (робота, харчування, відпочинок тощо) або сукупність правил, і норм для досягнення якоїсь мети. В нашому випадку мета – це забезпечення правопорядку та законності, а також ресоціалізація засуджених, тобто відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства, повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

Серед науковців немає чіткого визначення поняття режим відбування покарання, але у більшості випадків суть цих визначень зводиться до того, що режим вчені розглядають через категорію «порядок».

Режим у цьому сенсі являє собою визначену систему правил поведінки, спрямованих на створення суворого внутрішнього розпорядку, який би сприяв ритмічній діяльності людей у будь-якому колективі, дотриманню ними дисципліни та встановленого порядку. Правила режиму відбування покарання засудженими регламентуються нормами права і є обов'язковими до суворого і точного виконання й дотримання їх кожним засудженим та чітким забезпеченням адміністрацією установи виконання покарань. Дотримання правил режиму засудженими ґрунтується не стільки на нормах моралі, традиціях, звичаях, скільки на нормах права, законах держави. Тому режим відбування покарання в установі виконання покарань носить насамперед державно-правовий характер.

В якості основних елементів, що складають зміст режиму відбування покарання установах виконання покарань, необхідно виділити наступні групи правил режиму:

Перша група – ізоляція, тобто правила, що визначають ізоляцію засуджених. Інакше кажучи, це примусове тримання засудженого у спеціально обладнаній і призначеній установі з чітко вираженим порядком, що визначає ізоляцію і приведення до виконання покарання. Виходячи з вимог кримінально-виконавчого законодавства, ізоляцію можна поділити на зовнішню та внутрішню, яка виражається в: а) ізоляції засудженого від суспільства; б) запобіганні його негативного впливу на оточення.

Друга група правил регламентує внутрішній розпорядок дня. Адже в кожній колонії встановлюється розпорядок дня, яким визначається час підйому, фізичної зарядки, прийняття їжі, проведення перевірки, розведення на роботу, перебування на виробництві, навчанні, соціально-виховної і спортивно-масової роботи, відходу до сну.

Практика свідчить, що точна регламентація і чітка організація виконання заходів, передбачених розпорядком дня, має виняткове значення у вихованні у засуджених дисциплінованості та зміцненні правопорядку. Суворо регламентований і точно виконуваний розпорядок дня дисциплінує засуджених, ставить їх у тверді рамки правослухняної поведінки, виключає можливості прояву неорганізованості. На жаль, у більшості установ виконання покарань забезпечення розпорядку дня є досить складним питанням, тому що суворе і точне дотримання його засудженими пов'язане зі значними труднощами, що вимагає повсякденної серйозної організаційної роботи.

А. С. Макаренко зводив зміст режиму до двох основних елементів – розпорядку дня та правил поведінки. Він підкреслював, що режим не може бути забезпечено, якщо він не обґрунтований, не регламентований точними правилами та розподілом відповідальності за його виконання і дотримання. Визначаючи основні ознаки педагогічних вимог щодо забезпечення правильного режиму, він відмічав: доцільність; точність (усі правила життя і порядок дня не повинні допускати ніяких виключень і послаблень стосовно часу й місця); спільність (режим повинен бути обов'язковим для усіх); визначеність в обґрунтуванні і забезпеченні режиму.

Суворе і точна регламентація та забезпечення адміністрацією розпорядку дня – це основа режиму, що організує початок успішної роботи з виправлення і ресоціалізації засуджених у місцях позбавлення волі.

Третя група правил встановлює порядок виконання засудженими своїх обов'язків і здійснення прав. Засуджені користуються правами і несуть обов'язки, встановлені законодавством країни для громадян України, за винятком обмежень, що передбачені законодавством для засуджених, а також визначених у відповідності до вироку суду та режиму відбування покарання у виді позбавлення волі. Отже, права й обов'язки засуджених встановлюються, виходячи з конституційних, загальногромадянських прав, а також обов'язків і завдань, що передбачені в законодавстві. Правила поведінки засуджених регламентовані кримінально-виконавчим законодавством, але необхідно підкреслити, що незважаючи на їх детальну правову регламентацію все ж таки правові норми на кожен випадок життя засуджених і діяльності адміністрації створені бути не можуть. Тому багато питань повсякденного життя засуджених і специфічні правила

поведінки можуть і повинні регулюватися начальником установи. Важливо тільки, щоб ці правила поведінки не суперечили вимогам кримінально-виконавчого законодавства, а впливали з них і були їх подальшим розвитком і конкретизацією.

Четверта група правил визначає диференційовані умови утримання засуджених у місцях позбавлення волі. До них слід віднести: носіння одягу єдиного зразка; роздільне утримання різних категорій засуджених; різні умови тримання засуджених залежно від виду колонії; зміна умов утримання засуджених; одержання і відправлення посилок, бандеролей, грошових переказів, одержання передач у встановленому асортименті та інші.

Режим у місцях позбавлення волі регламентується нормами права, але забезпечується в результаті цілеспрямованої діяльності адміністрації установ виконання покарань. Реальне здійснення правової норми настає лише тоді, коли чітко виконуються передбачувані права і обов'язки всіма учасниками правовідносин (як персоналу, так і засудженими). Адже відповідно до п. 48 Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями «усі працівники місць ув'язнення повинні так себе поводити і так виконувати свої обов'язки, щоб бути прикладом для в'язнів і завоювати їхню повагу».

Практика показує, що без реального забезпечення адміністрацією установ виконання покарань правил режиму, а також суворого й точного дотримання та виконання їх засудженими, не можна вести мову про успішну реалізацію в цих установах завдань кримінально-виконавчого законодавства.

Існуюча система організації режиму в установах виконання покарань, на нашу думку, працездатна та забезпечує належний правопорядок, але потребує суттєвої модернізації з урахуванням євроінтеграційного напрямку.

Серед проблем слід зупинитися на наступних:

– недосконалий порядок подання засудженими та особами, узятими під варту, звернень;

– законодавчо не врегульований порядок обертання в дохід держави вилучених цінностей в осіб, узятих під варту, у СІЗО;

– невизначений законодавством порядок тримання засуджених у лікувальних закладах МОЗ України, у тому числі застосування до них спеціальних засобів;

– потребує удосконалення порядок зміни умов тримання засуджених до довічного позбавлення волі;

– не врегульовані дії персоналу установ виконання покарань та слідчих ізоляторів у випадку відмови від вживання їжі засудженим чи ув'язненим;

– потребує удосконалення та диференційованого підходу порядок надання побачень особам, узятим під варту, та засудженим залежності від ступеня суспільної небезпечності;

– потребує удосконалення порядок проходження на територію установ адвокатів та інших осіб;

Закон України «Про попереднє ув'язнення» взагалі потребує нової редакції, оскільки був прийнятий ще у 1993 р. та морально застарів;

– необхідно продовжувати роботу щодо переходу до блочного розміщення засуджених у виправних колоніях, реконструкції багатомісних камер у слідчих ізоляторах під маломісні (до 5 осіб) тощо.

Це, звичайно, не повний перелік проблемних питань. Їх вирішення вбачаємо у тісному співробітництві теоретиків і практиків під егідою Міністерства юстиції України, формулювання пропозицій і направлення їх до відповідних галузевих комітетів Верховної Ради України.

Бондарєва К. В.,

ад'юнкт кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІСТЬ У ЗАСТОСУВАННІ ДО ЗАСУДЖЕНИХ СТ. 391 КК УКРАЇНИ

Проблемність у застосуванні до засуджених кримінальної відповідальності за злісну непокору вимогам адміністрації установи виконання покарань полягає саме в самій диспозиції ст. 391 КК України тому, що вона законодавцем установа як описово-бланкетна, а це в свою чергу означає, що для повного її визначення слід звертатися до інших нормативно-правових актів. Наприклад, до норм кримінально-виконавчого законодавства.

У процесі дослідження ми встановили, що серед науковців відсутній єдиний погляд на існування ст. 391 КК України, якщо одні вважають за необхідне її виключити, то інші, зокрема Ю. В. Орел, пропонує виключити тільки другу частину об'єктивної сторони цього злочину – іншу протидію адміністрації у законному здійсненні її функцій [1, с. 208].

Слід підтримати позицію І. М. Копотуна про необхідність внесення до диспозиції ст. 391 КК України певних змін тому, що дійсно засуджений, у якого є стягнення, і він протягом шести місяців не піддається новому стягненню адміністрацією установи виконання покарань, такого засудженого фактично притягнути до кримінальної відповідальності неможливо, інакше це є грубе порушення норм чинного законодавства і винні в цьому можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності [2, с. 159].

Як вважає вітчизняний вчений А. П. Гель, дана стаття суперечить концептуальним положенням чинного КК щодо відмови від адміністративної (дисциплінарної) преюдиції, оскільки відповідно до чинного КВК адміністрація виправних колоній та територіальні органи Міністерства юстиції України у сфері виконання покарань та пробації мають достатній обсяг повноважень для впливу на злісних порушників режиму, який спроможний забезпечити виконання завдань, що стоять перед органами і установами кримінально-виконавчої системи і без застосування заходів кримінально-правового характеру до засуджених [3, с. 34].

На такій позиції стояв відомий радянський пенітенціарист професор О. О. Наташев, який вважав, що система злісних порушників режиму у місцях позбавлення волі виявляється лише приводом для продовження строку покарання злочинцям, які не виправилися. А тому, покарання слід призначати не стільки за вчинені діяння, скільки для попередження можливих нових злочинів [4, с. 58–59].

Крім О. О. Наташева проти введення кримінальної відповідальності за злісне порушення режиму відбування покарання виступали також інші зарубіжні вчені, такі як: Є. В. Болдирев та Л. Г. Крахмальник, саме, на їх думку, замість встановлення кримінальної відповідальності слід посилити роботу щодо виправлення злісних порушників режиму. Ними були висловлені побоювання стосовно того, що прийняття запропонованої норми призведе до неодноразового продовження покарання злісним порушникам режиму [5, с. 92–94].

Як показує проведений нами аналіз, стаття 183-3 КК УРСР містила у собі дві частини. Перша встановлювала кримінальну відповідальність за злісну непокору законним вимогам адміністрації виправно-трудової установи або іншу протидію адміністрації у здійсненні її функцій особою, яка відбувала покарання у місцях позбавлення волі, якщо ця особа за порушення вимог режиму відбування покарання піддавалася протягом року стягненню у вигляді переведення в приміщення камерного типу (одиначну камеру) або переводилася в тюрму. А друга містила кваліфікуючі ознаки і встановлювала кримінальну відповідальність за ті ж дії, вчинені особливо небезпечним рецидивістом або особою, засудженою за тяжкий злочин.

Отже, із прийняттям статті 183-3 КК УРСР, яка встановлювала досить суворе покарання щодо засуджених, які допускали злісну непокору вимогам адміністрації ВТУ, у

персоналу виправно-трудової установи виникло багато запитань, головне, як правильно застосовувати вказану кримінально-правову норму.

На жаль, не маючи належного досвіду застосування даної норми, працівники виправно-трудової установи допускали помилки щодо правильного застосування кримінального законодавства у справах про злочини, передбачені ст. 183-3 КК УРСР, а це, у свою чергу, вплинуло на проведення дізнання по таких справах, збільшення перевірок з боку органів прокуратури, які здійснювали нагляд за законністю в діяльності ВТУ, і винесення рішень судами, які розглядали кримінальні справи за даний злочин.

Беззаперечним фактом, вважаємо, є те, що саме практика застосування даної норми викликала необхідність 26 березня 1993 р. Пленумом Верховного Суду України прийняти Постанову № 2 «Про судову практику у справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі».

Саме у пунктах 16–28 зазначеної Постанови дано роз'яснення понять злісної непокори вимогам адміністрації виправно-трудової установи та іншої протидії адміністрації у здійсненні її функцій, визначено, кого слід віднести до представників адміністрації виправно-трудової установи та хто може бути суб'єктом даного злочину, а також обставини, на які суд має звертати увагу під час розгляду кримінальних справ цієї категорії [6, с. 181].

Із прийняттям у 2001 р. нового КК України [7] склад злочину, який був закріплений у ст. 183-3 КК УРСР 1960 р. та передбачав кримінальну відповідальність за злісну непокору вимогам адміністрації виправно-трудової установи, був у дещо трансформованому вигляді перенесений та закріплений у ст. 391 КК України 2001 р. та отримав назву: «Злісна непопора вимогам адміністрації виправної установи».

У подальшому завдяки вченим пенітенціарного спрямування, недержавним організаціям до КК України і зокрема, до назви ст. 391, у 2009 р. були внесені відповідні зміни. Отже, сьогодні згідно з КК України ст. 391 має назву «Злісна непопора вимогам адміністрації установи виконання покарань».

Проведений у дослідженні аналіз норми ст. 391 КК України вказує на те, що вона виконує суттєву роль в охороні соціальних відносин у сфері правосуддя та має широке застосування на практиці, адже щорічно у структурі злочинів, що вчиняються засудженими у місцях позбавлення волі, злісна непопора вимогам адміністрації установи виконання покарань становить майже половину. Отже, думки вчених про те, що адміністрація установи виконання покарань може використати в своїх інтересах дану статтю, є не обґрунтованими.

Список використаних джерел

1. Орел Ю. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти нормальної діяльності органів і установ Пенітенціарної служби України : моногр. / Орел Ю. В. – Х. : ТОВ «В справі», 2016. – 416 с.
2. Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях : моногр. / Копотун І. М. – К. : ПП «Золоті ворота», 2013. – 472 с.
3. Гель А. Про доцільність подальшого існування ст. 391 КК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://khp.org/index.php?id=1239799834>.
4. Наташев А. Е. Не переоценивать возможностей наказания / А. Е. Наташев // К новой жизни. – 1965. – № 1. – С. 58–59.
5. Болдырев Е. В. Совершенствовать законодательство об ответственности за преступления, специальный субъект которых – заключенный / Е. В. Болдырев, Л. Г. Крахмальник // Ученые записки ВНИИСЗ. – 1969. – Вып. 17. – С. 78–94.
6. Про судову практику у справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 берез. 1993 р. № 2 // Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. – [3-тє вид., змін. і допов.]. – К., 2008. – С. 181–189.
7. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

Борець Ю. В.,

старший викладач кафедри психології
Академії Державної пенітенціарної служби

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Демократичні перетворення, що відбулися в Україні, зумовили необхідність реформування Державної кримінально-виконавчої служби України та приведення її у відповідність із міжнародними нормами. Саме ці процеси відбуваються в наш час. Державна політика сприяє реформуванню пенітенціарної системи в усіх її проявах – від формування структури пенітенціарної служби, до покращення умов виконання покарань, встановлення нової політики щодо засуджених.

Процес впровадження демократичних реформ в сучасній Україні продовжується і охоплює все нові сфери державного і суспільного життя. Країна входить до складу Ради Європи, ратифікувала всі основні угоди по дотриманню прав людини і в своєму розвитку орієнтується на інтегрування в Європейську спільноту, як рівноправний партнер.

Більшість ключових учасників реформування системи кримінального правосуддя в сучасній Україні сходяться на думці, що основною умовою гуманізації і подальшого розвитку заходів для зниження рівня злочинності в країні і поліпшення умов утримання в місцях позбавлення волі є реалізація заходів, при яких минулі і майбутні досягнення пенітенціарної реформи матимуть можливість покластись на національне законодавство, регулювання і практику, засновані на міжнародних і національних стандартах в області прав людини і професійному досвіді.

Після вступу України до Ради Європи на виконання Спільної програми Комісії Європейських Співтовариств і Ради Європи були подані рекомендації щодо подальшого реформування кримінально-виконавчої системи, у тому числі створення незалежної від правоохоронних органів пенітенціарної системи.

Міністерство юстиції вже здійснило певний обсяг робіт та напрацювало цілу низку важливих ініціатив, спрямованих на виправлення ситуації та приведення умов тримання осіб у місцях позбавлення волі до європейських стандартів.

В умовах сьогодення існує необхідність законодавчого закріплення права засуджених на ресоціалізацію, на основі якого повинен будуватися їх правовий статус. Відповідно до цього права держава має визнати за собою обов'язок щодо його реалізації і створювати відповідні управлінські механізми для надання соціальних послуг, які, в свою чергу, повинні мати індивідуальний, а не колективний характер. Державна соціальна політика відносно засуджених повинна розглядатися як єдиний комплексний напрямок діяльності, відповідальність за здійснення якої має бути покладений на спеціалізовані органи державного управління.

Доведено, що Державна служба ресоціалізації засуджених, як можна умовно її назвати, повинна мати особливий і автономний характер і надавати соціальні послуги ув'язненим та засудженим незалежно від того, відбули чи відбувають вони покарання, та від того, до якого виду покарання вони були засуджені. Діяльність цієї служби має розповсюджуватися як на період покарання, так і після нього. Юридичний факт закінчення строку покарання повинен братися до уваги при наданні соціальних послуг, але він не повинен бути сигналом для завершення роботи з ресоціалізації.

Україна проголошена соціальною державою, тому ресоціалізація повинна бути правом засуджених. Беручи до уваги особливості засуджених та ув'язнених як соціальної групи в Україні, можна стверджувати, що сьогодні їх ресоціалізація повинна розглядатися як один з головних пріоритетів державної соціальної політики, що передбачає створення відповідних управлінських механізмів.

Зрілість кожного суспільства визначається відношенням до соціально уразливих категорій населення, до яких можна віднести і людей, які знаходяться в місцях

позбавлення волі. Якщо говорити про пострадянський простір, багатьом країнам СНД у цій сфері властива ситуація, яка характеризується соціальною занедбаністю такої категорії населення.

Розглядаючи питання про місце Державної кримінально-виконавчої служби України в системі влади сучасної України, необхідно зазначити, що органи виконання покарань у колишньому Радянському Союзі завжди були неприродньо відокремлені від інших органів держави і суспільства загалом, вони за своєю суттю завжди були закритою системою.

Як наслідок, пенітенціарна (від лат. *penitentia* – каяття) функція держави була спрощена і зведена до звичайного виконання покарань під гаслами «перековування» та «перевиховання». Прикладом такого підходу є ГУЛАГ з його жахливими наслідками. Тому не випадково у суспільства давно сформувалася думка про пенітенціарну систему як про щось закрите, темне і негативне. Майже ніхто не усвідомлює того, що пенітенціарна функція – функція держави, і реалізація такої функції – це діяльність саме управлінська, яка повинна мати соціально спрямований характер.

Втрата пенітенціарної функції системи виконання покарань веде до заміни механізмів ресоціалізації на механізми ізоляції.

Реалізація пенітенціарної функції передбачає наявність дієвих механізмів, націлених на максимальну нейтралізацію наслідків перебування людини у виправних установах і створення умов для її ресоціалізації. Досягнення такої мети обумовлює включення зусиль інших органів держави і суспільних інституцій.

У сучасних умовах стрижнем реформування пенітенціарної системи повинна стати виключно ідея ресоціалізації засуджених, що є основою пенітенціарної філософії.

Саме тому пенітенціарна система України потребує вдосконалення і змін. Перш за все це має досягатися шляхом соціальної переорієнтації системи з урахуванням міжнародного досвіду, принципів гуманізму, законності, демократизму, справедливості, диференційованого та індивідуального виховного впливу на засудженого і передбачає докорінні зміни, які розраховані на перспективу.

Будола О. Т.,

слухачка магістратури Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Ткаченко О. Г.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії Державної пенітенціарної служби

ОСОБЛИВОСТІ ДОБОРУ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ

Втілення в життя взятого політичного курсу на інтеграцію до Європейського Союзу потребує трансформації та модернізації багатьох аспектів державного управління в різних сферах суспільних відносин, вимагає приведення національних норм і правил у відповідність з європейськими та загальноновизнаними міжнародними стандартами будівництва й управління державою. На сучасному етапі розвитку нашої держави активно реформується пенітенціарна система України. В рамках реформ важливим аспектом є якісний підбір осіб рядового і начальницького складу пенітенціарної системи.

Станом на 1 вересня 2016 року у сфері управління Державної пенітенціарної служби України перебуває 148 установ та 589 підрозділів кримінально-виконавчої

інспекції. Крім того, 29 установ знаходяться на території Донецької та Луганської областей, що тимчасово не контролюється українською владою. Діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України забезпечують 37,0 тис. працівників з них:

- середній та старший начсклад – 11,4 тис.;
- рядовий та молодший начсклад – 16,9 тис.;
- вільнонаймані працівники – 8,7 тис.

Працівники проходять курсове навчання з первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації в Білоцерківському, Дніпродзержинському та Хмельницькому училищах професійної підготовки персоналу.

Підготовка фахівців для пенітенціарної системи з вищою освітою здійснюється в Академії Державної пенітенціарної служби (на денній формі – 516 курсантів та на заочній формі – 245 слухачів), Інституті кримінально-виконавчої служби (на денній формі – 410 курсантів та на заочній формі – 180 слухачів) та Національному університеті «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого» (навчається на денній формі – 379 студентів та на заочній формі – 245) [1].

Питання про добір кадрів пенітенціарної системи не набуло остаточного рішення, хоча робота активно ведеться. Станом на середину серпня маємо останню редакцію проекту Закону «Про пенітенціарну систему» від 17.08.2016 р., в якому велика увага приділяється добору кадрів.

Даний проект передбачає норму, згідно якої персоналу пенітенціарної системи в Україні належать: особи рядового і начальницького складу пенітенціарної системи, державні службовці, працівники, які працюють за трудовими договорами. На посади осіб рядового і начальницького складу пенітенціарної системи можуть бути призначені повнолітні громадяни України, які мають повну загальну середню освіту і вільно володіють державною мовою. Добір на посади осіб рядового і начальницького складу пенітенціарної системи здійснюється: по закінченню навчального закладу пенітенціарної системи; за результатами конкурсу на посади осіб рядового і начальницького складу пенітенціарної системи; в порядку просування за результатами атестування.

Перелік посад, на які призначається особи рядового і начальницького складу пенітенціарної системи за результатами проведення конкурсу та в порядку просування, визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації. Конкурс проводиться відповідно до Порядку проведення конкурсу на посади осіб рядового і начальницького складу пенітенціарної системи, що затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації.

Рівень фізичної підготовки для осіб рядового і начальницького складу пенітенціарної системи затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації [2].

На думку аналітиків та експертів, на увагу в реформуванні кримінально-виконавчої служби України заслуговують плідна міжнародна співпраця, обмін досвідом у реформі пенітенціарної сфері та практична допомога в реалізації різноманітних програм, яку надають країни-члени ЄС.

Пенітенціарна система не в змозі виконувати свої завдання, якщо не буде мати кваліфікаційних і необхідним чином орієнтованих кадрів. Таким чином, нагальною залишається потреба в забезпеченні пенітенціарної системи високопрофесійними, високоморальними, духовно і фізично підготовленими працівниками, які здатні виконувати покладені на них непрості функції виховання і ресоціалізації злочинців на основі сучасних підходів і методів роботи. Діяльність в напрямі підготовки висококваліфікованих кадрів має здійснювати профільний навчальний заклад, який зможе вирішити такі завдання: 1) підбір і підготовку персоналу ДПтС України у відомчому вищому навчальному закладі; 2) підготовку фахівців різних освітніх рівнів з урахуванням

потреб ДПтС України в психологах, педагогах, економістах; 3) первинну підготовку на основі практичних завдань, що стоять перед персоналом органу або установи виконання покарань; 4) підвищення кваліфікації персоналу згідно з переліком, визначеним Класифікатором професій ДК 003:2010; 5) підготовку працівників органів пробації [3].

Також на мою думку, важливим у доборі кадрів є навчальні заклади пенітенціарної системи, тому структуру законопроекту потрібно доповнити статтею, яка б регулювала підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації персоналу Державної пенітенціарної служби. А також уточнювала правовий статус курсантів.

Список використаних джерел

1. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>. – Назва з екрана.

2. Сикал М. М. Кадрове забезпечення Державної пенітенціарної служби [Електронний ресурс] / М. М. Сикал, О. Г. Ткаченко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2015. – № 4. – С. 13–20. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2015_4_6

3. Проект Закону Про пенітенціарну систему [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://www.yagunov.in.ua/wp-content/uploads/2016/08/Проект-Закону-Про-пенітенціарну-систему-17.08.doc>

Валєєв Р. Г.,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри цивільного права та процесу ФПФКП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ І ПРОБАЦІЇ

Сучасна система установ виконання покарань і пробації категорично потребує нового підходу до підготовки персоналу. Його завданням є сприяння формуванню особистості, готової до самоактуалізації та здатної до саморозвитку. Однак в умовах інформаційної цивілізації однією з передумов адекватного розвитку особистості є її спроможність до перманентної та вискоєфективної пізнавальної діяльності, в першу чергу, в ході виконання професійної діяльності.

При цьому професійна діяльність персоналу установ виконання покарань і пробації пов'язана з низкою специфічних чинників: з затребуваністю високої психологічної стійкості, з ризиком порушень прав людини, з наявністю ситуації інформаційної невизначеності та дефіциту часу, з необхідністю протистояти правопорушенням і надавати засудженим допомогу різного роду, з обов'язковістю здійснення виховного впливу, в тому числі патернами власної поведінки.

Ці специфічні умови здійснення професійної діяльності пізнавального характеру обумовлюють необхідність цілеспрямованого формування комплексної риси особистості, яка полягає в спроможності до ефективного самостійного пізнання. Психолого-педагогічна наука досліджує відповідну рису особистості, використовуючи такий конструкт, як «пізнавальна самостійність».

Розуміння зазначених факторів обумовили здійснення останніми роками в Україні досліджень, присвячених підготовці пенітенціарного персоналу (О. Боднарчук, О. Дука, С. Зінченко, С. Зливко, В. Олло, Д. Ягунов та ін.) та формуванню пізнавальної самостійності фахівців окремих професій (Г. Адамів, В. Бенера, Л. Боровик, І. Сташкевич, В. Тюріна та ін.). Але пізнавальна самостійність персоналу установ виконання покарань і

пробації ще не була предметом окремого дослідження.

Ретроспективний аналіз проблеми пізнавальної самостійності дозволяє виокремити сукупність теоретичних положень, які залишаються актуальними й не втратили свого значення для сучасної педагогічної теорії та практики. Видатні педагоги минулого обґрунтували вихідні засади формування пізнавальної самостійності: принципи самостійної навчально-пізнавальної діяльності та її поступового ускладнення. Сучасними дослідниками визначено структурні компоненти пізнавальної самостійності. Ґрунтуючись на теоретичних висновках науковців, шляхом декомпозиції базового феномену дослідження нами встановлено складники пізнавальної самостійності: емоційно-мотиваційний, вольовий і когнітивний. Розуміння пізнавальної самостійності як основи професійного саморозвитку людини потребує вивчення інших споріднених пізнавальних якостей особистості. Спираючись на висновки Ш. Ганеліна, Л. Піменової та інших науковців, що саме самостійність є інтегративною рисою особистості, яка включає комплекс суміжних пізнавальних якостей, ми пропонуємо наступне розуміння взаємозв'язку споріднених пізнавальних феноменів. У динаміці свого розвитку пізнавальна самостійність інтегрує пізнавальні інтерес, ініціативу та активність (рис. 1).

компоненти	стадії розвитку	пізнавальні якості		
Когнітивний	4			пізнавальна самостійність
Емоційний	3		пізнавальна активність	
Вольовий	2		пізнавальна ініціатива	
Мотиваційний	1	пізнавальний інтерес		

Рис. 1. Структура пізнавальних якостей та стадії їх розвитку

Узагальнення теоретичних положень щодо сутності та структури пізнавальних якостей дозволяє визначити пізнавальну самостійність персоналу установ виконання покарань і пробації як комплексну пізнавальну спроможність фахівців, що ґрунтується на пізнавальних інтересах, ініціативі, активності, інтегрує пізнавальну мотивацію, вольове прагнення до пізнання, комплекс знань, умінь, навичок і здібностей та забезпечує ефективну самостійну пізнавальну діяльність у професійних ситуаціях інформаційної невизначеності, дефіциту часу, високого психічного навантаження та є основою подальшого професійного саморозвитку.

Теоретичні засади формування пізнавальної самостійності та положення теорії поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Н. Талізін) дозволили обґрунтувати першу педагогічну умову формування пізнавальної самостійності майбутніх працівників установ виконання покарань і пробації: поступове ускладнення самостійної професійно зорієнтованої навчально-пізнавальної діяльності курсантів шляхом забезпечення їхньої навчальної автономності засобами інформаційних технологій (далі – ІТ).

Упровадження зазначеної умови можливо досягти завдяки використанню освітніх ІТ, які забезпечують курсантам можливість вибору певних навчальних альтернатив: послідовності вивчення змісту дисципліни, рівнів складності матеріалу, форм його пред'явлення; варіантів комунікації та співробітництва з іншими курсантами; темпу, часу та місця здійснення самостійної навчально-пізнавальної діяльності. Реалізація педагогічної умови передбачає використання під час викладання фахових дисциплін відеолекцій, аудіолекцій, навчальних гіпертекстів та медіа-текстів, мультимедійних презентацій, когнітивної графіки, дистанційних консультацій, відеоматеріалів ЗМІ та кінематографа, сценаріїв та завдань для імітаційних ігор, тестових завдань, практичних

завдань-казусів, форумів і чатів тощо.

Окрім того, з метою реалізації зазначеної педагогічної умови повинно здійснюватися цілеспрямоване конструювання навчального контенту, сервісних та інструментальних функцій відповідних дистанційних курсів. Для цього необхідно забезпечити високий ступінь структурованості навчального контенту та його окремих інформаційних об'єктів, визначити оптимальний ступінь понятійного насичення. Систематизацію навчального контенту варто доповнити візуалізацією його структури (зокрема, шляхом побудови електронного тезаурусу). Також доцільно забезпечити тренінговий характер тестових та індивідуальних навчально-дослідних завдань професійно зорієнтованого спрямування. Також важливо розробити основну (базову) та допоміжні (варіативні) траєкторії вивчення курсантами навчального контенту, забезпечено різні способи їх доступу до навчального матеріалу: 1) через блок змісту та засоби навігації, 2) через тезаурус і глосарій, 3) за допомогою засобів пошуку та 4) через сформовані самим курсантом закладки. У розроблених ІТ повинні бути реалізовані різні варіанти навігаційного пересування та різні форми управління пред'явлення навчального контенту. Крім того, варто реалізувати можливості: участі курсантів в обговоренні навчальних ресурсів та їх коригуванні, а також створення власного конспекту та закладок.

Збільшуючи обсяг навчальної автономності (прав, можливостей і відповідальності) необхідно полегшити процес адаптації курсантів до цих високих вимог, актуалізувати можливості психіки щодо інтенсивної навчально-пізнавальної діяльності. Відповідна умова – стимулювання за допомогою засобів ІТ емоційно-мотиваційних та вольових станів курсантів, а також підтримка когнітивних процесів під час навчання – ґрунтується на концепції зони найближчого розвитку (Л. Виготський), теорії функцій психічних процесів (С. Рубінштейн та ін.) та висновках про розмежування діяльності й психічних процесів, які її супроводжують (А. Брушлінський).

Реалізація другої педагогічної умови повинна здійснюватися шляхом стимулювання психічних станів у ході аудиторних та позааудиторних занять. Стимулювання варто здійснювати на основі впровадження мультимедійних ресурсів з обов'язковим оформленням навчального контенту згідно з вимогами сучасних наукових досліджень щодо педагогічного дизайну, юзабіліті та психології користувачів ІТ, а саме: лаконічності навчального тексту, його структурованості, простоти, забезпечення функціонального навігаційного зв'язку, толерантності до помилок, збалансованості візуального ряду; використання уніфікованого користувацького інтерфейсу, забезпечення ситуативної довідкової системи тощо. Реалізація цієї умови також досягається шляхом фасилітації когнітивних процесів під час вивчення здобувачами вищої освіти фахових дисциплін. Це необхідно забезпечувати за допомогою: упровадження гіпертекстових матеріалів з можливістю трансформації їх структури; широкого використання когнітивної графіки та мультимедійних ресурсів з презентацією навчального контенту в різних модальностях. При цьому доцільно використовувати такі прийоми та техніки: визначення контурів об'єктів та їх розташування, акцентування кольором, вторинних вікон, логічних наголосів, маркетування, піктограм та інших символічних зображень тощо. Також необхідно врахувати функціональну спеціалізацію півкуль головного мозку, зокрема, репрезентувати основні висновки навчальних фрагментів за допомогою і тексту, і візуального кодування (когнітивної графіки), і аудіоматеріалів.

Під час попередніх експериментів [2] встановлено, що найбільш поширеними навчальними мотивами здобувачів вищої освіти є мотиви набуття професії, найважливішими джерелами інформації та найбільш значущим простором для самостійної пізнавальної діяльності визнано ресурси Інтернет. Ураховуючи це, третя педагогічна умова передбачає впровадження в процес професійної підготовки міждисциплінарних навчально-пізнавальних завдань, що мають професійний контекст і потребують для розв'язання ресурсів Інтернет. Для її реалізації варто розробити комплекс завдань ТОГІС (технології освіти в глобальному інформаційному середовищі).

Отже, формування пізнавальної самостійності майбутніх працівників установ виконання покарань і пробації можливо досягти шляхом впровадження комплексу педагогічних умов, що поступово ускладнюють їхню самостійну навчально-пізнавальну діяльність та водночас забезпечують фасилітацію, підтримку та полегшення когнітивних процесів і стимулювання емоційно-мотиваційних станів, які супроводжують навчання.

Список використаних джерел

1. Порядок та умови проходження служби в Державній кримінально-виконавчій службі України (на допомогу молодому фахівцю): навч. посіб. / [О. А. Дука, Л. В. Заславська, С. А. Зінченко, І. М. Копотун]; за заг. ред. О. В. Лісцікова. – К. : Держ. пенітенціар. служба України, 2013.

2. Валєєв Р. Г. Формування пізнавальної самостійності курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України засобами інформаційних технологій : дис. на здобуття наук. ступеню канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / Валєєв Руслан Гельманович. – Луганськ : ЛНУ, 2013. – 362 с.

Вдовенко О. І.,

доцент кафедри професійної освіти та БЖД
Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т. Г. Шевченка

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ ЮРИДИЧНОГО ПРОФІЛЮ

Освітньо-інтеграційні зміни, що відбуваються в Україні, потребують модернізації системи підготовки майбутніх фахівців в умовах магістратури вищих навчальних закладів. Вища школа неухильно і послідовно переходить на новий якісний рівень. Саме вища освіта забезпечує відтворення та розвиток інноваційного потенціалу економіки, формування сучасної національної еліти і є однією з провідних галузей розвитку суспільства. Тому до підготовки магістра висуваються вимоги не тільки досконалого знання свого предмету, а й формування методичних, педагогічних і психологічних умінь і навичок. Таким чином, назріла об'єктивна потреба в компетентних фахівцях, здатних організувати освітній процес в профільних навчальних закладах.

Відповідно до Указу Президента «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» вища освіта України повинна бути зорієнтована на компетентнісний підхід при розробленні стандартів вищої освіти. Педагогічна компетентність майбутніх фахівців заслуговує на особливу увагу в процесі навчання в магістратурі. На цьому наголошують в своїх наукових дослідженнях М. Артюшина, Ю. Бутенко, С. Вітвицька, Д. Дзвінчук, Д. Лапшина, Л. Лебедик, В. Лунячек, О. Ткаченко, Н. Яремчук. Аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що є актуальним питання щодо формування педагогічних компетенцій магістрів вищих навчальних закладів.

В. Авдеєв педагогічну компетентність магістра визначає як інтегральну характеристику особистості, її здатність вирішувати професійні проблеми та типові професійні завдання, що виникають в реальних ситуаціях професійної діяльності з використанням знань, професійного і життєвого досвіду [1].

С. Вітвицька розглядає педагогічну освіту магістрів як багатофункціональний, відкритий, самостійний, своєрідний цикл педагогічної освіти, який має свої функції, мету, зміст, форми та методи, функціонує шляхом реалізації складних організаційних і змістово-процесуальних зв'язків [3].

В. Лунячек, вивчаючи проблеми формування педагогічної компетентності у магістрів державного управління, зазначає, що отримання магістерського ступеня – це, в

тому числі, і крок до науково-педагогічної діяльності. Саме тому формування педагогічної компетентності на цьому етапі набуває своєї актуальності і повинно мати системний характер [5].

В. Лозова вважає, що компетентність викладача має інтегративну природу, що її джерелом є різні сфери культури (духовної, громадської, соціальної, педагогічної, управлінської, правової, етичної, екологічної тощо), вона вимагає значного інтелектуального розвитку, включає аналітичні, комунікативні, прогностичні та інші розумові процеси [4].

Н. Мачинська визначає, що педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю – результат педагогічної підготовки майбутніх магістрів, що передбачає формування педагогічної компетентності фахівців як майбутніх викладачів вищого навчального закладу.

Незважаючи на значний науковий інтерес до формування педагогічної компетентності магістрів вищої школи, залишається малодослідженим питання формування педагогічної компетенції магістрів юридичного профілю. Сучасний фахівець-юрист у своїй професійній діяльності повинен вміти вирішувати різні професійні задачі – управлінські, організаторські, педагогічні. Для вирішення професійних педагогічних задач майбутній фахівець юридичного профілю повинен бути педагогічно компетентним. Професійна педагогічна діяльність викладача юридичних дисциплін, його професійна майстерність, педагогічна культура, психолого-педагогічні принципи, уміння використовувати дидактичні основи, інтерактивні форми та методи навчання в процесі фахової підготовки майбутніх юристів, сприятимуть формуванню нової генерації правознавців з певними властивостями, здібностями, знаннями, уміннями, навичками ринкових правових відносин [2]. На наш погляд, під педагогічною компетентністю магістрів юридичного профілю слід розуміти педагогічну діяльність, яка включає знання з основ педагогіки та передбачає глибокі знання і широку ерудицію з професійної підготовки, володіння сучасними методами, засобами, технологіями та організаційними формами навчання та виховання, вміння використовувати сучасні та ефективні методи організації навчально-виховного процесу у вищій школі та застосування набутих юридичних знань у педагогічній діяльності.

Майбутню професійну діяльність магістрів юридичного профілю доцільно розглядати з двох позицій: фахової та педагогічної. До педагогічної віднесемо: наявність необхідних теоретичних знань з навчально-виховного процесу та дидактики вищої школи, наявність сформованих практичних навичок методики викладання; вміння проведення самостійного науково-педагогічного дослідження; володіння педагогічною культурою. До професійних варто віднести наявність поглиблених професійних знань.

Аналіз літературних джерел дозволяє виділити основні компоненти педагогічної компетентності у процесі підготовки майбутніх магістрів юридичного профілю: мотиваційний (формування мотивації до педагогічної діяльності), орієнтаційний (орієнтація на викладацьку діяльність магістрів юридичного профілю в процесі вивчення педагогічно спрямованих дисциплін), комунікативний (розвиток комунікаційних умінь; уміння виробляти стратегію і техніку взаємодій з людьми).

В науковій практиці широко використовують різні варіанти класифікацій видів педагогічної компетентності, які виявляють її структурність, багатогранність, відображають зв'язок з різними галузями науки, а саме: загально-педагогічну, правову, соціальну, психологічну, комунікативну та інші. Так, як види педагогічної компетентності магістра юридичного профілю тісно пов'язані з вимогами до його знань та особливостями професійної діяльності, доцільно виокремити правову як основну складову педагогічної компетентності. Дисципліни юридичного циклу є тим підґрунтям, яке впливає на формування правової компетентності. Знання та досвід поведінки у правовій сфері життєдіяльності, спроможність орієнтуватися в ситуаціях, пов'язаних із правовими відносинами, правова освіта є необхідною передумовою формування правової

компетентності магістрів. Під правовою компетентністю розуміємо дії магістра, направлені на ефективне використання в майбутній педагогічній діяльності законодавчих та інших нормативних правових документів для вирішення відповідних професійних завдань.

На підставі вищезазначеного можемо зробити висновок, що ефективність формування педагогічної компетентності у магістрів юридичного профілю можлива при обов'язковому дотриманні умов: забезпечення системного підходу у процесі формування педагогічної компетентності та забезпечення мотиваційного ставлення магістрів до дисциплін педагогічного циклу, доповнення змісту навчальних дисциплін юридичного та правового циклів питаннями психолого-педагогічного характеру.

Список використаних джерел

1. Авдеев В. М. Компетентностный подход в конструировании современных образовательных моделей / В. М. Авдеев // Социально-гуманитарные знания. – 2006. – № 6. – С. 235–240.

2. Безсмолий Є. Б. Формування педагогічної культури юристів у процесі підготовки майбутніх магістрів з правознавства / Є. Б. Безсмолий // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2001. – № 2.

3. Вітвицька С. С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти : дис. доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Світлана Сергіївна Вітвицька. – Житомир, 2011. – 599 с.

4. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів / Валентина Іванівна Лозова // Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. – Харків: ОВС, 2002. – С. 3–8.

5. Лунячек В. Е. Професійна підготовка керівних кадрів для управління освітою в умовах магістратури: світові практики / В. Е. Лунячек // Вісник Чернівецького національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки. – 2010. – Вип. 6. – С. 23–37.

6. Мачинська Н. І. Правове виховання як складова гармонійного розвитку особистості / Н. І. Мачинська // Педагогічний процес: теорія і практика. – К. : ЕКМО, 2009. – С. 112–119.

Віговський В. Л.,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Академії Державної пенітенціарної служби

Єсипенко О. Г.,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Академії Державної пенітенціарної служби

РОЛЬОВА ГРА ЯК МЕТОД АКТИВНОГО НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ ТА СТУДЕНТІВ

У Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті зазначено, що виховання творчої соціально-активної особистості є стратегічним завданням системи освіти сьогодення. Сучасний етап розвитку педагогіки вищої школи пов'язаний із міжнародною інтеграцією й інтеграцією вищої школи України у Європейський простір вищої школи (Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року), що передбачає вироблення інноваційних методик та технологій навчання, орієнтованих на розвиток критичного,

самостійного мислення студента, швидке та якісне засвоєння навчального матеріалу з усіх дисциплін, що вивчають у вищих навчальних закладах. Тобто освіта має бути спрямована на виховання освіченого, критично мислячого та соціально активного громадянина. Крім того, інтеграція України до єдиного світового простору викликає необхідність якісної підготовки конкурентоспроможного працівника для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. Такі вимоги соціального замовлення вимагають пошуку шляхів, засобів, методів активізації пізнавальної діяльності студентів при викладанні дисциплін, у тому числі криміналістики та оперативно-розшукової діяльності за професійним спрямуванням.

Вдосконалення форм і методів викладання спеціальних дисциплін через переорієнтацію на нові завдання системи освіти України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про вищу освіту» є актуальним для вищої школи.

Сьогодні у діяльності окремих підрозділів ДПтС України трапляються випадки непрофесіоналізму та некомпетентності їх окремих працівників, що є наслідком їх недосконалої професійної підготовки до кваліфікованого та компетентного виконання оперативно-службових завдань, особливо беручи до уваги складну оперативну обстановку, що склалась на сьогодні. Одним із шляхів рішення вказаної проблеми є підготовка професійно компетентних кадрів у Академії ДПтС України.

Вказані потреби суспільства до оперативних працівників органів та установ виконання покарань Мін'юсту України в розвитку професіоналізму і професійної компетентності здійснюються на курсах підвищення кваліфікації, курсах перепідготовки кадрів та в ході самоосвіти. Зважаючи на велику завантаженість оперативних працівників, низьку оплату праці, низькій рівень соціальної захищеності, службу залишили та залишають високо компетентні співробітники зі значним досвідом роботи. Їм на заміну приходять молоді працівники, які не володіють в повному обсязі досвідом оперативно-службової діяльності в органах та установах виконання покарань Міністерства юстиції, особливо, що стосується оперативної роботи, стратегії та тактики розслідування окремих видів злочинів, тобто вони не володіють достатнім рівнем професійної підготовки. Беручи до уваги вищевикладене, працівникам ДПтС України необхідно безперервно вживати заходів щодо розвитку професійної компетентності і підвищення кваліфікації.

Аналіз спілкування з керівним складом установ дозволяє зробити висновок про те, що в більшості випадків помилки при виконанні завдань оперативно-службової діяльності викликані аж ніяк не професійною неграмотністю, недбалістю і неухважністю молодих працівників, а саме невмінням молодих фахівців, які часом мають досить високий рівень теоретичної підготовки, застосувати свої знання на практиці.

У процесі практичної діяльності молодий спеціаліст зустрічається з незнайомими йому ситуаціями. У силу нетиповості більшості ситуацій, криміналістична та оперативно-розшукова теорія заздалегідь обумовлений алгоритм їх вирішення запропонувати не може, а колишній студент, через невиробленість у нього механізмів творчої діяльності, нездатний самостійно розв'язати нестереотипні завдання. Цей висновок також підтверджується і аналізом результатів спілкування з практичними працівниками, згідно з якими юридична освіта в цілому дає достатню теоретичну базу, але слабо формує необхідні навички та вміння, що не дозволяють по закінченні ВУЗу самостійно виконувати завдання оперативно-службової діяльності.

Причиною цього є надання переваги засвоєнню студентами-юристами добре описаних методів вирішення певного набору типових завдань в галузі криміналістики та ОРД. Водночас, недостатньо приділяється уваги навчанню способам пошуку методів їх вирішення.

Досвід викладання на курсах підвищення кваліфікації оперативних працівників та навчального процесу з курсантами та студентами, в Академії дає підстави вважати, що в підвищенні ефективності навчального процесу значну роль може грати впровадження в

нього ситуаційного моделювання – методу, що дозволяє скоротити шлях повторного «відкриття» вже відомих варіантів вирішення проблеми, що сприяє формуванню у студентів механізму зв'язування ситуацій, що виникають поряд з типовими. Ситуаційний підхід в дидактиці можна розглядати як одну з різновидів проблемного навчання, суть якого в загальних рисах може бути зведена до вироблення у студентів прийомів самостійного дослідження і вирішення поставлених нестереотипно завдань. Успішно відмічено, що «сучасного учня треба не стільки наповнювати знаннями, скільки вчити їх самостійно їх здобувати».

Серед різних активних методів, які використовуються у навчальній практиці суттєву роль відіграє метод рольової гри. Саме вона активізує розумову діяльність і розвиває творчі здібності майбутніх практичних працівників. У ділових іграх на основі ігрового задуму моделюються життєві та професійні ситуації, гра дає можливість побувати в ролі того чи іншого практичного працівника, що наближає навчання до реальної дійсності, вимагаючи від студентів взаємодії, творчості та ініціативи.

У сучасній українській психолого-педагогічній науці існують різні класифікації рольових ігор. Найпоширенішою є класифікація за типом використовуваних завдань та ролей, відповідно до якої розрізняють навчально-рольові та ділові ігри. Суть навчально-рольової гри полягає в забезпеченні всебічного і глибокого аналізу тієї чи іншої проблеми, використовуючи так звані навчальні ролі. Ділова (рольова) гра має на меті імітацію реальних ділових (професійних, побутових тощо) ситуацій, при цьому студенти набували умінь та навичок, необхідних для виконання різних видів практичної діяльності, виконуючи «справжні», а не «навчальні» ролі.

Рольові ігри поділяють на дві категорії:

– Спонтанні (імпровізаційні), в яких відсутня розгорнута фабула, моделюються прості ситуації, викладач цілком покладається на імпровізаційні здатності студентів. Такі ігри не вимагають тривалої попередньої підготовки й можуть моделюватися в ході навчання залежно від труднощів, що виявляються у спілкуванні.

– Сюжетні (сценарні), які проводяться за попередньо розробленим сценарієм, мають розгорнуті інструкції для всіх учасників з описом їх предметних і навіть міжособистісних позицій.

Аналізуючи принципи розробки і застосування цього методу у навчально-виховному процесі ВУЗів, можна зробити висновок про те, що він допомагає студентам розвивати необхідні для майбутньої роботи наступні якості:

- здатність працювати в команді;
- здатність брати на себе відповідальність при вирішенні різних питань;
- здатність проявляти ініціативу;
- здатність виявляти проблеми та шукати шляхи їх вирішення;
- вміння аналізувати нові ситуації та застосовувати для їх аналізу вже наявні знання;
- вміння розвивати взаєморозуміння між учасниками рольової гри.

У рольовій грі досягається більш високий рівень спілкування ніж при традиційному навчанні, так як рольова гра робить можливою реалізацію конкретної діяльності.

Метод рольової гри має більше переваг, ніж недоліків. Педагогічні рекомендації, власний досвід роботи засвідчують переваги рольових ігор: залучення до навчальної творчої діяльності практично всіх студентів групи, стимулювання їх до спілкування, формування критичного мислення, вміння висловлювати та аргументувати власні думки. Через суб'єктивну активність розвиваються такі важливі якості особистості, як індивідуальність, працездатність, творчість, ініціативність, конкурентоздатність та конкурентоспроможність. Недоліками сюжетних рольових ігор є: штучність, можливість легковажного ставлення учасників, іноді важко оцінити учасників гри, оскільки ролі є нерівноцінними.

Незважаючи на усі переваги рольових ігор, використовувати цей метод потрібно не надто часто, оскільки тоді він нівелюється. Доцільно поєднувати рольові ігри з іншими методами навчання.

Список використаних джерел

1. Національна доктрина розвитку освіти у XXI ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
2. Закон України "Про вищу освіту" від 01.07.2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Віговський В. Л. Загальна компетентнісна модель випускника ВНЗ / В. Л. Віговський // Модернізація системи вищої освіти в контексті закону України «Про вищу освіту» : матеріали всеукр. наук-практ. конф. (Чернігів, 5 червня 2015). – Чернігів, 2015. – С. 48–49.
4. Дзеньдзюра Н. Педагогічним досвід: Рольова гра як метод активного навчання майбутніх економістів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://social-science.com.ua/article/1248>.
5. Черков В.О. Підвищення професійної компетентності працівників оперативних підрозділів органів внутрішніх справ як напрямок вдосконалення протидії злочинності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/.
6. Черняк І. Науково-практична конференція «Новітні освітні технології» Ділова гра як активний метод навчання професійно-орієнтованого спілкування студентів-економістів Національний технічний університет України «КПІ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/995>.

Воляннюк Н. Ю.,

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології і педагогіки
Національного технічного університету
України «КПІ імені Ігоря Сікорського»

ДОВІРА ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ДЕТЕРМІНАНТА БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ

Мрія будь-якої науки полягає в тому, щоб представити все дисциплінарне знання у вигляді системи законів. Як і будь-які закони, психологічні встановлюються емпіричним шляхом і репрезентують собою стійкий зв'язок між різними явищами. Вони діють незалежно від того, знаємо ми про них чи не знаємо, усвідомлюємо чи ні. Виявлення і пізнання законів психології має свої особливості і труднощі, пов'язані з незвичайною природою психічних явищ. Досліджуючи багаторазово обраний психічний процес, можна помітити, що він завжди залежить від певних умов. Це не випадковість. Психічне як суб'єктивне відображення не може бути незмінним. Тому закони, які відкривають у психології, зазвичай не визначають твердо й однозначно зв'язку між явищами. У більшості своїй це закони – тенденції, в яких загальне виступає як тенденція. У психології відомо багато законів: закон Фрейда-Фестінгера, закон Джеймса, закон Фехнера-Вебера, закон Йеркса-Додсона, закон неадекватного сприйняття, закон спотворення інформації, закон компенсації, закон збереження та ін.

У контексті піднятої проблеми інтерес становлять перший і останній закони. Суть першого закону Фрейда-Фестінгера полягає в тому, що механізм свідомості, зіткнувшись з суперечливою інформацією, починає свою роботу з того, що намагається спотворити цю інформацію або взагалі видалити її з поверхні свідомості. Фрейд і Фестінгер пов'язували психологічну безпеку особистості з функціонуванням психологічних захисних механізмів.

Тепер, що стосується закону збереження, то суть його полягає в тому, що одним із

провідних мотивів, що визначають поведінку людей, є збереження психічної стійкості або іншими словами безпеки. Будь-які зовнішні і внутрішні загрози, які порушують цілісність особистості, викликають у неї негативну реакцію [1]. Серед внутрішніх загроз, які ініціюються самою людиною, виступає надлишок або дефіцит довіри (до себе, до іншого, до світу).

Перш ніж представити зв'язок між довірою і безпекою особистості, необхідно ввести одну умову. Такою умовою є радіус довіри, що визначає коло осіб, які входять в єдину систему довірчих відносин. У разі малого радіусу між довірою і безпекою утворюється пряма пропорційна залежність. Дві величини називаються прямо пропорційними, якщо при збільшенні однієї з них у кілька разів інша збільшується у стільки ж разів. Відповідно, при зменшенні однієї з них у кілька разів, інша зменшується у стільки ж разів. Справді глибокі відносини можливі при малому радіусі довіри. Надійною гарантією безпеки виступає психологічна близькість – наявність загальної системи цінностей, спільного у світоглядах, взаємне прийняття, повага. Цей феномен у психології відомий як фамілізм або акцент на сімейних зв'язках, тоді коли людина довіряє тільки родичам і не довіряє людям поза сім'єю.

При великому радіусі спостерігається більш складна U-інвертована залежність, де рівень довіри має оптимальну величину, вище і нижче якої, негативно позначається на безпеці особистості [2]. Така природа довіри забезпечує раціональне ставлення особистості до дійсності й поведінки людей в умовах невизначеності і є передумовою її психологічної безпеки.

У разі ж високої і безмежної довіри особистість наражає себе на небезпеку потрапити в зону ризику. Зловживання довірою може проходити у формі віроломства, коли відкритість і вразливість партнера використовується для отримання вигоди. Можливий і інший варіант зловживання довірою, який з обманом не пов'язаний, але є маніпуляцією. Так, лякаючи недовірою, можна домагатися від партнера різних поступок або благ як доказ дружби і відданості.

У разі дефіциту довіри взаємодія людей вимагає великих витрат – за часом та внутрішніми і зовнішніми витратами.

Аналіз походження довіри показує, що цей гіпотетичний конструкт виконує ряд функцій – регулює відносини з навколишнім світом, відтворює соціально-психологічний простір людини. Завдячуючи довірі, суб'єкт вступає у взаємодію зі світом, пізнає і перетворює його і самого себе. Довіра здатна накопичуватися як на особистісному, так і на соціальному рівнях. Це накопичення успішного досвіду соціальних взаємодій може використовуватися як певний соціальний ресурс, який називають соціальним капіталом. Ресурс довіри надає стабільності міжособистісним відносинам, однак він не безмежний: його накопичення відбувається повільно, а втрата швидко. Основне правило тут полягає в тому, що довіра легше трансформується в недовіру, ніж недовіра в довіру. Розгляд безпеки і довіри в їх зв'язках вказує на складність і багатоаспектність цих психологічних феноменів та вимагає їх прицільного емпіричного дослідження.

Список використаних джерел

1. Воляннюк Н. Ю. Наукові маркери психологічної безпеки особистості майбутнього фахівця технічного профілю / Н. Ю. Воляннюк, Г. В. Ложкін // Професійне становлення особистості. – 2015. – № 4. – С. 36–42.
2. Воляннюк Н. Ю. Психологическая безопасность личности как научная проблема / Н. Ю. Воляннюк // Гуманізм та антигуманізм у подоланні конфліктів сучасності : матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конф. «Дні науки» (22–23 квіт. 2015 р.). – [Укладачі : Мельниченко А. А., Виселко І. В., Пряміцин В. Ю. та ін.]. – К. : НТУУ «КПІ», 2015. – С. 194.

Воронко І. В.,

слухач Національної академії державного управління при Президентіві України

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ

Сучасний демографічний стан в Україні вимагає від держави та суспільства спільної роботи з підвищення статусу інституту сім'ї і особливої його категорії – багатодітної родини.

Сьогодні в нашій країні найбільший ризик бідності мають сім'ї з двома і більше дітьми. Народження навіть однієї дитини суттєво позначається на рівні добробуту сім'ї, а при народженні 3-х і більше дітей ці сім'ї фактично потрапляють в категорію бідних або злидених. За інформацією інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАНУ в Україні 70% багатодітних сімей живуть за межею бідності.

Багатодітні сім'ї значно менше можуть виділити коштів на освіту, відпочинок і культуру, підтримку здоров'я, хоч саме для цих сімей витрати, пов'язані з розвитком та формуванням людського потенціалу, мають найбільш важливе значення, адже саме вони необхідні для розвитку дітей. Головною проблемою багатодітних сімей є низький рівень життя, який не забезпечує нормальних умов для людського розвитку покоління, що підрастає.

Сьогодні найгострішим питанням внутрішньої політики України, яке потребує першочергового вирішення, є становище соціально незахищених громадян, до яких належать передусім багатодітні сім'ї. Сучасна вітчизняна система соціального захисту цієї категорії населення потребує удосконалення та оптимізації.

Очевидно, що саме держава повинна створити належні умови для функціонування ефективної системи соціального захисту цієї категорії населення, що неможливо без дотримання міжнародних стандартів у цій сфері.

Аналіз міжнародно-правових актів профільного характеру дає можливість виявити особливості міжнародної регламентації соціального захисту взагалі та сімей з дітьми зокрема. До таких особливостей можна віднести:

- 1) відсутність комплексного міжнародно-правового акту, який би закріплював стандарти соціального захисту сімей з дітьми;
- 2) першочерговість інтересів дитини перед потребами суспільства, держави, релігії;
- 3) закріплення пріоритету сімейного виховання дитини та у зв'язку з цим особлива охорона сім'ї як природного і основного осередку суспільства;
- 4) здійснення підвищеної охорони материнства як стану, який дає право на особливу турботу та піклування;
- 5) реалізація прав сімей з дітьми саме у соціальній сфері;
- 6) характерне формулювання базових положень шляхом використання словосполучень та термінів рекомендаційного, абстрактного характеру, що часто несуть лише оціночне значення (наприклад, «гідне життя», «задовільне існування»);
- 7) з шостою ознакою міжнародних стандартів у цій сфері тісно пов'язана неконкретність, розмитість міжнародних зобов'язань держав щодо їх реалізації;
- 8) передбачена у міжнародних стандартах залежність реалізації прав на соціальний захист від економічних можливостей держави;
- 9) відмінності у підходах до переліку прав сімей з дітьми у сфері соціального захисту залежно від міжнародно-правового акту;
- 10) обов'язковість (в деяких випадках бажаність) дотримання державами міжнародних стандартів у сфері соціального захисту [3, с. 8].

Отже, можна стверджувати, що міжнародні стандарти соціального захисту сімей з дітьми – це комплекс норм, закріплених у міжнародних актах, які внаслідок їх легалізації

у внутрішньому законодавстві держави стають обов'язковими для реалізації та визначають гідні умови життєдіяльності сімей з дітьми, обов'язки держави у цій сфері для забезпечення повноцінного розвитку дитини та соціальної захищеності її родини.

До універсальних міжнародно-правових актів, що закріплюють стандарти соціального захисту сімей з дітьми, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН, можна віднести Загальну декларацію прав людини 1948 р., Декларацію прав дитини 1959 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., Конвенцію про права дитини 1989 р., Всесвітню декларацію про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей 1990 р.

Усі ці документи закріплюють принцип рівності та юридичної рівноправності всіх людей на планеті, обмеження якого може бути встановлено виключно законами.

У Загальній декларації прав людини зазначено, що сім'я є особливим осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства і держави (ст. 16), а материнство і дитинство дають право на особливе піклування та допомогу (ст. 25).

Варто відзначити, що спеціальним міжнародно-правовим актом, який регламентує комплекс прав дитини, в тому числі сімей з дітьми, є Декларація прав дитини 1959 р., якою передбачено можливість дитини користуватися благами соціального захисту (п. 4).

Декларація прав дитини 1959 року була прийнята з метою забезпечити дітям щасливе дитинство. У ній проголошуються соціальні та правові принципи захисту й благополуччя дітей на національному та міжнародному рівнях, зазначено, що дитина повинна, коли це можливо, зростати під опікою і відповідальністю своїх батьків і, в усякому разі, в атмосфері любові і моральної та матеріальної забезпеченості; малолітню дитину не слід, крім тих випадків, коли є виняткові обставини, розлучати зі своєю матір'ю; бажано, щоб багатодітним сім'ям надавалась державна або інша допомога на утримання дітей (п. 6).

Проте, основним міжнародним актом у сфері захисту прав дітей, у тому числі сімей з дітьми, є Конвенція ООН про права дитини, яка набула чинності для України 27 вересня 1991 р. Цей міжнародний документ містить комплекс міжнародних правових стандартів щодо захисту та забезпечення належних умов для виховання дітей, яким для повного і гармонійного розвитку необхідно зростати у сімейному оточенні. На підставі норм і принципів Конвенції сформульовано міжнародні, регіональні та національні акти про права дитини та сімей з дітьми.

Однак мало лише закріплення стандартів соціального захисту сімей з дітьми у міжнародних актах. Про ефективність таких норм можна судити лише виходячи з їх імплементації у національне законодавство та їх реалізації.

Саме для найскорішого та повного приведення законодавства України у відповідність до міжнародних стандартів прав дитини та сімей з дітьми зокрема, була розроблена Концепція Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2006-2016 рр.». Її метою є забезпечення ефективного функціонування цілісної системи захисту прав дітей в Україні, в тому числі сімей, у яких вони виховуються, відповідно до Конвенції ООН про права дитини. Вона передбачає системні заходи у сфері охорони здоров'я матері та дитини, протидії ВІЛ/СНІДу, туберкульозу та наркоманії, розвиток систем оздоровлення та відпочинку, освіти, соціального забезпечення і підтримки сімей із дітьми, координацію органів влади, місцевого самоврядування, здійснення моніторингу тощо. Але, незважаючи на всі ці заходи, питання соціальної захищеності сімей з дітьми ще рано вважати вирішеним.

Одними з основних документів, що закріплюють стандарти соціального захисту сімей з дітьми, є Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, які були прийняті у 1966 році та ратифіковані УРСР 19 жовтня 1973 р., таким чином, ці документи є частиною національного законодавства [3, с. 15].

Відповідно до статті 9 Пакту про економічні, соціальні і культурні права, визнається право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування. Сім'я як природний та основний осередок суспільства підлягає соціальному захисту, їй мають надаватися якнайширша охорона й допомога, особливо під час її утворення й поки вона відповідає за турботу про несамотійних дітей та їх виховання. Особлива охорона повинна надаватися матерям протягом розумного періоду до і після пологів.

Стандарти соціального захисту сімей з дітьми закріплені також у ряді конвенцій та рекомендацій Міжнародної організації праці. До таких документів можна віднести Конвенцію МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення 1952 р., Конвенцію МОП № 130 про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби 1969 р. та Рекомендацію до неї, Конвенцію МОП № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення 1982 р. та деякі інші.

Особливе значення серед конвенцій МОП у сфері соціального захисту має Конвенція № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення 1952 р., яка визначає мінімальні стандарти надання медичної допомоги, допомоги у разі хвороби, безробіття, старості, трудового каліцтва або професійного захворювання, інвалідності, втрати годувальника, в т.ч. допомоги по вагітності і пологам, сімейної допомоги. У цій Конвенції закріплені міжнародні стандарти тривалості виплати соціальних допомог, їх форм. Зокрема, ст. 42 Конвенції передбачено дві форми реалізації сімейної допомоги – це здійснення періодичних грошових виплат, а також надання сім'ї умов для нормального розвитку дитини (натуральне забезпечення та обслуговування). При цьому вони можуть застосовуватись як окремо, так і разом [3, с. 16].

Відповідно до ст. 13 Конвенції МОП № 130 про медичну допомогу та допомогу у випадку хвороби 1969 р. медична допомога, що надається особам у разі настання страхового випадку, щонайменше повинна включати:

- загальну лікарську допомогу, включаючи допомогу вдома;
- допомогу, що надається спеціалістами стаціонарним або амбулаторним хворим, або допомога спеціалістів, яка може надаватися поза лікарнею;
- видачу необхідних медикаментів за рецептом лікаря або іншого кваліфікованого спеціаліста;
- госпіталізацію у разі необхідності;
- стоматологічну допомогу, як це встановлено національним законодавством;
- медичну реабілітацію, серед іншого надання, ремонт і заміну протезів або ортопедичних пристроїв, як це встановлено національним законодавством [2].

Конвенцією також передбачена виплата допомоги у зв'язку з хворобою особи, розмір якої визначається національним законодавством, яка у будь-якому випадку повинна бути достатньою не лише для підтримання здоров'я особи, а і для забезпечення належного матеріального становища сім'ї, особливо якщо вона має дітей (ст. 18).

Географічно Україна є частиною Європи, що зумовлює важливе значення регіональних актів, прийнятих у рамках Ради Європи, Європейського Союзу, у формуванні європейських (регіональних) стандартів соціального захисту сімей з дітьми, встановлених, перш за все, Конвенцією про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р., а також Європейською соціальною хартією (підписаною 18 жовтня 1961 р.) і Європейською соціальною хартією (переглянутою) (підписаною 3 травня 1996 р.), прийнятими Радою Європи для захисту соціальних і економічних прав людини. До цієї категорії міжнародних актів також можна віднести Європейський кодекс соціального забезпечення 1964 р. (переглянутий у 1990 р.), Європейську конвенцію про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом 2009 р..

У 1950 році Урядами держав-членів Ради Європи була підписана Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини, яка стала основою загальноєвропейський мінімальних стандартів захисту прав людини. Договірні сторони, відповідно до цього

документу, зобов'язані гарантувати кожному, хто перебуває під їх юрисдикцією, основні права та свободи: право на життя, на свободу та особисту недоторканість, заборону рабства, примусової праці та катування, право на повагу до приватного і сімейного життя, свобода думки, совісті і віросповідання, заборона дискримінації та багато інших.

З метою підвищення життєвого рівня та поліпшення соціальної забезпеченості населення держави-члени Ради Європи у жовтні 1960 року підписали «Європейську соціальну хартію», яка згодом була розширена Протоколами у 1988, 1991 та 1995 роках.

В частині першій визначена ціла низка соціальних прав людини які забезпечуватимуть Договірні Сторони використовуючи усі відповідні засоби як національного, так і міжнародного характеру, серед яких:

– право на вільну працю та на справедливий винагороду, яка забезпечує достатній життєвий рівень для працівників самих та для їхніх сімей;

– діти та підлітки мають права на особливий захист від фізичних та моральних ризиків, на які вони наражаються;

– працюючі жінки у випадку материнства та інші працюючі жінки у відповідних випадках мають право на особливий захист за місцем їхньої роботи;

– всі працівники та їхні утриманці мають право на соціальне забезпечення;

– кожна малозабезпечена людина має право на соціальну та медичну допомогу;

– сім'я як головний осередок суспільства має право на відповідний соціальний, правовий та економічний захист, який забезпечує її всебічний розвиток;

– матері та діти, незалежно від сімейного стану і родинних відносин, мають право на відповідний соціальний та економічний захист та ін. [1].

Одним із основних документів Ради Європи є Європейська соціальна хартія (переглянута), яка була підписана 3 травня 1996 року та ратифікована Україною Законом від 14 вересня 2006 року. Хартія систематизує, уточнює і доповнює соціально-економічні (передусім соціально-трудова) права, закріплені в міжнародних документах, що передують їй.

На сучасному етапі розвитку для України першочерговим завданням є створення такої нормативної бази захисту прав і свобод сімей з дітьми, яка б повною мірою відповідає міжнародним стандартам і забезпечувала реалізацію цих прав та передбачала механізм їх захисту у випадку порушення.

При проведенні будь-якої політики перевага надається корегуванню існуючих практик, у тому числі закордонних. Такий підхід більш зручний, ніж повна переробка існуючої соціальної системи, тому для України так важливо знати та розуміти цей досвід країн ЄС.

Список використаних джерел

1. Європейська соціальна хартія від 16 жовтня 1961 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_300/page.

2. Конвенція МОП № 130 Про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби 1969 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/993_184/page.

3. Бориченко К. В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України : монографія / К. В. Бориченко. – Одеса : Фенікс, 2015. – 302 с.

Гайдук Б. П.,

курсант 3-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Андрущенко Т. С.,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКЛАДАННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ

Сімейний кодекс України, що набрав чинності з 1 січня 2004 р., питанню шлюбного договору приділяє значно більше уваги, ніж Кодекс про шлюб та сім'ю України, який був прийнятий в 1969 р., в якому питанню шлюбного договору було присвячено лише одну статтю.

Актуальність теми пояснюється недостатністю наукової розробки шлюбного договору як інструмента правового регулювання сімейних правовідносин, особливостей його застосування та нотаріального оформлення. На практиці це позначається незначним використанням шлюбного договору, а також потенціалу нотаріальної процедури з його посвідчення для найбільш повного забезпечення охорони і захисту прав та інтересів його суб'єктів. Основним завданням шлюбного договору є регулювання шлюбних відносин між подружжям.

Сучасні реалії суспільного життя вимагають такого оптимального регулювання шлюбних відносин, яке змогло б надати впевненості щодо свого майбутнього. Також слід зауважити, що на сьогоднішній день є досить актуальним питання про переконання суспільства в тому, що шлюбний договір є звичайним документом, який би значно скоротив час на розірвання шлюбу та розподілення сімейного майна.

Шлюбний договір – це, перш за все, угода про вирішення спірних питань життя сім'ї, укладена між особами, які вступають у шлюб, або подружжям. Сімейним кодексом України передбачено, що шлюбним договором регулюються лише майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права та обов'язки, а також майнові права та обов'язки подружжя як батьків. Згідно з частиною третьою статті 93 Сімейного Кодексу шлюбний договір не може регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними та дітьми.

Отже, подружжя не зможе передбачити якісь обов'язки особистого характеру щодо один одного, а також особисті немайнові відносини між ними та дітьми. Добре це чи ні – покаже практика. Важливою умовою шлюбного договору є те, що його положення не повинні зменшувати обсягу прав дитини, які встановлені цим Кодексом, а також ставити одного з подружжя у надзвичайно невігідне для нього матеріальне становище. Крім того, частиною п'ятою статті 93 Сімейного кодексу визначено, що за шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації.

Найважливішою особливістю шлюбного договору є те, що ним майнові права й обов'язки подружжя може бути визначено інакше, ніж це передбачено загальними правилами сімейного законодавства. Зокрема, може бути встановлено, що певне майно, яке належало одному з подружжя до шлюбу або буде одержано під час шлюбу в дар, стає їхньою спільною сумісною власністю; може бути визначено на розсуд подружжя розмір часток у праві власності на майно, що буде нажите в період шлюбу; може бути передбачено умови поділу спільного майна в разі розірвання шлюбу, а також порядок погашення боргів кожного з подружжя за рахунок спільного чи роздільного майна. Шлюбний договір може містити також положення про непоширення на майно, набуте

ними за час шлюбу, положень про спільну сумісну власність і вважати це майно спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з них [2].

Такий документ як шлюбний договір повинен надавати впевненість чоловіку і дружині в тому, що кожен із них після розлучення залишиться при своїх інтересах. Тобто те майно, яке буде зазначено в договорі, залишиться з тим, кому воно належить за правом, відповідно до договору. У нашій країні складання шлюбних договорів ще не настільки поширене, як за кордоном, тому багато сімей стикається з проблемою поділу майна. І часто в сім'ї одна людина незадоволена результатом такого поділу, а друга залишається у вигазі. Дуже часто чоловік і дружина не можуть дійти компромісу і розділити майно так, щоб це було вигідно кожному, і обидва залишилися задоволеними. І такі суперечки трапляються зазвичай в сім'ях, де не вистачає знань у цій сфері [4].

В Україні такий договір можуть підписати як ще неодружені молоді люди, так і подружжя. Але ця норма з'явилася лише з прийняттям нового Сімейного кодексу, завдяки цьому в Україні такого роду угоди набули більшого поширення. Шлюбний договір укладається за місцем проживання одного з членів подружжя чи за місцем реєстрації шлюбу в трьох примірниках: один залишається в нотаріальній конторі, два роздаються чоловіку та дружині. Контракт завіряється у нотаріуса (за бажанням – при свідках) і набирає сили під звуки маршу Мендельсона (в разі його укладення до реєстрації шлюбу). Згідно з ч. 2 ст. 92 Сімейного кодексу України, якщо договір укладають неповнолітні, необхідна згода їхніх батьків чи законних представників.

Шлюбний договір автоматично анулюється у випадку смерті одного з членів подружжя, за спільною згодою сторін, а також на випадок розірвання шлюбу. Документ вважатиметься недійсним, якщо було порушено умови порядку його складання і у разі зменшення прав одного з подружжя у протиріччя законодавству України [7].

Незважаючи на певні недосконалі моменти, на запитання: «Чи варто укласти шлюбний договір?» юристи дають ствердну відповідь. Тому що: зменшується ризик залишитися після розлучення «з носом» ви закріплюєте за собою свою власність, шлюбний договір організовує спільне життя та стримує від необдуманих крайнощів. Головною причиною непопулярності все ж є, мабуть, психологічні чинники [5].

Цілком вірогідно, що шлюбні договори у містах набули би більшої популярності, якби їх могли укласти пари, котрі мешкають разом, але не перебувають у зареєстрованому шлюбі. Це дало б можливість урегулювати відносини, які є сьогодні досить поширеними [1].

В Україні укладання шлюбних договорів ще не стало таким популярним, яким воно є за кордоном. В інших країнах майже всі сім'ї свідомо йдуть на підписання договору, який захистить їх інтереси у правовому порядку. У нашій країні можна укласти шлюбний договір, не побоюючись того, що в майбутньому особисте майно перейде в інші руки. Великого поширення в Україні такі договори наразі не отримали [6]. Так, у 2004 р. (з набранням чинності Сімейним кодексом) в країні було укладено 476 шлюбних договорів, у 2005 р. – 687, у 2006 р. – 917, у 2007 р. – 1263, у 2008 р. – 1029, у 2009 р. – 942, у 2010 р. – 1037, у 2011 р. – 1341, у 2012 р. – 1357 шлюбних договорів.

При цьому, як свідчить нотаріальна практика, найчастіше шлюбні договори укладаються подружніми парами, де один із подружжя є іноземцем.

Таким чином, можна спостерігати, що з кожним роком шлюбний договір набирає все більшого попиту, можна сподіватися, що з подальшим зростанням добробуту населення поширюватиметься і практика укладання шлюбних договорів. Після того, як був прийнятий Сімейний кодекс України, зникли всі сумніви та ілюзії щодо предмета шлюбного договору. Даний інститут права став не просто новелою в нашому законодавстві, а можна сказати, «революцією» у цивільному праві. Тобто до цього про нажите під час шлюбу майно мова заходила лише тоді, коли подружжя приступали до фінальної частини ліквідації браку, його фінансово-майнової основи – розподілу майна. Тепер майнові права та обов'язки можуть бути встановлені шлюбним договором.

Список використаних джерел

1. Сімейний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 8 серп. 2013 р.: (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2013. – 104с.
2. Цивільний кодекс України : офіційне видання. – К. : KM Publishing, 2013. – 256 с.
3. Сімейне право України : підручник / за ред. Ю. С. Червоного. – К. : Істина, 2010. – 400 с.
4. Кокіна В. Шлюбний контракт доважок до кохання? // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 215.
5. Усік А. Шлюбний контракт гарантує цивілізоване розлучення // Газета.юа. – 2012. – № 35.
6. Редька Р. Укладення шлюбного договору – варто чи ні? // Галицькі контракти. – 2013. – № 9.
7. Червоний Ю. С. Правове регулювання відносин шлюбним договором // Юридичний вісник. – 2011. – № 1.

Галат Ю. В.,

студентка 3-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Олійник В. С.,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНСЬКИХ ПРАЦІВНИКІВ-МІГРАНТІВ

Після здобуття незалежності завдяки запровадженню свободи пересування та під впливом економічних проблем перехідного періоду міграція населення України значно активізувалася, її географія розширилася, масштаби зросли. На найчисельніший та соціально значущий міграційний потік перетворилася трудова міграція громадян за кордон. До заробітків за межами держави залучено щонайменше 2,5–3 млн осіб. Завдяки трудовій міграції послаблюється напруга на ринку праці, забезпечується добробут багатьох родин. Разом з тим, вона спричиняє зменшення трудового потенціалу країни, посилення інфляційних тенденцій та зростання імпорту, руйнування сімейних відносин тощо. Однією з найгостріших, пов'язаних з трудовою міграцією проблем, є відсутність належного соціального захисту працівників-мігрантів. У зв'язку з цим захист прав та інтересів громадян за кордоном, вирішення проблем їхнього соціального забезпечення шляхом укладення міждержавних угод з країнами перебування завжди були серед пріоритетів міграційної політики України.

На момент розпаду СРСР гостро стояло завдання вирішення проблем соціального забезпечення громадян нових незалежних держав, які певний період свого життя проживали в інших радянських республіках, що набули незалежності.

У 1993–1996 рр. було підписано угоди про працевлаштування з Польщею (2005 р. до неї додано протокол щодо сезонного працевлаштування), Чехією, Словаччиною (термін дії останніх двох закінчився), Литвою, Латвією. За змістом ці угоди фактично ідентичні і мають загалом рамковий характер. Основний їх недолік – складність практичного застосування.

Проте законодавство деяких країн не передбачає автоматичного соціального страхування всіх категорій мігрантів. Зокрема, в Російській Федерації страхові внески, які

забезпечують відповідні права, нараховуються лише на мігрантів, з якими укладено контракт на строк понад 6 місяців. Внаслідок цього значна кількість українських працівників, які використовують можливість безвізового в'їзду в Росію та тримісячного легального перебування на її території, не охоплені соціальним страхуванням.

Серйозна проблема пов'язана із відсутністю в Україні такого виду страхування як медичне. В результаті щодо цього виду соціального забезпечення мігрантів будь-які міжнародні домовленості взагалі не можуть бути досягнуті.

Проте найважливіше, що угоди про соціальне забезпечення укладено далеко не з усіма країнами призначення українських мігрантів. Зокрема, немає угод з Італією, де сформувалася численна українська трудова міграція, Грецією тощо.

На сьогодні найбільш захищеною категорією осіб є ті, які були громадянами СРСР і впродовж життя працювали в різних республіках. Проте територіальний принцип соціального забезпечення, історично виправданий в період розвалу єдиної держави, в умовах все більшої дезінтеграції національних систем соціального страхування та пенсійного забезпечення поступово втрачає свою актуальність, суперечить упровадженню страхових принципів, не може бути ефективним інструментом соціального захисту населення, передовсім трудових мігрантів.

Багато питань виникають у зв'язку з механізмом реалізації угод. До деяких з них додано адміністративні угоди, проте інші такими документами не доповнено. Хоча в угодах визначено органи, відповідальні за їх імплементацію, в структурі цих органів в Україні зазвичай відсутні спеціальні підрозділи, недостатньо людських ресурсів. Наприклад, у Пенсійному фонді України, куди щотижня надходить понад 600 запитів з-за кордону, їх опрацюванням займаються лише 5 осіб, які, крім цього, ведуть усю іншу роботу в галузі міжнародних зв'язків.

Таким чином, основні причини неналежного соціального забезпечення мігрантів зводяться до такого:

- висока частка працевлаштування без належних дозволів; висока частка циркулярних мігрантів, які виїжджають за кордон на сезонні роботи;
- відсутність міждержавних угод про соціальне та пенсійне забезпечення з низкою країн, де перебуває значна кількість працівників-мігрантів з України;
- недостатня ефективність імплементації існуючих угод, що пов'язано як з їхнім змістом, так і з вадами механізмів реалізації;
- і, нарешті, особливості законодавства України та країн-реципієнтів української робочої сили, їхня неузгодженість.

Неохоплення працівників-мігрантів соціальним страхуванням, а також неможливість багатьох навіть застрахованих осіб скористатися із своїх прав, крім неналежного їхнього захисту, має й низку серйозних фінансових наслідків. По-перше, мігранти втрачають внески, зроблені ними під час роботи за кордоном. По-друге, соціальні фонди України недоотримують значні кошти, оскільки працівники-мігранти сплачують їх за кордоном, або не сплачують взагалі. Разом з тим, мігранти, які повертаються, та члени їхніх сімей, які проживають в Україні, користуються за рахунок держави медичними послугами, отримують інші соціальні виплати, наприклад, у зв'язку з народженням дитини, можуть, хоча й у мінімальному розмірі, отримати допомогу по безробіттю, як і іншим громадянам України їм нараховуються пенсії. Все це лягає додатковим тягарем на фонди соціального страхування та Державний бюджет України. Причому в майбутньому, якщо питання соціального страхування мігрантів не буде належним чином врегульовано, цей тягар ставатиме все помітнішим, як внаслідок збільшення кількості людей, які частину трудового життя провели за кордоном, так і тому, що все більше мігрантів досягатимуть пенсійного віку, повертатимуться в Україну у зв'язку із завершенням трудової кар'єри або проблемами із здоров'ям.

Додаткові витрати держави можуть бути обумовлені також й тим, що, оскільки значна частина мігрантів не набирають необхідного страхового стажу (і внаслідок

відсутності відповідних угод з країнами їхнього працевлаштування, і внаслідок нелегальної роботи багатьох з них), це підвищує загрозу бідності їхніх сімей, вимагатиме додаткових коштів для надання їм різних видів соціальної допомоги, дотацій та субсидій з Державного бюджету.

Таким чином, основний тягар соціальних виплат щодо трудових мігрантів та членів їхніх сімей несе Україна. Внаслідок цього, а також у зв'язку з економічною кризою, розбалансованістю бюджету соціальних фондів, старінням населення та підвищенням демографічного навантаження на працюючих урегулювання питання соціального захисту мігрантів вимагає посиленої уваги від держави.

У зв'язку з цим необхідно:

– Продовжити переговорний процес щодо укладання угод про соціальне та пенсійне забезпечення з країнами перебування численних контингентів українських працівників-мігрантів.

– Враховуючи низьку зацікавленість деяких країн-реципієнтів в укладанні подібних угод, порушувати питання щодо соціального захисту мігрантів в ході переговорів з ЄС в цілому, тим більше що Послання Єврокомісії від 30 березня 2012 р. «Зовнішній вимір координації у сфері соціального забезпечення ЄС» націлює країни-члени на підписання двосторонніх угод щодо соціального забезпечення з третіми країнами, зокрема, країнами-сусідами, у т.ч. керуючись принципами, закладеними в угодах про асоціацію.

– Оцінити результативність міждержавних угод, укладених з країнами СНД на основі принципу територіальності. Вивчити доцільність обмеження дії цього принципу лише щодо осіб, які працювали в період СРСР, а також застосування принципу пропорційності щодо тих, які розпочали трудову діяльність уже після розпаду СРСР.

– Шукати шляхи вирішення питання соціального страхування тимчасових працівників-мігрантів з України, які працюють за контрактом тривалістю до 6 місяців, з Російською Федерацією.

– Зосередитися на реалізації уже підписаних угод, врегулювати необхідні питання з зарубіжними партнерами, внести відповідні зміни в законодавство України.

– Посилити співпрацю в частині обміну даними і між українськими відомствами, і між виконавцями угод в Україні та в зарубіжних державах.

– Забезпечити технічні умови виконання угод, зокрема, посилити спроможність інституцій, відповідальних за їх реалізацію.

– У консульських представництвах України в державах, де перебуває значна кількість працівників-мігрантів, запровадити посаду дипломата, до компетенції якого віднести вивчення ситуації, в якій перебувають мігранти, надання їм допомоги, відряджати на цю посаду працівників органів влади, спеціально уповноважених з питань трудової міграції та соціального захисту населення.

– Серед українських працівників, що перебувають в країнах, з якими підписано угоди про працевлаштування та про соціальне забезпечення, поширювати інформацію щодо прав мігрантів, які з них випливають.

– Українських працівників, що перебувають в країнах, з якими відповідних угод немає, заохочувати до участі у системі добровільного пенсійного страхування, поширювати інформацію про її можливості та вигоди.

Гетта В. Г.,

кандидат педагогічних наук, професор
кафедри технологічної освіти та інформатики
Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т. Г. Шевченка

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ – АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Розвиток науки і техніки приводить до збільшення обсягу та складності інформації, а це висуває перед навчальним закладом будь-якого рівня завдання: знайти шляхи і засоби формування в молоді здатності самостійно оволодівати досягненням науки і техніки, виховувати потребу до самоосвіти.

Проблема виховання пізнавальної самостійності в даний час дуже важлива і водночас багатогранна і складна. Вона розглядається багатьма вченими (Р. М. Мікельсон, Е. Я. Голанд, Р. Б. Срода, Б. П. Єсіпов, Н. Г. Дайрі, М. О. Данилов, П. І. Підкасистий, І. В. Повечера та ін.).

М. О. Данилов, наприклад, зазначає, що суть пізнавальної самостійності виявляється в потребі й умінні самостійно мислити, у здатності орієнтуватися в новій ситуації, самому бачити проблему і знаходити підхід до її розв'язання.

П. І. Підкасистий у результаті тривалого теоретично-експериментального дослідження обґрунтував модель самостійної діяльності, визначив специфічні особливості формування пізнавальної самостійності.

В подальшому вчені прийшли до висновку, що пізнавальна самостійність визначається як сформованість, прагнення й уміння пізнавати об'єктивну дійсність (М. І. Махмутов, І. Я. Лернер). Тобто пізнавальна самостійність має два аспекти: мотиваційний і процесуальний. Мотиваційний зумовлює потребу і прагнення особистості до пізнання. Це виявляється в активному сприйнятті нового, допитливості, зацікавленості, свідомому ставленні до результатів праці, у потребі в самостійності. Проте мотиваційна сторона пізнавальної самостійності не забезпечує і не формує сама по собі технологічної, процесуальної сторони пізнання, інакше кажучи, вміння пізнавати.

Отже пізнавальна самостійність повинна виявлятися не тільки в потребі, а й умінні самостійно мислити оволодівати новими знаннями, в практичному їх застосуванні. Обидві сторони пізнавальної самостійності впливають одна на одну і є структурно неподільними. Найбільше значення на практиці має зв'язок пізнавальної самостійності з розвитком особистості в цілому, її мотивацією і особливо світоглядом, який є методологічною основою пізнавальної діяльності. Найвищий вияв пізнавальної самостійності можливий за умов взаємодії здобутих знань, умінь і певного досвіду творчої діяльності, а також позитивних мотивів пізнання.

Пізнавальна самостійність нерозривно пов'язана з розумовим розвитком і є одним з важливих критеріїв її сформованості. Отже, для розвитку пізнавальної самостійності перш за все треба дбати про розумовий розвиток особистості, іншими словами про сформованість мислення. Треба навчання організувати так, щоб в процесі засвоєння знань і умінь відбувалося опанування основними операціями мислення: порівнянням, протиставленням, аналізом, синтезом, узагальненням, формуванням висновків. Оскільки мислення це оперування поняттями і образами, то в навчальному процесі треба широко використовувати мультимедійні засоби, наочність, змістовно вводити нові поняття, бо в них зосереджуються основні знання, вчити логічно міркувати та аргументовано робити висновки.

Значний вплив на розвиток пізнавальної самостійності мають методи навчання. На сучасному етапі розвитку педагогіки вважається ефективним інтерактивне навчання. Воно дає можливість ефективно впливати як на мотиваційну, так і на процесуальну сторони

пізнавальної самостійності. Важливо також в процесі навчання використовувати проектне навчання. Розробляючи той чи інший проект, автору доводиться розв'язувати багато творчих задач, розвивати самостійність.

Особливої уваги в даному аспекті заслуговує проблемне навчання. Проведене нами дослідження свідчить, що значний вплив на розвиток пізнавальної активності і самостійності має самостійна робота на основі розв'язання спеціально підібраних систем проблемних завдань із наростаючим рівнем труднощі і поступовим зменшенням допомоги викладача. В такому разі протиріччя, яке закладене в проблемі, служить спонукаючим засобом до пошукової діяльності. Проблемне навчання не стільки задовольняє вимоги успішної організації самостійної пізнавальної діяльності, скільки її органічно включає в себе, тобто виходить із них.

Для розвитку пізнавальної самостійності важливе значення має участь студентів у роботі наукових гуртків. В процесі наукового дослідження в них формується вміння бачити проблему, працювати з науковою літературою, звертатися до фахівців за консультацією, тобто діяти переважно самостійно.

Таким чином, якісна підготовка сучасного спеціаліста будь-якої галузі полягає не тільки в наданні фахових знань і умінь, а й підготовці до самоосвіти, підвищення кваліфікації, тобто до навчання в майбутньому.

Голоборотько Д. Є.,

начальник управління Державної
пенітенціарної служби України
в Запорізькій області

ВИТОКИ СЛУЖІННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ СЕРЕД ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОБАЦІЇ

Досліджуючи питання виникнення кримінальної відповідальності й виникнення та становлення тюремних установ, необхідно підкреслити, що позбавлення волі як вид покарання має достатньо довготривалу історію. Еволюція християнської місії серед засуджених до позбавлення волі бере свій початок з перших днів існування церкви. В період перших поганських гонінь на християн їх саджали до тюрем, застосовували до них катування й смерть за віру. Саме в цей період сформувалося християнське розуміння позбавлення волі не як помсти, а як засобу внутрішнього очищення особи, що помилилася, спіткнулася у житті. Будь яке полегшення нужденного стану засуджених та будь яка добра справа на їх користь заохочуються. Проте, християни повинні відвідувати засуджених не лише з метою полегшення соціально-побутових умов їх життя за ґратами, а в першу чергу сповідуючи християнські цінності, зокрема те що душа людини вище за тіло, відповідно духовна місія є більш важливою ніж матеріальна.

Бог дає віруючим одне з сильніших почуттів співчувати й бути милосердними по відношенню до ув'язнених. Заповідь Христа відвідувати ув'язнених дуже проста, легка й зрозуміла. Святий Іоанн Златоуст пише про це : «Господь сказав: «Я був у в'язниці, і ви звільнили Мене», хоча ув'язненому необхідно звільнення, проте Бог, будучи поблажливим, вимагає від нас, те що нам під силу». «Милості хочу, а не жертви» (Ос. 6, 8). Творець хоче, щоб людина, яка знаходиться в ув'язненні була втішена. «Не то нам заповідано, щоб милувати добрих людей і карати злих, але всім надавати людинолюбство», – нагадує християнам Святитель Іоанн Златоуст. На думку святих отців, Господь Ісус Христос прийшов здійснити місію позбавлення ув'язнених із в'язниці гріха.

Згідно з заповіддю Христа віруючі повинні відвідувати ув'язнених не тільки з тим, щоб полегшити їм соціально-побутову сторону. Християнське розуміння цієї місії дещо інше. Його не можна зводити переважно до соціального служіння, адже душа людини

вище тіла, а значить духовна милостиня цінніше матеріальної. Порятунки знедолених тих, хто гине становить для християн істотну частину служіння Богу.

Щоб краще уявити, як важливий для Бога порятунок кожного хто гине, в Євангелії наводиться притча про пастиря, що має стадо овець, і якщо у нього заблукає хоч одна вівця, то він залишає дев'яносто дев'ять і йде шукати одну, ту що заблукала й шукає до тих пір, поки не знайде. Подібна притча існує про дружину, яка має десять драхм, але у випадку, якщо одна впаде на підлогу й загубиться, вона запалює світильник й вимітає все в домі до тих пір, поки не знайде її. І коли пастир знайде вівцю, що заблукала, а дружина – втрачену драхму, вони вдаються до великої радості, ділячись нею зі своїми рідними, друзями і сусідами. Для них повернення втраченого дорожче і приємніше, ніж володіння тим, що залишилося. Після цих притч Бог сказав: «На небі радітимуть більш за одного грішника, що кається, ніж за дев'яносто дев'ять праведників, що не мають потреби у покаянні» (Лк. 15, 1-10). Тілесні кайдани та муки сприяють пробудженню безцінних людських душ від гріховного сну. Як лікар малими дозами отрути лікує тіло людини, так і Господь, Лікар душі й тіла нашого, рятує ество людське шляхом ув'язнення грішника в темницю. «В церковному розумінні покарання злочинця полягає в тому, що головна його мета не у відплаті і навіть не у запобіганні від злочинних діянь, а у лікуванні хворобливих станів душі самих грішників».

Наведені у притчах приклади мають безпосереднє відношення до тих злочинців, яких сучасне суспільство позбавляє волі або яким обмежує її, так як саме цей захід дає можливість людині, яка поставила себе поза межами суспільства, переоцінити власне життя і повернутися на свободу внутрішньо очищеним. Саме такого повернення, а саме морально здорової особи, чекає від системи виконання покарань і саме суспільство.

У розумінні віруючої людини покарання у виді позбавлення волі не є випадковим, це Божий Промисел. Ув'язнення людині надається з для можливості проаналізувати своє життя, покаятися перед Богом у гріхах, очистити свою душу покаанням, стати краще й чистіше, допомогти тим, хто поруч, хто відчуває ще більш нестерпні скорботи.

З іншого боку відвідування засуджених до позбавлення волі є рятівним ланцюгом не лише для них, але і для самого місіонера. Премудрий Соломон пише: «Краще ходити до дому плачу ... ніж ходити до дому бенкету» (Екк. 7, 2). Порівнюючи глядачів театральних видовищ і тих хто відвідує тюрми, святий Іоанн Златоуст повчає: «І там і тут вони бачать пристрасті, але після видовищ спостерігач виходить подібний морю, що хвилюється, а після відвідування тюрми відвідувачі «мають глибокий спокій». Скорбота, що залишається після побаченого у тюрмі гасить будь який тілесний вогонь. Далі святий робить висновок: «Отже, уяви ... скільки ми зробимо добра для тих хто знаходиться в ув'язненні, і собі самому, якщо будемо постійно спілкуватися з ними і станемо використовувати на це весь час, який ми проводимо в порожніх заняттях».

Сьогодні Кримінальним кодексом України запроваджено ряд нових, альтернативних позбавленню волі, видів кримінальних покарань, а також передбачено можливість звільнення засудженого від відбування покарання з випробуванням за умови гарантії його виправлення без відбування покарання. Аналіз досвіду передових країн Європи показує, що виконання альтернативних видів покарань покладено на спеціалізовану державну службу, яка знаходиться поза поліцією та в'язницею – службу пробації. Суть пробації полягає у встановленні нагляду за засудженим з покладенням на нього певних зобов'язань й обмежень, без ізоляції його від суспільства (відвідувати центри пробації, періодично зустрічатися з наглядовим офіцером, брати участь у певних різновидах діяльності, дотримуватися законослухняної поведінки тощо). Цю функцію виконує служба пробації, головна мета діяльності якої полягає в захисті суспільства, попередженні повторних злочинів, сприяттві реінтеграції правопорушника в суспільство. На нашу думку, дієвим учасником пробації можуть стати релігійні організації, зокрема християнські з великим історичним досвідом роботи у цій сфері.

Головач А. А.,

старший викладач кафедри фізичної підготовки Академії Державної пенітенціарної служби

Сорокопуд В. Б.,

викладач кафедри фізичної підготовки Академії Державної пенітенціарної служби

Авдеева А. С.,

студент 3-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМ ПРИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ ТА США

В сучасних умовах різкого погіршення криміногенної ситуації в Україні кримінальне законодавство потребує змін. Це питання можна вирішити частково, вивчаючи досвід іноземних держав та наближення законодавства України до міжнародних стандартів. В даній ситуації одним із вдалих прикладів є законодавство США, яке є специфічним і не має аналогів у світі.

Системи призначення кримінальних покарань США й Україні мають більше відмінностей, аніж спільних рис. Спираючись на те, що керуються різними національними законодавствами і відносяться до різних систем права. Найголовнішою відмінністю є різна форма територіального устрою.

Україна є державою з унітарною формою територіального устрою, тоді як США має федеральний устрій і обумовлюється плюралістичною системою законодавства, а отже і систем призначення покарання.

Системи призначення кримінальних покарань США й України відрізняються докорінно. Стаття 50 КК України фактично визнає кару як мету покарання, тоді як § 3521 Зводу законів США не передбачає такої мети. Також США й Україна мають спільні цілі для захисту суспільства від нових посягань з боку засудженого. Ціллю покарання є виправлення засудженого, вони мають можливість отримувати освіту, медичну допомогу та інші заходи виправного впливу.

Мета кримінального покарання в США – захист суспільства від нових злочинів з боку засудженого. Про це свідчать санкції, передбачені за вчинення тяжких злочинів. Проте, в законодавстві США немає згадки про небезпечність особи, або про заходи безпеки. Система призначення покарання в США базується на ідеях утилітаризму – спрямованості покарання на ізоляцію загрозливих осіб від суспільства. В Україні система призначення покарання базується на загальних цілях превенції. В тому числі, КК 2001 р. містить на 15 % більше складів злочинних діянь, ніж КК 1960 р., крім того, звертаючи увагу на тенденції щодо криміналізації деяких вчинків, що раніше були адміністративними правопорушеннями.

Слід зазначити, що злочини проти основ національної безпеки у вітчизняному законодавстві є більш тяжкими, ніж злочини проти життя та здоров'я особи. Санкції за вчинення злочинів у сфері господарської діяльності також у ряді випадків є більш суворими.

Таким чином, зайва суворість санкцій спрямована на попередження особливого кола осіб проти вчинення відповідних злочинних діянь.

Системи призначення покарань України й США передбачають зовсім інші підходи до кваліфікації, що підлягають урахуванню при призначенні покарання. Насамперед, суспільна небезпека діяння, особистість винного, а також пом'якшуючі й обтяжуючі обставини розуміються зовсім інакше.

Згідно з кримінальним правом України особистість винного враховується при

індивідуалізації покарання. До уваги беруться всі деталі: як характеристика особистісних властивостей винного, так і дані про наявність у нього судимостей у минулому. Наявність незнятих чи непогашених судимостей, у випадках наявності безпосередньої настанови у відповідній статті Особливою частиною КК, є обставини, що впливають на кваліфікацію злочинного діяння, однак при призначенні покарання повторно не враховується. Кримінально-правова доктрина США передбачає інший підхід, розглядаючи особистість винного крізь призму інституту кримінальної кар'єри.

В США також використовується такий термін, як тяжкість злочинів. Проте в США й Україні тяжкість злочинів уявляється по-різному. Кримінальне законодавство України передбачає оцінку тяжкості вчиненого злочину, виходячи з максимальної межі санкції статті Особливої частини КК. При цьому тяжкість злочинного діяння вже врахована у санкції, і ступінь суспільної небезпеки є визначеним для кожного складу злочину. А законодавство США про призначення покарання реалізує інший підхід, відповідно до якого ступінь тяжкості злочину визначається, виходячи з кількісної характеристики – суми пунктів, утвореної за допомогою урахування всіх критеріїв, передбачених Настановами з призначення покарання. При цьому, підсумкова сума пунктів і визначає розмір покарання, тобто не розмір передбаченого покарання визначає тяжкість злочину, а ступінь тяжкості злочину визначає розмір покарання.

Потрібно звернути увагу, що у 80-х роках минулого століття в США відмовилися від того, до чого прагнуть реформатори вітчизняного законодавства. Проблему сильної судової влади в США було вирішено шляхом формалізації призначення покарання, в Україні ж має місце порушення принципу поділу державної влади, а також принципу поділу процесуальних функцій.

Але в кінцевому результаті ці невідповідності виражаються у зловживаннях із боку судової влади.

Модель федеральної системи покарання США не могла б успішно діяти в реаліях України з таких причин. Реформа, проведена в США 1984 р. і погляди щодо неї розділились в юридичних колах, і вона не була успішною. І головна причина – це те, що з'явилася етнічна структура суспільства, що сприяє дискримінації за расовими та іншими ознаками. І в США відбувся аналіз відповідно системи призначення покарання.

Таким чином, можна зробити висновок, що в США широко застосовується покарання у виді позбавлення волі. Тоді як в Україні практика застосування цього покарання більш збалансована. У той же час, судова практика в США обумовлена жорсткими вимогами законодавства. Відповідно до ст. 69 КК України, суд має право призначити покарання нижче нижчої межі, встановленої санкцією статті Особливої частини КК. Призначення покарання США припускає можливість як призначення судом більш м'якого покарання, так і більш суворого.

Отже, системи призначення покарань України і США характеризуються зовсім різними підходами до розуміння призначення покарання, різними методами призначення покарання, а також різною внутрішньою структурою.

Можна сказати, що порівнювані системи фактично не мають подібності у чому-небудь. Установлено, що федеральна система призначення покарань США має певні недоліки. У той же час, цій системі властиві раціональні ідеї, що могли б бути враховані при реформуванні кримінального законодавства України.

Список використаних джерел

1. Бандурка О. М. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Бабенко А. М., Вапсва Ю. А., Грищук В. К. та ін.] ; за заг. ред. О. М. Бандурки. – Х. : Вид-во ХНУВС, 2010. – 407 с.
2. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Вереша Р. В. – [2-ге вид. перероб. та доп.]. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 320 с.
3. Иншаков С. М. Зарубежная криминология : учеб. пособие для студ. юрид. вузов /

Иншаков С. М. – [2-е изд.]. – М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2003. – 374 с.

4. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

5. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [4-те вид., перероб. і допов.]. – Х. : Право, 2010. – 456 с.

6. Сташис В.В. Кримінальне право України. Загальна частина. / В. В. Сташис, В. Я. Тацій. – Х. : Право, 2010. – 456 с.

7. Полянський Є. Ю. Генезис федеральної системи призначення покарання в США: зміст реформи законодавства про призначення покарання 1984 року / Є. Ю. Полянський // Актуальні проблеми політики. – 2007. – № 30.

Гончаренко О. Г.,

доктор економічних наук, доцент,
начальник кафедри гуманітарних і
соціально-економічних дисциплін Академії
Державної пенітенціарної служби

ДО ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНІВ І УСТАНОВ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ

Процес становлення ринкової економіки в національному господарстві України вносить корективи в діяльність всіх суб'єктів господарювання, не виключенням є органи і установи кримінально-виконавчої системи.

Економічну безпеку досліджують багато вчених. На думку О. А. Буранової [2], трактування даної категорії можуть бути згруповані наступним чином. Перша група, формулює поняття економічної безпеки, як сукупності економічних умов, які захищають країну від внутрішніх і зовнішніх загроз. До другої групи, відносяться трактування економічної безпеки країни, як захист життєво важливих суспільних інтересів. Третя група, під економічною безпекою розглядає здатність економіки забезпечити ефективне задоволення суспільних потреб на національному і міжнародному рівнях. Аналізуючи економічну безпеку, як економічну категорію, можна зробити висновок про те, що з одного боку вона досліджує інтереси об'єкта, його цілі, пріоритети та механізми, що забезпечують їх реалізацію, а з іншого – вивчає стан внутрішнього і зовнішнього середовищ досліджуваного об'єкту з метою виявлення і попередження існуючих і потенційних загроз. Вищою формою економічної безпеки організаційної системи є її здатність розвиватись і працювати в умовах мінливого внутрішнього і зовнішнього середовищ, яке характеризується стійкістю. Стійкість – це стан економічної системи, який можна охарактеризувати як здатність досягати і підтримувати рівновагу між основними параметрами, що визначають функціонування цієї системи [1]. Отже, економічна безпека є основою, від якої залежить стійке функціонування будь-якої системи, в тому числі і кримінально-виконавчої системи.

Головним елементом в дослідженні економічної безпеки є вибір критерію, як інтегрованого показника, на основі якого можна зробити висновок про стан економічної безпеки організаційної системи. Економічну безпеку суб'єкта господарювання можна оцінити за допомогою таких критеріїв (табл. 1).

Критерії оцінки економічної безпеки суб'єктів господарювання [5]

Критерій	Оцінюється
1. Організаційний	Організаційна цілісність суб'єкта господарювання та функціонування основних підрозділів (відділів, служб тощо). Виконання підрозділами функцій, які сприяють досягненню стратегічної цілі.
2. Правовий	Відповідність діяльності діючому законодавству. Наявність претензій зі сторони правоохоронних органів. Наявність збитків заподіяних через неточності в договорах, контрактах. Якість проведення юридичної експертизи укладених контрактів, підписаних договорів тощо.
3. Інформаційний	Захищеність внутрішньої конфіденційної інформації від витоків чи розголошення її в різних формах.
4. Економічний	Оцінка основних фінансово-економічних показників діяльності (власний капітал, обсяги товарообігу, прибуток, рентабельність). Функціонування як цілісного структурного утворення і юридичної особи.

Дослідження економічної безпеки кримінально-виконавчої системи пов'язано з вивченням і аналізом діяльності органів і установ виконання покарань, а також державних підприємств, які функціонують при установах виконання покарань. Важлива роль в цьому процесі відводиться державним підприємствам та виробничим майстерням, оперативним підрозділам, юридичним службам, а також контрольно-ревізійним управлінням.

Показником, за допомогою якого визначається економічна безпека будь-якого підприємства є виробнича потужність, яка характеризує максимально можливий річний обсяг випуску продукції запланованої номенклатури при повному використанні всіх наявних економічних ресурсів на основі застосування прогресивних технологій, передових форм та методів організації праці і виробництва. Даний показник дозволяє оцінити здатність підприємства виробляти продукцію протягом певного періоду, верхня межа якого обумовлена наявністю виробничих площ, технологічного обладнання, кількістю трудових і матеріальних ресурсів, та вартістю капіталу [3].

Підвищення економічної ефективності використання виробничої потужності – є результатом технічного переоснащення виробництва, оновлення і розширення асортименту продукції, впровадження на підприємствах установ виконання покарань заходів по залученню інвестицій і розширення кооперативних зв'язків [3].

Однак для виявлення загроз економічної безпеки підприємств установ виконання покарань за певний період, необхідне проведення моніторингу названих показників, порівняння їх планових та фактичних значень та оцінка їх динаміки. Крім того, потрібно порівняти фактичні дані з нормативними значеннями, що дозволить визначити на скільки глибоким є кризовий стан та який рівень загрози економічній безпеці.

В сучасних умовах органам і установам кримінально-виконавчої системи необхідно прискорити економічне зростання на основі оновлення всієї системи управління, що сприятиме покращенню основних виробничо-господарських показників та зменшенню рівня загроз економічній безпеці.

Основними напрямками роботи оперативних підрозділів по забезпеченню економічної безпеки органів і установ кримінально-виконавчої системи є реалізація заходів по протидії корупції і перевірка контрагентів, які співпрацюють з установами виконання покарань. Це дозволить забезпечити раціональне використання бюджетних коштів, уникнути їх перевитрати (укладання договорів по завищеним цінам) тощо. Перевірка контрагентів, з якими укладаються контракти, починається з оцінки загальної

інформації, що характеризує місцезнаходження, організаційно-правовий статус, фінансовий стан, комерційні зв'язки, ділову репутацію тощо. Особливу увагу слід звернути на ділову репутацію постачальника.

Юридичні служби забезпечують проведення експертизи укладених контрактів і договорів, яка дозволяє вивчити і дати правову оцінку відповідності нормам діючого законодавства України та інтересам кримінально-виконавчої системи. Неякісно проведена юридична експертиза призводить до перевитрат фінансових ресурсів.

Контрольно-ревізійна інспекція забезпечує контроль фінансово-господарської діяльності органів і установ виконання покарань, які входять до складу кримінально-виконавчої системи. Основними завданнями відомчого фінансового аудиту, щодо забезпечення економічної безпеки є: раціональне і цільове використання бюджетних коштів, матеріальних та трудових ресурсів, контроль фінансової і бухгалтерської дисципліни, формування достовірної і повної інформації щодо фінансових результатів діяльності державних підприємств виробничого комплексу тощо.

Фактори, які формують відповідний рівень економічної безпеки органів і установ кримінально-виконавчої системи різноманітні і відрізняються галузевою специфікою. Однак, є типові чинники, що впливають на рівень економічної безпеки суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та галузевої приналежності [4]:

– виробничі (розміщення виробництва, наявність природних ресурсів, трудові ресурси і їх освітньо-професійний рівень, наявність виробничої інфраструктури і можливий обсяг її використання, наявність соціальної інфраструктури);

– попит на продукцію (укладені контракти, рівень конкурентоспроможності продукції, наявність державних та регіональних замовлень);

– надійність постачальників щодо забезпечення сировиною та матеріалами (договори на поставку сировини з врахуванням термінів та її якісних характеристик);

– компетентність керівництва (професіоналізм команди менеджерів створення виробничих та соціально-економічних умов для їх продуктивної праці) тощо.

Існують і інші чинники, які впливають на економічну безпеку, вони не пов'язані з виробничо-господарською та професійною діяльністю. Вони пов'язані з поведінкою окремих людей, їх мораллю та духовним розвитком [1].

Список використаних джерел

1. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия [Электронный ресурс] / В. В. Белокуров. – Режим доступа : <http://naub.oa.edu.ua/>2013.

2. Буранова Е. А. Социальная политика в стратегии экономической безопасности / Е. А. Буранова, А. Д. Гетманская // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2015. – Т. 13. – С. 3811–3815. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://e-koncept.ru/2015/85763.htm>.

3. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посіб. / [В. Л. Ортинський, І. С. Керницький та ін.] – К.: Правова єдність, 2009. – 544 с.

4. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48–51.

5. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия: учеб. пособ. / В. В. Шлыков. – СПб. : «Алетейя», 1999. – 138 с.

Гужва О. І.,

начальник сектору соціально-виховної та психологічної роботи управління Державної пенітенціарної служби України в Чернігівській області

ОСОБЛИВОСТІ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ УРАЗЛИВИХ ГРУП ЗАСУДЖЕНИХ, ЯКІ ГОТУЮТЬСЯ ДО ЗВІЛЬНЕННЯ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Міжнародне та чинне українське законодавство визначає, що при виконанні покарань, пов'язаних із ізоляцією людини від суспільства, необхідно використовувати диференційований підхід і спрямовувати пенітенціарний вплив, виходячи із особливостей різних груп. Окрім класифікації засуджених, передбаченої Кримінально-виконавчим кодексом України, існує інша класифікація, і при для того, щоб до мінімуму звести настання можливих негативних наслідків при підготовці засуджених до звільнення, ми повинні враховувати реальні потреби та особливості конкретної особистості, або конкретної соціальної групи. Окреслимо основні, одні з найбільш «вразливих» категорій засуджених: жінки, і особливо – жінки з дітьми; неповнолітні, і особливо – діти, позбавлені батьківського піклування, а також діти-сироти; особи хворі на ВІЛ-СНІД; особи пенсійного віку.

Розглянемо деякі питання, що є важливими в процесі ресоціалізації зазначених груп засуджених.

Установа виконання покарань не відноситься до місць, що позитивно впливають на жінку. В умовах позбавлення волі перед представницями «слабкого полу» неодмінно виникають специфічні проблеми: обмеженість пересування, неможливість вести звичайний спосіб життя та підтримувати особисту гігієну звичними методами та засобами, погіршення стану здоров'я, загострення хронічних захворювань, в тому числі і гінекологічних. Відчутно проявляються і особливості жіночої психології – чутливість, емоційність та імпульсивність. Згадаємо і «соціальні» фактори, пов'язані із особливостями тривалого перебування в «замкнутому» просторі, в жіночому колективі – агресивність, підвищена конфліктність, загострене відчуття «власних» речей та предметів, недоторканість «власного» простору.

Засуджені до позбавлення волі жінки з більшою ймовірністю втрачають соціально-корисні зв'язки, тому стабільно високим залишається відсоток жінок, які втратили ці зв'язки з рідними. За статистичними даними, близько 13% жінок не спілкуються з рідними та близькими, 30% не отримують посилок та передач, 7% не мають власного житла. Найбільш яскравим прикладом втрати соціально-корисних зв'язків з близькими є те, що, перебуваючи в колонії, лише 10 % жінок використовують право на тривале побачення, яке, відповідно до ст. 110 КВК України надається із правом спільного проживання і тільки з близькими родичами.

Особливо незахищеною та вразливою є категорія жінок, які мають дітей. Через відсутність соціально-корисних зв'язків, труднощі, з якими стикаються ці жінки під час відбування покарання та після звільнення з місць позбавлення волі, лише посилюються, враховуючи наявність у них малолітніх дітей.

Кроком у напрямку дотримання прав засуджених жінок, які народили дитину в умовах позбавлення волі, стало прийняття Кабінетом Міністрів України постанови від 1 квітня 2013 року № 256 «Про внесення змін до Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми». Завдяки внесеним змінам в Чернігівській виправній колонії № 44 на протязі 2013-2016 років соціальну допомогу при народженні дитини (становить близько 42 тис. грн.) отримали 16 засуджених жінок. Але існують і проблемні питання, з яких найбільш поширене – відсутність у засудженої відповідних документів (паспорта, свідоцтва про народження). До прибуття в колонію жінка часто не ставить перед собою,

або перед своїми близькими, питання про місцезнаходження її документів, потім перекладаючи це завдання на персонал колонії. Необхідні документи відновлюються в період відбування покарання, після чого подаються до територіального органу праці та соціального захисту населення, для прийняття рішення про оформлення допомоги. Мова йде про допомогу, що призначається у зв'язку із народженням дитини.

Певні проблеми інколи виникають з інформуванням, з питань, що стосуються профілактики, лікування та соціального захисту осіб, хворих на ВІЛ-СНІД. Під час організації підготовки до звільнення важливо приділяти увагу інформації, пов'язаній із захистом здоров'я жінки. Під час планування профілактичної роботи з жінками необхідно враховувати специфічні напрямки роз'яснювальної роботи:

- інформування жінок про засоби передавання ВІЛ-інфекції, в тому числі від матері до дитини;
- надання гінекологічних консультацій з особливим акцентом на діагностиці та лікуванні захворювань, що передаються статевим шляхом,
- консультування в період вагітності,
- консультування з питань догляду за дітьми, в тому числі за народженими від ВІЛ-інфікованих матерів.

Актуальним є питання пенсійного забезпечення. Законом України від 7 вересня 2016 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» внесені відповідні зміни. Зокрема, статтю 122 викладено у новій редакції, яка передбачає державне пенсійне забезпечення засуджених до позбавлення волі, та необхідність з боку адміністрації вжити відповіді заходи для забезпечення права засуджених на отримання пенсії, організувати та підтримувати співпрацю з територіальним відділенням Пенсійного фонду України. Діючий текст статті обмежує розмір утримання з пенсії і відрахування за надані комунально-побутові послуги та харчування, можуть сягати не більше ніж 50% пенсії, що певною мірою захищає права засуджених.

В установах Чернігівської області утримується незначна кількість засуджених, які отримують пенсію, або які досягли пенсійного віку і набули право на отримання пенсії, але це не означає відсутність проблемних питань та ускладнень під час оформлення документів та направленні їх до підрозділів Пенсійного фонду України. На протязі 2015 року 10 засуджених набули право на пенсію, їх документи були направлені в територіальний орган Пенсійного фонду України. Процес збору документів та оформлення пенсії займає певний час і потребує зусиль, але не завжди призводить до бажаного результату. Наприклад, для 3-х засуджених в Чернігівській ВК-44 адміністрацією установи оформлені паспорти, після чого до відділення Пенсійного фонду України підготовлені та направлені відповідні документи. Через відсутність у засуджених необхідної кількості відпрацьованого трудового стажу, органом Пенсійного фонду відмовлено у призначенні пенсії. Таким чином право засуджених дотримано та надано змогу його реалізувати, але робота, проведена персоналом установи, через незалежні причини, не досягла бажаного результату.

Окремої уваги потребує підготовка до звільнення вихованців, які мають статус дитини сироти, або дитини позбавленої батьківського піклування – такі підлітки потребують особливої уваги, соціальної та психологічної допомоги з боку персоналу.

Основним документом для оформлення паспорта є свідоцтво про народження особи. Переважна більшість засуджених, які на сьогоднішній день прибувають до Прилуцької виховної колонії, не мають оригіналів свідоцтв про народження. Наприклад, за минулий 2015 рік до установи прибули 44 вихованці, у яких були відсутні паспорти (свідоцтва про народження). Відповідні запити за місцем народження та проживання неповнолітніх дають позитивний результат – 40 паспортів видані вперше, 4 паспорти поновлені замість втрачених. Не варто забувати, що при повторному оформленні паспорта громадянина України сплачується державне мито, що потребує наявності достатньої суми

коштів на особистому рахунку.

Додаткової уваги потребують «статусні» діти, які позбавлені батьківського піклування, а також діти-сироти, які до потрапляння в колонію проживали в соціальних закладах інтернатного типу. Після звільнення такі особи потребують подальшого соціального супроводу. Неповнолітні при звільненні передаються батькам, у разі неможливості приїзду рідних, вихованець у супроводі вихователя доставляється за місцем проживання.

Процедура встановлення статусу «дитина-інвалід», з подальшим складанням індивідуальної програми реабілітації, призначенням та нарахуванням пенсії по інвалідності є достатньо складною. Контроль за виконанням індивідуальних програм по реабілітації дитини – інваліда здійснюють лікарсько-консультаційні комісії лікувально – профілактичних закладів. Актуальним є питання забезпечення права на отримання пенсій та інших соціальних виплат, тому що статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, надає право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг. Підтвердження статусу потребує наявності комплекту документів, що засвідчують обставини, через які дитина не має батьківського піклування. Відповідні документи відновлюються, збираються та направляються до територіальних відділів освіти і науки. Після призначення виплат кошти перераховуються на особисті рахунки вихованців у відділенні Державного ощадного банку України.

Наведені інформація дає нам можливість уявити, які складнощі повинна подолати 18-ти річна молода людина, звільнена з колонії, для того щоб закріпити за собою житло на правах власності та реалізувати своє право на отримання соціальних виплат.

Зазначені приклади наочно демонструють важливість вирахування особливостей конкретної особистості, або конкретних «уразливих» груп з числа осіб, які проходять процес підготовки до звільнення з установи виконання покарань. Успішне вирішення таких питань вимагає від персоналу наявності відповідних знань про соціальний захист різних соціальних груп населення, а також вміння вирішувати складені завдання в умовах обмеженого часу та відсутності необхідних підтверджуючих документів.

Гула Л. Ф.,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права і процесу Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»

ПЕНІТЕНЦІАРНА ПОЛІТИКА У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННИМ ЛІДЕРАМ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

Генезис професійної злочинності в Україні є яскравим підтвердженням залежності характеру злочинності від конкретних соціальних умов.

Як підтверджують історичні джерела, злочинний світ і його представники завжди прагнули до об'єднання сил, зміцнення основ антигромадського способу життя, який змушував їх бути зухвалими, підступними, цинічними щодо закону і його представників в особі правоохоронних органів, законно покірних громадян. Життя в атмосфері злочинних ідей часто примушувала ризикувати заради досягнення низовинних цілей. Все це породжувало специфічну систему відносин злочинців, викликану неухильним дотриманням «законів» злочинного світу. Ці «закони» і «правила» розроблялися злочинною «елітою» і удосконалювалися в процесі антисоціальної діяльності. Вони ґрунтувалися на необхідності постійної здобуття коштів для існування злочинами, у цих

вимогах були відсутні позитивні аспекти щодо контактів з властями, збереження в строгій таємниці всього, що пов'язане із злочинним способом життя, надання підтримки «побратимам» по ремеслу, підтримки і розширення злочинних зв'язків та ін.

Так поступово формувалася злочинний світ як особлива організована комунікативна система злочинності зі своєю ієрархією, що забезпечує внутрішню «дисципліну» і «порядок». Її організованість підтримувалася зміцненням і розвитком двох ієрархічних структур. Одна ґрунтувалася на прихильності певній злочинній діяльності (кримінальній професії), інша – відображала субординаційну побудову кримінального середовища.

До кінця XIX сторіччя злочинний світ уже мав своє професійне ядро. Причому специфічний кримінальний «розподіл праці» не тільки не розхитало монолітність і згуртованість цього світу, а навпаки, укріпило його, додавши йому стрункішу організацію.

Г. Н. Брейтман, в роботах якого міститься докладна характеристика кримінального світу того часу, зауважував: «У нас взагалі сформувався такий погляд, що злочинці лише тоді утворюють злочинське суспільство, коли по декілька осіб вчиняють один і той же злочин. Тим часом вся сила професійних злочинців і полягає в їх згуртованості, в наявності правильної організації, багатій традиціями, встановленими часом і практикою [1, с. 115].

За часів існування СРСР автори розрізняють три періоди становлення професійної злочинності і її „злочинських” традицій та її протидії: перший етап 1917–1921 рр., перші роки Радянської влади; другий етап – 1929–1960 рр. – Сталінські табори, початок відлиги; третій етап – 1960–1990 рр.

Школою злочинної майстерності, його «злочинською академією» були місця позбавлення волі, мешканці яких також мали свою строгую ієрархію. Загальна арештантська маса ділилася на декілька категорій. Вищу сходинку займали «Івани» – «гроза» всіх арештантів, а часто і тюремної адміністрації, володарі тюремного світу.

Життя тюремної організації формувалася за злочинними традиціями і звичаями, будувалося на неухильному дотриманні «законів» і «правил» кримінального миру, що потребувало від всякого злочинця, щоб він був людиною твердої вдачі і непохитно характеру, спритний на провину і умів «кінці ховати»; не робив би жодних поступок начальству, переслідував би його на кожному кроці, наскільки можливо, а головне – умів би легко жити.

В результаті на основі традицій і звичаїв злочинців минулого виник єдиний злочинський «закон», регулюючий поведінку представників злочинного світу. Осіб із найбільш авторитетних злочинців, що дотримуються цих «законів», почали іменувати «злочинцями в законі». В цей час намітився розподіл засуджених у залежності від вчиненого злочину. Так, тих, хто відбував покарання за крадіжки, почали називати „злочинцями”, а за насильницькі злочини та інші – „фраєра”. В середовищі засуджених створилася своя субкультура й ієрархія.

Для організації боротьби зі злочинними лідерами 20 червня 1923 р. Головне управління місцями ув'язнення видала циркуляр № 191, в якому йшлося: „В деяких ВТУ спостерігається звичайне в старий час явище, коли звичні тюремні „сидельці”, так звані „Івани”, створюють у місцях ув'язнення згуртовану групу, починають верховодити ув'язненими, тероризуючи молодих і недосвідчених товаришів [2, с. 23].

Для утримання особливо небезпечних злочинців були створені спеціальні місця позбавлення волі. Це знайшло відображення у Виправно-трудоному кодексі РРФСР. Кодекс (ст. 8) передбачав одним із завдань усунення „шкідливого впливу найгірших і найнебезпечніших ув'язнених на інших”. У примітці до ст. 113 ВТК РСФСР підкреслювався й спосіб боротьби з „групою звичних тюремних відбувальців”, які вимагають постійного спостереження й ізоляції „Іванів” в окремих камерах [3, с. 23].

6 листопада 1929 року „Про зміну ст.ст. 13, 18, 22, 38 Основних початків Карного законодавства СРСР і союзних республік” вводиться додатковий захід соціального захисту – позбавлення волі у виправно-трудовах таборах у віддалених місцевостях Союзу

РСР”. Перша група таборів створюється в 1929 році на півночі країни в басейні рік Печори, Воркути та Ухти. До перших установ ГУЛАГА належить Управління північними таборами особливого призначення ОГПУ (офіційна дата народження – 5 серпня 1929 р., Сольвичегорськ) [4, с. 126–127].

Зауважимо, що серйозною помилкою було те, що в 1929 р. при інспекції місць ув’язнення скасовували розподільні комісії. Прийнята в 1933 р. нова редакція Виправно-трудового кодексу практично повністю ігнорувалася.

До кінця 40-х років у місцях позбавлення волі утворилися групи засуджених, які об’єдналися новими ідеями, принципово протилежними „зłodійським”. Зміни, що відбулися у „блатному світі”, привели до серйозних конфліктів, оскільки одні хотіли відновити свій статус, інші ж не бажали уступати зони „узаконеного” грабіжництва, сфери впливу, „спадкоємне” право на владу. „Зłodії” у нових умовах здійснювали всі заходи щодо збереження в цілісності системи карних традицій і звичаїв з метою підняття престижу „зłodійської ідеї”.

Масштабність і складність проблем призвели до утворення наприкінці 1948 р. спеціальних табірних пунктів (відділень) суворого, посиленого режиму, призначених для втримування найнебезпечніших ув’язнених, засуджених. Відповідно до інструкції про порядок утримування ув’язнених у спеціальних підрозділах суворого режиму (1948 р.), передбачалося також утримування у камерах тих, хто був схильний до здійснення злочинів, і за ними встановлювався суровий нагляд. Засуджені, що вчинили злочини, скеровувались у спеціально створені в кожному управлінні виправно-трудовах таборів штрафні підрозділи.

У 1950 р. розширилася практика переведення зłodіїв-рецидивістів на тюремний режим. Виділяються такі великі в’язниці, як Златоустівська, Тобольська, Вологодська, Новочеркаська. Активна ізоляція представників злочинного світу, що почалася в 1948 р. у спеціальні табори суворого режиму, в’язниці принесла деякі позитивні результати. МВС СРСР постійно жадало від начальників таборів і надалі використовувати всі існуючі можливості для ізоляції ворогуючих між собою ув’язнених. У 1951 р. на постійно вводиться їхнє роздільне утримування в табірних пунктах суворого режиму [5, с. 126-127].

Необхідно підкреслити, що органам НКВС було надано право створювати спеціальні в’язниці і переводити осіб, які відбували покарання у виправно-трудовах таборах і систематично порушували вимоги режиму (на практиці спеціальних в’язниць явно не вистачало).

Почався поступовий розпад кримінально-бандитських співтовариств у місцях ув’язнення. Проте це було помилково сприйняте керівництвом МВС СРСР як „остаточне руйнування злочинної організації й зникнення їхніх традицій і звичаїв”. Тому в 50-х рр. ХХ ст. „зłodіїв у законі” віднесли до форми організованої злочинності, а пізніше дане угруповання вважалося ліквідованим.

У КДБ СРСР, який мав у своєму розпорядженні найдостовірніші факти про кримінальну ситуацію в країні, була підготовлена перша програма боротьби з організованою злочинністю, саме існування якої у той час геть заперечувалося. Ця програма охоплювала: 1) адміністративний оперативний контроль над зłodійськими авторитетами, лідерами різних кримінальних угруповань, ізоляція їх від молоді в спеціально відведені колонії («Білий Лебідь» – Солікамська ВТУ № 6) [5, с. 126–127]; 2) декриміналізацію незначних правопорушень, за рахунок чого скорочувалася кількість осіб, визначуваних у місця позбавлення волі; перегляд кримінальних справ, які мали ознаки незаконного засудження; реформування виправно-трудовах установ; 3) надійний фінансовий контроль; 4) боротьбу з рекетом силами місцевих органів самоврядування; 5) створення єдиної інформаційної системи щодо злочинності; 6) розроблення спеціального законодавства щодо організованої злочинності; 7) створення спеціального органу по боротьбі з організованою злочинністю типу ФБР.

Список використаних джерел

1. Брейтман Г. Н. Преступный мир: Очерки из быта профессиональных преступников / Г. Н. Брейтман. – К. : Слов-Справа, 1901. – 157 с.
2. Александров Ю. К. Очерки криминальной субкультуры / Ю. К. Александров. – М. : Права человека, 2001. – 152 с.
3. Исправительно-трудовой кодекс РСФСР. Принятый постановлением ВЦИК РСФСР от 16 октября 1924 года: Сборник нормативных актов по светскому исправительно-трудовому праву. – М., 1959.– Т. 2. – 231 с.
4. Анисимков В. М. Россия в зеркале уголовных традиций тюрьмы. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. – 223 с.
5. Дедюхин В. В. Становление и развитие организации борьбы с преступностью в исправительно-трудовых учреждениях: учеб. пособ. / В. В. Дедюхин. – М. : Академия МВД России, 1984. – 112 с.
6. Разинкин В. С. Элита преступного мира / В. С. Разинкин. – М. : Юристь, 1997. – 384 с.

Гумін О. М.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права і
процесу Навчально-наукового інституту
права та психології Національного
університету «Львівська політехніка»

АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМКІВ РЕФОРМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ І УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ

Усім відомий той факт, що функціонування будь-якої як приватної, так і державної структури визначається спроможністю кадрового складу вирішувати поставлені перед системою в цілому чи її структурою завдання в найбільш короткі терміни з найбільшим ступенем ефективності.

Ефективність попередження правопорушень та злочинів в органах і установах виконання покарань залежить, в основному, від якісного складу адміністрації пенітенціарних інституцій.

Принцип «кадри вирішують все» залишається актуальним і в умовах українського сьогодення.

Не менш дієвим у досягненні успіхів в діяльності держави є своєчасний та ефективний законодавчий процес.

І перш ніж вести мову про проблемні питання у сфері виконання покарань, вважаю за доцільне зазначити про ті позитивні зрушення, які мають місце в нашому житті.

Позитивним фактором за останні роки є досить активна робота щодо вдосконалення діючого кримінально-виконавчого законодавства.

Кримінально-виконавчий кодекс (КВК) України від 11 липня 2003 р. (який набрав чинності 1 січня 2004 р.) за останні роки зазнав значних змін. Починаючи з 2006 по 2016 роки законодавчим органом нашої держави в нього 28 разів вносились відповідні зміни.

Особливо активно цю роботу в нашій державі було проведено в період 2014–2016 рр. – 12 разів в цей закон вносились зміни. Для прикладу: 2014 р. – 5 разів, 2015 р. – 3 рази, 2016 р. (на даний період) – 4 рази.

Наведена статистика активної роботи щодо внесення змін до КВК України однозначно підтверджує намагання влади, українського суспільства в цілому,

впорядкувати специфічну сферу суспільних відносин, що пов'язані з організацією виконання покарань.

Потреба у вирішенні нагальних питань практики однозначно є. І досить добре, що в сфері кримінально-виконавчого права в цьому аспекті напрацювання є досить плідними.

Особливо позитивну позицію хочу висловити на адресу фахівців, які готували зміни до КВК України, що були прийняті Верховною Радою України 2 червня 2016 р. Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», який набрав чинності 5 жовтня 2016 р.

Всього в зазначений вище закон було передбачено внесення 55-ти змін в КВК України. Ці зміни є досить суттєвими і важливими для роботи органів та установ виконання покарань.

Позитивної оцінки також заслуговує і ще один Закон України «Про пробацію» від 5 лютого 2015 р., який є вистражданим на протязі тривалого періоду часу.

Беручи до уваги досить плідну роботу науковців, практиків, законодавців, ми всі зобов'язані з'ясувати суть змін, зазначених в законодавчих актах і активізувати роботу з втілення їх в повсякденну практику.

Безумовно, при забезпеченні належного фінансування з боку держави. Тому що в багатьох випадках життя нашої держави влада чомусь досить часто забуває, що будь-який закон «коштує досить дорого».

Я зробив спробу здійснити аналіз кадрового складу співробітників органів та установ виконання покарань в цілому, а саме:

- центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації;

- 6 міжрегіональних управлінь даної структури, які входять в Міністерство юстиції України;

- кримінально-виконавчих установ відкритого та закритого типу, слідчих ізоляторів;

- Академії Державної пенітенціарної служби в м. Чернігові.

Наскільки я особисто досягнув поставленої вище мети? Я думаю, що частково, більш кращого здобутку я не зміг досягнути в силу декількох обставин: на превеликий жаль, сфера доступу до якісного складу кадрового апарату органів та установ виконання покарань як центрального апарату, так і його структурних підрозділів на місцях, залишається в більшості своїй недоступна як для рядових громадян, так і для фахівців, науковців, які займаються дослідженням даних проблем.

Я роблю такий висновок тому, що на офіційних сайтах ні центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, ні 6-ти міжрегіональних управлінь даної структури, які є складовою Міністерства юстиції України, ні в кримінально-виконавчих установах та слідчих ізоляторах на місцях, ні на сайті Академії державної пенітенціарної служби у м. Чернігові така інформація чомусь відсутня.

Хоча це не є державна таємниця.

В умовах сьогодення в Україні існує ряд невирішених, проблемних питань, над якими потрібно цілеспрямовано працювати.

Серед таких проблем необхідно зазначити наступне.

Кримінальна та кримінально-виконавча політика України (пенітенціарна політика у сфері виконання покарань) у стратегічному плані в нашій державі, на жаль, не зовсім зрозуміла або взагалі відсутня як така. Це викликає занепокоєння як в українських платників податків, науковців, практичних працівників пенітенціарної системи, так і в наших закордонних і європейських колег.

Аналіз деяких ознак відсутності стабільної пенітенціарної політики України надав змогу констатувати наступне:

1. Абсолютна більшість як практичних працівників, так і науковців, які займаються

дослідженням даних проблем, підтвердять той факт, що реформи в системі діяльності місць позбавлення волі за останні 25–30 років були не зовсім ефективними. Позитиву було досягнуто досить мало.

2. Реорганізація системи управління установами та органами виконання покарань в Україні дійшла до того, що кадрове ядро – професіонали, співробітники, які мали значний досвід роботи, покинули дану систему.

3. Новоприбулий кадровий склад, який увійшов до складу установ та органів виконання покарань, високим рівнем професійної майстерності в силу певних причин володіє недостатньо. Це, безумовно, негативно впливає на ефективність роботи системи в цілому.

4. В більшості випадків доцільно погодитися з тим, що в діяльності установ та органів виконання покарань спостерігається присутність значної кількості фахівців зі сторони, людей тимчасових, людей випадкових, яким в більшості випадків потрібно було десь працевлаштуватись за наявним фахом (колишні співробітники міліції, військовослужбовці, вчителі тощо) – всі вони є професіоналами в своїй сфері, але на жаль, більшість із них не знають специфіки роботи у місцях позбавлення волі.

Дана проблема тимчасовості працевлаштування в системі місць позбавлення волі характерна в більшості з самого верху і до самого низу (центральный апарат служби, регіональні управління і кадровий склад на місцях, в тому числі в навчальних закладах, які здійснюють підготовку фахівців для даної системи).

5. Як відомо, утримання системи місць позбавлення волі (органів та установ виконання покарань) для будь-якої країни – це досить дороге задоволення, але я впевнений в тому, що абсолютна більшість учених-пенітенціаристів і практиків не можуть позитивно підтвердити той факт, що наша держава за останні 20–25 років здійснювала належне фінансування зазначеної вище структури із державного бюджету.

Що ми спостерігаємо? Іде процес повільної, послідовної руйнації цілісної державної системи виконання покарань в умовах жахливого недофінансування. Від цього страждає система, її спроможність ефективно виконувати поставлені завдання, страждає рівень захисту прав та свобод як співробітників даних органів, так і осіб, що відбувають покарання, авторитет державної влади.

Харчування, медичне, матеріально-побутове забезпечення – мізерне, роботою засуджені не забезпечені в більшості випадків.

Економічна складова підприємств пенітенціарної системи (органів і установ виконання покарань) знаходиться в занепаді. Виробництво в цілому, як цілісне явище, зруйновано.

Вихід із цієї ситуації вбачаю в наступному:

– українській владі необхідно звернути увагу на питання покращення фінансування системи пенітенціарних установ (органів і установ виконання покарань);

– керівництву Міністерства юстиції України, до якого структурно включені дані органи, потрібно більш наполегливо йти до мети в плані покращення фінансування даної структури;

– доцільно більш наполегливо залучати приватний бізнес в економічну сферу діяльності пенітенціарних установ на пільгових умовах;

Щоб кадровий склад пенітенціарної служби України (органів і установ виконання покарань) найближчим часом був спроможний на високому рівні більш ефективно виконувати свої функції, Міністерству юстиції України доцільно провести ряд заходів, спрямованих на покращення соціального захисту даної категорії осіб, а саме:

– підняти рівень заробітної плати;

– покращити рівень пенсійного забезпечення даної категорії осіб;

– потрібно значно підняти престиж служби, роботи в пенітенціарних установах (органів і установ виконання покарань) Міністерства юстиції України.

Це зовсім не просто, це потребує цілеспрямованої роботи в межах тривалого

періоду часу, але ці проблеми потребують нагального вирішення в інтересах всього українського суспільства.

Для досягнення цієї мети Міністерству юстиції України та керівництву пенітенціарної служби (органів та установ виконання покарань) потрібно більш ефективно використовувати для цього засоби масової інформації, більш наполегливо лобювати інтереси структури в законодавчому органі.

6. На моє переконання, як керівництво пенітенціарної системи (органів та установ виконання покарань), так і Міністерство юстиції України, на сьогоднішній день не досить ефективно використовують ЗМІ з метою привернення уваги суспільства, органів влади, громади в цілому до вирішення проблем, які стоять перед системою місць позбавлення волі взагалі.

Система пенітенціарних органів (органів та установ виконання покарань) на сьогоднішній день залишається закритою темою для більшої частини суспільства.

ЗМІ не є частими гостями в пенітенціарних установах.

Від такого стану справ ми самі й суспільство в цілому тільки програє.

7. Нормативно-правове забезпечення функціонування системи пенітенціарних органів Міністерства юстиції України на сьогоднішній день не повною мірою відповідає міжнародно-правовим стандартам.

Як наслідок, це призводить до порушення прав та свобод громадян, що потрапляють у сферу діяльності даної державної структури.

8. Потребують термінового вирішення питання побутового та працевлаштування осіб, що звільняються з місць позбавлення волі.

Затягування вирішення даних проблем як на законодавчому рівні, так і в практичній площині, призводить до зростання рецидивної злочинності.

9. Терміново потребує вирішення питання стосовно розвитку кримінально-виконавчого права, яке на сьогоднішній день майже не розвивається.

Складається враження, що в розвитку науки кримінально-виконавчого права в цілому не зацікавлена як держава, так і її структурні підрозділи, якою є пенітенціарна система Міністерства юстиції України.

10. Кримінально-виконавча політика (пенітенціарна політика) як наукова складова досить рідко є предметом дисертаційних досліджень, монографічна література за цією проблематикою майже відсутня як в наукових установах, так і в практичних підрозділах.

11. Невирішеними на сьогоднішній день з урахуванням потреб залишаються питання організації взаємодії співробітників пенітенціарних установ і територіальних підрозділів Національної поліції України в плані перекриття каналів проникнення заборонених предметів на територію об'єктів, що охороняються; розкриття злочинів минулих років; питання явки з повинною; питання здійснення адміністративного нагляду за особами, які звільнились з місць позбавлення волі.

12. Найближчим часом потребують термінового вирішення ціла низка питань вдосконалення правового статусу засуджених та приведення його у відповідність з міжнародно-правовими актами, які ратифіковані Україною (це питання матеріально-побутового забезпечення, пенсійного забезпечення тощо).

13. Гострою проблемою, яка існує в реальному вимірі, є питання соціальної адаптації засуджених взагалі, а також засуджених неповнолітніх, інвалідів, хворих туберкульозом тощо.

14. Потребують ґрунтового дослідження питання щодо прогнозування злочинності в установах виконання покарань.

15. Нагальною потребою стоїть проблема щодо покращення ефективності безпеки співробітників установ виконання покарань, які в багатьох випадках є жертвами протиправних дій з боку засуджених.

16. На превеликий жаль, стан дослідження причин пенітенціарної злочинності є незадовільним, цілеспрямовано даною проблемою майже ніхто не займається.

17. Потребує вдосконалення найближчим часом робота з ґрунтового проведення досліджень в плані деградації професійної правосвідомості співробітників установ виконання покарань.

18. Поза увагою як науковців-правників, так і співробітників практичних підрозділів, в більшості своєму, залишається питання застосування довічного позбавлення волі.

Окрім зазначених вище, існує й низка інших нагальних проблем, які потребують втручання з боку держави та науковців.

Гурин О. О.,

заступник директора Департаменту стратегічного розвитку органів юстиції Міністерства юстиції України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ТА ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У контексті модернізації законодавства та освіти в умовах євроінтеграції України актуальними видаються слова великої людини, яка надихнула держави усього світу переглянути мінімальні стандартні правила ООН стосовно поводження із засудженими.

Покійний президент Південно-Африканської Республіки Нельсон Ролілахла Мандела, який провів у тюрмі 27 років, казав: «Вважається, що неможливо добре зрозуміти країну, поки не побуваєш в її тюрмі. Не слід судити про країну на основі того, як в ній відносяться до представників вищих прошарків суспільства, судить країну по відношенню до тих, хто перебуває на нижчих щаблях суспільства».

Розуміючи необхідність змін в українській пенітенціарній сфері Урядом в Плані пріоритетних дій на 2016 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.05.2016 № 418-р, передбачена реформа пенітенціарної системи України, що включає в себе:

- ліквідацію ДПтС, створення нової міжрегіональної структури із шести управлінь замість 24, підвищення мотивації праці персоналу;
- зменшення кількості установ виконання покарань до економічно обґрунтованого рівня.

Враховуючи це Урядом було прийнято низку рішень, а саме:

1) постанову від 18.05.2016 № 343 «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції»;

2) постанову від 18.05.2016 № 348 «Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції»;

3) постанову від 22.09.2016 № 659 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 348», згідно з якою територіальні органи управління ДПтС підпорядковано Міністерству юстиції;

4) постанову від 22.09.2016 (ще не підписана та не опублікована) «Про внесення змін у додатки до постанови Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2007 р. № 1294», метою якої є упорядкування структури та умов грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу територіальних структурних підрозділів ДПтС, а також міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації в частині збільшення розміру посадового окладу;

5) розпорядження від 22.09.2016 № 697-р «Питання Міністерства юстиції», згідно з яким Урядом погоджено пропозицію Міністерства юстиції щодо можливості забезпечення здійснення покладених на Мін`юст постановою № 343 функцій і повноважень ДПтС, що

припиняється;

Тож, з 22 вересня цього року до Міністерства юстиції України остаточно перейшли повноваження з реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації.

Для виконання цих повноважень у Мін'юсті на конкурсній основі було сформовано команду фахівців, які зараз працюють в апараті Мін'юсту, а саме в Департаменті пробації, Департаменті організаційного забезпечення діяльності служб ДКВС України, Департаменті ресурсного забезпечення ДКВС України, Управлінні медичного забезпечення, Відділі інспектування дотримання прав людини в пенітенціарних закладах.

Передача цих повноважень до Мін'юсту має своїм наслідком позитивні результати, які полягають у наступному.

1. На 33% скорочено чисельність персоналу в центральному апараті. Так, якщо раніше ці функції в апараті ДПтС виконували 300 працівників, то в Мін'юсті їх виконуватимуть 200 працівників.

2. На 46% скорочено чисельність персоналу територіальних органів управління. Так, зараз в територіальних органах управління працює 1364 працівники, а в нових територіальних органах управління Мін'юсту, які будуть відповідальні за пенітенціарні питання, працюватиме 730 працівників.

3. Повна демілітаризація персоналу, що працює в центральному апараті Мін'юсту (у той час як в апараті ДПтС їх було 78%) та зменшення кількості атестованих співробітників в територіальних органах управління Мін'юсту, які будуть відповідальні за пенітенціарні питання, з 88% до 30%.

4. Змінено систему управління установами виконання покарань в регіонах, шляхом ліквідації 24 територіальних органів управління ДПтС та створення натомість 6-ти міжрегіональних управлінь з питань виконання покарань та пробації.

5. Збільшено розмір посадових окладів осіб рядового та начальницького складу установ виконання покарань. Відповідна постанова прийнята Урядом 22 вересня цього року та очікується до опублікування. Нею передбачено, наприклад, збільшення посадового окладу інспекторів управлінь ДПтС із 650 грн, які є зараз, до 1450 грн; оперуповноважених установ виконання покарань із 650 грн до 1250 грн; молодших інспекторів другої категорії установ виконання покарань із 580 грн до 1080 грн.

Мін'юстом спільно з фахівцями Консультативної Місії Європейського Союзу та Реанімаційного Пакету Реформ підготовлено проект Закону України «Про пенітенціарну систему», який по новому покликаний врегулювати систему управління установами виконання покарань. На даний час цей законопроект доопрацьовується.

Багато ідей пенітенціарної реформи були внесені експертами Агрітім Канада Консалтинг (Олександр Кубраков, Анжела Ніколайчук, Ярослав Приймак), які з початку 2016 року постійно працювали у Мін'юсті. Деякі з них вже втілені в процесі впровадження пенітенціарної реформи.

Перед Мін'юстом тепер стоять нові завдання, зокрема, щодо впровадження повноцінної пробації в Україні.

Нашими партнерами у цьому питанні є Норвезька місія радників з питань верховенства права в Україні. 18 жовтня в місті Осло між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції і громадської безпеки Королівства Норвегія було укладено Угоду про співробітництво в процесі впровадження пробації в Україні. Норвезька сторона погодилася підтримати проект технічної допомоги «Повномасштабне впровадження пробації в Україні», метою якого є підтримка впровадження в Україні інституту пробації, що базується на міжнародно-правових стандартах прав людини. Серед окремих цілей вказаної Угоди є досягнення дуже важливих показників, а це:

– скорочення кількості засуджених в Україні, що відбувають покарання, пов'язані з позбавленням волі;

– зменшення рецидивної злочинності в Україні.

Очікуємо, що досвід норвезьких колег допоможе впровадити ефективну пробацію в Україні.

Партнерами у питаннях консультування реформ сектору юстиції є проект Офісу Ради Європи «Подальша підтримка пенітенціарної реформи в Україні».

Високо оцінюємо співпрацю з Управлінням ООН по наркотикам та злочинності, Глобальним Фондом, ЛЖВ та Міжнародним Комітетом Червоного Хреста, які надають нам допомогу в медичних препаратах для засуджених і ув'язнених, підготовці пенітенціарних медиків, постачанні медичного обладнання.

Дуже важливо зберегти усе позитивне, що було надбано ДПТС України. Зважаючи на це продовжиться практика проведення раз на місяць зустрічей представників усіх пенітенціарних департаментів та Управління медичного забезпечення з організаціями, які працюють у сфері охорони здоров'я засуджених/ув'язнених. На таких зустрічах будуть обговорюватися проблемні питання та спільні дії для забезпечення прав засуджених/ув'язнених на охорону здоров'я.

Раніше вже багато говорилося про необхідність проведення таких дискусій на базі Академії, що дозволить залучати наукових фахівців до пошуку ефективних шляхів врегулювання проблемних питань, створити інституційну пам'ять розвитку пенітенціарної сфери. Це матиме велике значення для мотивації до навчання курсантів та студентів Академії, які будуть завжди «в тренді» розвитку пенітенціарної сфери.

Важливо також сказати про ті питання в пенітенціарній сфері, які заслуговують на увагу та підтримку міжнародних організацій та донорів.

По-перше. Кримінально-виконавче законодавство України потребує перегляду з метою імплементації Правил Нельсона Мандели, затверджених Резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 17 грудня 2015 року № 70/175.

Реалізація таких законодавчих змін засвідчить про побудову нових стандартів дотримання прав людини в Україні. Не останню роль у цьому процесі відіграють консультативна допомога та підтримка міжнародних організацій.

По-друге. Мін'юстом спільно з Академією підготовлено проект під назвою «Впровадження новітньої методики підготовки та оцінювання пенітенціарного менеджменту». На сьогодні Управління ООН по наркотикам та злочинності в робочому порядку розглядає питання його реалізації. Будемо вдячні усім міжнародним організаціям, які також приймуть участь у його реалізації.

По-третє. Усім відомо, що усі установи виконання покарань в Україні побудовані ще за радянських часів. Лише два корпуси було побудовано за часів незалежної України, а саме в 1992 році режимний корпус Дніпропетровської УВП № 4 та у 2011 році жіночий корпус Київського СІЗО.

Стан котельного обладнання в установах виконання покарань безумовно відображається на кліматичних умовах, в яких засуджені відбувають покарання. Для поліпшення цієї ситуації вкрай потрібна допомога міжнародних організацій та донорів.

21 жовтня 2016 року Академії виповнився лише рік від дня її створення. Однак, її науковий склад довів, що вони вміють не лише готувати пенітенціарних кадрів, але і якісно надавати пропозиції стосовно пенітенціарної реформи. Мін'юст залучав Академію до підготовки проекту Закону України «Про пенітенціарну систему», нової концепції підготовки пенітенціарного менеджменту, проекту Методики оцінювання ефективності реформ у сфері юстиції, що розроблений Офісом Ради Європи та інших документів.

Коли українська делегація у червні цього року відвідувала Королівство Норвегія, вони спостерігали конструктивну співпрацю між Норвезькою виправною службою та Норвезькою відомчою Академією «КРУЗ».

Отже, співпраця державних інституцій, міжнародних організацій, громадських об'єднань та організацій, навчальних закладів сприятиме ефективному реформуванню пенітенціарної системи України.

Гула С. С.,
начальник 8-го Навчального центру
Державної спеціальної служби транспорту
Міністерства інфраструктури України,
аспірант НАДУ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ, ЗУМОВЛЕНИХ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИМИ ЧИННИКАМИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Стрімкий перебіг сучасних воєнно-політичних і управлінських процесів ставить перед Україною нові завдання, яких до сьогодні наша країна ще не знала. Враховуючи той факт, що запобігання, реагування на кризові ситуації і їх ліквідація становлять собою основний зміст діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки, отже дослідження законодавства з питань державного управління в умовах кризових ситуацій зумовлених воєнно-політичними чинниками в Україні, є актуальним.

В основу досліджень за вказаним напрямом покладено необхідність більш ґрунтовної систематизації та обґрунтування змісту таких основних компонентів у сфері державного управління в умовах кризових ситуацій, зумовлених воєнно-політичними чинниками, як: державне управління; національна безпека; суб'єкти забезпечення національної безпеки; кризова ситуація, зумовлена воєнно-політичними чинниками.

Слід зазначити, що будь-яка політика має бути впорядкована нормативно-правовими засобами. Як зазначає В. А. Ліпкан, із чим необхідно погодитись, нормативна база у сфері національної безпеки являє собою організаційно-функціональний образ цієї системи, виражений юридичною мовою, і який відповідає її цільовому призначенню [2, с. 112].

Конституція України визначає систему й загальні повноваження органів виконавчої влади, порядок їх утворення та реорганізації, а також у загальному вигляді закріплює структуру економіки, соціально-культурної та адміністративно-політичної діяльності.

Законом України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV закладено основи національної безпеки. Не менш актуальними у сфері державного управління національною безпекою України, в тому числі в кризових ситуаціях, є закони України «Про оборону України» від 06.12.1991 № 1932-XII, «Про організацію оборонного планування» від 18.11.2004 № 2198-IV, «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 № 2411-VI, «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 № 3543-XII, «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 № 1550-III, «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII, а також інші закони та нормативно-правові акти державних органів влади й управління; міжнародні договори й угоди, укладені чи визнані Україною. Додатково розробляються і затверджуються Президентом України Стратегія національної безпеки України і Воєнна доктрина України, доктрини, концепції, стратегії і програми.

На нашу думку, є необхідність у затвердженні Концепції національної безпеки як фундаментального документа, що міститиме керівні принципи, цільові настанови та методи забезпечення національної безпеки, окреслюватиме механізм функціонування системи національної безпеки, адже Закон України «Про основи національної безпеки України» таку функцію не виконує в повному обсязі.

Говорити про існування у нашій країні дійсно системи права у сфері національної безпеки, в тому числі в розумінні антикризового державного управління, поки що важко. Одним із напрямів створення цементуючої основи національної системи права у цій сфері ми пропонуємо створення Кодексу національної безпеки, дія якого б спрямовувалась на регулювання суспільних відносин у сфері національної безпеки.

Суттєвим питанням, що потребує законодавчого врегулювання, на нашу думку, є необхідність уточнення поняття «кризова ситуація». Статтею 4 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» її визначено як крайнє загострення протиріч,

гостра дестабілізація становища в будь-якій сфері діяльності, регіоні, країні [3]. У контексті законів України «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про правовий режим воєнного стану» до кризових ситуацій воєнно-політичного характеру законодавець відносить: спробу захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства [5]; збройну агресію, загрозу нападу, небезпеку державній незалежності України, її територіальній цілісності [6].

За результатами проведеного аналізу ми вважаємо за доцільне запропонувати таку редакцію поняття кризова ситуація: «Кризова ситуація (воєнно-політична криза) – різка зміна стану воєнно-політичної обстановки в результаті намірів і дій сторін (держав, коаліцій держав, міжнародних корпорацій, політичних партій, суспільних рухів), спрямованих на досягнення власних інтересів та ідентифікованих як потенційна або реальна загроза національній безпеці, що вимагає від суб'єктів забезпечення національної безпеки вжиття комплексу правових, організаційно-технічних та інших заходів, метою яких є своєчасний і адекватний захист національних інтересів. Кризова ситуація має стадії наростання, загострення та затухання, протікання яких може відбуватися з різною інтенсивністю і залежить від конкретних умов воєнно-політичної обстановки, існує до моменту двостороннього застосування воєнної сили».

Таким чином, незважаючи на очевидну важливість і гостру необхідність підвищення ефективності та результативності державного управління кризовими ситуаціями, зумовленими воєнно-політичними чинниками, уніфікації законодавства у цій сфері правовідносин, зокрема шляхом приведення українського законодавства до сучасних реалій, міжнародних і європейських стандартів у світлі активізації інтеграційних процесів, слід констатувати відсутність на сьогоднішній день єдиних підходів до визначення багатьох термінів, забезпечення ефективної координації та функціонування усієї державної системи кризового реагування.

Аналіз законодавчих актів у цій сфері державного управління свідчить також про безсистемність, внутрішню суперечливість, розв'язання за допомогою підзаконних нормативно-правових актів питань, які належать до компетенції законів, відсутність стрижневого блоку фундаментальних документів: кардинально оновленої Концепції національної безпеки та Кодексу національної безпеки.

Перспективами подальших досліджень у галузі державного управління кризовими ситуаціями, зумовленими воєнно-політичними чинниками, є формування більш якісної термінологічної системи, в також нормативно-правове та організаційно-управлінське забезпечення дій та відповідальності всієї ланки суб'єктів забезпечення національної безпеки, налагодження зв'язків між ними.

Список використаних джерел

1. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник / Г. П. Ситник. – К. : НАДУ, 2012. – 544 с.
2. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. / В. А. Ліпкан. – К. : Кондор, 2006.
3. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 6 груд. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35. – Ст. 237.
4. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
5. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 берез. 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – Ст. 176.
6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 9 груд. 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250.
7. Про Воєнну доктрину України : Указ Президента України від 24 верес. 2015 р. // Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 22. – Ст. 1291.
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26 трав. 2015 р. // Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 13. – Ст. 874.

Дейнеко С. М.,

кандидат педагогічних наук, начальник
кафедри фізичної підготовки Академії
Державної пенітенціарної служби

Могильний Ф. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри фізичної підготовки Академії
Державної пенітенціарної служби

Ребенок В. П.,

курсант 4-го курсу Академії Державної
пенітенціарної служби

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Міжнародна спільнота приділяє велику увагу питанням запобігання злочинності та поведіння з правопорушниками, про що свідчить велика кількість міжнародних документів, які регулюють питання виконання кримінальних покарань, поведіння з правопорушниками та встановлюють мінімальні вимоги до умов їх тримання. Відповідно велика увага приділяється і такій соціально вразливій категорії, як неповнолітні.

У нашому дослідженні ми зосередили увагу на міжнародних документах, які визначають основні напрями діяльності державних органів та громадських організацій з метою подолання злочинності серед молоді та зменшення шкоди, які вона заподіює.

Так, як вказують «Ер-Ріядські керівні принципи з попередження злочинності серед неповнолітніх», попередження злочинності серед неповнолітніх є найважливішим аспектом попередження злочинності у суспільстві. Беручи участь у законній, соціально корисній діяльності і виробляючи гуманістичний погляд на суспільство і життя, молодь може бути вихована на принципах, що не допускають злочинну діяльність.

У 1989 р. Генеральною Асамблеєю ООН була прийнята Конвенція про права дитини. Відповідно до ст. 37 цієї Конвенції, держави, що беруть у ній участь, повинні забезпечити, щоб до жодної дитини не були застосовані катування та інші жорстокі, нелюдські або принижуючі гідність види поведіння або покарання. Ані смертна кара, ані довічне тюремне ув'язнення, яке не передбачає можливості звільнення, не повинні призначатись за злочини, що вчинені особами, яким не виповнилося 18 років.

У зв'язку з особливим становищем неповнолітніх злочинців, їх уразливості, можливості застосування меншого покарання за вчинені злочини міжнародною спільнотою були вироблені окремі документи щодо захисту неповнолітніх, у тому числі й у системі кримінальної юстиції.

Пекінські правила були запропоновані Сьомим конгресом ООН з попередження злочинності та поведіння із правопорушниками, який було скликано у вересні 1985 р., і прийняті Генеральною асамблеєю у листопаді 1985 р.

Пекінські правила мають у цілому рекомендаційний характер і повинні здійснюватись «у контексті економічних, соціальних і культурних умов», які існують у кожній державі, що є членом ООН.

Правила проголошують, що «неповнолітньою є дитина або молода особа, який у рамках існуючої правової системи може бути притягнутий до відповідальності за правопорушення у такій формі, яка відрізняється від форми відповідальності, що застосовується до дорослих злочинців». Вони не уточнюють вік, з якого неповнолітні можуть притягуватись до відповідальності за правопорушення або визнаватися дорослими, однак вказують, що слід надавати відповідних зусиль для розповсюдження принципів судочинства для неповнолітніх на молодих повнолітніх людей.

Цей міжнародний документ визначає принципи поведіння з неповнолітніми

правопорушниками на усіх стадіях кримінального судочинства, до яких слід додавати відбування кримінального покарання. У п. 1.6 Правил особливо підкреслюється необхідність розвитку системи судочинства і прийняття одночасно комплексу заходів для розробки прогресивної соціальної політики відносно неповнолітніх.

Особливе значення Пекінські правила надають умовному звільненню неповнолітніх з установ виконання покарань. Згідно з п. 28 Правил, воно «застосовується відповідними органами у якомога більш широких масштабах та у якомога більш короткі строки». Умовно звільнені неповнолітні ув'язнені повинні отримувати допомогу і підтримку суспільства, а також знаходитися під наглядом відповідних компетентних органів.

Поміщення неповнолітнього до установи виконання покарань визначається як виключний захід, що повинен прийматись на мінімально необхідний термін.

Слід надавати зусиль для використання таких форм установ виконання покарань, як «установи з послабленим режимом, виховні будинки, центри денної підготовки» та інші аналогічні форми, що можуть сприяти «подальшій інтеграції неповнолітніх до життя в суспільстві».

Частина Пекінських правил, яка встановлює принципи поведінки з правопорушниками в установах виконання покарань, для кримінально-виконавчої практики має безпосереднє значення. Встановлюється, що завданням виховної роботи з неповнолітніми є «забезпечення опіки, захисту, освіти та професійної підготовки з метою надання їм допомоги для виконання соціально корисної ролі у суспільстві» (п. 26.1). За загальним правилом, неповнолітні повинні утримуватись окремо від дорослих. Правила не конкретизують умови утримання неповнолітніх правопорушників. Вони посилаються на Мінімальні стандартні правила поведінки із ув'язненими, які повинні використовуватись «за ступенем їх відповідності до поведінки із неповнолітніми».

Однак пізніше ООН повернулася до цього питання, і у Резолюції від 14 грудня 1990 р. Генеральною Асамблеєю ООН були прийняті Правила ООН із захисту неповнолітніх, які позбавлені волі. Вони за своєю структурою схожі з Мінімальними стандартними правилами, однак визначають принципи і мету управління установами для неповнолітніх, підстави класифікації засуджених, фізичні умови відбування покарання, умови праці, відпочинку, відправлення релігійних обрядів, порядок медичного обслуговування, дисциплінарні процедури, шляхи підтримання позитивних соціальних контактів, заходи ресоціалізації після звільнення.

При запобіганні злочинності міжнародна спільнота важливу увагу приділяє сфері здобуття освіти для задоволення різних потреб молоді та створення системи підтримки, що забезпечує розвиток особистості всіх молодих людей, і особливо тих, хто явно перебуває під загрозою або в соціально небезпечному положенні і потребує особливої турботи й захисту.

Держава зобов'язана забезпечувати всіх молодих людей доступом до державної системи освіти.

Молодих людей та їх сім'ї слід інформувати про законодавство, про їхні права й обов'язки відповідно до закону, а також про систему загальнолюдських цінностей, включаючи міжнародно-правові.

Слід забезпечувати молодь можливістю використовувати засоби масової інформації для загального розвитку, розширення кругозору. Також слід заохочувати засоби масової інформації в цілому й телебачення і кінематографію. Але необхідно звести до мінімуму розповсюдження насильства, реклами наркотичних засобів, показ матеріалів, пов'язаних із порнографією.

Діяльність щодо запобігання злочинності неповнолітніх повинна здійснюватись різними державними та громадськими організаціями у тісній взаємодії. При здійсненні цієї діяльності уряду слід проводити роботу з подальшого розвитку і зміцнення регіонального та міжнародного співробітництва з питань запобігання злочинності серед молоді за участю науковців і практичних працівників.

Список використаних джерел

1. Амджадін Л. Суспільні практики та законодавство у сфері правопорушень неповнолітніх / Л. Амджадін, О. Гончарук ; НАН України, Ін-т соціології, Центр соц. експертиз. – К. : К.І.С., 2011. – 184 с.
2. Колб О. Г. Кримінологія: довідник термінів, основні визначення, рекомендовані джерела: навч. посібник / [О. Г. Колб та ін.] ; за ред. О. Г. Колба. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 467 с.
3. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Ради України 28 червня 1996 р., зі змінами та доповненнями.
4. Кримінальне право України : заг. частина : навч. посіб. / [А. М. Бабенко та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2011. – 375 с.
5. Кримінальний кодекс України. Чинне законодавство зі змінами та доповненнями.
6. Протидія злочинності: теорія та практика : зб. матеріалів II міжвуз. наук.-практ. конф. студ., курсантів, аспірантів та молодих учених, 15 жовт. 2010 р. / Нац. акад. прокуратури України [та ін.] ; [редкол.: О. О. Дудоров та ін.]. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – 367 с.
7. Скриннікова Н. С. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинів, учинених неповнолітніми особами жіночої статі в Україні : моногр. / Скриннікова Н. С. – Донецьк : Ноулідж, Донец. від-ня, 2013. – 196 с.

Денисов С. Ф.,

доктор юридичних наук, професор,
начальник кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та
кримінології Академії Державної
пенітенціарної служби

Коваленко Н. О.,

кандидат юридичних наук, доцент, адвокат,
Рада адвокатів Київської області

МОРАЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Взаємовідносини держави та моралі завжди займали провідне місце в історичному процесі, значною мірою впливаючи на формування правових і державних інститутів. Норми моралі виступали як ефективним засобом регулювання і підтримки соціальних відносин, так і важливим джерелом становлення права, а їх порушення розглядалося як загроза суспільним цінностям і державним засадам.

Мораль передбачає відносну свободу волі індивідів, чим забезпечується можливість свідомого прийняття рішення. Необхідно відзначити, що система моралі і моральності має набагато більш суб'єктивний характер, ніж система правових норм, закріплених у законі.

У механізмі правового впливу на явища, що підривають підвалини суспільної моральності, важливе місце відводиться кримінальному закону, діяльності правоохоронних органів і судів щодо його правильного і беззастережного застосування.

Зазвичай моральність розглядають як етичне поняття, яке в широкому розумінні є синонімом моралі; характеристику особливого виду практичної діяльності людей, що мотивується моральними ідеалами, переконаннями, нормами і принципами; відповідність поведінки людей нормам моралі [1, с. 89–91].

У юридичній літературі “моральність” подекуди асоціюють із “громадською

мораллю”, “громадською моральністю”, “суспільною мораллю” та “суспільною моральністю” [2, с. 109].

Моральність як об’єкт кримінально-правової охорони являє собою соціально обумовлені, історично мінливі правила поведінки, що стосуються як всього суспільства, так і індивіда, які склалися на основі традиційних і культурних цінностей, що охороняються від порушень нормами кримінального права [3, с. 8].

Як відомо, дії законодавця з криміналізації (декриміналізації) певних суспільно небезпечних діянь традиційно реалізуються в межах кримінально-правової політики держави відповідного історичного періоду. З плином часу під впливом політичних та економічних причин змінюється ставлення до моральності і, як наслідок, – кримінально-правове регулювання відповідальності в цій сфері.

Вітчизняний законодавець передбачив відповідальність за найбільш небезпечні аморальні прояви – злочини проти моральності – в ст. 297–304 КК України, об’єднавши їх із злочинами проти громадського порядку в Розділі XII. Зазначені суспільно небезпечні діяння, на нашу думку, характеризуються очевидною спільністю їх юридичної природи та єдністю видового об’єкта, у ролі якого виступають суспільні відносини в духовній сфері.

Разом із тим, немає єдиної позиції як вітчизняних, так і зарубіжних учених, навіть з приводу доцільності криміналізації суспільно небезпечних діянь, що посягають на моральність. Так, на думку американського соціолога Е. Шура, криміналізація правопорушень, які посягають на моральність, тягне за собою появу так званих “злочинів без жертв” [4, с. 289], що значно ускладнює процес розслідування та пошуку винних.

Така позиція є досить дискусійною, виходячи з особливостей даної групи злочинів, до яких, з одного боку, відноситься невизначено широке (неперсоніфіковане) коло можливих потерпілих [5, с. 3–4, 45], а з іншого – те, що потерпілий відсутній далеко не в усіх складах злочинів проти моральності.

Як вбачається, суспільна небезпечність злочинів проти моральності полягає в тому, що наслідки їх вчинення загрожують не тільки окремішій особі, а й суспільству загалом. Саме тому майже всі країни світу мають норми, тією чи іншою мірою пов’язані з кримінально-правовою охороною суспільної моральності. Існування цих норм зумовлено необхідністю державного контролю за проституцією, обігом порнографічної продукції, захистом історико-культурних цінностей суспільства, охороною тварин і птахів, а також наявністю міжнародно-правових обов’язків на рівні міждержавних відносин [5, с. 48].

Механізм злочинного посягання на охоронювані законом суспільні відносини у сфері моральності полягає в тому, що особа не виконує або неналежним чином виконує встановлені для неї обов’язки щодо дотримання загальноприйнятих правил моральної поведінки і тим самим розриває охоронюваний законом соціальний зв’язок, виключає себе зі сфери охоронюваних кримінальним законом відносин. Саме шляхом посягання на цей захисний механізм, цей соціальний зв’язок і завдається шкода відносинам у сфері моральності як видовому об’єкту даних злочинів.

Вчиненням таких злочинів порушується налагодженість нормальної моральної життєдіяльності суспільства, відбувається дезорганізація його об’єктивної сторони – моральних відносин – і в той же час заподіюється певна шкода його суб’єктивній стороні, індивідуальній свідомості, душевному стану людей як суб’єктів суспільних відносин. Це може стосуватися як невеликої групи людей, так і більш широкої просторової сфери, наприклад, при руйнуванні пам’яток історії та культури, масовому знищенні чи пошкодженні місць поховання, публічному жорстокому поводженню з тваринами тощо.

Наразі уявляється важливим відзначити, що стан моральності в цілому та стан її окремих сегментів визначається сукупністю ряду факторів, а її забезпечення неможливо без належної державно-правової охорони інших суспільно важливих відносин – політичних, економічних, соціальних тощо, оскільки всі вони тісно пов’язані й утворюють те “нормальне”, природно необхідне середовище життєдіяльності суспільства.

Моральні відносини, що регулюються й охороняються не тільки нормами моралі, а

й кримінальним законом, вимагають глибокого теоретичного осмислення. Виходячи з різних підходів учених до розуміння моральності як об'єкта кримінально-правової охорони, на даний час в науці кримінального права залишається ще чимало невирішених питань. Серед них, зокрема, такі:

Чи дійсно моральність як об'єктивне явище соціального регулювання може бути визнана об'єктом кримінально-правової охорони?

Чи виправданим є об'єднання злочинів проти громадського порядку і злочинів проти моральності в один розділ Особливої частини КК України?

Чи варто включати до розділу XII Особливої частини КК України склади злочинів, які хоч і певною мірою посягають на моральність, але включені, враховуючи їх певні особливості, до інших розділів КК України?

Вирішення цих питань потребує подальших ґрунтовних досліджень у системі злочинів проти моральності.

Список використаних джерел

1. Тлумачний словник-довідник моральних та духовних понять і термінів : навч. посіб. / уклад. : О. А. Біда, Н. В. Орлова, Л. І. Прокопенко, Ю. В. Тимошенко; за ред. Л. І. Прокопенко. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2006. – С. 89-91.

2. Репецький С. П. Суспільна моральність як об'єкт кримінально-правової охорони : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Репецький Сергій Петрович. – К., 2010. – 20 с.

3. Старков Е.А. Уголовная ответственность за преступления против общественной нравственности : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Старков Евгений Александрович. – М., 2011. – 23 с.

4. Криминология / под ред. Дж. Ф. Шели / [пер. с англ.]. – СПб. : Питер, 2003. – 864 с.

5. Шалагин А. Е. Преступления против общественной нравственности: уголовно-правовой и криминологический анализ : моногр. / Шалагин А. Е. – М. : Юрлитинформ, 2011. – 256 с.

Денисова Т. А.,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, професор
кафедри кримінального, кримінально-
виконавчого права та криминології Академії
Державної пенітенціарної служби

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА: ПРИМАРА ЧИ МОЖЛИВІСТЬ ЗДІЙСНИТИ ЯКІСНЕ НАВЧАННЯ, САМОВДОСКОНАЛЕННЯ Й САМОВИХОВАННЯ ОСОБИ

Розвиток суспільства неминує має бути пов'язаний із повагою до людини, її прав, свобод, внутрішнього світу та проблем життя у суспільстві. Шлях, який торує Україна до стандартів Європейського Співтовариства, показав, що у суспільстві багато чого було змінено на краще, однак ще більше залишається проблем, які чекають змін, що стануть своєрідним тестом гуманістичного розвитку незалежної України. Зміни, які сьогодні переживає наш народ, стосуються насамперед свідомості людей, що реалізується через участь у політичному, соціально-економічному і громадському житті держави та суспільства. Така участь відбувається за всіма напрямками – від залучення населення країни до обговорення курсу держави до вирішення інших потреб, зокрема, реалізації права на освіту.

Сьогодні відбувається зміна курсу політики української держави, а тому можливості дистанційного навчання є конче необхідними й своєчасними для

самовдосконалення, самовиховання громадян. Попри таке твердження, існують непоодинокі думки щодо нереальності втілення дистанційної освіти в освітній процес ВНЗ. Спробуємо відповісти на поставлене питання: чи є дистанційне навчання примарою, чи реальністю? Чи можемо її застосовувати в освітньому процесі?

1. **Нормативне закріплення.** Головною відповіддю на поставлене запитання є нормативне визначення дистанційного навчання та шляхів його впровадження в Україні. Зокрема, наказом МОН України від 25 квітня 2013 р. № 466 (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 р. за № 703/23235) затверджено «Положення про дистанційне навчання» (далі – Положення), яким визначено основні засади організації та запровадження дистанційного навчання.

Загальними положеннями визначено поняття дистанційного навчання, а саме: «Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій». Його метою є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти. Пунктом 1.5. вказаного Положення передбачено, що «Завданням дистанційного навчання є забезпечення громадянам можливості реалізації конституційного права на здобуття освіти та професійної кваліфікації, підвищення кваліфікації незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання відповідно до їх здібностей» [1].

Таким чином, можна ще раз підтвердити, що дистанційне навчання не тільки нормативно закріплене, а й виконує важливе завдання: реалізацію прав громадян на освіту. Необхідно також зазначити, що не може бути монополії на ту чи іншу форму навчання (денну, заочну, дистанційну). Єдина монополія, що допустима в межах освіти – це монополія якості.

2. **Дистанційна форма навчання та її резервні можливості.** Суттєвим резервом у розширенні можливостей громадян та реалізації їх прав на освіту є дистанційне навчання. Освітній процес може здійснюватись у таких формах: самостійна робота; навчальні заняття; практична підготовка (у ВНЗ); професійно-практична підготовка (у ПТНЗ); контрольні заходи.

Технології дистанційної освіти притаманна ціла низка переваг перед традиційними формами організації освітньої діяльності. Використання сучасних інформаційних технологій само по собі є привабливим для молоді. Крім того, дистанційна освіта дозволяє широко використовувати не тільки здобуті знання на базі загальноосвітньої школи, а й розширювати наукові горизонти: користуватися бібліотечним фондом багатьох країн світу, підтримувати наукові дискусії, долати мовні бар'єри, опановувати новітні технології тощо.

Незважаючи на те, що для організації дистанційної освіти необхідно встановити спеціальне обладнання (спутникову антену, сервери тощо), впровадити новітні телекомунікаційні технології, такі витрати не будуть даремними. По-перше, дистанційна освіта дозволить сформувати певний контент для навчання. По-друге, дистанційна освіта допомагає сформувати диференційовані навчальні програми з урахуванням профільного навчання. По-третє, дистанційна форма навчання спонукає до вмотивованої самоорганізації, самовиховання, що є оптимальним засобом при кореляції навчальних та наукових потреб, адже курсанти, студенти та слухачі мають можливість самостійно структурувати своє навчання, розставляти орієнтири в навчальному плані. Ці та інші переваги безумовно свідчать на користь впровадження дистанційного навчання.

До вказаного варто додати, що навіть поверхові дослідження можливостей

дистанційної освіти для населення свідчать про її майбутню соціальну успішність, зокрема, сам факт навчання приводить до початкового формування позитивних установок та мотивації стати успішними людьми та професіоналами.

3. Юридична освіта та можливості впровадження дистанційних форм навчання. Професія юриста особлива. До неї належать не тільки фахівці, які мають спеціальну підготовку, виконують професійні обов'язки, але й є носіями специфічної «професійної поведінки». Специфікою юридичної професії є те, що професійна юридична діяльність передбачає постійне застосування правових знань, а результати їх праці відбиваються практично в усіх відомствах і міністерствах, підприємствах та організаціях тощо. Особлива відповідальність юридичної діяльності, як зовнішня в процесі виконання посадових обов'язків, так і внутрішня, перед самим собою, формує риси юриста-професіонала. Адже багато в чому від порад та рішень юриста залежить доля особи, її майнові чи немайнові відносини, стабільність економіки, справедливе правосуддя, нарешті безпека громадян. Помилки юриста (незаконний арешт, неправосудне рішення, бездіяльність при виконанні службових обов'язків) негативно позначаються на законності, правопорядку, добробуті суспільства, а тому кожна країна прагне мати підготовлених спеціалістів-професіоналів. Перелік чеснот юриста можна продовжувати, проте й тут постає питання про спроможність дистанційного навчання у підготовці спеціалістів високого гатунку.

Як вбачається, сьогодні проблема професійної підготовки актуалізується як ніколи. Зазначу, що розширення навчальних закладів з підготовки юристів зовсім не означає наповнення країни якісними юристами-професіоналами. Навіть наявність відмінних правових знань не виправить ситуації, якщо до таких знань не додавати засвоєння правових традицій на основі кращих юридичних прикладів, набуття професійних навичок й стереотипів поведінки. Саме тому мають важливе значення стандарти юридичної освіти, ті, які визначатимуть, яким у професійному плані повинен бути юрист. Ці стандарти мають встановлюватись на основі ретельних досліджень і розробок самими юристами і затверджуватись відповідними органами, уповноваженими державою.

Звісно, що вказані стандарти диктуватимуть підвищені вимоги до викладачів вищої школи, які так само повинні бути професіоналами. Традиційні класичні лекції, семінари та практикуми мають бути наповнені новим змістом. Дистанційне навчання – це допомога як студентам, так і викладачам. Найбільш дієвими є організація самостійної підготовки та виконання індивідуальних і творчих завдань.

Як відомо, освіта ніколи не буває зайвою. Відтак, необхідно надати усі можливості для якісного отримання професії юриста, включаючи в освітній процес усі форми, у тому числі й застосування дистанційної освіти, як додаткового важеля у набутті та вдосконаленні знань, умінь та навичок.

Список використаних джерел

1. Положення про дистанційне навчання : наказ МОН України від 25 квіт. 2013 р. № 466 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.

Довгопола О. В.,

курсант 4-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Ребкало М. М.,

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права Академії Державної пенітенціарної служби

ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ОСВІТУ ЛАТВІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Останнім часом особлива увага приділяється вивченню та аналізу досвіду зарубіжних країн у сфері організації та здійсненні освіти, її системи та структури. Саме цій проблемі присвячена ця стаття, мета якої полягає в проведенні порівняльного аналізу законів про освіту на прикладі України та Латвійської Республіки (далі – Латвія).

Розглядаючи спільне у Законах про освіту Латвії та України слід зазначити, що в ст. 2 вищезгаданих правових актів вказано, освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення його освітнього рівня, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями. Існує певна структура (ступені) освіти яка включає в себе: дошкільну освіту, загальну середню освіту, позашкільну освіту, професійно-технічну освіту, вищу освіту, післядипломну освіту (ст. 29 Україна і ст. 5 Латвія). Стосовно документів, що підтверджують отримання освіти, випускнику державного або іншого акредитованого навчального закладу видається документ про освіту встановленого зразка (ст. 27 Україна, ст. 11 Латвія). Фінансування державних навчальних закладів та установ, організацій, підприємств системи освіти здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів (ст. 61 Україна, ст. 12 Латвія). Щодо міжнародного співробітництва в сфері освіти то навчальні заклади, наукові, науково-виробничі установи системи освіти, органи державного управління освітою мають право укладати договори про співробітництво, встановлювати прямі зв'язки із навчальними закладами, науковими установами системи освіти зарубіжних країн, міжнародними організаціями, фондами тощо (ст. 62 Україна, ст. 13 Латвія). В компетенцією урядів двох країн у сфері освіти входить те, що вони беруть участь у здійсненні державної політики в галузі освіти, науки, професійної підготовки кадрів, у проведенні державного інспектування та акредитації навчальних закладів, здійснюють контрольні функції по дотриманню вимог щодо якості освіти, забезпечують зв'язок із навчальними закладами та державними органами інших країн з питань освіти та ін. В законодавстві про освіту Латвії повноваження уряду більш розширені, а ніж у законодавстві про освіту в Україні. Наприклад законодавство Латвії встановлює порядок обліку дітей, які досягли віку обов'язкової освіти та порядок забезпечення здобуття освіти осіб профілактичної охорони здоров'я та невідкладної медичної допомоги, визначає мінімум фінансування і матеріального забезпечення закладів освіти, затверджує перелік професій і посад педагогів, формує порядок фінансування в спеціальних установах освіти та установ загальної освіти. В українському законі про освіту такі повноваження не невизначені, що є істотною відмінністю між законодавствами держав.

Участь громадських органів та організацій стосовно освіти забезпечуються представниками профспілок, педагогічних (освітніх) об'єднань, що є відмінністю між

законами обох країн (ст. 16 Україна, ст. 21 Латвія). Завдання органів місцевого самоврядування в галузі освіти також різняться. Наприклад, у Латвії органи місцевого самоврядування за погодженням з Міністерством освіти створюють, реорганізують та ліквідують дошкільні установи освіти, початкові школи, середні школи, забезпечують функціонування дошкільного транспорту й інше. Натомість органи місцевого самоврядування України сприяють розвитку мережі навчальних закладів та установ, організацій системи освіти, зміцненню їх матеріальної бази та господарського обслуговування, вирішують у встановленому порядку питання, пов'язані з опікою і піклуванням над неповнолітніми, які залишилися без піклування батьків, дітей-сиріт, захист їх прав, надання матеріальної та іншої допомоги. Відрізняються підходи щодо відношення освіти та релігії. Так навчальні заклади в Україні незалежно від форм власності відокремлені від церкви (релігійних організацій), мають світський характер, крім навчальних закладів, заснованих релігійними організаціями. Натомість в Латвії система освіти забезпечує свободу віросповідання. Так особи які отримують освіту можуть за власним вибором засвоювати християнське віровчення та етику або ж християнське віровчення і етику одночасно (ст. 9 Україна, ст. 10 Латвія).

Згідно ст. 3 Закону України «Про освіту» громадяни України мають право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання та інших обставин. Це право забезпечується: розгалуженою мережею навчальних закладів, заснованих на державній та інших формах власності, наукових установ, закладів післядипломної освіти, а також відкритим характером навчальних закладів, створенням умов для вибору профілю навчання і виховання відповідно до здібностей, інтересів громадянина. В аналогічному латвійському законі не має чіткої вказівки на факт, що громадяни мають право на безкоштовну освіту.

У ст. 7 Закону України «Про освіту» визначається вільний вибір мови навчання за умови обов'язкового вивчення державної мови в обсязі, достатньому для інтеграції в українське суспільство. Вибір мови навчання здійснюється за заявою учнів (для неповнолітніх – батьків або осіб, які їх замінюють), студентів. Натомість в ст. 9 Закону Латвійської Республіки «Про освіту» зазначається, що у державних установах освіти і в установах освіти самоврядувань мовою навчання є державна мова. Освіта іншою мовою може бути отримана у приватних установах освіти та державних установах освіти, в яких здійснюються програми освіти національних меншин.

Отже, проаналізувавши Закони «Про освіту» Латвійської Республіки та України можна прийти до висновку, що освіта в обох країнах здійснюється розгалуженою системою навчальних закладів і орієнтована на її загальнодоступний характер і має на меті забезпечення розвитку індивідуальних здібностей учнів і студентів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 34. – Ст. 451.
2. Закон Латвійської Республіки «Про освіту» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravo.lv/index_ru.html

Доній Н. Є.,

доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін Академії
Державної пенітенціарної служби

ВТРАТА ІНДИВІДОМ БАЖАННЯ РОЗТАЄМНИЧУВАТИ ЗНАННЯ ЯК ПИТАННЯ ДЛЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Останні світові тенденції демонструють, що соціальний простір вимагає самодостатньої, відносно незалежної особистості з добре розвинутим інтелектом, силою волі, здатної функціонувати в просторі, який постійно змінюється й від того є біфуркаційним за явищами й процесами, що його наповнюють. Все це детермінує неймовірно високі вимоги, що пред'являються до освітньої системи й до кінцевого продукту – людини, яка виходить з цієї системи. Однак ця система зіштовхнулася з тим, що сучасний індивід не бажає привласнювати знання, він їх відчужує як щось, що заважає йому перебувати у власній зоні комфорту. На такому факті зосередив свою увагу відомий український філософ і діяч освіти Л. Петрушенко, який, виступаючи на конференції «Знання. Освіта. Освіченість» зазначив, що сучасний індивід кардинально відрізняється від індивідів попередніх століть тим, що він не бажає ускладнювати собі життя таким процесом як «міркування» [2].

Що можна вважати причинами такого феномену, який виник у так званому «суспільстві знань»? На нашу думку, винною можна назвати популярну/масову культуру, в контексті якої й викохується ідея, що життя має приносити задоволення, бути легким, без тяжкості й таким, де будь-яке бажання має миттєво задовольнятися. Другим винним, як на нашу думку, є сама освітня система, трансформація якої відбувається вже доволі тривалий час.

Згадаймо деякі факти з історії філософії. Так, для софістів притаманним було розуміння освіти як принципу та ідеалу. Дотримуючись цього принципу, Платон, а за ним і Аристотель, вже розглядав освіту як проект, задачею якого було обрано просування ідеї розуму як найвищого виду пізнавальних здібностей. І Платон, і Аристотель вважали, що освіта має спиратися на певну техніку мислення, засадою якої визнавалася дескрипція понять. Виходячи з усього, що нам сьогодні відомо про Античність, також можна сказати, що для давніх греків освіта й засвоєння знань виглядали як діалог, який розвивається по двох лініях: «учень-вчитель» і «принципи розуму-техніка мислення». Система освіти Античності визнавала право кожного на своє: слово, переконання та незнання. Останнє мало заповнитися тим, що приховує знання, але цей процес заповнення мав відбуватися так, щоб було складно, важко, щоб перемога від отримання нового приносила відчуття задоволення.

В середньовіччі античний освітній проект дещо трансформується, хоча й залишає в своєму багажі феномен знання, який треба відшукати й розшифрувати. В цей період змінюється техніка мислення. Вона переходить від закріпленості й певної конечності знання та пізнання до того, що основним стає принцип оцінки, виставленої оточенням. Завдяки М. Монтеню ця оцінка частіше стає сприйматися як результат досвіду, а тому процес пізнання та міркування стає грою думок, який доходить до рівня саморефлексії.

З початком доби Просвітництва все змінюється й в пост-Просвітництві починає панувати принцип домінування сили розуму одного над Іншими, а відтак діалог як такий перетворюється на монолог одного, того, який знає що, як й де шукати, а аудиторія повинна тільки реагувати, демонструючи дотримання заснованого алгоритму. В такій зміні можна звинуватити Р. Декарта та інших любомудрів, які заклали основу для введення на початку ХХ ст. біхевіористами формули поведінки людини $S - R$, чим остаточно було зведено людину до простого об'єкту дійсності. З розвитком технологій та

в процесі комп'ютеризації цей простий об'єкт став сприйматися взагалі як феномен, який не тільки не здатний сам себе виховувати/формувати, а який має потребу в постійній допомозі щодо інтерпретації текстів, думок, навіть реакцій, які очікує соціальний простір від нього (як це відбувається під час шоу, коли закадровий сміх чи аплодисменти підказують як треба реагувати на те, що відбувається). Отже, усі зусилля щодо кращої організації процесу пізнання дали зворотній ефект: індивід замість того щоб краще розуміти взагалі обмежив процес міркування, відносячи бажання розкривати таємницю знань до атавізмів, й перетворився виключно на споживача інформації.

Більш того, деякі дослідники (С. Кара-Мурза) констатують те, що сучасна людина вже майже повністю змінила свій тип мислення: на місце реалістичного мислення, що вимагає зусиль й, водночас, допомагає правильно уявляти й розуміти дійсність, постало аутистичне мислення, те, яке сконцентроване тільки на бажанні творити виключно приємні уявлення та виштовхувати неприємні моменти. Крім того, такий тип мислення заради приємності уникає зайвих дій та трати зайвих сил. Відтак, можна навіть стверджувати, що описане мислення є ментальною формою гедонізму й саме воно є тим фактором, який змушує людину бажати тільки позитивності та комфорту в усьому, що стосується когнітивної сфери людини.

Тож, закономірно, що сучасні представники філософського дискурсу вказують на велику гносеологічну проблему, присутню в так званому суспільстві знання: індивід, орієнтований на легкість буття, не бажає, і скоріше не вміє, розтаємничувати знання, очікуючи що це за нього зробить Інший (педагог чи гаджет). Індивід добре знає, як отримати інформацію/задати запит, але не розуміє що то за інформація й що вона несе за собою. Тому-то можна стверджувати, що індивід, перебуваючи серед потужних потоків інформації, все одно залишається таким, який не знає й не розуміє, адже він збувся бажання розмірковувати (все це робить за нього інтерпретатор-Інший). Для нього міркування перейшло у категорію «необов'язкове». Такий сценарій руйнує ієрархію, яку запропонував Рассел Аскофф, один із класиків дослідження операцій: дані – інформація – знання – розуміння – мудрість [1], й демонструє, що омріяний соціальний простір мудрості все більше віддаляється від сучасного суспільства.

Підводячи підсумок, зазначимо, що сучасний індивід позбавлений радості відкриття нового, адже він не спроможний бачити те, що ховається за озвученою інформацією. Він не бажає бути тим дослідником, який заглядає спочатку в щілину, а потім, набравшись знань-сили, все ширше відкриває для себе світ прихованого й часто таємного, того що є умовою його подальшого розумового вдосконалення. Індивід інформаційного суспільства виявляється людиною «не того часу», що часто заважає йому нормально існувати та функціонувати в цьому суспільстві. Й це, на нашу думку, є найгострішим питанням для сучасної освітньої системи, адже від її вирішення залежить існування та виживання всього соціального простору ХХІ ст.

Список використаних джерел

1. Аскофф Р. От данных к мудрости [Електрон. ресурс] / Рассел Аскофф // Проблемы управления в социальных системах. – 2011. – Т. 2. – № 4. – С. 82–92. – Режим доступа : <http://elibrary.ru/download/95918252.pdf>.
2. Петрушенко В. Л. Комбінаторика та розуміння як альтернативи пізнавального процесу [Електрон. ресурс] / В. Л. Петрушенко // Знання. Освіта. Освіченість : матеріали ІІІ-ої Міжнародної науково-практичної конференції (Вінниця, ВНТУ, 28–29 верес. 2016 р.). – Режим доступа : <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/znanosv/znanosv2016/-paper/viewFile/1526/1227>.

Дрижак В. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
начальник навчального відділу Академії
Державної пенітенціарної служби

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СЛУЖБИ ПРОБАЦІЇ У ШВЕЦІЇ

У даній публікації, крім теоретичного матеріалу, використана інформація, зібрана під час двотижневого відрядження до королівства Швеції, у ході якого, було вивчено систему та структуру підготовки фахівців для служби пробації даної країни [1].

Реформування кримінально-виконавчої системи Швеції, яке здійснювалось протягом останніх років, дозволило розробити нову та зміцнити існуючу систему виконання кримінальних покарань в плані гуманізації, демократизації взаємовідносин із засудженими, здійснювати не тільки нагляд за засудженими, але й ефективно впливати на їх свідомість, поведінку, мораль. У зв'язку з цим, до професійної підготовки персоналу кримінально-виконавчих установ, а особливо служби пробації, висунуті підвищені вимоги.

Кожний кандидат на роботу в кримінально-виконавчу систему або службу пробації, крім медичного контролю, проходить спеціальне психодіагностичне обстеження (тестування), яке проводять експерти за спеціальною психологічною програмою, розробленою для даної категорії працівників.

У службі пробації Швеції, яка, крім досудової, виконує функції стосовно виконання кримінальних покарань без позбавлення волі, має працювати фахівець з вищою освітою за спеціальністю соціальний працівник. Таку освіту можна отримати в інституті соціальних відносин при Стокгольмському університеті.

Стокгольмський університет як навчальний заклад організований у кінці XIX століття. На початку XX століття в ньому було здійснено перший випуск фахівців з вищою освітою. Навчальний заклад отримав статус університету в 60-ті роки XX століття, коли і були побудовані основні його корпуси, котрі розташовані на околиці столиці Швеції, в тій її частині, котру за старою традицією називають «місто посеред митниць» [2]. У структуру університету входять декілька інститутів (факультетів), в яких навчається понад 50000 студентів.

Загалом, якщо говорити про вищу освіту Швеції, вона має таку структуру:

- початкова вища освіта – бакалаврат (термін навчання – 3,5 роки);
- магістратура (термін навчання – 1 рік);
- аспірантура (термін навчання – 4 роки).

Після проходження початкової вищої освіти випускники отримують диплом бакалавра, після магістратури – диплом магістра відповідної галузі наук, після закінчення аспірантури та захисту дисертації – диплом доктора відповідної галузі наук.

Початкова вища освіта включає в себе п'ять семестрів теоретичних занять і два семестри практичної діяльності. В останньому семестрі здійснюється поглиблене вивчення спеціальних дисциплін та обов'язкове написання дипломної роботи.

Навчання в магістратурі триває протягом сорока тижнів. Залежно від спеціалізації, існує два варіанти навчання:

- 30 тижнів теоретичних занять і 10 тижнів написання та захист дипломної роботи;
- 20 тижнів теоретичних і 20 тижнів написання та захист дипломної роботи.

Під час навчання в аспірантурі 60 тижнів відводиться на теоретичні заняття і 100 тижнів на написання та захист дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Для вступу до магістратури або аспірантури необхідно мати встановлений стаж трудової діяльності. До основних дисциплін, які вивчаються в інституті соціальних відносин належать: соціальна робота, психологія, соціальна педагогіка, державо ведення,

правознавство та інші.

Більшість випускників після отримання початкової вищої освіти йдуть працювати на біржу праці, в кримінально-виконавчу систему, в службу пробації, в соціальну службу, в державні та приватні структури. Випускники магістратури та аспірантури, як правило займаються викладацькою або науковою діяльністю, і працюють у вищих навчальних закладах.

Зупинимось на структурі та методиці підготовки майбутніх соціальних працівників в інституті соціальних відносин для служби пробації.

I етап: I–II семестри. На цьому етапі завдання викладацького складу інституту полягає в перебудові індивідуального мислення студента на рівень наукового пізнання. Досягається така мета шляхом вивчення дисциплін про структуру суспільства, перспективи його розвитку, цінності суспільства, вивчаються питання юриспруденції та правознавство, загальної законодавчої бази, питання психології та педагогіки.

Після першого року навчання обов'язково всі студенти в третьому семестрі проходять практику на місці майбутньої роботи протягом 17 тижнів і протягом 3 тижнів, готують звітну документацію. Звітна документація обов'язково включає такі завдання: звіт про проведенні співбесіди з клієнтами соціальної служби; перелік використаної літератури про методику проведення різноманітних бесід; звіт про ефективність різних методик проведення бесід; звіт про соціально-демографічну, психолого-педагогічну характеристику клієнтів, які знаходяться на обліку в соціальній службі або службі пробації; власні висновки, коментарі, пропозиції щодо вдосконалення роботи соціальної служби або служби пробації.

II етап: IV–V семестри. У четвертому семестрі вивчається повністю законодавство про роботу соціальної служби та її працівників. У п'ятому семестрі вивчаються питання проведення соціальної роботи, детально вивчаються основи психології, методики роботи з клієнтами, питання проведення досудових соціальних розслідувань. Закінчується другий етап навчання п'ятнадцятьма тижневою практикою і п'яти тижневим написанням звітної документації. На відміну від звітної документації на першому етапі, студенти на другому етапі, описують виконання індивідуальних завдань, які кожний з них, отримав перед проходженням практики.

III етап: VII семестр (заключний). На третьому етапі здійснюється поглиблене вивчення спеціальних курсів з проведення соціальної роботи з певною категорією клієнтів (з алкоголіками, наркоманами, схильними до агресії, з неблагополучних сімей, безпритульними дітьми тощо).

Процес навчання в інституті закінчується обов'язковим написанням дипломної роботи та її захистом. На відміну від вітчизняної системи вивчення навчальних дисциплін, в університетах та інститутах Швеції всі дисципліни вивчаються послідовно одна за одною, і розраховані на 5, 10, 15, 20 тижнів. Методика вивчення дисциплін аналогічна тій, яка застосовується в навчальних центрах професійної підготовки співробітників кримінально-виконавчої системи.

Слід зазначити, що система підготовки фахівців у навчальних центрах Швеції значно відрізняється від вітчизняної системи. Викладачі навчальних закладів, не навчають слухачів готовим знанням, а навчають вчитись самостійно. Це означає, що викладач на лекції ставить перед слухачами низку проблемних питань, ситуацій, відповіді та рішення на які, слухачі знаходять самостійно користуючись бібліотечною літературою, Інтернетом, консультаціями викладача.

В основу даної технології покладено методику, яка має назву: "Вирішення проблем на практиці".

Для проведення практичних занять, під час яких здійснюється обговорення проблемних практичних ситуацій та прийняття рішень, або відпрацювання навичок виконання функціональних обов'язків, група слухачів поділяється на підгрупи (7–8 слухачів і не більше). Кожна підгрупа має свій навчальний клас, необхідну літературу,

роздатковий матеріал. Безпосередньо заняття на прищеплення навичок поведінки в конфліктних або складних ситуаціях слухачі відпрацьовують в спеціальних класах-полігонах, які нагадують діючі.

Заслужують на додаткову увагу, методики проведення практичних занять із студентами, які спрямовані на вирішення проблемних ситуацій. Найбільш розповсюдженими методиками, які вивчаються є: ART (переміщення об'єкту агресії особи); ASI (вивчення потреб особи); MAPS (вивчення рівня мотивації особи); PBL (вирішення проблем особи); MI (мотивація особи до спілкування) тощо.

Випускник інституту соціальних відносин при Стокгольмському університеті отримує диплом освітнього рівня бакалавра і професію "Соціоном".

Таким чином, підготовка соціальних фахівців для служби пробації Швеції здійснюється поетапно, курс професійної підготовки та процес отримання вищої освіти передбачає поєднання теоретичного навчання з практичною підготовкою, яка здійснюється за місцем роботи або майбутньою посадою.

Список використаних джерел

1. Дрижак В. В. Звіт про закордонне відрядження викладацького складу Чернігівського юридичного училища Державного департаменту України з питань виконання покарань до Швеції в період з 11 по 22 листопада 2002 року. – Чернігів : ЧОУ ДДУПВП, 2002. – 34 с.

2. Стокгольмський університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Turkaramamotoru.com>uk/.

Дука О. А.,

начальник Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України

Григоренко А. М.,

перший заступник начальника Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України

ВИСОКІ СТАНДАРТИ НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ – ОСНОВА ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Беззаперечним є той факт, що без добре навченого персоналу реалізувати будь-які реформи неможливо. Добре розуміючи це, персонал підвідомчих Міністерству юстиції України навчальних закладів (до складу яких входить і Білоцерківське училище професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України) з усією відповідальністю і відданістю взяв на себе ряд важливих завдань і зобов'язань.

Значну допомогу навчальним закладам у реалізації надзвичайно необхідного завдання, а саме – формуванні нової генерації персоналу установ виконання покарань та пробації надає керівництво Міністерства юстиції України та ряд міжнародних проектів, організацій та експертів. Зокрема, упродовж півтора року, за цієї дієвої допомоги Білоцерківському училищу професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – Білоцерківське училище) вдалося реалізувати ряд важливих справ та втілити спільні ідеї.

Слід зазначити, що Білоцерківське училище розпочало свою діяльність 15 років тому. 21 вересня 2001 року у межах програми РЄ «Підтримка юридичних реформ у

Східній Європі» було підписано Договір між Державним департаментом України з питань виконання покарань та Дирекцією з питань розвитку і співробітництва Швейцарської Конфедерації щодо створення навчального центру у Білій Церкві за європейськими стандартами [1].

Білоцерківське училище з часу свого заснування неодноразово виступало ініціатором впровадження ряду інновацій, заснованих на кращому міжнародному і вітчизняному досвіді. У 2006 р. першими в Україні Білоцерківське училище ініціювало впровадження компетентнісного підходу, принципів динамічної безпеки, андрагогіки в навчальний процес професійної підготовки пенітенціарного персоналу, внесення професії в Національний класифікатор професій [2].

Одним із пріоритетних завдань відомчих навчальних закладів є забезпечення для всього пенітенціарного персоналу проходження принаймні один раз на 5 років підвищення кваліфікації. Це загальноприйнята світова і вітчизняна норма, проте сучасний швидкий темп розвитку технологій вимагає ще більш частішого і більш спеціалізованого поглиблення професійних знань. Наприклад, Законом України «Про Національну поліцію» (п. 3 ст. 75) передбачено підвищення кваліфікації поліцейських не рідше, ніж один раз на три роки [2].

Актуальність цього завдання визначається такими факторами:

По-перше, на даний час підвищенням кваліфікації охоплюються не всі категорії посад.

По-друге, діючі навчальні заклади підвищенням кваліфікації раз на п'ять років охоплюють менше 36 % персоналу [3].

По-третє, щорічно на службу приймається більше 2,5 тис. рядового і молодшого начальницького складу, проте потужності трьох училищ дозволяють забезпечити первинною професійною підготовкою фактично половину новоприйнятих осіб.

По-четверте, слід принципово змінювати зміст професійної підготовки пенітенціарного персоналу, надавши перевагу таким дисциплінам, як соціальна робота, педагогіка, психологія.

Тобто теперішня система відомчої професійної підготовки пенітенціарного персоналу в певній мірі не забезпечує європейської освітньої вимоги – навчання впродовж життя, а діючі відомчі навчальні заклади потребують розвитку та розбудови у цьому напрямку. У нинішніх умовах реформування Державної кримінально-виконавчої системи України особливої актуальності набуває питання формування випереджаючого змісту професійного навчання та його неперервності. Ці ключові ідеї європейської освіти дорослих можуть бути ключовими факторами розвитку навчально-виховного процесу в навчальних закладах.

На нашу думку, доцільним і економічно вигідним є об'єднання всіх підвідомчих навчальних закладів в єдиний навчально-науковий комплекс під керівництвом Академії Державної пенітенціарної служби. Зокрема, Білоцерківське училище може стати центром безперервної освіти, реалізуючи завдання впровадження таких її форм: формальної, неформальної та інформальної освіти з використанням дистанційної технології навчання.

Колективу Білоцерківського училища на сьогодні вдалося максимально вивчити і сконцентрувати ряд інноваційних міжнародних освітніх, пробаційних та пенітенціарних технологій, що були надані міжнародними партнерами, зокрема представництвами Європейського Союзу та Ради Європи в Україні, Німецькою неурядовою організацією «Німецьке об'єднання народних університетів» DVV International, Канадським Міністерством закордонних справ, торгівлі і розвитку, компанії Агрітім Канада Консалтинг, Управлінням ООН з наркотиків і злочинності, Швейцарською агенцією розвитку та співробітництва, Організаторами Міжнародного фестивалю документального кіно про права людини Docudays UA та ін.

Розуміючи важливість вирішення питань реформування пенітенціарної системи, керівництвом училища було прийнято рішення щодо першочергової реалізації таких завдань та інновацій:

1) поширити та впровадити технології і методи освіти впродовж життя, або освіти дорослих, заснованої на компетентнісному підході;

2) розширити категорії посад персоналу, які проходять навчання в училищі за оновленими навчальними програмами, збільшивши загальну кількість охоплених навчанням працівників;

3) запровадити 12 спеціалізованих короткострокових тематичних курсів і очно-дистанційну форму навчання за європейськими стандартами;

4) на основі визначених в Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (далі – Стратегія–2020) пріоритетів, врахування пропозицій міжнародних партнерів і експертів максимально оновити зміст навчання, а саме навчальні програми і дидактику;

5) забезпечити якісну професійну підготовку майбутніх офіцерів пробації.

Завдяки проведеній роботі у 2015 р. вдалося збільшити кількість слухачів із планових 1288 до 1749, які успішно пройшли навчання в училищі.

У 2016 р. педагогічний колектив училища зайняв значиму роль в організації навчання пенітенціарного персоналу, оскільки навчанням охоплюється 3208 осіб персоналу різних категорій посад кримінально-виконавчої служби, у т.ч. керівних. Зокрема, навчанням охоплюється 22 категорії персоналу різних посад, від молодшого інспектора до заступника начальника установи виконання покарань, начальника районного відділу кримінально-виконавчої інспекції (органу пробації).

Цього вдалося досягти за рахунок розробки 24 навчальних програм, з яких 12 є принципово новими – це програми короткострокових тематичних курсів з актуальних для реформування кримінально-виконавчої служби тем. Зокрема, таких як права людини і національний превентивний механізм, запобігання і протидія корупції, ефективний пенітенціарний менеджмент, профілактика суїциду, професійної деформації та ін. Зміст цих курсів передбачає запровадження в училищі європейської практики післядипломної освіти пенітенціарного персоналу, кращого міжнародного і вітчизняного досвіду, сучасних методів і технологій функціонування сфери виконання кримінальних покарань.

Так, у навчальні програми увійшли інновації, впровадження яких передбачено Стратегією–2020, а саме: міжнародний досвід з пробації, динамічна безпека, попередження та ефективне розслідування випадків жорстокого поводження, особливості роботи із засудженими, які мають психічні розлади, профілактика суїциду тощо [4].

Проте, одним із першочергових для Білоцерківського училища стало завдання забезпечення якісної професійної первинної та спеціалізованої підготовки персоналу пробації. Це завдання визначено Робочим планом заходів ДПтС України щодо реалізації положень Стратегії–2020 [5].

У зв'язку з цим училище є одним із базових співвиконавців реалізації Проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції України» та українсько-канадського проекту «Реформування системи кримінальної юстиції для неповнолітніх в Україні» у частині професійної підготовки персоналу органу пробації, розробки навчальних програм та навчальних посібників.

Зміст навчання майбутніх офіцерів пробації фактично повністю інноваційний. Швидкими темпами спільно з міжнародними експертами за практичної допомоги департаменту взаємодії з органами влади та інформаційно-аналітичної роботи Міністерства юстиції України й управління кримінально-виконавчої інспекції ДПтС розроблена нова методологія і техніка реалізації нових функцій персоналу пробації і організовано його навчання. Серед цих інновацій: оцінка ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення, методика ефективного спілкування і мотиваційного інтерв'ювання, рефлексивне слухання, реалізація пробаційних програм; методи когнітивно-поведінкового втручання та про-соціального моделювання; управління справами (кейс-менеджмент), інструментарій пенітенціарної пробації, волонтерської діяльності у пробації тощо.

Нині в училищі вже проведено навчання 1364 майбутніх офіцерів пробації за двома

новими 12-денними навчальними програмами (окремо для роботи з неповнолітніми та дорослими злочинцями). На даний час розроблено розширену 16-ти тижневу навчальну програму з первинної професійної підготовки персоналу пробації. Також фактично розроблено чотири навчальні посібники, а саме: 2 посібники для слухача, 2 посібники для тренера (окремо для роботи з неповнолітніми і дорослими правопорушниками). Вперше в кримінально-виконавчій службі за сприяння проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» впроваджено очно-дистанційну форму навчання за вищезазначеною 16-ти тижневою навчальною програмою. До кінця року за цією програмою пройде навчання 150 новоприйнятих працівників пробації.

Значимою ланкою в реалізації освіти дорослих є ініційоване керівництвом училища відкриття у всіх п'яти підвідомчих навчальних закладах кіноклубів документального правового кіно у рамках проекту «Кампанія за права людини в Україні з використанням інструментів Міжнародного фестивалю документального кіно про права людини Docudays UA».

Також у Білоцерківському училищі відпрацьована практика виготовлення власних навчальних фільмів. Зокрема, розроблено та створено більше 20 таких фільмів. Наприклад, поширено по всіх установах виконання покарань навчальний відеофільм «Взаємовідносини пенітенціарного персоналу і засуджених. Вимоги, стандарти, перспективи...». У 2016 р. створено новий навчальний відеофільм «Профілактика ВІЛ/СНІДу в пенітенціарних установах. Практичні рекомендації працівникам Державної кримінально-виконавчої служби України щодо профілактики та запобігання захворювання на ВІЛ/СНІД» за сприяння спільного з Управлінням ООН з наркотиків і злочинності проекту «Підвищення ефективності заходів правоохоронних органів, пенітенціарної системи і наркологічної служби у відповідь на епідемію ВІЛ/СНІДу».

Слід відмітити, що завдяки практичній допомозі міжнародних проектів, в Білоцерківському училищі вдалося на якісно новому рівні підготувати викладачів-тренерів. За результатами проведених керівництвом училища анкетувань слухачів, викладачі отримують досить високу оцінку їх роботи (9–8 балів із 10 можливих).

Зокрема, упродовж року для викладачів Білоцерківського училища було організовано цикл навчання, який проводили:

– міжнародні експерти Проекту Європейського Союзу «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» Девід Перрі та Рендел Бєроуз (Великобританія, колишні заступники Директора Національної служби пробації Англії та Уельсу); Деніел Кларк (Великобританія, головний психолог Національної Служби пробації Англії та Уельсу), Джеймс Седхем (Великобританія, колишній директор з післядипломної освіти Оксфордського Університету), Майкл Октіган (Великобританія, старший офіцер пробації Національної служби пробації Англії та Уельсу), Весна Бабіч (колишній заступник директора виправної служби Хорватії), Ендрю Бенхард (Великобританія, викладач Університету Хартфордшир, колишній працівник Служби пробації Лондону);

– експерти і радники українсько-канадського проекту «Реформування системи кримінальної юстиції для неповнолітніх в Україні» Гейл Стідс (Канада), Роберт Лютс (Канада), Айда-Джейн Греам (Канада, керівник програм організації ім. Джона Говарда), Яніс Зардиньш (Латвія), Тетяна Журавель (Україна), Кріс Шуен (Нідерланди), Поліна Медведева (Нідерланди), Давид Джинджихашвілі (Нідерланди);

– представники Консультативної місії ЄС: Вадим Човган – старший асистент із пенітенціарних питань, Микола Гнатовський – Президент Комітету з запобігання катуванням Ради Європи; Геральд Чіарло (Норвегія), Ула Кварнстром (Швеція);

– Йорг Понт (Австрія, професор, консультант Ради Європи з пенітенціарної медицини);

– експерти проекту Ради Європи «Підтримка пенітенціарної реформи в Україні» Джон Макгакін (Ірландія), Мартін Седон (Великобританія) та ін.

Також Білоцерківське училище активно залучало міжнародних експертів та вітчизняних практиків до проведення занять зі слухачами училища, крім вищезазначених

експертів, заняття зі слухачами проводили:

– представники секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини – Євген Нецветаєв, Михайло Рахманний;

– Клеменс Мюллер – стратегічний радник з питань боротьби з корупцією EUAM (Німеччина); Сергій Деркач – спеціаліст з питань боротьби з корупцією EUAM (Україна), Петро Павличенко – національний експерт антикорупційного компоненту Проекту Європейського Союзу «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні», Наталія Кожан – представник програми Глобального фонду для боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією та ін.

Значимим досягненням в удосконаленні навчально-виховного процесу Білоцерківського училища є поліпшення співпраці з органами і установами виконання покарань, науковими установами й вищими навчальними закладами Міністерства освіти і науки України, міжнародними організаціями та проектами, недержавними громадськими організаціями, а також державними установами, організаціями і правоохоронними органами тощо.

У грудні 2015 р. училище включено до складу громадської спілки «Українська асоціація освіти дорослих», яка створена за ініціативи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України та Німецької неурядової організації «Німецьке об'єднання народних університетів» DVV International. Нещодавно Українська асоціація приєдналась до Європейської асоціації освіти дорослих, відповідно і Білоцерківське училище стало повноправним її членом.

Із 21 по 28 серпня 2016 р. у м. Рига (Латвія) в межах цієї співпраці проходила Літня академія країн регіону східного сусідства щодо розгляду питань професіоналізації освіти дорослих. До участі в ній залучалось Білоцерківське училище.

Літньою академією було зібрано міжнародних експертів Німеччини, США, Латвії та представників навчальних закладів, дослідних інститутів, державних та приватних закладів післядипломної освіти України, Молдови, Білорусі та Узбекистану, небайдужих до сучасних практик у сфері освіти дорослих, досвідчених і готових зробити внесок у розробку нових навчальних програм, посібників і матеріалів.

Слід зауважити, що з питань сфери виконання кримінальних покарань в Україні не достатньо видається підручників та навчальних посібників. У зв'язку із цим виникає необхідність самостійно розробляти навчальні посібники, роздатковий та наочний матеріал для проведення занять (пам'ятки, збірники ситуативних задач, схеми, таблиці тощо). Персонал Білоцерківського училища активізував діяльність щодо розробки навчальних посібників та дидактики спільно з міжнародними експертами з Канади, Великобританії, Хорватії тощо.

Значимим кроком є те, що на даний час відбувається переформатування навчального відділу Білоцерківського училища, зокрема створюється цикл підготовки персоналу пробації та центр дистанційного навчання персоналу пробації. Освоєння технологій дистанційного навчання та застосування програмного забезпечення Moodle є однією зі складових виконання європейських освітніх вимог.

На сьогодні діяльність Білоцерківського училища забезпечують 86 осіб персоналу, із них: 35 атестованих та 51 працівник, які не мають спеціальних звань. Забезпечують викладання навчальних дисциплін 20 викладачів.

Позитивним є те, що викладачі училища пройшли курси підвищення кваліфікації як педагогічні працівники та у 2016 р. успішно пройшли атестацію на вищу (3), першу (9) та другу (7) кваліфікаційні категорії.

Також заклад має сучасну навчально-матеріальну базу. Її основними елементами є:

– навчальна база (комп'ютерна та оргтехніка, технічні засоби навчання, наочне обладнання, макети, муляжі, схеми та таблиці);

– сучасні аудиторії, кабінети для викладачів;

– навчальне містечко «Полігон», спортивні майданчики та стройовий плац.

В училищі функціонує загальна бібліотека, багатогалузевий фонд якої налічує

понад 6-ти з половиною тисяч примірників. За допомогою програмного комплексу ІРБІС-32 повністю автоматизовано процес каталогізації. Читальна зала, інформаційно-ресурсний сектор, кабінети викладачів обладнані персональними комп'ютерами, є вихід до мережі Internet. Створено сайт училища, на якому регулярно висвітлюється інформація не лише про проведені заходи, а й інформаційний матеріал для слухачів.

Разом із тим, поряд з удосконаленням освітніх технологій і методів для всіх підвідомчих навчальних закладів залишається актуальним завдання підпорядкування всього змісту навчально-виховного процесу головній ідеї реформування: «Від карального до реабілітаційного підходу». І в цьому ключова роль відводиться саме викладачу. Якщо навчальні заклади перебудують зміст навчання у напрямі реабілітаційного підходу, то тоді можна очікувати на успіх у реформуванні пенітенціарної системи України.

Список використаних джерел

1. Договір між Державним департаментом України з питань виконання покарань та Дирекцією розвитку і співробітництва Швейцарії стосовно фінансового та технічного співробітництва Швейцарії за проектом «Установа-модель в Білій Церкві. Етап: липень 2001 року – червень 2003 року.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII.

3. Дука О. А. Роль освіти дорослих в організації нової системи навчання персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України / О. А. Дука, А. М. Григоренко // Бюлетень Міністерства юстиції України. –2016. – № 6. – С. 47–52.

4. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : Указ Президента України від 20 трав. 2015 р. № 276/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.

5. План дій щодо реалізації положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки / Рада з питань судової реформи, протокол засідання № 4 від 17.03.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reforms.in.ua/Content/download/Reforms/Judicial.pdf>.

Єрмак С. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент, учений секретар Академії Державної пенітенціарної служби

В'ЯЗНИЦЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ

Злочин і пошуки дієвої кари за його вчинення привертали увагу багатьох дослідників протягом існування людської цивілізації, починаючи від біблійних пророків, які віщували кару Богу за людські гріхи, філософів античності і закінчуючи науковими розробками теперішніх вчених пенітенціарної науки.

Звідки у нашій мові взялось поняття «в'язниця» або «тюрма» достовірно не відомо. Воно зустрічається у давньофранцузькій «prisoun», німецькій «turm», тюркській «türme», татарській «törmä» мовах і у перекладі українською звучить дослівно як «вежа».

Потрібно зазначити, що у Київській Русі не вживалося слово «тюрма», оскільки більшість злочинців до вирішення справи залишалася на поруках у суспільства або приватних осіб, які відповідали головою за зникнення злочинця.

На Запоріжжі будувати тюрми вважалося також справою затратною, для цього міг згодитися льох або пушкарня, де злочинця приковували кайданами.

Уперше санкції у виді позбавлення волі зустрічаються у Литовських статутах, а вже в середині XVI ст. можна виділити дві основні групи місць ув'язнення, державні (господарські, земські) і недержавні (князівські, панські, духовні).

Одне з найпростіших визначень в'язниці дав А. Піонтковський: «В'язниця – це

державна установа, яка примусово обмежує свободу руху ув'язненого в межах певного простору» [1].

Українське чинне законодавство не використовує поняття ані «тюрма», ані «в'язниця», проте вони часто застосовуються стосовно установ виконання кримінальних покарань.

За часів незалежності України різні аспекти, що стосуються діяльності органів та установ виконання покарань, історії та реформування пенітенціарної системи України, виконання та відбування покарання різними категоріями засуджених, дотримання прав співробітників і ув'язнених, знайшли своє відображення у роботах О. Беци, В. Бадири, Т. Денісової, О. Джужі, І. Іванькова, В. Кривуші, О. Колба, В. Пальченкової, Г. Радова, В. Синьова, С. Скокова, О. Третяк, М. Фецули, Д. Ягунова, І. Яковець та ін.

Проте аналіз існуючих наукових праць дозволяє дійти висновку про те, що проблема соціального призначення в'язниці як соціального інституту потребує подальшого обговорення.

Поняття «соціальний інститут» (від лат. *institution* – організація, лад) широко використовуються у багатьох галузях суспільствознавства, у тому числі і в юриспруденції. Соціальний інститут – це форма закріплення і форма здійснення спеціалізованої діяльності, яка забезпечує стабільне функціонування суспільних відносин [2].

Установи виконання покарань віддзеркалюють економічний, цивільний морально-етичний стан суспільства, взаємодіють з іншими соціальними інститутами (влади, громадської думки тощо) та вирішують основні соціальні цілі: позбавлення волі, відлякування, спокутування провини та відплата, виправлення та ресоціалізація.

Ключова теза позбавлення волі – коли ув'язнений перебуває у в'язниці, він не завдає шкоди оточуючим, що допомагає знизити певною мірою рівень злочинності.

Відлякування – виступає стримуючим фактором кримінальної поведінки. Так, одного разу у 70-х роках в одному з міст Канади відбувся страйк поліцейських. За добу кількість злочинів значно зросла. У різного роду правопорушення було залучено майже 25% місцевих жителів. Тодішнє опитування показало, що від 5% до 10% готові були в будь-який момент вчинити злочин, майже 20% готові були вчинити злочин, якщо точно б знали, що лишаться безкарними [3].

Спокутування провини та відплата, або таліон – коли індивіди, які стали жертвами злочину, беруть в руки закон і визначають відплату. Поміщення у в'язницю іменем закону, а не відплата від рук жертви, перешкоджає тривалій та виснажливій кривавій ворожнечі [4, с.13].

Виправлення та ресоціалізація – невід'ємні частини соціального замовлення перед в'язницею. Адже суспільство сподівається, що після виходу з в'язниці засуджений зможе вести законослухняне соціально-нормативне життя. Проте слід зазначити, що останнім часом замість виправлення у в'язниці надають перевагу інституту пробації. В європейській науковій спільноті ця концепція вважається більш прогресивною, бо не поміщає злочинця у середовище собі подібних, злочинець не позбавляється суспільно корисних зв'язків та праці і в той же час встановлюється контроль за його діяльністю.

Список використаних джерел

1. Пионтковский А. Тюремное дело. Его предмет, содержание и значение / А. Пионтковский. – О., 1892. – С. 4.
2. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій / Лукашевич М.П., Туленков М.В., Яковенко Ю.І. Підручник. – К., Каравела, 2016. – 544 с.
3. Подорога В. ГУЛАГ в уме. Наброски и размышления / В. Подорога. – М., 2006. – С. 5.
4. Оксфордська історія в'язниць: практика покарання в західному суспільстві / за ред. Норвала Морріса та Девіда Дж. Ротмена : пер.з англ. – К. : «Всесвіт», 2009. – 560 с.

Житник Г. В.,

ад'юнкт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

До недавнього часу, відповідно до ст. 13 Кримінально-виконавчого кодексу України, ст. 10 Закону України “Про Державну кримінально-виконавчу службу України” виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю було покладено на кримінально-виконавчу інспекцію як суб'єкта кримінально-виконавчих правовідносин. Але, у зв'язку з прийняттям 5 лютого 2015 року Закону України “Про пробацію”, виконання цього покарання, як і інших, не пов'язаних з позбавленням волі, організовує центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, його територіальні органи управління, уповноважені органи з питань пробації в межах своїх повноважень [1].

Стаття 13 Кримінально-виконавчого кодексу України визначає, що уповноважений орган з питань пробації є суб'єктом виконання не тільки покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а й окремої групи покарань в Україні, що не пов'язані з позбавленням волі [2, с. 58]. На нашу думку, дослідження ефективності виконання уповноваженим органом з питань пробації покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю дає можливість розширити не тільки теорію, а й практику їх виконання і відбування. У кримінально-виконавчому аспекті ця проблема сьогодні заслуговує особливої уваги у зв'язку з тим, що її дослідження проводиться в Україні порівняно недавно.

На думку, А. Х. Степанюка, саме з дослідження двоєдиного процесу виконання-відбування покарання слід починати характеристику діяльності з виконання покарання. Виконання та відбування покарання – дві сторони дійсності – практичної діяльності органів і установ виконання покарань. Якщо з діяльності органів і установ виконання покарань подумки відняти процеси виконання чи відбування покарань, що здійснюються у кримінально-виконавчій системі, то від діяльності органів і установ виконання покарань взагалі нічого не залишиться [3, с. 129].

Виконання та відбування покарання є категоріями правовими і перебувають у сфері кримінально-виконавчих правовідносин, які, на нашу думку, фактично утворились після вступу в законну силу 1 січня 2004 року Кримінально-виконавчого кодексу України. Новий Кримінально-виконавчий кодекс України є свідком того, що у сфері виконання покарань виникла особлива група правовідносин, зміст яких має самостійне правове регулювання.

І. Г. Богатирьов запропонував визначити кримінально-виконавчі правовідносини як урегульовані нормами кримінально-виконавчого законодавства взаємовідносини, які виникають, змінюються та припиняються між суб'єктами та іншими учасниками з приводу виконання та відбування покарання [4, с. 244].

Уперше серед українських пенітенціаристів, які висловили думку щодо запровадження до наукового обігу такого нового поняття, як “кримінально-виконавча характеристика”, можна виділити І. Г. Богатирьова, О. І. Богатирьову, Т. А. Денисову, О. Г. Колба, І. І. Митрофанова, С. В. Царюка.

Постановка проблеми дослідження кримінально-виконавчої характеристики покарань відповідає нормам Кримінально-виконавчого кодексу України, які закріпили два

самостійних інститути:

1) виконання покарання, до структури якого входять такі елементи, як: органи і установи; нагляд і контроль; виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі; виконання покарання у виді позбавлення волі; виконання покарання у виді довічного позбавлення волі тощо.

2) відбування покарання засудженими, яке охоплює: умови відбування окремих видів покарань; умови відбування покарання в установах; засоби виправлення і ресоціалізації засуджених; особливості відбування покарання в колоніях різних видів; звільнення від відбування покарання тощо.

О. І. Богатирьова у своєму дисертаційному дослідженні визначила кримінально-виконавчу характеристику окремого виду покарання, як врегульований чинним законодавством механізм особливої реалізації такого виду покарання після набрання вироком суду законної сили.

Кримінально-виконавча характеристика виконання покарання – система забезпечення суб'єктами кримінально-виконавчих правовідносин у тісній взаємодії між собою виконання специфічних завдань із метою виправлення і ресоціалізації засуджених.

Кримінально-виконавча характеристика відбування покарання – це врегульований кримінально-виконавчим законодавством порядок і умови відбування покарання засудженою особою, з урахуванням соціально-демографічних ознак, кримінально-правової, кримінологічної та психолого-педагогічної характеристик як на стадії винесення вироку суду, так і після вступу вироку суду в законну силу, а також правовий статус засудженої особи [5, с. 72].

Отже, кримінально-виконавча характеристика покарань, які виконують уповноважені органи з питань пробації, – це сукупність складових елементів, що розкривають зміст виконання уповноваженими органами з питань пробації і відбування особами, які перебувають у них на обліку, окремих видів покарань.

Чи можна вважати адміністрацію підприємств, установ, організацій, які виконують вимоги судового рішення про позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю суб'єктом виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі?

У своїй монографії А. Х. Степанюк, зазначає, що суб'єктом виконання покарання є адміністрація органів і установ виконання покарання [6, с. 210]. Характеризуючи зазначені суб'єкти, він виділяє: адміністрацію органів і установ виконання покарання, як суб'єкта діяльності щодо виконання покарань, яка будучи носієм живої діяльності, здатна змінювати, удосконалювати, розвивати кримінально-виконавчу систему своїми сукупними діями саме тому, що ці дії, процеси виконання-відбування покарання опосередковані, зумовлені існуванням кримінально-виконавчої системи, втілили в собі її якісну специфіку, тобто діяльність адміністрації органів і установ виконання покарань ототожнюється з кримінально-виконавчою системою, є її власним моментом, окремою стороною.

У зв'язку з цим ми вважаємо, що адміністрації підприємств, установ, організацій, які виконують вимоги судового рішення в частині позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, не можна вважати суб'єктом, який здатний змінювати, удосконалювати, розвивати кримінально-виконавчу систему, втілювати в собі її якісну специфіку.

Вони лише виконують вимогу судового рішення, тобто змушені підкоритися нормі законодавства й акту застосування норми права, яким є судове рішення. Вони не усвідомлюють глибини місії, яка покладається на суб'єкта виконання покарання; від них не можна вимагати досягнення мети виконання покарання, а лише можна зажадати виконати конкретну дію, частину загального і досить складного процесу виконання покарання.

Так, ст. 32 Кримінально-виконавчого кодексу України покладає на власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу за місцем роботи

засудженого до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю обов'язок не пізніше трьох днів після одержання копії судового рішення звільнити засудженого з посади, яку він займає, або від того виду професійної діяльності, права на який його позбавлено, внести до трудової книжки засудженого запис про те, на якій підставі, на який строк і які посади він позбавлений права обіймати або яким видом професійної діяльності він позбавлений права займатися. Власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган також зобов'язаний повідомити уповноважений орган з питань пробації про виконання судового рішення [7].

Необхідно підкреслити, що посадова особа, якій суд направляє копію судового рішення для виконання, не виконує покарання, а лише виконує вказані у судовому рішенні вимоги. Іншими словами, така посадова особа здійснює "технічну" роботу: вносить у відповідні документи необхідні записи, вживає заходів для позбавлення засудженого пільг, які він мав до призначення покарання [8, с. 38].

Тому ми вважаємо, що адміністрацію підприємств, установ, організацій, які виконують вимоги судового рішення про позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, не можна визначити, як суб'єкта виконання покарань. На основі того факту, що вони безпосередньо реалізують правообмеження, властиві покаранням, їх можна визначити як виконавців вимог судового рішення, але це ще не дає підстав стверджувати, що вони є суб'єктом виконання покарань.

Отже, єдиним суб'єктом виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю слід вважати центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, його територіальні органи управління, уповноважені органи з питань пробації.

Список використаних джерел

1. Про пробацію : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 160-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 93.
2. Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України / [А. П. Гель, О. Г. Колб, В. О. Корчинський та ін.] ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
3. Степанюк А. Х. Об'єкт діяльності органів та установ виконання покарань / А. Х. Степанюк // Вісник Академії правових наук України. – 1998. – Вип. 3 (14). – С. 127-136.
4. Богатирьов І. Г. Поняття кримінально-виконавчих правовідносин в теорії кримінально-виконавчого права України / І. Г. Богатирьов // Держава і закон: теорія, практика, методика. – 2007. – Вип. 2. – С. 238–244.
5. Богатирьова О. І. Кримінально-виконавчою інспекція як суб'єкт виконання покарань : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Богатирьова Ольга Іванівна. – К., 2009. – 250 с.
6. Степанюк А. Х. Сущность исполнения наказания : моногр. / Степанюк А. Х. – Х. : Фолио, 1999. – 256 с.
7. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 лип. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4. – Ст. 21.
8. Комментарии к федеральным законам о внесении изменений и дополнений в Уголовный, Уголовно-процессуальный, Уголовно-исполнительный кодексы и другие законодательные акты Российской Федерации. – М. : Права человека, 2001. – 92 с.

Завацька Л. М.,

кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної роботи ЧНПУ
імені Т. Г. Шевченка

ГЕЙТКІПІНГ ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЛІТНІМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У КОНФЛІКТІ ІЗ ЗАКОНОМ

У сучасній Україні спостерігається подвійна тенденція, з одного боку – зменшення уваги суспільства до проблем виховання нового покоління призвело до надзвичайно несприятливих соціальних наслідків, серед яких основні: зростання підліткової наркоманії; раннє материнство та позашлюбні діти; насильство стосовно дітей у сім'ї, соціальне сирітство; криміналізація і злочинність неповнолітніх. З іншого – в останнє десятиліття активно розвиваються соціальні служби різних рівнів та спеціалізацій. В їх діяльність активно включаються неурядові організації та загальноосвітні навчальні заклади.

Наразі активно реформується кримінально-виконавча система України, яка передбачає зміни, що розраховані на розширення практики застосування покарань, альтернативних позбавленню волі і створення спеціалізованої служби, яка б забезпечувала соціально-психологічний, педагогічний та профілактичний вплив на неповнолітніх, які перебувають у конфлікті з законом. Саме ці функції покладаються на службу пробації, діяльність якої здійснюється згідно Закону України «Про пробацію». Одним із завдань пробації є проведення соціально-виховної роботи із засудженими.

Проте на сьогодні залишається недостатньо розробленим зміст такої діяльності з точки зору функціоналу соціального працівника, який на нашу думку є саме тим фахівцем, який здатен професійно забезпечити здійснення саме соціально-виховної роботи з неповнолітніми, які перебувають у конфлікті з законом. А відтак, впровадження ефективних соціально-виховних технологій у діяльність служби пробації є важливим кроком щодо вирішення зазначених проблем. Технологією такого рівня є гейткіпінг як нова філософія, концепція та механізм ухвалення рішень в інтересах дітей. Саме вона дає змогу мобілізувати суспільство, відповідні інституції та служби на оцінку потреб дітей та молоді, планування і надання послуг та подолання проблем неповнолітніх у природних умовах і може здійснюватись упродовж реалізації пробаційних програм стосовно осіб, які засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі або звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Традиційно суспільство використовувало примусове «перевиховання» позбавленням волі, в тому числі і стосовно неповнолітніх. Але багатолітній досвід функціонування цієї системи підтверджував теорії стигматизації Е. Лемерта і Г. Беккера, що людину на злочинця перетворює не самий факт крадіжки чи вбивства, а процес стигматизації, оскільки реально змінює статус і психічну структуру індивіда. Особливо це стосується неповнолітніх з їх нестійкою психікою не сформованою особистістю. З часу ув'язнення процес соціалізації переходить у стадію десоціалізації (руйнації соціальних зв'язків), а елемент структури – ресоціалізація не завжди повноцінно виконує завдання відновлення втраченої соціальності.

Зміна девіантної особистості, яка не має позитивного соціального статусу не завжди буває вдалою. Тому реально, на часі, для пенітенціарної системи виникла потреба спрямувати зусилля на зміну сфери послуг. Саме гейткіпінг можна розглядати як механізм, спрямований на реалізацію технології ресоціалізації та адаптації засудженого на індивідуальному, груповому рівні, а також у діяльності організацій та служб. Основними елементами гейткіпінгу є: проведення оцінювання ситуації неповнолітнього засобами комплексної оцінки його потреб; визначення спектру доступних послуг, що можуть надаватися фахівцями служби пробації; забезпечення функціонування системи нагляду, що здійснюється органом пробації за місцем проживання і навчання засудженого

неповнолітнього.

Гейткіпінг розглядається і як процес, етапами якого може бути пробаційна програма, що призначається за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки, формування соціально сприятливих змін особистості, постійний моніторинг виконання програми впродовж регулярних проміжків часу, а також ретельне документування результатів.

Ґрунтуючись на міжнародному досвіді зрозуміло, що осердям гейткіпінгу є зміна ставлення до дитини як цінності й до відповідального усвідомленого батьківства як обов'язку кожного дорослого, що має стосунок до дитини, яка потрапила у складні життєві обставини. У зміні ставлення одним із провідних факторів виступають чіткі критерії прийняття рішення стосовно забезпечення найкращих умов для виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень. А відтак, необхідна система педагогічних впливів на неповнолітніх фахівцями служби пробації з використанням потенціалу школи, сім'ї та суспільства. Ця система дає позитивний результат за таких умов:

- правильний режим життя підлітків і організація їх діяльності у виховному колективі (залучення їх в активну суспільну діяльність, до праці та ін.);
- осмислення, оцінка, самооцінка своєї поведінки та виховання почуття відповідальності за неї;
- науково-обґрунтована система морально-статевого виховання;
- індивідуальний підхід у взаємодії з колективними формами впливу;
- об'єднання зусиль школи та батьків у вихованні «важких» підлітків.

Саме таким підходом послуговується гейткіпінг у поєднанні потреб і послуг. Цей підхід виступає методологією досліджень життєвих історій неповнолітніх, які перебувають у конфлікті з законом. Дослідження життєвих історій є методом професійної соціальної роботи «Ведення випадку». В центрі уваги якого є потреби конкретного клієнта. Зміст зазначеного методу визначений як спосіб організації надання індивідуальних соціальних послуг у яких спеціаліст оцінює потреби отримувача, планує, організовує та координує процес їх надання з іншими фахівцями, залучає та намагає отримувача, його соціальне оточення, а також сприяє його здатності самостійно долати складні життєві обставини. Наразі саме діяльність служби пробації має можливість забезпечити ефективне впровадження методу «Ведення випадку» як один із дієвих інструментів гейткіпінгу.

В Україні розпочалася робота по впровадженню гейткіпінгу як нової філософії, концепції та механізму ухвалення рішень в інтересах дитини, що дозволить активізувати соціально-педагогічну роботу в установах, діяльність яких спрямована на реалізацію завдань виховання, перевиховання, реабілітації та ресоціалізації, що абсолютно чітко відповідає напрямам реформування кримінально-виконавчої системи України та розширенню практики застосування покарань, альтернативних позбавленню волі. Звичайно, реалізація окреслених завдань служби пробації вимагає професійної компетентності персоналу. На нашу думку, їхня професійна підготовка за змістом повинна мати соціально-педагогічне спрямування, враховуючи досвід функціонування аналогічних служб у Польщі, Словаччині та інших країн східної та центральної Європи.

Список використаних джерел

1. Зверєва І. Д. Соціальна, педагогічна та психокорекційна робота з неповнолітніми, засудженими до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі : метод. посіб. з питань реабілітації у громаді неповнолітніх засуджених / І. Д. Зверєва. – К. : Наук. світ, 2006. – 277 с.
2. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації : навч.-метод. комплекс / авт.-упоряд. : О. В. Безпалько, І. Д. Зверєва, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський ; за ред. І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петровича. – К. : Фенікс, 2007. – 528 с.

Заковирко А. Ю.,

ад'юнкт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

науковий керівник:

Шаблистий В. В.,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТА СКЛАДУ УХИЛЕННЯ ВІД ПРИЗОВУ ЗА МОБІЛІЗАЦІЄЮ

У чинному Кримінальному кодексі (далі – КК) України є певна кількість або «мертвих» (таких, що ніколи не застосовувались на практиці) статей, або таких, що виконують суто номінальну функцію – вони просто повинні бути, навіть якщо ніколи не будуть застосовані. До однієї з них належить ст. 336 КК України «Ухилення від призову за мобілізацією», яка до 2014 року жодного разу не була застосована. На жаль, сьогодні маємо наступну картину.

Станом на серпень 2016 року в Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься 1360 електронних копій обвинувальних вироків суддів, що набрали законної сили за ст. 336 КК України. По судах Дніпропетровської області – 227 або приблизно 17 % таких рішень (при чому, майже половина з них винесено судами м. Кам'янське (Дніпродзержинськ)). Із вказаної кількості вироків лише по деяким виявлено призначення покарання у вигляді реального позбавлення волі (фактично на початку російської військової агресії).

Проведене дослідження кримінальної відповідальності за ухилення від призову за мобілізацією показало цілу низку невирішених проблем як теоретичного, так й практичного значення. До однієї з них належить об'єкт цього злочину.

Оскільки до сьогодні всі наукові дискусії відбуваються з приводу визнання чи невизнання в якості об'єкта злочину саме суспільні відносини, то об'єкт складу ухилення від призову за мобілізацією досліджено саме з цієї позиції. Більш того, враховуючи фактичну відсутність досліджень у зазначеній сфері та правозастосовної практики до 2014 року, визначити об'єкт розглядуваного складу злочину складно буде навіть за наявною інформацією в науково-практичних коментарях КК України та підручниках з кримінального права.

Так, Р. С. Орловський вважає, що об'єкт та об'єктивна сторона складів злочину, передбачених ст. 335 та 336 КК України співпадають – суспільні відносини, що забезпечують обороноздатність країни, зокрема комплектування її збройних сил [1, с. 700–702]. Аналогічними є точки зору інших авторів коментарів до КК України та підручників із кримінального права [2, с. 974–977; 3, с. 766–768; 4, с. 378–379; 5, с. 292]. Така позиція вчених є цілком виправданою: відсутність правозастосовної практики через відсутність збройних конфліктів. На жаль, події останніх двох років в Україні змушують під іншим кутом поглянути на цю проблему.

Згідно із Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [6], мобілізація – це комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших військових формувань, оперативно-рятувальної служби цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу.

В Указі Президента України «Про часткову мобілізацію» від 14.01.2015 [7] зазначено, що часткова мобілізація оголошується з метою підтримання бойової і

мобілізаційної готовності Збройних Сил України та інших військових формувань України на рівні, що гарантує адекватне реагування на загрози національній безпеці держави.

Виходячи із нормативно-правового визначення змісту поняття «мобілізація», яке є ключовим для досліджуваного складу злочину, слід вести мову про широке та вузьке визначення безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст. 336 КК України.

Отже, об'єктом складу ухилення від призову за мобілізацією у широкому значенні є суспільні відносини у сфері планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших військових формувань, оперативно-рятувальної служби цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу.

Об'єктом складу ухилення від призову за мобілізацією у вузькому значенні є встановлений законами та іншими нормативно-правовими актами порядок підтримання бойової і мобілізаційної готовності Збройних Сил України та інших військових формувань України на рівні, що гарантує адекватне реагування на загрози національній безпеці держави.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – [5-те вид., допов.]. – Х. : Право, 2013. – Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [9-те вид., переробл. і допов.]. – К. : Юридична думка, 2012. – 1316 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. – К. : Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Литвинова. – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 536 с.
5. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – Т. 2. – Луганськ : вид-во «Елтон – 2», 2012. – 780 с.
6. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовт. 1993 р. № 3543-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 44. – Ст. 416.
7. Про часткову мобілізацію : Указ Президента України (затверджений Законом № 113-VIII від 15 січ. 2015 р. // Голос України. – 2015. – № 8.

Зливко С. В.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії Державної пенітенціарної служби

СУЧАСНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Поступові зміни в пенітенціарній системі України, що відбулися протягом останніх двох десятиліть і які пов'язані, в першу чергу, з виходом із підпорядкування Міністерству внутрішніх справ України та створенням окремого пенітенціарного відомства – Державного департаменту України з питань виконання покарань, його реорганізацією та створенням Державної пенітенціарної служби України, і врешті повне її підпорядкування Міністерству юстиції України, порушили низку практичних і теоретичних питань перед

наукою адміністративного права в сфері формування єдиної адміністративної політики щодо визначення ролі і завдань Державної кримінально-виконавчої служби України на сучасному етапі та реалізації адміністративно-правового статусу її персоналу в системі державної служби України.

Слід зазначити, що статус персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України у найбільш загальному вигляді закріплений у Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» (розділи 3–5). Проте серед норм цього Закону дотепер лишаються подвійні орієнтири, зокрема відсилання до Закону України «Про Національну поліцію». Так, зокрема, п. 5 статті 23 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» зазначає, що на осіб рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої служби поширюється соціальний захист поліцейських, визначений Законом України «Про Національну поліцію» [1], а також порядок і умови проходження служби та грошового забезпечення, передбачені для поліцейських. На працівників кримінально-виконавчої служби поширюються умови оплати праці, передбачені для працівників Національної поліції, які не мають спеціальних звань. Те ж саме стосується пенсійного забезпечення, застосування сили тощо. Такий підхід не сприяє виробленню єдиних стандартів діяльності персоналу та певною мірою говорить про дwoякість його статусу.

На нашу думку, реформування кримінально-виконавчої системи України повинно відбуватися в напрямку зближення України з європейськими системами виконання покарань. Сучасний правовий статус хоч і не позбавлений проблемних питань, але досить повно відображає різні аспекти діяльності відповідного персоналу як самостійної окремої спеціальної служби. З цієї позиції видається, що чергова зміна статусу служби, яка пов'язана з переходом до іншої управлінської системи (мова йде про передачу ДКВС України до Міністерства юстиції України), на наш погляд, призведе до серйозних деформацій, які в результаті можуть призвести до подвійності статусу персоналу.

Крім того, на даний період особливої уваги заслуговує правове регулювання адміністративно-правового статусу персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, яке має низку невирішених питань.

Одна із проблем пов'язана із дотриманням Україною міжнародних стандартів у сфері виконання покарань. Відповідно до міжнародних правових норм значно зросли вимоги до персоналу кримінально-виконавчої служби.

Необхідно зазначити, що принцип гуманізму, закріплений у міжнародних і вітчизняних нормативно-правових актах, повинен розповсюджуватись не тільки на засуджених, а також і на персонал кримінально-виконавчої служби. У зв'язку з цим необхідно більше уваги приділяти його проблемам, встановленню надійних правових гарантій щодо реалізації його правового статусу.

Друга проблема пов'язана по-перше, із переведенням окремих категорій посад до державної служби, по-друге, з низьким рівнем правового захисту, матеріального забезпечення, соціальної захищеності персоналу та членів їхніх сімей.

Наявні проблеми у нормативному регулюванні та реалізації адміністративно-правового статусу персоналу Державної кримінально-виконавчої служби, безперечно, є одними зі складових, що спричинили його відтік із кримінально-виконавчої системи та ослаблення професійного ядра. Так, станом на 1 січня 2016 року загальна штатна чисельність персоналу становила 44 292 особи, з них:

- середній і старший начальницький склад – 14 002 особи;
- рядовий і молодший начальницький склад – 19 696 осіб;
- працівники, які не мають спеціальних звань – 10 594 особи [2].

А вже станом на 1 вересня 2016 року – 37,0 тис. працівників, з них:

- середній та старший начальницький – 11,4 тис.;
- рядовий та молодший начальницький – 16,9 тис.;
- вільнонаймані працівники – 8,7 тис. [3].

На заміну персоналу, який має значний практичний досвід, приходять молоді фахівці, яких необхідно ще певний час готувати до роботи в складних специфічних умовах виконання кримінальних покарань.

У той же час ефективність вирішення поставлених перед Державною кримінально-виконавчою службою завдань безпосередньо залежить від її персоналу, що являє собою особливу соціальну групу, яка складається з індивідуальних суб'єктів права, наділених правовим статусом.

На нашу думку, вищезначені проблеми негативно впливають на організацію служби. Незабезпеченість державою гідного рівня життя, медичного обслуговування, житлових умов персоналу та його сімей, невизначеність в його правовому становищі негативно впливають на якість виконання персоналом службових обов'язків, а також формують його негативне ставлення до процесів реформування Державної кримінально-виконавчої служби.

Все вищезначене дозволяє дійти висновку, що дослідження адміністративно-правового статусу персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України як самостійного інституту адміністративного права в сучасних умовах є досить актуальним.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.

2. Державна кримінально-виконавча служба України (загальна характеристика станом на 1 січня 2016 року) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kvs.gov.ua/Byklet_2016.pdf.

3. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>.

Исаков П. Н.,

кандидат исторических наук, доцент кафедры пенитенциарной деятельности Института уголовно-исполнительной службы

ТРУД ОСУЖДЕННЫХ К ЛИШЕНИЮ СВОБОДЫ В УКРАИНЕ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ И В 1920-Х ГОДАХ: ИСТОРИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

Согласно ч. 1 ст. 8 Уголовно-исполнительного кодекса (далее – УИК) Украины осуждённые имеют право на оплачиваемый труд, организованный в соответствии с требованиями законодательства о труде, в том числе относительно длительности, условий и оплате труда; устанавливается 8-часовой рабочий день, но не больше 40 часов в неделю. Согласно ч.1 ст.107 УИК Украины имеют право принимать участие в трудовой деятельности. Согласно ч. 1 ст. 118 УИК Украины осуждённые имеют право, в частности, работать в местах и на работах, которые определяются администрацией колонии. Осуждённые привлекаются к общественно полезному труду с учётом существующих производственных возможностей, принимая во внимание при этом пол, возраст, трудоспособность, состояние здоровья и специальность. Администрация обязана создавать условия, которые дают возможность осуждённым заниматься общественно полезным оплачиваемым трудом. При этом согласно ч. 1 ст. 119 УИК Украины время начала и окончания работы (смены) определяются администрацией колонии (уже нет строгой привязке к времени, указанном в ч. 1 ст. 8 УИК Украины).

Таким образом, труд – это право осуждённого, а не обязанность. Труд не должен

являться унижением достоинства личности и быть средством несправедливой эксплуатации любого человека. Труд должен приносить и моральное, и материальное удовольствие, а не разрушать личность бессмысленностью, однообразием, монотонностью, бесправием, неадекватной компенсацией затраченных физических и духовных сил. Потеря (или не приобретение в местах лишения свободы) рабочих навыков, умений, специальностей, профессий – прямая и почти 100-процентная дорога к рецидивной преступности. К тому же говоря о праве осужденных на труд, почему-то забывают о праве потерпевших от их же преступлений на полную и своевременную компенсацию морального и материального ущерба, что является их полным и законным правом. А сохранение социально полезных связей осужденных в значительной мере разве не зависит от того, смогут ли они материально помогать своим семьям и родным, близким людям? Безделье и тунеядский образ жизни осужденных за счет законопослушных налогоплательщиков подрывает веру последних в саму справедливость, без чего и общество, и государство деградируют. Да и всеобщий исторический опыт показывает, что ни одна политическая и государственная системы (даже самых развитых и богатых стран) не в состоянии 100% обеспечить нормальное функционирование пенитенциарной системы без труда самих осужденных (и здесь путей практической реализации множество: от прямых гарантированных государственных заказов до льготного налогообложения производств колоний и привлечение частных инвестиций). Возможно, есть смысл возврата нормы, когда осужденному, который выполнял или перевыполнял норму выработки (особенно на тяжелых или вредных производствах), 1 день отбытия наказания засчитывался за 2 дня. В любом случае, время принудительного труда осужденных безвозвратно ушло в небытие: только личная заинтересованность осужденного в своем продуктивном труде (то ли материальная, то ли льготное исчисление срока отбытия наказания, то ли и то, и другое) может сделать труд заключённых экономически рентабельным.

Устранить наибольшие несоответствия уголовно-исполнительного законодательства современным требованиям, в частности в области труда осуждённых, призван прогрессивный законопроект «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины в сфере обеспечения исполнения уголовных наказаний и реализации прав осуждённых», принятый во втором чтении Верховным Советом Украины 07.09.2016 г. В частности, будет отсутствовать норма о том, что длительность рабочего дня установлена с 7 до 17 часов или с 6 до 16 часов. Согласно новой редакции ч.1 ст.118 УИК Украины труд осуждённых к лишению свободы будет не правом, а они будут привлекаться к общественно-полезному оплачиваемому труду с учётом производственных возможностей, пола, возраста, трудоспособности, состояния здоровья, специальности. При этом правовой основой этого процесса будет срочный трудовой договор между осуждённым и исправительной колонией (следственным изолятором). Труд осуждённых будет регламентироваться не только Кодексом законов о труде Украины, а всем законодательством о труде, за исключением правил принятия на работу, увольнения с неё, перевода на другую работу. Согласно ч.1 ст.119 УИК Украины не только время начала и окончания работы, но и её место и вид будут определяться администрацией колонии.

В отличие от XXI века, советское государство, как и в период царизма, уделяло достаточно много внимания (наверное, не спроста часто в мифологии положительный герой-рыцарь, руководствуясь благими намерениями, побеждает зло в виде дракона, после чего сам принимает его вид) такому аспекту пенитенциарной политики, как общественно полезный труд осужденных – всех без исключения, кроме неспособных к труду. И не случайно: реально почти все места лишения свободы существовали в условиях самофинансирования, поскольку практически не получали бюджетных денег. К тому же в условиях привлечения государством всех имеющихся средств и ресурсов для ликвидации разрухи и восстановления народного хозяйства в стране государство не могло полностью компенсировать издержки на содержание осужденных, а потому актуальной оставалась проблема как можно быстрее перевести все места несвободы на самоокупаемость. Однако

случаи успешного хозяйствования и решения всех проблем за счет собственных ресурсов среди исправительно-трудовых (само название уже говорило о важности труда заключенных) учреждений были единичными. Переводу большей части мест заключения на территории Украины на самокупаемость мешали слабая производственно-техническая база, катастрофическая нехватка сырья, отсутствие специалистов для организации производства, а иногда и неспособность выдержать конкуренцию с другими предприятиями, поскольку принудительный труд заключенных был менее интенсивным, нежели труд на других предприятиях лично свободных людей, несмотря на его значительно меньшую себестоимость. В местах заключения развивались преимущественно те виды работ, которые не требовали сложного оборудования, значительного финансирования через отсутствие или недостаточный их уровень, могли занять значительное число осужденных. Выбор вида, места, времени, условий работы практически не зависело от желания заключенного, а диктовались, в своем основном большинстве, интересами партии большевиков, администрации исправительно-трудовых учреждений и спросом рынка, населения на определенные товары и услуги в месте дислокации исправительно-трудового учреждения (новая экономическая политика была свернута только в конце 20-х годов XX века). Вводились средства для стимулирования высокопроизводительного труда, а также моральные и дисциплинарные санкции относительно лиц, которые отказывались от работы или явно ее саботировали (прежде всего, это проявлялось в уменьшении количества и калорийности продовольственного питания заключенного). Оплата труда работающих заключенных проводилась согласно существовавшим тарифным ставкам профсоюзов. При этом 2/3 заработка поступали в доход казны для покрытия издержек на содержание осужденных, 1/3 – на самостоятельное приобретение заключенными предметов, продуктов первой необходимости. Остатки с 2/3, если такие имели место, выдавались работающему при освобождении. Удержание за праздничные дни и будние дни, когда заключенные не работали по независимым от них причин, не проводилось.

Работа заключенных была обязательной и имела воспитательно-исправительное значение, ставя перед собой цель приучить их к труду, предоставив им тем самым возможность после освобождения жить полноценным социально принятым законопослушным образом. Тут просматривается наследственность с соответствующими нормами уголовно-исполнительных правовых актов периода империи. Условия труда заключенных в сфере его охраны, время отдыха и регулирования рабочего времени должны были соответствовать общему трудовому законодательству. Эти принципы в основном также сохранили свою силу в советском исправительно-трудовом законодательстве. В этой сфере пенитенциарной политики большевиков в 20-е годы XX века достаточно много противоречий. С одной стороны, труд рассматривался как способ исправления, а не наказания. Советская действительность в реальности складывалась таким образом, что заключенных государство старалось (особенно ближе с кон. 1920-х годов) использовать в качестве дешевой рабочей силы, увеличивая степень их эксплуатации.

Таким образом, главной общей чертой труда осужденных к лишению свободы в Украине в современных условиях и в 1920-х годах есть то, что труд есть средство исправления и ресоциализации. Главное же отличие состоит в том, что в современных условиях акцент делается на добровольности труда заключенных, тогда как в 1920-х годах (да и вообще в советский период) упор делался на принудительный, обязательный его характер. Общественно-полезный оплачиваемый труд осужденного должен быть организован так, чтобы он приносил и моральную, и материальную пользу всем задействованным в этом процессе сторонам: самому осужденному, потерпевшей стороне, семье осужденного, обществу, государству. Гармонизация этого процесса на законодательном уровне и есть сейчас одним из наиболее актуальных вопросов в уголовно-исполнительной политике не только в Украине, но и в общемировом масштабе.

Іваньков І. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ ДПтС України Академії Державної пенітенціарної служби

ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ГОЛОВНОГО ТЮРЕМНОГО УПРАВЛІННЯ

Ліберальні реформи другої половини XIX ст. створили засади докорінних змін у державній політиці Росії, у тому числі і в сфері виконання кримінальних покарань. Ліквідація кріпосного права, селянська реформа створили основні передумови оновлення правового статусу особи в державній системі, до яких, зокрема слід віднести: перші спроби введення безстанового суду; проведення земських і міських реформ, заснованих на виборчому праві, хоча і обмеженому майновим цензом. Реформи суттєво вплинули на суспільну свідомість і державну політику, створили засади законодавчого закріплення правового статусу засуджених і ув'язнених, системи покарань і в цілому створили оновлену уяву про майбутнє системи виконання кримінальних покарань.

До кінця 60-х років XIX ст. центральним органом управління місцями ув'язнення був Департамент виконавчої поліції Міністерства внутрішніх справ, до відання якого не входили окремі місця ув'язнення цивільного відомства, зокрема: Нерчінські каторжні тюрми, які належали до гірського відомства; окремі етапні в'язниці, що належали відомству шляхів сполучення. В губерніях управління місцями ув'язнення здійснювалося губернськими правліннями і тюремними комітетами Товариства піклувального про тюрми. Слід підкреслити, що у цей період фактично була відсутня діяльність щодо інспектування тюремних установ. За оцінкою тогочасних дослідників управління пенітенціарними установами у другій половині XIX ст. характеризувалось крайньою безсистемністю, яка «...заключається в том, что у нас в виде отдельных проблесков в разных местах заключения встречаются обрывки разных тюремных систем, но сколько-нибудь широко и полно не проводится ни одной. Эта бессистемность тюремного дела в России и составляет тот коренной недостаток, который по возможности и в скорейшем времени должен быть устранен» [1, с. 129–130].

Звичайна тюремна установа, що використовувалась для утримання засуджених і ув'язнених, складалась із декількох коридорів, до яких виходили декілька загальних камер із дерев'яними, залізними або ґратчастими дверима. Деякі камери були розраховані на порівняно невелику кількість ув'язнених – до 10–20 осіб; до інших запроторювали від 25 до 70 осіб, а інколи і більше. Офіційного розподілу за певними правилами не було, за виключенням статевої ознаки або чітко вираженого молодіжного віку. Засуджені та ув'язнені розміщувались по камерах найчастіше без будь-якого певного порядку як правило лише за зовнішніми ознаками. Професор С.В. Познишев, який виступав противником системи загального утримання, відзначав, що «...господствующий у нас способ размещения арестантов не есть какая-либо тюремная система, а знаменует отсутствие системы, дореформенное, хаотичное состояние тюремного дела со всеми его печальными последствиями. Благодаря ему у нас искони арестанты сплачиваются в группы со своими обычаями и традициями, очень грубеют и быстро деморализуют всякого новичка... Протivoестественные пороки, физическое насилие, воровство, атмосфера вечной циничной брани и самых циничных разговоров, распространение заразных болезней и многое другое в избылии проявляются в жизни каждой нашей тюрьмы» [1, с. 131].

З метою проведення корінних перетворень у сфері виконання кримінальних покарань за дорученням царського Уряду було проведено узагальнення інформації про

становище в місцях ув'язнення різних губерній Російської імперії. За результатом аналізу були підготовлені критичні «Матеріали з питання про перетворення тюремної частини в Росії», видані Міністерством внутрішніх справ у 1865 р., які висвітлили наявні проблеми. Зокрема про в'язниці і тюремні установи Бессарабської губернії надійшли такі відгуки: «Достаточно только войти в них, чтобы прийти в ужас от сырости и гнилого воздуха, от полнейшей праздности заключенных, от совершенного отсутствия всего, чем только может обуславливаться столь желаемое законом нравственное преобразование арестантов. Не только нет нигде никаких мастерских, но даже перестали брать арестантов для очистки улиц, по недостатку для того военного конвоя; а в большей части тюремных замков, даже имеющих возможность достать что-либо для чтения, не дают ничего, кроме духовных книг, да и этих не дают простолюдинам из опасения, что листы книги пойдут на папиросы. Нравственный уровень арестантов чрезвычайно низок, и чиновники, на обязанности которых лежит следствие, единогласно утверждают, что и хорошему человеку достаточно пробыть три дня в остроге, чтобы окончательно испортиться... При такой обстановке неудивительно, почему даже в общежитии наши остроги называют «школами разврата»; очевидно, ничем иным они и быть не могли» [2, с. 18–19].

Керівництво Володимирській губернії вказувало на наявність проблеми спільного утримання ув'язнених та засуджених без поділу по тяжкості вчиненого злочину: «В уездной тюрьме убийца, грабитель и обыкновенный вор, подсудимый и следственный содержатся вместе, в одной камере; результатом является полное, стороннее изучение арестантами способов совершать всевозможные преступления; и, наконец, арестант, человек еще мало испорченный и даже не преступник, просидев несколько времени в тюрьме, выходит на свободу с огромным запасом осторожных познаний» [2, с. 51]. Таким чином, офіційно визнавався той факт, що в'язниці і тюремні установи були не місцями виправлення, а розсадниками злочинів та школами по підготовці злочинців.

У матеріальному відношенні установи виконання покарань також перебували у край жалюгідному стані: тюремні будівлі були старими, в них повсюдним явищем були скупченість ув'язнених у приміщеннях, антисанітарні умови перебування тощо. За визнанням керівництва Київської губернії, тюрми були абсолютно непридатними до утримання арештантів [2, с. 159]. Московські тюрми були взагалі у незадовільному стані. «Причины этого довольно сложны. Они заключаются отчасти в ветхости зданий, отчасти в тесноте и неудобстве помещений, больше всего в различии современного взгляда на заключение со взглядом прежнего времени...» [2, с. 237]. У якості найгострішої проблеми фахівцями МВС відзначався низький рівень трудової зайнятості засуджених та ув'язнених, основною причиною якого позначалась тіснота тюремних приміщень – «...действительно, из 500 или 600 арестантов, содержащихся в московском тюремном замке, только едва 50 человек имеют место для работы» [2, с. 239]. Щодо становища в Санкт-петербурзькій губернії зазначалося, що у ній немає жодної в'язниці, яка б відповідала за наявними приміщеннями і їх обсягом кількості засуджених і ув'язнених, які в ній утримуються, тому що «последних почти везде содержится вдвое более против того числа, которое может вместить в себя тюрьма по кубическому содержанию в ней воздуха» [2, с. 486–487].

Тюремній реформі другої половини 1870-х рр. передували дослідження російськими вченими-пенітенціарістами, зацікавленими у реформуванні системи виконання кримінальних покарань, проблем місць ув'язнення в імперії та їх загального стану. Вченими зазначалося, що частина в'язниць і тюремних установ були обладнані у найманих будинках, погано чи зовсім не пристосованих до розміщення засуджених та ув'язнених, або ж в казенних будинках, споруджених для інших потреб. Навіть спеціальні тюремні будівлі у більшості своїй відрізнялися старістю, вогкістю, відсутністю належного світла і повітря, незручністю внутрішнього облаштування приміщень, огидним станом відхожих місць... «Некоторые здания, в буквальном смысле слова, представляли картину разрушений; в других не доставало наружных оград, кухонь, пекарен, бань, прачечных, сушилен, цейхгаузов, погребов и кладовых. Практически повсеместным явлением было

отсутствие помещений для мастерских» [1, с. 19].

Переповнення тюремних приміщень призводило до порушення санітарних норм і вимог режиму утримання засуджених та ув'язнених, тому що тіснота приміщень не дозволяла тримати двері камери замкнутими вдень, внаслідок чого було «скопление арестантов в тюремных коридорах и постоянное брожение по тюрьме... Ко всему этому присоединяется легкость побегов» [1, с. 19].

Також підкреслювалась відсутність у багатьох тюрмах окремих жіночих відділень і квартир для тюремного персоналу. Слід зазначити, що при аналізі питань, які стосувались персоналу пенітенціарних закладів, підкреслювався факт невідповідності їх праці та її оплати, зокрема: «персонал тюремных смотрителей при скудости присвоенного им содержания не мог представлять тех нравственных гарантий, которыми оправдывалось бы подобное расширение круга их служебных прав и полномочий...» [1, с. 20]. Крім того, у більшості місць ув'язнення доглядач був єдиним керівником, який, за відсутності помічників, повинен був нести на собі тягар забезпечення діяльності всіх частин тюремного управління і господарства.

Особлива увага приділялась можливим шляхам вирішення проблеми кадрів для системи виконання кримінальних покарань. За оцінкою сучасників, тюремні наглядачі не тільки не були нічим не зацікавлені у необхідності спостерігати за моральним поліпшенням стану довірених їм осіб, але у більшій своїй частині були навіть не здатні до цієї справи. Цьому сприяло «ничтожное жалованье их (185 руб. в год, считая тут же и канцелярские расходы), которое, не обеспечивая даже жизненных потребностей человека, естественно, заставляет все помышления обращать к тому, каким бы образом выгадать что-нибудь из арестантских ассигновок» [2, с. 51].

Таким чином, напередодні тюремної реформи 1879 р. перед установами виконання кримінальних покарань Російської імперії постали наступні проблеми: відсутність центрального органу управління системою виконання кримінальних покарань і, як наслідок, відсутність належного інструментарію проведення дієвої кримінальної політики; відсутність нерозривного і чіткого зв'язку між центральними і місцевими органами управління установами виконання кримінальних покарань; недостатнє фінансування і, як наслідок, слабка матеріальна база цих установ; незадовільний стан тюремних будівель і приміщень, що привело до переповнення тюрем; антисанітарні умови в тюремних приміщеннях; незадовільні побутові умови ув'язнених і засуджених; проблема підбору кадрів персоналу пенітенціарних установ та їх фінансового і матеріально-побутового забезпечення; недостатньо розвинута і застаріла правова база, що регулювала порядок і умови виконання кримінальних покарань.

У зв'язку з цим з початку 60-х років XIX ст. царським урядом проводилась робота над проектами щодо реформування системи виконання кримінальних покарань. У 1862 р. при Міністерстві внутрішніх справ була заснована Особлива комісія під керівництвом міністра юстиції К.І. Палена, основною метою якої було дослідження і загальна розробка тюремного питання, до складу якої увійшли представники Міністерства внутрішніх справ, Міністерства юстиції та інших відомств. В цілому у період з початку 1860-х і до 1879 р. була проведена значна робота щодо вироблення різних проектів з реформування системи виконання кримінальних покарань Росії. Таким чином, тюремна реформа Росії кінця 70-х рр. XIX ст. була обумовлена цілою низкою соціально-історичних факторів, основним з яких стала зміна соціально-економічних відносин в країні внаслідок ліберальних реформ другої половини XIX ст.

Першочерговим завданням кримінально-виконавчої політики Російської держави було створення єдиної чіткої системи управління місцями ув'язнення, організація та вдосконалення державних структур системи виконання кримінальних покарань, організація чіткої взаємодії між центральним управлінням та пенітенціарними установами на місцях. З цією метою у 1879 р. у складі Міністерства внутрішніх справ було утворено Головне тюремне управління як вищий контролюючий і розпорядчий орган, до

компетенції якого входило центральне управління системою виконання кримінальних покарань Російської держави. Першим начальником Головного тюремного управління став відомий пенітенціарист-реформатор М.М. Галкін-Враской, який обіймав цю посаду до 1895 р. При формуванні державних структур для управління системою виконання кримінальних покарань велике значення мало створення Тюремної інспекції у складі Головного тюремного управління. Інститут тюремних інспекторів був абсолютно новим для Росії і «не имел аналогов в зарубежной тюремной практике» [3, с. 56].

Діяльність Тюремної інспекції регламентувалася «Тимчасовими правилами для першочергового керівництва тюремним інспекторам під час відряджень з метою огляду та ревізії установ, що входили до складу каральної системи», затвердженими Міністерством внутрішніх справ у червні 1879 р. У відповідності з Правилами до компетенції тюремних інспекторів входили: збір різних даних в тюремних установах на місцях і місцевих управлінських структурах відносно пенітенціарної справи; проведення ревізій тюремного господарства; перевірка діловодства у канцеляріях місць ув'язнення та заслання; контроль за умовами та порядком утримання ув'язнених. На місцевому рівні діяльність щодо контролю за місцями ув'язнення здійснювали губернські тюремні інспекції, до складу яких входили чиновники з Головного тюремного управління, Судового відомства та представники прокурорського нагляду.

Губернський інспектор отримав широке коло повноважень і був наділений значною дисциплінарною владою, зокрема, до його компетенції входили: контроль і нагляд за діяльністю місцевих пенітенціарних установ; керівництво місцевою тюремною адміністрацією; порушення клопотань перед Головним тюремним управлінням про задоволення потреб місцевих тюрем; узагальнення тюремної практики та подання звітів до Головного тюремного управління. Тюремна інспекція повинна була забезпечити нерозривний зв'язок між центральною і місцевою владою, а також чіткий контроль над пенітенціарними установами на місцях з боку центральної влади – Головного тюремного управління.

Найбільш значущим етапом проведення кримінально-виконавчої політики Російської імперії у пореформений період з'явилася передача системи місць ув'язнення з ведення Міністерства внутрішніх справ до системи Міністерства юстиції. Слід зазначити, що місця ув'язнення імперії традиційно перебували у віданні силових відомств – Міністерства внутрішніх справ, Міністерства поліції, тоді як Міністерство юстиції практично не мало відношення до національної системи виконання кримінальних покарань. Офіційно передача Головного тюремного управління зі складу Міністерства внутрішніх справ у відомство Міністерства юстиції відбулося в грудні 1895 р. Для підготовки законодавчої бази по влаштуванню тюремної частини в Міністерстві юстиції була заснована Особлива комісія під головуванням сенатора Кримінального касаційного департаменту Урядового сенату таємного радника, професора права М.С. Таганцева, до складу якої увійшли представники губернських тюремних інспекцій. Автори проекту намагалися зберегти коло повноважень Головного тюремного управління, але змінити систему місцевого управління місцями ув'язнення. Однак у зв'язку з великими фінансовими витратами проект Комісії під керівництвом М.С. Таганцева не був реалізований, тому Головне тюремне управління продовжувало функціонувати в системі Міністерства юстиції на основі принципів, вироблених у результаті реформи 1879 р.

Список використаних джерел

1. Познышев С. В. Очерки тюрьмоведения / Познышев С. В. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Изд-во «Г. А. Леман и Б. Д. Плетнев», 1915. – 302 с.
2. Материалы по вопросу о преобразовании тюремной части в России. – СПб. : Изд-во МВС, 1865. – 678 с.
3. Детков М. Г. Тюрьмы, лагеря и колонии России / Детков М. Г. – М. : «Вердикт-ИМ», 1999. – 448 с.

Івашев Є. В.,

кандидат юридичних наук, завідувач циклу психолого-педагогічних дисциплін Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України

Коваленко Д. А.,

викладач циклу спеціальних дисциплін Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України

ДИНАМІЧНА БЕЗПЕКА – НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЗАСУДЖЕНИХ (УВ’ЯЗНЕНИХ) ТА ПЕРСОНАЛУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ І СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРІВ

Порядок виконання і відбування покарання (режим у виправних і виховних колоніях) повинен забезпечувати, поміж іншим, і безпеку засуджених та персоналу (ст. 102 Кримінально-виконавчого кодексу України) [2].

У науці і практиці доволі поширеною є думка, що безпека в колоніях напряду залежить від небезпечності категорій засуджених, які перебувають в установі, а чи не єдиним ефективним засобом впливу на оперативну обстановку в колоніях визнається: 1) застосування до засуджених максимально широкого спектра каральних заходів, 2) можливість їх притягнення до кримінальної відповідальності за злісну непокору адміністрації установи, а також 3) проведення оперативно-розшукової роботи. Саме тому головні зусилля Державної кримінально-виконавчої служби України на шляху забезпечення безпеки спрямовуються на модернізацію інженерно-технічних засобів охорони, створення сучасних охоронних, інформаційних та телекомунікаційних систем в органах і установах виконання покарань, що, у свою чергу, виступає другим пріоритетом роботи служби [1].

Утім, з огляду на статистику, яка характеризує стан злочинності та випадки надзвичайних подій в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, можливо твердити про наявність значної проблематики у даній сфері. Випадки самовільного залишення (у тому числі групового) засудженими меж виправних центрів, втеч з виправних колоній, напади та нанесення тілесних ушкоджень засудженими працівникам виправних колоній та виправних центрів, групові членушкодження засудженими, групових відмов від вживання їжі засудженими, нанесення тілесних ушкоджень ув’язненим, масових заворушень, порушення правил поведження зі зброєю тощо, є реальністю діяльності системи виконання кримінальних покарань України. Так, станом на 25.08.2016 року в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах засудженими та ув’язненими вчинено 206 злочинів [3].

З огляду на викладене, констатується неефективність існуючої системи забезпечення безпеки засуджених (ув’язнених) та персоналу установ виконання покарань та слідчих ізоляторів.

Відтак, поряд із статичними засобами забезпечення безпеки (фізична інфраструктура та обладнання місця позбавлення волі) на часі запровадження заходів динамічної безпеки.

Як свідчить практика діяльності установ виконання покарань в інших країнах, налагодження саме динамічної безпеки виступає гарантією нормалізації обстановки в місцях позбавлення волі, при цьому її запровадження не вимагає значних матеріальних витрат. З урахуванням складної економічної ситуації в Україні, а також відсутності можливості швидкого приведення умов тримання засудженими у відповідність до

міжнародних стандартів саме динамічна безпека й може виступити тією основою, на якій будуватиметься подальше реформування процесу виконання кримінальних покарань. Термін «динамічна безпека» (dynamic security) був введений в обіг (як наслідок масових безладів 70-х – 80-х років у в'язницях Великої Британії) у 1985 р. Яном Дунбаром, колишнім директором тюремної адміністрації Великої Британії, який став відомим завдяки впровадженню прогресивних ідей в роботу підпорядкованої йому служби. З його точки зору, динамічна безпека в установах виконання покарань – це спосіб організації процесу виконання кримінального покарання у виді позбавлення волі, який базується на розвитку позитивних відносин із засудженими, їх зайнятості, встановленні довірливих відносин із ними та ефективної комунікації, що призводить до обізнаності персоналу з процесами, які відбуваються у місцях тримання засуджених [4].

Концепція динамічної безпеки – це позитивні відносини, зв'язки та взаємодія між персоналом і засудженими, професіоналізм у зборі відповідної інформації, розуміння та поліпшення соціального клімату у виправній установі, твердість та чесність, сприйняття особистої ситуації засудженого, спілкування, позитивні відносини та обмін інформацією. Через призму прав людини, що декларуються Радою Європи, динамічна безпека – це належні стосунки між персоналом і засудженими, тобто повинна бути довіра засуджених до персоналу. Усе це дозволяє забезпечувати динамічну безпеку для того, щоб виключати наявність факторів і ризиків небезпеки вчинення нових правопорушень засудженими. Зокрема, Європейські пенітенціарні правила декларують, що, крім технічних засобів безпеки, треба проводити оцінку ризиків вчинення порушень із боку засуджених. Засуджений повинен мати можливість у будь-який час поговорити із персоналом. Повинен зберігатися спокій у спілкуванні із засудженим. У такій атмосфері, якщо деякі одиночні засуджені й проявляють агресію, то більшість засуджених все ж таки перейде на бік персоналу [1].

Персонал, навчання якого ґрунтується на понятті динамічної безпеки, повинен чітко усвідомити, що запобігання злочинам, у тому числі масовим безчинствам і бунтам, – це завжди краще, ніж боротьба з безладдям, які уже виникли. Належним чином підготовлений співробітник помітить ознаки назріваючого конфлікту і прийме компетентні рішення по запобіганню загостренню конфліктних ситуацій, порушень безпеки, режиму та порядку [1].

Враховуючи викладене, під час первинної підготовки та перепідготовки персоналу служби Білоцерківським училищем професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України у відповідні навчально-професійні програми запроваджено вивчення наступних тем та навчальних питань, пов'язаних із концепцією реалізації динамічної безпеки: комунікативні навички та мотиваційне інтерв'ювання, оцінка ризиків скоєння повторно кримінального правопорушення, когнітивно-поведінкове втручання та просоціальне моделювання, динамічна безпека тощо.

Отже, динамічна безпека зводиться до стосунків між персоналом і засудженими, тоді як статична безпека – це виключно фізична інфраструктура та обладнання місця позбавлення волі. Для створення безпечної та гуманної атмосфери у виправних колоніях мають значення обидва типи безпеки. Без мінімальної інфраструктури безпеки працівники колонії обмежені в їх здатності контролювати і керувати засудженими, особливо там, де має місце значна скупченість утримуваних осіб та їх переліміт. Натомість можливості інфраструктури безпеки обмежені в тих установах, де кадровий потенціал та їх компетенції є неадекватними, порушуються права людини та нехтується закон. Як вірно зазначають у зв'язку з цим правозахисники, обрання шляху статичної безпеки, який повністю протилежний динамічному, і полягає в максимальному контролі, відеоспостереженні та інших способах механічного контролю за поведінкою замість розвитку позитивних стосунків між співробітниками пенітенціарних установ та особами, що у них утримуються, є і все більше буде ставати однією із головних проблем майбутньої діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України. Ця проблема

може бути вирішена шляхом впровадження нової пенітенціарної політики, заснованої на принципах динамічної безпеки, котра буде спрямована на зближення персоналу та в'язнів у повсякденному житті, та розвитку позитивних стосунків між ними настільки, наскільки це можливо [5, с. 20-21].

Такий підхід, на нашу думку, забезпечить у вітчизняній системі виконання кримінальних покарань дотримання засад законності, гуманізму, демократизму та основоположних прав людини.

Список використаних джерел

1. Яковець І. С. Динамічна безпека в установах виконання покарань як основа профілактики правопорушень вісник кримінологічної асоціації України. – 2015. – № 3 (11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academia.edu/19828311>.

2. Кримінально-виконавчий кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.

3. Аналіз злочинності в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної пенітенціарної служби України (станом на 25 серпня 2016 року) // Службова записка від 25.08.2016 №10/1 управління оперативно-розшукової роботи.

4. Dynamic Security: The Democratic Therapeutic Community in Prison/ Edited by Michael Parker. – London: Jessica Kingsley Publishers, 2006. – P. 233–234.

5. Дотримання прав людини у пенітенціарній системі України / К. А. Автухов, А. П. Гель, М. В. Романов, В. О. Човган, І. С. Яковець; за заг. ред. М. В. Романова. – Харків : ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПРАВА ЛЮДИНИ», 2015. – 480 с.

Івашева Т. В.,

викладач циклу загальноправових дисциплін Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України

ВИПРАВЛЕННЯ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНОГО – КЛЮЧОВА МЕТА РОБОТИ ПЕНІТЕНЦІАРИСТІВ

Норми Кримінально-виконавчого права України є логічним продовженням положень Кримінального та Кримінального процесуального права України. Вони знаменують та уособлюють кінцевий етап державницької діяльності у сфері протидії злочинності.

З комплексного аналізу норм Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) можливо твердити, що логічним завершенням такої діяльності є саме виправлення та ресоціалізація засудженого, а не його покарання.

Статтею 6 КВК України розкрито зміст понять «виправлення» та «ресоціалізація» засуджених, як ключових категорій, що наповнюють змістом діяльність всієї системи органів Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС). Так, зокрема, під виправленням засудженого Закон розуміє процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки. Ресоціалізація – свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства, повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві [1].

Сьогодні, тема «дотримання прав людини та основоположних свобод під час виконання кримінальних покарань» серед правників є однією з найбільш обговорюваних та актуальних.

Загальноприйнятою вважається теза про те, що права людини та її основоположні

свободи є абсолютними та універсальними, тобто є в усіх без винятку людей, та за будь-яких обставин. Ніхто не може порушувати права і свободи іншої людини. При цьому, згідно статті 50 Кримінального кодексу України покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого [2].

Не вдаючись до дискусій щодо змістовного наповнення понять «порушення» та «обмеження», зазначимо, що кожне, без винятку, кримінальне покарання, яке закріплене у ст. 51 Кримінального кодексу України, пов'язане із порушенням прав та/або основоположних свобод людини [2]. Відтак, теза про дотримання прав людини та основоположних свобод під час виконання кримінальних покарань має фундаментально суперечливий характер.

Сьогодні в українському суспільстві констатується досить жвава дискусія з приводу Закону України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» – так званого «закону Савченка» [4]. При цьому, ті хто виступають проти даного нормативно-правового акту (або, принаймні, виступають за внесення у його зміст радикальних змін), зазвичай, у якості аргументів наводять жахливу статистику скоєння повторних злочинів особами, яких було звільнено з місць позбавлення волі за цим Законом. І цифри дійсно вражають.

Утім, можливо поставити питання по-іншому, змінити призму бачення проблемної ситуації. А чому ці особи так швидко скоїли повторні правопорушення? Чому повернулись до антисоціальної поведінки? Чому заходи соціально-виховної роботи із ними, які проводились у слідчих ізоляторах та виправних колоніях виявились неефективними? Чи скоїли б вони повторні злочини якби відбули повний строк позбавлення волі?

У вітчизняних та міжнародних наукових колах довгий час ведеться дискусія щодо реабілітаційних можливостей в'язниці. Проте вивчення сучасного світового свідчить, що зменшити рівень повторної злочинності можливо тільки за умови науково-обґрунтованої діагностики особистості злочинця і надання на основі неї персональної реабілітаційної допомоги. По-перше, роботу із такою особою необхідно розпочинати із ґрунтового вивчення, тобто діагностики біологічних, психологічних, соціальних, духовно-моральних передумов криміногенної (девіантної) поведінки, що в світовій практиці називається оцінкою ризиків і криміногенних потреб. По-друге, узагальнені результати цієї оцінки повинні стати основою досудової доповіді (звіту) уповноваженої на це особи, як правило працівника служби пробації. По-третє, досудова доповідь (звіт) обов'язково повинна враховуватись судом при винесенні вироку суду, а головне – на його основі повинна будуватись вся подальша виховна та реабілітаційна робота із засудженим, правопорушником. Сучасною світовою наукою доведено, що лише таким чином розроблена програма індивідуально-виховного впливу з підібраним персонально набором корекційних тренінгових програм є ефективною [5], [6].

Сьогодні в Україні в рамках пілотних проектів здійснюється робота із засудженими (ув'язненими) сучасними світовими підходами на базі Стрижавської ВК (№81), Білоцерківської ВК (№35), Надержинщинської ВК (№65), Кременчуцької виховної колонії, Чернігівської ВК (№44) та Прилуцької виховної колонії. На часі – впровадження згаданих вище підходів роботи із засудженими (ув'язненими) у всі без винятку установи виконання покарань та слідчі ізолятори.

Отже, звернення до реалій сьогодення змушує нас говорити про те, що установи, які виконують покарання у вигляді позбавлення волі, у більшості випадків не виправляють та не ресоціалізують засуджених. Основне їхнє покликання – ізоляція особи на певний час від суспільства, тобто, у більшості «охоронна» функція (суспільства від особи і навпаки).

Водночас, застосування сучасних світових підходів до роботи із людьми, які

опинилися у конфлікті із законом, дає можливість створити реальні умови для переходу від «карального» до «виправного» напряму діяльності правоохоронних органів, який засновано на відповідних класичних та сучасних наукових підходах.

Відтак, основна увага при реалізації державної політики у кримінально-виконавчій сфері, на нашу думку, має бути направлена на громадські санкції та заходи, які не пов'язані із позбавленням волі.

Одним із таких інститутів в Україні має стати пробація, яка, звичайно, сама по собі не є єдиним та достатнім заходом з реформування кримінально-виконавчої системи [3]. На часі – перегляд самої парадигми застосування та розуміння кримінальних покарань. Гуманістичний вимір має стати тим орієнтиром, який дозволить привести систему кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого права України у відповідності до сутності природи самої людини.

Саме тому на базі Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу ДКВС вперше в Україні розпочато професійну підготовку майбутнього персоналу вітчизняної служби пробації. У відповідні навчально-професійні програми включено такі теми, як: комунікативні навички та мотиваційне інтерв'ювання, оцінка ризиків скоєння повторно кримінального правопорушення, когнітивно-поведінкове втручання та просоціальне моделювання, ведення випадку клієнта (кейс-менеджмент), пробаційні програми тощо.

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавчий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.
2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Закон України «Про пробацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.
4. Закон України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/838-19>.
5. Дотримання прав людини у пенітенціарній системі України / К. А. Автухов, А. П. Гель, М. В. Романов, В. О. Човган, І. С. Яковець ; за заг. ред. М. В. Романова. – Х. : ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПРАВА ЛЮДИНИ», 2015. – 480 с.
6. Ягунов Д. В. Європейські правила пробації : переклад, тлумачення та допоміжні матеріали [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dmytro-yagunov.at.ua/news/prob_rules/2013-11-20-220.

Камишова В. В.,

курсант 3-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Звенигородський О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ПРАВОВА СИСТЕМА

Європейський Союз на даному етапі є субрегіональним міждержавним об'єднанням, яке має і класичні ознаки міжнародної міждержавної організації, але й специфічні. Процеси розширення ЄС, а також його трансформації, свідчать про тенденцію до утворення Європейського міждержавного об'єднання, що забезпечить структурування європейського соціального простору.

Особлива роль у цьому процесі відводиться правовій системі Євросоюзу (яка має міжнародно-правовий характер). Як і будь-яка інша, правова система Євросоюзу складається з інституційної, нормативної та функціональної частин.

До інституційної частини входять суб'єкти міжнародного права, що є її елементами. Основним елементом правової системи Євросоюзу є держави-учасниці, правосуб'єктність яких є більш вузькою, ніж учасниць інших міждержавних організацій, так як об'єднання має чітко виражені властивості наддержавності.

Інституційна структура Євросоюзу характеризується такими ознаками: 1) визначенням основних напрямків функціонування Євросоюзу установчими актами (договорами), що є аналогом конституції у національній правовій системі; 2) здійсненням основними інститутами функцій правотворчої (законодавчої), виконавчої влади; 3) децентралізацією прийняття рішень, що свідчить про подібність її до національних аналогів. Разом з цим, у діяльності інститутів Євросоюзу спостерігається і надмірна формалізованість, нечіткий розподіл повноважень, дефіцит демократії тощо.

Інституційна частина тісно взаємодіє, перетинається з функціональною частиною правової системи. Правотворча, правозастосовча, правотлумачна та правореалізаційна діяльність відповідних органів Євросоюзу є не тільки засобом досягнення правопорядку, але й способом виразу зв'язків між елементами правової системи Євросоюзу. Ці зв'язки виникають між елементами системи на підставі діяльності суб'єктів права і знаходять свій вияв у правових відносинах. Останні можуть бути владними (між державами) та невідладними (між фізичними, фізичними та юридичними, юридичними особами). Невладні відносини є властивими для міжнародних відносин неміждержавного характеру, а міждержавні відносини є завжди владними.

Основну роль у виникненні зв'язків між суб'єктами виконує третя частина правової системи Євросоюзу – нормативна.

Єдності поглядів на природу права Євросоюзу у міжнародно-правовій літературі немає. Одні автори вважають, що право Європейського Союзу – це сукупність юридичних норм, які створені його інститутами, інші – що право Євросоюзу є міжнародним правом, ще інші – таким, що має комплексний характер, тобто не може бути відокремленим від загального міжнародного права і водночас, певна його частина є формою координації, зближення та уніфікації внутрішнього права держав-учасниць. Існує також точка зору, згідно з якою право Євросоюзу є правом *sui generis*¹, так як його не можна

¹ *Sui generis* (суї генеріс; букв. Своєрідний, єдиний у своєму роді) – латинський вираз, що означає унікальність правової конструкції (акта, закону, статусу і т. д.), яка, незважаючи на наявність відомого

охарактеризувати в традиційних категоріях міжнародного та конституційного права.

В. Муравйов під правом Європейського Союзу розуміє сукупність правових норм, які регулюють процеси європейської інтеграції, здійснюваної в межах Європейського Союзу.

І все ж найбільш точною видається думка про комплексний характер права Євросоюзу, хоча з позицій системного аналізу воно є самостійною системою, що функціонує поряд з національними системами права, а також системою універсального міжнародного права.

Суд ЄС зробив з цього приводу два принципових висновки, а саме: 1) це є особлива система права, інтегрована у систему права держав-учасниць (і має обов'язковий характер для їх судових органів); 2) право Співтовариства – це такий масив норм, що застосовується як до вихідців з цих країн, так і до самих держав. Згідно з рішенням Суду ЄС, право співтовариства утворює особливу та самостійну систему, норми якої у рівній мірі є обов'язковими як для держав-учасниць, так і для всіх фізичних та юридичних осіб, що знаходяться під їх юрисдикцією.

Право Євросоюзу характеризується низкою ознак, насамперед: 1) тим, що це – правові норми, породжені інтеграційними процесами, які знайшли свій вираз у джерелах права Європейських Співтовариств та Європейського Союзу, 2) ці правові норми, незважаючи на гетерогенність Союзу, об'єднують те, через що вони повинні забезпечити досягнення його цілей і вирішення завдань. Саме зв'язок їх із джерелами права Співтовариств та Союзу є критерієм ідентифікації як права Євросоюзу.

Отже, право Європейського Союзу складається як з міжнародно-правових норм та принципів у сфері співробітництва держав-учасниць, так і з норм та принципів "права Співтовариств" (ця група норм отримала у договорі про ЄС назву "acquis communautaire")². Цей термін використовується у праві Євросоюзу для визначення сукупності норм, судових рішень, доктринальних понять тощо, які виникли за час існування європейських інтеграційних організацій і мають сприйматися країнами – претендентами на вступ до Євросоюзу беззастережно. Дуалістичний характер "права Співтовариств" як права трьох європейських Співтовариств та одночасно права ЄС визначається неординарною внутрішньою структурою самої міждержавної організації (хоча її еволюція свідчить про міжнародно-правовий характер права ЄС).

При аналізі правової системи ЄС на основі міжнародно-правових доктрин, термінології, понять та категорій виникає ряд проблем (ідентично як і при використанні понять та категорій національного права). Насамперед, це стосується поняття, яке застосовується для визначення сукупності норм, що регулюють поведінку суб'єктів (як в ЄС, так і в Співтовариствах). Поняття "внутрішнє і зовнішнє право", що застосовується у практиці міждержавних організацій ні за сутністю, ні за формою до ЄС не може бути застосований (як такі, що охоплює занадто вузькі сфери). А тому, на думку деяких авторів, "право ЄС має називатися правовою системою".

Видається, що в даній ситуації автори змішують поняття "правова система" та "система права", посилаючись на складність такого явища, як "право ЄС", а отже і складність його характеристики за рахунок поняття система права. Так, дійсно право ЄС утворює складну систему правових норм, але попри всю її складність, вона є системою права з відповідним поділом на галузі права та інститути. Правова система є більш об'ємним поняттям, яке включає (як відзначалося вище, поряд з інституційною та функційною і нормативну частини – зокрема, систему права та систему джерел права).

подібності з іншими подібними конструкціями, в цілому не має прецедентів. Унікальність будь-якого з випадків «*sui generis*» часто стає предметом затяжних суперечок.

² **Acquis communautaire (acquis)** (МФА: [a.ki kɔmu'ne:tɛ:v]), що означає «добробок спільноти» – правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Таким чином, система права є складовою частиною правової системи ЄС, і хоча вона є досить своєрідною, її предметна сфера визначена і обмежена установчими договорами ЄС та Співтовариств. Вона заснована на принципах національного права, які в силу їх включення в установчий договір Союзу набули міжнародно-правових властивостей і стали визначальними принципами взаємовідносин держав-учасниць в межах ЄС.

Викладене дає підстави для визначення ряду характерних для правової системи Євросоюзу ознак, до яких можна віднести: 1) виникнення та функціонування на основі та у межах, визначених установчими документами; 2) наявність основних елементів – суб'єктів міжнародного права; 3) наявність органів, що виконують правотворчі та правозастосовчі (зокрема, судові) функції; 4) наявність особливої системи права Євросоюзу з ієрархією норм і поділом її на первинне та вторинне право; 5) наявність спільного правового поля, в якому перетинаються норми міжнародного, національного права та права Співтовариств; 6) наявність особливої системи джерел права, серед яких найбільшу значимість мають установчі договори та інші норми первинного права; 7) наявність джерел "вторинного права", серед яких важливе місце займають регламенти та директиви; 8) наявність високого рівня правової уніфікації; 9) наявність ефективних засобів нормативно-правової інтеграції; 10) визнання пріоритету дії норм права Євросоюзу над нормами права держав-учасниць у разі виникнення розбіжностей між ними; та прямої дії ряду норм ЄС у національних правових системах.

Все це дає підставу для визначення правової системи Європейського Союзу, як цілісної, структурно впорядкованої за допомогою норм і принципів міжнародного права та права ЄС стійкої взаємодії суб'єктів міжнародного права, що забезпечує досягнення належного правопорядку, у визначених установчими договорами ЄС сферах європейського правового простору.

Отже, правова система Євросоюзу є різновидом міждержавно-правових систем. На даний час є субрегіональною системою (перехідною, змішаною) з тенденціями до розвитку: в якості регіональної європейської міждержавної правової системи, у межах якої взаємодіє міжнародне (універсальне та регіональне), національне та право співтовариства.

Карелін В. В.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОБЛЕМИ КОНЦЕПЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

На всіх етапах розвитку України система організації виконання покарань була одним із атрибутів держави та інструментів забезпечення її сталого функціонування. При цьому на кожному з етапів державотворення виникали нові ідеї, підходи та бачення ефективності Державної пенітенціарної служби України як потужного апарату публічного примусу. Наразі, протягом усього періоду розвитку сфери організації виконання покарань суверенної України науковці та практики шукали оптимальну модель її функціонування, яка могла б належним чином не тільки забезпечити захист інтересів суспільства, а й відповідала б міжнародним стандартам.

Незважаючи на те, що у вітчизняній юридичній літературі щодо проведення історико-правових досліджень з історії системи виконання покарань було написано досить багато наукових праць, але в цілому питання формування концепції застосування режимної діяльності у сфері організації виконання покарань належної уваги з боку вчених-правників не одержали. Крім того, в юридичній науці, на жаль відсутні чіткі

підходи до визначення понять «Концепція», «Концептуальні підходи», «Концептуальність розвитку сфери організації виконання покарань», що обумовлює особливу актуальність дослідження закономірностей формування і розвитку адміністративно-режимної діяльності у сфері організації виконання покарань в сучасних умовах.

Насамперед будемо виходити з того, що термін «концепція» походить від лат. «conceptio» і означає сукупність, систему, розуміння, уявлення. В етимологічному розумінні «концепція» – це система поглядів на процеси і явища в природі і суспільстві, єдиний визначальний задум [1, с. 42]. Необхідно зазначити, що наведені визначення досить абстрактні, не дозволяють чітко відмежувати категорії «Концепція» та «Теорія», визначити мету концепції, місце в теорії та системі юридичного міжгалузевого значення, а також межі її застосування, особливості формування та реалізації. Однак концепція істотно відрізняється від теорії не тільки своєю незавершеністю, але й недостатньою верифікованістю. А отже цілком слушно, можна погодитись із Ю. П. Сурміним, який концепцію вважає сурогатною формою теорії [2, с. 38].

Отже, з огляду на те, що вчені висловлюють різні погляди відносно поняття досліджуваної правової категорії до питання визначення змісту концепції застосування адміністративно-правових режимів у сфері організації виконання покарань необхідно підходити виважено. Адже проблематика концепцій має глибокі феноменологічні корені, що пов'язано з тим що гуманітарні й соціологічні науки прагнуть до постійної концептуалізації понять. У свою чергу юридична наука більшою мірою зосереджена на пошуках оптимальних моделей функціонування тих чи інших систем та унікальних ефективних детермінант. Сфера організації виконання покарань виступає в контексті застосування в ній адміністративно-правових режимів однією з таких детермінант.

Для змістовної характеристики сьогоденного фактичного розуміння поняття «концепції застосування адміністративно-правових режимів у сфері організації виконання покарань», передусім, необхідно зазначити, що визначальні засади, які зосереджуються у концептуальних документах (стратегіях, програмах, планах, дорожніх картах, бюлетенях тощо) розвитку та діяльності того чи іншого державного органу, відіграють основоположну роль.

При цьому зазначимо, що немає жодної сфери державного управління у якій би не застосовувались адміністративно-правові режими. В якості прикладу можна навести загальновідомі правила внутрішнього розпорядку, правила пожежної безпеки та інші, які існують в кожній державній установі, в тому числі в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах. В наведених прикладах чітко прослідковується сукупність режимно-управлінських регламентів, які в своєму комплексному нормативному прояві створюють порядок діяльності певної установи у випадку виникнення тих чи інших ситуацій. Наразі, за допомогою адміністративно-правових режимів у сфері організації виконання покарань компетентні органи, установи та їх посадові особи здійснюють управління кримінально-виконавчими відносинами тобто забезпечують певний порядок.

Якщо враховувати наведені обставини то можна констатувати що досліджувані режими етимологічно, у своїй сукупності і є порядком, а точніше правопорядком у сфері організації виконання покарань. Дійсно є всі підстави говорити про наявність специфічних адміністративно-правових режимів кримінально-виконавчого спрямування. Адміністративно-правові режими даного спрямування це встановлений системою норм права порядок, який забезпечує належне функціонування відповідних суб'єктів у сфері виконання покарань. При цьому потрібно вирізняти юридичну сторону цих режимів (систему загальнообов'язкових правил) і фактичну сторону (реальний механізм застосування режимних норм). Поняття правового режиму співвідноситься з поняттям правового статусу, під яким зазвичай розуміється сукупність прав і обов'язків компетентного суб'єкта права, що фактично означає систему правових норм, яка регулює його правове положення.

Необхідно зазначити, що деякі вчені виділяють і таку правову категорію, як

процесуальні режими, розглядаючи їх в якості структурного елемента юридичного процесу виділяючи їх як додатковий (факультативний) елемент юридичного процесу [3, с. 240]. На наш погляд, режим не може бути визнаним структурним елементом юридичного процесу. Юридичний процес, як відомо, складається із певної сукупності процесуальних відносин та процедур, відповідно, лише останні можуть виступати його структурними елементами. Оскільки режим не є певною групою процесуальних відносин, більш правильним буде вважати режим характерною ознакою юридичного процесу.

Досліджувані режими закріплюють найбільш важливі і одночасно вразливі для системи кримінально-виконавчих відносин, елементи які забезпечують існування пенітенціарної системи, формування мети і завдань законодавства з питань організації виконання покарань. Аналіз чинного законодавства свідчить про те що термін «порядок» і «режим» широко використовується в управлінні сферою виконання покарань і включає в себе цільову взаємозалежну сукупність відповідних заходів.

Отже, проведений нами аналіз наявних у спеціальній літературі понять концепції засвідчує відсутність уніфікованого підходу за досліджуваним напрямом. Саме на детальний аналіз інших наукових та нормативних джерел, що будуть покладені нами у виробленні авторської концепції дослідження адміністративно-правових режимів у сфері організації виконання покарань, будуть спрямовані наші подальші дослідження.

Список використаних джерел

1. Барыхин А. Б. Большая юридическая энциклопедия / А. Б. Барыхин. – М., 2010. – С. 356.
2. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підручник для науковця / Ю. П. Сурмін. – К. : Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні, 2006. – 302 с.
3. Горшенев В. М. Актуальные проблемы юридического процесса / В. М. Горшенев // XXVI съезд КПСС и вопросы развития государственного права, советского строительства и управления. – М., 1982. – С. 240–244.

Кернякевич-Танасійчук Ю. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА ПОЛІТИКА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Історія становлення кримінально-виконавчої політики (і кримінально-виконавчого права) бере свій початок з Київської Русі, основні правові постулати якої закріплені у першому кодифікованому акті того історичного періоду – «Руській Правді».

«Руську Правду» вважають найвизначнішим збірником стародавнього україно-руського права, який складений в XI–XII ст. на основі звичаєвого права. Вона є важливим джерелом для дослідження середньовічної історії права та суспільних відносин Руси-України і суміжних слов'янських народів [1].

«Руська Правда» як писана пам'ятка звичаєвого права відома у трьох редакціях: «Короткої Правди», «Просторової Правди» та «Скороченої Правди».

Систему покарань Київської Русі становили такі види покарань, як: кровна помста, потік і пограбування, віра, дика віра, ув'язнення тощо.

Так, «Коротка Правда» визнавала можливість кровної помсти. За відсутності месників чи небажання родичів потерпілого мстити встановлювалася грошова компенсація. Помста мала застосовуватися тільки за два види злочинів: вбивство та заподіяння тяжких ран і сильних побоїв. У другій половині XI ст. Ярославичі змінили

систему кровної помсти в інтересах привілейованих верств суспільства. Відтоді «княжого мужа» огнищанина закон став захищати подвійною вірою (80 гривень). Збільшувалося покарання за вбивство князівських холопів. Згодом Ярославичі взагалі скасували кровну помсту [2].

Вищою мірою покарання були потік і пограбування, коли злочинця позбавляли особистих і майнових прав. Покараного ставили поза правом і виганяли з общини. Майно його конфісковувалося на покриття шкоди, решта – до княжої скарбниці. Коли ж майна не вистачало на покриття шкоди, злочинця поневолювали. Поширеними були грошові покарання (віра й продаж), які стягувалися до княжої скарбниці. Віра присуджувалася за вбивство і становила 40 гривень, а продаж у розмірі 1, 3 та 12 гривень – за інші злочини. За вбивство княжого мужа, як уже зазначалося, сплачувалася подвійна віра. Це були значні матеріальні стягнення, якщо взяти до уваги, що за 2 гривні можна було купити корову або до десяти баранів. Слід зазначити, що Володимир Великий замінив віру на смертну кару, але ненадовго, бо це негативно відбилося на прибутках державної скарбниці. Відома й дика віра, яку сплачувала верв, коли на її території знаходили вбитого, а вбивцю з якихось причин община не видавала (не вдалося розшукати тощо). Інколи платилася тільки полувіра. Грошові виплати здійснювалися родичам убитого (головництво), а також потерпілим від «обід» (урок) [3, с. 89–90].

Для доби «Руської Правди» характерними були три види ув'язнення: 1) «в погреб», «поруб» – земляну тюрму; 2) «в железа» – кайдани; 3) «в дибу» – дерев'яну колоду із двох плах, що мала проріз для шиї посередині і зашморги для рук на кінцях [4, с. 53].

У «Руській Правді» смертна кара не згадується. Однак на практиці в Київській державі вдавалися до застосування смертної кари, посиляючись при цьому на церковні устави. Вважають, що князь Володимир Великий смертну кару ввів під впливом грецького духовенства, а згодом він же її скасував, замінивши грошовим покаранням. Однак після Володимира в історії Київської Русі маємо чимало прикладів, коли київські великі князі вдавалися до страти винних у повстаннях проти них (наприклад, Ізяслав у 1068 р. влаштував смертну кару 70-ти повстанців). Окрім того, існувала також своєрідна «відкладена» смертна кара для бідних. Зокрема, той, хто самостійно чи з допомогою родичів, громади не міг сплатити виру (або віру), мусив жити в борговій ямі (реальній) до своєї смерті [5, с. 215].

Цілком слушно зауважує М. М. Яцишин, що «Руська Правда», будучи жорстко орієнтованою на соціальний статус особистості, вводячи диференціацію відповідальності залежно від станового та матеріального становища винного та потерпілого, все ж залишилася пам'яткою звичаєвого права, яка з позицій кримінально-правової політики продовжувала, в деяких аспектах виражати інтереси общини (громади), побудованої за принципом первісної рівності. У сучасних правових джерелах України цей принцип відображений у ст. 21 Конституції України, ст. 6 КК та ст. 5 КВК України, а саме: усі засуджені рівні перед законом [6].

Крім принципу рівності перед законом, можна говорити про зародження інституту індивідуалізації відповідальності та покарання, а також відображення у «Руській Правді» тенденції до закріплення принципу невідворотності покарання за здійснення тяжких злочинів [7, с. 43].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що період існування Київської Русі є початковою стадією становлення кримінально-виконавчої політики України. На цьому етапі була визначена система покарань, окремі з яких в оновленому образі передбачені в чинному законодавстві, а саме: майнові покарання та покарання у вигляді позбавлення волі. Крім того, для цієї історичної доби характерною ознакою було закріплення в першому кодифікованому акті – «Руській Правді» таких міжгалузевих принципів кримінально-виконавчої політики, як: рівність засуджених перед законом; невідворотність покарання за вчинення злочинів.

Список використаних джерел

1. Падох Я. Руська Правда / Ярослав. Падох // Енциклопедія Українознавства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/rizne/pravdstat.htm>.
2. Захарченко П. П. Історія держави і права України / П. П. Захарченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/ua_statehood_history/sereda/Microsoft_Word_-_zakharchenko_p__storVya_derzhavi_V_prava_ukra_ni.pdf.
3. Іванов В. М. Історія держави і права України : підручник / В. М. Іванов – К. : КУП НАНУ, 2013. – 892 с.
4. Яцишин М. М. Історико-правові засади кримінально-виконавчої політики України : моногр. / М. М. Яцишин. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 440 с.
5. Клименко С. В. Види злочинів, система покарань і судочинство за «Руською Правдою» / С. В. Клименко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2012. – № 3. – С. 214–217.
6. Яцишин М. Визначення й утвердження основних складових кримінально-виконавчої політики України в історичному контексті державотворення / М. Яцишин // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/2040/1/vyznac.pdf>.
7. Фріс П. Л. Нарис історії кримінально-правової політики України : моногр. / П. Л. Фріс ; за заг. ред. М. В. Костицького. – К. : Атіка, 2005. – 124 с.

Кирюшко О. С.,

курсант 3-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Шамрук Н. Б.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії Державної пенітенціарної служби

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО АРЕШТУ З УТРИМАННЯМ НА ГАУПТВАХТІ ЯК ВИДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ, ЩО ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Армія – специфічний, але дуже важливий організм в механізмі української держави. Високий морально-психологічний стан війська, належна дисципліна і правопорядок – запорука перемоги на складних етапах державотворення. І навпаки, негативні явища здатні суттєво підірвати оборонний потенціал держави та ослабити її міць.

У зв'язку з істотним збільшенням чисельності української армії та інших, утворених відповідно до законів України військових формувань, на жаль, почастишали і випадки порушення правопорядку і військової дисципліни – набуло поширення пияцтво. На сьогодні масовий характер мають випадки грубого порушення військової дисципліни. Зокрема, набуло поширення вживання алкогольних напоїв у місцях злагодження бойових підрозділів та районах проведення антитерористичної операції військовослужбовцями Збройних Сил України, які призвані під час часткової мобілізації. Крім того, з початком оголошення мобілізації самовільно залишили військові частини або місця служби понад 10 тис військовослужбовців. Також виявлено факти непокори чи невиконання наказів

понад 2 тис. військовослужбовців. Така ситуація негативно впливає на обороноздатність держави та авторитет Збройних Сил України».

На існуючу проблему оперативно відреагувала Верховна Рада України, прийнявши Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період» від 5 лютого 2015 р. № 158-УШ, який набув чинності 5 березня 2015 р.

Так, ст. 23 КУпАП закріпила, що метою адміністративного стягнення є виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами. Місцями досудового ув'язнення для тримання військовослужбовців, щодо яких як запобіжний захід обрано взяття під варту, є гауптвахти Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

Арешт з утриманням на гауптвахті встановлюється і застосовується лише у виключних випадках за окремі види військових адміністративних правопорушень на строк до десяти діб. Арешт з утриманням на гауптвахті призначається районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею).

На сьогоднішній день жінки активно реалізують себе в усіх, без винятку, сферах суспільної діяльності, зокрема і у сфері захисту нашої Вітчизни. Їх присутність значно пом'якшує морально-психологічну атмосферу у військових колективах, змушує командирів та начальників бути більш стриманими і головне – значно підвищується культура взаєностосунків між військовослужбовцями в самому колективі. Частка порушень військової дисципліни жінками – мінімальна. Арешт не може бути призначений жінкам (у тому числі жінкам-військовослужбовцям, жінкам – службовцям Збройних Сил України чи інших військових формувань) у стані вагітності, а також жінкам, які мають дітей віком до семи років.

На гауптвахті окремо тримаються:

- військовослужбовці з числа офіцерського складу окремо від інших категорій військовослужбовців;
- військовослужбовці, які мають звання прапорщиків, мічманів, сержантів і старшин, окремо від військовослужбовців рядового складу;
- військовослужбовці, які проходять службу за призовом, окремо від військовослужбовців, які проходять службу за контрактом.

Час відбування арешту до загального строку військової служби і вислуги років для присвоєння чергового військового звання не зараховується.

Під час відбування арешту військовослужбовець не може бути представлений до присвоєння чергового військового звання, призначений на вищу посаду, переведений на нове місце служби, звільнений з військової служби, за винятком випадків визнання його непридатним до військової служби за станом здоров'я.

Нова редакція статей КУпАП також дала можливість на складання протоколів про адміністративні правопорушення не тільки командирам (начальникам) військових частин (установ, закладів), але й командирам підрозділів, які уповноважені на те командирами (начальниками) військових частин (установ, закладів) та притягнення до адміністративної відповідальності, крім військовослужбовців строкової військової служби, і інших категорій військовослужбовців, які самовільно залишили військові частини (місця служби) тривалістю до десяти діб, а також посилила відповідальність військовослужбовців строкової військової служби у разі повторного вчинення ними військового адміністративного правопорушення.

Отже, виходячи з вище викладеного, дійшли висновку що діяльність і суб'єктів владних повноважень, і правозахисних організацій має здійснюватися відповідно до Конституції України і законів України, а спірні моменти повинні вирішуватися у правовому полі. А також сприяє підвищенню рівня військової дисципліни

військовослужбовців, а також військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, удосконалення порядку притягнення зазначених осіб до відповідальності за вчинення військових адміністративних правопорушень, запровадження можливості превентивного затримання командиром порушників військової дисципліни.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: станом на 25.11.2011 / упоряд. : Ю. П. Битяк, В. В. Зуй, Я. С. Рябченко. – Х. : Право, 2011. – 280 с. (з наст. змін та доповн.).

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : наук.-практ. коментар / [Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін.]. – К. : Правова єдність, 2008. – 781 с.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 158-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 92.

Кисельов Д. В.,

курсант 2-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Пекарчук В. М.,

доктор історичних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права Академії Державної пенітенціарної служби

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ОМБУДСМЕНА З ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Становлення України, як правової демократичної держави, не можливе без забезпечення належних умов розвитку та функціонування правового механізму захисту прав дітей. Діти це наше майбутнє, наші перспективи на краще життя. Прогрес розвитку не стоїть на місці, тому необхідно вдосконалювати, забезпеченням належних умови функціонування відповідного державного органу, щодо захисту та врегулювання правового становища дітей. Тому проблема становлення та розвитку інституту омбудсмена з прав дитини в Україні не втрачає актуальності. Сьогодні необхідно розробити механізм вдосконалення органів державної влади з прав дитини. У цьому аспекті все більшої уваги та зацікавленості набуває перспектива створення та розвитку інституту Уповноваженого з прав дитини Верховної Ради України, з метою здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав та свободи дитини в Україні з урахуванням міжнародного досвіду.

Як державний орган омбудсмен з прав дитини виник порівняно нещодавно. Завдяки зусиллям ООН у цій сфері, Декларації та особливо Конвенції з прав дитини, яка сприяла більш широкому та глибокому розумінню прав дитини, усвідомленню необхідності створення механізмів для здійснення контролю за їх дотриманням, у розвинутих світових державах з'явився інститут омбудсмена з прав дитини. В роботі деяких омбудсменів збереглися традиційні повноваження, щодо розслідування індивідуальних скарг, тоді як роль інших інституцій розширилась до представлення та захисту інтересів і прав дітей.

Діяльність омбудсменів різних країн включає такі основні функції: захист прав

конкретної дитини і представництво її інтересів; розслідування справ за індивідуальними скаргами дітей; спостереження за здійсненням законодавства, що стосується захисту інтересів дітей; внесення рекомендацій до державних органів про зміни законодавства у сфері охорони прав дітей; сприяння підвищенню інформованості про права дитини та інші. Але, зрозуміло, що єдиного шаблону їх діяльності не існує, тому функції та повноваження цих спеціалізованих інституцій у різних країнах мають свої особливості.

За останніми підрахунками нині утворено понад 60 омбудсменів у справах дітей. Наприклад, польська модель Речника з громадянських прав побудована за «сильним» взірцем парламентського омбудсмена стосовно його компетенції та повноважень.

Конституція Республіки Польща передбачає наявність окремого і самостійного інституту Речника з прав дитини. Розвиток установ із захисту прав дитини розглядається як один з елементів процесу впровадження Конвенції ООН про права дитини 1989 р. [1].

В Ісландії відомство Омбудсмена було створено в 1995 р. на підставі Закону про створення Омбудсмена з прав дитини. Перед ним поставлено завдання полегшувати долю дітей і наглядати за дотриманням їх інтересів, потреб і прав. Даний орган наділений повноваженнями розслідувати дії організацій або їх співробітників, що завдають шкоду правам, потребам та інтересам дітей. Омбудсмен працює незалежно від виконавчої влади, однак повинен звітувати перед прем'єр-міністром.

Вказані органи не залежать від уряду, їх статус визначається парламентом, якому вони, в свою чергу, підзвітні. Тому вони є відносно вільними від політичного втручання. Деякі з цих органів наділені також певними повноваженнями проводити розслідування, представляти доповіді парламенту і виступати в якості консультантів при розробці нового законодавства [2].

Так, наприклад, цікавим є досвід Канади щодо діяльності Бюро Омбудсмена. У 1987 р. у цьому бюро було створено нову посаду – заступника Омбудсмена у справах дітей та молоді, обов'язками якого є: вивчення постанов уряду, які стосуються дітей, моніторинг за поширенням їх дії, підтримка зв'язків із регіональними та місцевими структурами, що працюють в інтересах дітей. А вже у 1993 р. функції Заступника Омбудсмена були зведені до більш загального рівня, тобто полягали у представництві інтересів дітей.[3]

Варто врахувати те, що повноваження деяких омбудсменів зарубіжних країн поширюються не лише загалом на територію країни, а вони спрямовані на певні конкретні регіони, міста. Що актуально для нас, саме у цей не стабільний час. Також слід виділити те, що в деяких країнах виокремлюють інституції на національному, релігійному, місцевому рівня.

Ратифікація Конвенції ООН про права дитини в 1991 р., прийняття Конституції України в 1996 р., Закону України «Про охорону дитинства» (2001 р.), Сімейного кодексу України (2002 р.) та Цивільного кодексу України (2003 р.), Законів України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» та «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» (2005 р.) є суттєвим досягненням України у сфері нормативно-правового забезпечення захисту прав дитини.

Також, варто зазначити що у 1993 р. у Києві створено Всеукраїнський комітет захисту дітей. Крім того прийнято Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (2008 р.). З 2010 р. Уповноваженим Верховної Ради з прав людини запроваджено посаду Представника Уповноваженого з прав людини з питань захисту прав дитини, рівноправ'я й недискримінації [4]. У 2011 р. видані Укази Президента України «Про Уповноваженого Президента України з прав дитини» та «Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини».

Важливо зазначити високим досягненням нашої країни щодо розвитку цього інституту є тісна співпраця нашої держави з міжнародними організаціями з захисту прав дітей. А саме: з моменту запровадження посади Уповноваженого, налагоджена тісна

співпраця з Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, реалізуються спільні проекти. На сьогодні програми ЮНІСЕФ впроваджуються у Києві, Одесі, Львові, Сумах, Івано-Франківському, Рівному, Вінниці, Харкові, Чернігові, Дніпрі, Запоріжжі, Миколаєві.

Уповноважений плідно співпрацює з Європейською мережею омбудсменів з прав дітей. Україна отримала запрошення щодо членства у Європейській мережі омбудсменів з прав дітей. Стосовно удосконалення роботи із захисту прав дітей в Україні представники Ради Європи та Європейської мережі дитячих омбудсменів рекомендують Україні запровадити європейську модель Уповноваженого з прав дитини – окрему, передбачену законом компетентну і незалежну інституцію Уповноваженого з прав дитини. На думку європейських експертів, саме за таких умов Уповноважений зможе справді бути незалежним і ефективно виконувати свої обов'язки із захисту прав дітей у повній мірі.

Таким чином, можна стверджувати, що у сучасних зарубіжних країнах модель парламентського омбудсмана з прав дитини вже виправдала себе. З урахуванням парламентсько-президентської форми правління сучасної української держави та певними досягненнями в становленні та розвитку інституту з прав дітей в Україні враховуючи міжнародний досвід необхідним є створення посади уповноваженого з прав дитини, сформованої саме парламентом і, відповідно, підзвітної йому.

Список використаних джерел

1. Греков І. П. Порівняльна характеристика правового статусу омбудсмана в Польщі і Україні / І. П. Греков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua>.

2. Чепульченко Т. О. Омбудсмен з питань захисту дітей: аналіз українського та зарубіжного досвіду / Т. О. Чепульченко // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. – 2013. – Вип. 4 (20). – С. 154–158.

3. Закриницька В. Омбудсмен з прав дитини в механізмі державного захисту прав, свободі законних інтересів дітей: зарубіжний досвід / В. Закриницька // Вісник Академії правових наук України. – 2012. – № 4 (71). – С. 346–356.

4. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – українська модель омбудсмана [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ombudsman.gov.ua>.

Кисельова М. С.,

старший інспектор відділу по роботі з персоналом Академії Державної пенітенціарної служби

ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ГЕРОНТОЛОГІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

В історії людства завжди існувала та частина злочинності, яку ми сьогодні визначаємо як «геронтологічна злочинність». На жаль, відомості про цю сукупність суспільно небезпечних діянь і особистостей тих, хто їх вчинив, дуже нечисленні і фрагментарні. Тим часом, судячи з деяких наукових і документальних джерел, питання кореляції віку злочинця і злочинності в цілому хвилювало багатьох прогресивних людей різних епох.

До проблеми аналізу співвідношення похилого віку і показників злочинності звертались такі відомі історичні постаті, як: Ч. Ломброзо, А. Ж. Кетле, А. М. Геррі, Г. Й. Шнайдер, Н. А. Неклюдов, М. Ф. Заменгоф та багато ін.

У своїй роботі «Злочин», що мала величезний успіх після її опублікування на

початку ХХ століття, відомий італійський кримінолог Ч. Ломброзо констатує значну роль віку людини під час класифікації злочинності. Зокрема, ним наводяться дані про злочинність різних вікових груп у деяких країнах Європи, що дали йому змогу наступних висновків: у Франції серед вбивць, засуджених до смертної кари, найбільший відсоток припадає на вік між 40 і 60 роками, що свідчить про зростання криміногенної активності після сорока років; в Італії частина злочинців старших за 50 років була незначною, адже становила всього 3,8 % від загальної сукупності досліджуваних; в Австрії кількість злочинів проти моральності, вчиненими особами похилого віку, значно більша за кількість вчинених подібних злочинів особами інших вікових груп [1, с. 126].

Наукове дослідження передумов злочинності, в тому числі й геронтологічної, було розпочато такими відомими кримінологами, як А. Ж. Кетле і А. М. Геррі. Вони з'ясували вплив на злочинність віку людини, статі, виду занять людини, її місця проживання, рівня освіти та ін.

Так, наприклад, А. Ж. Кетле доходить до висновку, що потяг до злочинності залежить не лише від професії злочинця, його рівня освіти, соціальних та економічних проблем, які існують в суспільстві, а й навіть від таких, начебто, незначних факторів, як вік чи стать людини [2, с. 100].

Інший відомий вчений того часу, А. М. Геррі, в своїх роботах наголошував на тому, що саме цифри, які дають уявлення про кількість обвинувачених, є більш цінним і точним матеріалом, який необхідно використовувати для з'ясування умов геронтологічної злочинності. Чимало висновків автора стали тепер загальновизнаними істинами, як, наприклад, твердження щодо особливої схильності осіб похилого віку до «м'ясоїдних дій над дітьми», тобто про їхню схильність до вчинення злочинів проти моральності, або щодо збільшення статевих злочинів влітку, про злочинність великих міст та ін. [3].

Німецький кримінолог Г. Й. Шнайдер в своїх дослідженнях прямо використовує термін «розподіл злочинності за віком». З'ясовуючи рівень злочинності в залежності від віку людини, у своїй праці «в землі Північній Рейн-Вестфалія» в 1985 році він встановив, що найменший коефіцієнт рівня злочинності відзначається у віковій групі старше за 60 років (583,9), а найвищий (4733,2) – у групі у віці від 18 до 21 року [4, с.166].

В аналітичних коментарях до своїх досліджень М. М. Гедеонов наголошував на тому, що «різке підвищення злочинності починається з 20-річного віку, й тільки з 30-річного віку рівень злочинності зменшується, сягаючи мінімуму під час переходу за п'ятдесятирічний вік» [5, с. 28].

За результатами своїх досліджень Н. А. Неклюдов доходить таких висновків: 1) вік має вплив на кількість злочинців і різні періоди людського життя, мають неоднаковий вплив не тільки на рівень злочинності взагалі, а й на рівень злочинності тої чи іншої статі; 2) різний вік має не тільки різну кількість злочинців, але кожному з них відповідає і різний характер злочинів [6, с. 128].

М. Ф. Заменгоф у статті «Преступность стариков» надав власну кримінологічну оцінку геронтологічній злочинності: «Мы можем сказать, что каждому возрасту соответствуют в данной стране и за данный период времени особые социальные и особые психофизические признаки. Характеризуя как нечто целое данную возрастную группу, определяя ее положение в социальной жизни вообще, признаки эти определяют очевидно и положение данной группы в интересующей нас области социальной жизни – в преступности» [7, с. 169].

Це дозволяє дійти висновку, що на відміну від поглядів Н. А. Неклюдова, М. Ф. Заменгоф найголовнішим фактором геронтологічної злочинності визначає не лише вік злочинця, а й звертає увагу на важливість соціальних умов життя.

Таким чином, розгляд праць Ломброзо, Кетле, Геррі, Г. Й. Шнайдера, М. М. Гедеонова, Н. А. Неклюдова, М. Ф. Заменгофа дозволяє стверджувати, що існує необхідність вікової градації особистості злочинця в кримінології та виділенні геронтологічної злочинності в самостійну групу. Дана позиція, по-перше, відповідатиме

сучасному стану злочинності, по-друге, буде врахована думка про те, що геронтологічна злочинність відрізняється від злочинності іншого виду через особливості особистості злочинця похилого віку.

Список використаних джерел

1. Ломброзо Ч. Преступление. – М. : Спарк, 1994. – 187 с.
2. Кетле А. Ж. Социальная система и законы, ею управляющие. – СПб., 1866. – 227 с.
3. Guerry: EssaisurlastatistiquemoraledelaFrance 1833. A. M. Guerry: Statistique morale de l'Angleterrecomparee avec la statistique morale de la France d'apres les comptes de l'administratioin de la justice criminelle en Angleterreet en France etc. Paris. 1864.
4. Шнайдер Г. Й. Криминология. Перевод с немецкого. под ред. : Иванов Л. О. (предисл.) ; пер. : Неподаев Ю. А. – М. : Прогресс-Универс, 1994. – 502 с.
5. Гедеонов Н. Н. Преступный мир Москвы / под ред. Гернета М. Н. – М., 1924.
6. Неклюдов Н. А. Статистический опыт исследования физиологического значения различных возрастов человеческого организма по отношению к преступлению. – СПб. : Тип. Н. Тиблена и К., 1865. – 250 с.
7. Заменгофъ М. Ф. Преступность стариковъ. – Петроградъ, 1915.

Кобзар В. В.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства Чернігівського інституту
ім. Героїв Крут МАУП

ВИЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ДКВС УКРАЇНИ В СКЛАДОВОМУ КОНТЕКСТІ ЙОГО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Суть адміністративно-правового статусу персоналу Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України тісно пов'язана з природою, структурою та змістом правового статусу особи, як ключового поняття юридичної науки у загальному сенсі, відносно якого існує декілька підходів щодо його визначення.

Деякі вчені самостійними елементами адміністративно-правового статусу називають громадянство [1, с. 21], загальну правоздатність [2, с. 156], гарантії [3, с. 116], законні інтереси та юридичну відповідальність [4, с. 115]; правосуб'єктність [5, с. 4].

Розглянемо такий елемент як правосуб'єктність в складовому контексті адміністративно-правового статусу особи, і персоналу ДКВС України безпосередньо, яка визначається як передбачена нормами права здатність суб'єкта бути учасником правовідносин [6, с. 438]. Вона містить дві складові: правоздатність і дієздатність і відноситься до умов набуття правового статусу, оскільки виражається у здатності особи мати права, виконувати обов'язки, нести відповідальність. Однак цим її призначення не вичерпується. Без правосуб'єктності неможливо визначити правовий статус фізичної або юридичної особи, оскільки вона сприяє встановленню відмінності правового статусу від інших соціальних статусів особи – економічного, політичного, етнічного і т. ін.

Адміністративна правоздатність – це визнана за особистістю можливість бути суб'єктом адміністративного права, здатність мати права і обов'язки адміністративного характеру [7, с. 44], особливо в галузі управління, які особа набуває, вступаючи до кола управлінських відносин, і припинення яких пов'язане з різними юридичними фактами. В ряді випадків вона залежить від віку, стану здоров'я, освіти, інших факторів і обставин. Для різних соціальних категорій людей вона є різною, обсяг її і зміст встановлюється і змінюється за допомогою норм адміністративного права і не залежить від загального

цивільно-правового факту народження особи.

Наприклад, право на службу в ДКВС України окрім загальних вимог, що пред'являються до осіб, які вступають на державну службу, визначається станом здоров'я, віком, іншими обставинами, які закріплені в нормах законодавчих та відомчих актів стосовно процесу проходження служби в ДКВС України.

Адміністративна правоздатність виступає в якості передумови адміністративної дієздатності особистості, яка передусім є умовою реалізації правоздатності, суб'єктивних прав і обов'язків людини і громадянина, в конкретних адміністративно-правових відносинах. Адміністративна дієздатність – це здатність особи своїми діями здійснювати права, виконувати обов'язки, передбачені адміністративно-правовими нормами, і нести відповідальність у відповідності до цих норм [8, с. 32].

Як самостійна правова категорія правоздатність абстрагується відповідно до певних обставин. А оскільки правоздатність являє собою властивість, що має певне юридичне значення для особи та постає у вигляді якості, якою дана особа наділена, то уявляється взагалі не можливим визначити її, беручи до уваги наявність у громадянина сукупності прав, якими він наділений чинним законодавством, оскільки у різний час і за різних обставин обсяг цих прав буде різним. За такої обставини, ми вважаємо, правоздатність особи-громадянина у вигляді абстрактної можливості бути носієм прав і обов'язків є сталою домінантою його особистості. І тому навряд чи можна говорити про її аналітичну зміну: про її розвиток або ж розширення.

Правосуб'єктність визначається різними галузями права і в залежності від цього відомі основні її два види: загальна і спеціальна. Якщо говорити про загальну для всіх категорій осіб правосуб'єктність, то тут слід звернутися до норм цивільного права, в адміністративному ж, кримінальному, трудовому та ін. праві мова йтиметься про правосуб'єктність спеціальну. Вона за визначенням С. С. Алексєєва виражається у здатності особи бути учасником певного кола правовідносин у межах даної галузі права [9, с. 144]. Але спеціальна правосуб'єктність в адміністративному праві є загальною, якщо брати до уваги лише її вихідні елементи, і характеризує специфіку, особливості окремих суб'єктів права.

Стосовно служби в ДКВС України, спеціальна адміністративна правосуб'єктність складає здатність певної особи бути носієм повноважень, визначених реалізацією тих завдань, які впливають безпосередньо з кримінально-виконавчої політики держави, і врегульовані нормами адміністративного і кримінально-виконавчого права. Але така обставина не характеризує особливості правового статусу персоналу органів та установ ДКВС України. Наявність у них спеціальної правосуб'єктності у цій адміністративно-правовій сфері розглядається як передумова володіння ними конкретними правами та виконання покладених на них і закріплених юридично обов'язків, а також умовою набуття та подальшої реалізації адміністративно-правового статусу спеціального характеру. Тому до складу основних структурних елементів адміністративно-правового статусу персоналу ДКВС України адміністративну правосуб'єктність включати не доречно.

Список використаних джерел

1. Конституционный статус личности в СССР / [Б. Н. Топорник, Л. Д. Воеводин, В. С. Шевцов и др.]. – М. : Юрид. лит., 1980. – 256 с.
2. Витрук Н. В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе / Витрук Н. В. – М.: Наука, 1979. – 229 с.
3. Козлов Ю. М. Советское административное право : пособие для слушателей / Козлов Ю. М. – М.: Знание, 1984 – 208 с.
4. Кульчинский В. А. Личность, свобода, право / Кульчинский В. А. – М. : Юрид. лит., 1978. – 288 с.
5. Смирнов О.В. О правовом статусе рабочих и служащих / О.В. Смирнов // Советское государство и право. – 1974. – № 3. – С. 4.

6. Теорія держави і права: підручник / [С. Л. Лисенков, А. М. Колодій, О. Д. Тихомиров, В. С. Ковальський] ; за заг. ред. С. Л. Лисенкова. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 447 с.

7. Россинский Б. В. Административное право: вопросы и ответы : учеб. пособие для студентов вузов / Б. В. Россинский. – М. : Закон и право : Юнити, 2000. – 416 с.

8. Овсянко Д. М. Административное право : учеб. пособие для юрид. фак. и ин-тов / Д. М. Овсянко ; [отв. ред. Г. А. Туманов]. – М. : Юристь, 1996. – 303 с.

9. Алексеев С. С. Общая теория права [в 2-х т.]. – М. : Юрид. лит., 1982. – Т. 2. – 359 с.

Кожан В. В.,

начальник кабінету спеціальних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Обраний Україною шлях на Євроінтеграцію зумовлює запровадження певних змін та нововведень до чинного законодавства. Одним з таких суттєвих кроків є подання на розгляд Верховної Ради України проекту закону, що стосується введення в кримінальну юстицію такого досить нового інституту, як кримінальний проступок.

Прийняття у 2012 році Кримінального процесуального кодексу ознаменувало новий етап розвитку кримінального законодавства, оскільки чітко розмежувало два види кримінальних правопорушень: злочин і кримінальний проступок. Необхідність поділу кримінально-караних діянь на злочини та кримінальні проступки закріплена в Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої указом Президента України від 08.04.2008 №311/2008.

Однак уже майже 4 роки Кримінальний процесуальний кодекс України залишається єдиним законодавчим актом, в якому містяться положення стосовно кримінальних проступків.

З метою узгодження положень Концепції реформування кримінальної юстиції, Кримінального кодексу та Кримінального процесуального кодексу народними депутатами України на розгляд Верховної Ради України було подано 7 проектів щодо запровадження інституту кримінальних проступків.

Частина з них отримали негативні висновки з вказівкою на доцільність їх відхилення. Інша частина ще перебуває на етапі обговорення та експертизи.

Як зазначає О.В. Політова наведені в даному законопроекті твердження щодо гуманізації кримінальної відповідальності та загального зменшення кількості судимих осіб викликають серйозні сумніви [1, с.72].

На теперішній час на розгляді Верховної Ради перебуває проект закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків» (реєстраційний номер № 2897 від 19.05.2015 р., доопрацьований від 03.06.2015 р.).

Цей законопроект відносить до кримінальних проступків:

1) окремі діяння, що за чинним Кримінальним кодексом відносяться до злочинів невеликої тяжкості;

2) передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення діяння, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими за своєю суттю [3, с. 6].

На нашу думку, хоча цей законопроект є досить необхідним для реформування кримінальної юстиції, і безумовно матиме значні позитивні наслідки, він має деякі істотні

вади та суперечності.

По перше, ньому зазначається про криміналізацію майже ста діянь з Митного кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Ці зміни насамперед збільшать кількість осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за діяння, які на сьогоднішній день злочинами не визнаються, та негативно позначиться на зазначених в Конституції правах людини і громадянина. Також такий підхід суперечить основному принципу реформування кримінальної юстиції – гуманізму.

Слід підкреслити і те, що чинний Кримінальний кодекс України містить у собі значну кількість діянь, які на сьогодні можуть визнаватись суспільно небезпечними з великим перебільшенням. Це у першу чергу стосується злочинів невеликої тяжкості. Саме вони і повинні бути декриміналізовані і переведені до категорії кримінальних проступків.

Слушною є думка В. Я. Тація про те, що негативна соціальна оцінка правопорушення зменшується пропорційно на шляху від злочину, якому притаманна суспільна небезпека, до правопорушення передбаченого, наприклад, законодавством про працю, якому притаманна певна шкідливість. При цьому слід зазначити, що негативна оцінка при вчиненні кримінального проступку є меншою ніж при вчиненні злочину [4, с. 5].

По друге, невизначеним є вплив запровадження кримінального проступку на Загальну частину Кримінального кодексу, а саме в частині сукупності злочинів (Розділ VII) та співучасті (Розділ VI). Також, з аналізу норм проекту вбачається, що чіткого розмежування кримінальних проступків та злочинів у Загальній частині Кримінального кодексу не проведено [2, с. 6]. Також пропонується внесення змін до Загальної та Особливої частини чинного Кримінального кодексу України, які викладені на 212 сторінках, що зумовить зміну всієї системи кримінального законодавства, оскільки така кількість поправок повинна бути зібрана в окремому законодавчому акті.

Проаналізувавши вищевикладене ми дійшли до таких висновків, що хоча необхідність прийняття цього законопроекту зумовлена Концепцією реформування кримінальної юстиції затвердженої указом Президента України та першими кроками в цьому напрямку зробленими з 2008 року, даний проект має суттєві недопрацювання та суперечності. Загалом запропонований законопроект не є належним чином науково обґрунтованим, а його прийняття матиме негативні політичні, соціальні та правові наслідки.

Список використаних джерел

1. Політова А. С. Кримінальний проступок як новела реформування кримінальної юстиції / А. С. Політова // Вісник Кримінологічної асоціації України – 2013. – № 4. – С. 71–77.
2. Татаров О. В. Закладену в КПК 2012 року ідею гуманізації можуть перетворити поспішними ініціативами на репресивний механізм / О. В. Татаров // Закон і Бізнес. – 2016. – С. 1–12.
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» [Електронний ресурс] / В. М. Стретович, С. П. Головатий, Д. М. Притика, Е. В. Шишкіна. – С. 1–8. – Режим доступу : webproc34?id=&pf3511=42706-&pf35401=215676.
4. Тацій В. Я. Виклики сучасності і кримінальне право / В. Я. Тацій, В. С. Тютюгін, Ю. П. Пономаренко // Голос України. – 2016. – № 16 (6270). – С. 6–7.

Козловська Н. А.,

директор Департаменту стратегічного розвитку органів юстиції Міністерства юстиції України

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНЬОЇ МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Мін'юстом за результатами зустрічей з Управлінням ООН по наркотикам та злочинності ініціюється проект «Впровадження новітньої методики підготовки та оцінювання пенітенціарного менеджменту».

Сама тематика підготовки та оцінювання персоналу є дуже дискусійною.

Тому фахівці Академії дуже нам допомогли у пошуку ефективної системи підготовки та оцінювання персоналу.

Мова йде зараз лише про пенітенціарний менеджмент, тобто керівництво УВП та СІЗО, керівників органів пробації, начальників відділів в УВП та СІЗО.

Міністерство має на меті розробити із залученням європейських експертів та запровадити в Україні методику підготовки та оцінювання керівників установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, органів пробації.

В рамках поставленої мети ми переслідуюмо такі завдання:

– сформуванню у керівників необхідні знання, вміння та навички у контексті створення умов для забезпечення прав засуджених (ув'язнених);

– забезпечити розвиток у керівників готовності до застосування й запровадження європейських пенітенціарних принципів нормалізації і створення умов для соціальної реабілітації та реінтеграції засуджених осіб, практики ЄСПЛ;

– сприяти вихованню у керівника якостей лідера у колективі, опануванню способів мотивації керівником персоналу, утвердженню позитивного іміджу керівника як представника персоналу, який прагне до здобуття нових знань і навичок для забезпечення прав людини, зразкової фізичної форми та відмінних комунікативних якостей;

– створити алгоритм заміщення посад пенітенціарного менеджменту зважуючи на те, що кандидатами на посаду мають бути лише ті особи, які освоїли програму підготовки пенітенціарного менеджменту та рекомендовані конкурсною комісією (2/3 складу якої формується з числа інститутів громадянського суспільства, діяльність яких підтримується Консультативною місією Європейського Союзу, Офісом Ради Європи, НОРЛАУ, Управлінням ООН по наркотикам та злочинності, Міжнародним Комітетом Червоного Хреста);

– формування системи оцінювання діяльності керівників та планування їхніх завдань на наступний звітний період;

– формування практики щорічного публічного звітування керівників про результати роботи;

– облаштування навчального полігону для відпрацювання питань, що безпосередньо стосуються виконання посадових обов'язків керівників;

– експертна оцінка стану дотримання прав людини в пенітенціарній системі на основі практики ЄСПЛ, показників омбудсмена, даних спостережних комісій;

– розробка методичних матеріалів для досягнення визначеної мети проекту за участю міжнародних експертів та Мін'юсту;

– поширення інтелектуальної продукції щодо проведення моніторингу дотримання прав людини в органах та установах виконання покарань, слідчих ізоляторах; навчальних відеофільмів за темою проекту, навчально-методичних посібників для організації та проведення відповідних тренінгів і практикумів з використанням інтерактивних технологій;

– інституалізація інформації, щодо в'язничного управління та використання її під

час підвищення кваліфікації керівників за допомогою методів, що базуються на міжнародних стандартах.

Актуальність проекту обумовлена:

– трансформацією пенітенціарної системи, що впливає на кадрову політику щодо пенітенціарного персоналу (особливо керівної ланки);

– зростанням динаміки кількості справ, що перебувають на розгляді в ЄСПЛ проти України (у 2015 році – 21,4% від 64 850 справ, у 2014 році – 19,5 % від 71 600 справ, у 2013 році – 13,3% від 102 750 справ);

Довідково: Україна за кількістю справ в ЄСПЛ у 2013 році була на 4-му місці (перші три місця займали Росія, Туреччина та Італія), а починаючи з 2014 року Україна на першому місці за кількістю справ.

– проблемою, на основі якої виникла ідея створення проекту «Впровадження новітньої методики підготовки пенітенціарного менеджменту» є загальний недостатній рівень належної обізнаності керівників установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, органів пробації у процедурах та механізмах забезпечення прав людини під час виконання кримінальних покарань, пробації, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;

– відсутність системи оцінювання та планування діяльності керівників, яка впроваджена та успішно функціонує в ЄС (evaluation performance).

Об'єктивним фактором, який зумовив виникнення ідеї проекту є можливість розроблення та реалізації на базі Академії Державної пенітенціарної служби (далі – Академія) курсу підготовки пенітенціарного менеджменту. На формулювання пропозиції вплинули такі чинники, як:

– Академія є вищим навчальним закладом із потужним потенціалом науково-педагогічних працівників. Переважна більшість наукових та науково-педагогічних працівників Академії мають наукові ступені та вчені звання, що дозволить проводити навчальні заняття на високому методичному рівні;

– наявність ресурсної бази (приміщення, яке можна обладнати під навчальний центр (навчальний полігон), загальна та спеціальна бібліотеки);

– наявність науково-педагогічних працівників, які мають досвід реалізації різноманітних проектів, підвищення кваліфікації пенітенціарних працівників на рівні начальників територіальних управлінь, начальників та перших заступників начальників установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, керівників підрозділів кримінально-виконавчої інспекції (підрозділів пробації).

Інноваційна спрямованість проекту визначається ланцюжком вирішення проблеми підвищення рівня обізнаності керівників у правилах, процедурах та механізмах забезпечення прав людини під час виконання кримінальних покарань, впровадження заходів пробації, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і має такий вигляд: отримання знань щодо прав людини, які закріплені в міжнародному та національному законодавстві України → набуття навичок щодо створення умов для практичного забезпечення прав засуджених та ув'язнених в пенітенціарній системі України → екстраполяція набутих знань та досвіду на діяльність органів та установ виконання покарань, слідчих ізоляторів.

Однією з причин необхідності реалізації саме цього проекту є можливість вперше реалізувати такі заходи:

1. Створення робочої групи для реалізації проекту з метою:

– здійснити аналіз рішень ЄСПЛ за результатами розгляду скарг засуджених (ув'язнених) з подальшою підготовкою відповідної аналітичної довідки про системні порушення в пенітенціарній системі для запобігання випадків подібних правопорушень з боку пенітенціарного персоналу в майбутньому;

– розробки програми та методичних матеріалів, тестових завдань для проведення навчальних занять у виді тренінгів, ситуаційно-рольових ігор тощо;

– підготовки сценарію навчальних фільмів та методичних рекомендацій за

напрямами діяльності установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, органів пробації з метою дотримання прав засуджених (ув'язнених), у тому числі навчально-методичного посібника з моніторингу дотримання прав людини уповноваженими на це органами та громадськими організаціями, правозахисниками.

2. Облаштування навчального центру (навчального полігону) для відпрацювання питань:

– що пов'язані з прийомом засуджених (ув'язнених) та їх інструктажем, проведенням обшуків, особистим прийомом, проведенням перевірок умов тримання засуджених (ув'язнених) у приміщеннях камерного типу та ін.;

– щодо прийняття рішень у випадках порушень прав людини (свобода думки, совісті та релігії; право на доступ до інформації; свобода вираження поглядів; право на захист від дискримінації тощо), врегулювання конфліктів, непокори, правомірності застосування спецзасобів;

– вирішення проблем, що стосуються забезпечення прав уразливих категорій засуджених (ув'язнених), у тому числі з використанням емпіричної бази моніторингових інституцій (наприклад, вивчення матеріалів перевірок Групи впровадження гранту Глобального фонду тощо);

– щодо підвищення рівня спеціальної фізичної підготовки персоналу пенітенціарної системи у контексті дотримання прав засуджених (ув'язнених) при застосуванні до них з підстав і в порядку, визначених законом, заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї тощо.

3. Регулярне проведення круглого столу з питань дотримання прав засуджених (ув'язнених) з керівниками установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, органів пробації.

Очікувані результати проекту:

1. Розроблено та впроваджено в Академії курс підготовки керівника, який передбачатиме:

1) необхідність освоєння знань, вмінь та навичок у контексті створення умов для забезпечення прав засуджених (ув'язнених) та їх практичне застосування;

2) виховання у керівника розуміння та застосування європейських пенітенціарних принципів нормалізації та створення умов для соціальної реабілітації та реінтеграції засуджених осіб, практики ЄСПЛ;

3) виховання у керівника якостей лідера у колективі, опанування способів мотивації керівником персоналу;

4) утвердження позитивного іміджу керівника як члена персоналу, що прагне до здобуття нових знань та навичок для забезпечення прав людини, керування взаємовідносинами, запровадження просоціального моделювання та динамічної безпеки на робочому місці;

5) виховання у керівника прихильності до ведення здорового способу життя, зразкової фізичної форми та відмінних комунікативних якостей.

2. Розроблено проекти нормативно-правових актів для:

1) запровадження нових стандартів заміщення посад пенітенціарного менеджменту, що полягають в призначенні лише з числа тих кандидатів, які освоїли програму підготовки пенітенціарного менеджменту та рекомендовані конкурсною комісією (2/3 складу якої формується з числа інститутів громадянського суспільства, діяльність яких підтримується EUAM, COE, NORLAU, UNODC, ICRC);

2) запровадження системи оцінювання діяльності керівників та планування їх завдань на наступний звітний період за принципами ЄС;

3) запровадження практики щорічного публічного звітування керівників про результати роботи;

3. Облаштовано навчальний полігон для відпрацювання питань, що безпосередньо стосуються виконання посадових обов'язків.

4. Проведено Академією спільно з міжнародними експертами експертну оцінку стану дотримання прав людини в пенітенціарній системі на основі практики ЄСПЛ, показників Мін'юсту, омбудсмана, даних спостережних комісій.

5. Розроблено Академією методичні матеріали для досягнення визначеної мети проекту за участю міжнародних експертів та Мін'юсту.

6. Поширено Академією інтелектуальну продукцію щодо проведення моніторингу дотримання прав людини в органах та установах виконання покарань, слідчих ізоляторах; навчальних відеофільмів за темою проекту, навчально-методичних посібників для організації та проведення відповідних тренінгів і практикумів з використанням інтерактивних технологій тощо.

Колб О. Г.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінології та
кримінально виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ

Василюк І. М.,

адвокат Волинської колегії адвокатів

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ГУМАННОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗАСУДЖЕНИХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ В УКРАЇНІ

Виокремлення в КВК України права засуджених на гуманне ставлення та повагу їх людської гідності вимагає його відмежування від таких певною мірою схожих категорій, як принципи гуманізму та поваги до прав і свобод людини. Як видається, щоб визначитися з таким співвідношенням, слід розпочинати із загального розуміння основних понять, бо ми вже дійшли висновку, що проблема названих принципів кримінально-виконавчого права, виконання та відбування кримінальних покарань, значно глибше розроблені у науці, ніж питання досліджуваного права.

Етимологія поняття «принцип» походить від лат. *principium* – основа, початок і трактується як: 1) основне, вихідне положення теорії, вчення тощо, керівна ідея, основне правило діяльності; 2) внутрішнє переконання, погляд, що означає норму поведінки; 3) основа устрою, дії будь-якого механізму, приладу [1, с. 409]. Звідси витікає тісний зв'язок між об'єктивно існуючими певними правилами, що мають основне, вихідне значення й такими суб'єктивними властивостями, як внутрішнє переконання, погляди. Тобто, якщо принципи сприймаються, вони повинні глибоко усвідомлюватися, детально засвоюватися та перетворюватися на професійні переконання [2, с. 73]. З точки зору філософії, у логічному сенсі принципи постають центральним поняттям, основою системи, узагальнення та поширення будь-якого положення на всі явища тієї галузі, з якої даний принцип було абстраговано [3, с. 362].

Звідси принципи права у загальному значенні – це основні ідеї, що лежать в основі побудови певного інституту права, зокрема, інститутів заохочення і стягнення, на яких має будуватися безпосередня діяльність адміністрації колонії по застосуванню вказаних заходів. Саме принципи визначають таку діяльність, окреслюють її рамки, вони ніби зсередини оцінюють здійснювані заходи, дозволяючи визначити, які види дій є припустимими і найбільш ефективними; вони є критеріями правомірності дій громадян та державного апарату в цілому [4, с. 26]. На цій підставі під принципами у кримінально-виконавчому праві зазвичай розуміють об'єктивно зумовлені процесом виконання покарання вихідні положення, що характеризують і пронизують діяльність по виконанню покарань [5, с. 78] та покликані виконувати роль спрямування та розвитку відповідних правових інститутів, забезпечуючи послідовність та логічність процесу правотворчої та

правозастосовної діяльності [6, с. 829].

Принципи гуманізму та поваги до прав і свобод людини відносяться до категорії загальноправових принципів, оскільки в тій або іншій формі є властивими всім галузям права та законодавства [7; 8; 9]. Специфіка загально правових принципів полягає в тому, що на відміну від інших правових принципів кримінально-виконавчого законодавства, вони є більш об'єктивними за своїм змістом, суворо детермінованими реальною дійсністю, оскільки пояснюють соціально-політичне значення існування всіх інших правових установлень кримінально-виконавчого закону, і тим самим надають законодавству єдність, логічність та усталеність. Цілком закономірно, що при формулюванні загальноправових принципів вчені не можуть уникнути високого ступеня абстрактності змісту даних принципів. Загальноправові принципи виступають стосовно галузевих як визначальні та стратегічні, охоплюючи своїм змістом результат правового впливу в цілому [10, с. 22].

Тобто, вони не встановлюють конкретні правила поведінки посадових осіб чи засуджених, а лише спрямовують законотворчість та практику і певному напрямі.

Список використаних джерел

1. Словарь иностранных слов. – [18-е изд., стер.]. – М. : Рус. яз., 1989. – 624 с.
2. Горшенев В. М. Контроль как правовая форма деятельности / В. М. Горшенев, И. Б. Шахов. – М. : Юрид. лит., 1987. – 176 с.
3. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – М. : Политиздат, 1991. – 560 с.
4. Коваль О. Питання та основний зміст принципів права України / О. Коваль // Адвокат. – 2005. – № 7. – С. 25–29.
5. Степанюк А. Ф. Роль принципов уголовно-исполнительного права в формировании законодательства / А. Ф. Степанюк // Весы Фемиды. – 2000. – № 3 (5). – С. 76–81.
6. Полный курс уголовного права : в 5 т. / под ред. А. И. Коробеева. – Т. 1 : Преступление и наказание. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2008. – 1133 с.
7. Королев Р. В. Принцип демократизма в уголовно-исполнительной системе России : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Р. В. Королев. – Н. Новгород, 2010. – 32 с.
8. Сизая Е. А. Верховенство принципа гуманизма в иерархии принципов уголовно-исполнительного законодательства РФ / Е. А. Сизая // Право и государство: теория и практика. – 2008. – № 7. – С. 137–139.
9. Ююкина М. В. Принцип гуманизма в уголовном, уголовно-исполнительном праве и уголовной политике и его реализация при назначении наказания : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / М. В. Ююкина. – Тамбов, 2006. – 22 с.
10. Михалко І. С. Забезпечення принципу раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки засуджених : моногр. / І. С. Михалко. – Х. : Право, 2013. – 200 с.

Колб І. О.,

кандидат юридичних наук, прокурор відділу нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян прокуратури Київської області

Ліховицький Я. О.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Ужгородського Національного університету

ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ КОЛОНІЙ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Для чіткого розуміння змісту права на гуманні ставлення до засуджених та повагу їх людської гідності, слід перш за все визначитися з наповненням основних його складових. Саме такий підхід і дозволить на законодавчому рівні закріпити вихідні засади та гарантії реалізації цього права у процесі виконання-відбування покарання у виді позбавлення волі.

Н. В. Ортинська стверджує, що позитивне право вимагає від особи правомірної поведінки, яка полягає у дотриманні прав та обов'язків. Проте такий «ідеальний» стан неможливий в суспільстві, оскільки потрібно зважати на факт унікальності, неповторності та індивідуальності кожної людської істоти. Порушення правових вимог спричиняє правову відповідальність, що налагоджує суспільні відносини, забезпечує їх ефективність державною примусовою силою [1, с. 180]. Тому слід погодитися із зарубіжними науковцями в тому, що треба виділяти два аспекти розгляду гуманізму: перший полягає у забезпеченні безпеки суспільства від злочинних посягань, другий полягає у гуманному ставленні до винних, під час реалізації норм, що передбачають відповідальність [2, с. 12].

Існують і дещо інші погляди на зміст гуманізму у кримінальному судочинстві. Так, В. Д. Філімонов та О. В. Філімонов вважають, що гуманізм включає у себе дві основні складові: гуманне ставлення до можливого та реального потерпілого; гуманне ставлення до особи, що вчинила кримінальне правопорушення [3, с. 214]. За О. В. Губенковою, гуманізм розкривається в тому, що при призначенні покарання та інших заходів кримінально-правового характеру не повинні спричинятися фізичні страждання та принижуватись людська гідність особи, що вчинила кримінальне правопорушення. Тому гуманізм є там, де немає позбавлень та обмежень у більшому ступені, ніж той рівень страждань, що є неминучим при позбавленні волі [4, с. 67].

Але, як видається, наведеним зміст гуманізму в цілому та гуманного ставлення до засуджених зокрема, не вичерпується означеними підходами, бо ці поняття є більш ємними і не можуть бути обмежені лише зазначеними аспектами. Водночас з наведеного витікає, що гуманізм і гуманне ставлення визначаються по-різному, залежно від контексту, в якому використовується це поняття.

Саме через відсутність чіткого нормативного визначення гуманного ставлення до засуджених, А. Г. Антонян відносить гуманізм до оціночних категорій кримінально-виконавчого права, посилаючись, що за часів СРСР вона у відповідному законодавстві навіть не згадувалась. І хоч у радянський період багато хто з авторів розкривали її у своїх працях, однак на практиці текст сучасного законодавства куди більше пронизаний категорією гуманізму, ніж радянське право [5, с. 194]. До речі, на початку минулого століття замість терміну «гуманізм» використовувалось поняття «людяність». Так, Загальна тюремна інструкція від 28 грудня 1915 р., розкриваючи зміст роботи з

виправлення ув'язнених, ставила в обов'язок чинам тюремної варти поводитись з арештантами людяно, спокійно, справедливо, суворо вимагаючи від них дотримання встановленого порядку [6, с. 27].

Список використаних джерел

1. Ортинська Н. В. Співвідношення гуманності та дієвості заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Збірник наукових праць. Серія Юридичні науки. – 2015. – № 827. – С. 179-183.
2. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (с постатейными материалами и судебной практикой) / отв. ред. С. И. Улезько, М. Б. Смоленский. – Ростов-на-Дону: МарТ, 2002. – 863 с.
3. Филимонов В. Д. Правоотношения. Уголовные правоотношения. Уголовно-исполнительные правоотношения / В. Д. Филимонов, О. В. Филимонов. – М.: ЮрИнфоР, 2007. – 335 с.
4. Губенкова Е. В. Принцип гуманизма и проблемы его реализации при исполнении наказания в виде лишения свободы: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Губенкова Елена Витальевна. – Волгоград, 2008. – 213 с.
5. Антонян А. Г. Оценочные категории в уголовно-исполнительном праве: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Антонян Азат Галустович. – Томск, 2016. – 232 с.
6. Общая тюремная инструкция: утверждена Министром юстиции Российской Империи 28 декабря 1915 года. – Петроград: Типография Петроградской тюрьмы, 1916. – 110 с.

Копотун І. М.,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, проректор
з навчальної роботи Інституту СЗРУ

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ВТРАТОЮ ОСОБОЮ СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕЧНОСТІ

Для досягнення мети виправлення особи, винної у вчиненні злочину, запобігання скоєнню нею нових суспільно небезпечних діянь у майбутньому, з огляду на суть вчиненого злочину та особу винного, застосування покарання не завжди є доцільним. Чинний КК України містить ряд норм, які передбачають випадки повного або часткового звільнення особи від покарання за вчинений нею злочин. Існування інституту звільнення від покарання є основною формою втілення принципу гуманізму в кримінальному законодавстві України.

Один із випадків звільнення від покарання передбачено ч. 4 ст. 74 КК України, де зазначено, що особа, яка вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути за вироком суду звільнена від покарання, якщо буде визнано, що з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці цю особу на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечною.

Однак, на нашу думку, формулювання ч. 4 ст. 74 КК України є не зовсім вдалим із наведених нижче міркувань.

Чинний КК України передбачає різні види звільнення від покарання, які можна розділити на групи, взявши за основу поділу певний критерій. Так, залежно від того, чи ставляться до звільненої особи які-небудь вимоги, звільнення можна поділити на умовне та безумовне. Залежно від того, правом чи обов'язком суду є звільнення особи від покарання, можна виділити імперативне (обов'язкове) та факультативне (дискреційне) звільнення. Залежно від стадії застосування судом звільнення від покарання можна поділити на такі групи: 1) звільнення від призначення покарання за вчинений злочин;

- 2) звільнення від реального відбування покарання, призначеного вироком суду;
- 3) звільнення від подальшого відбування покарання особи, яка частково вже відбула покарання, призначене вироком суду.

На нашу думку, в ч. 4 ст. 74 КК України мається на увазі звільнення від призначення покарання, тобто суд має постановити обвинувальний вирок без призначення покарання. Це є цілком логічним, адже сам факт постановлення обвинувального вироку означає, що особа визнається винною у вчиненні злочину і тим самим засуджується судом від імені держави. Крім того, звільнення від покарання в разі застосування ч. 4 ст. 74 КК України є безумовним, не тягне судимості, а тому в призначенні покарання в даному випадку немає потреби, оскільки воно не справляє жодного запобіжного або виховного впливу.

Заслуговує на увагу ще один аспект застосування звільнення від покарання згідно з ч. 4 ст. 74 КК України.

Виходячи зі змісту ч. 4 ст. 74 КК України, для звільнення особи від покарання потрібна наявність трьох основних умов: вчинення злочину невеликої або середньої тяжкості; бездоганна поведінка і сумлінне ставлення до праці; особу на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечною. Як бачимо, в досліджуваній статті відсутня така умова застосування звільнення від покарання, як вчинення злочину вперше. Таким чином, існує ймовірність звільнення від покарання особи, яка неодноразово раніше вчиняла тяжкі злочини і має непогашену судимість. На нашу думку, звільнення особи від покарання в такому випадку є неприпустимим. Адже сам факт рецидиву свідчить про збереження особою суспільної небезпечності, характеризує її негативно.

Загалом, зміст ч. 4 ст. 74 КК України є досить загальним і потребує поширювального тлумачення. На жаль, офіційних роз'яснень змісту даної статті немає, що тягне за собою її неоднакове застосування судами. Трапляються ситуації, коли суди у вироках жодним чином не мотивують застосування звільнення від покарання [1].

Як вже зазначалося, однією з умов застосування звільнення від покарання на підставі ч. 4 ст. 74 КК України є сумлінне ставлення особи до праці.

На нашу думку, ставлення до праці можна вважати сумлінним не лише в тому випадку, коли особа працює за трудовим договором або контрактом. Наприклад, сумлінним ставленням до праці можна також вважати випадки, коли особа є батьком або матір'ю в багатодітній родині або дитячому будинку сімейного типу, піклується про дітей, займається їх вихованням. Адже така діяльність також є корисною та потребує значних зусиль. Ставлення до праці можна вважати сумлінним і в тому випадку, коли безробітний громадянин, який перебуває на обліку в центрі зайнятості, займається волонтерською діяльністю або проживає в сільській місцевості, де займається сільським господарством. До того ж соціальний статус «безробітний» жодним чином не свідчить про несумлінне ставлення до праці, особливо за умов економічного занепаду країни, коли рівень безробіття підвищується.

З огляду на зазначене, пропонуємо викласти ч. 4 ст. 74 КК України в такій редакції: «Особа, яка вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути за вироком суду звільнена від призначення покарання, якщо злочин вона вчинила вперше і буде визнано, що з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці цю особу на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечною».

Список використаних джерел

1. Вирок Хотинського районного суду Чернівецької області від 1 вересня 2009 р. по справі № 1-143/09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/>.
2. Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 травня 2011 р. по справі № 5-685кв11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://reyestr.court.gov.ua/>.

3. Осадчий В. І. Звільнення від покарання та його відбування: проблемні питання / В. І. Осадчий, Г. В. Подзігун // Вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2002. – Вип. 2. – С. 3–7.

4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права / Скакун О. Ф. – Х., 2006. – С. 277–278.

5. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.] ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [2-е вид., перероб. і допов.]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.

6. Вирок колегії суддів судової палати у кримінальних справах апеляційного суду Чернігівської області від 24 червня 2011 р. по справі № 11-369/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/>.

Крикушенко О. Г.,

кандидат юридичних наук, начальник управління Державної пенітенціарної служби України в Харківській області

СУЧАСНИЙ ЗМІСТ ЗЛОЧИННОЇ СУБКУЛЬТУРИ

Людина, суспільство і культурна система суспільства перебувають в нерозривному зв'язку, дослідження якого дозволяє виявити основні тенденції і шляхи розвитку суспільства в сфері нормативно-правової регуляції взагалі і кримінально-правової регуляції поведінки населення зокрема. Як відомо, людина формується та соціалізується під впливом певних моральних, культурних, правових цінностей, традицій, норм і звичаїв, що виступають набором життєвих сенсів суб'єкта, які визначають цілі і засоби його життєдіяльності. Таким чином утворюються відповідні ніші, що пов'язані із різними суб'єктами, які задають спектри моральних, правових, культурних значень, бажаних з точки зору здійснення певної активності.

Коли знищуються позитивні орієнтири, а рівень моральних, культурних, правових цінностей стає мізерним, «на допомогу» приходять антисоціальні цінності, які пропонують власну ціннісну альтернативу соціальному лицемірству і фіктивним цілям, що часто впроваджуються ідеологічною пропагандою та масовою культурою.

Оскільки злочинна діяльність виступає одним із різновидів протиправної та асоціальної активності, вона має, відповідно, свій ціннісний «супровід», що забезпечує і гарантує суб'єктам осмислене життя. Засвоєння цих цінностей створює для людини, з одного боку, проблеми та труднощі з кримінальним законом, з іншого – гарантує нормальну адаптацію серед кримінального світу, а особливо, засуджених які відбувають покарання у виді позбавлення волі.

Сьогодні зростання злочинності, криміналізація суспільства і посилення позицій кримінальної субкультури для значної кількості населення, сприйняття її як необхідного побутового атрибуту, зумовили необхідність розробки науково-обґрунтованих програм протидії цим явищам. Тому існує нагальна потреба більш глибокого вивчення цих процесів, у тому числі і питань, що пов'язані з кримінальною та тюремною субкультурою, що слугує духовним підживленням для злочинного світу та певним чином впливає на формування поведінки особи.

Аналіз певної групи дефініцій культури, з урахуванням сучасного стану міждисциплінарних досліджень показує, що культура як система складається із цінностей і норм, продуктів матеріального і духовного виробництва і способів життєдіяльності людей по їхньому створенню, поширенню і споживанню.

Субкультура представляє собою в значній мірі контркультуру, яка протистоїть офіційній ідеологічній культурі і часто спрямовує особистість в бік правових девіацій, в

тому числі злочинних. Злочинна субкультура приваблює усе більші верстви населення саме тому, що злочинець на рівні масової свідомості часто є тим, кому у цьому соціумі вдається бути самим собою, а не грати чужі, штучно нав'язані ролі. Сьогоднішній злочинець – це людина, яка живе в «точках екстремуму», у постійних «граничних ситуаціях».

Злочинні співтовариства, починаючи від стихійно-організованих злочинних груп і закінчуючи такою централізованою корпорацією, як мафія, за всіх часів впливали на рівень моральності суспільства. Це означає, що субкультуру злочинного світу необхідно розглядати як складову частину культурної системи, тобто субкультурний сегмент, в якому формуються цінності контркультури.

Нинішня злочинна субкультура є більш широким явищем, що не обмежується контингентом осіб, які відбували кримінальне покарання. Сьогодні до орбіти її впливу залучаються різні верстви населення, середовище перебування яких несе в собі субкультурні цінності злочинного світу. До цього кола входять, наприклад, субкультури наркоманів, панків, хіпі, тюремна тощо. Тобто злочинна субкультура (кримінальна, тюремна) – це духовне життя певної частини суспільства, а саме громадян з кримінальною спрямованістю.

Аналіз визначень дозволяє нам зробити висновок про те, що субкультура являє собою сукупність норм і правил поведінки, традицій, звичаїв і зовнішньої атрибутики, що існують всередині визначеної соціальної мікрогрупи осіб, об'єднаних якимось загальним інтересом, підтримуються всіма членами цієї групи і відрізняються від загальноприйнятих у суспільстві. Звичайно, вона визначається як система спільних вірувань, відносин і символів, що диференціюють визначену мікрогрупу в межах більшого культурного співтовариства.

Різновидом злочинної субкультури виступають кримінальна та тюремна субкультури. При визначенні поняття кримінальна субкультура можна вказати, що це спосіб життя, система політичних, ідеологічних, моральних, правових, філософських, релігійних, естетичних «норм», манера поведінки, мислення та традицій осіб, які вчинили злочин. Кримінальна субкультура має відмінності в залежності від віку, статі, тяжкості вчиненого злочину тощо.

Особливим різновидом злочинної субкультури є тюремна субкультура, якій притаманні усі ознаки кримінальної субкультури. Але якщо кримінальну субкультуру зазвичай пов'язують із вчиненням злочином (не залежно від судимості), то тюремна субкультура починає складатися завдяки особам, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі (або відбували в минулому таке покарання). У зв'язку з цим ми вважаємо тюремну субкультуру крайньою формою девіантної поведінки людини у суспільстві.

Цілком справедливо постає питання, якщо в Україні відсутні тюрми, чому усталеною залишається назва «тюремна субкультура». Як відомо, вказаний різновид субкультури існує за неписаними правилами, а тому у злочинному світі до цього часу збереглося визначення правил поведінки, традицій, ритуалів, жестів та знакової символіки засуджених як ознаки тюремної субкультури.

Особливостями тюремної субкультури є ціннісні орієнтації, що характеризуються груповою солідарністю, круговою порукою, бравадою злочинною поведінкою, підтримкою тюремних та злочинних традицій, ритуалів тощо. Представники цієї субкультури починають усвідомлювати себе як особливу категорію людей, відмінних від всіх інших. Найбільш яскраво це виявляється в період відбування засудженими покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Дорослі засуджені, так звані «старожили-сидільці» починаючи зі слідчих ізоляторів проводять роз'яснення та навчають молодь обов'язковому дотриманню тюремних традицій та законів.

На завершення необхідно підкреслити, що консолідація засуджених на базі злочинної субкультури, а особливо такої специфічної субкультури як тюремна, негативно

впливає на їх поведінку. Дана субкультура стає для засуджених основним фактором, що компенсує в тій чи іншій мірі важкість обтяжень, пов'язаних з відбуванням покарання. У засуджених формується переконання в тому, що тільки у внутрішньому середовищі, а не з боку адміністрації установ виконання покарань, вони можуть знайти розуміння і підтримку. Як результат можна очікувати загострення їх протистояння до персоналу установ виконання покарань і, в остаточному підсумку – протистояння із суспільством. За рахунок цього знижується також ефективність заходів режимного та виховного характеру, знижується запобіжний вплив, що провокує вчинення повторних злочинів.

Крупко Я. М.,

аспірантка кафедри фінансового права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ЗНАННЯ ЕТАПІВ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ РОЗПОДІЛУ КОШТІВ МІЖ БЮДЖЕТАМИ – ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

Сьогодні неграмотність основної маси суспільства стало перетворюватися в гостру соціально-економічну проблему нашої країни.

У сучасних умовах ринкових реформувань в Україні виникає потреба у переосмисленні традиційно сформованих підходів до визначення змісту принципів реалізації розподілу бюджетних коштів та детальному вивченні їх правової сутності. Від даного процесу залежить економічна стабільність та розквіт України, як демократичної, суверенної, соціально-правової держави.

Діючий в Україні так званий порядок розподілу обсягу бюджетних коштів має ряд недоліків. В теоретичній доктрині фінансового права відсутні загальні положення, що стосуються механізму та етапів його реалізації розподілу коштів між бюджетами [2, с. 141].

Нами пропонується такі етапи реалізації механізму розподілу коштів між бюджетами, який сприяв би справедливому та неупередженому розподілу коштів між ланками бюджетної системи:

1) процес розподілу коштів починається з перевірки законності такого розподілу. Перевіряється, зокрема, рішення про надання коштів бюджету на підставі його законності, тобто відповідності нормам права;

2) перевірка належного документального підтвердження відповідного бюджету(тів), який має на меті отримання коштів, а також, встановлення державного контролю над діяльністю щодо їхнього надання;

3) здійснення перевірки справедливості розподілу коштів. Тобто перевіряється наявність або відсутність критерію привілейованого становища у місцевого бюджету по відношенню до інших;

4) від імені отримувачів бюджетних коштів створюються документи, в яких містяться відповідні розрахунки та показники, що визначають доцільність витрат бюджету, тобто обґрунтовують необхідність розподілу таких коштів до їхнього бюджету;

5) надання «цільової документації», яка визначає безпосереднє цільове призначення коштів, що розподіляються;

6) останнім кроком даного механізму виступає дотримання головними розпорядниками бюджетних коштів принципу збалансованості обсягу розподілу. Тобто на основі економічного аналізу наданих розрахункових показників, обґрунтування витрат, «цільової документації», а також планів ефективності та результативності суб'єкт розподілу коштів надає такий трансферт, що, в свою чергу, здатний здійснити покриття всіх необхідних витрат, які місцевий бюджет(ти) бажає покрити в результаті його

надходження.

Визначивши даний механізм та охарактеризувавши його етапи, можна стверджувати, що він спрямований на:

- поліпшення системи додержання норм законодавства;
- створення більш щільного контролю в цілому за фінансовою діяльністю та процесом розподілу бюджетних коштів зокрема;
- викриття відповідних «тіньових» факторів, дій (домовленостей, корупції тощо);
- визначення рівня необхідності надання міжбюджетного трансферту до бюджету;
- створення «цільової» бази, що забезпечує якість використання та визначає необхідність надання бюджетних коштів.

Оптимізація процесу розподілу бюджетних коштів може відбутись лише за допомогою впровадження принципів цього процесу.

Для забезпечення вдалої реалізації принципів розподілу коштів між ланками бюджетної системи потрібно дотримуватися деяких вимог. Головна з яких – науко-практичний підхід, який повинен враховувати реальний стан фінансової діяльності та бюджетної системи країни. Тому реалізація принципів вище вказаного процесу повинна базуватись на основі сучасної модернізованої моделі взаємозв'язків бюджетної системи [1, с. 617].

Отже, варто зазначити, що на даний момент система розподілу та перерозподілу бюджетних коштів має значну низку недоліків, що зумовлюється надмірною централізованістю бюджетної системи (про що мова йшла в попередніх розділах). При цьому досить перспективним виглядає механізм розподілу коштів на договірній основі (принцип договірних відносин у процесі розподілу бюджетних коштів між ланками бюджетної системи). Цей механізм дозволить фінансувати не лише на загальному рівні депресивні регіони та сфери, а й створити якісно новий прошарок організацій та установ для вирішення проблем на місцях.

Водночас, постійно спостерігається тенденція нерівномірного розподілу бюджетних коштів по різних територіях, що призводить до істотної різниці дохідного потенціалу. У результаті цього в державі виникає горизонтальний дисбаланс між податковими (прибутковими) можливостями.

Список використаних джерел

1. Krupko Y. Interconnection of the principles of efficiency and equity in the allocation of funds between the elements of the budget system / Yana Krupko // *European political and law discourse*. – 2014. – Volume 1. – Issue 6. – P. 613–618.

2. Крупко Я. М. Правовий аспект, щодо принципів розподілу бюджетних коштів / Я. М. Крупко // *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 28 лютого – 1 березня 2014 р.). – Херсон : Гельветика, 2014. – С. 141–142.

3. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

4. Бюджетний кодекс України від 8 лип. 2010 р. № 2456–VI // *Відомості Верховної Ради України*. – 2010. – № 50-51. – Ст. 572.

Кузнєцов О. О.,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Академії Державної пенітенціарної служби

Кирієнко Д. М.,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Академії Державної пенітенціарної служби

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ

На фоні євроінтеграційного процесу сьогоднішня доба для українського суспільства характеризується прагненням до реформування багатьох аспектів державного управління в різних соціальних сферах. Зокрема, на етапі трансформації та модернізації перебуває система органів і установ, що забезпечують реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.

Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, визначені основні вектори [5] підвищення ефективності попередження злочинів і реабілітації засуджених та вдосконалення системи виконання кримінальних покарань. Серед них:

– розробка та практичне застосування сучасних підходів до управління пенітенціарними установами;

– вдосконалення механізмів внутрішнього контролю в пенітенціарних установах;

– вдосконалення системи освіти в пенітенціарних установах;

– поліпшення заходів безпеки в пенітенціарних установах;

– здійснення зовнішнього нагляду та незалежного моніторингу;

– покращення управління та забезпечення взаємосумісності інформаційних систем судів, прокуратури, адвокатури, пенітенціарної служби та інших органів юстиції;

Безперечним є той факт, що реалізація задекларованих напрямків функціонування органів та установ пенітенціарної системи неможлива без вдосконалення їх технологічної складової. Враховуючи сучасні можливості інформаційно-комунікаційних технологій, що здатні суттєво полегшити, а в деяких випадках і повністю забезпечити функції управління, обліку, організації діловодства, моніторингу, зовнішнього і внутрішнього контролю та інші, доцільною є комплексна активізація процесу інформатизації органів та установ пенітенціарної системи. Основні елементи, що могли б забезпечити вказаний процес передбачені Концепцією державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України (Концепція), де одними з пріоритетних напрямів діяльності визначено: модернізацію об'єктів інженерної інфраструктури та інженерно-технічних засобів охорони і нагляду, впровадження сучасних технологій з метою створення багаторівневої системи централізованої охорони і відеомоніторингу, створення автоматизованих інформаційних та телекомунікаційних систем органів та установ пенітенціарної системи [4].

Це обумовлює підвищені вимоги до кваліфікації персоналу органів та установ пенітенціарної системи в частині формування компетентностей щодо ефективного використання інформаційно-комп'ютерної техніки при виконанні службових завдань. Але на сьогоднішній день відсутні будь-які дослідження, які б дозволили визначити зміст та структуру інформаційної компетентності фахівця пенітенціарної системи, а значить і методи визначення її сформованості та здатності персоналу до ефективного використання сучасних засобів інформаційних та комп'ютерних технологій для розв'язання задач у професійній діяльності.

Даний факт актуалізує необхідність сприяння у розробці методичних комплексів

для формування інформатичної компетентності фахівців пенітенціарної системи, відповідно встановленої моделі, що задовольнить вимоги даної державної інституції.

В рамках реалізації Європейської концепції «Освіта протягом життя» [2], слід зазначити, що відповідно до відомчих нормативних документів [3], професійна підготовка персоналу органів та установ пенітенціарної системи складається з таких видів навчання:

- підготовка у навчальних закладах ДКВС України;
- первинна професійна підготовка;
- перепідготовка;
- підвищення кваліфікації;
- стажування;
- службова підготовка.

Серед них деякі компетентності, що пов'язані з користуванням інформаційно-комп'ютерною технікою здобуваються лише при курсовому навчанні в навчальних закладах пенітенціарної системи, а значна частина навчання в сфері службової підготовки для діючих практичних працівників органів та установ виконання покарань залишається поза увагою. Слід враховувати і фактор так званого «напіврозпаду компетентності», який позначає темп старіння знань спеціалістів в період після закінчення навчального закладу. Так, відповідно до деяких наукових даних: «...в середині минулого сторіччя, період напіврозпаду складав в середньому – 12 років, після 70–80 років – 5 років. В наш час в динамічних галузях знань (зокрема інформаційні технології) період оновлення знань відбувається менш ніж за три роки» [1], тобто часто раніше, ніж закінчується освіта.

Враховуючи вказане, в рамках реалізації Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України та Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, доцільним є:

- впровадження в систему службової підготовки особового складу органів і установ пенітенціарної системи обов'язкового для вивчення курсу занять направлених на розвиток, та удосконалення інформатичної компетентності персоналу;
- дослідження та теоретичне обґрунтування змісту і структури інформатичної компетентності фахівця пенітенціарної системи;
- розробка методичних комплексів для формування інформатичної компетентності фахівців пенітенціарної системи на всіх етапах їх професійної підготовки.

Також слід зазначити що зволікання з процесом постійного підвищення та розвитку інформатичної компетентності фахівців органів та установ що забезпечують реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань може призвести до суттєвого гальмування протікання як процесу інформатизації даної сфери суспільних відносин, так і реформування пенітенціарної системи загалом.

Список використаних джерел

1. Лебедева М. Б. ИКТ-компетентность: каковы ее структура и содержание, как обеспечить непрерывное развитие / М. Б. Лебедева // Информационные технологии для Новой школы : материалы конференции. – Том 3. – СПб. : ГБОУ ДПО ЦПКС СПб «Региональный центр оценки качества образования и информационных технологий», 2013. – С. 98.

2. Меморандум непрерывного образования Европейского Союза [Электронный ресурс] // АДУКАТАР. – 2001. – № 2(8). – С. 24–27. – Режим доступа : http://adukatar.net/wp-content/uploads/2009/12/Adu_8_Pages_24-27.pdf.

3. Положення про організацію професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України : наказ Міністерства Юстиції України від 8 верес. 2015 р. № 1675/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1088-15/>.

4. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної

кримінально-виконавчої служби України : Указ Президента України від 8 листоп. 2012 р. № 631/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/631/2012/>.

5. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : Указ Президента України від 20 трав. 2015 р. № 276/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.

Кучук А. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії держави і
права Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧУ ПОЛІТИКУ В УКРАЇНІ

Україна як держава, що прагне утілити міжнародні стандарти у державно-правовій сфері, не може залишатися осторонь питань, які визначають реалізацію принципу особистості: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою цінністю. Пізнавальним у зв'язку з цим є аналіз практики Європейського суду з прав людини і практики правозастосування в Україні.

Слід зауважити, що проблематика утримання осіб в установах виконання покарань неодноразово була предметом розгляду у тому числі і Європейського суду з прав людини. Тому у своїй роботі ми акцентуємо увагу на іншому аспекті: призначення і відбування такого покарання як довічне позбавлення волі. У зв'язку з цим не можна не згадати рішення Європейського суду з прав людини у справі «Вінтер та інші проти Об'єднаного Королівства» (*Vinter and others v. UK*), прийняте 9 липня 2013 р.

Європейським судом з прав людини було розглянуто три окремі випадки трьох заявників, яких було засуджено за вбивства (перший заявник – вбивство, учинене повторно; другий заявник – вбивство батьків, прийомної сестри і її двох малолітніх дітей; третій – вбивство чотирьох гомосексуалістів) до довічного позбавлення волі з пожиттєвим тарифом (без встановлення мінімального терміну, після якого допускається звернення ув'язненого з клопотанням про дострокове звільнення. Заявники стверджували, що таке покарання є несумісним зокрема зі ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка передбачає, що «Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню» [1].

У окремій думці суддя Пауер-Форде зауважив: «Я розумію і поділяю багато з думок, висловлених суддею Villiger у його частково не співпадаючій думці. Однак, для мене, при голосуванні з більшістю, порушило баланс те твердження Суду в цьому рішенні, що стаття 3 включає в себе те, що може бути описано як «право на надію». Він не йде далі цього. Рішення визнає, неявно, що надія є важливим і основним аспектом людської особистості. Ті, хто робить найогидніші і жахливі діяння і хто завдає невимовних страждань іншим, тим не менш, зберігають свою фундаментальну людяність і мають в собі здатність до зміни. Тому їх тюремні терміни можуть бути довгими і заслуженими, вони зберігають за собою право сподіватися, що, коли-небудь, вони, можливо, спокутують свою провину за образи, які вони заподіяли. Вони не повинні бути позбавлені повністю такої надії. Позбавити їх можливості відчувати надію означало б заперечувати фундаментальні аспекти їх людяності, і це було б принизливо» [2].

Важливим в аспекті порушеного нами питання є частина цього рішення Європейського суду з прав людини, у якій зазначається, що суд визнав, що незменшуване довічне позбавлення волі піднімає питання про порушення ст. 3 Конвенції про захист прав

людини і основоположних свобод у випадках, коли це може призвести до того, що ув'язнена особа буде утримуватися в ізоляції після закінчення терміну, який є обґрунтованим з погляду законних цілей позбавлення волі. Це підтверджується тим, що відповідно до ст. 3 не може виникати жодного питання за умови, що у законодавстві або на практиці існує можливість звільнення, навіть якщо при цьому залишається можливість або навіть ймовірність того, що не буде звільнення за життя. Основною вимогою є можливість перегляду, у процесі якого буде визначено, чи залишається тюремне ув'язнення виправданим. При цьому виникає питання: чи є який-небудь максимальний термін позбавлення волі, який може бути виправданий цілями покарання і стримування і після відбуття якого ув'язнений повинен бути звільнений, якщо виправлення перетворило його у людину, яка більше не становить загрози злочинної поведінки? Якщо на це питання доведеться дати ствердну відповідь, то не зменшуване довічне покарання може призвести до утримання в ізоляції на строк, що виходить за межі цієї умови і, можливо, порушує питання за статтею 3. Європейська практика рекомендує, щоб деякі держави-члени враховували, що існує максимальне покарання у виді позбавлення волі, яке може бути виправдане як покарання, після відбуття якого людяність вимагає, щоб правопорушнику була надана можливість продемонструвати, що він підходить для того, щоб йому дозволили повернутися назад у суспільство [2].

Не можна не згадати ще один важливий аспект цього рішення, у якому наводиться правова позиція Апеляційного суду Англії, в якій безпосередньо виражено одна з важливих сторін принципу правового поліцентризму, що пов'язана із аксіологічним підходом.

У справі *R v. Oakes and others* [2012] EWCA Crim 2435 Апеляційний суд знову розглянув сумісність довічних рішень зі статтею 3 Конвенції. Суд зазначив: «Кожна цивілізована країна визнає принцип, закріплений у статті 3. ...Однак, одночасно з цим всі цивілізовані держави визнають також принцип, що справедливе покарання є необхідним для осіб, засуджених за кримінальні злочини. Ці питання, що стосуються справедливого і пропорційного покарання, є предметом раціонального діалогу і цивілізованої розбіжності. Оцінка того, що слід вважати справедливим покаранням або нелюдським, або таким, що принижує гідність покаранням, може обґрунтовано приводити до різних відповідей у різних державах, більш того – до різних відповідей у різний час в одній і тій же державі. Все це, принаймні, частково є наслідком історії кожної держави» [2].

Наведена правова позиція підтверджує той факт, що Європейський суд з прав людини, будучи фактично наддержавним судовим органом, приймаючи рішення, що мають прецедентний характер для держав, які є учасниками Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (водночас ми не заперечуємо наявність складної правової природи цих рішень, які є складовою частиною самої Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, однак це питання потребує окремого дослідження), кожен справу розглядає і вирішує, враховуючи національні особливості внутрішнього законодавства держави, яка «обвинувачується» у порушенні Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, особливості національного правопорядку.

З питання, що розглядається, лорд-суддя Високого суду зазначав, що життя кожної людини, навіть якщо воно неприйнятне для більшості, має невід'ємну цінність. Руйнування життя може бути прийнятним у деяких особливих обставин, наприклад, у випадку самооборони або під час війни. Але покарання з метою відплати ніколи не буває достатнім для того, щоб виправдати це. Позбавлення волі без надії на звільнення у багатьох відношеннях є подібним до смертної кари, оскільки людина не зможе спокутувати свої злочини. Вона може використовувати перебування у в'язниці як час для зміни життя, однак покарання (без надії на звільнення) буде вичерпним тільки її останнім подихом. Як і смертний вирок, «довічний тариф» – це *lex talionis*. Але його уявна або фактична відповідність злочину, за який він накладається, не є достатньою гарантією пропорційності покарання, для довічного тарифу він є довільним: він може вимірюватися

у днях або десятиліттях залежно від того, яким довгим буде життя ув'язненого [2].

Таким чином, рішення Європейського суду з прав людини повинні мати визначальний вплив на державну політику, у тому числі кримінально-виконавчу.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листоп. 1950 р. // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 215.

2. Case of Vinter and Others v. the United Kingdom, 66069/09 Council of Europe: European Court of Human Rights, 9 July 2013 [Electronic resource]. – Access mode : <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-122664/>.

Леоненко Т. Є.,

доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права Запорізького національного технічного університету

ДЕЯКІ ПИТАННЯ АНАЛІЗУ УЯВЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ЖЕРТВУ ЗЛОЧИНУ, ВЧИНЕНОГО НА РЕЛІГІЙНОМУ ГРУНТІ, ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Першочерговою і найбільш важливою метою виконання кримінального покарання у вигляді позбавлення волі є виправлення засуджених, яке передбачає таку зміну їх особистості, яка забезпечувала б при їх звільненні готовність і здатність вести законний спосіб життя.

Злочини, вчинені на релігійному ґрунті, містять яскраві приклади негуманного, неповажного ставлення до конкретних людей – до жертв злочинів. Виходячи з цього положення, формування у засуджених шанобливого ставлення до жертв вчинених ними злочинів можна назвати основним напрямом виправного впливу на них у процесі виконання кримінальних покарань у вигляді позбавлення волі.

Відносини людини до іншої людини базуються на уявленнях про неї [1, с. 58]. Таким чином, психолого-педагогічна діяльність щодо формування у засуджених шанобливого ставлення до жертв своїх злочинів неможлива без знання про специфіку уявлень засуджених про жертви злочинів.

На думку американського криминолога Говарда Зера, уявлення злочинця про жертву свого злочину часто є помилковими, стереотипними, провідними до деіндивідуалізації особистості жертви, що сприяє самовиправданню злочинцем своєї поведінки і знижує ефективність виправного психокорекційного впливу на нього в процесі реалізації покарання.

Таким чином, аналіз психологічних характеристик уявлень засуджених про жертв злочинів є одним з перспективних напрямів досліджень у пенітенціарній психології, який дає змогу удосконалювати програми виправної психологічної корекції особистості засуджених за рахунок корекції їх уявлень про жертв злочинів.

Під уявленнями засудженого про жертву злочину ми розуміємо наявний у нього образ жертви, що включає в себе емоційний і когнітивний компоненти, що є орієнтовною основою поведінки, заснований на досвіді безпосереднього сприйняття потерпілого від злочину, трансформований прийняттям поділлованих у співтоваристві й у референтних для засудженого групах описових конструкцій стереотипного образу жертви і залежний від його особистісних особливостей.

На формування уявлень засуджених про жертви злочинів чинять вплив норми суспільства і норми, прийняті в референтних для засуджених групах, а так само чинники,

що відносяться до особливостей особистості засудженого (особливості протікання когнітивних та емоційних процесів).

Родовою категорією поняття “уявлення особи злочинця” в кримінології виступає поняття “особистість злочинця” в юридичній психології, що виражає своєрідність особистості людини, яка вчинила злочин. Щоб зрозуміти причини злочинної поведінки необхідно вивчити особистість злочинця, виявити ті зовнішні відносно неї соціальні явища і процеси, які сформували її криміногенні риси [2, с. 7].

Уявлення, соціальні установки, соціальне сприйняття – це невід’ємні складові функціонування особистості засудженого, які вносять істотний внесок у детермінацію злочинної поведінки.

На думку А. Н. Пастушеня, для профілактики злочинної поведінки необхідно спиратися на психологічну структуру особистості засудженого, побудовану з точки зору виконуваних його функцій у породженні злочинної поведінки. Така структура включає властивості, що зумовлюють: криміногенно значуще сприйняття тих чи інших соціальних умов, ситуацій і об’єктів; мотивацію до злочинної поведінки; прийнятність злочинної мети, яка визначається як така, кримінальним способом реалізації мотивів; можливість реалізації злочинного способу, тобто досягнення злочинної цілі. Таким чином, ґрунтуючись на цій класифікації, можна зробити висновок, що криміногенно значуще сприйняття засудженим іншої людини як об’єкта злочинного посягання є одним з факторів, що сприяють вчиненню злочину.

Якщо характеризувати особу злочинця, що вчинила злочин на релігійному ґрунті, треба відмітити, що такі особи мають різні характеристики особистості, а також, різну систему уявлень. Визначаючи портрет особи злочинця, що вчинила злочин на релігійному ґрунті, можна відмітити таке: їх можна віднести до тих індивідів, для яких самостійна адаптація до життєвих ситуацій є дуже проблематичною, а мотиваційно-вольова сфера такої особистості характеризується егоцентризмом, стійким конфліктом з частиною представників навколишнього середовища, виправданням себе. Тому, ключову роль у вивченні особистості засуджених різних типів дослідники відводять вивченню їхньої мотивації.

В. Р. Стуканов підкреслює взаємну залежність криміногенного сприйняття засудженого (у тому числі і його уявлення про жертву) і його мотивації як компонентів, опосередковуючих досягнення злочинної мети [3, с. 28–32].

Кримінологічно-психологічні дослідження свідчать про те, що більша частина правопорушників, які вчинюють злочини на релігійному ґрунті, знаходиться на певній соціально-психологічній дистанції від суспільства і його цінностей. Вони ніби відсторонені, відчужені і від суспільства, і від малих соціальних груп (сім’ї, трудових колективів, друзів) або істотно послабили зв’язок з ними. Це визначає своєрідну мотивацію злочинної поведінки, специфіку реагування на життєві ситуації, особливості виховного впливу суспільства на таких людей. Порівняно з іншими людьми серед засуджених значно більша частка тих, хто відчуває себе ізольованим, виштовхнутим за межі людського спілкування, і несвідомо сприймає середовище як незрозуміле, чуже і навіть вороже.

Ставлення до жертви свого злочину у засудженого формується також на базі сукупності установок, що дають змогу девальвувати значущість жертви, що є елементом системи його психологічного захисту [4, с. 148–158].

Користуючись такими прийомами нейтралізації, психологічний вплив яких опосередковується ще до здійснення злочинного діяння, правопорушник перетворює для себе своє діяння в “морально прийнятне”. Він, наприклад, каже собі: “Закони та система кримінального правосуддя переслідують і інтереси певних соціальних верств чи політичних угруповань. Я не кримінальний злочинець, а жертва несправедливого суспільства, системи, жертва поганих соціальних умов. І цілком логічно, що своїм правопорушенням я виправляю цю несправедливу соціальну систему, тобто “коригуючи”

в ім'я суспільної справедливості. Тому моє правопорушення абсолютно виправдано". При такому підході жертва загалом не враховується, оскільки не має ніякої цінності; вона "zasлугує" віктимізації. І засуджений переконаний у винуватості жертви.

Таким чином, більшість злочинів на релігійному ґрунті передбачає дегуманізацію жертви – це таке явище, коли людина або група людей відносяться до певних осіб не як до людей, а як до об'єктів, і відповідно з ними поводяться.

У цьому контексті вивчення психологічних характеристик уявлень засуджених про жертв злочинів, вчинених на релігійному ґрунті, як ми вже відмітили, є одним з перспективних напрямів досліджень у пенітенціарній психології та у юридичній психології взагалі.

Список використаних джерел

1. Бодалев А. А. Психология общения / А. А. Бодалев. – М. : Ин-т практ. психол. ; Воронеж : Модек, 1996. – С. 58.

2. Антонян Ю. М. Психология преступника и расследования преступлений / Ю. М. Антонян, М. Л. Еникеев, Б. Е. Эминов. – М. : Юристъ, 1996. – С. 7.

3. Стуканов В. Г. Особенности исправительной психологической коррекций личности корыстных преступников в условиях лишения свободы : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / В. Г. Стуканов. – Мн. : Академия управления МВД Республики Беларусь, 1999. – С. 28–32.

4. Ратинов А. Р. Изучение самооценки преступников / А. Р. Ратинов // Юридическая психология : хрестоматия / сост. и общ. ред. Т. Н. Курбатовой. – СПб. : Питер, 2001. – С. 148–158.

Ленеха А. Г.,

регіональний координатор зі зв'язків з громадськістю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Чернігівській області

РОЛЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ТА УВ'ЯЗНЕНИХ

Інституцію українського омбудсмена – Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини – запровадила Конституція України 1996 року. Згідно із статтею 101 Конституції він здійснює «парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина». Визначення місця даного інституту в розділі Конституції, що присвячений Верховній Раді України, свідчить про призначення Уповноваженого бути насамперед засобом саме парламентської охорони прав і свобод людини і громадянина. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», що набрав чинність з початком 1998 року, поширив компетенцію Уповноваженого також на захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції. Це свідчить про приділення великої уваги саме правам свободам людини і громадянина.

«Омбудсмен» – слово шведського походження, що означає «представник чийхось інтересів». Але в різних країнах ця інституція має різні найменування: медіатор (Франція), народний правозахисник (Австрія), адвокат народу (Румунія), парламентський комісар в справах адміністрації (Велика Британія) тощо.

У державно-правовому розумінні омбудсмен сприймається як гідна довіри незалежна особа, що уповноважена парламентом на охорону прав громадян і парламентський контроль у формі нагляду за всіма державними органами і посадовими

особами, але без права зміни прийнятих ними рішень. Цьому інституту дала визначення Міжнародна Асоціація Юристів: омбудсмен – це незалежна публічна посадова особа високого рангу, яка отримує скарги на державні органи та службовців від потерпілих осіб чи діє за власним розсудом і уповноважена проводити розслідування, рекомендувати коригуючі дії і подає щорічні доповіді.

Історія свідчить, що необхідність в інституті омбудсмена виникає перш за все тоді, коли існуючі інституції не здійснюють ефективного контролю у сфері державного управління і виникає необхідність у додаткових механізмах захисту прав і свобод громадян. Цей інститут нібито «виростає» із держави і громадянського суспільства на відповідній стадії їх розвитку і виступає протиположно громадянського суспільства на розширення і зміцнення сфери державного втручання в життя людини і суспільства.

Інституція Уповноваженого в Україні є незалежним конституційним контрольним субсидіарним органом позасудового захисту, який сприяє поновленню прав людини, порушених органами державної влади чи органами місцевого самоврядування. Особливість статусу Уповноваженого з прав людини полягає у тому, що він не належить до жодної з гілок державної влади, а є органом *sui generis*, тобто особливого роду, з унікальним статусом. Реалізація його мандату в умовах сучасної України ускладнюється тим, що він не вписується у традиційно існуючу систему влади. Тому невідворотним на етапі становлення українського Уповноваженого є пошук оптимальних механізмів взаємодії з владними структурами водночас зі збереженням свого незалежного статусу.

Основні засади взаємодії Уповноваженого з прав людини з іншими установами та організаціями полягають у тому, що його діяльність не зумовлює перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод людини. Уповноважений діє притаманними лише йому засобами й методами, а рекомендаційний характер його звернень не применшує можливості його впливу на поновлення порушених прав і свобод, що можливо лише за умови високого рівня правової культури відповідних посадових осіб. Крім функції безпосереднього розгляду звернень про порушення прав людини, що надходять до Уповноваженого, модель цієї інституції в Україні передбачає також проведення моніторингів дотримання прав і свобод людини органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності та їх посадовими і службовими особами, які своїми діями (бездіяльністю) порушували права та свободи людини і громадянина. Результати таких моніторингів, комплексна оцінка стану додержання й захисту прав і свобод людини подаються до Верховної Ради України у вигляді щорічних та спеціальних доповідей Уповноваженого з прав людини.

Уповноважений ВРУ з прав людини у своїй діяльності керується Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»:

Стаття 1 цього Закону визначає, що Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі.

Права Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини викладені у статті 13 цього Закону. Акти реагування Уповноваженого – у статті 15 – а саме: «Актами реагування Уповноваженого щодо порушень положень Конституції України, законів України, міжнародних договорів України стосовно прав і свобод людини і громадянина є конституційне подання Уповноваженого та подання Уповноваженого до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових і службових осіб».

Уповноважений здійснює свою діяльність на підставі відомостей про порушення прав і свобод людини і громадянина, які отримує: 1) за зверненнями громадян України, іноземців, осіб без громадянства чи їх представників; 2) за зверненнями народних депутатів України; 3) за власною ініціативою.

Законом передбачено розгляд звернень до Уповноваженого. Звернення подаються Уповноваженому в письмовій формі протягом року після виявлення порушення прав і свобод людини і громадянина. За наявності виняткових обставин цей строк може бути подовжений Уповноваженим, але не більше ніж до двох років. При розгляді звернення Уповноважений: 1) відкриває провадження у справі про порушення прав і свобод людини і громадянина; 2) роз'яснює заходи, що їх має вжити особа, яка подала звернення Уповноваженому; 3) направляє звернення за належністю в орган, до компетенції якого належить розгляд справи, та контролює розгляд цього звернення; 4) відмовляє в розгляді звернення. Уповноважений не розглядає тих звернень, які розглядаються судами, зупиняє вже розпочатий розгляд, якщо заінтересована особа подала позов, заяву або скаргу до суду.

Відповідно до Закону кожного року Уповноважений представляє Верховній Раді України щорічну доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності та їх посадовими і службовими особами, які порушували своїми діями (бездіяльністю) права і свободи людини і громадянина, та про виявлені недоліки в законодавстві щодо захисту прав і свобод людини і громадянина. Щорічна доповідь повинна містити посилання на випадки порушень прав і свобод людини і громадянина, щодо яких Уповноважений уживав необхідних заходів, на результати перевірок, що здійснювалися протягом року, висновки та рекомендації, спрямовані на поліпшення стану забезпечення прав і свобод людини і громадянина. За щорічною та спеціальною (спеціальними) доповідями Уповноваженого Верховна Рада України приймає постанову.

Виконання Уповноваженим функцій національного превентивного механізму полягає у наступному.

У статті 19 Закону сказано, що на Уповноваженого покладаються функції національного превентивного механізму відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.

Як відомо, Україна ратифікувала Факультативний протокол 21 липня 2006 року. 9 серпня 2012 року було внесено до Верховної Ради України проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» щодо національного превентивного механізму», яким на Уповноваженого поклалися функції національного превентивного механізму. Зазначений Закон був прийнятий Верховною Радою України 2 жовтня 2012 року та набрав чинності 4 листопада 2012 року.

Після громадського обговорення за участю відомих національних та міжнародних експертів було прийнято рішення про запровадження в Україні національного превентивного механізму у форматі «Омбудсмен +», який передбачає здійснення моніторингових візитів до місць несвободи працівниками офісу Омбудсмена спільно з активістами громадянського суспільства.

25 травня 2012 року в новій структурі Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини було утворено спеціалізований структурний підрозділ – Департамент з питань реалізації національного превентивного механізму.

Для виконання функцій національного превентивного механізму Уповноважений:

1) здійснює регулярні відвідування місць, зазначених у пункті 8 статті 13 цього Закону, без попереднього повідомлення про час і мету відвідувань та без обмеження їх кількості;

2) проводить опитування осіб, які перебувають у місцях, зазначених у пункті 8 статті 13 цього Закону, з метою отримання інформації стосовно поводження з цими особами і умов їх тримання, а також опитування інших осіб, які можуть надати таку інформацію;

3) вносить органам державної влади, державним органам, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форми власності, у тому числі зазначеним у пункті 8 статті 13 цього Закону, пропозиції щодо попередження катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання;

4) залучає на договірних засадах (на платній або безоплатній основі) до регулярних відвідувань місць, зазначених у пункті 8 статті 13 цього Закону, представників громадських організацій, експертів, учених та фахівців, у тому числі іноземних;

5) реалізує інші повноваження, передбачені цим Законом.

Опитування осіб, зазначене у пункті 2 частини другої цієї статті, здійснюється Уповноваженим за відсутності третіх осіб та за умов, що виключають можливість прослуховування чи підслуховування. На вимогу Уповноваженого в разі потреби таке опитування може здійснюватися у присутності перекладача, лікаря, працівників установ, зазначених у пункті 8 статті 13 цього Закону, а у разі опитування неповнолітньої особи – її законного представника, педагога або психолога.

Представники громадських організацій, експерти, учені та фахівці, залучені Уповноваженим на договірних засадах до виконання функцій національного превентивного механізму, відвідують на підставі окремого письмового доручення Уповноваженого місця, зазначені у пункті 8 статті 13 цього Закону, та з додержанням вимог частини третьої цієї статті можуть опитувати осіб, які перебувають у таких місцях, з метою отримання інформації стосовно поведження з цими особами та щодо умов їх тримання.

Інформація з обмеженим доступом, у тому числі конфіденційна, одержана Уповноваженим, представниками громадських організацій, експертами, ученими та фахівцями, залученими Уповноваженим до виконання функцій національного превентивного механізму, під час опитування осіб, які перебувають у місцях, зазначених у пункті 8 статті 13 цього Закону, використовується з додержанням законодавства України про інформацію.

За запитом Уповноваженого органи державної влади, державні органи, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності повинні надавати інформацію про чисельність осіб, які перебувають у місцях, зазначених у пункті 8 статті 13 цього Закону, про кількість таких місць та їх місцезнаходження, а також будь-яку іншу інформацію стосовно поведження з особами та умов їх тримання.

У секретаріаті Уповноваженого утворюється окремий структурний підрозділ з питань недопущення катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання. До роботи в цьому структурному підрозділі з додержанням рівного представництва чоловіків і жінок та представництва національних меншин залучаються фахівці різних спеціальностей, які мають належну професійну підготовку.

Уповноважений щороку готує спеціальну доповідь про стан справ щодо недопущення в Україні катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання. Така доповідь оприлюднюється в засобах масової інформації та надсилається Президентові України, Верховній Раді України і Кабінету Міністрів України з додержанням законодавства України про інформацію.

Під час виконання функцій національного превентивного механізму Уповноважений взаємодіє з Підкомітетом з недопущення катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання Комітету проти катувань, утвореним відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання, а також з міжнародними організаціями і відповідними органами іноземних держав, діяльність яких пов'язана з цією сферою.

Механізм забезпечення прав засуджених в кримінальному процесі являє собою внутрішню узгоджену систему державних органів, громадських організацій, посадових осіб та громадян, залучених у сферу кримінального судочинства або тих, які відповідно до наданих їм повноважень можуть здійснювати на нього вплив. Діяльність даного механізму направлена на вирішення завдань кримінального судочинства та на охорону прав та законних інтересів учасників процесу.

Система цього механізму складається із:

- суду;
- прокуратури;
- захисника;
- Президента України;
- Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- спостережних комісій;
- міжнародних урядових та неурядових організацій.

Забезпечення права на захист та надання правової допомоги стаття 59 Конституції України покладає на адвокатуру.

Контроль за дотриманням прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Його роль і авторитет в державі постійно зростає, про що свідчать численні звернення громадян зі скаргами на порушення їх конституційних прав.

Рішення, які приймає Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, носять рекомендаційний характер. Але після його щорічної доповіді, – парламент приймає відповідні заходи щодо порушників закону.

Свою діяльність Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює на підставі відомостей про порушення прав людини і громадянина. Звернення, які розглядаються судами Уповноважений не розглядає.

На сьогоднішній день є необхідність у налагодженні чіткої взаємодії між всіма учасниками державних органів, громадських організацій, посадових осіб та громадян, залучених у сферу кримінального судочинства, які мають відношення до механізму забезпечення прав засуджених в кримінальному процесі, з метою ефективної та результативної право забезпечувальної діяльності.

Ложкін Г. В.,

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології і педагогіки
Національного технічного університету
України «КПІ імені Ігоря Сікорського»

КОНФЛІКТНІ ДЖЕРЕЛА ПРОФЕСІЙНОГО МАРГІНАЛІЗМУ

Масштабні кризи нездійснених кар'єр продукують професійних маргіналів, котрі заперечують, або негативно оцінюють свою ідентичність. Поява значної кількості маргіналів знижує рубікон соціального визнання якості праці, особливо в тих професіях, де важко окреслити чіткі ознаки професіоналізму. Неспростовний є той факт, що в основі будь-якої професійної кар'єри лежать процеси ідентифікації. Питання полягає в тому, з чим і з ким ідентифікує себе суб'єкт діяльності, котрий обрав ту або іншу професію, які життєві завдання він вирішує за рахунок професії. Ідентичними можуть вважатися лише ті професіонали, котрим властивий перетворюючий психологічний потенціал. В ряді наших робіт розглянуті сенс і зміст психологічного потенціалу суб'єкта діяльності [2]. В узагальненому виді його можна подати, як потенційну можливість виконувати певну діяльність в варіативних умовах. Спостереження за реально діючими професіоналами дозволили виявити існування феномену сприйняття себе на периферії професійного

простору, що по суті є ознакою маргіналізму. З'ясувалося, що це явище багатогранне і має масовий характер в різних професійних сферах. Психологічно це виявляється у втраті професійної ідентичності, байдужості до професійних норм, обов'язків, підміною професійних цінностей – цілями і цінностями іншого соціального і професійного просторів. Слід взяти до уваги ще один неспростовний факт – професійна ідентичність в повному сенсі слова властива лише для тієї категорії людей, в яких стрижневою основою ідентифікації є професійна діяльність, що виступає як фактор їх психологічного благополуччя.

Дослідження феномену маргінальної поведінки особливо актуально в соціально-діяльних професіях, котрі стосуються повсякденного життя кожної людини. До них належать: соціальні працівники, лікарі, працівники пенітенціарної служби, психологи, соціологи та ін. В чому полягає можлива небезпека професійного маргіналізму? Насамперед його превалювання в суспільному середовищі може виступити фактором соціальної небезпеки, що руйнує професійні відносини в професійному співтоваристві.

Згідно логіки наших міркувань необхідно визначитися із використанням дефініції, що винесена в заголовок тез. Звичним є міркування стосовно маргінальної людини. Що ж розуміють під ним? Вперше це поняття було розглянуто в праці Роберта Парка у 1950 році з метою описання осіб, котрі знаходяться на границі між двома соціальними світами (село-місто; армія-суспільство; адміністратори-виконавці), тобто там, де люди опинилися на рольових або соціальних границях. В різні роки чимало дослідників виділяли групу людей, чий суперечливий правовий, соціальний, професійний статус ставив їх в маргінальне положення. Це керівники середньої ланки всередині ієрархічної сходинок. Типовими психологічними особливостями поведінки таких осіб є: деперсоналізація, конфліктність та рольова невизначеність.

На відміну від маргінальної людини професійний маргінал це насамперед ментальна неналежність до певної професії, внутрішнє співвіднесення себе з іншим світом. Професійний маргіналізм діє не на межі професійного поля, а всередині його й природно стає соціально небезпечним, оскільки не може бути нейтрального психолога, нейтрального вчителя або лікаря. Професійний маргінал за визначенням це той хто знаходиться на краю тієї норми, котру визначило суспільство згідно із статусом конкретної професії. Визначення «краю» завжди неоднозначно, тим більше, що мова йде про рубікони професіоналізму. Через це, важливим для планування дослідження було визначення критеріїв, що розкривають механізми розвитку професійного маргіналізму. Критерій – атрибут, на підставі якого дається оцінка, визначення або ж класифікація чогонебудь; мірило судження, зіставлення; він виражає сутнісні характеристики змін у розвитку маргінального статусу або усвідомлення меж повноти виявлення його сутності в конкретному вираженні. Критерій об'єктивний, оскільки він постає як виявлена сутність. Його формування відбувається на основі результатів аналізу суті процесу розвитку маргіналізму суб'єкта діяльності. Ось тому критерій і є засобом, необхідним інструментом оцінки, хоча сам і не є оцінкою.

Орієнтація на суб'єктно-діяльнісний підхід при виборі критеріїв професійного маргіналізму дозволив Е. П. Єрмолаєвій віднести до найбільш важливих такі: включеність, неадекватність професійної динаміки та мотивацію [1]. Подальше вивчення означеної проблеми дозволило авторці дійти висновку, що за критерієм включеності в трудовий процес розрізняються маргінали діючі (на робочих місцях) і «неприйнятні» (безробітні). При цьому головну небезпеку авторка вбачає в діючий складовій. За критерієм неадекватності професійної динаміки розрізняються: ригідні маргінали (нездатні до професійної переорієнтації в умовах, що вимагають змін) і професійно нестабільні (не готові до тривалого знаходження у професії, схильні до її немотивованої зміни).

За мотиваційно-реалізаційним критерієм розрізняються функціональні і ментальні маргінали. Серед останніх за ціннісно-мотиваційною орієнтацією виділяються:

а) ментально-внутрішні маргінали, цінності котрих хоча і знаходяться всередині

професії, проте це – вузькі спеціалісти, які не виходять за межі своїх особистих інтересів в професії, люблять не справу, а себе в цій справі; серед них зустрічаються і аддикти «трудоголічного» типу;

б) ментально-зовнішні маргінали, які не інтеріоризували сутнісний зміст професії, не зробили її особистісно-значущою цінністю для себе, вони готові облишити справу, якщо знайдеться більш легка і вигідніша.

При формальному прийнятті професійних цінностей маргіналізм проявляється в стилі поведінки, який можна охарактеризувати як імітацію професійної діяльності. При повному неприйнятті професійних цінностей провідний стиль професійної поведінки – саботаж. І те, і інше з точки зору соціальної норми виступає як функціональна непридатність.

Варто зазначити, що соціально неприйнятні є обидві форми ментального професійного маргіналізму. Позаяк надцінні ідеї «фанатиків справи» почасти опиняються шкідливими для суспільства. Сутнісна ознака маргіналізму як психологічного явища полягає в тому, що при зовнішній формальній належності особи до професії, існує її внутрішнє неприйняття. Визначення моменту й умов внутрішнього конфлікту дозволяє виміряти потенціал маргіналізму: важливо визначити не лише рівень стійкості професійної ідентичності, але й мотиваційну основу поведінки (побоювання санкцій, конформізм, користь, помста та кар'єризм).

Професійний маргіналізм народився в умовах докорінних змін суспільно-економічних перебудов суспільства, коли особливості професійного середовища, традиції бюрократичного формалізму продовжують відігравати свою чиновницьку роль. І, як наслідок цього, порушення контакту із реальністю, невдоволеність професією, зниження самооцінки особистості. Серед інших факторів розвитку професійного маргіналізму вагоме значення відіграють: зловживання службовим положенням, ідеологія натовпу, стійкий соціальний остракізм несхожості тощо. Багатолітня боротьба із автентичністю призвела до того, що професіонал, як яскраво виражена індивідуальність, був не предметом визнання, а швидше осуду. При чому його оригінальність, нестандартність відшукувалися в іншому (наприклад, в поведінці, відході від традицій), і трактувалися (видавалися) як дивакуватість у професії. Соціальне коріння будь-якого маргіналізму необхідно шукати насамперед у відході суб'єкта діяльності від традиційного професійного середовища, або у труднощах входження в нове. В цьому відношенні професійний маргіналізм підпорядковується загальній закономірності. Втім маргінали як соціальний прошарок і маргінальні професіонали не є за своєю суттю тотожними.

Виникнення професійного маргіналізму можливе скрізь, де людина перестає бути суб'єктом, стає об'єктом маніпуляцій зі сторони посадової особи (адміністратора, вчителя, чиновника, керівника тощо). Наведені вище ознаки професійного маргіналізму не можуть забезпечити стійкий кар'єрний процес.

Оскільки в рафінованому вигляді маргіналізм це «ефект краю», то в соціально-схваленій нормі кількість професійних маргіналів не може бути надвеликою. В той же час в суспільстві, яке зазнає значних соціально-економічних та політичних перетворень, формування професійного маргіналізму є неминучим явищем, що зумовлене перериванням традиційних професійних відносин, руйнуванням економічних стереотипів, зміною сталого статусу працівника тієї або іншої професії. Виділення і теоретичне описання феномена професійного маргіналізму може позиціонуватися як перспективний напрям соціально-психологічних досліджень.

Список використаних джерел

1. Ермолаева Е. П. Психология профессионального маргинала в социально значимых видах труда / Е. П. Ермолаева // психологический журнал. – 2001. – Т. 22. – № 5. – С. 69–78.

2. Ложкин Г. В. Концептуальные представления о психологическом потенциале квалифицированного спортсмена / Г. В. Ложкин // Наука в олимпийском спорте. – 2007. – № 1. – С. 87–93.

Лошицький М. В.,

доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри адміністративного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ

ЗМІСТ ТА НАПРЯМИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Незалежно від будь-якої теорії походження держави основною метою її створення є встановлення та підтримання певного порядку. Виходячи із зазначеної передумови однією з головних функцій держави є охорона громадського порядку. Ця функція входить в коло публічних відносин, відносин між владою та громадянином. Тобто, народ (громадяни) делегували певні природні функції влади державі, як наслідок очікує від влади забезпечення власної безпеки. Безпеки, яка унеможливило б будь-яке порушення прав громадян і осіб, які перебувають під захистом держави.

Для створення таких комфортних, правильних, відповідних правовим постулатам, умов існування суспільства в цілому і кожного громадянина зокрема, держава, її інститути, органи та представники повинні здійснювати ряд комплексних дій, які традиційно мають назву охорона громадського порядку.

Сучасні тенденції розвитку України дають можливість говорити про те, що сьогодні відбувається реформування політичних, соціальних, економічних та організаційних основ суспільного і державного життя. Ці процеси так чи інакше впливають на стан відносин у суспільстві, оскільки перехідний період завжди пов'язаний з відсутністю соціальної стабільності, загостренням соціальних конфліктів та погіршенням кримінальної обстановки. За таких обставин важливого значення набуває здатність держави підтримати громадський порядок і забезпечити верховенство закону, що є однією з передумов зміцнення порядку та злагоди. Специфіка реалізації цієї функції полягає в необхідності дотримання балансу між обов'язком держави захистити суспільні інтереси та необхідністю захисту основоположних прав і свобод людини та громадянина, що визнаються найвищими соціальними цінностями. Ураховуючи норми ст. 92, 116 Конституції України, забезпечення громадського порядку виступає як мета діяльності держави. В той же час можемо наголосити, що її зміст в чинному законодавстві чітко не виокремлено, а самі правовідносини і право регулювання закріплені у низці нормативних актів.

У цьому зв'язку особливого значення набуває вирішення проблеми, що пов'язана із визначенням змісту поліцейської діяльності.

Частково, як не дивно, правоохоронну діяльність здійснюють усі органи держави. Наприклад, на рівні з МВС певні завдання щодо реалізації правоохоронної діяльності виконують Міністерство освіти і науки, здійснюючи реєстрацію й ліцензування, реалізує не будучи правоохоронним органом. Те ж саме можна сказати про Міністерство охорони здоров'я та інші органи виконавчої влади.

Водночас існує спеціалізована правоохоронна діяльність, що здійснюється структурами, для яких вона є основною. Поняття «правоохоронна діяльність» є порівняно новим, що ввійшло до правового словника наприкінці 50-х – початку 60-х років. Цим можна пояснити той факт, що дане поняття ще однозначно не закріпилося у науці й законодавстві і тому залишається дискусійним [1, с. 6].

Правоохоронна діяльність – це сукупність заходів, спрямованих на охорону тих або інших цінностей, об'єктів, зазначених у законі. До таких об'єктів належать: громадський (публічний, суспільний) порядок; громадська (публічна, суспільна) безпека; особиста безпека; права і свободи громадян; державний кордон тощо.

Правоохоронна діяльність здійснюється не будь-яким способом, а лише шляхом застосування юридичних засобів впливу і на основі права, закону. Поняття «охорона»

охоплює три компоненти:

- 1) нагляд, застосування заходів прямого примусу;
- 2) призначення покарання;
- 3) виконання покарання.

Ця діяльність називається правоохоронною тому, що здійснюється охорона зазначених у законі об'єктів на основі права.

Правоохоронна діяльність реалізується в установленому процесуально-правовому порядку із дотриманням певних процедур. При ухваленні рішення про застосування або незастосування будь-яких правоохоронних засобів, компетентний орган (посадова особа) зобов'язаний дотримуватися певних правил, передбачених законом. Це – правила адміністративного провадження, кримінального та цивільного процесу.

Реалізація правоохоронної діяльності покладається на спеціально уповноважені державні органи, що комплектуються відповідним чином підготовленими службовцями [2, с. 7].

Тобто у правоохоронну діяльність входять усі форми нагляду (прокурорський, адміністративний, судовий, фінансовий тощо) за дотриманням громадянами і посадовими особами правових актів, розгляд правопорушень компетентними органами, розкриття злочинів, профілактична робота з їхнього попередження, робота щодо припинення, застосування заходів юридичної відповідальності до правопорушників, розгляд по суті правових конфліктів і винесення по ним державно-владних рішень, організація їх виконання тощо.

Для здійснення правоохоронної діяльності у системі органів державної влади створюється група спеціальних органів. В. М. Семенов у такий спосіб визначає правоохоронні органи: «Правоохоронні – це такі державні органи і громадські організації, які всією своєю діяльністю на основі закону й у відповідних формах на демократичних принципах покликані забезпечувати законність і правопорядок, захист прав та інтересів громадян, трудових колективів, суспільства і держави, попереджати, призупиняти правопорушення та застосовувати державний примус до осіб, які порушили законність і правопорядок» [3, с. 28].

Коло правоохоронних органів України досить широке і характеризується входженням до нього органів, що належать до різних гілок державної влади. Поряд з органами виконавчої влади, такими, як, наприклад, МВС і СБУ, до нього входять прокурорські, митні органи, нотаріат, адвокатура тощо.

Поняття «правоохоронна діяльність» охоплює і поняття «поліцейська діяльність». Ці поняття досить схожі, але не тотожні. Не всі правоохоронні органи можна назвати поліцейськими. В основі виокремлення поліцейських органів із правоохоронних є дві характерні ознаки, які їх відрізняють. По-перше, органи, які реалізують поліцейську діяльність (органи МВС, СБУ, УДО, митна, прикордонна служби) є частиною виконавчої влади і, здійснюють адміністративну, виконавчу діяльність, але шляхом використання специфічних методів.

По-друге, суд, прокуратура, нотаріат не застосовують безпосередньо адміністративного примусу, а тільки приймають державно-владні рішення. Навпаки, поліція не тільки може застосовувати безпосередній примус, але при певних, передбачених законом ситуаціях, може застосовувати зброю. Поліція не виносить рішень, що дозволяють застосування сили, вона просто цей примус безпосередньо здійснює. Ознака примусовості, як сутнісна ознака поліцейських органів, доповнюється ознакою "озброєння". Надане поліції як підсистемі виконавчої влади право застосовувати силу для досягнення законних цілей – її головна відмінна риса, що дозволяє даній структурі зайняти особливе місце в системі правоохоронних органів [4, с. 145].

По-третє, ще однією не менш важливою відмінною рисою поліції, на думку М. І. Єропкина, більш важливою, ніж прямий примус, є адміністративно-наглядова діяльність поліції, як гласна, так і негласна, що попереджає правопорушення [5].

Поліцейську діяльність здійснюють органи, які утворюють систему, що складається із трьох підсистем: 1) загальна поліція (безпосередньо Національна поліція); 2) органи, які частково виконують поліцейські завдання у суспільстві (митні органи, виконавча служба, санепіднагляд); 3) спеціальні служби (СБУ, зовнішня розвідка).

Охарактеризовані ознаки дають певне уявлення про поліцейську діяльність як категорію, що потребує надання їй статусу фундаментальної адміністративно-правової категорії з усіма наслідками, що випливають звідси. Повернення даної категорії до складу адміністративно-правового понятійного апарату безумовно буде корисним як для правоохоронної практики органів виконавчої влади, так і для адміністративно-правової науки.

Як показують соціологічні дослідження Інституту соціології Національної академії наук України, рівень довіри громадян до міліції у 2013 році складав 3–5 %, а після подій Євромайдану, цей показник упав до 0,8 %. Причиною цього стали системні недоліки в діяльності ОВС, дублювання функцій різних підрозділів у МВС, неефективна система прийняття управлінських рішень, що не дозволяє впливати на криміногенну ситуацію, яка склалася в країні. Станом на 2016 рік, нажаль, офіційних даних щодо зазначеної проблеми не існує. Проведений нами аналіз зрізу соціологічного опитування пересічних громадян показує значне коливання та неоднозначність ставлення населення до діяльності поліції.

Все це вимагає докорінної зміни принципів діяльності всієї системи Міністерства внутрішніх справ України. Європейська інтеграція України зобов'язує нашу державу забезпечити ефективне функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав і свобод людини і громадянина, їх ефективний захист. Одним із таких завдань є утворення Міністерства внутрішніх справ як цивільного органу європейського зразка.

З цією метою Кабінет Міністрів України 22 жовтня 2014 року затвердив Стратегію розвитку органів внутрішніх справ України та Концепцію першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ. Реформа Міністерства покликана відкинути все непотрібне, а також взяти все найкорисливіше для МВС. Реалізацію положень Концепції передбачається досягти шляхом імплементації передового досвіду європейських країн, переходу від каральних до сервісних функцій і забезпечення керованості та єдності системи.

Реалізація положень вищенаведених стратегічних документів дозволить сформувати функціональну та ефективну систему органів поліції європейського типу, якісно вдосконалити правоохоронну діяльність, підвищити ефективність та своєчасність реагування на сучасні виклики та загрози.

Поліція – це невід'ємна частина будь-якої держави, яка відіграє головну роль у забезпеченні внутрішньої безпеки країни. У кожного народу, який створив свою державність, неминуче виникає потреба в особливій організації, метою існування якої є боротьба із правопорушеннями та охорона громадського порядку.

Еволюційний розвиток держави обумовив виокремлення поліцейського аспекту її діяльності, що спричинено прагненням до упорядкування суспільних відносин з метою забезпечення правопорядку та безпеки громадян, створення належних умов для реалізації кожним з них суб'єктивних прав і свобод.

Одним із найважливіших завдань держави донині залишається розбудова сучасної ефективної поліцейської системи, суб'єкти якої наділені повноваженнями застосування легітимного примусу при охороні суспільного блага та протидії існуючим загрозам (небезпекам).

Сьогодні орієнтація на потреби населення у правоохоронній сфері лежить в основі функції постановки цілей поліцейської організації. Цільова установка на задоволення потреб населення дозволяє наповнити конкретним змістом абстрактні цілі поліцейських організацій, закріплені у чинному законодавстві (наприклад, захист життя, здоров'я, прав і свобод особистості, власності, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань),

деталізувати їх до рівня безпосередньо вирішуваних завдань, чітко визначити пріоритети, напрямки, стратегії поліцейської діяльності.

Реформування пов'язується з розвитком правового забезпечення поліцейської діяльності, переважаючою тенденцією до децентралізації управління, класичною побудовою організації.

Головним завданням підрозділів, покликаних забезпечувати охорону громадського порядку і громадську безпеку є забезпечення внутрішнього правопорядку в державі, яке передбачає виконання таких функцій:

- попередження, виявлення, припинення злочинів та інших правопорушень, встановлення та затримання осіб, які їх вчинили;
- визначення тактики і стратегії забезпечення громадського порядку;
- профілактика правопорушень;
- нагляд за дотриманням громадянами та посадовими особами підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності, чинного законодавства, та нагляд за особами з антисоціальною поведінкою.

Реформування правоохоронних органів в Україні є невід'ємною частиною демократизації суспільного життя та побудови правової держави. Курс на зміцнення державності в Україні, охорону прав, свобод і законних інтересів громадян, забезпечення верховенства права в усіх сферах суспільного життя залишається одним із головних напрямів державного будівництва.

Кожна країна формує свій правопорядок, а необхідність його зміцнення обумовлюється інтересами громадянського суспільства та держави. Усвідомлення комплексності проблеми забезпечення необхідного рівня правопорядку у суспільстві зумовлює необхідність вироблення якісно нової концепції організації та діяльності органів державної влади. Саме тому, забезпечення належного громадського порядку в Україні, який відповідає вимогам сучасності є однією з важливих функцій держави, у здійсненні якої беруть участь всі державні органи, посадові особи та громадяни.

Таким чином, слід констатувати, що поліцейська діяльність держави з'явилась із необхідності постійно охороняти громадський порядок. Про цей порядок держава повинна постійно піклуватися під загрозою втрати свого авторитету в очах населення і, навіть, під загрозою власної смерті.

Виходячи з вищевикладеного пропонуємо наступні концептуальні засади реалізації поліцейської діяльності в умовах реформування:

Поліція сучасних демократичних держав тісно пов'язана з соціальними потребами суспільства, більш динамічно реагує на зміни криміногенної ситуації. Разом з тим, у зарубіжних країнах застосовуються заходи постійного контролю за роботою галузевих служб поліції, які допомагають певною мірою покращити діяльність поліції в цілому.

Діяльність поліції, має опиратися на міжнародно-правові та європейські стандарти поліцейської роботи, набутки світового поліцейського співтовариства. Йдеться водночас про гостру потребу врахування корінних змін, що відбулися в українському соціумі в умовах сьогодення, підвищення ефективності та публічності влади, забезпечення пріоритету прав і свобод людини і громадянина.

У Європі простежується чітка тенденція повніше інтегрувати поліцію в громадянське суспільство і наближати її до населення. Ця мета в ряді держав досягається за допомогою розвитку поліції «за місцем проживання». Одним з головних засобів для досягнення цієї мети є наділення поліції статусом органу публічної служби, а не просто органу, що відповідає за застосування закону.

Діяльність поліції, як органу виконавчої влади, має бути спрямована на виконання державою функцій щодо: 1) створення належних умов для повноцінної реалізації громадянами своїх прав і свобод; 2) надання населенню багатоманітних адміністративних послуг; 3) здійснення своєрідного «внутрішнього» контролю за виконанням управлінськими органами, їх посадовими особами покладених на них обов'язків стосовно

забезпечення прав і свобод людини; 4) вжиття відповідних заходів адміністративного реагування у випадках оскарження громадянами рішень та дій, що порушують їх права і свободи. Поліція сприяє захисту прав людини, підтримуючи громадський порядок, так, щоб люди могли користуватися своїми правами і свободами. Крім того, поліція може захистити і конкретні права, наприклад, право на життя, запобігаючи злочинам, що загрожують або порушують це право, і виявляючи їх. Крім використання рішучих заходів для захисту прав людини, поліція повинна поважати їх права під час виконання своїх обов'язків.

Реалізація поліцейської функції держави здійснюється у формі поліцейської діяльності, тобто врегульованої нормами адміністративного права виконавчо-розпорядчої діяльності державних структур, наділених відповідною владною компетенцією. Поліцейська діяльність, за допомогою якої реалізується відповідна функція держави, має своєю метою, з одного боку, попередження і припинення дій, що порушують існуючий добробут, а з іншого – сприяння подальшому розвитку народного блага. Комплексний аналіз різних підходів до розуміння поліцейської функції держави дозволив дійти висновку, що мета поліцейської функції держави полягає насамперед у забезпеченні внутрішньодержавного порядку і безпеки.

Поліція є частиною виконавчої влади, яка здійснює специфічне управління – охорону громадського порядку шляхом адміністративного нагляду.

Для вдосконалення поліцейської діяльності України слід також провести ряд заходів організаційного плану, спрямованих на перебудову служб та підрозділів органів внутрішніх справ.

Ефективність діяльності поліції нерозривно пов'язана з необхідністю чітко налагодженої організації роботи всіх її апаратів і підрозділів, що базується на науковій основі. Організація охорони громадського (публічного) порядку є здійсненням комплексу управлінських функцій, спрямованих на забезпечення ефективної, узгодженої і цілеспрямованої діяльності апаратів і підрозділів поліції по безпосередній охороні правопорядку і боротьбі із злочинністю. Ефективність діяльності апаратів і підрозділів патрульної поліції досягається лише в результаті їх тісної взаємодії з іншими галузевими службами поліції, з державними органами і громадськими організаціями, постійного спілкування з населенням.

Список використаних джерел

1. Гуценко К. Ф. Правоохранительные органы : учеб. [для студ. юрид. вузов и факультетов] / К. Ф. Гуценко, М. А. Ковалев. – М. : Зерцало, 1999. – С. 6.
2. Гуценко К. Ф. Правоохранительные органы : учеб. [для студ. юрид. вузов и факультетов] / К. Ф. Гуценко, М. А. Ковалев. – М. : Зерцало, 1999. – С. 6–9.
3. Семенов В. М. Правоохранительные органы в СССР. – М. : Юрид. лит., 1990. – С. 28–29.
4. Соловей Ю. П. Правовое регулирование деятельности милиции в Российской Федерации : дисс. ... докт. юрид. наук. – М., 1993. – С. 145.
5. Еропкин М. И. Управление в области охраны общественного порядка. – М., 1965. – С. 83.
6. Декларация о полиции (Резолюция № 690 (1979) Парламентской ассамблеи Совета Европы «Декларация о полиции» (Страсбург, 8 мая 1979 года) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_803?test=qY4Mfbtc78fV2KfUZiUID4S7HI4qks80ms h8Ie6.
7. Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : моногр. – К. : «МП Леся», 2013. – 370 с.

Любич О. А.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Академії Державної пенітенціарної служби

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ КОДИФІКАЦІЇ ТА УКЛАДЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПОКАРАННЯ В АРМІЇ У XVIII ст.

На сьогоднішній день в Україні, як ніколи раніше, стоїть гостро питання дисципліни та покарання в армії. У зв'язку з чим є актуальним дослідження історичного досвіду становлення інституту покарання у збройних силах. Об'єктом дослідження взято російську армію XVIII ст., особовий склад якої на чверть складався із українців. Військово-каральна система Російської імперії почала формуватись на початку XVIII ст. І вже тоді стали проявлятися її недоліки.

У 1710 р. спеціально призначена посадова особа здійснювала розподіл полонених шведів, які потрапили у полон під Полтавою, по містах Сибірської губернії. Було складено «Роспись, сколько в который город швецких полонеников послать» (1711 р.), згідно якої загальна кількість іноземних військовополонених складала 11 500 чоловік. За наказом царя їх використовували на будівництві доріг і вулиць у містах, у ремісничих майстернях і школах. Шведські військовополонені збудували Невський проспект у Санкт-Петербурзі. Полонені музиканти були прийняті на петровську службу з виплатою грошового забезпечення.

Запровадивши Артикули (1715 р.) для військових своєї армії, Петро I достатньо швидко зрозумів, що вони не відповідають потребам часу і наказав скласти «новые военные артикулы». З метою виправлення законів царем була заснована комісія, офіційно названа «Комиссия 1728». До її складу, крім чиновників, входили депутати від дворянства кожної губернії [1, с. 186]. Комісія мала скласти зібране Уложення на основі національного, історично обґрунтованого законодавства. Але комісія не встигла навіть приступити до роботи – смерть Петра I припинила її існування.

Імператриця Анна Іоанівна видала Наказ від 1 червня 1730 р., у якому говорилось, що військові артикули, прийняті за життя Петра I, «...до сего времени в действо не произведены; того ради имеет комиссия оные артикулы также рассмотреть, чтобы могли потом по получении Нашей Всемилостивейшей конфирмации опубликованы и в действо произведены быть» [2]. У цьому ж році була створена військова комісія, діяльність якої полягала у зібрання матеріалів. У 1731 р. Артикули Петра I було направлено до Санкт-Петербургу на розгляд. Із донесення військової комісії Сенату від 3 серпня 1731 р. ми дізнаємось наступне: «По указу Его Императорского Величества и по пунктам из Правительствующего Сената велено сочиненные вновь военные артикулы, а действом не произведенные, рассмотреть воинской комиссии. На оные в прошлом 730-м году октября 11 дня, по определению прежде бывшего в той комиссии генералитета, определено: с приличными по оным указами направить штатскому действительному советнику барону Гиссену, да генерал-аудитору Центарову, который у сочиненья тех артикулов был. И сего 731 года апреля 13 дня послано в Высокоправительствующий Сенат от воинской комиссии доношение и требование, дабы повелено было оные из военной коллегии артикулы послать в Санкт-Петербург в воинскую комиссию с генерал-аудитором Центаровым, ибо при рассмотрении оных комиссией, с чего что в те артикулы написано, повинен объявить он, дабы в том излишнего замедления не было» [3, с. 130]. Згодом за ініціативи Мініха було складено на російській та німецькій мовах нові військові артикули, що являли собою три самостійні кодекси, тексти яких втрачено.

Під час правління Єлизавети I у 1754 р. збирається нова законодавча комісія, яка у 1755 р. «рассуждала» про «опробование» у військовій колегії планів військових артикулів,

но цим і обмежилась, а наприкінці 1759 р. припинила роботу [4, арк. 14].

Певної уваги заслуговує діяльність комісії, створеної за наказом імператриці Катерини II у 1762 році. Їй було надано особливу інструкцію, у п. 20 якої говорилось, що «по прошествии столь великого времени и знатной перемены в нравах и воспитании народа, после издания в войске содержащегося в нем устава, Артикулов и процесса, весьма видимым образом требуется в них быть поправлена и пополнена, в чем особливо учрежденная комиссия уже и упражнялась, но наступившая война до желаемого в том окончания не допустила, то ныне сей комиссии все той, прежней комиссии сочинения касающееся до сего исправления, к себе взяв, рассмотреть, сочинить и по основанию нынешнего положения войска, вновь воинский устав, Артикулы и процесс, представить к Ее Императорскому Величеству» [5]. До подібних спроб, що не принесли результатів, відноситься і проект нових військових артикулів генерал-майора Степана Язикова (1750 р.) [6].

Таким чином, починаючи з другої чверті XVIII ст. у сфері військово-кримінального права спостерігається хаотична законодавча діяльність, розпочата ще за життя Петра I і яка тривала аж до 1812 року. Тому зміни в системі військових покарань проходили окремими, розрізненими нормативними актами. Видані у наступні роки накази стосувались переважно покарання за ухилення від служби, особливо з боку рекрутів, і поведження з ними. Наказом від 23 січня 1739 р. передбачалось упійманих «из бегов» нижніх чинів, які відслужили менше року, за першу втечу карати шпицрутенами, а за наступні – за військовим Артикулом 1715 р. [7]. У відповідності з «Генеральним учреждением» про набір рекрутів у 1766 р. за бійку, пияцтво, гру у карти і подібні «предерзости» рекрут міг бути покараний батогами «по вине смотря» на розгляд начальників партій. За скоєння ж втеч він передавався до суду; у випадку добровільного повернення «в рассуждение того, что к дальним и действительным побегам намерения не имел», карався начальником батогом або тростиною «в обыкновенной препорции». Прагнучи обмежити зловживання владою та жорстокість начальників по відношенню до рекрутів, у командирів відбирали до третини грошового утримання, а також позбавляли чинів на якийсь час або назавжди, якщо наслідком таких дій була втеча рекрутів [8].

Дуже суворо каралось нанесення шкоди здоров'ю з метою ухилення від служби у армії. За законом від 24 березня 1727 р. за відсічення пальців з метою ухилю від служби було передбачено «смертная казнь через десятого человека» або вічна каторга з вирізанням ніздрів [9]. З 1730 р. для винних у «членовредительстве» рекрутів було встановлено покарання у вигляді прогону три рази скрізь стрій шпицрутенами і відправка у солдати, якщо вони були придатні до стройової служби; якщо не придатні – «ссылка в Сибирь на заводы, на вечное житье». Наказ від 1758 р. передбачав суворе покарання у вигляді виривання зубів рекрутам, які ухилялись від армії. Згодом, нестача «призывного контингента» змусила уряд у деякій мірі полегшити покарання за подібні злочини. Так, «Генеральным учреждением» про набір рекрутів у 1766 р. було встановлено, що, у випадку якщо вони залишились придатними до стройової служби, передбачалось покарання шпицрутенами «три раза через 500 человек», у іншому випадку – «плети нещадно и вечная каторга» [10].

Згідно з окремими розрізненими наказами переслідувались інші правопорушення в армії: а) «непристойные и противные разговоры против императорского величества» – покарання трьохразовим прогоном через полк – шпицрутенами [11]; б) азартні ігри у карти і «кости» – за першу гру покарання трійний штраф від суми грошей, що знаходились у грі, за другу – для офіцерів і дворян тюремне ув'язнення, для «подлых людей» – побиття батогами, за третій випадок гри – штраф і побиття «умножить вдвое», за усі наступні випадки – покарання невизначене, «еще жестче наказывать» [12]; в) хабарі або інші правопорушення («обиды»), що допускались офіцерами під час набору рекрутів, – покарання у вигляді відправки на галери [13]; г) не уставні стосунки – карались у залежності від наслідків правопорушення (звільнення з служби, із дворянського

суспільства («из бесед и собраний»), позбавлення дворянства, чинів і відправка на довічне проживання у Сибіру, конфіскація майна, позорні покарання, наприклад, «прибитие имени к виселице» [14].

Наказами від 18 червня 1753 р. і 30 вересня 1754 р. імператриця Єлизавета I призупинила застосування смертної кари, замінивши її «смертью политической», покаранням батою з відправкою «в вечную каторжную работу, с вырезанием ноздрей» [15]. Деякі дослідники вважають, що даний наказ не розповсюджувався на військовослужбовців [16]. Обґрунтовуючи подібні погляди робляться посилання на те, що в наказі фельдмаршалу Лассі від 2 серпня 1743 р. [17, с. 51], та у наказі від 30 вересня 1754 р. [18] нічого не говориться про скасування чи припинення смертної кари для військових.

Деяка лібералізація політичного життя верхівки російського суспільства другої половини XVIII ст., що стала можливою завдяки діяльності «імператриці – філософа» Катерини II, мала зворотний бік – вона негативно відобразилась на армії, створеній на принципах суворої дисципліни. У часи фаворита П.О. Зубова спостерігається занепад моралі у середовищі офіцерського складу, розквітають корупція і хабарництво [19, с. 119].

Чітка регламентація і кодифікація військового кримінального законодавства відбулась тільки в середині XIX ст. під впливом соціально-економічних і політичних змін, що проходили в країні.

Список використаних джерел

1. Петухов Н. А. Социальные и правовые проблемы становления, развития и функционирования системы военных судов России : дис. ... д-ра юрид. наук. – М., 2003. – 21 с.
2. Полное собрание законов Российской империи (далі ПСЗ РИ). – Т. 1. – № 5571.
3. Мушников А. А. Наказание в русском праве XVIII в. СПб., 1887. – 340 с.
4. Державний військовий історичний архів Російської федерації (далі ДВІА). – Оп. 121. – № 12. – Л. 14.
5. ДВІА. – Оп. 121. – Св. 17. – № 22; – Оп. 121. – Св. 14. № 12.
6. Сведения о «500 артикулах с выписки генерал-майора Степана Языкова» см.: ДВІА. – Оп. 121. – Св. 13. – № 12.
7. ПСЗ РИ. – Т. X. – № 7740.
8. ПСЗ РИ. – Т. XVII. – № 12748.
9. ПСЗ РИ. – Т. VII. – № 5050.
10. ПСЗ РИ. – Т. XVII. – № 12748.
11. ПСЗ РИ. – Т. VII. – № 5004.
12. ПСЗ РИ. – Т. IX. – № 6313.
13. ПСЗ РИ. – Т. X. – № 7482.
14. ПСЗ РИ. – Т. X. – № 7920; – Т. XI. – № 8618, 8754; – Т. XII. – № 8915, 9026; – Т. XXII. – № 16535.
15. ПСЗ РИ. – Т. XIV. – № 10306; – Т. XIII. – № 10305.
16. Загоскин Н. П. Очерк истории смертной казни в России. – Казань, 1862. – С. 65; Кистяковский А. Ф. Исследование о смертной казни. – Киев, 1896. – С. 36; Мушников А. А. – Указ. соч. – С. 135; Сергеевский Н. Д. Лишение жизни как уголовное наказание // Журнал гражданского и уголовного права. 1879. – Кн. 6. – С. 849.
17. Сергеевский Н. Смертная казнь при императрице Елизавете Петровне // Журнал гражданского и уголовного права. 1879. – Кн. 7. – С. 51-60.
18. ПСЗ РИ. – Т. XIII. – № 10305.
19. Жданов Л. Последний фаворит. Екатерина II и Зубов. – М., 2007. – 450 с.

Марисюк К. Б.,

доктор юридичних наук, професор кафедри кримінального права і процесу Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»

ПИТАННЯ ГУМАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ У БАНГКОКСЬКИХ ПРАВИЛАХ 2010 РОКУ

В умовах соціально-економічних перетворень, побудови правової, демократичної держави перед кримінально-виконавчим правом постало нове завдання: перетворення системи виконання покарань відповідно до реалій, що склалися; підвищення її відкритості; посилення охорони прав, свобод та законних інтересів засуджених; залучення до участі у їх виправленні органів державної влади, інших державних та громадських інституцій, а також окремих громадян.

Особливого значення ці напрямки розвитку кримінально-виконавчого права набули у зв'язку з інтеграцією України до Європейського Співтовариства. На важливість згаданих перетворень наголошує й Л. Оніка, пишучи, що «європейський вибір України, входження до складу Ради Європи в 1995 р. зумовили необхідність приведення законодавства та практики у відповідність до міжнародних актів і стандартів, у тому числі й у сфері виконання кримінальних покарань [1, с. 153].

Одним із найбільш значимих міжнародних нормативно-правових актів у досліджуваній сфері можуть вважатись Бангкокські правила 2010 р.

21 грудня 2010 р. Генеральною Асамблеєю ООН без голосування було затверджено Правила ООН щодо поводження з жінками-ув'язненими і заходів покарання, не пов'язаних з позбавленням волі, для жінок-правопорушників (далі – Бангкокські правила) [2].

Згадані правила доповнюють, але не замінюють Мінімальні стандартні правила ООН поводження з ув'язненими 1955 р. і Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила) [3, с. 21].

Бангкокські правила складаються з 70 правил [4, с. 117] і є першою комплексною міжнародною ініціативою, висунутою з метою привернути увагу і запропонувати напрямки забезпечення потреб жінок і дівчат в системі кримінального судочинства [2].

Не зважаючи на те, що питання реформування систем кримінальних покарань загалом, а також гуманізації останніх, не були предметом спеціального регулювання згаданого нормативно-правового акту, правила торкаються і цих проблем, хоч і лише частково.

Так, уже у вступі до цього документу прямо зазначено, що він приймається, «враховуючи альтернативи тюремному ув'язненню, передбачені у Токійських правилах, і приймаючи до уваги гендерні особливості жінок, які вступили в контакт з системою кримінального правосуддя, і відповідну необхідність звертати первинну увагу на застосування до них заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням».

Дещо далі правила зазначають, що мотивацією прийняття згаданого документу з-поміж іншого є те, що «Генеральна Асамблея приймає ці правила ... визнаючи, що певна кількість жінок-правопорушників не являють собою небезпеки для суспільства і що, як і у випадку всіх правопорушників, їх перебування у в'язниці може ще більше ускладнити їх повернення до суспільства...».

Що ж до конкретних кроків, які пропонуються розробниками досліджуваного документу, то до останніх у цій сфері можна віднести наступні:

Генеральна Асамблея

...5. рекомендує державам-членам прийняти законодавство з метою створення альтернативних тюремному ув'язненню систем і звертати першочергову увагу на

фінансування цих систем, а також на розроблення механізмів, необхідних для їх втілення;
...9. підкреслює, що при призначенні покарання чи прийнятті рішення щодо досудових заходів стосовно вагітної жінки або будь-якої особи, яка є єдиним або головним опікуном дитини, перевагу, наскільки це можливо і необхідно, потрібно надавати заходам, не пов'язаним з тюремним ув'язненням, а покарання у виді позбавлення волі потрібно призначати у тих випадках, коли злочин є тяжким або насильницьким.

Підсумовуючи, можна зазначити, що прийняття Правил ООН щодо поведження з жінками-ув'язненими і заходів покарання, не пов'язаних з позбавленням волі, для жінок-правопорушників 2010 р. стало не лише важливим кроком у боротьбі із жіночою злочинністю, а й заклало ще одну цеглину у питання гуманізації кримінальних покарань. Що ж стосується приписів, процитованих вище, то вони, очевидно, зможуть слугувати керівництвом для пенітенціарних установ у їх належній практичній діяльності.

Список використаних джерел

1. Оніка Л. Міжнародні стандарти поведження з засудженими жінками та їх імплементація в законодавство і практику виконання кримінальних покарань в Україні / Л. Оніка. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Випуск 6-1. Том 3. – С. 153–157.

2. Реформа пенитенциарной системы и гендер: обновление по Бангкокским правилам [Електронний ресурс] / Режим доступу : www.dcaf.ch/content/download/108464/1672801/file/Gender_annex_Rus.pdf

3. Іваньков І. Загальна характеристика правил ООН щодо поведження з жінками-ув'язненими і заходів покарання, не пов'язаних з позбавленням волі, для жінок-правопорушників 2010 року (Бангкокських правил) / І. Іваньков, А. Григоренко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 3. – С. 19–24.

4. Левченко К. Врахування принципів та положень Бангкокських правил ООН в процесі розвитку ювенальної юстиції в Україні / К. Левченко. // Наше право. – 2013. – № 3. – С. 117–123.

Микитенко М. С.,

викладач циклу спеціальних дисциплін
Білоцерківського училища професійної
підготовки персоналу Державної
кримінально-виконавчої служби України

СУПРОВІД НЕПОВНОЛІТНЬОГО КЛІЄНТА ПРОБАЦІЇ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

Оцінка рівня ризику скоєння повторного злочину неповнолітньою собою є найбільш складним і відповідальним моментом, оскільки саме від її результатів залежать подальші дії, які ресурси потрібно використати, та хто буде включений в континуум підтримки. Для того щоб обрати вірний вектор у роботі, отримати достовірні результати потрібно встановити довірливі та щирі відносини в першу чергу з клієнтом. Дане завдання працівник пробації може виконати лише тоді коли оволодіє у повній мірі навичками мотиваційного інтерв'ювання (МІ).

МІ – це особлива техніка консультування, коли консультант стає помічником клієнта в процесі змін, в ненав'язливій манері допомагаючи йому в процесі бесіди самостійно проаналізувати свою проблемну поведінку з різних сторін і прийняти рішення щодо того, чи варто щось змінювати у своїй поведінці.

Головними принципами МІ (АСЕЕ) є:

- Співпереживання клієнту (empathy).
- Пріоритет – клієнт.
- Уникання суперечок і спроб довести щось директивним шляхом (autonomy).
- Виявлення амбівалентності і спільна з клієнтом робота з нею (collaboration).
- Підтримка і розвиток самостійності клієнта (evocation).

Для проведення МІ працівником пробації (кейс-менеджером) розроблений алгоритм:

1. Підбираються та ставить спеціальні питання.
2. Клієнт реагує на них, виявляючи певні почуття.
3. Працівник реагує на них за допомогою емпатії.
4. Клієнт виявляє амбівалентність.
5. Працівник мотивує до прийняття рішення.
6. Клієнт самостійно приймає рішення.
7. Працівник надає підтримку прийнятому рішенню та разом з клієнтом складає індивідуальний план.

8. Клієнт демонструє результат.

Один із засновників методики МІ Вільям Міллер в процесі практичної діяльності помітив, що деякі питання швидше і сильніше, ніж інші, стимулюють зміни в мисленні, а згодом і поведінці клієнта. На основі цих питань Міллер вивів формули, що отримали назву «Відкриті питання Міллера». Згодом питання Міллера стали використовуватися як окрема (скорочена) версія МІ ситуаціях, якщо:

- клієнту треба продемонструвати «плюси» і «мінуси» його становища, тому що сам він цього не усвідомлює;
- клієнту недостатньо волі для прийняття рішення та/або якщо власна життєва ситуація здається йому «безвихідною»;
- клієнт не бажає змінюватися, хоча ситуація, що склалася, загрожує як його здоров'ю і безпеці, так і його найближчому оточенню;
- на проведення МІ мало часу;
- МІ застосовує консультант-новачок (бо це найбільш проста з модифікацій МІ).

Щоб була можливість більше приділяє уваги вербальним повідомленням клієнта, робити як поверхову, так і більш глибоку смисловою інтерпретацію того, що відбувається. З метою формулювання відповіді, яка відображає досить глибокий рівень розуміння переживань клієнта потрібно навчитися активному слуханню

Активне слухання дає змогу клієнтові отримати підтримку від консультанта й об'єктивно подивитись на ситуацію. Цей прийом дає можливість клієнтові досліджувати і усвідомлювати свої переживання, звільнитись від напруження і від почуттів, що його пригнічують.

Таким чином, консультант виявляє амбівалентність у мисленні і поведінці клієнта та спрямовує його роздуми в бік прийняття конструктивного рішення.

Як бачимо, активне слухання – це ефективний засіб психотерапевтичного впливу (втручання), який допомагає клієнтові досягти конструктивних змін.

Активний діалог полягає в з'ясуванні правильності розуміння співбесідника за допомогою уточнюючих питань, наприклад: «Поясніть, будь ласка...», «Чи правильно я Вас зрозумів, що...», «Не могли б Ви уточнити...», тощо. Іноді корисно перефразувати слова співрозмовника і поставити питання: «Якщо я правильно вас зрозумів, то... (далі формулюється думка чи почуття партнера по спілкуванню)», «Іншими словами ви...», «Можливо я помиляюсь, але мені здалося, що...».

В кінці розмови або її суттєвої частини прийом перефразування може відігравати роль підбиття підсумку, резюмування: «Таким чином, усе що ви сказали можна сформулювати ось як...», «Отже те, що вас турбує полягає в тому, що...».

Іноді виникає необхідність повернути увагу співбесідника до іншої проблеми або ж повернути розмову то головної проблеми, якщо він з тієї чи іншої причини

відволікається на сторонні, не пов'язані з обговорюваною справою деталі. У такому разі використовуються так звані переломні питання, наприклад, «Ваша думка з цієї проблеми мені зрозуміла, а тепер давайте обговоримо дещо інші питання».

Якщо співбесідник затрудняється з відповіддю, не треба наполягати й підштовхувати до негайної відповіді – це може викликати недовіру і навіть спричинити небажаний конфлікт. З іншого боку, зловживання питаннями може призвести до відчуження у стосунках працівника пробації і клієнта. Тому краще застосовувати приховані питання, тобто спонукальні чи стверджувальні речення, що по формі не є питаннями, але за змістом виконують функцію питань. Наприклад, «Хотілося б трохи більше почути про ваші стосунки з батьками», «Цікаво було б довідатись ще про ваші захоплення».

Наприкінці бесіди, слід спрямувати розмову на підбиття підсумків, вироблення спільного плану дій, подальшого обговорення піднятих проблем.

Під час практичної роботи, не обходиться без уникнення проблем, які виникли при проведенні МІ. Проблема в тому, що на початковому етапі інтерв'ювання, неповнолітні зазвичай «закриті», їм важко йти на контакт, спостерігається небажання відкривати працівнику пробації, свої внутрішні проблеми. Однак подолати штучно побудований бар'єр, за допомогою даних технік МІ, нам вдається досягти нашої мети – клієнт поступово починає відкривати себе і свої внутрішні переживання (проблеми). Для повного досягнення результату, потрібні декілька зустрічі та систематично побудована робота.

Список використаних джерел

1. Про Стандартні мінімальні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила) Резолюція Генеральної Асамблеї ООН №45/110.

2. Про Європейські правила стосовно альтернативних покарань і заходів Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи №R(92)16

3. Про Правила Ради Європи з пробації Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи №CM/(2010)1

4. Вступ до соціальної роботи: навч. посіб. / Т. В. Семигіна, І. І. Мигович, І. М. Грига та ін.; за ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. – К. : Академвидав, 2005. – 303 с.

5. Стідз Г. Оцінка ризиків і потреб дітей в конфлікті з законом : методичні рекомендації / Г. Стідз, Л. Солопова, О. Кочура, 2014. – 28 с.

Михайлик Д. О.,

аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності Харківського національного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ПРОЦЕСІ

Події останніх двох десятиліть, стрімкі зміни векторів формування національної політики у сфері протидії злочинності (кримінально-правової, кримінально-процесуальної, кримінально-виконавчої) дають підстави констатувати, що досі вітчизняна система кримінальної юстиції (у т. ч. кримінального провадження, судочинства й виконання покарань) переживає кризу. У зв'язку з цим на рівні як законодавчих ініціатив, верховної політичної волі й ініціатив громадського сектора вживаються активні спроби її подолати і вивести національну систему кримінальної юстиції на якісно новий рівень, що зробити без урахування досягнень теоретичної науки і законотворчої практики видається досить складним.

Тому досконале правове регулювання відповідної сфери правовідносин (а особливо якщо це міжгалузеве правове регулювання, яким і є власне інститут процесуальних дій суду у кримінально-виконавчому процесі) має бути поставлено на порядок денний у системі будь-яких реформ, що нині проводяться під егідою зацікавлених органів державної влади в Україні.

Слід зазначити, що правове регулювання процесуальних дій суду у кримінально-виконавчому процесі сьогодні залишається однією із найменш розроблених сфер. Такий стан наукових розробок за цим напрямом пов'язаний як з об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. Водночас, актуальні проблеми, пов'язані з виконанням та відбуканням покарань, судовим контролем на стадії виконання вироку й покарань, у вітчизняній та зарубіжній науці досліджували і продовжують досліджувати.

Правове регулювання процесуальних дій суду у кримінально-виконавчому процесі складають: Конституція України, закони України, акти Президента України і Кабінету Міністрів України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані відповідно до них нормативно-правові акти Міністерства юстиції України.

Міжнародні правові акти у сфері прав людини, боротьби зі злочинністю та поведіння з правопорушниками посідають особливе місце в системі правового регулювання процесуальних дій суду у кримінально-виконавчому процесі.

По-перше, вони виступають одним з основних факторів, що визначили реформування кримінально-виконавчої системи в пенітенціарну на сучасному етапі, загальні засади дотримання прав людини та громадянина у процесі застосування до осіб примусових заходів (кримінальних покарань, пробації, запобіжних заходів).

По-друге, міжнародні правові акти містять у своїх нормах вироблений роками гуманний і схвалений міжнародною спільнотою механізм правового впливу на особу засудженого з метою досягнення соціально значимої мети – виправлення і ресоціалізації засуджених. Саме такий механізм при реалізації судом процесуальних дій у кримінально-виконавчому процесі та прийнятті за їх результатом відповідних процесуальних рішень дає змогу відійти від каральної сутності кримінально-виконавчого процесу (закладеного за радянських часів) й перейти до його європейсько орієнтованої пенітенціарної спрямованості.

У цьому зв'язку окремі вчені-пенітенціаристи визначають міжнародно-правові стандарти поведіння із засудженими як алгоритм гуманізації вітчизняного кримінально-виконавчого законодавства [1, с. 55–86] або як правові орієнтири реформування кримінально-виконавчої системи [2, с. 365–386].

По-третє, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, про що зазначає ч. 1 ст. 9 Конституції України.

Окрім того, ст. 2 КВК України закріплює норму, що кримінально-виконавче законодавство України складається також із чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Пункт «б» ч. 2 ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України» вказує, що ратифікації підлягають міжнародні договори України, що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина [3]. Із цього, безумовно, випливає, що всі міжнародні договори (незалежно від форми й найменування: договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо) стосовно поведіння із засудженими (як з громадянами України, так і з громадянами інших держав чи осіб без громадянства) повинні бути ратифіковані.

Частина 1 ст. 19 Закону встановлює, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. У свою чергу, ч. 2 ст. 19 застерігає, що якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж

ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Ці норми містяться як в універсальних міжнародно-правових актах, що регулюють різні питання, так і в окремих двосторонніх міжнародних договорах, що укладаються з тих чи інших аспектів кримінального судочинства. Вони регулюють різні питання взаємодії українських правоохоронних органів із зарубіжними, визначають межі дії українського кримінально-процесуального закону, встановлюють права та обов'язки учасників кримінального процесу, уточнюють порядок здійснення в Україні процесуальних дій з «іноземним елементом». До сфери міжнародно-правового регулювання входять усі стадії кримінального процесу [4, с. 41].

Як влучно зазначено професором А. Х. Степанюком, однією з особливостей сучасної цивілізації є становлення правових систем на основі загальноновизнаних світовим співтовариством загальнолюдських цінностей, на базі ліберально-юридичного праворозуміння, що виходить із принципів верховенства права, панування закону, визнання й дотримання прав і свобод людини. Про те, що в основі правових принципів лежать загальнолюдські цінності, свідчить низка міжнародних актів [5, с. 181].

Отже, фундаментальні засади розумінні прав людини, особливо в тих сферах, де найбільшою мірою обмежуються їхні права і свободи, у зв'язку із вчиненням ними кримінальних правопорушень, засудженням, іншими правовими станами, пов'язаними з участю у кримінальному провадженні, визнаються міжнародною спільнотою й вміщені у документах, які у світовій практиці іменуються «міжнародними стандартами...» і далі за назвою вказується сфера їхньої дії.

Список використаних джерел

1. Полищук Н. И. Гуманизация исполнения наказания в виде лишения свободы в отношении осужденных женщин : моногр. / Н. И. Полищук, Н. А. Иванова. – Рязань : Академия ФСИН России, 2012. – 208 с.

2. Лелюх В. Ф. Российская уголовно-исполнительная система: социальные проблемы реформирования : дисс. ... доктора социол. наук : 23.00.02 / Лелюх Владимир Федорович. – Кемерово, 2006. – 508 с.

3. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.

4. Бирюков П.Н. Нормы международного уголовно-процессуального права в правовой системе Российской Федерации. Воронеж: Воронежский государственный университет, 2000. – С. 41.

5. Степанюк А. Ф. Всеобщая декларация прав человека и принципы деятельности органов и учреждений исполнения наказаний / А. Ф. Степанюк // Проблемы законности. – 1998. – Вып. 36. – С. 181–190.

Мозговий В. І.,

кандидат психологічних наук, доцент
кафедри психології Академії Державної
пенітенціарної служби

ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДКВС

Реформування розвитку системи органів виконання покарань передбачає переорієнтацію всієї суті діяльності кримінально-виконавчої служби з покарання злочинця на забезпечення суспільства шляхом створення умов для його виправлення та ресоціалізації [1]. Фундаментальна концепція передбачає відхід від каральної суті в'язниці

і переорієнтацію на європейські стандарти організації соціальної роботи з засудженими на основі безумовного дотримання прав і свобод особистості, організацію корисності відбування покарання і ефективності підготовки засудженого до життя в суспільстві. Виникає логічна потреба у концептуальних змінах формування і підготовки відповідного кадрового потенціалу, як для пенітенціарної служби, так і для всіх інших органів виконавчої влади, які ще було закладено в Стратегії державної кадрової політики на 2012-2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 1 лютого 2012 р. № 45/2012 [2]. Отже, сучасна система професійно-психологічної підготовки майбутнього співробітника органів та установ виконання покарань щодо реалізації ним своїх професійних функцій вимагає, як мінімум, на трьох основних рівнях: – світоглядному, який відповідатиме за: формування професійної свідомості майбутніх фахівців; забезпеченні засвоєння норм, зразків, правил поведінки у професійному середовищі і поза службою; стійку систему цінностей та мотиваційних установок, яка б ґрунтувалась на вимогах професійної етики; – професійному, спрямованому на опанування необхідного обсягу знань, технологію здійснення практичної діяльності, формування педагогічної і психологічної культури поведіння із засудженими, членами службового колективу, представниками громадськості тощо; – особистісному, мета якого – розвиток значущих професійно-важливих якостей, зокрема, гуманістичної спрямованості, “діалогічності” як центрального її компонента, здатності до професійної ідентифікації [3, с. 15].

Особистісний рівень є одним із важливіших, який з одного боку передбачає наявність таких важливих природніх якостей, як нервова-психічна стійкість, емоційна стабільність, наявність комунікативних здібностей, природна кмітливість та інші. З іншого, можливість розвивати на цьому підґрунті такі особистісні риси, як толерантність, емпатія, людяність та інші складові професійно-психологічної компетентності майбутнього фахівця пенітенціарної системи.

Професійно-психологічні вимоги до персоналу ДКВС передбачають також формування певних знань, вмінь та навичок.

Так, співробітник ДКВС повинен знати особливості соціально-психологічних та емоційних станів різних категорій засуджених; соціально-психологічних особливостей взаємодії персоналу ДКВСУ з різними громадськими організаціями; власні особистісні особливості, які сприяють досягненню успіху у його професійній діяльності. Він повинен уміти давати оцінку проблемній ситуації, в якій знаходиться засуджений; шукати і здійснювати шляхи благополучного вирішення різноманітних проблем, як за допомогою актуалізації особистісних соціально-психологічних ресурсів засуджених, так і зі здійсненням необхідних змін в їх найближчому оточенні; вибирати адекватні способи взаємодії із засудженими, колегами по роботі, іншими представниками громадських організацій; усвідомлювати і контролювати соціальну та психологічну поведінку засуджених в проблемних ситуаціях; володіти методами впливу на засудженого та соціальне середовище; володіти механізмами саморегуляції, необхідної для успішного виконання своєї професійної діяльності.

Таким чином, професійно-психологічні вимоги до майбутнього працівника ДКВСУ – це інтегративна здатність його особистості адекватно оцінювати навколишню дійсність на основі повноти психологічних та професійних знань про неї; усвідомлювати і контролювати свою соціально - психологічну поведінку та розуміти психологію поведінки засуджених; приймати самостійні рішення у вирішенні як життєвих так і професійних проблем; прогнозувати наслідки своїх дій та нести за них особистісну відповідальність; розуміти психологічні механізми виникнення різноманітних емоційних та поведінкових станів засуджених; ефективно взаємодіяти з оточуючим світом; визначати адекватну самооцінку, узгоджену з рівнем домагань; емпатію та толерантність по відношенню до засуджених.

Список використаних джерел

1. Питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 6 квіт. 2011 р. № 370 // Офіц. вісн. Президента України. – 2011. – № 11. – С. 567.
2. Стратегія державної кадрової політики – основа модернізації країни : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 31 трав. 2012 р. : до 15-річчя галузі науки “Державне управління”. – К. : НАДУ, 2012. – 572 с.
3. Психологічні особливості забезпечення особистісної самореалізації майбутніх психологів у процесі фахової підготовки: дис. кандидата психол. наук:19.00.07 / Людмила Вікторівна Мова. – К., 2003. – С. 15–18.

Мотильов І. Г.,

інспектор (по роботі з персоналом)
Орджонікідзевського районного відділу м.
Запоріжжя підрозділу КВІ управління ДПтС
України в Запорізькій області

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

Боротьба зі злочинною поведінкою неповнолітніх в Україні є нагальною проблемою сучасності та потребує детального вивчення та аналізу для ефективної роботи в сфері профілактики та попередження даного негативного явища. Аналіз протиправної поведінки неповнолітніх в Україні показує, що в період незалежності її рівень зріс (період 90-х років), але на сьогодні спостерігається стабілізація цих показників. Вивченням особливостей протиправної поведінки неповнолітніх займалися такі науковці, як Ю. М. Антонян, С. О. Гарькавець, С. Л. Дановський, В. М. Кудрявцев, В. В. Лунєєв, Г. М. Міньковський, Є. В. Петухов, А. П. Тузов.

Злочинність неповнолітніх є самостійною кримінологічною проблемою, головним чином через відмінність від злочинності дорослих зумовлену віком правопорушників та їх психологічним станом. Слід зазначити, що спостерігається тенденція до «омоложення» певних видів злочинів, вчинених саме неповнолітніми (крадіжки, зґвалтування, розбійні напади). Також збільшилась кількість правопорушників жіночої статі.

Головними причинами зазначеної вище тенденції слід вважати соціально-економічний стан країни, негативний вплив сім'ї, зменшення авторитету навчальних закладів та підвищення злочинної мотивації більш дорослими правопорушниками.

Мотиваційна сфера особистості – є головним поняттям для кримінологічної характеристики рушійної сили протиправної поведінки особи. Як зазначають Г. М. Міньковський та А. П. Тузов, мотивація правопорушуючої поведінки неповнолітніх має суттєву специфіку відносно аналогічної мотивації дорослих [1]. Своєрідність мотивації неповнолітніх характеризується імпульсивністю та ситуаційністю мотивів поведінки, вплив факторів самоствердження, значимість групової інтеграції в мотивації поведінки, значимість наслідування. В основі мотивації правопорушуючої поведінки неповнолітніх знаходяться потреби – суб'єктивні явища, спонукаючі до діяльності.

У зв'язку з особливістю нервової системи неповнолітніх, а саме з її формуванням у більшості підлітків проявляється нестійкість почуттів, збудливість, прагнення до самоствердження, орієнтація на групу, уразливість до зовнішнього впливу. Таким чином більшість підлітків потрапляють під вплив дорослих, які перебувають у конфлікті з законом (9 % злочинів неповнолітні, які перебувають на обліку кримінально-виконавчої інспекції, вчиняють у групі за участю дорослих), та стають знаряддям вчинення злочинів (збільшення кількості кваліфікованих злочинів – «квартирних крадіжок») [2].

Невипадково кримінальне законодавство України передбачає відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (ст. 304 кримінального кодексу України) та визначає як тяжкий злочин [3]. Розвиток суспільства передбачає й розвиток інтересів та потреб, які стають рушійною силою осіб. На сьогодні гостро стоїть питання вирішення проблеми боротьби неповнолітніх з задоволенням потреб у пошуках «гострих» відчуттів, головною причиною розвитку чого стає широке використання та безлімітна можливість використання мережі Internet. Суть проблеми полягає в наслідуванні прикладу багатьох Internet-блогерів та осіб, які викладають у глобальну мережу відео власного життя, деколи аморальних вчинків та подекуди й неправомірних дій. Через це ми маємо проблему жорстокого поводження з тваринами, зґвалтування, випадки алкоголізму, наркоманії, токсикоманії, які стають підґрунтям до вчинення протиправних дій неповнолітніми.

Анонімні анкетування проведені з учнями загальноосвітніх шкіл співробітниками Міністерства внутрішніх справ показує, що більшість підлітків вважають, що хуліганство не можна кваліфікувати, як злочин, а нецензурні висловлювання у громадських місцях не вважають правопорушенням. З вищевказаного можна з впевненістю говорити про низький рівень правової обізнаності неповнолітніх та профілактичної роботи, яка проводиться в школі та сім'ї. цю саму тезу закріплено в статті 68 Конституції України – «Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності» [4].

Зміст потреб та інтересів неповнолітнього в більшості випадків визначається умовами життя та виховання. Соціологічні дослідження вказують на те, що більшість неповнолітніх, які перебувають у конфлікті з законом виховувались у неповній або неблагополучній сім'ї. Отже вдосконалення потребує не тільки система профілактики протиправної поведінки неповнолітніх, а й система впливу на батьків (опікунів) щодо відповідного виховання неповнолітніх. Згідно ч. 1 ст. 3 Сімейного кодексу України, сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Отже саме в сім'ї проводиться основна виховна робота з неповнолітніми особами та саме батьки мають першочерговий обов'язок виховання дитини в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини, що передбачається ч. 1 ст. 150 Сімейного кодексу України [5]. Статистичні дані щодо криміногенного та соціально-демографічного складу неповнолітніх, які перебувають у конфлікті з законом показують, що 59% неповнолітніх щодо яких проводиться профілактична робота виховуються у неповній сім'ї, 15% – у неблагополучній сім'ї, 8% – діти-сироти [2]. Отже виникає необхідність проводити профілактичну роботу не тільки з неповнолітніми, а й батьками (опікунами).

Ще однією причиною протиправної поведінки неповнолітніх слід вважати різний соціально-економічний стан суспільства нашої держави. Прагнення до негайного задоволення потреб стає стимулом до активних дій не тільки неповнолітніх, а й дорослих. З урахуванням поганої обізнаності неповнолітніх про правову відповідальність за вчинення протиправних дій ми маємо факти порушення не тільки адміністративного, але, що найсумніше, кримінального законодавства.

Отже, зважаючи на вищевикладене слід зазначити на ряд негативних факторів, які стають причинами протиправної поведінки неповнолітніх. Це, зокрема, соціально-економічний стан країни, особливості кримінологічної характеристики злочинності неповнолітніх, погана обізнаність основ національного законодавства, що регламентує юридичну відповідальність неповнолітніх, низький рівень мотиваційної сфери. Головною метою профілактичної роботи з неповнолітніми правопорушниками має стати досягнення змін мотивації та пріоритетів. Яким чином цього можна досягти?

По-перше, необхідно використовувати досвід минулих років (не слід забувати про національний досвід). Ще в минулому столітті схожа ситуація спіткала країни шойно створеного Радянського Союзу. Головним чином проблема полягала в недосконалому законодавстві та незайнятості неповнолітніх верств населення, збільшення чисельності безпритульних та збільшення кількості злочинів вчинених групою неповнолітніх осіб. Вдосконалення законодавства та приведення його до вимог часу стало довготривалим

процесом, який залежав не тільки від законодавчого закріплення норм, а й від їх практичної реалізації. Проблема незайнятості неповнолітнього населення потребувала виважених рішень та належного контролю за їх виконанням. Головним та найбільш правильним рішенням стало створення фабричних навчальних закладів, професійно-технічних закладів та шкіл для всіх верств населення (створення закладів народної освіти).

По-друге, збільшення індивідуальної профілактичної роботи з неповнолітніми, які перебувають у конфлікті з законом, та з «групою ризику». На сьогодні збільшується тенденція до елементарної відписки та шаблонних профілактичних бесід з всіма неповнолітніми, головною задачею яких стає залякування відповідальністю. Для отримання ефективних результатів в процесі профілактики злочинності неповнолітніх повинен стати індивідуальний підхід до кожного. Розуміючи проблеми неповнолітніх – тих, які перебувають у конфлікті з законом, та «групи ризику», ми маємо змогу впливати саме на причини злочинності, а не «лікувати симптоми».

По-третє, під час роботи з неповнолітніми, які перебувають на обліку уповноваженого органу з питань пробації, або на профілактичному обліку відділу молодіжної превенції, необхідним інструментом стає форма оцінки ризиків та потреб. Головним пріоритетом є можливість визначення причин вчинення злочину та прослідкувати тенденцію змін під час роботи з неповнолітнім. Після проведення оцінки складається індивідуальний план профілактичної роботи з неповнолітнім, але він складається в більшій мірі для інспектора, який проводить профілактичну роботу. Для більшої ефективності використання індивідуального плану роботи з неповнолітнім потрібно показати підобліковому необхідність його виконання. Виникає питання як це зробити, якщо неповнолітній не бажає співпрацювати. На перших етапах така ситуація має місце бути, але для отримання певних позитивних результатів потрібно створити умови для його заохочення. Тобто необхідно заключити угоду – прописати систему заохочень та санкцій за виконання певних пунктів індивідуального плану роботи.

Створення та використання нових способів та методів профілактичної роботи є необхідною умовою для отримання позитивних результатів в боротьбі з злочинністю неповнолітніх. Але частина змін в профілактичній роботі залежить не тільки від самого неповнолітнього або особи, яка цю роботу проводить. Велика частина успіху в цій роботі залежить від держави та від органів, які наділені відповідними повноваженнями.

Список використаних джерел

1. Миньковский Г. М. Профилактика правонарушений среди несовершеннолетних / Г. М. Миньковский, А. П. Тузов. – К. : Политиздат Украины, 1987. – 215 с.
2. Статистичні дані криміногенного складу засуджених, щодо яких виконуються судові рішення протягом 2015–2016 рр. в Україні / Державна пенітенціарна служба України. – 2016. – 30 с.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

Мірошниченко О. М.,
кандидат психологічних наук, доцент,
начальник кафедри психології Академії
Державної пенітенціарної служби

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ВЧИНЕННЯ ПОВТОРНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ З МЕТОЮ ПСИХОКОРЕКЦІЇ ПОВЕДІНКИ

Дослідження у багатьох країнах світу в галузі корекційної роботи з молодими правопорушниками підтверджують, що підлітки, які вступають у конфлікт з законом, часто стикаються з певними труднощами, які повинні бути виявлені й усунені, щоб запобігти скоєнню ними нових правопорушень. Саме для цього фахівці вивчають фактори, що спонукають особу до протиправної поведінки й оцінюють її криміногенні потреби.

Всебічна оцінка повинна враховувати як характер злочину, скоєного неповнолітньою особою, так і обставини її особистого життя, зокрема її погляди і переконання. Такий підхід забезпечує чітке уявлення про характер необхідного втручання, що, своєю чергою, допоможе підліткові повернутись до повноцінного суспільного життя і стати законослухняним громадянином.

Саме тому на перший план при роботі з засудженими має виступати не каральна сторона позбавлення волі, а запровадження адекватного рівня нагляду у поєднанні з необхідними соціально-виховними та психологічними заходами. У переважній більшості країн критерієм необхідного рівня нагляду виступає показник ризику вчинення нового злочину, який визначається у процесі так званого кейс-менеджменту. Останній являє собою динамічний, добре скоординований, цілеспрямований та гнучкий оціночний підхід, який включає весь комплекс послуг, що можуть спрямовуватись на задоволення потреб засуджених у реабілітації та ресоціалізації. Кейс-менеджмент є керівництвом для втручання, покликаний зменшити ризик повторних злочинів та забезпечити якісне піклування про засудженого шляхом послідовного планування, здійснення та припинення надання послуг у межах вироку [1].

З цією метою у багатьох країнах розроблені та доволі успішно використовуються різноманітні інструменти оцінки ступеня ризику (вірогідності) вчинення нового злочину особами, засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, а також тими, що відбули покарання у виді обмеження або позбавлення волі і повернулися в суспільство.

В Україні подібні методики на загальнодержавному рівні не застосовувались, хоча їх окремі елементи впроваджувались на рівні експериментів в окремих органах виконання покарань [5]. Натомість, розробка інструментарію для оцінки ризиків та потреб осіб, які вчинили злочини, міститься й у міжнародних документах, приміром, Рекомендації СМ/Рес (2010) Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи щодо пробації (прийнята Комітетом Міністрів 20 січня 2010 року на 105 засіданні заступників міністрів) [6].

Враховуючи орієнтування Державної кримінально-виконавчої служби України на запозичення прогресивних європейських підходів до роботи із засудженими [4], в тому числі й намагання ініціювати розробку системи оцінки ризиків і потреб правопорушників [2], доцільним є аналіз наявних в теорії та практиці інших країн основних інструментів такого характеру, бо саме так можна уникнути проблем при їх запровадженні.

Інструменти оцінки ризиків були вперше впроваджені у Канаді ще у 1977 році, після введення в кримінальне законодавство поняття «небезпечний злочинець» і виникнення необхідності виділення таких осіб із загальної маси злочинців. З тих пір оцінки ризиків проводяться при вирішенні багатьох питань – починаючи від розподілу в

колонію і закінчуючи подачею заяви на умовно-дострокове звільнення.

У Великій Британії застосовується єдина стандартизована Міністерством юстиції система оцінки ризиків та потреб. Слід зазначити, що саме досвід цієї країни і впроваджується в Україні відносно неповнолітніх засуджених (Форму оцінки розробили Канадські експерти Проекту «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні»).

Форма оцінки і супроводу неповнолітньої особи – структурований інструмент, що застосовується для збору і аналізу повної інформації про неповнолітню особу з метою виявлення конкретних криміногенних факторів ризику і потреб, які сприяють протиправній поведінці.

Криміногенні фактори – це характеристики неповнолітньої особи, її особистої ситуації та оточення, які зазвичай вказують на існування ризиків скоєння повторного злочину або повернення неповнолітньої особи до протиправної поведінки.

Метою такої оцінки є: встановлення ймовірності повторного вчинення злочину; ідентифікація і класифікація соціальних і особистих проблем людини, що мають відношення до злочину; оцінка ризику серйозної шкоди, ризику по відношенню до індивідуума та інших ризиків; ідентифікація факторів, які зменшать ризик шкоди від злочинця; висвітлення проблем, які потрібно вирішити у роботі з злочинцем; визначення потреб для подальшої оцінки фахівцем; визначення змін протягом періоду спостереження / покарання.

Фахівці і вчені виділили сім основних факторів, що впливають на вчинення повторних злочинів: житло (його відсутність), освіта (його відсутність), залежності, фізичне і розумове здоров'я, позитивне оточення (його відсутність), фінанси (зобов'язання, борги), поведінка і мислення. Для жінок додатковими показниками вважаються: побутове насильство, заняття проституцією та торгівля людьми. У складних випадках експерти рекомендують застосовувати розширену систему оцінки, що складається з 12 потенційно актуальних чинників:

1. Проблеми з житлом
2. Сімейні та особисті відносини
3. Освіта, навчання та працевлаштування
4. Місцевість проживання
5. Спосіб життя
6. Зловживання небезпечними речовинами
7. Фізичне здоров'я
8. Стан емоційного і психічного здоров'я
9. Сприйняття себе та інших
10. Мислення та поведінка
11. Ставлення до правопорушень
12. Мотивація до змін

Саме над усуненням негативних факторів і працюють менеджери пробації, а також співробітники в'язниць. Але виявлення високого ступеня ризику аж ніяк не означає, що особа буде більш обмеженою у правах або можливостях, навпаки, для таких засуджених коло можливостей буде максимально збільшене. Цікаво, що висока ступінь ризику вчинення нового злочину не вважається підставою для відмови у достроковому звільненні з в'язниці. Це стане лише орієнтиром для визначення напрямків роботи з ним на волі, оскільки практично всі засуджені, звільнені з в'язниць, показують високий і дуже високий ступінь ризику вчинення повторного злочину.

Підводячи підсумок, можемо констатувати, що аналіз усіх існуючих в даний час методик оцінки ризиків та потреб правопорушників дозволяє стверджувати, що:

- жодна з них не є універсальною і забезпечує гарантований результат;
- отримані результати підлягають перевірці з різних джерел інформації;
- всі інструменти базуються на визначенні причин і умов вчинення злочинів

стосовно конкретного злочинця, оскільки вплив саме на них і робить можливим зниження ризику рецидиву;

– для кожної країни методика оцінки ризиків повинна враховувати національні особливості, в тому числі і в кримінальній сфері.

Список використаних джерел

1. Andrews D. A. Bonta J. Hoge R. D. Criminal Justice and Behavior. Ottawa, 1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bcotn.org/subcommittees/csct/rehabilitation_and_reintegration_of_offenders.pdf. –

Заголовок з екрана.

2. Допомога в оцінці ризиків та потреб умовно засуджених на Харківщині [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/kha/uk/publish/article/86524>. – Заголовок з екрана.

3. Закон України «Про пробацію» від 05.02.2015 № 160-VIII ухвалено Верховною Радою України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19). – Заголовок з екрана.

4. Про реалізацію компоненту «Впровадження в Україні елементів служби пробації» у рамках спільного проекту «Підтримка в'язничної реформи в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/>. – Заголовок з екрана.

5. Прокопенко Н. М. Гуманізація кримінального судочинства шляхом розвитку елементів служби пробації та реалізації програм примирення потерпілих та правопорушників: Методичні матеріали / Автори-упорядники: А. О. Горова, Н. М. Прокопенко, Д. В. Ягунов. – К. : Український центр порозуміння – Міжнародний Фонд «Відродження», 2007. – 64 с.

6. Рекомендації СМ/Рес(2010) Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи щодо пробації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Prisons_recommendations_ru.pdf.

Мушкименко А. П.,

кандидат юридичних наук, голова правління громадської організації «Всеукраїнський центр правової допомоги «Громадський захисник»

ОКРЕМІ ПРАКТИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

Громадський контроль за дотриманням прав людини в процесі діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, участь представників громадськості у виробленні та реалізації управлінських рішень, активне залучення громадських організацій до розробки нормативно-правових актів – не тільки передбачені національним законодавством та міжнародними актами можливості, а й нагальна необхідність сьогодення в нашій державі. Особливо це стосується такої специфічної сфери, як правовідносини в процесі виконання та відбування кримінальних покарань.

Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виправних колоніях, арештних домах, виправних центрах та слідчих ізоляторах здійснюють спостережні комісії, які діють на підставі Кримінально-виконавчого кодексу України та Положення про спостережні комісії (далі по тексту Положення), що затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2004 р.

за № 429 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2010 р. № 1042), а у виховних колоніях – піклувальними радами. У випадках, встановлених Кримінально-виконавчим кодексом України та законами України, громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань можуть здійснювати громадські об'єднання.

Отже, основною інституцією, що має здійснювати громадський контроль за дотриманням прав засуджених у виправних колоніях, законодавець визначив спостережні комісії.

Пункт 4 Положення визначає такі функції для спостережних комісій:

4. Відповідно до покладених завдань спостережні комісії:

1) погоджують:

– постанови начальника кримінально-виконавчої установи закритого типу (далі – виправна колонія) щодо зміни умов тримання засуджених осіб у межах однієї виправної колонії, якщо постанови передбачають збільшення обсягу встановлених обмежень і більш суворі умови тримання;

– подання адміністрації виправної колонії щодо переведення засуджених осіб до виправної колонії з вищим рівнем безпеки;

– постанови начальника виправної колонії щодо надання дозволу на проживання за межами виправної колонії засудженим жінкам на час звільнення від роботи у зв'язку з вагітністю і пологами, а також до досягнення дитиною трирічного віку та скасування такого дозволу;

2) разом з органами і установами виконання покарань вносять до суду за місцем відбування покарання засудженими особами подання щодо:

– умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким;

– звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років;

3) сприяють адміністрації установ виконання покарань у:

– проведенні соціально-виховної роботи із засудженими особами, організації їх загальноосвітнього та професійно-технічного навчання;

– залученні громадських організацій, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та громадян до надання допомоги у створенні належних умов для тримання засуджених осіб, їх матеріально-побутовому та медико-санітарному забезпеченні, здійсненні оздоровчо-профілактичних заходів;

– створенні додаткових робочих місць для залучення засуджених осіб до суспільно корисної праці;

– підготовці засуджених осіб до звільнення;

4) на підставі інформації органів і установ виконання покарань ведуть облік осіб, умовно-достроково звільнених від відбування покарання, організують громадський контроль за поведінкою таких осіб та проведення виховних заходів за місцем їх роботи (навчання) і проживання протягом невідбутої частини покарання;

5) здійснюють заходи соціального патронажу щодо осіб, звільнених від відбування покарання, сприяють розвитку мережі центрів соціальної адаптації та інших установ і організацій, діяльність яких спрямована на надання таким особам допомоги у соціальній адаптації;

6) інформують громадськість через засоби масової інформації про результати своєї роботи та про стан дотримання прав людини, захист основних свобод і законних інтересів засуджених осіб під час виконання кримінальних покарань;

7) виконують інші функції відповідно до законодавства.

Разом з тим, 19 листопада 2012 року вступив у силу новий Кримінально-процесуальний кодекс України (далі за текстом КПК) та з цього моменту виникла

ієрархічна колізія між нормами КПК та вищезгаданої Постанови КМУ від 10.11.2010 року за № 1042. А саме, відповідно до ст. 537 нового КПК України, питання про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, про звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей до трьох років визначені питаннями, які вирішуються судом під час виконання покарань. Порядок вирішення судом вказаних питань регламентований ст. 539 нового КПК України. Зокрема частина 1 зазначеної ст. 539 КПК України вказує, що питання, які виникають під час та після виконання вироку вирішуються судом за клопотанням (поданням) прокурора, засудженого, його захисника, законного представника, органу або установи виконання покарань, а також інших осіб, установ або органів у випадках, встановлених законом. У вирішенні питань про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, про звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей до трьох років, – законом є стаття 154 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі КВК України). Частина 3 вказаної статті 154 КВК України вказує, що для умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, орган або установа виконання покарань надсилає подання до суду у порядку, встановленому кримінально-процесуальним законодавством, тобто відповідно до частини 1 статті 539 нового КПК України – без погодження зі спостережними комісіями (без спільного подання до суду). Частина ж 10 статті 154 КВК України, що є встановленим законом в контексті порядку звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей до трьох років, передбачає спільне подання адміністрації і спостережної комісії.

Наступна колізія полягає в тому, що умовно-дострокове звільнення, як це витікає з положень Кримінального та Кримінально-виконавчого кодексу України, є безумовним видом звільнення, що передбачає покладання на засудженого лише одного обов'язку – не вчинити новий злочин. Жодний нормативний акт не примушує звільненого перебувати під громадських контролем. В той же час, підпункт 4 пункту 4 Положення про спостережні комісії покладає на спостережні комісії обов'язок організовувати громадський контроль за поведінкою умовно-достроково звільнених осіб протягом невідбутої частини покарання.

Спостережна комісія в новому КПК України згадується лише в частині 4 статті 539 як інституція що тільки повідомляється про час та місце розгляду клопотання (подання) з питань, які вирішуються судом під час виконання покарань і то, тільки у випадку, якщо в суді розглядається погоджене зі спостережною комісією клопотання.

Таким чином за принципом юридичної логіки «*Lex superior derogat legi inferiori*» (лат). – «вищий по силі закон відмінює закон, нижчий по силі», оскільки Постанова КМУ що затвердила Положення про спостережні комісії є нижчим за силою нормативно-правовим актом ніж відповідні статті в новому КПК України та КВК України, то підпункт 2 пункту 4 Положення про спостережні комісії в частині спільного подання щодо умовно-дострокового звільнення або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким та підпункт 4 пункту 4 Положення про спостережні комісії в частині організації громадського контролю за поведінкою осіб умовно-достроково звільнених від відбування покарання не є законними, а в частині звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей до трьох років є законним.

Надієнко О. І.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права Запорізького національного технічного університету

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

Важливим чинником покращення пенсійного забезпечення та прискорення соціально-економічного розвитку країни є система недержавного пенсійного забезпечення. Введення в дію з 1 січня 2004 р. Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» № 1057 від 9 липня 2003 р. (далі – Закон № 1057) [1] обумовило початок її функціонування у належному правовому полі та формування добровільних пенсійних накопичень громадян шляхом власних внесків і відрахувань роботодавців. Законом передбачена можливість робити зазначені внески на пенсійні депозитні рахунки громадян в установах банків, в страхові організації, з якими укладено договір страхування довічних пенсій, а також у недержавні пенсійні фонди.

Здійснення приватного пенсійного забезпечення банківськими установами відбувається шляхом відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних коштів у межах сум, гарантованих законодавством.

Страховими організаціями недержавне пенсійне забезпечення здійснюється шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду (ст. 2 Закону № 1057).

Основу ж системи недержавного пенсійного забезпечення складають недержавні пенсійні фонди. Згідно Закону № 1057 недержавні пенсійні фонди в Україні можуть утворюватись як відкриті, корпоративні та професійні. Фонди створюються на підставі рішення засновників та не мають на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між засновниками. Недержавне пенсійне забезпечення є для фондів виключним видом діяльності. Проведення недержавними пенсійними фондами іншої діяльності, не передбаченої Законом, забороняється. Активи фонду формуються за рахунок внесків до фонду та прибутку (збитку) від інвестування внесків (ст. 6 Закону № 1057).

Засновником відкритого недержавного пенсійного фонду можуть бути одна чи декілька юридичних осіб, крім тих, чия діяльність фінансується за рахунок Державного бюджету України чи місцевих бюджетів. Засновником корпоративного фонду може бути юридична особа-роботодавець або декілька юридичних осіб-роботодавців, до яких можуть приєднуватися роботодавці-платники. Засновником професійного недержавного пенсійного фонду можуть бути об'єднання юридичних осіб-роботодавців, об'єднання фізичних осіб, включаючи професійні спілки (об'єднання професійних спілок), або фізичні особи, пов'язані за родом їхньої професійної діяльності (ст. 8 Закону № 1057).

Учасниками відкритого недержавного пенсійного фонду можуть бути будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їхньої роботи; учасниками корпоративного фонду – виключно фізичні особи, які перебувають (перебували) у трудових відносинах з роботодавцями-засновниками та роботодавцями – платниками фонду; учасниками професійного фонду – фізичні особи, пов'язані за родом їхньої професійної діяльності, визначеної у статуті фонду (ст. 1 Закону № 1057).

Фахівці відзначають наступні суттєві особливості недержавних пенсійних фондів: 1) законодавче забезпечення діяльності фондів як запорука гарантії надійності системи; 2) діяльність фонду щільно пов'язана із процесами накопичення, формування, оцінювання та використання своїх активів, тобто вкладів учасників. Крім того, на законодавчому рівні правомочності фонду жорстко контролюються системою суб'єктів відповідно до їх повноважень; 3) фонди в Україні створюються без мети отримання прибутку та із

спеціальним порядком ліквідації, що є додатковими гарантіями захищеності вкладів громадян; 4) є непорушним право власності учасника фонду на свій вклад; 5) наявність контролюючих органів не тільки з боку держави, а й у самих фондах (Рада фонду); 6) прозорість та публічність [2, с. 17].

Статистичні дані свідчать про розвиток, хоча й повільний, системи недержавного пенсійного забезпечення в країні. Повільний характер розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення зумовлений, передусім, кризовими явищами в економіці, висуває завдання перед системою державного регулювання пенсійного забезпечення, спрямовані на створення умов для підвищення обсягу та ефективності недержавної складової цього забезпечення.

Залишається відкритим питання захисту пенсійних внесків та фінансової надійності всієї накопичувальної системи. Державою на законодавчому рівні визначено комплекс заходів, спрямованих на забезпечення надійності функціонування системи, серед яких: диверсифікація пенсійних коштів, створення Тендерної ради та Державної інспекції з пенсійного страхування як контрольного органу зі спеціальним статусом, відкритість системи та інформації про її функціонування (про компанії з управління активами, банківську установу-зберігача, пенсійні активи та їх балансову вартість) для вкладників.

Отже визначальну роль у забезпеченні фінансової надійності недержавних пенсійних фондів відіграє державне регулювання. Державне втручання вигідне для роботодавців і для пенсійної системи в цілому, оскільки нерегульований ринок приватного пенсійного забезпечення призведе до збільшення кількості несправедливих, незрозумілих і навіть шахрайських угод, підриваючи довіру громадян до пенсійної системи загалом» [3, с. 118].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що розвиток економічних та соціальних відносин (і, як наслідок, правових) в державі програмує зміщення «пенсійних» акцентів в бік недержавної, самоврядної складової, забезпечення ефективності та надійності якої залишається суто державною функцією.

Список використаних джерел

1. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09 липня 2003 р. № 1057-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47-48. – Ст. 376 (з наступними змінами та доповненнями).

2. Богославець С. В. Недержавне пенсійне забезпечення як один із напрямів реалізації соціальної функції держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / С. В. Богославець. – Луганськ, 2019. – 19, [1] с.

3. Ярошенко І. С. Організаційно-правові форми соціального захисту людини і громадянина в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ярошенко Ірина Станіславівна. – К., 2006. – 221 с.

Назарина А. Г.,

студент 1-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Любич О. А.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Академії Державної пенітенціарної служби

ІЗ ІСТОРІЇ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТОРГІВЛІ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Як відомо, показником і регулятором суспільного виробництва є ринок. Його значення М.І. Туган-Барановський у 1900 р. охарактеризував так: «Боротьба за ринок являє собою найхарактернішу рису господарського життя нашої епохи. Хороший ринок – ось майже все, що треба сучасному виробнику у країні розвинутого капіталізму ... Ринок – це вузол, де сплітаються нитки сучасного господарського життя. Ринок управляє виробництвом, а не виробництво управляє ринком, – таким є безпосереднє враження від ладу нашого господарства. Враження це ще більше посилюється історичним досвідом будь-якої капіталістичної країни». Не є винятком у цьому плані Російська імперія початку ХХ століття, до складу якої входили Лівобережна, Правобережна, Слобідська й Південна Україна.

Про дедалі більше втягування українських земель у систему світового ринку засвідчує передусім «реалізація зерна, або «хлібна торгівля», як називали цей важливий елемент ринкових відносин. Насамперед це стосується Лівобережжя. Лише три його губернії напередодні Першої світової війни поставляли на ринок щороку 104752,2 тис. пудів зерна (13,6% всього експортованого в цей час Російською імперією хліба). Детальніше про торгівлю хлібом на Лівобережній Україні видно з наведеної нижче таблиці.

Таблиця 1

**Торгівля зерном у лівобережних губерніях за 1909-1913 рр.
(тис. пудів)**

Губернія	Вивіз	Ввіз	Середнє щорічне перевищення експорту над імпортом
Полтавська	56744,8	16391,1	40353,7
Харківська	36551,6	14850,8	21700,8
Чернігівська	11455,8	7886,4	3569,4
Всього	406737,6	245253,4	65623,9
По Україні	770952,6	391331,1	379621,5
Питома вага Лівобережжя (у %)	13,6	10,0	17,3

Про постійне підвищення на ринку попиту на хліб свідчать не лише щорічне зростання його проданої кількості, а й підвищення вартості. Так, наприклад, якщо в Полтавській губернії протягом 1891-1900 рр. осінні ціни на хліб становили 38-54 коп. за один пуд, то в 1901-1910 рр. вони збільшились майже на 30%. Ціна одного пуда пшениці зросла на 28,1% (64 і 82 коп.), жита – на 35,4% (48 і 65 коп.), вівса – на 32,5% (40 і 53

коп.), ячменю – на 39,5% (38 і 53 коп.), проса – на 27,3% (44 і 56 коп.), гречки – на 24,1% (54 і 67 коп.).

Важливими центрами хлібної торгівлі на Лівобережжі були Білопілля, Ічня, Кременчук, Конотоп, Остер, Переяслав, Прохорівка тощо. Хліб продавався не лише в містах, містечках і селах, а й на залізничних станціях, морських портах тощо. Широкого розповсюдження набуло скупництво. У погоні за високими прибутками скупники часто вдавались до таких методів, як шантаж, обман. Однак торгове посередництво все більше й більше витісняла кооперація. Як зазначав Б.А. Кругляк, «кооперативний збут хліба у 1910-1913 рр. набув значного поширення у Полтавській, Харківській, Херсонській і Таврійській губерніях. Зерно великими партіями поставлялося на місцевий ринок, вивозилося за межі України, ішло на експорт».

Головними споживачами російського й українського зерна були Англія, Німеччина, Франція, Італія, Голландія. Ціни на хліб у цих країнах були значно вищими, ніж на внутрішньому ринку Російської імперії. Особливим попитом користувалась пшениця. Її вартість на 28,6 коп. перевищувала загальноросійські показники. Як зазначав В. Г. Тюкавкін, «на початку ХХ століття Росія посідала перше місце у світі за загальним обсягом виробництва сільськогосподарської продукції: 50% зборів жита, близько 20 % – пшениці, чверть світового збору й експорту усього зерна». Щороку імперія поставляла до європейських країн таку кількість хліба: 1890-1895 роки – 440, 80 млн. пуда; 1896-1900 рр. – 371,8 млн. пудів; 1901-1905 рр. – 506,0 млн. пудів; 1906-1910 рр. – 684,6 млн.; 1911-1913 рр. – 524,3 млн. пудів. Досить високою в світі була норма його споживання. Найбільше хліба (61,9 пуда) споживали в США, за ними йшли: Данія – 57 пудів, Франція й Болгарія – по 33,6 пуда, Швеція – 31,3 пуда, Німеччина – 27,8 пуда, Голландія – 24,5 пуда. У центральних губерніях Росії в урожайні роки споживали понад 16 пудів, а в неврожайні – 11,2 пуда. Навіть напередодні світової війни, коли виробництво зерна в країні досягало найвищих розмірів, показник споживання жита й пшениці значно відставав від необхідної харчової норми. У 1909-1913 рр. середній валовий збір із розрахунку на душу населення становив на Лівобережжі: пшениці 11,10 пудів, жита – 10,89 пуда. Звичайно, цього було замало для забезпечення достатнього харчування селянської родини. Таким чином, експорт зернового хліба на міжнародний ринок здійснювався за рахунок недоїдання власного населення.

На початку ХХ ст. у великій кількості вивозився з Росії цукор. Важливе місце в його експорті посідала Україна. Вивезення цього цінного продукту харчування здійснювалось насамперед сухопутним шляхом. Так, наприклад, у 1905 р. через митниці лише з Волинської губернії було вивезено 150119 пудів цукру на суму 300 277 руб. Через Одеську митницю вивезли 5193273 пуди, у тому числі 5124593 пуди цукру-піску й 68680 пудів рафінаду, Волочеську – 2336041 пуд, Олександрівську – 814245 пудів, Гусятинську – 475302 пуди. Через Кавказьку митницю щороку вивозилось 175000 пудів цукру, в тому числі через Бакинську митницю – 140000 пудів, Джильфінську – 33000 пудів, Шахтахтинську – 2000 пудів щомісяця. У 1906-1907 роках велика партія цукру надійшла до Баку. Його мали перепродати в Персії по ціні від 2,85 до 3,15 руб. за пуд білого рафінаду й від 2,20 до 2,50 руб. – за пуд білого піску. Жовтий (мелісовий) цукор коштував дорожче. Ціна за нього встановлювалась у такому розмірі: 3,00-3,15 руб. за пуд рафінаду й 2,20-2,30 руб. – за пуд піску. Морським шляхом цукор експортували з Одеси до Генуї, Константинополя, Лондона. Морським і сухопутним шляхами наш цукор без будь-яких обмежень вивозився до Фінляндії й Персії. Загалом частка експорту українського цукру в різний час становила від 40% до 80%.

Важливу статтю вітчизняного експорту становила продукція птахівництва, зокрема яйця. У 1887 р. їх було вивезено на суму 13,1 млн. руб. (в т.ч. яєць на 7,9 млн. руб.); у 1890 р. цей показник зріс до 19 млн. руб. (в т.ч. яєць до 12,3 млн. руб.); в 1895 р. – відповідно до 28,3 млн. руб. і 19,7 млн. руб. У 1901 р. продуктів птахівництва вивезли на суму 46,9 млн. руб. (яєць – на 35,3 млн. руб.). У 1911 р. цей показник сягнув 97 млн. руб.

З 1900 до 1910 рр. вивіз продуктів зазначеної галузі збільшився більш ніж удвічі (80% припадало на яйця). У 1911 р. Російська імперія поставила на міжнародний ринок продукції птахівництва на 100 млн. руб. Понад 50% цієї суми припадало на Україну. Вітчизняний ячний експорт у 1914 р. досягнув 80 млн. руб. Значно збільшили свій експорт Подільська, Київська й Волинська губернії. Активними споживачами продукції були Німеччина, Австро-Угорщина, Англія. Вона надходила також до Данії, Голландії, Франції, Швеції, Фінляндії та інших країн.

На початку ХХ ст. мав місце вивіз за кордон птиці. У її поставках брали участь 23 губернії Російської імперії. Провідне місце належало українським губерніям, лідером серед яких виступала Чернігівська губернія. Детальніше дані про експорт птиці подає наведена нижче табл.1.

Таблиця 1

Вивіз птиці за кордон з Російської імперії на початку ХХ ст.

Губернія	Пудів	Місце губернії за кількістю вантажів
Чернігівська	559000	1
Херсонська	157000	4
Волинська	135000	5
Київська	118000	6
Полтавська	103000	7
Подільська	50000	14
Харківська	47000	16

Одне із провідних місць у зовнішньоекономічних відносинах як Російської імперії загалом, так і України зокрема, займав експорт-імпорт капіталу. Так, наприклад, головний акціонер «Навалія» французький банк «Сосьєта женераль» у 1911 р. придбав у бельгійського «Товариства» акції за половину вартості, і невдовзі на базі його виникло «Товариство миколаївських заводів і верфей», контроль над діяльністю якого здійснювали «Сосьєте женераль» і Російсько-Азіатський банк. У наступному році керівництво новим акціонерним товариством перейшло до його Петербурзького й Паризького відділів. Головою останнього був П. Думер, хоч фактично його очолював власник англійської фірми «Віккерс та Максим», що виготовляла зброю й мала контрольний пакет акцій заводу «Наваль». На початку літа 1912 р. розпочалось зрощення двох суднобудівних заводів, що належали Петербурзькому банку, в м. Миколаєві. У боротьбі за володіння заводом англо-французького й російського капіталів переможцем вийшов останній. У жовтні 1913 р. було прийнято статут «Товариства миколаївських заводів і верфей». Нова компанія контролювала всю суднобудівну промисловість міста; її капітал нараховував 49000 акцій загальною вартістю 7 млн. руб. Останнім кроком на шляху утворення великого монопольного об'єднання був договір між «Россудом» і «Товариством миколаївських заводів і верфей» щодо взаємної передачі замовлень на виробництво всіх типів кораблів.

Список використаних джерел

1. Дерев'янкін Т. Історичні особливості формування вітчизняного ринкового господарства (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) // Економіка України. – 2007. – № 11.
2. Измесьтева И. Россия в системе европейского рынка. Конец ХІХ – начало ХХ ст. (опыт количественного анализа). – М., 1991.
3. Ковальченко И.Д., Милов Л.В. Всероссийский аграрный рынок. ХVІІІ – начало ХХ века: Опыт количественного анализа. – М., 1974.
4. Кругляк Б.А. Кооперативна торгівля на Україні в період імперіалізму // Історія народного господарства та економічної думки Української РСР. – К., 1989. – Вип. 23.
5. Макарець С. Ринок зерна в губерніях Лівобережної України на рубежі ХІХ – ХХ ст. // Сіверянський літопис. – 2008. – № 1.

6. Пилипенко О. Україна у зовнішньоекономічних зв'язках Росії наприкінці XIX – початку XX століть // Сіверянський літопис. – 2007. – № 3.

7. Туган-Барановский М.И. Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии. – К., 2004.

8. Шевченко А.М. Конкуренція іноземного і російського капіталу напередодні Першої світової війни (на прикладі Миколаївського заводу «Наваль») // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – К., 2005. – Випуск IX.

Назарко С. О.,

кандидат економічних наук, заступник
директора з науково-педагогічної роботи
Чернігівського інституту імені Героїв Крут
МАУП

ОСВІТЯНСЬКА ПОЛІТИКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПОБУДОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Один із перших кроків на шляху до побудови соціальної держави є вирішення питань пов'язаних із проблемою розробки освітнянської політики яка базується на дієвій законодавчій базі. Протягом 1991–2016 рр. в Україні на основі міжнародних документів з питань демократизації, гуманізації в галузі освіти і прав людини здійснено низку заходів щодо створення нормативно-правової бази. За цей період видано безліч указів Президента, постанов КМУ, інструкцій, наказів Міністерства освіти і науки, які визначають політику і стратегію реформування освіти на перехідному етапі, обумовлюють заходи на реалізацію цієї політики. Проаналізувавши їх, спробуємо встановити періодизацію формування освітнянської політики, яку умовно можна поділити на три періоди.

Перший період (1991–2002 рр.) – початок процесу формування освітнянського законодавства. Нормативною базою перетворень освітнянської політики на початковому етапі побудови соціальної держави став Закон України «Про освіту» (1991 р.), який виконав важливі функції врегулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної, наукової, загальнокультурної підготовки громадян.

Важливою подією цього етапу у загальнонаціональному масштабі стосовно перебудови освіти стало прийняття Першим з'їздом педагогічних працівників України Державної національної програми «Освіта» (1993 р.), яка наголосила на необхідності виходу освіти України на рівень розвинутих країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад, а також через подолання монопольного становища держави в освітнянській сфері. Завдання, які задекларовані в програмі – це децентралізація та регіоналізація управління системою освіти, участь громадськості в процесі напрацювання та прийняття рішень, інтеграція освіти залишилась значною мірою на папері. Внаслідок непослідовних дій законодавців, постійного скорочення державного фінансування, а також брак досвіду реалізації масштабних трансформаційних проектів кращі задумки програми досі лишаются нереалізованими [5].

У 1992 р. Указом Президента України створена Академія педагогічних наук України як вища галузева державна наукова установа, що розробляє методологію, теорію і методику освіти для всіх освітніх рівнів, здійснює науково-методичне забезпечення модернізації національної системи освіти.

Також у цьому році було створено Міністерство освіти України як центральний державний орган управління освітою, що сприяло інтеграції галузі, формуванню єдиної системи освіти всіх рівнів [1].

Конституційне право громадян на освіту закріплено в статті 53 Конституції України (1996 р.). Держава гарантувала забезпечення доступності і безкоштовності вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі. Але, незважаючи на те, що держава відповідно до Конституції України та Закону України «Про освіту» повинна проводити єдину політику розвитку системи безкоштовної освіти, на практиці багато чого робиться навпаки. Прискореними темпами вводиться система платної освіти. Доступність вищої освіти фактично зменшилася, комерціалізація так само посилилася. Понад 57 % студентів вже вчаться на платній основі.

Стратегічною зовнішньополітичною метою України стало набуття повноправного членства в Європейському Союзі. Підґрунтям двосторонніх відносин між Україною та ЄС було укладення Угоди про партнерство і співробітництво, підписаної в 1994 р., яка набула чинності в 1998 р. Нею передбачалася співпраця України з ЄС з широкого кола політичних, економічних та гуманітарних питань. Це стало правовою підставою для органічного включення України в європейські інтеграційні процеси.

З метою розвитку освіти, подолання кризових явищ упродовж 1998–2002 рр. прийнято низку законів прямої дії, які б регулювали відносини у підсистемах освітянської галузі, це ЗУ «Про вищу освіту» (2002 р.) та ін. Про увагу держави до проблем освіти в цей період свідчить й те, що окрім прийняття законодавчих актів було видано чимало указів і розпоряджень з різних напрямків функціонування системи освіти. Це перш за все: удосконалення системи управління освітою; стандартизація змісту освіти, ліцензування, атестація та акредитація навчальних закладів; гуманізація та демократизація освіти, методологічна переорієнтація процесу навчання на розвиток особистості [3].

Основоположним державним документом, що встановлює пріоритет освіти в державній політиці, стратегію й основні напрями її розвитку, стала «Національна доктрина розвитку освіти» (2002 р.), де була визначена мета державної політики щодо розвитку системи вищої освіти в контексті євроінтеграції, яка передбачувала створення умов для розвитку особистості й творчої реалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних працювати і навчатися протягом усього життя, зберігати й збільшувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати й зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну й правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти.

Таким чином, Створено функціонуючу та самодостатню національну освітянську систему, що здебільшого зберегла прогресивні здобутки і традиції минулого, стала краще відповідати новим суспільним відносинам і водночас накопичила інноваційний потенціал подальшого розвитку. Протягом порівняно короткого часу Україна стала чи не єдиною країною на пострадянських теренах, у якій практично було завершено формування законодавчої бази освіти. Разом із тим дієвих механізмів упровадження законодавчої і нормативної бази не було.

Другий період (2003–2013 рр.). 19–20 травня 2005 р. на Конференції Міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти, у м. Берген (Норвегія), Україна приєдналася до Болонського процесу щодо створення Європейського простору вищої освіти.

Однак фактична імплементація основних його інструментів (циклова організація вищої освіти, Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, національні рамки кваліфікацій, Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти) затягувалася. У глобальному вимірі намітилося відставання країни також в імплементації Міжнародної стандартної класифікації освіти 2011 р. та її галузевої версії 2013 р. Система українського освітянського і наукового законодавства не відповідає зазначеним й іншим міжнародним документам. У зв'язку з цим Національна академія педагогічних наук України ініціювала розгляд на загальних зборах концептуальних засад розроблення Національної рамки кваліфікацій (2010 р.), яка через рік була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р., та

Національної стандартної класифікації освіти (2013 р.) як національного класифікатора України. Зрештою ці та інші ініціативи НАПН України знайшли унормування в нових законах про вищу освіту та наукову і науково-технічну діяльність. Загалом загострення кризових явищ в освітянській і науковій сферах спонукало до більш рішучих реформаторських дій, зумовлених назрілими процесами євроінтеграції і глобалізації, що й сталося в наступному періоді, розпочатому у 2014 р. Його старт прискорено подіями соціально-політичної революції кінця 2013 – початку 2014 рр. [2].

Отже, Державна освітянська політика здійснювалася в умовах розширення спектру трансформаційних впливів європейської інтеграції та світової глобалізації. Незважаючи на низку позитивних зрушень, зокрема, завдяки інноваційним ініціативам Національної академії педагогічних наук України, у національній освіті накопичувалися невідповідності передовій європейській і світовій освітянській практиці.

Період 2014–2016 рр. Новий період політики модернізації освіти розпочато у 2014 р., у якому на засадах Болонського процесу зі створення Європейського простору вищої освіти прийнято інноваційний Закон України «Про вищу освіту», а у 2015 р. у контексті формування Європейського дослідницького простору – прогресивний Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». У 2015-2016 рр. внесено на розгляд Парламенту проект Закону України «Про освіту», підготовлено інші акти освітнього законодавства, що продовжили системне осучаснення законодавчої бази національної освіти. Цей період обтяжений соціально-економічною кризою, пов'язаною із російською агресією, що призвела до масового переміщення дорослих і дітей, навчальних закладів і наукових установ, інших ускладнень [3].

Водночас останні роки характеризуються істотною активізацією міжнародної співпраці в освіті і науці, зростанням їх відкритості світовим нововведенням, прийняттям європейського вектору розвитку.

Зазначені та інші напрями розвитку освіти поки що не набули системного, взаємопов'язаного характеру, а відтак, не утворюють цілісної державної політики в освіті. Найповніше використання перетворювального потенціалу розвитку освіти за нових умов потребує значних зусиль щодо досягнення нею відповідного статусу шляхом системного доопрацювання законодавства і створення нової нормативної бази, поліпшення кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення та, безумовно, потужної випереджувальної науково-методологічної і методичної підтримки освітянської сфери.

У цьому процесі необхідно враховувати позитивний зарубіжний досвід, актуальні й перспективні напрями розвитку нашої країни в контексті невідвортної глобалізації та європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1. Законодавчі акти України з питань освіти / Верховна Рада України. Комітет з питань науки і освіти: Офіц. вид. – К.: Парламентське вид-во, 2015. – 404 с.

2. Жилияєв І. Б. Вища освіта України: стан та проблеми / І. Б. Жилияєв, В. В. Ковтунець, М. В. Сьомкін. – К. : Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, 2015. – 96 с.

3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://education-ua.org/ua/analytics/791-natsionalna>.

4. Сайт Європейської комісії з питань освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/education/news>

5. Фінніков Т. Загальний огляд системи вищої освіти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.irf.ua/programs_edu_ep_333_ua_h.

Настояща У. В.,

викладач кафедри психології Академії
Державної пенітенціарної служби

АДАПТАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Як тільки людина потрапляє до місць позбавлення волі, майже одразу усвідомлює руйнування її життєвих планів, способу життя у зв'язку із соціальною ізоляцією. Саме в цей час виникають такі стани як:

– негативні стани високого рівня психічної активності (ненависть, страх, злість та ін.),

– позитивні стани середнього рівня психічної активності (спокій, умиротворення, зацікавленість тощо),

– негативні стани середнього рівня психічної активності (байдужість, незібраність, очікування тощо),

– негативні стани низького рівня психічної активності (стомлення, смуток, апатія та ін.) [1].

Подолати ці обтяжливі стани засуджений може завдяки адаптації, пристосувавшись до нових умов життєдіяльності, до нових правил і норм установи виконання покарань.

Сам процес адаптації пов'язаний з адаптаційною ситуацією, що виникає у зв'язку із змінами у соціальному середовищі або зміною особистості одного соціального середовища на інше яке являється для неї абсолютно новим, де звичні шаблони поведінки, стереотипи, життєві погляди особистості втрачають свій сенс. Засудженому не один раз доводиться стикатись із доволі складними адаптаційними ситуаціями і щоразу пристосовуватись:

– до вимог режиму, правил поведінки в слідчих ізоляторах та середовища засуджених у СІЗО;

– до вимог режиму відбуття покарання, умов праці та середовища засуджених, життя і побуту в установі;

– при зміні умов відбування кримінального покарання – до нових умов побуту і праці, вимог режиму, правил внутрішнього розпорядку;

– у зв'язку із звільненням із установи виконання покарань – до умов життя на волі, роботи в новому колективі, до життя в сім'ї тощо.

Успіх процесу адаптації до умов позбавлення волі залежить від ряду чинників: розуміння необхідності обмеження прав, яким людина піддається; усвідомлення серйозності свого нового положення; включення в діяльність для пошуку шляхів, які могли б законним способом полегшити положення; впливи інших засуджених.

Засуджений вимушений змиритися зі своєю долею і пристосуватися до тих умов, в яких він знаходиться. Як пишуть А. Д. Глотчкін та В. Ф. Пірожков, – засуджений не залишає спроб змінити їх, пристосувати до себе. Навіть люди, не здатні рішуче протистояти зовнішнім обставинам (легко навіювані, конформні), намагаються змінити ці обставини, в якійсь мірі привести їх у відповідність зі своїми представленнями, поняттями, поглядами, стереотипами. «Бунт» проти нових умов зі сторони окремих засуджених, внутрішні конфлікти, що переживаються ними із-за нездатності адаптуватися, можуть породжувати серйозні нервово-психічні порушення» [2].

Засуджені по-різному адаптуються до умов соціальної ізоляції. Одні сприймають ситуацію ізоляції адекватно: дотримуються режиму відбуття покарання, вимоги адміністрації; здатні контролювати свою поведінку і емоції. У інших засуджених виникає неадекватна реакція, можна її назвати патологічною, що характеризується проявом психопатичних ознак у особи, що вважалася до засудження психічно здоровою.

Якщо адаптація відбувається нормально, то психічний стан засудженого не відрізняється від його звичного психоемоційного стану до моменту засудження. Він

«приймає» цей порядок речей і «погоджується» зі статусом засудженого і повністю усвідомлює невідворотність відбування покарання в установі. Тому активно включається до колективного життя засуджених, навчається, приймає участь у виховних заходах, самодіяльності. І при цьому не намагається протидіяти виховному процесу, а навпаки приймає його.

Трапляються засуджені на яких позбавлення волі не впливає на їхній психоемоційний стан та не чинить травмуючої дії на психіку. Як правило це категорія засуджених які вже відбували покарання в місцях позбавлення волі і для них ці умови не являються новими, вимоги режиму та вимоги виховного процесу сприймаються з позиції конформізму.

І звісно є засуджені у яких позбавлення волі викликає дезадаптивну поведінку таку як негативні реакції або стани, хоча до засудження вони були психічно здорові. А. Д. Глоточкін та В. Ф. Пірожков до негативних реакцій відносять фобії, тривожно-депресивні, негативно-депресивні і негативно-істеричні реакції [2].

Вирізняють певні фази адаптації засуджених до умов позбавлення волі.

Особливою фазою є фаза первинної адаптації новоприбулого засудженого, коли він стикається із труднощами, новими вимогами до його поведінки. Невідомість того, чи зуміє він адаптуватись до нових умов, чи будуть у нього друзі, які будуть відносини з адміністрацією установи, який статус його буде серед засуджених – усе ці думки та переживання викликають у засудженого стан тривоги, пригнічений настрій.

Перша фаза – загального орієнтування. Вона полягає в тому, що прибувши в установу виконання покарань засуджений знайомиться з умовами відбування покарання, виявляє міру відповідності фактичної ситуації тій інформації, яку він отримав в період перебування в слідчому ізоляторі і в ході психологічної підготовки. Міра його орієнтованості залежить від джерел інформації, тобто тих засуджених, які його опікають з перших днів.

«Загальна орієнтованість є передумовою формування певного відношення засудженого до режиму відбування покарання, представникам адміністрації і вихователям, до конкретних осіб і груп засуджених, тобто до того, що називається усвідомленням себе членом певної спільності («ми») і протиставленням себе усім іншим спільностям («не ми»)» [2].

Через 6 місяців перебування в колонії настає друга фаза адаптації – фаза нівелювання, коли особові реакції засуджених на факт соціальної ізоляції нівелюються. Засуджені придбавають стійкий «синдром позбавленого волі», який робить їх як би схожими один на одного («всі на одне лице»), що проявляється в ході, міміці, жестах, у відношенні до вихователів і т.п. Надалі в особовій динаміці засудженого стабілізуються дві тенденції: перша полягає в успішному завершенні пристосування до умов соціальної ізоляції. Друга характеризується поглибленням і наростанням негативних змін в особі, їх закріпленням, що перешкоджає успішній адаптації до умов позбавлення волі, а отже, виправленню і перевихованню.

Третя фаза – фаза завершення адаптації, коли засуджений ставить перед собою цілі, які він прагне реалізувати в нових умовах. У період перебування в установі виконання покарань відбувається адаптація до наслідків соціальної ізоляції, коли засуджений починає жити сьогоденням, надією на майбутнє.

Адаптація засудженого проходить успішніше, якщо соціально-виховній службі та психологу установи вдасться зняти його внутрішній опір новим вимогам і направити його активність на досягнення соціально значимих цілей. Певне значення має ступінь відмінності між новими і старими вимогами. Як правило, засуджені, що направляються до відбування покарання в УВП, швидше адаптуються до умов колоній мінімального та середнього рівнів безпеки і значно важче – до умов колоній з максимальним рівнем безпеки.

Велику роль в адаптації засуджених відіграють зв'язки та відносини які

встановлюються в середовищі засуджених, а також взаємозв'язки із співробітниками колонії, які формують соціально-психологічний клімат. Який в свою чергу буде позитивно впливати на адаптацію засудженого або завадити їй. Якщо в установі система відношення до засудженого побудована за принципом гуманності, принциповості та доброзичливості, то процес адаптації проходить задовільно.

«В процесі керівництва адаптацією засуджених, – відмічають А. Д. Глоточкин і В. Ф. Пірожков, – слід враховувати психологічну і кримінальну сумісність, яка особливе значення має при розміщенні засуджених по первинних колективах (загонам, ланкам, бригадам і т. п.). У середовищі засуджених знедоленими, несумісними найчастіше являються особи з психічними і фізичними недоліками, поганими звичками, неохайні, такі, що опустилися, з якими ніхто не хоче жити в одній кімнаті, їсти за одним столом, працювати в одній бригаді» [2].

Знаючи всі етапи адаптації, а також ті причини що негативно впливають на процес адаптації у засуджених, співробітник УВП повинен більш пильно слідкувати за психологічним станом засудженого та динаміку його поведінки в колективі. Між тим необхідно пам'ятати, що навіть позитивно спрямовані засуджені в колективі можуть негативно вплинути на процес адаптації новоприбулого. Це може обумовлюватись соціально-психологічною або психологічною несумісністю членів колективу. Знання індивідуальних якостей засуджених дозволяє психологу цілеспрямовано проводити корекційну роботу для контролю за атмосферою в колективі засуджених та формуванням самого колективу, а також регулюванням взаємовідносин в колективі.

Список використаних джерел

1. Практикум по психологии состояний: Учебное пособие / под ред. проф. А. О. Прохорова. 2004. – СПб. : Речь, 2004. – 480 с.
2. Глоточкин А. Д. Исправительно-трудовая психология / А. Д. Глоточкин, В. Ф. Пірожков. – Рязань, 1985. – 356 с.

Николишин В. В.,

курсант 122 групи Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Доній Н. Є.,

доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін Академії
Державної пенітенціарної служби

ВОЛОНТЕРСТВО: ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ФЕНОМЕНУ

В суспільстві, центрованому на економіці, в якому основним орієнтиром для людини названі матеріальний добробут та матеріальна вигода, одним із парадоксальних соціальних феноменів можна назвати волонтерство. Здавалося, феномен, який виник в умовах суспільства традиційного типу, мав би відмерти, як неконкурентоздатний. Однак реальність демонструє протилежну картину: волонтерський рух не тільки не припинився, а навпаки, набув нових відтінків, напрямків, видів. Тож, спробуємо коротко представити як проходила еволюція вказаного у назві феномену.

Засвідчімо, до проблеми волонтерства в останні часи зверталось дуже багато вітчизняних науковців (Беспалько О., Беспалова К., Вайнола Р., Горелов Д., Заверіко Н., Зверева І., Жужа Л., Капська А., Корнієвський О., Лактіонова Г., Ліпкан В., Лях Т., Петрович В., Савченко С., Семенова Ю. Харченко С., Чухрай М., Шумакова О. та ін.).

Причина такого інтересу проста – українська держава, по-перше, перебуває в стані становлення громадянського суспільства, по-друге, цей стан в останні два роки обтяжений проведенням антитерористичної операції й зростанням кількості осіб, які є постраждалими від АТО, що й дає багато матеріалу для аналізу і роздумів.

Практично усі публікації, що присвячені проблемі волонтерства завжди починаються з того речення, що початкове значення терміну «волонтер» (від лат. «voluntarius» – воля, бажання, від англ. «voluntary» – добровільний, доброволець, йти добровільно) – це особа, яка за власним бажанням допомагає іншим. Й в такому сенсі праобразом волонтера можна назвати самарянина, притчу про якого розповів Ісус Христос в якості відповіді на запитання одного із законників «А хто ж мої близькі?» (Лк. 10:29-37). Однак, якщо більш глибоко зануритися в проблематику походження феномену та проходження його еволюції, то виявиться, що він є феноменом, який на різних етапах еволюції мав різні прояви й часто навіть протилежні тому, що сказано в наведеному визначенні.

Проведений нами аналіз значного обсягу джерел, присвячених волонтерству та волонтерському руху, виданих як за кордоном, так і в Україні, дозволяє стверджувати, що поняття «волонтер» тривалий час сприймалося виключно у військовому контексті. В якості підтвердження таких слів наведемо факт, що у Британській енциклопедії мистецтв, науки, літератури і загальної інформації, виданої в 1911 р., автори статті про волонтерів, стверджували, що волонтери – це загальний термін для солдат, які не є професіоналами і не знаходяться під зброєю в мирні часи. Цікаво, що на теренах Російської імперії така позиція також була домінуючою, що підтверджує те, що в тлумачному словнику Даля волонтер також визначається як «доброволець, вольнослужащий; причисленный на своем иждивении и по своей воле, в военное время, к войску, но не вступивший в службу» [2]. Звісно, на сучасному етапі подібне вузьке трактування не може вдовольняти ані науковців, ані практиків, адже світ, еkleктично поєднавши різні феномени, став набагато складнішим, через що феномени втратили свої початкові значення. Цікаво, що вже в Середньовіччі поняття волонтер мав два значення. Так, С. Сінецький стверджує, що в згадану добу волонтерами вважалися особи, які записалися на військову службу в період військових дій. Після закінчення військових дій такі люди, повернувшись до рідних країв, нерідко допомагали сусідам, чим й додавали дещо іншого значення явищу волонтерства [4, с.104].

Цікаво, що тут проступає головна риса волонтерства – воно активізується в складні часи, коли гостро постає питання соціальної вітальності соціуму (країни, групи). Тож, вважаємо, що закономірно, що волонтерство в сучасному значенні було породжено подіями XIX ст., коли традиційний тип суспільства болісно трансформовувався в суспільство індустріального типу. Загальноприйнятим є факт, що роком народження волонтерства є 1859 р., коли французький письменник і журналіст Жан Анрі Дюнан (1828–1910), вражений наслідками кривавої битви при Сольферіно, що відбулася 24 червня 1859 р. між коаліцією Франції та її П'ємонту і Сардинського королівства проти армії Австрійської імперії поблизу селища Сольферіно в Ломбардії), запропонував створити Червоний Хрест – організацію, яка б працювала на добровольчих засадах і надавала першу медичну допомогу полоненим і пораненим [5].

Протягом XIX ст. та початку XX ст. волонтерство не тільки раціоналізується, але й оформлюється інституціонально. У 1920 році у Франції, біля Страсбурга, здійснено перший волонтерський проект за участю німецької та французької молоді, у межах якого відновлювалися зруйновані Першою світовою війною ферми в районі місць найзапекливіших боїв німецьких і французьких військ.

Особливий розвиток волонтерство отримало в США, країні, де не тільки масштаби зростання чисельності населення був таким, який ще не бачила історія людства, але й відсоток тих, хто мав потребу у різних видах допомоги також був надзвичайно високим. Й тут доречно згадати М. Річмонд, яка отримавши корисну інформацію і досвід від

студентів та викладачів медичному факультеті Університету Джона Хопкінса й водночас виступали волонтерами в разі потреби, в 1898 р. очолює першу Національну школу прикладної філантропії й тим самим закладає підвалини сучасної соціальної роботи. Під час Великої депресії в 1930-х рр. чисельність добровільних учасників некомерційних організацій в США сягала 3 млн. Саме в цей період за ініціативи Франкліна Рузвельта в рамках реалізації політики «Нового курсу» й заради зниження масштабів безробіття та для виконання важливої роботи зі збереження довкілля та природних ресурсів була створена організація Civilian Conservation Corps. Програма здобула надзвичайну популярність серед населення, ставши прообразом для великої кількості масових проєктів. Відтоді волонтерство починає сприйматися як вид активності, головна мета якої – допомога заради покращення оточуючого соціального простору.

На даному етапі розвитку соціального простору найбільш широким визначенням феномену волонтерства є таке: «волонтерство – це вид соціально спрямованої благодійної діяльності приватної особи, груп осіб чи організацій, яка ґрунтується на засадах добровільності, самоорганізації, надається на безоплатній основі та спрямована на задоволення прав, свобод, законних інтересів інших учасників суспільних відносин, у тому числі держави, у різних сферах життєдіяльності» [3].

Крім того, в сучасному соціальному просторі волонтерство, окрім зміни в плані визначення, також розширило сферу власної зацікавленості та прояву активності. Традиційні напрямки волонтерської роботи (допомога найбільш нужденним, допомога державі в сферах, на які не виділяється достатньо коштів) доповнюються тими сферами, які можна вважати породженням інформаційного суспільства. Ми маємо на увазі, в першу чергу, інформаційне волонтерство, суть якого в тому, що «фізична особа, яка добровільно здійснює в інформаційній сфері неприбуткову діяльність, що не вимагає фінансових пожертвувань від неї» [3]. Така людина має бути обізнаною не тільки в сфері сучасних інформаційних технологій, але й має орієнтуватися в психології, комунікології та ін. Ще один вид, який легітимізований відносно нещодавно на теренах України, – волонтерство в системі пробації. Останній є доволі важливим сектором докладання зусиль особами, які прагнуть покращити соціальний простір, і водночас він є, мабуть, найбільш стресогенним та таким, який вимагає добре сформованої сукупності компетенцій, затребуваних при роботі з такою специфічною соціальною групою як особи, які скоїли злочин або підозрюються в його скоєнні.

Таким чином, можемо сказати, що волонтерство як феномен еволюціонувало по двом лініям: перша – від волонтера як особи, яка воює та несе руйнування, до особи, яка сприяє творенню більш досконалого для людини соціального простору, друга – від особи, яка не має бути добре освіченою, до особи, яка повинна мати не тільки добру загальну освіту, але й має бути налаштованою на постійне вдосконалення власної функціональної компетентності. Й ще одне важливе зауваження. Навіть короткий історико-феноменологічний аналіз волонтерства дозволяє стверджувати, що в основу волонтерства були покладені ті цінності, які пізніше склали основу «гуманітарного права».

Список використаних джерел

1. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. / Д. М. Горелов, О. А. Корнієвський. – К.: НІСД, 2015. – 36 с.
2. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4-х тт. / В. И. Даль. – М.: ОЛМА Медиа Групп, 2008. – Т.1. А-З. – С. 244.
3. Ліпкан В. А. Правова природа феномену інформаційного волонтерства [Електрон. джерело] / В. А. Ліпкан. – URL: <http://goal-int.org/pravova-priroda-fenomenu-informacijnogo-volonterstva/>
4. Синецкий С. Б. Эволюция добровольчества: история становления новой социальной парадигмы / С.Б. Синецкий // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Сер. Социально-гуманитарных наук. – 2006. – № 17/72. – С.104–107.

5. Тохтарова І. М. Волонтерський рух в Україні: шлях до розвитку громадянського суспільства як сфери соціальних відносин / І. М. Тохтарова // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування : електрон. наук. фах. вид. / Херсонський нац. техн. ун-т. – 2014. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_2_5

Новосад Ю. О.,

кандидат юридичних наук, начальник управління нагляду у кримінальному провадженні прокуратури Волинської області

Ремега В. В.,

діловод юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ НЕЛЮДСЬКОМУ ПОВОДЖЕННЮ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ – ОДНЕ З КЛЮЧОВИХ ЗАВДАНЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Як встановлено у ході даного дослідження, органи прокуратури, реалізуючи покладену Конституцією України функцію здійснення нагляду за додержанням законів у місцях та установах застосування заходів примусового характеру, попереднього ув'язнення й виконання покарань приділяють увагу забезпеченню конституційних прав громадян, запобіганню катуванням та іншому жорсткому поведженню із затриманими, ув'язненими та засудженими. Зокрема, упродовж 2015 року зазначені питання вивчалися прокурорами обласного рівня в ході наглядових перевірок та працівниками галузевого управління Генеральної прокуратури України, у тому числі під час виїздів до Дніпропетровської, Житомирської, Запорізької, Луганської, Полтавської, Сумської, Херсонської та інших областей [1, с. 128]. Насамперед, прокурори реагували на порушення, які пов'язані з жорстким поведженням або можуть призвести до катувань, зокрема незаконне затримання, тримання осіб в умовах, які мають ознаки нелюдського поведження, неналежне медико-санітарне забезпечення тощо. Загалом, за результатами проведених органами прокуратури перевірок за наслідками розгляду внесених у поточному році документів реагування до дисциплінарної відповідальності притягнуто понад 2,2 тис. посадових осіб слідчих ізоляторів кримінально-виконавчої служби [2, с. 129]. Крім того, з установ попереднього ув'язнення, карцерів, дисциплінарних ізоляторів та приміщень камерного типу установ виконання покарань звільнено 174 незаконно утримуваних особи.

Результати проведених перевірок також засвідчили, що в установах ДКВС України факти тортур та іншого жорсткого поведження не мають поширеного характеру і, як правило, допускаються лише в одиничних випадках. За результатами їх розгляду в 3913 випадках у 2015 році у порушенні кримінального провадження відмовлено за відсутністю складу злочину. Крім цього, у провадженні слідчих перебувало 144 кримінальних справи, з яких 61 порушено протягом 2015 року. За результатами розслідування справ зазначеної категорії направлено до суду 73 провадження стосовно 131 особи, у 42 провадженнях досудове розслідування триває [1, с. 129].

За наслідками вивчення стану підтримання державного обвинувачення у справах про злочини, пов'язані із застосуванням працівниками правоохоронних органів насильства, катувань, нелюдським чи таким, що ображає особисту гідність потерпілого поведженням, встановлено, що продовж тільки 2015 року судами загалом розглянуто

62 справи стосовно 114 осіб про злочини, пов'язані із застосуванням працівниками правоохоронних органів насильства, катувань, нелюдським чи таким, що ображає особисту гідність потерпілого поведінням. У вказаних провадженнях 73 особи засуджено: 36 – до реального позбавлення волі, 2 – обмеження волі, 1 – штрафу, 1 – арешту, 29 осіб звільнено від відбування покарання у виді позбавлення волі з випробуванням на підставі ст. 75 КК України, 4 – звільнено від відбування покарання у виді обмеження волі з випробуванням на підставі ст. 75 КК України [1, с. 129]. Додаткові покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю призначено 70 особам та 39 осіб позбавлено спеціальних звань.

Загалом упродовж 2015 р. внесено 13 тис. 250 документів прокурорського реагування, за результатами розгляду яких до дисциплінарної відповідальності притягнуто 8 тис. 620 посадових осіб. З установ попереднього ув'язнення, карцерів, дисциплінарних ізоляторів та приміщень камерного типу установ виконання покарань за ініціативи прокурора звільнено 198 незаконно утримуваних осіб [1, с. 130]. У цілому за результатами проведених перевірок прокурорами внесено 450 документів реагування, за наслідками розгляду яких до дисциплінарної відповідальності притягнуто 186 службових осіб ДКВС України та органів МВС України. Результати перевірок прокурорами обласного рівня розглянуто на міжвідомчих нарадах за участі керівників регіональних управлінь ДПтСУ, МВС України та охорони здоров'я місцевих державних адміністрацій [1, с. 131].

Отже, проведений аналіз змісту та реалізації на практиці функцій прокуратури щодо нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, дає підстави констатувати, що в сучасних умовах скасовувати цей вид нагляду підстав не має. Більш того, навіть при низькій у деяких випадках ефективності наглядово-прокурорської діяльності в УВП і СІЗО, її роль та місце у системі суб'єктів спеціально-кримінального запобігання злочинам, зокрема, виходячи із змісту ч. 2 ст. 25 Закону України «Про прокуратуру», є визначальною.

Список використаних джерел

1. Дудко Є. В. Прокуратура України як учасник кримінально-виконавчих правовідносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Є. В. Дудко ; Нац. акад. внутр. справ. – К., 2015. – 297 с.

2. Дудко Є. В. Участь прокуратури України у кримінально-виконавчій діяльності / Є. В. Дудко // Вісник прокуратури. – 2014. – № 8 (158). – С. 42–51.

Носенко В. А.,

здобувач Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник:

Ведмідський О. В.,

кандидат юридичних наук, проректор
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРО ЖЕРТВУ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВАХ ЗАКРИТОГО ТИПУ

Дослідження жертви злочинів проти життя та здоров'я особи у кримінально-виконавчих установах закритого типу (далі – КВУЗТ) обумовлено тим, що віктимологічна проблематика, яка активно використовується й розвивається в рамках кримінологічної

теорії та практики ідентифікується як багатофункціональний індикатор, який, з одного боку, відображає реальний рівень пенітенціарної злочинності в державі, а з іншого, є емпіричною основою для розроблення та удосконалення заходів щодо усунення негативних її тенденцій.

Особливістю досліджуваної нами сфери є те, що засуджені перебувають на закритій території виправної колонії в умовах великої скупченості під наглядом адміністрації, тому злочинець і жертва з їх числа здійснюють безпосередній вплив один на одного не тільки у процесі вчинення злочину, а й на «передзлочинній» стадії, що характерно далеко не для всіх типів злочинних посягань. За результатами дослідження встановлено, що у 27,8 % випадків злочинів проти життя та здоров'я особи у КВУЗТ злочинець і жертва були близько знайомі, у 55,6 % – мало знайомі й у 16,7 % – раніше не знайомі.

За даними нашого дослідження, що підтверджується анкетуванням 336 співробітників виправних колоній, засуджені з касти «відвернутих» із показником у 70,8 % посіли перше місце у списку категорій засуджених, які частіше за всіх можуть бути жертвою злочину з боку інших засуджених. Серед інших респонденти також назвали такі категорії:

- засуджені з психічними вадами (27,1%);
- засуджені з фізичними вадами (14,6%);
- члени самодіяльних організацій (6,3%);
- боржники (6,3%);
- засуджені, які крадуть в інших засуджених (так звані «криси») (4,2%);
- азартні гравці (2,1%);
- фізично слабкі засуджені (2,1%);
- так звані «непорядні» засуджені (2,1%);
- соціально занедбані засуджені (2,1%);
- засуджені, схильні до конфліктів (2,1%);
- засуджені, які вдають із себе «блатних» (2,1%);
- засуджені, які не поважають «злочинний закон» (2,1%);
- так звані «козли» (2,1%).

У зв'язку з цим, саме щодо названих категорій засуджених слід активніше здійснювати заходи віктимологічного запобігання злочинам проти життя та здоров'я особи у КВУЗТ.

Вчиненню злочинів проти життя та здоров'я особи у КВУЗТ в більшості випадків передують конфліктні ситуації між злочинцем і потерпілим, які виникають в одних випадках раптово, в інших є результатом розвитку триваючих неприязних відносин. У цьому зв'язку важливе значення має розкриття цілей і мотивів злочинів проти життя та здоров'я особи у КВУЗТ, які допомагають установити причини їх вчинення, більш детально характеризують особистість засудженого.

Аналіз мотиваційної сторони і цілей злочинів проти життя та здоров'я особи у КВУЗТ необхідний для виявлення механізму злочинної поведінки, пояснення причин конфліктних ситуацій, без чого робота із запобігання даним злочинам не може бути ефективною.

Найбільш поширеним мотивом злочинів проти життя та здоров'я особи у КВУЗТ є помста. За мотивами помсти засудженими вчиняється 61,1% досліджуваних злочинів. Помста у засуджених може виникати у зв'язку з найрізноманітнішими діями потерпілих. Найчастіше (81,8%) вона виникає у відповідь на протиправні та аморальні дії потерпілих. Разом із тим нерідко (18,2%) помста як мотив досліджуваних злочинів була обумовлена правомірними діями засуджених (половина з яких, водночас, була прив'язана до самого факту вчинення жертвою переважно тяжких злочинів, за які вона відбувала покарання).

Найбільш характерними неправомірними діями потерпілих, що породжують виникнення почуття помсти у винних, є: побиття та інші насильницькі дії (22,2%);

образливі висловлювання стосовно злочинця або його близьких (44,4%); погрози різного характеру (в т. ч розправою у процесі раптово виниклого конфлікту, що переростав у бійку) – 22,2%; несплата борг у(11,1%).

Можна зробити висновок, що в такого роду конфліктних ситуаціях помста, викликана негативною поведінкою потерпілого, носить виключно особистий характер і виступає як акт розплати за заподіяне зло, а негативна поведінка потерпілого відіграє роль поштовху в механізмі вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи у КВУЗТ. Слід зазначити, що ці обставини хоча і враховуються судом при призначенні покарання в бік пом'якшення, однак у цілому не знижують ступеня суспільної небезпеки злочинів проти життя та здоров'я особи у КВУЗТ. Сам факт вчинення цих злочинів може спричинити виключно тяжкі наслідки в умовах виправних колоній незалежно від їх юридичної кваліфікації. Тому в запобіганні злочинам проти життя та здоров'я особи у КВУЗТ мають використовуватися всі можливі засоби та способи протидії злочинності, в тому числі й урахування негативної поведінки потерпілих.

Отже, можемо констатувати, що в цілому з точки зору соціально-демографічних, кримінально-правових та кримінально-виконавчих (пенітенціарних) ознак потерпілі від досліджуваних злочинів виглядають дещо краще злочинців, що свідчить про більшу соціально-моральну занедбаність останніх, яка певною мірою й обумовлює вибір ними насильницьких способів вирішення конфліктних ситуацій. Але в той же час, як показало проведене нами дослідження, жертва злочинів проти життя та здоров'я особи в умовах позбавлення волі в більшості випадків сама викликала прояв злочинної агресії на свою адресу або в силу своїх особистісних особливостей, або провокуючої поведінки.

У місцях позбавлення волі в людини істотно обмежуються або втрачаються соціально-корисні зв'язки. Розрив цих зв'язків і міжособистісних відносин, замкнутість соціального середовища спричиняють дефіцит спілкування, і, як наслідок, підвищену контактність.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можемо скласти типологічний портрет жертви злочинів проти життя та здоров'я особи у КВУЗТ – це засуджена особа чоловічої статі віком 24–29 років, яка відбуває покарання у виправній колонії середнього рівня безпеки за вчинення злочинів насильницької спрямованості, негативно ставиться до порядку і умов відбування покарання, перебуває у ворожих відносинах зі злочинцем і сама провокує вчинення злочину проти себе внаслідок неправомірних дій, формуючи у злочинця мотив помсти.

Олійник В. С.,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права Академії Державної пенітенціарної служби

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку Української держави та суспільства проблема забезпечення прав і свобод людини та громадянина набуває особливого значення. Суть цієї проблеми полягає в недостатньому їх забезпеченні, що виявляється як у певних складнощах практичної реалізації прав і свобод, закріплених у Конституції України, так і в незадовільному стані їх захищеності. Існуючий розрив між проголошеними у Конституції правами і свободами особи, а також закріпленими в ній гарантіями цих прав і свобод, та повсякденною практикою їх реалізації й захисту можна пояснити тим, що головні передумови ефективного забезпечення прав і свобод особи, якими є громадянське

суспільство і демократична, правова, соціальна держава, ще не склалися.

У суспільному житті реалізація прав і свобод забезпечується юридичними (правовими) гарантіями, що являють собою правові засоби, за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права й свободи громадян, поновлюються їх порушені права. Дотримання правових гарантій є однією з головних умов забезпечення законності та правопорядку в державі та в усіх сферах суспільного життя.

Правові гарантії – це правові умови, засоби та способи, що визначають процедуру, за допомогою якої особа може фактично здійснювати свої права і свободи у спосіб та формі, що закріплені національним законодавством країни й актами міжнародного права.

Для того щоб детальніше з'ясувати призначення правових гарантій, потрібно проаналізувати погляди вчених-юристів щодо цього виду гарантій.

Юридичні (правові) гарантії – це специфічні засоби забезпечення, реалізації, охорони та захисту прав людини та громадянина; першочергового значення вони набувають за практичної реалізації суб'єктивних прав громадянина. Тобто це передбачені законом спеціальні засоби практичного забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

Можна дійти висновку, що правові гарантії – це сукупність правових засобів і способів, що визначають умови, порядок безперешкодної реалізації прав та свобод особи, а також їх охорону й надійний захист від протиправних посягань. Визначальною ознакою правових гарантій є те, що функції, які вони виконують, охоплюють увесь процес забезпечення прав і свобод людини, а не тільки їх охорону та захист. Правові гарантії повинні забезпечити реальність проголошених державою прав і свобод особи. Досягти такого результату можна завдяки наданню правовим засобам і способам закріпленості та створенню умов їх реалізації. Ефективність реалізації прав і свобод буде тоді, коли в нормах права будуть визначені реальні механізми та порядок їх здійснення, а не тільки регламентація та форми їх охорони й захисту.

Отже, функціональне призначення правових гарантій полягає в тому, що вони повинні забезпечити реалізацію, охорону та захист прав і свобод людини й громадянина.

Юридичні гарантії конституційних прав і свобод людини й громадянина в Україні представлені нормативно- та організаційно-правовими механізмами реалізації цих прав і свобод.

До системи юридичних (правових) гарантій прав і свобод особи належать такі складові елементи: матеріальні та процесуальні гарантії; інституційно-організаційні гарантії; галузеві гарантії; міжнародно-правові гарантії; юридична відповідальність.

На нашу думку, поняття правових (юридичних) гарантій прав людини як систему умов, засобів та способів забезпечення можливостей для реалізації своїх прав вживають зазвичай для визначення гарантій у широкому розумінні цього терміна. Щодо правових гарантій, то потрібно зазначити, що ці правові умови, засоби та способи визначають процедуру реалізації прав і свобод людини й громадянина у спосіб та формі, що закріплені національним законодавством держави, а також актами міжнародного права.

Так, до основних правових гарантій прав і свобод людини та громадянина в Україні, ми вважаємо, належать:

- гарантії кожного знати свої права та обов'язки;
- гарантії на судовий захист;
- гарантії на звернення за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини;
- гарантії захисту прав у міжнародних судових установах чи відповідних органах міжнародних організацій.

У ст. 55 Конституції України зазначено, що права і свободи людини та громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Захист прав потрібно трактувати як діяльність, спрямовану на

усунення перешкод у здійсненні прав і свобод, на боротьбу з невиконанням обов'язків і зловживань правом. Це право дає змогу обстоювати інтереси не тільки позивача, а й усього суспільства, сприяючи тим самим забезпеченню режиму законності і правопорядку.

Отже, правові гарантії судового захисту закріплюють можливість кожної людини: а) робити власний вибір – звертатися чи не звертатися до суду за захистом своїх прав та свобод; б) вимагати від суду розгляду справ та винесення рішення згідно з чинним законодавством; в) оскарження судового рішення.

Наступну групу правових гарантій становить можливість звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини розпочалася 1998 р. Його узагальнена назва – омбудсмен (парламентський комісар з прав людини). Рада Європи визначає омбудсмена як інститут, що сприяє демократизації суспільства і забезпечує реалізацію прав людини, встановлює конструктивні зв'язки між ним та органами державної влади й управління.

Діяльність омбудсмена в нашій державі регулюється Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР (далі – Закон). Стаття 3 (п. 1) Закону передбачає, що метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений), є захист прав і свобод людини та громадянина, проголошених Конституцією України, законами України й міжнародними договорами України.

Отже, правові гарантії звернення за захистом прав до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини передбачають можливість:

а) звернень за захистом прав та свобод до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

б) вимагати від Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, щоб звернення було прийняте та розглянуте за суттю справи;

в) використовувати засоби захисту своїх прав з боку Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Особливу увагу потрібно приділити аналізу міжнародно-правових гарантій. Ці гарантії є принципово новим видом гарантій прав і свобод людини та громадянина для України.

Міжнародно-правові гарантії складаються із системи загально визнаних принципів та правових норм, які регулюють процес забезпечення прав і свобод людини та соціальних спільнот (народ, нація), а також діяльність міжнародних установ і організацій, що наділені відповідними функціями та повноваженнями.

Проаналізувавши основні правові гарантії прав і свобод людини та громадянина, можна дійти певних висновків стосовно їх місця та ролі у процесі забезпечення прав і свобод.

Дія правових гарантій прав і свобод людини спрямована на створення відповідних умов для максимально повного й ефективного використання суспільних благ, які закріплені правами і свободами людини та громадянина, проте правові засоби забезпечення прав і свобод особи самі по собі не можуть створити належні умови для повного використання кожним своїх прав і свобод. На нашу думку, потрібні реальні гарантії прав людини. При цьому повинні діяти не тільки правові гарантії, які закріплені нормами права, а й гарантії, які закріплені соціальними нормами: нормами моралі, моральності, корпоративними нормами, нормами-звичаями тощо. Правові гарантії не зможуть відірвано від інших соціальних норм створити достатньо сприятливі умови для повного забезпечення прав і свобод людини.

Потрібен певний час для того, щоб суспільні відносини стали моральними, відповідали вимогам етики та, поряд з тим, вимогам закону. Повинен існувати комплекс правових гарантій прав і свобод громадян, тобто створення можливості, за допомогою

якої була б можлива реалізація кожною людиною і громадянином своїх конституційних прав та обов'язків.

Зважаючи на зазначене вище, можна стверджувати, що в Україні існує коло правових гарантій, які взаємодіють з іншими гарантіями прав і свобод людини та громадянина. Але насправді реальне забезпечення реалізації прав і свобод людини на теренах України ще перебуває на досить низькому правовому рівні.

Олійник О. І.,

кандидат юридичних наук, доцент, перший проректор Академії Державної пенітенціарної служби

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Складність такого явища, як злочинність, обумовлює необхідність вдосконалення кримінально-виконавчої політики держави як щодо засуджених, ув'язнених, так і в частині реінтеграції засуджених до нових умов життєдіяльності після їх повернення з місць позбавлення волі в суспільство. У зв'язку з цим розвиток кримінально-виконавчої системи на шляху свого реформування в якості засобу підвищення ефективності функціонування пенітенціарної системи передбачає вдосконалення механізму реформування пенітенціарної системи з урахуванням рекомендацій міжнародних документів у цій сфері (Загальна декларація прав людини (1948 р.); Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.); Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права (1966 р.); Декларація ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1963 р.); Декларація прав дитини (1959 р.); Декларація про права розумово відсталих осіб (1971 р.); Декларація про права інвалідів (1975 р.), Декларація про захист усіх осіб від тортур та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність, видів поведіння і покарання (1975 р.); Конвенція проти тортур та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність, видів поведіння і покарання (1984 р.); Кодекс поведінки посадових осіб при підтриманні правопорядку (1979 р.); Принципи медичної етики, які відносяться до працівників охорони здоров'я, особливо лікарів, по захисту засуджених, або затриманих осіб, від тортур та інших жорстоких, нелюдських видів поведіння і покарання (1982 р.); Мінімальні стандартні правила ООН, які стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) (1985 р.); Звід принципів захисту всіх осіб, затриманих чи ув'язнених в будь-якій формі (1989 р.); Правила ООН, які стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі (1990 р.); Європейські пенітенціарні правила (1987 р.); Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй у відношенні поведіння з ув'язненими (Правила Мандели) (2015 р.) та ін.).

На шляху реформування пенітенціарної системи України постає багато проблем, вирішення яких на вимогу часу має бути здійснено за такими напрямками:

– прискорення імплементації вимог міжнародних правових актів у сфері поведіння із засудженими до вітчизняного законодавства у сфері виконання кримінальних покарань та пробації;

– розвиток в Україні уповноважених органів з питань пробації, які мають здійснювати не тільки контроль за поведінкою засуджених, а й надавати їм своєчасну допомогу в працевлаштуванні, отриманні освіти й професії, медичних послуг, юридичної, психологічної та іншої соціальної допомоги;

– вдосконалення освіти майбутніх фахівців органів юстиції, в тому числі пенітенціарної системи;

– розроблення моделі нової менеджерської концепції функціонування пенітенціарної системи (розвиток загального менеджменту пенітенціарної системи, менеджменту установ виконання покарань, менеджменту пенітенціарного персоналу, менеджменту підприємств при установах виконання покарань тощо);

– пошуку та відбору найбільш ефективних засобів реінтеграції засуджених на підставі виховничо-освітніх, психолого-корекційних програм, програм адаптації колишніх засуджених із метою їх виправлення та запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень;

– вдосконалення співпраці державних органів юстиції з вітчизняними та європейськими, міжнародними громадськими організаціями, що здійснюють допомогу колишнім ув'язненим і засудженим на шляху їх реінтеграції.

На сьогодні КВК України містить норми, які регламентують процес реінтеграції засуджених, які звільняються з місць позбавлення волі. Провідна роль відводиться ключовим аспектам модернізації та розвитку механізму комплексної реалізації можливостей державних органів, громадських об'єднань і громадян у наданні особам, які звільнилися з місць позбавлення волі та перебувають на обліку уповноважених органів з питань пробації. Особливий акцент має бути зроблено на підвищенні ефективності взаємодії всіх суб'єктів правовідносин.

Саме тому необхідно розробити нову комплексну стратегію, що буде орієнтована на усунення передумов соціальної дезадаптації і депривації громадянина після звільнення з місць позбавлення волі і в період перебування на обліку уповноважених органів з питань пробації. Основні положення такої стратегії мають базуватися на нормах законодавства, носити послідовний і методичний характер, забезпечувати недоторканність і реалізацію громадянином всіх прав, свобод і законних інтересів, проголошених Конституцією України.

Серед основних проблемних питань, вирішення яких впливає на формування механізму реформування пенітенціарної системи, можна виділити такі:

– питання працевлаштування засуджених як в місцях позбавлення волі (великий відсоток їх залишається не залученими до праці), так і тих, хто відбув тривалий строк позбавлення волі, в яких життя характеризувалося суворим регламентом дій, і вийшов на волю (такі, як правило, не в змозі правильно орієнтуватися в життєвих ситуаціях після звільнення). Тому законодавством ряду зарубіжних країн передбачено переведення таких осіб до установ відкритого типу, де вони мають можливість проявити більше самостійності та особистої відповідальності за свою поведінку;

– відсутність у колишніх засуджених довіри до ефективності соціальних програм, ширості підтримки з боку держави і суспільства, і для цього є ряд обґрунтованих причин. Державні програми зайнятості орієнтовані на надання низькооплачуваних робочих місць, у тому числі у зв'язку з відсутністю або втратою громадянином, який звільнився з місць позбавлення волі, необхідної спеціальності та кваліфікації, що вимагається роботодавцем. У суспільстві до сих пір має місце соціальна стигматизація, відсутність бажання надавати підтримку співгромадянам, які колись переступили закон;

– потребує покращення система оцінки ефективності реінтеграційного процесу на всіх його стадіях: в установах виконання покарань, на стадії підготовки до звільнення з місць позбавлення волі та у процесі діяльності уповноважених органів з питань пробації. Недоліки в системі оцінки ефективності не дозволяють виробити науково обґрунтовані рішення щодо вдосконалення нормативно-правової бази, що регламентує реінтеграцію таких осіб;

– майже відсутня єдина достовірна та вичерпна база даних про осіб, які звільняються з місць позбавлення волі та стають на шлях реінтеграції, особливо це стосується відсутності комплексної методики вивчення характеристик таких осіб; це суттєво ускладнює процес реінтеграції осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі;

– неналежним чином використовуються можливості недержавних організацій і

громадських об'єднань, засобів масової інформації та небайдужих громадян;

– на сьогодні майже відсутній досвід державно-приватного партнерства з метою залучення недержавних інвестицій до державних програм і проектів із соціальної реінтеграції громадян, які звільнилися з місць позбавлення волі та перебувають на обліку в уповноважених органах з питань пробації, в тому числі досвід державно-приватного партнерства в будівництві, відкритті та функціонуванні центрів реінтеграції для колишніх засуджених;

– вирішення потребують питання кадрового забезпечення установ виконання покарань і служб пробації кваліфікованими робітниками зі спеціальною освітою, що дозволяє здійснювати соціальний супровід на всіх етапах роботи з громадянином, засудженим до позбавлення волі, в тому числі після його звільнення і перебування під пробаційним контролем;

– існують серйозні проблеми кадрового забезпечення медичної служби установ виконання покарань;

– гостро стоїть питання про медичний супровід як осіб, які звільнені з місць позбавлення волі у зв'язку з хворобою, тих, хто стоїть на різних диспансерних обліках, а також про облік звільнених з місць позбавлення волі по закінченні терміну і відбуття їх з території дислокації установи виконання покарань (це позбавляє звільненого громадянина права на отримання необхідної медичної допомоги до реєстрації за новим місцем проживання);

– особливої уваги потребує визначення правового статусу, повноважень і компетенції неурядових організацій, громадських об'єднань, законодавче закріплення створення фондів працюючих у сфері надання засудженим соціальних послуг, чітко урегульованого механізму взаємодії з ними, а також механізму матеріального і нематеріального стимулювання такої діяльності.

Отже, відпрацювання механізму вдосконалення реформування пенітенціарної системи необхідно здійснювати відповідно до основних підходів до побудови ефективної системи загального менеджменту всіх складових пенітенціарної системи, соціальної реінтеграції громадян, що звільнилися з місць позбавлення волі і перебувають на обліку уповноважених органів з питань пробації за такими напрямками: удосконалення нормативно-правової бази; удосконалення механізму соціальної реінтеграції засуджених через побудову системи соціального супроводу; розвиток кадрового потенціалу; розроблення та наукове обґрунтування моделей взаємовідносин пенітенціарного персоналу із засудженими та ув'язненими, моделей соціальної адаптації засудженого після звільнення до життя на свободі, надання психологічної, соціальної, медичної та іншої допомоги засудженим тощо.

Пахомов І. В.,

старший викладач циклу психолого-педагогічних дисциплін Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу ДКВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ДКВС УКРАЇНИ

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання діяльності священнослужителів (капеланів) в органах і установах, що належать до сфери управління ДПіС України» від 14 травня 2015 року №419-VIII передбачає душпастирську опіку не тільки засуджених та осіб, взятих під варту, але й персоналу ДКВС України, а це понад 37 тис. осіб.

Тому темою нашого дослідження було визначення особливостей духовного

виховання персоналу ДКВС України.

З метою діагностики релігійності персоналу ДКВС України нами було проведено опитування 867 працівників УВП, СІЗО та кримінально-виконавчої інспекції (пробації): з них 87,3% – атестовані працівники, 6,5% – державні службовці та 6,2% – вільнонаймані працівники.

За посадою більшість опитаних працівників – мол. інспектори відділів нагляду і безпеки та відділів режиму і охорони (77,1%), начальники відділень соціально-психологічної служби (12,3%), працівники кримінально-виконавчої інспекції (пробації) (6,5%). Також серед опитаних є психологи відділів соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими (1,1%), працівники відділів контролю за виконанням судових рішень (1,1%), юрисконсульти (0,5%) та майстри (0,8%).

За статтю переважна більшість опитаних працівників – чоловіки (88,6%), жінок значно менше (11,4%). За віком більшість опитаних – молодіжного віку (до 30 років – 42,1%), осіб середнього віку дещо менше (30-40 років – 25,3%), ще менше осіб зрілого віку (40-50 років – 21,9%), ще менше – пенсійного (понад 50 років – 10,9%).

За освітою переважна більшість опитаних – з середньою освітою (65,7%), дещо менше – з вищою освітою (34,3%). За стажем служби більшість опитаних мають незначний стаж (0-10 років – 45,1%), дещо менше – середній стаж (10-20 років – 41,6%), незначна доля – значний стаж (понад 20 років – 13,3%).

Аналіз відповідей респондентів дозволяє зробити їх типологічний поділ на 7 груп залежно від рівня їх релігійності:

1. Працівники, які мають середній рівень зовнішньої та низький рівень внутрішньої релігійності (37,4%).

2. Працівників, які мають низький рівень внутрішньої та зовнішньої релігійності (33,6%).

3. Працівники, які мають середній рівень внутрішньої та зовнішньої релігійності (21,4%).

4. Працівники, які мають високий рівень зовнішньої та середній рівень внутрішньої релігійності (3,6%).

5. Працівники, байдужі до релігії (1,9%).

6. Працівники, які мають високий рівень внутрішньої та зовнішньої релігійності (1,1%).

7. Працівники-атеїсти (1,0%).

Таким чином, за рівнем релігійності переважають працівники, які мають середній рівень внутрішньої та зовнішньої релігійності, середній рівень зовнішньої та низький рівень внутрішньої релігійності, а також низький рівень внутрішньої та зовнішньої релігійності. Але духовне виховання необхідно здійснювати з усіма категоріями персоналу ДКВС України.

Духовне виховання може проводитися в рамках виховної роботи з персоналом, яка регламентується Положенням про організацію виховної та соціально-психологічної роботи з персоналом ДКВС України, затвердженим наказом ДПтС України від 07.07.2011 № 221. Згідно Положення, виховну роботу в установах ДКВС України організовує ст. інспектор з виховної та соціально-психологічної роботи з персоналом.

Основними складовими виховної роботи з персоналом є:

- морально-психологічне забезпечення службової діяльності;
- забезпечення дотримання законності і службової дисципліни, профілактика правопорушень і надзвичайних подій;
- інформаційне забезпечення;
- культурно-виховна і просвітницька робота;
- соціально-психологічна робота.

До кожного напрямку можуть залучатися представники релігійних організацій: Української Православної Церкви, Української Православної Церкви Київського

Патріархату, Римо-католицької Церкви, Української Греко-католицької Церкви, Євангельських Християн-баптистів, Адвентистів Сьомого Дня, Християн Віри Євангельської-п'ятидесятників та інших.

Так, в рамках морально-психологічної підготовки персоналу вони можуть проводити бесіди на духовну тематику, консультування з особистих питань, молебні з нагоди державних та відомчих свят. В рамках формування правосвідомості персоналу вони можуть закликати його до сумлінного виконання Закону, насамперед Закону Божого.

В рамках інформаційного забезпечення персоналу вони в ході духовних бесід можуть формувати у нього любов до Батьківщини. В рамках культурно-просвітницької роботи з персоналом вони можуть проводити регулярні інформування з нагоди релігійних свят, організовувати паломництва до релігійних святинь.

Паломництва до релігійних святинь активно проводяться УГКЦ. Так, 17–18 червня 2008 року відбулася перша проща персоналу ДКВС України до Зарваниці. 11–12 червня 2016 року відбулась традиційна проща до Унівської Свято-Успенської Лаври.

Також персонал ДКВС України мав можливість прикластися під час Всеукраїнських хресних ходів до шанованих християнських святинь. Перший проходив з 8 травня до 8 червня 2011 року, коли працівники мали можливість прикластися до мощей святої великомучениці Анастасії Узорішительниці. Наступний хресний хід відбувся з 1 жовтня до 7 грудня 2012 року з часткою Чесного і Животворящого Хреста Господнього і мощами святих рівноапостольних царів Костянтина і Єлени.

Значний внесок у роботу з персоналом ДКВС України вносить Церква ХВС «Скинія». Так, 8 лютого 2015 року вона організувала свято для дітей і батьків персоналу, а 9 січня 2016 року – святковий захід «Різдво в кожен дім» для 70 сімей працівників. Добру традицію різдвяного заходу підтримала і церква «Благодать Христа» міста Хмельницький, громада якої запросила на святкову екскурсію до Кам'янець-Подільської фортеці сім'ї працівників.

Звичайно, священнослужителі (капелани), які здійснюють духовне виховання персоналу ДКВС України, повинні мати відповідний рівень професійної підготовки.

Формування концепції навчання в'язничних капеланів розпочалося у 2007 році. 26–30 листопада 2007 року на базі Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу ДКВС України був проведений перший навчальний семінар для священнослужителів УГКЦ.

З метою підвищення кваліфікації священнослужителів (капеланів), які здійснюють душпастирську опіку засуджених, 13–16 липня 2009 року на базі Національного університету «Острозька академія» викладачами Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу ДКВС України було проведено навчання представників різних релігійних організацій, які працюють із засудженими.

Наступний курс підвищення кваліфікації представників різних релігійних організацій, які здійснюють душпастирську роботу із засудженими та персоналом ДКВС України, був проведений 20-23 жовтня 2008 року у місті Красилів Хмельницької області (Центр Євангелізації Братів Капучинів).

З метою покращення навчально-методичного забезпечення 26 грудня 2012 року відбулася презентація посібника для священнослужителів УГКЦ «Служити в'язням», а у 2014 році був виданий навчально-методичний посібник для капеланів та християн-волонтерів ХВС.

11–13 листопада 2015 року у Білоцерківському училищі професійної підготовки персоналу ДКВС України курсову підготовку пройшло 25 священнослужителів УПЦ, 30 травня – 2 червня 2016 року – 22, 21–24 червня 2016 року – 31 представники різних релігійних організацій (УГКЦ, УПЦ-КП, ЕХБ, АСД, ХВС та інші). Аналогічну курсову підготовку 21–24 червня 2016 року в Інституті кримінально-виконавчої служби курсову підготовку пройшло 25 представники різних релігійних організацій.

В рамках виховної роботи з персоналом Білоцерківського училища ППП ДКВС

України регулярно проводяться заходи духовного виховання. По благословенню митрополита Білоцерківського і Богуславського Августина за училищем закріплений протоієрей Сергій Савельєв, який має як духовну, так і вищу педагогічну освіту. На кожне з великих Православних свят він проводить інформаційну бесіду з персоналом та слухачами училища, проводить показ відеофільмів. На Великдень та проводиться водосвятний молебень з кропленням святою водою великодньої їжі, а на Водохрещу – водосвятний молебень з кропленням святою водою приміщень училища.

Для слухачів в рамках теми «Соціально-виховна робота із засудженими» розповідається про особливості духовного виховання засуджених різними релігійними організаціями, а для персоналу відділів роботи з персоналом в рамках теми «Соціально-виховна робота з персоналом» – про особливості духовного виховання персоналу ДКВС України.

Таким чином, духовне виховання персоналу ДКВС України здійснюється з усіма його категоріями, до неї активно залучаються представники релігійних організацій.

Пацуріна А. С.,

курсант 3-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Настояща У. В.,

викладач кафедри психології Академії Державної пенітенціарної служби

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ УПОВНОВАЖЕНОГО З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

У правовій та демократичній державі основною соціальною цінністю є людина, її життя, здоров'я, честь та гідність; права та свободи особи; захист порушених прав людини та громадянина. Сьогодні день у демократичних державах має місце усвідомлення важливості існування гарантій охорони прав громадян, у тому числі інституційних. У зв'язку із розширенням повноважень посадових осіб органів державної влади у сучасних державах відбулися зміни в характері і масштабах їх діяльності, що спричиняє зростання ймовірності порушень прав громадян без порушень закону.

Важливість та актуальність даної теми очевидна, оскільки права людини є органічним компонентом демократичного політичного простору, інструментом гуманізації суспільних відносин, формування творчої особистості та становлення постіндустріального суспільства. На права людини покладають вирішення ряду внутрішніх, міжнародних та глобальних завдань. Права присутні практично в кожній сфері життєдіяльності людини, відображаючи її життя в особливому якісному стані, пов'язаному із утвердженням у громадській свідомості та практиці ідеї свободи особистості.

Важливим кроком в цьому напрямку стало запровадження в Україні інституту омбудсмана – Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який знаходиться значною мірою в стадії формування.

Особлива популярність та авторитет цього інституту пояснюються багатьма демократичними рисами, які характеризують його статус і забезпечують ефективність його діяльності: незалежне становище у системі органів державної влади; незмінюваність протягом усього терміну повноважень парламенту, яким він призначається, наділення в деяких країнах правом законодавчої ініціативи; відкритість і доступність для усіх громадян, які потребують захисту своїх прав і свобод; відсутність формалізованих процедур розгляду скарг та звернень; безоплатність надання допомоги тощо.

Усі ці принципи і процедури сприяють виконанню омбудсманом функцій захисту прав і свобод людини від зловживань і свавілля з боку державного апарату та посадових осіб.

Варто зазначити, що інститут омбудсмана в Україні запроваджувався у дуже складний для цих країн час, а саме в період послаблення монополізму соціалістичної влади. Вперше про створення органів, які б гарантували парламентський захист прав людини СРСР, було згадано у 1980 р. Згодом, на V з'їзді народних депутатів СРСР у 1989 р. була прийнята Декларація прав і свобод громадянина, в якій пропонувалось створити систему Уповноважених з прав людини, що існували б при парламентах колишніх союзних республік, а також Уповноважених з прав людини при Радах народних депутатів усіх рівнів.

Першими кроками до втілення в життя вищезгаданих постулатів правової держави в Україні було прийняття, починаючи з 1990 р., нормативно-правових документів, а саме: Декларації про державний суверенітет України 1990 р., Акту проголошення незалежності України 1991 р., в яких йдеться про необхідність визнання найвищою соціальною цінністю людини, її особистої недоторканності, життя, честі, потреб і турбот.

Процес запровадження інституту омбудсмана у конституційний механізм захисту прав людини в Україні мав декілька етапів, спочатку інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини було закріплено у Конституції, а згодом, 23 грудня 1997 р. було прийнято Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», підписаний Президентом і набув чинності 27 грудня з дня його опублікування.

Слід зауважити, що далеко не кожен, чий права порушено, знає, що має можливість звертатися до Уповноваженого, про порядок звернення, про те, які юридичні наслідки воно може мати.

Омбудсман та його апарат, здійснюючи захист прав і свобод людини, забезпечуючи нагляд за діяльністю виконавчої влади і правоохоронних органів з позиції дотримання ними інтересів громадян, має у своєму розпорядженні величезну кількість скарг і заяв.

Тому, на нашу думку Уповноваженому варто укласти угоди із ректорами вузів, на базі яких створено юридичні клініки, про співпрацю, інформування населення, що значно зменшить наплив звернень до Секретаріату Уповноваженого, особливо тих, суб'єкти яких потребують лише юридичної консультації, а ті звернення, які будуть направлені за допомогою консультантів клінік, будуть оформлені юридично правильно, із чітко викладеними обставинами справи і, за потреби, із юридичною оцінкою.

Педорич А. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки Академії Державної
пенітенціарної служби

ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАДАЧ У ПІДГОТОВЦІ КУРСАНТІВ-ПЕНІТЕНЦІАРИСТІВ

У статті розглядаються можливості використання професійно орієнтованих задач з психолого-педагогічним змістом в реалізації професійної спрямованості курсанта-пенітенціарія, як необхідної складової професійної компетентності майбутніх фахівців системи ДКВС України.

Необхідною складовою професійної діяльності сучасного фахівця є відповідна підготовка курсантів-пенітенціаріїв. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті визначила, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, забезпечення високої якості освіти

випускникам середньої та вищої школи. Переважна більшість педагогів-науковців і освітян-практиків переконані, що підготовка фахівців у будь-якій сфері повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу. Визначальними категоріями компетентнісного підходу в освіті є поняття компетенції та компетентності.

У тлумачному словнику С. І. Ожегова компетенція визначається як “коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний; коло чийхось повноважень, прав” [8, с. 289].

Аналогічне тлумачення компетенції наведено в “Советском энциклопедическом словаре”: “Компетенція (від лат. *compete* – добиваюсь, відповідаю, підхожу), – коло повноважень, наданих законом, статутом або іншим актом конкретному органу або посадовій особі; знання і досвід у певній галузі” [11, с. 613].

В “Новейшем энциклопедическом словаре” компетенція визначається як “коло повноважень якого-небудь органа, посадової особи; коло питань, в яких конкретна особа має знання, досвід” [5, с. 595].

У тлумачному словнику сучасної російської мови під компетенцією розуміють “коло питань, явищ, в яких дана особа авторитетна, має досвід, знання; коло повноважень, галузь належних для виконання ким-небудь питань, явищ” [13, с. 358].

У “Новому тлумачному словнику української мови” слово “компетенція” трактується як “добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи” [6, с. 874].

У наведених тлумаченнях компетенції загальним є їх змістова основа: знання, які повинна мати особа; коло питань, в яких особа повинна бути обізнана; досвід, необхідний для успішного виконання роботи у відповідності з установленими правами, законами, статутом.

Активне використання дидактичних засобів, що включають курсантів в безпосереднє освоєння педагогічної діяльності – запорука ефективної підготовки майбутніх фахівців. Аналіз психолого-педагогічних досліджень В. С. Леднева, А. А. Вербицького свідчить про те, що системоутворюючим показником в професійно-педагогічній підготовці є власне діяльність студентів, заснована на розвитку у них суб'єктної позиції. У зв'язку з цим значущим стає вирішення педагогічних завдань. Саме у вирішенні професійно орієнтованих завдань і здійснюється засвоєння знань, умінь і навичок. Як наголошується в дослідженнях, методика підготовки майбутніх фахівців на основі використання завдань, як основного дидактичного засобу визначається як задачний підхід до навчання.

Формування різних аспектів професійної компетентності фахівців на основі задачного підходу присвячений ряд досліджень в області дидактики вищої школи: організація самостійної роботи в процесі вирішення навчальних завдань (І. Антипова, М. Н. Скаткін); формування прийомів розумових дій (Н. А. Менчинська, Д. Б. Ель Конін); особливості використання складних ситуацій в процесі навчально-професійної діяльності (М. І. Дяченко). Е. В. Бондаревська, В. В. Серіков розглядають технологію задачного підходу в якості однієї з найбільш продуктивних в реалізації вимог особистісно орієнтованого освітнього процесу [3].

З точки зору структури педагогічна задача – це система з обов'язковими компонентами, якими є: предмет завдання, що знаходиться в початковому стані (вихідний предмет), модель необхідного стану предмету, завдання (вимога) (Г. А. Бал). Хоча традиційними структурними елементами завдання є умова, питання, вирішення і відповідь, але цей поділ щодо процесу рішення. Так, Л. Ф. Спірін [10, с. 19] також вказує на дві сторони завдання: відоме і невідоме у завданні, тобто умова і запитання. Разом з тим Г. А. Бал [2] запропонував побудувати модель завдання щодо об'єкта і предмета завдання. Цей підхід можна співвіднести і з обов'язковими компонентами педагогічних завдань; по С. Д. Смирнову, це початковий стан і модель бажаного кінцевого результату [9, с. 80, 81].

Таким чином, узагальнюючи результати існуючих підходів до визначення сутності педагогічних завдань, дамо визначення поняття «педагогічна задача», під яким розуміємо дидактичний засіб з певним вихідним предметом і заданою вимогою, орієнтованим на пошук ефективних варіативних шляхів створення умов для навчання, виховання, розвитку суб'єктів педагогічного процесу. Вирішення педагогічної завдання – це процес здійснення вибору з декількох альтернатив, на основі вихідної інформації в умовах невизначеності дозволяє знайти ефективний шлях трансформації власних умінь у вміння курсантів і таким чином перевести предмет завдання з вихідного стану в потрібне. Визначення видів навчальних педагогічних завдань в контексті нашого дослідження заслуговує на особливу увагу. Свою характеристику типів завдань як засобів навчання вчителів дає К. Ф. Нор [7].

На її думку, можна виділити такі типи завдань, як навчально-логічні, пошукові, дослідницькі, творчі завдання, завдання оціночно-корекційного типу. Однією з перших робіт в зарубіжному досвіді інтеграції системного і задачного підходів стала таксономія цілей навчання Б. С. Блума [3]: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка. Система запланованих цілей нерозривно пов'язана з системою дій, які ведуть до виконання цих цілей. Тим, що викликає ці активні дії, стають, на думку чеського педагога Д. Толлінгеровой [12], навчальні завдання, які виступають як різновид випереджаючого управління когнітивної діяльністю, як «проект майбутнього навчального дії», що визначає інтелектуальний простір, в якому курсант стане виконувати розумові дії. Д. Толлінгерова запропонувала таксономію навчальних завдань (27 видів), які розділені на п'ять категорій з точки зору операцій, необхідних для вирішення завдань. Разом з тим всі завдання проранжовано по зростанню когнітивної складності та операційної цінності. Моніторинг досягнень реалізується на практиці у вигляді вирішення навчальних задач.

Деякі автори при формуванні таксономії спираються не на ієрархію внутрішніх цілей, а на зовнішні процедури, які учні виконують під час навчальної діяльності: розпізнавання, відтворення, перерахування, конструювання об'єкта або процесу, упорядкування дій і класифікація навчальної інформації, демонстрація успішного виконання внутрішніх і зовнішніх дій (В. Герлах, А. Салліван), що ускладнює використання цієї таксономії як шкали оцінювання результату, тому що навчальне завдання може служити для реалізації декількох цілей. Таксономії навчальних цілей і завдань по їх реалізації Дж. Гілфорда і Д. Блокка мають суттєві недоліки використання через детальної розробки та істотних тимчасових витрат в практичному використанні: 72 типу навчальних завдань класифіковані по з-триманню і рівню навчання (Д. Блокк) і 120 типів завдань впорядковані у вигляді тривимірної структури по векторах – зміст, продукти діяльності, розумові операції (Дж. Гілфорд). У 2001 році Л. Андерсон і Д. Кратволь [1] по-новому оцінили таксономію Б. Блума.

Вони розглянули її з точки зору когнітивних процесів і процедури вимірювання рівня знань, а саме: пам'ятати: відтворювати правильну інформацію; дізнаватися; називати (пригадувати); розуміти: засвоювати навчальний матеріал або досвід; інтерпретувати (переводити з однієї знакової системи в іншу); наводити приклади; класифікувати (по вивченим або знайомим ознаками); підбивати підсумки; встановлювати взаємозв'язки; порівнювати; пояснювати; застосовувати: діяти згідно з правилами; виконувати за запропонованою і самостійно створеної інструкції; аналізувати: розділяти (розбивати) щось на частини, які не мають ознак цілого, і описувати, як ці частини відносяться до цілого; диференціювати; впорядковувати; узагальнювати; атрибуціувати (визначення характерних ознак); оцінювати: судити, ґрунтуючись на критерії і стандарти; перевіряти і контролювати; критикувати; рецензувати; створювати, синтезувати: збирати нове ціле з частин або розпізнавати компоненти нової структури; генерувати; планувати; виробляти, продукувати. Система Б. С. Блума завдяки її простоті і доступності є актуальною в практиці роботи педагогів.

Таким чином, аналіз підходів до класифікації педагогічних завдань дозволив виділити основні їх види, які в подальшому складуть компоненти системи педагогічних

задач як засобу формування професійних умінь курсантів-пенітенціаріїв. У питаннях класифікації педагогічних завдань в даний час немає єдиної думки. Так, в результаті їх аналізу були не тільки виділені види, а й встановлені відносини між ними, а саме визначено завдання першого, другого і третього рівнів: власне педагогічні (виховні та дидактичні, кожен з яких можна представити як критеріальні (програмні), так і навчальні, як пізнавальні, так і комунікативні), функціонально-педагогічні. Зміст власне педагогічних завдань визначено стандартами освіти і навчальними програмами, розробленими і прийнятими на державному рівні. Функціонально-педагогічні завдання включають такі види: стратегічні (змістовно-цільові) – завдання, що мають на увазі початкову розробку плану або кардинальну перебудову базової моделі заняття: виникнення ідеї вирішення загальної ідеї та її втілення (даний вид пов'язаний з організацією змісту навчально-виховного процесу); тактичні (організаційно-методичні) – завдання, які передбачають адаптацію базової моделі заняття до певних особливостей дитячого колективу (групи, класу), віковим, індивідуальним, з допомогою підбору оптимальних методів і засобів для реалізації загального задуму; оперативні (комунікативні) – ситуативні завдання, що виникають в ході безпосереднього здійснення навчально-виховного процесу і покликані безпосередньо втілити в життя розроблені вирішення стратегічних і тактичних завдань.

Наприклад практичні задачі з “Пенітенціарної педагогіки” розроблені згідно з діючою робочою навчальною програмою. Вони охоплюють усі теми навчального матеріалу. Вирішення задач вимагає знання не лише теоретичного матеріалу, а й застосування досвіду, набутого курсантами під час навчальних практик та стажування на посаді.

Наведемо кілька прикладів таких завдань.

1. Під час засідання комісії по оцінці ступеня виправлення засуджених, на якому, розглядалися 19 осіб, через брак часу на обговорення, було вирішено говорити про кожного засудженого тільки найбільш характерне. Так, під час розгляду питання щодо одного із засуджених, який злісно порушував режим, але добре працював на виробництві, начальник відділення охарактеризував його тільки з негативного боку і засудженому було відмовлено в умовно-достроковому звільненні. Почувши такий висновок начальника відділення, засуджений почав грубо, в істеричній формі докоряти начальника відділення, що він бачить у людях тільки погане і зовсім не звертає уваги на добрі справи. Минуло три місяці. Увесь цей час засуджений проходив біля начальника відділення, ніби його не бачив. Начальник відділення теж не прагнув до розмови із засудженим, і вважав, що проведення бесіди не обов'язкове, оскільки існує непорозуміння між ними, а свою точку зору він змінювати не збирається. Завдання: Назвіть порядок проведення засідання комісії по оцінці ступеня виправлення. Вкажіть критерії оцінки ступеня виправлення, які не були доведені до засудженого, що і спричинило конфлікт.

2. Засуджений Л. старанно працює на виробництві, тому він звернувся до начальника відділення з проханням, дозволити йому працювати у дві зміни. Мотиви його прохання такі: не може жити без роботи (Л. висококваліфікований токарь); праця допомагає, на деякий час забути про теперішнє його становище; крім того, він не буде потрапляти під вплив негативно спрямованих засуджених, якщо буде постійно на виробництві. Завдання: Визначте дійсні мотиви якими керується засуджений. Назвіть норми, які регламентують порядок залучення засуджених до праці [4, с. 6].

В основу критеріїв оцінки виконання завдань покладено вміння швидко та правильно продемонструвати глибокі знання програмного матеріалу, оперативно приймати рішення при вирішенні практичних завдань, що дає можливість об'єктивно оцінити знання курсантів з даної навчальної дисципліни.

Список використаних джерел

1. Anderson L., Krathwohl D. A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessment:

A revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. N.Y.: Longman, 2001. – 187 p.

2. Балл Г.А. Теория учебных задач: психолого- педагогический аспект. М.: Педагогика, 1990. – 184 с.

3. Bloom B.S. Taxonomy of Educational Objectives : The Classification of Educational Goals. Handbook 1: Cognitive Domain. N.Y.: David McKay Co, 1956. – 204 p.

4. Збірка задач з пенітенціарної педагогіки / Укладач Єрмак С.М./ Чернігівський юридичний коледж Державного департаменту України з питань виконання покарань. – Чернігів., 2009. – 28 с.

5. Новейший энциклопедический словарь. М.: “Изд-во АСТ”; “Изд-во Астрель”; ООО “Транзиткнига”, 2004. – 1424 с.

6. Новый тлумачний словник української мови(у трьох томах). том 1, А – К / Укладачі: В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. – Київ, Вид-во “АКОНІТ”, 2006. – 926 с.

7. Нор К.Ф. Використання групових форм навчання студентів університету на заняттях педагогічного циклу // Наукові праці. Сер. : Педагогічні науки. 2002. Вип. 7. С. 98–101.

8. Ожегов С.И. Словаъ русского языка: 70000 слов / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М.: Русский язык, 1990. – 917 с.

9. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности. М.: Академия, 2003. – 304 с.

10. Спирин Л.Ф., Степинский М.А., Фрумкин М.Л. Анализ учебно-воспитательных ситуаций и решение педагогических задач. Ярославль: ЯГПИ им. К.Д. Ушинского, 1974. – 130 с.

11. Советский энциклопедический словарь. 3-е изд. М.: Советская энциклопедия, 1984. – 1600 с.

12. Толлингерова Д., Голоушова Д., Канторкова Г. Психология проектирования умственного развития детей. М.: Роспедагенство, 1994. – 48 с.

13. Ушаков Д.Н. Толковый словарь современного русского языка / под ред. Татьянченко Н.Ф. М.: Альта-Пресс, 2005. – 1216 с.

14. Фурман А.В. Теорія навчальних проблемних ситуацій: психолого-дидактичний аспект. Тернопіль: Астон, 2007. – 164 с.

Пекарчук В. М.,

доктор історичних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права Академії Державної пенітенціарної служби

ПЕРСПЕКТИВИ ВПЛИВУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ПРОБАЦІЮ» НА СЕРЕДОВИЩЕ НЕПОВНОЛІТНІХ

Найактуальнішим із пріоритетів для Української держави та її владних інститутів сьогодні стало реформування кримінально-виконавчої системи. Одним із найважливіших векторів цього процесу є розвиток парадигми системи покарань, альтернативних позбавленню волі. Прийняття Закону України «Про пробацію» свідчить про лібералізацію кримінально-правової та кримінально-виконавчої (пенітенціарної) політики держави і формування альтернативної системи виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі. Інститут пробації направлений на посилення безпеки суспільства шляхом виправлення та запобігання вчиненню правопорушень засудженими.

У цьому аспекті актуальним виявляється створення ефективного механізму щодо захисту прав неповнолітніх, які підлягають кримінальній відповідальності. Діти – не тільки майбутнє кожної держави. Діти – їхнє сьогодні. Виклики нашого часу вимагають

перегляду системи покарань неповнолітніх, які вчинили злочини.

Введення альтернативних позбавленню волі покарань стосовно неповнолітніх підтверджує, що відбування покарання у виді позбавлення волі перешкоджає подальшій соціальній адаптації особистості неповнолітніх, їх поверненню у суспільство: дитина в умовах ізоляції втрачає соціально значущі навички, набуває в місцях позбавлення волі кримінальну субкультуру, крім того, виконання певних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, під наглядом кваліфікованих працівників органу пробації дозволяє уникнути негативних моральних, психологічних і фізичних наслідків ізоляції, оскільки при альтернативному покаранні навички соціальної взаємодії зберігаються і розвиваються під впливом соціального середовища і при активній допомозі співробітників органу пробації.

Згідно зі ст. 12 Закону України «Про пробацію» остання у відношенні неповнолітніх спрямована на забезпечення нормального розвитку, профілактику агресії та позитивні зміни особистості [1]. Розглядаючи кримінальні провадження та матеріали у відношенні неповнолітніх, судді нерідко залучають до участі у цьому процесі різних фахівців: педагогів, психологів, лікарів та ін., забезпечуючи інтереси обвинувачених неповнолітніх, з одного боку, та створюючи додаткові умови до призначення покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, з іншого. Доречним до вищевикладеного можна вважати підготовку досудових доповідей щодо обвинувачених, яка стосовно неповнолітніх додатково має містити інформацію про вплив криміногенних чинників на протиправну поведінку підлітків, рекомендації щодо профілактичних заходів стосовно неповнолітніх. Зазначене надасть можливість зменшити кількість судових рішень щодо неповнолітніх, пов'язаних із позбавленням волі.

Як відомо, профілактикою злочинності у середовищі неповнолітніх займаються різні органи центральної та регіональної виконавчої влади, служба у справах дітей, підрозділи превентивної поліції та інші державні установи й заклади. Однак нерідко діяльність вказаних структур відбувається децентралізовано, а сам механізм реалізації профілактичної роботи має певні відмінності. Орган пробації, хоча і молодий інститут, який розвивається, але має під собою основу у виді кримінально-виконавчої інспекції, повинен виступити координуючою силою, яка здатна комплексно вирішувати проблеми дітей, щодо яких прийнято рішення суду, в найскладніших умовах та вдосконалити систему профілактики злочинності неповнолітніх, щодо яких здійснюється пробація, мобілізувати всі існуючі реабілітаційні ресурси, організовуючи роботу спільно не лише з органами державної влади, а й інститутами громадянського суспільства, іншими організаціями виключно у спектрі формування індивідуальних програм реабілітації і контролю, вживаючи тим самим заходи, спрямовані на найкраще забезпечення інтересів підлітків. Слід зауважити, що, залишаючись на свободі, неповнолітні під впливом профілактичної роботи змінять свою поведінку і не допустять рецидиву злочинів.

Однією з головних особливостей пробації щодо неповнолітніх можна виділити обов'язкове залучення засуджених неповнолітніх до навчання та здобуття ними повної загальної середньої освіти. Адже відсутність або недоліки сімейного виховання і освіти зумовили розвиток таких якостей у обвинувачених неповнолітніх, як низькі духовно-культурний та освітній рівні, які безпосередньо визначають вчинки неповнолітніх, особливо тих, які відбувають покарання у виді позбавлення волі.

Відповідальним залишається створення та забезпечення реалізації пробаційних програм щодо неповнолітніх, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Водночас треба пам'ятати, що результати аналізу вікових груп неповнолітніх за допомогою кримінологічних показників і соціологічного опитування неповнолітніх свідчить, що коефіцієнт кримінальної активності у віковій групі 14–16 років майже втричі нижчий, ніж у неповнолітніх віком 16–18 років [2, с. 224]. Отже, кримінальна поведінка неповнолітніх засуджених зумовлена різними типами соціальної дезадаптації, і пробаційні програми для таких підлітків також мають бути диференційованими.

Розроблення індивідуальних диференційованих пробаційних програм є складним і творчим процесом, до якого необхідно залучати фахівців соціально-психологічної, виховної роботи й самого засудженого. Вказана програма – це не просто сукупність заходів, це система виховних впливів спеціалістів, що спрямовані на стимулювання власної соціально схвалюваної діяльності підлітка за чітко визначеним планом і відповідними строками виконання. Складається вона, як правило, на півроку, а в особливо складних випадках на один-три місяці. Відповідно до результатів виконання програми, засуджений отримує певний ступінь заохочувальних діянь. Зокрема, за сумлінну поведінку і відповідальне ставлення до навчання, праці, активну участь у позакласній роботі до підлітків можуть бути застосовані різні заохочення: подяка, нагородження похвальною грамотою, нагородження цінним подарунком тощо [3, с. 142].

Таким чином, можна дійти висновку, що прийняття Закону України «Про пробацію» є початковим кроком створення якісної системи, яка вплине на зниження рівня рецидивної злочинності у середовищі неповнолітніх в Україні, зменшить навантаження на пенітенціарну систему, сприятиме попередженню криміналізації особистості неповнолітніх і загалом зниженню злочинності в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Про пробацію : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 160-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 93.
2. Михайлова І. Пробація щодо неповнолітніх як механізм запобігання злочинам неповнолітніх / І. Михайлова // Национальный юридический журнал: теория и практика. – Декабрь 2014. – С. 224-229.
3. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти діяльності служби пробації / Н. Ю. Максимова // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – Т. 7 : Екологічна психологія (соціальний вимір). – Вип. 32. – С. 137–143.

Пивовар І. В.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри загально-правових дисциплін Інституту кримінально-виконавчої служби

ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСОБАМИ, ЗАСУДЖЕНИМИ ДО ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В сучасному суспільстві освіта розглядається як один з пріоритетних напрямів діяльності держави, орієнтованої на розвиток особистості та людину як головну суспільну цінність. В умовах європеїзації кримінально-виконавчої системи України актуальності набуває питання здобуття вищої освіти засудженими, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі (далі – засуджені). В межах даної роботи вважається доцільним актуалізувати питання щодо отримання освіти засудженими на здобуття ступенів вищої освіти доктора філософії та доктора наук.

Слід відмітити, що Кримінально-виконавчий кодекс України (КВК України) не регламентує отримання засудженими вищої освіти. При цьому звертаємо увагу, що здобуття освіти ув'язненими є одним із важливих факторів зниження криміногенності в суспільстві, запобігання рецидиву злочинів, сприяння ресоціалізації та адаптації засуджених у суспільстві після їх звільнення. Вказане задекларовано, зокрема, в КВК України: «Основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених є <...> загально-освітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив» (ст. 6). Згідно зі ст. 107, засуджені, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, мають право одержувати

освіту відповідно до законодавства про освіту [1].

Як свідчить досвід зарубіжних країн, держава створює умови ув'язненим для здобуття не тільки середньої, але й вищої освіти, забезпечуючи реалізацію їх права на освіту, надаючи можливість навчатись, як очно, так і заочно [2].

На сьогодні можна констатувати, що система загальної та професійно-технічної освіти вже склалася в пенітенціарних закладах України: вона має ґрунтовну нормативно-правову базу, мережу загальноосвітніх і професійно-технічних закладів, матеріально-технічну базу для практичної підготовки та здійснення професійних функцій [3, с. 90]. Проте загальна середня та професійно-технічна освіта є лише окремими елементами національної системи безперервної освіти та виступають основоположними початками, на яких ґрунтується можливість отримання більш високих освітніх і освітньо-кваліфікаційних рівнів. Так, рівнями вищої освіти, за якими може здійснюватися підготовка фахівців в нашій країні, згідно зі ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» є такі: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий) рівень; науковий рівень, що передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої (освітньо-професійної чи освітньо-наукової) або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти. Відповідно, виділяються такі ступені вищої освіти: молодший бакалавр; бакалавр; магістр; доктор філософії; доктор наук [4].

Отже, програми третього циклу (освітньо-науковий та науковий рівні) – є фундаментальною науковою професійною освітою. Зауважимо, що в більшості випадках найвищим досягненням в освітній діяльності громадянина для реалізації себе як суб'єкта цивільно-правових або трудових відносин є наявність у особи вищої освіти (бакалаврського або магістерського рівнів). А перспектива отримання звання доктора філософії або доктора наук є «висотою», яку важко досягти навіть для «вільних» громадян, не говорячи вже про тих осіб, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі.

Загальний механізм реалізації права на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії та доктора наук визначений «Порядком підготовки здобувачів вищої у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженим КМ України [5]. Так, підготовка здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) та науковому рівнях вищої освіти здійснюється: в аспірантурі (ад'юнктурі) вищого навчального закладу (наукової установи) за очною (денною, вечірньою) або заочною формою навчання; поза аспірантурою (для осіб, які професійно провадять наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи у відповідному вищому навчальному закладі (науковій установі)). Підготовка здобувачів ступеня доктора наук здійснюється: в докторантурі вищого навчального закладу (наукової установи) за очною (денною) формою навчання; шляхом самостійної підготовки їх наукових досягнень до захисту.

З одного боку, вказана норма, враховуючи режимні обмеження, в яких перебуває засуджений, формально дозволяє навчатися в заочній аспірантурі, або для докторанта – зокрема, шляхом самостійної підготовки власних наукових досягнень до захисту. Водночас, чітко регламентовані процедури набуття статусу здобувача вказаних ступенів не передбачають можливостей його набуття засудженими. Так, вступні випробування до аспірантури (ад'юнктури) передбачають складання вступного іспиту із спеціальності; вступного іспиту з іноземної мови; інших форм вступних випробувань (іспити, співбесіди, презентації дослідницьких пропозицій чи досягнень), що фактично свідчить про особисту присутність абітурієнта з метою показу ступеню підготовленості на екзамені (п. 20) [5].

Також фактичним правообмеженням даної категорії осіб (як ймовірних аспірантів (ад'юнктів) та докторантів) є неможливість реалізації наявних прав та обов'язків здобувачів науково-освітнього і наукового рівнів вищої освіти, передбачених пп. 14, 15 зазначеного Порядку [5]. Зокрема, серед таких прав можна виділити: вільний доступ до всіх видів відкритої наукової інформації, наявної у вищих навчальних закладах (наукових

установах), бібліотеках і державних архівах України; безпечні та нешкідливі умови для проведення наукових досліджень, забезпечення належно обладнаним місцем для наукової роботи; серед обов'язків – систематичне звітування на засіданні кафедри, відділу, лабораторії чи іншого підрозділу вищого навчального закладу (наукової установи), який уповноважений для цього його вченою радою, про хід виконання індивідуального плану наукової роботи; захист в установленій строк свої наукові досягнення у вигляді дисертації (для аспірантів і ад'юнктів) та у вигляді дисертації, або опублікованої монографії, або за сукупністю опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях статей (для докторантів) у спеціалізованій вченій раді тощо.

Крім того, у пункті 4.5 розділу IV «Положення про спеціалізовану вчену раду», затвердженого Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, передбачено процедуру захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді, на якій здобувач має викладати основні положення дисертації та відповідати на запитання, подані усно чи письмово, відповідати на зауваження, які містяться у відгуках на виконане ним дисертаційне дослідження, проголошувати прикінцеве слово. Також, в разі надіслання дисертації разом з атестаційною справою для додаткового розгляду (колективного рецензування) з метою поглибленого аналізу, то вона розглядається обов'язково у його присутності. У разі неявки здобувача на засідання без поважної причини спеціалізована вчена рада дисертацію без нього не розглядає (п. 6.1 розділу VI) [6].

Таким чином, уважаємо, що відсутність механізму реалізації виконання відповідної освітньо-наукової або наукової програми вищого навчального закладу (наукової установи) при підготовці в аспірантурі (ад'юнктурі) чи докторантурі засудженими-ув'язненими свідчить, по-перше, про порушення їх конституційного права на освіту, яке закріплено у ст. 53 Конституції України («кожен має право на освіту. <...> Держава забезпечує доступність і безоплатність <...> вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах ...» [7]); по-друге, про недотримання з боку держави задекларованих в ч. 2 ст. 3 Закону України «Про вищу освіту» принципів реалізації державної політики у сфері вищої освіти, а саме: доступності вищої освіти та наступності процесу здобуття вищої освіти.

Отже, слід констатувати, що в умовах реформування кримінально-виконавчої системи необхідно змінити підхід до виконання покарання у вигляді позбавлення волі, особливо в ході впроваджуваного нині процесу гуманізації умов відбування покарання в місцях позбавлення волі, необхідно створити передумови для реалізації в повному обсязі конституційних прав засуджених-ув'язнених громадян, зокрема і права на вищу освіту. Звичайно, сьогодні науковці та практики все частіше піднімають питання щодо створення реальних умов для отримання засудженими вищої освіти, проте законодавець й уповноважені органи в сфері освіти та виконання покарань до сих пір не визначили ні порядку післявузівської освіти в місцях позбавлення волі загалом, ні механізму отримання ув'язненими досліджуваного рівня освіти. Виходячи з викладеного, уважаємо необхідним усунути дану прогалину в законодавстві шляхом розроблення та внесення відповідних доповнень до низки нормативно-правових актів, починаючи з КВК України, в якому закріпити можливість отримання особами, засудженими до обмеження волі, вищої освіти усіх рівнів, й закінчуючи правовими документами Кабінету Міністрів України та Міністерства освіти і науки України, передбачивши чіткі процедури реалізації даного права.

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3. – Ст. 21.
2. Шевченко О. Д. Досвід зарубіжних країн щодо забезпечення права на освіту засуджених до позбавлення волі / О. Д. Шевченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія Юридичні науки. – Випуск 6. – Том 3. – 2015. – С. 76-78.
3. Караман О. Л. Вища освіта в процесі ресоціалізації засуджених у пенітенціарних

зкладах / О. Л. Караман // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2011. – № 3. – С. 90–94.

4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004.

5. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) : постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 Офіційний вісник України. – 2016. – № 29. – Ст. 1164.

6. Положення про спеціалізовану вчену раду : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.09.2011 р. № 1059 // Офіційний вісник України. – 2011 р. – № 78. – Ст. 2895.

7. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Пилипенко В. М.,

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної підготовки Академії Державної пенітенціарної служби

ТЕХНОЛОГІЯ ОТРИМАННЯ СТРИЖНЕВИХ ЕЛЕМЕНТІВ КОНСТРУКЦІЙ СПОРТИВНОГО, МЕДИЧНОГО ОБЛАДНАННЯ ТА ІНВЕНТАРЮ ПЛЕТІЛЬНО-ПУЛТРУЗІЙНИМ МЕТОДОМ ФОРМУВАННЯ

В даний час все більш широкий розвиток отримують вироби з композитних матеріалів.

Одними з видів виробів із композитних матеріалів є стрижневі елементи конструкцій спортивного, медичного обладнання та інвентарю, а саме жердини для стрибків у висоту, стріли для стрільби з лука, велосипедні рами, весла веслярів, лижні палиці, стрижневі підкріплюючі елементи в авіаційному, планерному та автомобільному спорті, технічне обладнання для проведення занять зі спеціальної фізичної підготовки, що дозволяють показувати високі спортивні результати.

Також з волокнистих композиційних матеріалів виробляються бронежилети, протези опорно-рухового апарату, тростини медичні, що в даний час є дуже актуальним для захисту, реабілітації та оздоровлення воїнів АТО.

Найбільш перспективним методом створення виробів для наведеного вище ряду з необхідними експлуатаційними характеристиками є метод плетільно-пултрузійного формування.

На підстави теоретичних і експериментальних досліджень для даного методу розроблена методика вибору кінематичних параметрів плетіння для отримання структури матеріалу стрижнів з максимальною поверхневою щільністю.

Отримано основні залежності для визначення ступеня наповнення матеріалу з урахуванням основних параметрів плетіння: кута армування, виду структури, товщини шару і т. д. [1].

На основі експериментальних досліджень процесу пултрузії в коротких філь'єрах, що обігриваються проведено аналіз розподілу температурного поля по довжині філь'єри і встановлено взаємозв'язок ступеня затвердіння матеріалу від часу термообробки, температури філь'єри і положення нагрівальних елементів. Обрані раціональні температурно-часові режими пултрузійного процесу з урахуванням їх впливу на фізико-механічні властивості одержуваних матеріалів. Отримані результати зіставлені з даними мікроструктурного аналізу матеріалу.

Проведено аналіз силових параметрів суміщеного процесу. Вперше встановлені

залежності для визначення зусилля опору руху формованого напівфабрикату на різних ділянках технологічної лінії, що дозволило визначити повне зусилля опору. Теоретичні результати підтверджено експериментальними дослідженнями за допомогою розробленого спеціального вимірювального пристрою [2].

Встановлено взаємозв'язок кінематичних, температурних силових параметрів процесу зі структурно-геометричними характеристиками матеріалами, що дозволило визначити співвідношення кінематичних параметрів формування, співвідношення геометричних розмірів армуючих наповнювачів; конструктивні розміри протяжного механізму.

Проведено комплекс експериментальних досліджень, в результаті чого отримані експериментальні дані про властивості, що виготовляються запропонованим методом матеріалів і стрижневих виробів на їх основі.

Розроблено технологічне обладнання для виробництва стрижневих елементів конструкцій спортивного, медичного обладнання та інвентарю різних типорозмірів, що включає плетільний вузол, формуючу філь'єру з регулюючою апаратурою і протяжним механізмом.

Список використаних джерел

1. Пилипенко В. М. Основные проблемы использования термопластичных матриц для армированных материалов / В. М. Пилипенко // Збірник наукових праць Східноукраїнського державного університету «Ресурсозберігаючі технології виробництва та обробки тиском матеріалів у машинобудуванні». – Луганськ. – 1998. – С. 168–174.

2. Пилипенко В. М. Определение усилия сопротивления на участках скольжения полуфабриката при плетельно-пултрузионном формовании / В. М. Пилипенко // Збірник наукових праць Східноукраїнського державного університету «Ресурсозберігаючі технології виробництва та обробки тиском матеріалів у машинобудуванні». – Луганськ. – 2000. – С. 229–233.

Підвисоцький Р. М.,

кандидат юридичних наук, заступник
начальника навчального відділу Академії
Державної пенітенціарної служби

ЕЛЕМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Стратегічним напрямком розвитку Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВСУ) є безпека в пенітенціарних установах. Забезпечення безпеки засуджених і осіб, узятих під варту, персоналу і громадян, які перебувають на території установ виконання покарань (далі – УВП) та слідчих ізоляторів, є одним із основних обов'язків посадових і службових осіб органів і УВП та слідчих ізоляторів [2]. У „Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки” наголошено на поліпшенні заходів безпеки в пенітенціарних установах з метою вдосконалення системи виконання покарань, підвищення ефективності попередження злочинів і реабілітації засуджених [3]. Отже, на законодавчому рівні визначено, що пріоритетним напрямком діяльності держави у цілому, і, зокрема ДКВСУ, є безпека людини, її життя і здоров'я.

Питання безпеки засуджених та персоналу ДКВСУ ставали предметом дослідження К.А. Автухова, О. М. Бандурки, В. С. Батиргарєєвої, І. Г. Богатирьова, О. І. Галінського, О. М. Джужі, А. П. Закалюка, П. П. Козлова, О. Г. Колба, О.В. Лисодеда, М. Є. Макагона, Ю. В. Нікітіна, М. С. Пузирьова, Г. О. Радова, А. Х. Степанюка, В. М. Трубникова,

С. І. Халимона, С. В. Царюка та інших.

Слід відмітити, що більшість досліджень, які стосуються безпеки в ДКВСУ, були проведені в аспекті захисту засуджених і лише незначна частина присвячена захисту персоналу. На жаль, ще вкрай недостатньо наукової літератури, яка б являла собою комплексні дисертаційні або монографічні дослідження, що були б присвячені вивченню загальних проблем безпеки в ДКВСУ, її ролі в процесі виконання та відбування кримінальних покарань, аналізу кримінально-виконавчого законодавства з питань захисту засуджених, персоналу, органів та УВП.

Правова основа безпеки в ДКВСУ складається із сукупності нормативних актів, які регламентують групи однорідних суспільних відносин щодо захисту суб'єктів та об'єктів процесу виконання та відбування кримінальних покарань шляхом застосування відповідних форм, методів, сил і засобів. Особливе місце у механізмі правового регулювання безпеки в ДКВСУ відведено КВК України від 11 липня 2003 року. У ст. 11 КВК України виправні колонії класифіковано на колонії мінімального, середнього і максимального рівнів безпеки. На наш погляд, позиція законодавця щодо класифікації виправних колоній надає процесу забезпечення безпеки певний пріоритет у діяльності ДКВСУ та передбачає, що у виправних колоніях різних рівнів безпеки повинен діяти і відповідний механізм забезпечення захисту інтересів держави, прав та законних інтересів особи, суспільства. Спробуємо окреслити коло кримінально-виконавчих вимог, покладених в основу класифікації різних рівнів виправних колоній та подивимося, чи відповідають вони відповідним рівням забезпечення безпеки. Так, виправні колонії мінімального, середнього та максимального рівнів безпеки, відповідно до КВК України, відрізняються за структурними дільницями; категорією засуджених; правовим статусом засуджених та правовим статусом персоналу. Отже, категорія „безпека”, що покладена в основу класифікації виправних колоній, згідно з КВК України, практично не має явного виразу притаманного конкретному рівню безпеки виправної колонії, існують лише незначні вимоги, що у переважній більшості обумовлені специфікою класифікації засуджених у виправних колоніях за кримінально-правовими та кримінально-виконавчими показниками: тяжкість вчиненого злочину, наявність або відсутність судимості, поведінка засудженого і ставлення його до праці (в разі її наявності) та навчання. Значною мірою до вирішення цієї проблеми наблизився І. Г. Богатирьов, який вважає, що забезпечення безпеки відбувається в межах кримінально-виконавчого законодавства України, шляхом застосування організаційно-управлінських, матеріально-технічних, силових та інших заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я та майна засуджених від протиправних посягань, створення належних умов відбування покарання і досягнення його мети [1, с. 120–121].

Вищевикладене дозволяє заявити про необхідність комплексного підходу до питань розмежування виправних колоній за конкретними рівнями безпеки в КВК України. З огляду на це, слід підкреслити, що кримінально-виконавчі установи закритого типу реалізують державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, що полягає в забезпеченні ізоляції засудженого, як пріоритетного завдання та виконанні функцій, передбачених законом та іншими нормативно-правовими актами. Основною метою ізоляції є захист суспільства від осіб, які можуть представляти серйозну загрозу для громадської безпеки. Крім того, ізоляція забезпечує захист засуджених та персоналу ДКВСУ. Тому найбільш вірогідним тут можливе припущення про те, що ізоляція засуджених є вкрай важливим критерієм безпеки в ДКВСУ, який забезпечує захист інтересів держави, прав та законних інтересів особи, суспільства. Як на наш погляд, в основу розмежування виправних колоній різних рівнів безпеки слід покласти організаційно-правові, матеріально-технічні, силові та інші заходи, спрямовані на безпеку в ДКВСУ. Рівень безпеки щодо кожного засудженого повинен визначатися на основі індивідуальної оцінки ризику.

У зв'язку з викладеною нормою постає питання про місце безпеки в процесі виконання та відбування покарання й співвідношення з режимом. З цього приводу

О. В. Ткачова вказує, що забезпечення безпеки працівників ДКВСУ є однією з основних режимних вимог при виконанні кримінальних покарань [4, с. 232]. Як на наш погляд, безпека є рушійним фактором у процесі виконання та відбування покарання, спрямованим на корегування поведінки суб'єктів даного процесу (засуджених, персоналу та інших осіб) встановленим нормам, що регламентують порядок виконання та відбування кримінальних покарань. Такі елементи режиму, як: проведення обшуків і оглядів, використання аудіовізуальних, електронних й інших технічних засобів для попередження втеч та інших злочинів, порушень встановленого законодавством порядку відбування покарання, здійснення оперативно-розшукової діяльності, застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї – покладені в основу забезпечення процесу безпеки засуджених та персоналу ДКВСУ. Таким чином, засоби забезпечення режиму мають предметну та функціональну спрямованість щодо забезпечення безпеки в ДКВСУ.

Таким чином, безпека в ДКВСУ потребує термінової модернізації, а її нормативно-правове регулювання – вдосконалення. Очевидно, що кримінально-виконавче законодавство України потребує якісних змін шляхом доповнення новими нормами, котрі були б орієнтовані саме на безпеку в ДКВСУ з урахуванням пріоритетних особливостей даного інституту та наукових напрацювань, які існують у правовій науці. Безпека в УВП відіграватиме суттєву роль, якщо її функціональне наповнення буде мати різний зміст залежно від рівнів безпеки.

Список використаних джерел

1. Богатирьов І. Г. Кримінально-виконавче право України : підручник / І. Г. Богатирьов. – К. : Всеукр. асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 352 с.
2. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України № 2713-IV від 23 червня 2005 р. / Офіційний вісник України. – 2005. – № 29. – С. 78. – Ст. 1697.
3. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки : схвалено Указом Президента України № 276 від 20 травня 2015 р. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/19452.html>.
4. Ткачова О.В. Безпека персоналу установ виконання покарань як елемент режиму позбавлення волі / О.В. Ткачова // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 3. – С. 232–236.

Попружна А. В.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Академії Державної пенітенціарної служби

ПОХОВАННЯ РОДИНИ ЛИЗОГУБІВ У ВОСКРЕСЕНСЬКІЙ ЦЕРКВІ СЕДНЕВА

Воскресенська церква у Седневі – одна з історичних перлин цього містечка. Втім мало кому відомо, що церква будувалась як усипальня роду Лизогубів ще наприкінці XVII ст.

На долю «останнього притулку» представників цього козацько-старшинського роду випало багато суворих випробувань. Зокрема, на початку 20-х років XX ст. у світлі розпочатої радянською владою антирелігійної компанії проводились дослідження підземного склепу Воскресенської церкви.

У 1924 р. Чернігівський Державний музей (тепер історичний музей імені В. В. Тарновського) проводив дослідницькі роботи в Воскресенській церкві. У південному і північному льохах було виявлено 44 поховання, більша частина яких добре збереглася, внаслідок природної муміфікації.

Після відкриття усипальні Лизогубів у Воскресенській церкві Седнева, виявилось, як зазначив Я. Брик, що: «цей рід чудово може «конкурувати» щодо збереження після смерті з найсправнішими мощами «святих» різних гатунків».

Завдяки збереженому щоденнику археолога та історика П. Смолічева, який протягом 1923–1931 рр. очолював історико-археологічний відділ Чернігівського державного музею, маємо інформацію про склад комісії, призначеної у 1924 р., що оглядала усипальню, послідовність дій її членів, детальний опис склепу, схему розташування дитячих і дорослих трун, описи одягу та інвентарю.

Відомо, що окрім П. Смолічева до неї увійшли М. Вайнштейн, який у 1925-1931 рр. очолював Чернігівський державний музей, історик і музеєзнавець, а у 1925–1931 рр. – завідувач відділу культів Чернігівського державного музею В. Дроздов та інспектор Чернігівської окрполітосвіти Ю. Оландер.

Протягом другої половини 20-х рр. ХХ ст. з'явилася серія публікацій, зокрема, М. Вайнштейна, Ю.Оландера, В. Дроздова, у яких дослідники порівняли мумії з Воскресенської церкви у Седневі з нетлінними мощами Феодосія, доводячи відсутність різниці. Проте цінністю цих публікацій був ретельний опис склепу та поховального інвентарю.

Згодом мистецтвознавець і музеєзнавець, академік Української Академії наук, голова археологічного комітету О. Новицький також зацікавився муміями з Воскресенської церкви Седнева, в результаті вийшла його публікація з ретельними описами поховань.

На жаль, подальша доля «мумій Лизогубів» з седнівської усипальні сумна. Деякі з них були передані до Чернігівського історичного музею і так званого Музейного містечка на території Києво-Печерської Лаври. Відомо, що частина деякий час використовувалась на пересувних антирелігійних виставках Чернігівської області. П'ять зразків муміфікованих тіл зберігались в Чернігівському музеї. «Седнівські трупи» були головними експонатами антирелігійної виставки музею. У такий спосіб організатори виставки розраховували «справити враження на тих, що ще вірили святості мощей». У березні 1930 р. в с. Козел (тепер смт. Михайло-Коцюбинське) експонувався муміфікований труп Я. Я. Лизогуба.

Імовірно, що ті з них, що потрапили до Чернігова, загинули під час пожежі в історичному музеї у 1941 р.

М. Г. Вайнштейн зазначав, що після експедицій 1924 р. у седнівській церкві ще залишились деякі цікаві зразки «замуміфікованих трупів». На жаль, згодом, внаслідок відсутності будь-якого нагляду, через відкритий доступ до підвалів Воскресенської церкви, муміфіковані тіла опинилися під загрозою знищення. З 1935 р. Воскресенський храм був закритий і надалі використовувався як комора. Після звільнення Седнева з-під німецької окупації у вересні 1943 р., для поховання загиблих радянських воїнів було використано старовинні труни Лизогубівської усипальниці.

Згодом результат недбалого ставлення до пам'ятки був зафіксований експедицією спелео-археологічної секції Чернігівської міської організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури 25 липня 1968 р. на чолі з Г. О. Кузнецовим, котра виїхала в Седнів для огляду усипальниці Лизогубів. Втім, за твердженнями старожилів, незабаром решта мощей була нашвидкуруч вивезена у невідомому напрямку.

«Доба перебудови» принесла зміни у ставленні суспільства до релігії. За клопотанням священника седнівської Воскресенської церкви, остання відома «мумія» з усипальні Лизогубів була повернута з фондів Національного історико-культурного заповідника Києво-Печерська Лавра до родинного склепу у Седневі і зберігається там й у наш час.

Список використаних джерел

1. Брік Я. Місця минулого й майбутнього. По Чернігівщині (літературний репортаж). – Державне видавництво України, 1929. – 108 с.
2. Вайнштейн М. Мощі і мумії / М. Вайнштейн // Безвірник. – 1929. – № 11–12. – С. 37–47.

3. Вайнштейн М. Про мощі святого Феодосія й про мумії панів Лизогубів / М. Вайнштейн. – Чернігів, 1930.
4. Дроздов В. Спекуляція попівства на людських трупах / В. Дроздов. – Чернігів, 1930. – 8 с.
5. Новицький О. Муміфіковані тіла в Седневі / О. Новицький // Україна. – 1924. – Кн. 1–2. – С. 13–18.
6. Оландер Ю. Седнівські мощі / Ю. Оландер // Безвірник. – 1927. – № 1. – С. 37–47.
7. Щоденник обслідування муміфікованих трупів в склепі Воскресенської церкви у м. Седневі на Чернігівщині, 15 арк. Науковий Архів Інституту Археології НАН України, ф. 6. (Фонд П. Смолічева), спр. 23.
8. Ясновська Л. В. Пам'яткоохоронна діяльність М. Г. Вайнштейна на Чернігівщині / Л. В. Ясновська // Церква – наука – суспільство: питання взаємодії. Матеріали Тринадцятої Міжнародної наукової конференції (27–29 травня 2015 р.) / Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник. – К., 2015. – С. 149–151.

Поцелуйко І. В.,

голова циклової комісії соціально-економічних дисциплін Коледжу транспорту та комп'ютерних технологій ЧНТУ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Метою державної політики зайнятості в Україні є створення умов для повної, продуктивної і вільно обраної зайнятості та зменшення безробіття.

Державна політика зайнятості базується на таких основних принципах:

- пріоритетності забезпечення повної, продуктивної і вільно обраної зайнятості в процесі реалізації активної соціально-економічної політики держави;
- відповідальності держави за формування та реалізацію політики у сфері зайнятості населення;
- забезпечення рівних можливостей громадянам, які проживають на території України, у реалізації їх конституційного права на працю;
- ефективного використання робочої сили та забезпечення соціального захисту громадян від безробіття;
- співробітництва уряду України, організацій працівників і роботодавців у сфері зайнятості населення на основі паритетності та рівності сторін соціального партнерства;
- пріоритетності норм чинних міжнародних договорів у сфері зайнятості населення, згода на обов'язковість дотримання яких надана Верховною Радою України.

Зайнятість населення, що проживає на території України, забезпечується державою шляхом проведення державної політики зайнятості. Продуктивна зайнятість реалізується в процесі здійснення трудових відносин між працівником і роботодавцем. Громадянам належить виключне право вільно обирати види діяльності, не заборонені законодавством, у тому числі не пов'язані з виконанням оплачуваної роботи, а також професію та місце роботи відповідно до своїх здібностей. Примушування до праці у будь-якій формі забороняється, якщо інше не передбачено законом.

Відносини у сфері зайнятості регулюються Конституцією України, Законом України «Про зайнятість населення», Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», іншими нормативно-правовими актами.

Основними напрямками державної політики зайнятості є:

- сприяння зайнятості населення шляхом збереження та створення нових робочих місць на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності;

- сприяння підготовці робочої сили, професійний склад і кваліфікаційний рівень якої відповідає потребам ринку праці;
- підтримка самостійної зайнятості населення, розвитку підприємництва;
- сприяння підвищенню якості робочої сили, розвитку системи професійного навчання кадрів упродовж усього життя з урахуванням потреб ринку праці;
- посилення мотивації до легальної продуктивної зайнятості;
- підтримка громадян, які не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці;
- соціальна підтримка безробітних, зареєстрованих у державній службі зайнятості, з метою повернення їх до продуктивної зайнятості;
- забезпечення соціального захисту громадян України, які працюють за кордоном;
- сприяння розвитку системи колективно-договірного забезпечення повної, продуктивної і вільно обраної зайнятості.

Держава гарантує працездатним особам: добровільність праці, вибору або зміни професії та виду діяльності, одержання заробітної плати відповідно до законодавства, захист від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу і незаконного звільнення, а також сприяння у збереженні роботи; безоплатне сприяння у підборі підходящої роботи; професійну орієнтацію і професійну освіту відповідно до покликання, здібностей та з урахуванням потреб ринку праці; компенсацію матеріальних витрат у зв'язку з направленням на роботу в іншу місцевість відповідно до законодавства.

Державним органом, який забезпечує додержання наданих державою громадянам гарантій зайнятості та соціального захисту від безробіття, є державна служба зайнятості. Основними завданнями державної служби зайнятості є:

- надання громадянам, які до неї звертаються, соціальних послуг та здійснення матеріального забезпечення відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» і Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»;
- надання роботодавцям за їх заявами послуг щодо добору працівників, у тому числі шляхом професійного навчання громадян, які звернулися до державної служби зайнятості з метою подальшого їх працевлаштування;
- здійснення контролю за додержанням законодавства про зайнятість населення та про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття;
- інформування населення та органів виконавчої влади про послуги, що надаються державною службою зайнятості, та результати її діяльності;
- створення банку даних про вільні робочі місця та вакантні посади на підставі інформації роботодавців;
- забезпечення громадянам вільного доступу до інформації про вільні робочі місця, вакантні посади, умови праці та її оплату, юридичну адресу роботодавців;
- надання громадянам, інформаційних і консультативних послуг з питань сприяння у працевлаштуванні або започаткуванні власної справи;
- облік громадян, які звертаються до служби зайнятості, реєстрація їх у встановленому порядку як безробітних, облік наданих послуг;
- підбір підходящої роботи та сприяння зареєстрованим безробітним у працевлаштуванні або започаткуванні власної справи;
- систематизація одержаної в установленому законодавством порядку від роботодавців інформації про наявність вільних робочих місць, чисельність вивільнюваних, прийнятих та звільнених працівників, чисельність працівників, які працюють неповний робочий день (тиждень), або які не працюють у зв'язку з простоем виробництва з незалежних від них причин, про передбачувані зміни в організації виробництва і праці;
- здійснення у порядку, встановленому законодавством, збирання та опрацювання адміністративних даних, ведення та опрацювання статистичної інформації, яка відображає стан ринку праці та становище у сфері зайнятості населення;

– участь у розробленні та виконанні державної і територіальних програм зайнятості населення та інших програм соціального і економічного спрямування в межах своїх повноважень.

Послуги, що надаються державною службою зайнятості відповідно до покладених на неї завдань, є безоплатними.

Шукати роботу в нашій країні можна різними шляхами, зокрема через державну службу зайнятості або самостійно.

Та частина людей серед населення працездатного віку, які шукають роботу і реєструються в державній службі зайнятості, складають показник «рівень зареєстрованого безробіття». Тобто, цей показник свідчить про кількість тих людей, які прийшли до центрів зайнятості та отримали статус безробітного.

Збільшення зареєстрованого безробіття означає збільшення кількості звернень по допомогу в працевлаштуванні до служби зайнятості.

Станом на 1 вересня 2016 року кількість зареєстрованих безробітних становила 414,7 тис. осіб.

Проте показник щодо рівня зареєстрованого безробіття не дає повного уявлення про загальну ситуацію з безробіттям у країні. Для визначення реальних масштабів зайнятості і безробіття використовується світова практика – дані вибіркового обстеження населення з питань економічної активності, в основу яких покладена методологія Міжнародної організації праці (МОП).

Показник «рівень безробіття (за методологією МОП)» визначається у відсотках як співвідношення чисельності безробітних віком 15–70 років до економічно активного населення відповідного віку. В Україні такі обстеження з 1995 року проводить Державна служба статистики.

За останніми оприлюдненими даними Державної служби статистики України, рівень безробіття населення віком 15–70 років, визначений за методологією Міжнародної організації праці, в Україні в I кварталі 2016 року становив 9,6% економічно активного населення.

Кількість зайнятого населення Чернігівської області віком 15–70 років у I півріччі 2016 року порівняно з I півріччям 2015 року скоротилася на 1,5% та становила 421,8 тис., а рівень зайнятості (55,2%) був дещо нижче загальнодержавного показника (56,2%). За рівнем зайнятості Чернігівська область випереджала 11 регіонів України.

Не мали робот та при цьому активно її шукали, намагались організувати власну справу та були готові приступити до роботи, тобто відносилися до безробітних, 55,9 тис. жителів Чернігівської області в працездатному віці. Рівень безробіття населення області цього віку (12,2%) перевищував аналогічний показник у цілому в Україні (9,8%). Вищий, ніж на Чернігівщині, рівень безробіття населення працездатного віку спостерігався в Донецькій, Житомирській, Кіровоградській, Луганській, Полтавській та Херсонській областях.

В Україні в умовах появи значної кількості тимчасово незайнятих працівників, які звільняються в основному з виробничої сфери внаслідок структурної перебудови економіки, ліквідації збиткових підприємств, розширення приватних форм власності, виникає потреба в стимулюванні попиту на робочу силу та зменшення безробіття. Підвищенню зайнятості населення України можуть сприяти такі заходи:

– ліквідація юридичних обмежень зростання зайнятості (надання права учасникам трудової угоди уточнювати графік робочого часу, надання можливості індивідуального регулювання робочого часу, ліквідація обмежень на кількість найманих працівників);

– відшкодування підприємству витрат, зумовлених пошуком, навчанням і наймом на роботу працівників;

– сприяння в забезпеченні підприємства матеріальними ресурсами, гарантування збуту продукції за умови збільшення підприємством робочих місць;

– прямі виплати підприємствам за кожного найнятого працівника;

– створення умов економічної зацікавленості підприємств у забезпеченні зайнятості інвалідів, молоді та інших груп населення, менш конкурентоспроможних на ринку праці (встановлення пільг щодо виплат у бюджет за використання робочої сили цих груп населення, дотації для створення спеціалізованих робочих місць та організації профнавчання).

Пралиев М. Д.,

заместитель начальника управления
прокуратуры Южно-Казахстанской области
Республики Казахстан, старший советник
юстиции

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ВОСПРЕпятСТВОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОКУРОРА И НЕИСПОЛНЕНИЯ ЕГО ЗАКОННЫХ ТРЕБОВАНИЙ ПО УГОЛОВНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Прокуратура от имени государства в соответствии с п. 1 ст. 83 Конституции Республики Казахстан от 30 августа 1995 года осуществляет высший надзор за точным и единообразным применением законов, указов Главы государства и иных нормативных правовых актов на территории Республики, за законностью оперативно-розыскной деятельности, дознания и следствия, административного и исполнительного производства, принимает меры по выявлению и устранению любых нарушений законности, а также опротестовывает законы и другие правовые акты, противоречащие Конституции и законам Республики. Прокуратура представляет интересы государства в суде, а также в случаях, порядке и в пределах, установленных законом, осуществляет уголовное преследование.

Закрепление конституционного статуса и положения прокуратуры, принципов организации и функционирования органов прокуратуры, срока полномочий и содержания правового иммунитета ее высшего должностного лица свидетельствует о признании государством и обществом института прокурорского надзора как самостоятельного и специального вида государственной деятельности, дистанцирующегося от всех ветвей государственной власти. Учитывая многогранность и многофункциональность деятельности органов прокуратуры, особое значение в деле защиты прав и свобод человека и гражданина, охраны интересов общества и государства в соответствии с Концепцией правовой политики Республики Казахстан на период с 2010 до 2020 года, утверждённой Указом Главы государства от 24 августа 2009 года № 858 прокуратура определена ядром правоохранительной системы Республики Казахстан.

В целях обеспечения верховенства Конституции и законов Республики Казахстан, защиты прав и свобод человека и гражданина в соответствии со ст. 4 Закона Республики Казахстан «О Прокуратуре» от 21 декабря 1995 г. основными направлениями деятельности органов прокуратуры являются:

- высший надзор за точным и единообразным применением Конституции, законов и указов Президента Республики Казахстан и иных нормативных правовых актов;
- выявление и принятие мер к устранению нарушений Конституции, законов, указов Президента Республики Казахстан и иных нормативных правовых актов;
- опротестование законов и других правовых актов, противоречащих Конституции и законам Республики Казахстан;
- надзор за соблюдением прав и свобод человека и гражданина, законных интересов юридических лиц и государства;
- надзор за законностью оперативно-розыскной деятельности;

- надзор за законностью досудебного производства;
- надзор за законностью административного производства;
- надзор за законностью исполнительного производства;
- участие в нормотворческой деятельности государственных органов в пределах своей компетенции;
- представление интересов государства в суде;
- уголовное преследование в порядке и пределах, установленных законом;
- формирование государственной правовой статистики с целью обеспечения целостности, объективности и достаточности статистических показателей, ведение специальных учетов, осуществление надзора за применением законодательства в сфере правовой статистики и специальных учетов;
- координация деятельности по обеспечению законности, правопорядка и борьбы с преступностью;
- надзор за применением законов в сфере международного правового сотрудничества;
- повышение профессионального уровня сотрудников правоохранительных органов, в том числе состоящих в Президентском резерве руководства правоохранительных органов Республики Казахстан;
- координация и проведение межведомственных научных исследований в сфере правоохранительной деятельности;
- иные функции, определенные Законом Республики Казахстан «О Прокуратуре», иными законами Республики Казахстан и актами Президента Республики Казахстан.

Прокуратура Республики Казахстан осуществляет свою деятельность независимо от других государственных органов и должностных лиц, политических партий и других общественных объединений и подотчетна лишь Президенту Республики Казахстан. Запрещается вмешательство в деятельность органов прокуратуры при осуществлении ими своих полномочий, установленных законодательством.

В соответствии с п. 1 ст. 48 Закона Республики Казахстан «О Прокуратуре» прокурор – должностное лицо, осуществляющее в пределах своей компетенции надзор за точным и единообразным применением законов, указов Президента Республики Казахстан, иных нормативных правовых актов, за законностью оперативно-розыскной деятельности, дознания, следствия, административного и исполнительного производства, представительство интересов государства в суде, а также уголовное преследование в случаях, порядке и пределах, установленных законом.

Прокурорами являются: Генеральный Прокурор Республики, его первый заместитель и заместители, старшие помощники и помощники, помощники по особым поручениям, начальники департаментов, управлений и отделов органов прокуратуры и их заместители, все нижестоящие прокуроры, их заместители, старшие помощники и помощники, прокуроры по отрасли надзора, старшие прокуроры и прокуроры управлений и отделов органов прокуратуры, а также военные, уполномоченные и специальные прокуроры.

Воздействие в какой бы то ни было форме на прокурора с целью воспрепятствования осуществлению им своих полномочий или принятия им незаконного решения, а также неисполнение постановлений, предписаний, указаний, требований прокуроров влечет ответственность, установленную законом.

В Республике Казахстан впервые уголовная ответственность за воспрепятствование деятельности прокурора и неисполнение его законных требований была введена в Уголовный кодекс Республики Казахстан от 16 июля 1997 года Законом Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам прокурорского надзора» от 9 августа 2002 года № 346. Уголовная ответственность за данное деяние является одним из эффективных средств предупреждения совершения воспрепятствования деятельности прокурора и

неисполнения его законных требований.

В действующем уголовном законодательстве Республики Казахстан ответственность за данное противоправное деяние предусмотрена статьей 381 Уголовного кодекса Республики Казахстан. Общественная опасность данного деяния состоит в том, что в результате воспрепятствования деятельности прокурора и неисполнения его законных требований нарушается предназначение прокуратуры, предусмотренное Конституцией и Законом Республики Казахстан «О Прокуратуре» в осуществлении высшего надзора за точным и единообразным применением законов, указов Президента Республики Казахстан и иных нормативных правовых актов на территории Республики, за законностью оперативно-розыскной деятельности, дознания и следствия, административного и исполнительного производства, принятии мер по выявлению и устранению любых нарушений законности, опротестованию законов и других правовых актов, противоречащих Конституции и законам Республики, представлении интересов государства в суде, а также в случаях, порядке и в пределах, установленных законом, осуществлении уголовного преследования.

Единственным основанием уголовной ответственности является совершение уголовного правонарушения, то есть деяния, содержащего все признаки состава преступления либо уголовного проступка, предусмотренного Уголовным кодексом Республики Казахстан. Для привлечения лица к уголовной ответственности за воспрепятствование деятельности прокурора и неисполнение его законных требований необходимо установить наличие в деянии виновного элементов состава уголовного проступка. К таковым относятся:

- 1) объект;
- 2) объективная сторона;
- 3) субъективная сторона;
- 4) субъект.

Объективные признаки воспрепятствования деятельности прокурора и неисполнения его законных требований составляют комплекс признаков, составляющих объект и объективную сторону данного уголовного проступка.

Объектом данного противоправного деяния выступают только общественные отношения, поставленные под охрану уголовного закона. Структурно ст. 381 включена законодателем в главу 16 «Уголовные правонарушения против порядка управления» Особенной части Уголовного кодекса Республики Казахстан. Данная глава представлена 35 составами уголовных правонарушений, посягающих на такой родовой объект как порядок управления, который включает в себя систему общественных отношений, обеспечивающих нормальную деятельность государственно-общественных и других органов в сфере управления. Уголовными правонарушениями против порядка управления считаются наиболее опасные виды нарушений порядка управления.

Объектом данного уголовного проступка является совокупность общественных отношений, обеспечивающих нормальную деятельность органов прокуратуры и исполнение его законных требований.

Для правильной квалификации, определения сущности и содержания воспрепятствования деятельности прокурора и неисполнения его законных требований, отграничения от иных уголовных правонарушений неопределима роль точного понимания объективной стороны ст. 381 Уголовного кодекса Республики Казахстан.

Объективная сторона состава уголовного правонарушения заключается в совокупности внешних признаков противоправного деяния, указанных в диспозиции уголовно-правовой нормы. Любой акт человеческого поведения обладает целым рядом внешних и внутренних признаков. Объективная сторона рассматриваемого уголовного проступка выражается в:

- неисполнении актов прокурорского надзора;
- воспрепятствовании деятельности прокурора.

Неисполнение актов прокурорского надзора совершается путем бездействия, а воспрепятствование деятельности прокурора может осуществляться путем действия.

В соответствии с пп. 1) п. 1 ст. 18 Закона Республики Казахстан «О Прокуратуре» к актам прокурорского надзора относятся протест, постановление, предписание, заявление, санкция, указание, представление, обращение, предостережение и разъяснение закона. Акты прокурорского надзора, вынесенные на основании и в порядке, установленном законом, обязательны для всех органов, организаций, должностных лиц и граждан. Акты прокурорского надзора, приостанавливающие действие нормативных правовых актов, подлежат опубликованию.

Состав уголовного проступка материальный. Перечисленные деяния могут быть признаны уголовными при условии наступления хотя бы одного из следующих последствий:

- если это повлекло причинение существенного вреда правам и законным интересам граждан;

- если это повлекло причинение существенного вреда правам и законным интересам организаций;

- если это повлекло причинение существенного вреда охраняемым законом интересам общества или государства.

Субъективные признаки воспрепятствования деятельности прокурора и неисполнения его законных требований составляют комплекс признаков, составляющих субъективную сторону и субъект данного уголовного проступка.

В отличие от объективной стороны, представляющей внешний акт преступного деяния виновного, субъективная сторона представляет собой внутреннее, психическое осознание сущности и направленности деяния. Она определяет психическое отношение субъекта к совершаемому им общественно опасному деянию и его последствиям.

Субъективная сторона данного уголовного проступка может быть выражена как в прямом, так и в косвенном умысле. Согласно ч. 1 и 2 ст. 20 Уголовного кодекса Республики Казахстан Уголовное правонарушение признается совершенным с прямым умыслом, если лицо осознавало общественную опасность своих действий (бездействия), предвидело возможность или неизбежность общественно опасных последствий и желало их наступления. Уголовное правонарушение признается совершенным с косвенным умыслом, если лицо осознавало общественную опасность своих действий (бездействия), предвидело возможность наступления общественно опасных последствий, не желало, но сознательно допускало наступление этих последствий либо относилось к ним безразлично. В этой связи виновный должен осознавать общественную опасность своих деяний (действий или бездействий), предвидеть возможность или неизбежность общественно опасных последствий в виде причинения существенного вреда правам и законным интересам граждан или организаций либо охраняемым законом интересам общества или государства и желать их наступления, либо не желать, но сознательно допускать наступления этих последствий либо относиться к ним безразлично.

Таким образом, все уголовные правонарушения против порядка управления требуют тщательного анализа и комплексного подхода при оценке их общественной опасности. Не является исключением и воспрепятствование деятельности прокурора и неисполнение его законных требований. В связи с этим обязательно должен быть тщательно проанализирован комплекс субъективных признаков совершения уголовного правонарушения, а именно должно учитываться эмоциональное состояние виновного в момент совершения уголовного правонарушения, факторы, побудившие лицо совершить общественно опасное деяние и цель, преследуемая в момент совершения уголовного правонарушения.

Субъект воспрепятствования деятельности прокурора и неисполнения его законных требований – физическое вменяемое лицо, достигшее 16-летнего возраста.

Прокопенко О. М.,

студент магістратури юридичного
факультету Запорізького національного
технічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ НЕМАЙНОВОЇ ШКОДИ ЗА АВТОРСЬКИМИ ДОГОВОРАМИ

Невиконання авторського договору може нанести контрагенту крім майнової шкоди, ще й моральну (немайнову). Моральна шкода розуміється фахівцями як негативні психічні реакції людини, які виражаються у відчуттях та уявленнях [1, с. 56], наслідки правопорушення, які не мають економічного змісту і вартісного виміру [2, с. 27], психічні страждання особи, спричинені порушенням її гідності, які призвели до негативних наслідків немайнового характеру [3, с. 143].

Класичне римське право дотримувалось позиції обмеженої винагороди за немайнову шкоду, тобто відшкодовувалася моральна шкода тільки в окремих випадках. Стовп російської цивілістики Г. Ф. Шершеневич вважав, що матеріальне задоволення моральної шкоди і є моральною шкодою і задовольнятися вона може тільки немайновими шляхами: вирок суспільної думки, вирок суду [4, с. 9]. Інші науковці вважали, що моральна шкода повинна відшкодовуватися в матеріальному вираженні. Позиція, за якою цивільне право принципово зобов'язане захищати нематеріальні інтереси, з'явилася свого часу у практиці французьких та англійських судів, які стали широко застосовувати грошове відшкодування моральної шкоди. За практикою пішла і теорія, потім це стали застосовувати і в інших країнах. Дореволюційне законодавство Росії виходить уже за межі деліктів і встановлює відшкодування нематеріальної шкоди навіть за невиконання договорів [5, с. 32–39].

Сучасна цивілістична література так і не дійшла єдиної точки зору щодо визначення моральної шкоди. Не містять такого визначення і нормативно-правові акти. До того ж в зазначених джерелах не акцентується увага на підставі відшкодування шкоди – законі чи договорі. Пленум Верховного Суду України у Постанові «Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 1995 р. зазначає, що під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб [6]. Постанова наводить перелік законодавчих актів, якими передбачено право людини на відшкодування моральної шкоди. У цей перелік входить і чинний Закон України «Про авторське право і суміжні права». Згідно з цим законом відшкодування моральної шкоди можливе при порушенні авторського права [7].

Право на відшкодування моральної шкоди може виникнути внаслідок порушення авторського права, невиконання або неналежного виконання авторського договору. Особливістю моральної шкоди за авторськими зобов'язаннями є те, що вона пов'язана як з договірною, так і позадоговірною відповідальністю. В обох випадках право на відшкодування виникає внаслідок незаконних дій, які порушують права суб'єктів авторського права. Відшкодування моральної шкоди може здійснюватися як у досудовому, так і у судовому порядку. Якщо судовий порядок відшкодування немайнової шкоди не викликає сумнівів, оскільки передбачений законодавством, то досудовий порядок виступає об'єктом наукових суперечок. У фаховій літературі триває дискусія щодо можливості відшкодування моральної шкоди в досудовому порядку [3, с. 148]. Підтримується точка зору В.П. Паліюка, за якою такий порядок дозволяє швидко відновити порушене право [8, с. 122]. Згідно ч. 5 ст. 55 Конституції України кожен має

право будь-якими незабороненими законом способами захищати свої права і свободи від порушень та посягань [9]. Уявляється, що досудовий порядок розгляду вимог про відшкодування немайнової шкоди передбачено законодавством задля сприяння врегулюванню відносин, які виникли внаслідок порушення прав або невиконання чи неналежного виконання обов'язків, у тому числі й за авторським договором.

Для виникнення права на відшкодування шкоди у досудовому порядку необхідно, щоб потерпілий і заподіювач знаходилися у договірних відносинах. Умови дійсності договору мають бути дотримані, сам договір повинен бути дійсним для того, щоб між учасниками виникли взаємні права та обов'язки. Умовами завдання шкоди вважаються наступні: потерпілий і заподіювач знаходяться у договірних відносинах; є наявним факт невиконання або неналежного виконання договірних обов'язків; є наявним факт осмислення потерпілим порушення своїх прав; наявні наслідки у вигляді негативних психічних реакцій. Якщо ж авторський договір не відповідає умовам дійсності або ж взагалі відсутній – заподіювач шкоди має відповідати на підставі закону.

Вбачається слушною думка Ж.В. Завальної, за якою вимогою про відшкодування моральної шкоди є вимога про виплату розміру грошового відшкодування. А щоб ця умова стала предметом договору, вона має стати вимогою про виплату певної визначеної суми. Оскільки розмір відшкодування моральної шкоди визначається рішенням суду, а до винесення судового рішення розмір відшкодування може бути відносно визначеним тільки у випадку укладання між потерпілим і заподіювачем моральної шкоди договору про добровільне її відшкодування, такий договір є можливим з огляду на принцип свободи договору. У цьому випадку предметом договору буде вимога, що витікає не із заподіяння шкоди, а зі згоди про добровільне відшкодування [10, с. 174]. Якщо ж розмір відшкодування договором не визначений, то вимога про відшкодування моральної (немайнової) шкоди не може вважатися повністю сформованим предметом правочину, а, значить, право на відшкодування не може вважатися таким, що настало. Зазначений договір має бути вважатися неукладеним внаслідок недотримання сторонами угоди про предмет договору як однієї із суттєвих його умов. Тільки з моменту укладення договору про розмір відшкодування моральної шкоди таке відшкодування виявляється вираженим у грошовому розмірі. А до цього моменту умова про відшкодування не має виконуватися.

Отже, для того, щоб відшкодування моральної (немайнової) шкоди за авторським договором могло відбутися у досудовому порядку, вважається за необхідне укладання додаткової угоди про визначення порядку і розміру такого відшкодування.

Список використаних джерел

1. Эрделевский А. М. Компенсация морального вреда в России и за рубежом / А. М. Эрделевский. – М. : Форум-инфра, 1997. – 240 с.
2. Малейна М. Н. Компенсация за неимущественный вред / М. Н. Малейна // Вестник Верховного Суда СССР. – 1991. – № 5. – С. 27–29.
3. Грищук О. В. Право людини на відшкодування моральної шкоди : законодавче закріплення та теоретичний підхід / О. В. Грищук // Держава і право. – К. : Інститут держави і права ім. Корецького НАН України; Спілка юристів України; Видавничий Дім «Юридична книга», 1999. – С. 143–148.
4. Шершеневич Г. Ф. Авторское право на литературные произведения / Г. Ф. Шершеневич. – Казань, 1891. – 146 с.
5. Малейн Н. С. О моральном вреде / Н. С. Малейн // Государство и право. – 1993. – № 3. – С. 32–39.
6. Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. // Правовласник. – 1996. – № 1.
7. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ в редакції від 13 січня 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. –

№ 13. – Ст. 64.

8. Палиюк В. П. Возмещение морального (неимущественного) вреда по законодательству Украины / В. П. Палиюк // Юридический вестник. – 1998. – № 3. – С. 119–123.

9. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

10. Завальная Ж. В. Видавничий договір як вид авторського договору : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Завальная Жанна Вікторівна. – К., 2001. – 195 с.

Пузирьов М. С.,

кандидат юридичних наук, головний науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ ДПтС України Академії Державної пенітенціарної служби

ПЕНІТЕНЦІАРНІ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ФІНЛЯНДІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЗАСАД ФУНКЦІОНУВАННЯ

Згідно з чинним законодавством Фінляндії, головними кримінальними покараннями є штраф, умовне ув'язнення, громадські роботи та безумовне ув'язнення. Смертна кара у Фінляндії заборонена. Так, фінська конституція забороняє застосування смертної кари, так само як і будь-яких інших видів принизливих та негуманних покарань. Остання страта у Фінляндії в мирний час мала місце у 1823 р. Після того смертна кара запроваджувалася лише коли Фінляндія була у стані війни. Смертна кара навіть у воєнний час була скасована законодавством у 1972 р. [1, с. 93–94].

Покарання у виді тюремного ув'язнення призначається як на певний строк (від 14 днів до 12 років за одиничний злочин та до 15 років за декілька злочинів), так і довічно. Довічне ув'язнення призначається за порівняно обмежений перелік складів злочинів, таких як умисне вбивство, державна зрада, геноцид. Умисне вбивство в обов'язковому порядку карається довічним ув'язненням; також це єдиний склад злочину, за який на практиці призначається довічне ув'язнення. Нині довічне позбавлення волі відбуває близько 60 осіб. Засуджені, які відбувають цей вид покарання, фактично проводять у тюрмі приблизно 10–12 років. Після цього вони зазвичай звільняються в порядку помилування президентом республіки.

Тюремне ув'язнення може бути як умовним, так і безумовним. Покарання у виді тюремного ув'язнення на строк понад 2 роки може призначатися умовно, мотивуючи при цьому у вирокі, що «збереження загальної поваги до закону» не потребує безумовного покарання. Щодо неповнолітніх, презумпція на користь призначення покарання умовно зміцніла завдяки запровадженню до законодавства спеціальної норми, що дозволяє застосовувати безумовне покарання до осіб, які вчинили злочин у віці до 18 років, лише якщо цього вимагають певні виключні причини. На практиці це означає, або що злочин особливо тяжкий, або що злочинець має декілька попередніх засуджень (судимостей).

До умовно засудженого застосовується пробація на строк від 1 до 3 років. Щодо повнолітніх така пробація не включає нагляд. Проте, неповнолітній злочинець, до якого застосовано умовне засудження, може бути підданий нагляду на період пробації. Якщо протягом періоду пробації особа вчинить новий злочин, умовне засудження скасовується і особа засуджується до тюремного ув'язнення з його реальним відбуванням. Після внесених 1976 р. змін, закон вже не містить будь-яких інших поведінкових обмежень або умов для злочинця. Додатково до умовного засудження злочинцю може бути призначено

безумовний штраф (додатковий штраф), навіть якщо закон спеціально не передбачає штраф як вид покарання за вчинений злочин [1, с. 94-95].

Пенітенціарна система Фінляндії включає в себе тюремні установи закритого, відкритого та змішаного типу. Всі вони підпорядковуються Тюремному департаменту Міністерства юстиції. У цій скандинавській країні функціонують 17 закритих і 5 відкритих пенітенціарних установ. Крім того, існує психіатрична лікарня для ув'язнених і тюремна лікарня. Позбавлення волі розглядається у Фінляндії як найбільш суворе покарання. Відмінною особливістю кримінально-виконавчої системи Фінляндії можна назвати те, що в одних і тих же тюрмах, в основному губернських, тримаються як ув'язнені (засуджені), так і підслідні, причому, на загальних підставах.

Відповідно до кримінального законодавства Фінляндії особа, яка вперше вчинила злочин у віці від 15 до 21 року, перебуває в пенітенціарній установі третину строку, призначеного судом. Якщо особа старше, то строк відбування покарання становить половину строку, призначеного судом. Той, хто порушив кримінальний закон вдруге, відбуває дві третини строку. У результаті близько 70 % ув'язнених проводять у тюрмі всього близько півроку [2, с. 49].

Не відкидаючи позитивних аспектів пенітенціарної практики Фінляндії, не можемо вважати наведену схему визначення строку позбавлення волі оптимальною в силу таких контраргументів: суд від імені держави призначає покарання конкретній особі, враховуючи при цьому, з поміж інших ознак (соціально-демографічних, кримінально-правових, кримінологічних тощо) і вік особи. Навіщо потім відходити від строку, визначеного вироком суду. Більш справедливим нам видається, щоб після призначення покарання судом строк змінювався з урахуванням поведінки засудженого й ставлення до основних засобів виправлення і ресоціалізації, тобто за прогресивною системою, як це, по суті, і відбувається в Україні стосовно усіх категорій засуджених до позбавлення волі на певний строк (незалежно від віку, статі, кількості судимостей тощо).

У Фінляндії, подібно до інших скандинавських країн (Норвегії, Швеції), вважають, що достатнім покаранням є вже сам факт примусової ізоляції злочинця, приміщення його в тюремну камеру. І зовсім не обов'язково поєднувати це з якими-небудь додатковими позбавленнями. Тому у Фінляндії немає обмежень в частині побачень осіб, які відбувають покарання, з родичами та в листуванні. Засудженим може бути надано короткострокову відпустку з виїздом за межі тюрми для вирішення соціальних питань, працевлаштування після звільнення, а також за виняткових особистих обставин.

З урахуванням наведеного, можемо констатувати, що основні зміни гуманістичної спрямованості, внесені до КВК України з часу набрання ним чинності (1 січня 2004 р.) [3, с. 144], мали за мету адаптацію правового статусу засудженого до європейських стандартів, а саме:

– ч. 1 ст. 107 доповнено положенням, згідно з яким засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, мають право «здійснювати листування з особами, які знаходяться за межами колоній, вести з ними телефонні розмови, у тому числі у мережах рухомого (мобільного) зв'язку, користуватися глобальною мережею Інтернет» (курсив наш. – М. П.);

– скасовано обмеження на кількість телефонних розмов для засуджених (ч. 5 ст. 110);

– засудженим, які працюють та перебувають у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, надано право на щорічний короткочасний виїзд за межі колонії тривалістю 14 календарних днів (ч. 4 ст. 111);

– скасовано обмеження на кількість посилок (передач) і бандеролей, що одержують засуджені, які тримаються в колоніях (ч. 1 ст. 112);

– збільшено норму жилої площі на одного засудженого (ч. 1 ст. 115);

– скасовано захід стягнення у виді призначення на позачергове чергування по прибиранню приміщень і території колонії (ч. 1 ст. 132);

– запроваджено елементи прогресивної системи виконання покарання стосовно засуджених до довічного позбавлення волі (ст. 151-1).

Натомість, порівняно з Фінляндією, в Україні засуджені до позбавлення волі на певний строк мають обмежену кількість побачень, яка не залежить від рівня безпеки виправної колонії (крім випадків, передбачених ч. 2 ст. 99 КВК України), а встановлюється з урахуванням виду структурної дільниці в її межах (ч. 4 ст. 110 КВК України).

На нашу думку, нівелювати ці обмеження недоцільно, адже не можна так інтенсивно, як це відбувається нині, пом'якшувати умови відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Чинний КВК України приймався з урахуванням оптимального співвідношення карального й виправно-стимулюючих компонентів, коли на початковому етапі відбування покарання засуджені перебувають на апріорі визначених позиціях їх правового статусу, маючи у процесі відбування покарання за допомогою різних заохочувальних інститутів поліпшити умови відбування або перейти в інший правовий статус (через такі інститути, як заміна невідбутої частини покарання більш м'яким або умовно-дострокове звільнення від відбування покарання). Тому існуючий нині стан справ із кількістю й видами побачень, що встановлюються ч. 4 ст. 110 КВК України залежно від виду структурної дільниці виправної колонії, є одним із важелів стимулювання правослухняної поведінки через інститут зміни умов тримання засуджених до позбавлення волі (ст. 100, 101 КВК України).

Звертає на себе увагу зміна обсягу карального впливу на засуджених до позбавлення волі на певний строк шляхом застосування електронного моніторингу. Зазначимо, що наприкінці 2007 р. робоча група, призначена Міністром юстиції, завершила вироблення пропозицій із використання системи електронного моніторингу. Ця система використовується при виконанні покарання у виді домашнього арешту. При цьому за допомогою електроніки контролюють осіб, які вчинили злочин вперше та засуджені до невеликих строків тюремного ув'язнення, а також ув'язнених тюрем із полегшеним режимом. Проводиться активна робота зі здійснення контролю за відбуванням коротких тюремних строків вдома або в інших установах (наприклад, для наркоманів, алкоголік) [4, с. 184–185]. Вважаємо обґрунтованою таку форму диференціації та індивідуалізації виконання покарання через досягнення мети ресоціалізації засуджених до позбавлення волі на певний строк [5, с. 71].

Список використаних джерел

1. Lappi-Seppälä, T. Sentencing and Punishment in Finland: The Decline of the Repressive Ideal / Tapio Lappi-Seppälä // Sentencing and Sanctions in Western Countries [ed. by Michael Tonry, Richard S. Frase]. – New York : Oxford University Press, 2001. – P 92–150.

2. Масловский П. У наших северных соседей / П. Масловский, Ю. Глухов // Преступление и наказание. – 2001. – № 7. – С. 47–49.

3. Пузирьов М. С. Реалізація принципу гуманізму виконання і відбування покарання в умовах ізоляції засуджених / М. С. Пузирьов, М. І. Лисенко // Право і суспільство. – 2012. – № 6. – С. 141–145.

4. Гусева С. И. Пенитенциарная система Финляндии / С. И. Гусева // Человек : преступление и наказание. – 2009. – № 1. – С. 181–185.

5. Пузирьов М. С. Реалізація виправними колоніями принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк : моногр. / Пузирьов М. С. ; за наук. ред. докт. юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. – К. : ВД «Дакор», 2014. – 300 с.

Радисюк Я. А.,

курсант 3-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Олефір Л. І.,

викладач кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В США

Побудова в Україні демократичної, соціальної, правової держави має на меті створення належних умов для всебічного розвитку й самореалізації людини, яка визнана в Конституції найвищою соціальною цінністю, а захист її прав і свобод є головним обов'язком держави. Обравши шлях незалежного розвитку у серпні 1991 року, український народ поставив собі за мету створення правової держави, необхідним елементом якої є верховенство Конституції у правовому просторі держави. Водночас надзвичайно важливим завданням подальшого розвитку українського суспільства є реальне забезпечення проголошених Конституцією прав і свобод людини. У цьому зв'язку є необхідним вивчення як історії становлення і розвитку конституційного ладу сучасних високорозвинутих країн, так і сучасного стану дотримання в цих країнах прав людини.

Метою нашого дослідження є аналіз змісту Конституції США та характеристика її приписів, пов'язаних з правами громадян.

Зміст особистих прав і свобод людини у США та їх гарантії. У зв'язку із змінами Конституції США було внесено певні поправки до неї. Розглянемо основні права людини, закріплені в перших десяти поправках до Конституції США.

Перша поправка. Збереження свободи віросповідання (релігійної) є одним з самих старих і найбільш важливих компонентів особистої свободи. Релігійні свободи містять в собі як мінімум два важливих і пересічних принципи: свободу віросповідання і недоведеність релігії. Щоб уникнути втручання в свободу віросповідання і одночасно зберегти сумісність з основними причинами, що відносяться до недоведеності релігії, важливо, щоб Уряд не віддавав переваги як нерелігійній доктрині, так і якої-небудь певної релігії. Захист справедливості і цілісність судочинства — необхідний елемент верховенства права.

Друга поправка. Захист проти покарання за одну і ту ж провину і проти самообвинувачення.

Третя поправка. У мирні часи жоден військовий не може квартирувати в будь-якому будинку без згоди на це власника; під час війни таке розквартирування може відбуватися лише згідно з законом, що буде встановлений.

Четверта поправка. Право народу на недоторканість особи, помешкання, особистих паперів і майна не має порушуватися безпідставними обшуками і арештами; ордер на обшук і арешт має видаватися лише з поважних причин, засвідчених присягою або доказовим підтвердженням. В таких ордерах треба докладно вказувати місце, де потрібно вчинити обшук, осіб, яких потрібно заарештувати, або речі, які мають бути вилучені.

П'ята поправка. Право на швидкий і відкритий суд за участю неупередженого журі присяжних, право бути проінформованим про всі обвинувачення, право протистояти ворожому свідку, право на належний процес для виклику свідків і право на допомогу адвоката.

Шоста поправка. Заборона надмірної застави або штрафу, а також брутального і незвичайного покарання.

Сьома поправка. Судові справи на підставі загального права, якщо розмір вимог перевищує двадцять доларів, належать суду присяжних, і жодна справа, розглянута судом присяжних, не повинна розглядатися вдруге у будь-якому суді Сполучених Штатів, інакше як згідно з нормами загального права.

Восьма поправка. Можливо, найбільш важливою гарантією захисту особистих прав від держави в карному суді є презумпція невинності. Можемо зробити порівняння і побачити, що і в Конституції України містяться схожі положення як і в Конституції США, а саме про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека в Україні визначені як вища соціальна цінність, а права і свободи людини та їхня гарантія визначають сенс і спрямування діяльності держави.

Свобода людини – вихідне поняття у проблемі прав людини і громадянина. Тотожні права громадян двох країн: брати участь в управлінні державними та громадськими справами; утворювати і брати участь у роботі об'єднань громадян (політичних партіях і громадських організаціях); збиратися мирно, без зброї та проводити збори, мітинги, ходи й демонстрації; мати громадянство.

Дев'ята поправка. Перелік у Конституції певних прав не повинен тлумачитися як заперечення чи обмеження інших прав, які належать народові.

Десята поправка. Повноваження, що не передано цією Конституцією Сполученим Штатам і не заборонено нею окремим штатам, належать відповідно штатам або народові.

На завершення хотілося б зазначити, що досвід розробки, прийняття і втілення в життя положень Конституції США 1787 року може бути корисний сьогодні при розгляді питань, пов'язаних з прийняттям різноманітних поправок до нової Конституції України. Розумне поєднання консервативних традицій і гнучкості, можливість гілок влади впливати одна на одну, не обмежуючи при цьому самостійність одна одної, американський досвід федеративного устрою держави і багато що інше може бути використано нашими законодавцями. Хоч самі американці далекі від ідеалізації своєї Конституції, відмічають спірність багатьох її положень, вказують на безліч нестач і компромісів, укладених в ній, але факт залишається фактом – по ній живе і розвивається більше 200 років одна з найбільших країн світу. І саме ця стабільність, прихильність американців створеним ними самими традиціям заслуговує передусім нашої уваги і поваги. При будь-якому відношенні до американської Конституції з точки зору теорії, необхідно визнати її найбільше практичне значення не тільки для США, але і всієї світової цивілізації.

Рибкало М. М.,

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри теорії та історії держави і
права, конституційного права Академії
Державної пенітенціарної служби

СУТНІСНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ПЕРСОНАЛУ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Затвердження високих гуманістичних начал в юридичній практиці неможливе без забезпечення належного рівня правової культури населення як в масштабі усїєї держави, так і в окремих ланках його механізму, в якому певне місце займає кримінально-виконавча служба [1].

Сучасна кримінально-виконавча практика підтверджує, що формування правової культури пенітенціарного персоналу не відбувалася й не може в майбутньому відбуватися стихійно, само по собі. Воно має бути результатом активної діяльності усіх управлінських ланок загалом та персоналу конкретно [2].

Досвід функціонування кримінально-виконавчої служби України показує, що рівень правової культури її кадрового складу залежить від наступних чинників:

- наявність стабільної кримінально-виконавчої правової бази ;
- ефективної системи правового навчання і виховання персоналу;
- формування належного механізму реалізації персоналом правових знань в ході службової діяльності

Практика кримінально-виконавчої служби останніх років показує, що дієвість і ефективність її функціонування, значною мірою залежить від рівня правового навчання персоналу. Рішення цієї задачі можливе на основі науково обгрунтованої організації системи навчання та підвищення кваліфікації.

Відповідно до вимог Законів України “Про Державну кримінально-виконавчу службу України” і з метою удосконалення організації системи навчання і підвищення кваліфікації Наказом Міністерства юстиції України затверджено Положення про організацію професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України (далі Положення). Відповідно цього акту система професійної підготовки створюється з метою підготовки професійних працівників з високою правовою культурою, здатних компетентно і відповідально виконувати кримінально-виконавчі завдання [3].

Виходячи із положень Закону України “Про Державну кримінально-виконавчу службу України” (ст. 16) та Положення система професійного навчання поряд з іншим підвищення правової культури персоналу передбачає вирішення таких завдань:

- розуміння змісту і шляхів реалізації державної кримінально-виконавчої політики;
- орієнтування правової свідомості на вірність інтересам держави;
- формування індивідуальної позиції в оцінці подій, що виникають у зв'язку з виконанням персоналом своїх обов'язків;
- створення умов до усвідомлення кадровим складом важливості процесів, пов'язаних з впровадженням в систему виконання покарань міжнародних стандартів;
- виховання високих моральних якостей, які забезпечують неухильне виконання положень Присяги і норм професійної етики;
- навчання персоналу грамотно, ввічливо і аргументовано відповідати на звернення засуджених, надавати їм по можливості необхідну правову допомогу і консультацію.

Отже, існуюча система формування правової культури персоналу допускає не лише знання і розуміння права, але й судження про нього як про соціальну цінність, а також ефективне його застосування.

В той же час, досвід виконання кримінально-виконавчих завдань розкриває деякі проблеми, пов'язані з формуванням правової культур. На нашу думку, серед цих проблем доцільно виділити наступні: по-перше, подолання правового нігілізму у персоналу; по-друге недостатній рівень професійних навичок при діях персоналу у нестандартних службових ситуаціях та вмінь давати їм правильну юридичну оцінку, внаслідок чого можуть прийматися необгрунтовані, а іноді і незаконні рішення; по-третє, потреба в заохоченні самостійно підвищувати кожним працівником рівень особистої правової культури; по-четверте, необхідність вивчення, узагальнення і впровадження в практику зарубіжного досвіду правової культури персоналу.

Таким чином, у якості узагальнення викладеному вище, слід зазначити, що правова культура складається із глибокого знання і розуміння права, ретельного виконання його вимог, як усвідомленої необхідності та внутрішньої переконаності, і є важливою складовою навчання та підвищення кваліфікації персоналу кримінально-виконавчої служби, і тому постійно потребує наукової розробки і раціонального обгрунтування шляхів її удосконалення.

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв.

1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с.

2. Закон України про державну службу // Відом. Верховної Ради України. – 2005. – № 30. – Ст. 409.

3. Про затвердження Положення про організацію професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України : наказ Міністерства Юстиції України від 8 верес. 2015 р. № 1675/5 // [Елек. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua>.

Романюк О. В.,

старший викладач циклу загальноправових дисциплін Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України

ВІДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Останнім часом набуває актуальності впровадження в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах систем відеоспостереження. Стаття 103 Кримінально-виконавчого кодексу України дозволяє адміністрації колонії використовувати аудіовізуальні, електронні й інші технічні засоби для попередження втеч та інших злочинів, порушень встановленого законодавством порядку відбування покарання, отримання необхідної інформації про поведінку засуджених [1]. Певна річ, що керівництво установ виконання покарань намагається забезпечити охорону життя і здоров'я засуджених та персоналу, уникнути та попередити правопорушення, результатом яких може бути, зокрема, насильство над засудженим, посягання на його гідність чи здоров'я.

На перший погляд забезпечити відеоспостереження в установах виконання покарань дуже просто. Треба лише знайти фінансування та встановити камери відеонагляду. Це в свою чергу відразу підвищить безпеку засуджених та персоналу, допоможе боротися з порушенням порядку і умов відбування покарань, зберегти майно від нищення і таке інше. Крім цього, зважаючи на те, що останнім часом спостерігається неукомплектованість пенітенціарного персоналу, а території установ виконання покарань є великим за розмірами відеонагляд допоможе слідкувати за порушенням дисципліни серед засуджених та попереджати їх.

Проте з правової точки зору, відеоспостереження зачіпає особисті права та свободи людини. На національному рівні майже всі країни світу визнають право на приватне життя безпосередньо у своїх конституціях. Не стала винятком і Україна. Стаття 32 Конституції вказує, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [2].

Тож відеоспостереження за особою, в тому числі фіксація її дій на відео, є збиранням та накопиченням інформації з можливістю її подальшого використання. Тому такі дії порушують особисту недоторканість особи, що є предметом для дискусій між пенітенціарним персоналом з одного боку та засудженими, правозахисниками і громадськими організаціями з іншого. Крім того, в Україні відсутній нормативно-правовий акт, яким би встановлювався загальний режим збору та використання інформації про громадян.

Що стосується ст.103 КВК України, як правової підстави при встановленні

відеоспостереження в колоніях то нажалі, виконати цю статтю наразі законно просто неможливо.

Річ в тім, що відповідно до частини 3 статті 103 КВК України перелік технічних засобів нагляду та контролю має бути визначено у нормативно-правових актах Міністерства юстиції України, крім того, у цих же актах має бути визначено і порядок їх використання. Але на сьогодні відповідних нормативних актів не існує, а тому не зрозуміло, які технічні засоби можна відносити до засобів нагляду та контролю, які з них можуть застосовуватись у пенітенціарних установах, а також який порядок їх застосування до засуджених.

Як зазначав ще у 2012 році у своїй статті «До питання про використання освітлення, та засобів нагляду й контролю в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної пенітенціарної служби України» волонтер Харківської правозахисної групи Вадим Човган: «Гіпотетично ДПтСУ могла б мати підстави для використання засобів нагляду та контролю лише виходячи із ст. 103 Кримінально-виконавчого кодексу України (КВК), яка називається «Технічні засоби нагляду і контролю», якби не наступні «але».

Правозахисник звернув увагу на те, що використання таких засобів власне у слідчих ізоляторах, виправних центрах, арештних домах (при виконанні покарання у виді арешту в СІЗО), то законодавством взагалі не передбачена можливість їх застосування в цих установах. Виходячи із статті 19 Конституції України використання технічних засобів нагляду та контролю у цих установах також є неправомірною [3].

А тому слід зауважити, що наявність технічних засобів нагляду та контролю в установах виконання покарань є досить ефективним засобом попередження протиправної поведінки засуджених просто їх використання повинно бути регламентовано нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України.

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1129-15/page3>.
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. До питання про використання освітлення, та засобів нагляду й контролю в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної пенітенціарної служби України / Вадим Човган, волонтер Харківської правозахисної групи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://khp.org/index.php?do=print&id=1326711173>.

Рябчинська О. П.,

доктор юридичних наук, професор,
Класичний приватний університет

ФАКТОР ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ВИПРАВНОЇ УСТАНОВИ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ

Виключна важливість підбору персоналу пенітенціарної системи як суттєвого фактору забезпечення ефективного виконання покарань визнана на рівні міжнародно-правових стандартів функціонування пенітенціарної системи. Вони визначені в формі наступних установок: а) персонал повинен прискіпливо підбиратися, мати належну підготовку, яка має проводитися як на початку, так і постійно, оплачуватися на рівні спеціалістів та мати статус, який користується повагою в громадянському суспільстві; б) при підборі нового персоналу, адміністрація пенітенціарної установи повинна приділяти підвищену увагу необхідності забезпечення його чесності, гуманності, володіння професійними навиками й особистою придатністю до виконання складної роботи;

в) спеціалізований персонал пенітенціарної установи зазвичай призначається на постійну роботу та має статус державного службовця, який забезпечується гарантованою роботою за умови відсутності порушень трудової дисципліни гарного фізичного та психологічного здоров'я й адекватного рівня освіти; г) заробітна плата має бути достатньою для залучення й утримання кваліфікованого персоналу; д) виплати й умови праці повинні відображувати відповідальний характер роботи в правоохоронному відомстві [1].

Поступове та науково обґрунтоване впровадження їх в діяльність органів і установ виконання покарань дозволить максимально ефективно реалізовувати функції й досягати цілей, які стоять перед кримінально-виконавчою системою України в сучасних умовах її модернізації. Варто визнати правоту науковців, які наполягають на тому, що «проблемність, а відтак, і ефективність діяльності кримінально-виконавчої системи значною мірою обумовлена ще й тим, наскільки чітко будуть визначені й послідовно реалізовані основні принципи її комплектування кадрами й забезпечення їх професійної компетенції» [2].

Аналіз сучасного стану організаційно-правового й кадрового забезпечення діяльності кримінально-виконавчої служби на предмет упровадження міжнародно-правових стандартів свідчить про існування ряду проблем, які тією чи іншою мірою впливають на належну діяльність всієї системи. Зокрема звертає на себе увагу тенденція ускладнення роботи установ виконання покарань, обумовлена неготовністю молодих співробітників адміністрації до спілкування із контингентом засуджених в силу ряду причин, як от: молодий вік, недостатній рівень сформованості перцептивних професійних здібностей (а, подекуди, і просто життєвого досвіду), що, в свою чергу, впливає на психологічну готовність до професійної діяльності співробітників та ін. Дослідження підтверджують висловлену в кримінально-виконавчій літературі тезу про пряму залежність між) недоліками й упущеннями в організації діяльності молодого персоналу й виникненням конфліктних ситуацій й напруги в виправних колоніях через невміння спілкуватися, проявами жорстокості, “навішування” ярликів й т.п. [3, с. 118]. Утім не тільки ці фактори є визначальними при порушенні дисципліни з боку молодих співробітників, й тим більш, не психологічною неготовністю пояснюється вчинення ними правопорушень та злочинів, зокрема: незаконного отримання грошової винагороди за передачу засудженим заборонених предметів; робота за сумісництвом; сприяння юридичним особам у здійсненні підприємницької діяльності та наданні незаконних переваг засудженому; отримання неправомірної вигоди; дії, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, службова недбалість; зловживання владою або службовим становищем; привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовими повноваженнями; нанесення тілесних ушкоджень. Непоодиноким є і випадки встановлення заборонених зв'язків окремих представників адміністрації, зокрема і молодших інспекторів із засудженими [4]. За таких умов обґрунтованим і вкрай необхідним є систематичне проведення перевірок несення служби молодшими інспекторами, а також проведення серед них роз'яснювально-виховної роботи.

Таким чином виконання міжнародних рекомендацій підбору адміністрацією виправної установи нового персоналу за критеріями чесності, гуманності, володіння професійними навиками та особистої придатності залишається досить проблематичним. У зв'язку з цим розроблялись й приймалися певні заходи з підвищення професійного рівня персоналу кримінально-виконавчої служби, зокрема: в територіальних органах управління Державної пенітенціарної служби, установах кримінально-виконавчої служби були введені посади заступника начальника – начальника сектору по роботі з особовим складом; застосовуються сучасні підходи до кадрової політики, в тому числі, й через функціонування відомчих навчальних закладів та підвищення кваліфікації; застосовуються й інші заходи удосконалення кадрової роботи, підвищення дисципліни, якісної підготовки персоналу тощо. Утім постійні зміни кадрового складу негативним чином позначаються на досягненні прогнозованих результатів від подібної підготовки.

Справедливості раді слід сказати, що на сьогодні в Україні складно просувається реалізація міжнародно-правових стандартів не тільки в частині підбору й підготовки професіоналів високого рівня, здатних на належному рівні виконувати свої функції й користуватися повагою в суспільстві, але й стандартів, які стосуються державного забезпечення достатнього для залучення й утримання персоналу рівня заробітної плати, а так само створення умов життя та праці, які би відображували відповідальний характер роботи в правоохоронному відомстві. Варто погодитися в позицією науковців, які наголошують на тому, що подальші зволікання в сфері соціального захисту працівників кримінально-виконавчої системи, поряд з іншими факторами, все більше будуть ускладнювати криміногенну ситуацію та обмежувати можливості держави з блокування, нейтралізації, усунення детермінант злочинності в місцях позбавлення волі [2, с. 138].

Список використаних джерел

1. Европейские пенитенциарные правила, одобренные Рекомендацией К 2006 (2) Кабинета Министров Совета Европы // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.prison.org/law/eur_pr.shtml
2. Колб О.Г. Запобігання злочинності у місцях позбавлення волі: навч. посіб. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. Держ. Ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – 494 с.
3. Свилярьов В. І. Проблеми конфліктів у середовищі засуджених / В. І. Свилярьов, І.Г. Богатирьов // Проблеми пенітенціарної теорії : щорічний бюлетень. – 1999. – № 4. – С. 117–121.
5. Отчет о выполнении Плана мероприятий относительно реализации основных направлений деятельности Государственного департамента Украины по вопросам исполнения наказаний на 2010 год // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.kvs.gov.ua/punish/control/uk/publish/article?art_id=79024&cat_id=6635

Самофалов Л. П.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права Академії Державної пенітенціарної служби

Самофалов О. Л.,

кандидат юридичних наук, начальник коледжу Академії Державної пенітенціарної служби, доцент кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії Державної пенітенціарної служби

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Україна відповідно до статті першої Конституції України проголошується суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, і правовою державою. Демократія є основою побудови державної влади в Україні, а народ, зазначається у статті п'ятій Основного Закону, є носієм суверенітету і влади.

Взагалі термін «демократія» означає у перекладі з грецької мови народовладдя. Але протягом існування демократичного суспільства поняття демократії використовувалось у різних значеннях. Немає однозначності в його розумінні і в сучасний період. Так, наприклад, міжнародному симпозіумі «Демократичні зміни у сьогоднішньому світі», який проходив у 1990 році в Тунісі, його учасники підкреслювали, що – це правління народу»; «демократія – це пошуки загальної відповідальності в здійсненні влади»; «демократія – це консенсус»; «демократія – це плюралізм»; «демократія – це гарантія індивідуальних прав і

свобод»; «демократія протилежність тоталітаризму»; «демократія – це ставлення правителів до управляємих» і. т. д.

Отже, демократія ближче всього пов'язана народовладдям і в основі демократичних процесів беззаперечно лежить народовладдя. Але при цьому великого значення набуває механізм його реалізації. У зв'язку з цим древні вчені Платон і Арістотель говорили у свій час про «урегульовану демократію», яка протистоїть «охлократії», тобто владі натовпу. При цьому вчені вважали, що є правильні і неправильні держави. Досконалість або недосконалість держави, у тому числі і тієї, яка вважається демократичною, залежить від професіоналізму, порядності, культури та доскональності людей, які здійснюють владу. Більш детально і спрямовано це питання розкриває сучасний австрійський політолог К.Поппер. Він пише, що нам давно вже час зрозуміти, що питання «Хто повинен мати владу у державі?» є малозначущим, порівняно з питанням «Як здійснюється влада і чи небагато і чи не багато влади зосереджено у руках ти, хто її має?». Ми повинні зрозуміти, що усі політичні проблеми, врешті-решт, мають інституційний характер, через те у політиці важливі не скільки особисті думки, скільки юридичне оформлення політичних проблем, і прогрес на шляху до рівності можна забезпечити тільки за допомогою інституційного контролю над владою.

Ряд українських юристів і політологів прийшли до висновку, що демократичну державу визначають такі основні засади:

- національний суверенітет;
- уряд, заснований на злагоді тих, ким він керує;
- влада більшості і права меншості;
- гарантія основних прав людини;
- вільні та справедливі вибори;
- рівність усіх перед законом;
- справедливе правосуддя;
- конституційне обмеження влади уряду;
- соціальний, економічний та політичний плюралізм;
- принципи толерантності співпраці і компромісу.

Перераховані засади, на ваш погляд, достатньо повно відображають те, чого бажає у своїй більшості народ України, і, безумовно, є необхідність розглянути ці засади детально, з урахуванням практики розбудови української державності і суспільства. Але у зв'язку з відповідними обмеженнями розглянемо тільки деякі з них, що суттєво впливаються в сьогодення, й, у першу чергу це гарантії прав і свобод людини як невід'ємних та природних, так і тих, що закріплені у розділі другому Конституції України. За двадцять п'ять років незалежного існування української держави це питання залишається відкритим. І, взагалі, чи можна стверджувати, що Україна насправді незалежна. Залежність української держави визначається як внутрішніми так і зовнішніми факторами, причому у різних сферах: політичній, економічній, військовій, соціальній, культурній, науковій, правоохоронній тощо. Все це впливає на стан дотримання прав людини і громадянина в країні. Основні права людини попираються на різних рівнях і сферах діяльності. Реформи, які проголошені в державі, не мають тієї ефективності, що очікував народ після революції гідності. Взятий в 2001 році Україною курс на ліквідацію бідності показав зворотній характер. Так, якщо у 2007 році доходи населення на одну людину склали у середньому 7 тисяч 800 доларів США відповідно до внутрішнього валового продукту, то у 2016 році, як свідчить виступ Ю.В Тимошенко, склали 1800 доларів США. Це свідчить, що соціальне питання в країні ніяк не наближається до європейських критеріїв. Сьогодення показує, що те що проголошувалось до революції гідності, наприклад, виступи А.Яценюка про забезпечення населення українським дешевим газом, пізніше їм і його командою забулось, народ поставили на коліна перед оплатою комунальних платежів. Заробітна плата і пенсії у доларовому еквіваленті знизилась у три рази. У той же час депутати Верховної ради та чиновники вищих

ешелонів влади себе не обділяють і у жовтні цього року збільшили собі платню вдвічі. Але ж народу обіцяють європейський рай і свободу пересування по Європі, тому заради цього він повинен все витримати. У країнах Європи рівень життя своїх людей не знижується. В Україні ж, в угоду МВФ, США і іншим суб'єктам, влада готова пожертвувати своїм народом. Спостерігається постійне втручання Євросоюзу у внутрішні справи України, диктується що і як нам робити, чим і як торгувати, що виробляти на підприємствах. Зараз обговорюється всім народом питання про субсидії на опалення і інші послуги. Фактично йде таким чином перерозподіл народних коштів в кишені олігархів, а народ як був так і залишається ні з чим.

Актуальним залишається питання гарантій прав і свобод громадян, які залежать від діяльності органів влади та правоохоронних структур. Реформа міліції-поліції показала тільки популізм у діях чиновників. Ріст злочинності – свідчення неспроможності поліції, прокуратури, судів боротися з цим злом. Прийнятий кримінальний процесуальний кодекс України фактично поставив ряд перепон у справі протидії злочинності і, абсолютно не захищає права потерпілих, свідків і інших учасників процесу. Засади оперативно-розшукової діяльності фактично знищені, ліквідоване професійне ядро карного розшуку і слідства. Реформа прокуратури не привела до позитиву, забуксувала і судова реформа, суди практично розвалюються, а від цього всього терплять прості громадяни і юридичні особи.

Ряд заходів держави проти міліції і пенсійна реформа (не врахування пільгової вилучення операційникам), відсутність дієвого соціального і правового захисту, безкоштовного проїзду у міському і приміському транспорті, незабезпечення житлом, розформування спеціальних оперативних підрозділів не сприяє укріпленню поліції і захисту прав громадян. Визиває багато питань реформи кримінально - виконавчої служби.

Проблемними залишаються такі демократичні засади, як рівність усіх перед законом та справедливість правосуддя. Діюча у наш час система дозволяє чинити правосуддя чиновникам від суду на свій розсуд, про що може свідчити практика винесення вироків злочинцям. У прямій залежності від прокурорів і суддів знаходиться попереднє розслідування злочинів, і така залежність не завжди позитивно сприяє ефективній роботі по кримінальним справам.

Окремо треба сказати про недоторканість депутатів. Вже багато років кожна політична сила і окремі політики твердять про зняття недоторканості. Але як тільки вони займають крісла у Верховній Раді, це питання перестає бути актуальним. Народ же робить висновки, що таким чином депутати ухиляються від юридичної відповідальності за свої гріхи у сфері кримінально-правових відносин. Водночас тільки лінивий не кричить про Європейські цінності, але своїми депутатськими привілеями поступитись ніхто не хоче і не хоче чути як це регламентовано у Великобританії, Франції, Польщі, Японії, Норвегії та інших.

Цікавою на даний час є проблема вільних і справедливих виборів в Україні. За час незалежності український народ пройшов велику школу виборів та референдумів, бачив справедливість і несправедливість проведення мажоритарних і пропорційних, парламентських, президентських та місцевих виборів. Об'єднує їх усіх одна ідеологічна основа – піклування про всебічний розвиток держави, суспільства, захист обездолених і конкретної особи. Але після виборів, як завжди, виникають одні і ті ж проблеми: в економічній, політичній та соціальних сферах. Останні вибори в Україні показали, як стверджують політологи, їх кланово-сімейний характер. На першому плані бачимо лідерів, а хто за ними – це вже питання. Крім того, у державі зроблено все для того, щоб виборець не міг впливати на діяльність парламенту. До цього часу не прийнято Верховною Радою Закону про відкликання депутатів, не регламентовані питання про накази виборців депутатами. Недостатньо урегульовані питання проведення референдумів і врахування їх результатів. На даний час, свідками чого ми були, думка і рішення народу можуть бути не сприйнятими українським парламентом.

Отже, можна константувати що:

- демократія на даному етапі розвитку є найбільшим бажаним кроком;
- залежно від того, хто утримує владу в державі, залежить розвиток країни і суспільства;
- про ефективність розвитку демократії в Україні можна стверджувати при умові здійснення відповідних її засад;
- головним показником демократичності держави, у тому числі в Україні, є реальність здійснення народовладдя, підконтрольність усіх гілок влади народу, гарантованість прав та свобод людини і громадянина.

Сахнік О. В.,

кандидат психологічних наук, перший заступник начальника училища – начальник навчального відділу Хмельницького училища підвищення кваліфікації та перепідготовки персоналу ДКВС України

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ

Кримінально-виконавча служба України на сучасному етапі переживає непростий перехідний період, пов'язаний з відмовою від застарілих форм, методів й підходів щодо організації діяльності з виправлення та ресоціалізації незаконослухняних громадян. Актуальною є переорієнтація на впровадження прогресивних, визнаних у всьому цивілізованому світі стратегій розвитку пенітенціарної ідеї, основна мета якої полягає у запобіганні скоєння особами, притягнутими до кримінальної відповідальності, нових злочинів, повернення їх з місць позбавлення волі у громадянське суспільство як рівноправних членів, готових до свідомої побудови власного життя на правовій основі, без застосування жорстких методів виховного впливу. Проголошені завдання є досить складними для успішної реалізації в існуючих умовах функціонування установ виконання покарань (слідчих ізоляторів), що у першу чергу пов'язано з відсутністю належним чином підготовлених кадрів, неготовністю самого суспільства до цивілізованого вирішення злочинних діянь.

Досить непросто сучасному пенітенціаристу переорієнтуватися на нові засади здійснення професійних функцій без відповідної професійно-психологічної підготовки, покликаної змінити його прихильне ставлення до застарілої, малоефективної системи організації виконання покарань. Додатково проблему якісного впровадження пенітенціарної реформи обтяжує і історично обумовлене, негативне відношення у вільному суспільстві до осіб, що потрапили за ґрати, нерозуміння корисності застосування гуманних форм та методів у роботі з їх виправлення, а також досі низький соціальний статус самих пенітенціаріїв, непристижність їх професії, відсутність належної соціальної підтримки даної категорії працівників.

Вітчизняне пенітенціарне відомство гостро потребує нових, інноваційно спрямованих кадрів. Успішно виконувати доручену справу може лише добре підготовлений, мотивований та впевнений у правильності своїх дій фахівець, свідомо пов'язавший власне життя з професійною самореалізацією в обраному ним професійному середовищі. «Кадри вирішують все» – ця теза залишається вихідною та основоположною під час організації будь-якого процесу. Особливо гостро вона звучить на етапі впровадження інноваційних ідей, незвичних для сприйняття значною частиною їх майбутніх реалізаторів. Саме тому, успішність протікання процесу реформування

вітчизняної пенітенціарної системи, його кінцевий результат є напряду залежним від якості функціонуючого персоналу, зусилля якого повинні активно стимулюватися державою і громадянським суспільством.

На жаль, сьогодні слід констатувати факт відсутності належної уваги з боку названих інституцій до потреб та професійних інтересів сучасного пенітенціариста, які не можуть залишатися на рівні, властивому для дорадянських та радянських часів. Складно вимагати від працівника нового рівня роботи при незмінних умовах, в яких вона відбувається. Пенітенціарист нової формації – це, перш за все, амбіційна особистість, що прагне невпинного особистісного та професійного розвитку, кар'єрних перспектив, відчуття гордості за результати власної діяльності, впевненості у завтрашньому дні, реального покращення рівня життя у всіх його сферах, поваги від громадськості тощо. Сформуванню достойного та сталого ядра кадрів кримінально-виконавчої служби, готових гордо нести звання пенітенціариста й відповідати висунутим до нього реформою вимогам, можливо лише за умов повернення обличчям до потреб діючих і майбутніх працівників відомства, продиктованих глобальними цивілізаційними процесами.

Процес якісної професійної самореалізації фахівця, як відомо, ґрунтується на психологічних засадах та є вагомим чинником становлення його особистості. Успішність у роботі за набутою спеціальністю є невід'ємною складовою повноцінної самореалізації людини, одним із сенсів її існування. Досягти справжнього професійного успіху здатна лише та особистість, яка чітко ідентифікує себе з обраним професійним середовищем, не уявляє без нього свого життя, добре усвідомлює та приймає його вимоги, за професійно-психологічними критеріями здатна якісно виконувати покладені на неї функції та отримує від цього справжнє задоволення. Тобто дана особистість повинна бути в обраній нею сфері професійної діяльності цілком психологічно благополучною, що забезпечує її перспективність та професійне довголіття. У зв'язку з цим зростають вимоги до психологічної науки, яка покликана допомогти кожному майбутньому чи діючому працівнику установи виконання покарань (слідчого ізолятора) ефективно визначити життєві та професійні орієнтири, реалізувати свій особистісний потенціал, долати труднощі особистісного і професійного становлення [1].

Професійна реалізація особистості передбачає проходження нею таких основних етапів:

- 1) професійного самовизначення;
- 2) первинного професійного становлення в обраній сфері діяльності;
- 3) фахового зростання і розвитку професійної компетенції.

На кожному з цих етапів у потенційного чи діючого пенітенціариста існують потреби, від якості задоволення яких залежить успішність його власного професійного життя, ефективність та безпека функціонування конкретного правоохоронного органу.

На першому етапі особливої важливості набуває здійснення якісної професійної орієнтації кандидатів на службу, на навчання у відомчих навчальних закладах та проведення їх науково обґрунтованого професійно-психологічного відбору. Сучасний пенітенціарист, покликаний стати носієм та реалізатором реформаторських ідей, має право та потребу розпочинати шлях свого професійного становлення з односторонніми, здібними та правильно мотивованими колегами, що сприятиме прискоренню формування його професійних компетенцій та впровадження новітніх принципів функціонування пенітенціарного відомства.

Етап первинного професійного становлення значної кількості майбутніх пенітенціаристів починається у стінах відомчих навчальних закладів, у зв'язку з чим виникає нагальна потреба акцентувати увагу на якості відпрацювання та реалізації науково-педагогічним складом навчальних програм, за якими здійснюється їх професійна, зокрема професійно-психологічна підготовка до діяльності у нових умовах. Від ефективності роботи з майбутнім пенітенціаристом на даному етапі, на якому закладаються та зміцнюються основи його професійного самовизначення та професійної

свідомості, напряду залежить успішність його функціонування в практичних підрозділах.

Важливою є психологічна підтримка молодого працівника установи виконання покарань (слідчого ізолятору), його психологічного благополуччя на перших кроках входження у посаду. Часто саме цей етап набуває вирішального значення у справі побудови подальшої кар'єри, обумовлює бажання продовжувати службу, прикладати чималі зусилля для удосконалення довіреного фахівцю робочого процесу. Соціально-психологічний клімат, що на сьогодні панує у багатьох колективах працівників пенітенціарної системи, за своїми характеристиками є далеким від оптимального. Йому притаманні підвищена конфліктність, напруженість у міжособистісних стосунках між колегами, що часто обумовлюється наявністю посадових осіб з ознаками професійної деформації, вибором керівниками адміністративного стилю спілкування з підлеглими тощо. Такий стан справ не відповідає європейським стандартам організації життєдіяльності аналогічних правоохоронних структур. Загальновідомим є те, що будь-які матеріальні, фінансові, побутові та іншого роду труднощі, з якими зустрічається молодий фахівець у перші дні своєї трудової діяльності, набагато легше переживаються за наявності комфортної психологічної атмосфери в первинному службовому колективі. Вихований у відомчому навчальному закладі фахівець на позиціях товарищескості, толерантності, взаємної поваги, доброго ставлення до ближнього, виявиться нездатним протистояти негативному впливу чужого для нього професійного середовища. Як наслідок, він буде вимушений змінювати рід професійної діяльності, завдаючи збитків державі, якою витрачені чималі кошти на його підготовку, або наслідувати норми спілкування та поведіння старших колег, зраджуючи інтересам запровадженої пенітенціарної реформи.

Окремо слід проаналізувати особливості протікання етапу фахового зростання і розвитку професійної компетенції діючих пенітенціаристів. Справа полягає у тому, що переважна більшість з них проходили етапи професійного самовизначення, первинного професійного становлення та накопичення професійного досвіду задовго до початку реформаторських часів. Засвоєні ними правила та норми, пов'язані з виконанням професійних функцій, увійшли в конфлікт з вимогами сьогодення. Чим більшим є стаж служби пенітенціариста, тим актуальнішими для нього виявляються проблеми, які свідчать про наявність яскраво вираженої професійної кризи. Все, що здавалось основою здійснення успішної професійної діяльності, перетворилось на непотрібні настанови, що втратили свою актуальність та шкодять процесу прогресивних перетворень у пенітенціарному відомстві. Досить складно досвідченому фахівцю, який протягом багатьох років керувався звичними для нього нормами під час організації та несення служби, усвідомити їх недосконалість, погодитися з необхідністю їх перегляду або повного скасування. Період переорієнтації професійної свідомості фахівця в часи реформувань є непростим та таким, що вимагає значних душевних сил та кваліфікованої психологічної підтримки.

Підсумовуючи вище викладене, можна констатувати, що процес професійної самореалізації працівників пенітенціарної системи України в сучасних умовах має ряд психологічних особливостей, без урахування яких неможливо розраховувати на успішність формування активних, самовідданих, впевнених у своїх силах та можливостях відомчих кадрів. Робота над професійним становленням майбутніх професіоналів даного правоохоронного відомства, їх фаховим зростанням повинна мати комплексний характер за умов залучення до неї найбільш досвідчених науково-педагогічних працівників та практиків.

Список використаних джерел

1. Артемова О. І. Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах / О. І. Артемова // Науковий журнал «Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації». – 2010. – № 1. – С. 97.–99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://social-science.com.ua/live_policy.

Сидоренко Є. В.,

кандидат юридичних наук доцент кафедри
правознавства Чернігівського інституту
імені Героїв Крут МАУП

СУЧАСНІ МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ

Одним із способів впливу на процес виробництва є стимулювання праці. Такий метод впливу дозволяє збільшити обсяг виробництва, покращити якість кінцевої продукції, зменшити «плинність» кадрів, що призводить до примноження капіталу підприємства. В таких умовах роботодавець підкреслює свою зацікавленість в кожному працівникові, що позитивно впливає на розвиток бізнесу, враховуючи вищезазначені фактори.

На сьогоднішній день важливо відновити роль матеріального стимулювання на підприємстві. Стимулювання найманих працівників на підприємстві тісно пов'язане з організацією праці, до якої входить нормування праці, що представляє із себе чітке визначення кола трудових обов'язків працівника і тих якісних і кількісних результатів праці, які від нього потрібні.

Також необхідно враховувати і таке поняття як мотивація праці. Мотивація визначається двома поняттями: потреба і винагорода. Потреби бувають первинні та вторинні. До первинних належать фізіологічні потреби людини: їжа, вода, одяг, житло, відпочинок і т.п. Вторинні потреби є за своїм характером психологічними: потреби в прихильності, повазі, успіху.

Так, В. Н. Слиньков розглядає стимул, як цілеспрямований вплив на людину, який не зважаючи на джерело і характер впливає на активність персоналу. Цей вплив ґрунтується в наданні гарантій досягнення в результаті власної діяльності предмета потягу, що задовольняє потребу персоналу [1, с. 96].

Система стимулювання та мотивації праці повинна враховувати розбіжності в інтересах роботодавця і працівника та їхні спільні цілі, підштовхувати персонал до більш ефективної трудової діяльності та підвищувати успішність діяльності підприємства в цілому.

Стимулювання (стимул) – це засіб, за допомогою якого здійснюється мотивація. Стимул (лат. stimulus – букв. загострена палиця, якою підганяли тварин) виконує роль важеля впливу або носія «роздратування», що викликає дію певних мотивів. Стимулом можуть бути окремі предмети, дії інших людей, обіцянки, носії зобов'язань і можливостей та багато іншого, що може бути запропоновано людині як компенсація за її дії або за те, що вона бажала б одержати в результаті певних дій [2, с. 215].

Ефективна система стимулювання праці впливає на конкурентоспроможність підприємства. Так, засоби стимулювання забезпечують можливість залучення фахівців вищої кваліфікації, адже, пропонуючи майбутнім працівникам систему стимулювання, роботодавець гарантує покращення матеріального становища працівника, що прямо залежить від результату роботи.

Таким чином, стимулювання це вплив на працівника за допомогою певних факторів, що прямо залежать від потреб, які має людина. До таких факторів можна віднести певний матеріальний об'єкт, створені умови праці чи окрему ситуацію, що склалася на підприємстві. Завданням керівництва підприємства являється створення відповідних умов для розкриття потенціалу працівників, що зумовило б виникнення стійкої потреби в напруженій і результативній праці. При цьому керівництво повинно враховувати конкретні ситуації, що слугують стимулами в процесі праці, враховувати не тільки особисті здібності працівників, а і їх особисті мотиви: потреби, інтереси, пріоритети, амбіції.

Для запровадження ефективної системи стимулювання працівників необхідно

враховувати такі принципи: 1) надання можливості прямої участі працівників у процесі зростання виробничої рентабельності підприємства; 2) забезпечення ініціативи працівників до впровадження новачій виробництва; 3) поєднання матеріальних та нематеріальних методів впливу на працівників у формі стимулювання.

Так, безумовно, усе вищевикладене, зокрема системи стимулювання, заохочення, мотивація впливає на результат праці працівника. Також необхідно підкреслити, що це стосується і майбутніх працівників. Адже укладаючи трудовий договір, працівник може оцінити наміри роботодавця не тільки очікування від працівника найкращих результатів з метою збагачення, а й розкриття потенціалу такого працівника, бажання допомогти, створити найліпші умови праці. І саме такий підхід – запровадження системи стимулювання, мотивацій та заохочень може відігравати вирішальну роль у залучення висококваліфікованих фахівців. Така система мотивацій і заохочень може виступати у трудових відносинах як додаткова умова трудового договору, наприклад у формі соціального пакету.

Список використаних джерел

1. Славгородская О. Ю. Управление внутренней мотивацией персонала предприятия / О. Ю. Славгородская // Бизнесинформ. – 2010. – № 2. – С. 96-99.

2. Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент : навчальний посібник. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – 295 с.

Сикал М. М.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії Державної пенітенціарної служби

Сорокіна І. С.,

кандидат юридичних наук, старший інспектор УП КП «102» Головного управління Національної поліції в м. Києві

РОЗШИРЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЩОДО НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Стратегія державної політики, встановлена Конституцією України, визначила однією з головних ознак українського демократичного суспільства і правової держави вільне й ефективно забезпечення прав людини та її законних інтересів. А основним завданням влади є надання населенню якісних адміністративних послуг.

Сьогодні не врегульовано питання надання адміністративних послуг на рівні всіх міст. Відкриваються «прозорі офіси» при якихось державних інституціях, кожен намагається зберегти свої повноваження, але порушується сам принцип організаційної єдності, тобто принцип надання адміністративних послуг в одному місці. Питання децентралізації сьогодні є питанням номер один. І плату за надання адміністративних послуг мають отримувати місцеві бюджети [1]. На шляху європейської інтеграції України необхідною умовою є децентралізація, зокрема через передачу органам місцевого самоврядування повноважень з надання базових, тобто найнеобхідніших для громадян, адміністративних послуг – таких, як реєстрація місця проживання, видача паспортних документів, державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб підприємців, реєстрація актів цивільного стану, речових прав, автотранспортних засобів, оформлення посвідчень водія тощо. Необхідно максимально зосередити в центрах надання адміністративних послуг перелік послуг, які місцева влада може забезпечити. Дане питання було вирішено

підписанням Президентом України Закону України № 888-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг» [2].

Відповідно до цього закону органи виконавчої влади та місцевого самоврядування наділяються додатковими повноваженнями, що суттєво змінює та оптимізує процедуру надання адміністративних послуг. Пропонується віднести до повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій надання адміністративних послуг, що мають найбільший попит серед жителів територіальних громад.

Йдеться про реєстрацію місця проживання, надання відомостей з Державного земельного кадастру, роботи з документами, що підтверджують громадянство, створення реєстру територіальних громад, обмін відомостями між реєстрами територіальних громад та передачу інформації в Єдиному державному демографічному реєстрі. Також, закон регламентує процедуру доступу до інформації до цих реєстрів. Відповідно до закону, з 1 березня 2016 року змінюються умови ведення та користування даними Державного земельного кадастру, а з 4 квітня 2016 року змінюються правила та процедури здійснення реєстрації місця проживання особи.

Законом пропонується спростити процедуру отримання інформації з Державного земельного кадастру. При цьому, право на надання такої інформації мають посадові особи органів місцевого самоврядування, в тому числі і адміністратори центрів надання адміністративних послуг. Інформація з Державного земельного кадастру надається також в електронній формі, в першу чергу нотаріусом і державним реєстратором речових прав, що забезпечує швидке та комплексне надання ними послуг.

Також, з метою оперативної реєстрації місця проживання громадянина переглядаються окремі процедури реєстрації місця проживання. У зв'язку з цим скасовується необхідність отримання талону зняття з реєстрації, надається можливість відповідним посадовими особами виконавців послуг з управління (утримання) багатоквартирного будинку (гуртожитку), об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, житлово-будівельного кооперативу подавати заяви про реєстрацію місця проживання особи тощо.

Даний Закон також усуває розбіжності, виявлені під час реалізації Закону «Про адміністративні послуги» [3], шляхом виключення деяких положень із тексту закону та доповненням його новими положеннями, що регулюють статус діяльності центру надання адміністративних послуг, а також забезпечують удосконалення процедури надання адміністративних послуг в електронній формі.

Отже, передача повноважень на місця та створення ефективних і прозорих умов для отримання адміністративних послуг унеможливить корупцію. Це дозволить сформувати ефективне місцеве самоврядування та територіальну організацію влади для створення й підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних і доступних адміністративних послуг, задоволення інтересів громадян у сферах життєдіяльності на відповідній території.

Список використаних джерел

1. Малієнко О. Якісні адміністративні послуги – основа сервісної держави / О. Малієнко // Віче. – К. : Верховна Рада України. – 2016. – № 1/2. – С. 54–55 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/5065/>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 888-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/888-19>.

3. Про адміністративні послуги : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5203-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.

Синявський С. М.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
тактико-спеціальної підготовки Академії
Державної пенітенціарної служби

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНОЇ СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ – УСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ РАДІОЕЛЕКТРОННОГО ЗАСОБУ

Відповідно до чинного КПК України одним з основних засобів негласного отримання доказів на стадіях кримінального процесу є негласні слідчі (розшукові) дії (гл. 21 КПК України). Завдяки таким діям доводиться вина особи у вчиненні злочинів та розслідуються близько 90 % тяжких й особливо тяжких злочинів, а вчинених в умовах неочевидності, організованими злочинними угрупованнями до 100 %. Негласні слідчі (розшукові) дії, як і будь-які негласні засоби отримання доказів, є ефективним засобом отримання доказів у кримінальному судочинстві за умов жорсткого дотримання законності при їх проведенні та фіксації.

Не дивлячись на те, що чинний КПК діє з 13 квітня 2012 року, низка питань провадження негласних слідчих (розшукових) дій правового та організаційно-тактичного характеру продовжує залишатися дискусійною, що суттєво впливає на ефективність їх провадження.

Кримінальний процесуальний кодекс України дає визначення негласних слідчих (розшукових) дій як різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом.

Необхідно звернути увагу на те, що в КПК України закріплено вичерпний перелік негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо- та відеоконтроль особи (ст. 260), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння (ст. 267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 271) та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 262).

Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові), передбачені статтями 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269-1, 270, 271, 272, 274 КПК України, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Законодавцем передбачено негласні слідчі (розшукові) дії, які проводяться незалежно від тяжкості злочину, а саме:

1. Зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України), полягає в одержанні інформації із електронних інформаційних систем, що містять відповідну інформацію, у тому числі із застосуванням технічного обладнання.

2. Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) полягає в застосуванні технічного обладнання для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу, систем зв'язку та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в

результаті його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Негласні слідчі (розшукові) дії, лише передбачені статтями 268 (установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу), 269 (спостереження за особою, річчю або місцем) у виняткових невідкладних випадках, визначених статтею 250 КПК України, дозволяється проводити до постановлення ухвали слідчого судді.

КПК України визначає суб'єктів, які приймають рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, якими є слідчий та прокурор (ч. 3 ст. 246 КПК України), а також суб'єктів, яким надається право проводити негласні слідчі (розшукові) – слідчого, або за його дорученням співробітників оперативних підрозділів (ч. 6 ст. 246 КПК України).

Важливим та дієвим засобом забезпечення законності проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ст. 260, 261, 262, 263, 264, 267, 268, 269, 271, 274 КПК України, є судовий контроль, який здійснює слідчий суддя, за рішенням якого проводяться зазначені дії (ст. 247, 248, 249, 250 КПК України).

Чинний КПК визначив підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 246), порядок, строки розгляду клопотань про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, зміст таких клопотань та строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на її проведення (ст. 248, 249), вимоги до постанови слідчого, та прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 251), передбачив можливість проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді (ст. 250), визначив правила фіксації ходу та її результатів (ст. 252), заходи щодо захисту інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 254) та інформації що не використовується у кримінальному провадженні (ст. 255), загальні засади використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказування (ст. 256) та в інших цілях або передання інформації (ст. 256).

На підставі кримінального процесуального кодексу, проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінально-процесуальному доказуванні регламентовано Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженою спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерством фінансів України, Адміністрацією ДПС України та Міністерством юстиції України від 16 листопада 2012 р. №114/1042/516/1199/936/1681/51.

Результати аналізу практики впровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій у правозастосовний процес оперативно-розшукових підрозділів ДПтСУ, органів досудового розслідування та суду щодо їх проведення та використання результатів у кримінально-процесуальному доказуванні висвітлили одне з проблемних питань правового та організаційного характеру, яке потребує невідкладного вирішення, ним є: питання проблеми застосування оперативними підрозділами ДПтСУ такої негласної слідчої розшукової дії як: «Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу», проведення якої регламентується чинним КПК, але слід зауважити, що встановлення місця перебування (переховування) в разі скоєння такого злочину як «Втеча з місць позбавлення волі або з-під варти» (ст. 393 КК України розділ XVIII КК України) особи, що його вчинила, потребує негайного реагування оперативних підрозділів завдяки залученню оперативних можливостей та застосуванню технічних засобів, які мають бути застосовані у найстисліший проміжок часу.

Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу є негласною слідчою (розшуковою) дією, яка полягає в застосуванні технічних засобів для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу систем зв'язку, та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті його проведення можна встановити обставини, які мають значення для

кримінального провадження.

Нажаль діючим законодавством передбачено проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді (ст. 250 КПК України) у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину (ст. 12 ч.ч. 4, 5: тяжким злочином є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років, а особливо тяжким злочином є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі).

Диспозиція частини 2-ї статті 393 КК України, а саме: втеча з місця позбавлення волі або з-під варти, вчинена особою, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі або арешту чи перебуває в попередньому ув'язненні, якщо діяння вчинено повторно або за попередньою змовою групою осіб, або способом, небезпечним для життя чи здоров'я інших осіб, або поєднані із заволодінням зброєю чи з її використанням, або із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, або шляхом підкопу, а також з пошкодженням інженерно-технічних засобів охорони передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років, тобто воно є тяжким злочином.

З проведеного аналізу злочинів скоєних за 2015-й рік видно що було відкрито 29 кримінальних провадження за ст.393 КК України з них за частиною 1-ю 25 та 4 за частиною 2-ю. Відповідно до досвіду оперативної практики, щодо проведення вищезазначеної НСРД, оперативними співробітниками ДПтСУ на підготовку необхідних для проведення НСРД документів та отримання дозволу витрачається значна кількість часу, який надзвичайно важливий для встановлення місця переховування особи що скоїла втечу з місць позбавлення волі

Сисенгалиев К. А.,

старший преподаватель кафедры
«Юриспруденция» Казахско-Русского
Международного Университета

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

*«Если нам известны причины,
ведущие к гибели государственных устройств,
то мы тем самым знаем и причины,
обуславливающие их сохранение:
противоположные меры производят
противоположные действия»
Аристотель*

Криминогенная обстановка в Республике Казахстан на текущий период по-прежнему остается сложной (см. табл. 1). В связи с введением с 1 января 2015 года нового уголовного, уголовно-процессуального законодательства, изменением архитектуры регистрации заявлений об уголовных правонарушениях начало года ознаменовалось резким повышением преступности на 43,2% в сравнении с аналогичным периодом прошлого года.

Уровень и динамика преступности в Республике Казахстан за 2008–2015 гг.

Всего уголовных правонарушен ий (ранее преступлений)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	8 мес. 2015
	127478	121667	131896	206801	287681	359844	341291	279108

Анализируя регистрируемые преступления по видам, стоит отметить, что в них преобладают уголовные правонарушения против собственности – 70,35 % и против общественной безопасности и общественного порядка – 8,01 %.

Значительное влияние на динамику преступности оказывают изменение уровней таких преступлений как кража (ст. 188 УК РК) – 53,7%, мошенничество (ст. 190 УК РК) – 12,37%, хулиганство (ст. 293 УК РК) – 7,92%. Удельный вес этих трех преступлений составляет 73,99% от всей преступности.

В этой связи, необходимо усилить работу по профилактике и предупреждению краж. Вплоть до принятия отдельной межведомственной программы борьбы с данным видом преступности.

МВД РК в сентябре 2012 года уже разрабатывал ведомственную Программу «По противодействию кражам чужого имущества на 2012-2014 годы». Однако, данные о преступности свидетельствуют о том, что положительного эффекта она не произвела. Поскольку каждое второе преступление – это кража, каждое десятое – мошенничество. Кроме того, каждое четвертое из уголовных проступков – мелкое хищение (ст.187 УК РК).

Такая ситуация обостряет необходимость в научном осмыслении процессов преступности последнего времени и формировании информационно-аналитической базы для принятия обоснованных управленческих решений в сфере контроля над преступностью и реализации комплекса мероприятий профилактического характера.

В соответствии с ранее действовавшей нормативной правовой базой регистрация заявления, сообщения о преступлении осуществлялась по результатам проверки по ним. Если информация о преступлении подтверждалась, то тогда принималось одно из процессуальных решений, предусмотренных ст. 185 УПК РК от 13 декабря 1997 года.

Сроки рассмотрения заявлений, сообщений о преступлениях со дня их поступления составляли: 3, 10 дней, 2 месяца. Этот период позволял с большей степенью уверенности говорить о наличии или отсутствии признаков преступления в обращении граждан.

Таким образом, регистрация преступления фактически происходила на этапе возбуждения уголовного дела, на этом и основывались данные уголовно-правовой статистики.

Нововведением в УПК РК от 4 июля 2014 года стало автоматическое начало досудебного расследования (исключение стадии возбуждения уголовного дела), предусмотренное главой 23 УПК РК (статьи 179 - 186).

По действующему законодательству регистрация уголовного правонарушения происходит на этапе регистрации заявления, сообщения об уголовном правонарушении в Едином реестре досудебных расследований (далее – ЕРДР). Необходимость незамедлительного принятия заявления, сообщения об уголовном правонарушении и их регистрации в ЕРДР объясняется сжатыми сроками – не позднее 24 часов [1].

Конечно, это не гарантирует того результата, что все начатые производства обязательно логически завершатся розыском подозреваемых и направлением материалов в суд.

По новому законодательству принятие процессуального решения органами уголовного преследования ограничивается следующими сроками: по ускоренному

досудебному расследованию – пятнадцать суток (ч.3 ст.190 УПК РК), по делам дознания – один месяц, по делам предварительного следствия и два месяца (ч.2 ст.192 УПК РК).

Это привело к изменению «структуры» регистрации. В сравнении с 2010 годом наблюдается 3-х кратный рост регистрации преступности (с 44 501 преступлений за 4 месяца 2010 года до 129 085 преступлений за 4 месяца 2015 года) (см. рис. 1).

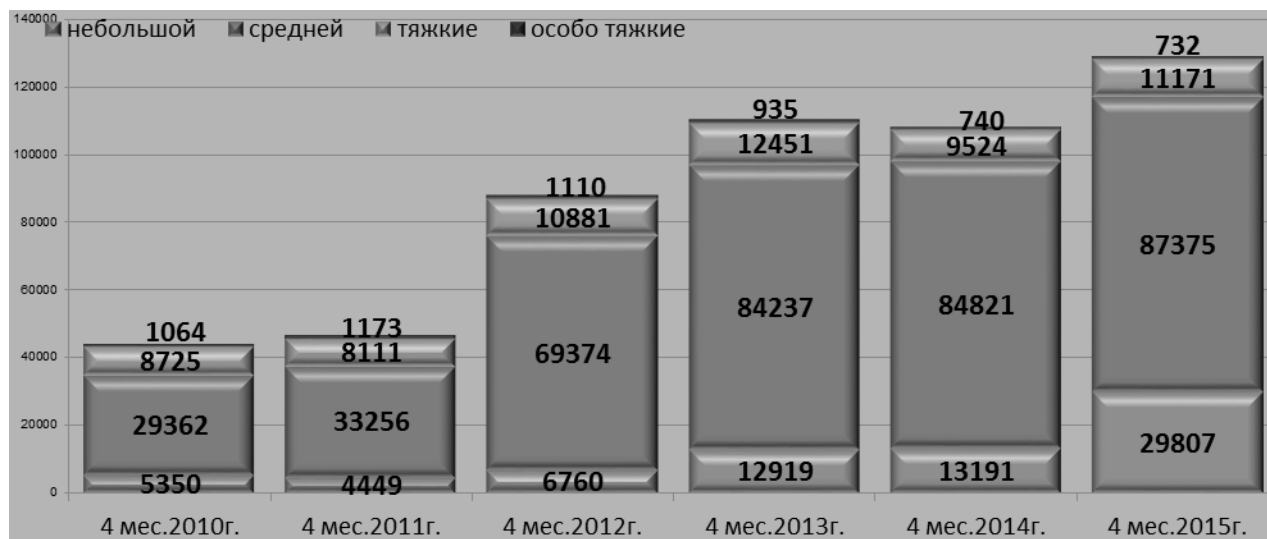


Рис. 1. Динамика регистрации преступности

Часть из деяний, зарегистрированных как уголовные правонарушения, в последующем снимаются с учета по результатам досудебного расследования.

Об этом уже свидетельствуют статистические данные о количестве прекращенных уголовных дел за четыре месяца 2015 года:

1) по нереабилитирующим основаниям (п.п. 3), 4), 9), 10), 11), 12) ч.1 ст. 35 и ст.36 УПК РК) – 17 486 уголовных правонарушений;

2) по реабилитирующим основаниям, основными из которых являются отсутствие события уголовного правонарушения и отсутствие в деянии состава уголовного правонарушения (п.п. 1), 2), 5), 6), 7), 8) ч.1 ст. 35 УПК РК) – 57 644.

Соотношение уровня прекращенных уголовных дел и уровня зарегистрированной преступности - 1:2,5.

Таким образом, 26,3 % деяний, зарегистрированных как уголовные правонарушения, снимаются с учета. Происходит искусственное повышение уровня преступности за счет регистрации деяний, уголовные дела по которым в последующем прекращаются по реабилитирующим основаниям.

В результате регистрации всех заявлений и сообщений о преступлениях коэффициент преступности на 10 тысяч населения по стране вырос с 84 за 4 месяца 2010 года до 251 за 4 месяца 2015 года (см. табл. 2).

Динамика уровня преступности на 10 тысяч человек

Регионы	4 месяца 2010г.	4 месяца 2011г.	4 месяца 2012г.	4 месяца 2013г.	4 месяца 2014г.	4 месяца 2015г.
г. Астана	77	96	245	444	392	527
Акмолинская	98	101	170	190	178	218
Актюбинская	93	81	162	242	222	243
г. Алматы	137	141	329	317	387	490
Алматинская	57	46	102	123	136	161
Атырауская	91	76	115	159	145	198
В-Казахстанская	114	133	179	228	213	234
Жамбылская	60	63	130	156	144	206
З-Казахстанская	84	80	148	178	178	232
Карагандинская	97	108	161	208	173	255
Кызылординская	61	70	143	154	151	190
Костанайская	95	95	240	283	246	359
Мангыстауская	67	61	81	133	111	143
Павлодарская	114	107	161	244	200	258
С-Казахстанская	82	94	129	154	155	213
Ю-Казахстанская	50	58	89	107	103	141
Всего по республике	84	87	159	198	192	251

Самый высокий коэффициент преступности среди стран СНГ приходится, как и в прошлые годы, на Республику Казахстан (в 2014 году на 100 тысяч населения – 1975,2). В сравнении с самым низким показателем Республики Таджикистан (233,3) наш коэффициент больше в 8,5 раз. В целом по СНГ коэффициент преступности на 100 тысяч человек составил в 2014 году 1360,7.

Другим существенным фактором роста преступности, полагаем, является безработица.

По данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан показатель уровня безработицы, в том числе среди молодежи ежегодно снижается.

Так в 1 квартале 2010 году уровень безработицы составлял 6,2%, тогда как в 1 квартале 2015 года 5%.

Безработица всегда криминологически взаимосвязана с преступностью, она перестала быть фоновым явлением преступности.

Об этом свидетельствуют данные за 5 месяцев т.г. в самых криминогенных городах республики: 78% лиц, совершивших уголовные правонарушения в г. Астана, являются безработными. По г. Алматы этот показатель составляет 91%.

Несмотря на общее снижение уровня безработицы, отмечается ежегодный рост удельного веса безработных лиц, совершающих преступления к общему числу правонарушителей (с 75% за 4 месяца 2010г. до 81,1% за 4 месяца 2015г.) (см. рис. 2).

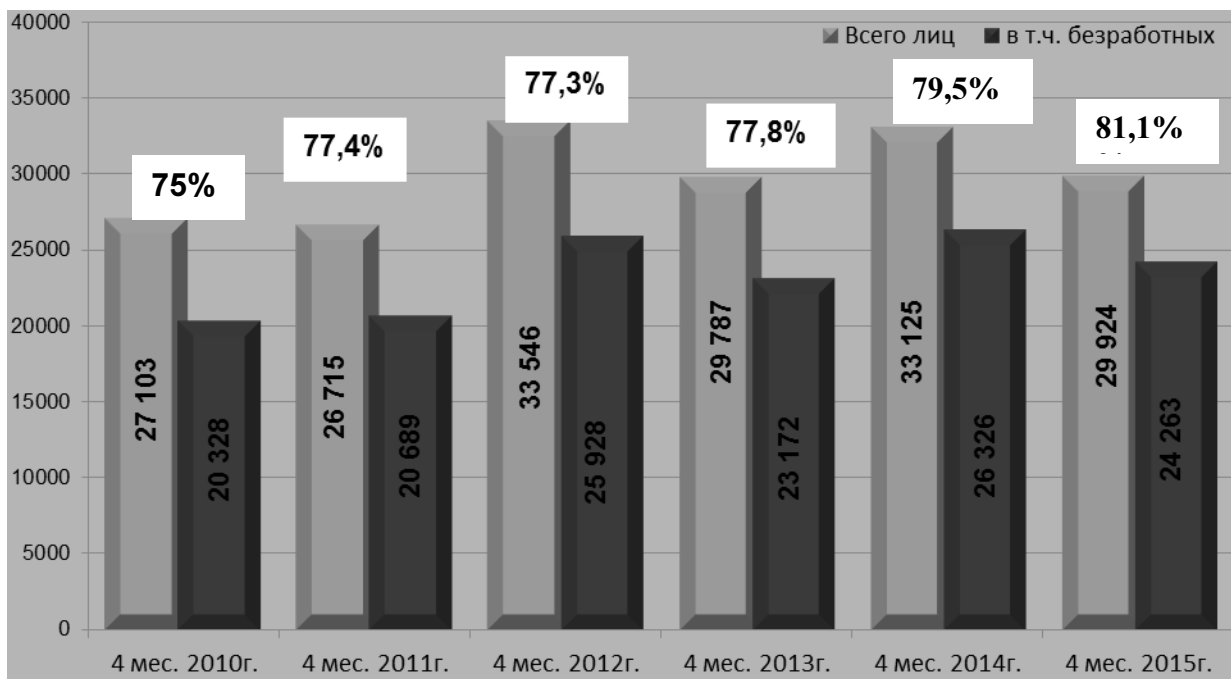


Рис. 2. Соотношение безработных лиц, совершивших правонарушения, к общему количеству лиц, их совершивших

Считаем, что это связано с тем, что официальные данные о безработном населении (5 %) отличаются от фактических данных, поскольку по законодательству безработными считаются лица, зарегистрированные в органах службы занятости.

В судебной практике и статистике правоохранительных органов понятие безработного трактуется очень широко. Понятие «безработный» включает признаки не только гражданина, официально зарегистрированного в службе занятости, но и лиц, которые нигде не работают, не имеют постоянного источника дохода или проживают на доходы, получаемые криминальным путем.

Таким образом, при официально заявленном уровне безработицы 5 % 5,48 млн. человек фактически не имеют работы, не имеют постоянного заработка либо живут на социальное пособие (экономически активное население 9,1 млн. чел.). На текущий период уровень занятости к населению в возрасте 15 лет и старше по Казахстану составляет 67,5 %. Незанятых или непродуктивно занятых лиц – 1,89 млн. чел., экономически неактивного населения – 3, 59 млн. чел.

В экономически неактивное население входят категории лиц, которые в состоянии работать при определенных условиях: гибкий график, неполный рабочий день, облегченный труд:

- учащиеся и студенты, слушатели и курсанты, посещающие дневные учебные заведения;

- лица, получающие пенсии по старости и на льготных условиях, пенсии по потере кормильца при достижении ими пенсионного возраста, пенсии по инвалидности (I, II, III групп);

- лица, занятые ведением домашнего хозяйства, уходом за детьми, больными родственниками и т. д.;

- отчаявшиеся найти работу, то есть лица, которые прекратили поиск работы, исчерпав все возможности ее получения, но которые могут и готовы работать;

- другие лица, которым нет необходимости работать, независимо от источника их дохода.

Необходимо учитывать, что при установленном прожиточном минимуме (ПМ) – 21 745 тенге (г. Алматы) и 21 872 тенге (г. Астана), минимальной заработной плате

(МЗП) – 21364 тенге, размер пособия по инвалидности составляет min – 16 664 тенге, max – 46 788 тенге, средний размер пособия – 27 527 тенге.

Учитывая уровень цен на жизненно необходимые продукты, на коммунальные услуги и прочие обязательные платежи, прожить на такую сумму не представляется возможным.

В таких регионах как Мангистауская, Южно-Казахстанская, Восточно-Казахстанская области и г.Алматы уровень безработицы сохраняется на высоком уровне в течение анализируемого периода.

В результате доля населения Мангистауской, Южно-Казахстанской, Восточно-Казахстанской областей имеет доходы ниже величины прожиточного минимума, а показатель глубины бедности выше среднереспубликанского (см. табл. 3).

Таблица 3

Доля населения, имеющего доходы ниже величины прожиточного минимума

	2010	2011	2012	2013	2014
Республика Казахстан	6,5	5,5	3,8	2,9	2,8
Акмолинская	4,4	6,2	3,9	3,9	2,9
Актюбинская	6,0	2,4	2,4	2,0	1,8
Алматинская	6,6	3,4	3,2	2,0	2,5
Атырауская	5,9	5,2	3,3	3,3	2,8
З-Казахстанская	6,7	4,8	4,1	3,7	2,9
Жамбылская	5,3	5,1	4,9	3,4	3,1
Карагандинская	3,8	3,5	2,8	2,0	1,4
Костанайская	6,4	4,6	3,3	2,6	2,5
Кызылординская	6,7	6,2	3,8	3,6	3,2
Мангистауская	11,6	10,4	3,3	2,6	3,0
Ю-Казахстанская	11,5	10,4	7,9	5,9	6,1
Павлодарская	4,0	4,5	2,9	1,5	1,5
С-Казахстанская	5,4	9,6	5,7	4,8	4,2
В-Казахстанская	8,4	6,1	3,4	2,4	2,5
г. Астана	3,4	1,7	1,0	0,5	0,4
г. Алматы	2,6	2,0	0,4	0,6	0,6

Хорошо известно, что именно в условиях жизни, исковерканных бедностью, ограничивающих возможности нормального и всестороннего развития личности, в сознании многих людей закладываются криминогенные качества.

Вследствие низких показателей уровня жизни за 4 месяца т.г. в г. Алматы (90,3%), Алматинская (88,7%), Жамбылская (84,2%), Южно-Казахстанская (88,1%), Восточно-Казахстанская (81,4%), Западно-Казахстанская (81,8%), Северо-Казахстанская (82,9%), Кызылординская (80,6%) областях зарегистрирован высокий уровень безработных, совершивших правонарушения к общему числу правонарушителей (см. рис. 3).

Проблема с трудоустройством, в частности, в Южно-Казахстанской и Алматинской областях объясняется высокой плотностью населения

Дефицит рабочих мест, отсутствие спроса на труд такой категории лиц, низкий уровень социального пособия способствует формированию у экономически неактивного населения криминального мотива. Безработица может оказать влияние на уровень социальной напряженности и активизацию теневых процессов в экономике.

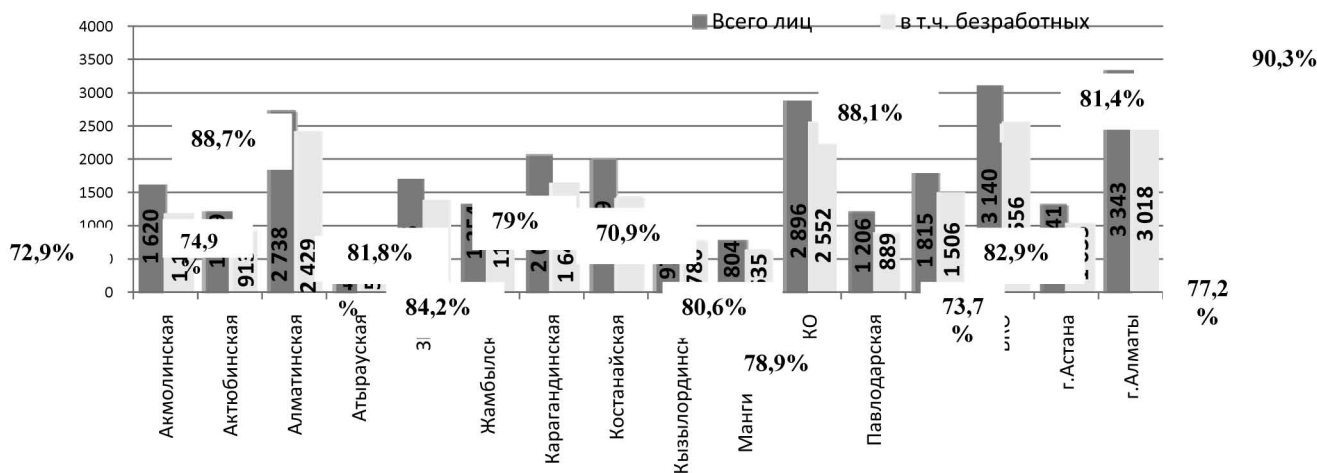


Рис. 3. Удельный вес безработных, совершивших преступления к общему числу правонарушителей

Проблема безработицы в регионах будет разрешена только при создании постоянных рабочих мест в рамках программы «Дорожная карта занятости-2020». В настоящее время, снижение уровня безработных происходит в большей части за счет временного трудоустройства.

В этих условиях назрела необходимость для определения реально существующих потребностей (с учетом теневого сегмента экономической деятельности) на рынке труда.

Важное превентивное значение, на наш взгляд, имеют такие меры в области политики занятости как активные программы на рынке труда, широко используемые в мировой практике государств.

Уровень безработицы может быть снижен за счет: улучшения информационного обеспечения рынка труда.

Также экономически целесообразно переориентировать ассигнования на программу обучения молодых лиц квалифицированным профессиям.

Меры денежно-кредитной политики (монетарные стимулы) практически исчерпали себя в решении проблемы безработицы. Необходима разработка механизмов налоговых льгот для предприятий, имеющих определенный процент молодых работников в возрасте до 29 лет. Либо проведение государственного заказа на рабочие места в крупные предприятия (например, со штатной численностью от 100 человек).

Безработных можно привлекать к волонтерской деятельности по социально значимым проектам. В качестве приоритетных выделить 6 направлений: образование, здравоохранение, искусство, спорт, социально уязвимые слои населения, защита окружающей среды.

В рамках индивидуального предупреждения преступлений среди безработных необходимо обратить внимание на меры, способствующие оздоровлению отношений в духовно-нравственной сфере. Эти меры направлены на формирование культуры и моральных норм, чувства гражданственности и позитивных интересов.

Эффективность предупреждения преступлений среди безработных может быть обеспечена лишь сочетанием мер криминологического-профилактического, экономического, социального, правового, идеологического и организационного характера.

Список использованных источников

1. Правила приема и регистрации заявлений и сообщений об уголовных правонарушениях, а также ведения Единого реестра досудебных расследований, утвержденные приказом Генерального Прокурора Республики Казахстан от 19 сентября 2014 г. № 89.

Скаков А. Б.,

доктор юридических наук, профессор,
профессор кафедры уголовного права и
процесса Института правосудия Академии
государственного управления при
Президенте Республики Казахстан

ОРГАНИЗАЦИЯ МЕРОПРИЯТИЙ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ КОРРУПЦИИ В ОРГАНАХ ПРАВОСУДИЯ

Тема коррупции постоянно находится в центре внимания общественности Казахстана. Это объясняется высоким уровнем воздействия данного вида преступления на формирование общественного мнения. Коррупция в той или иной мере существует во всех странах мира, поэтому криминологи, изучая её, рассматривают вопрос о приемлемом уровне коррупции и о современных мерах борьбы с ней. Разрушение социалистической системы, незаконное присвоение некогда государственной и общественной (коллективной) собственности немногими в результате либерализации и приватизации национальной экономики, хищническая эксплуатация природных богатств страны привело к безудержному росту коррупции во всех сферах жизни общества. Принятие 2 июля 1998 года в дополнение к уголовному кодексу Закона «О борьбе с коррупцией» свидетельствует о решимости государства под руководством Президента Республики Казахстан Н. А. Назарбаева принять все необходимые меры по борьбе с продажностью и подкупностью государственных служащих в условиях социального кризиса и правового нигилизма, существующего в обществе. Кроме того, Казахстан принял ряд других нормативных правовых актов, координирующих борьбу с данным социальным злом, а также подписал международные документы, принятые ООН и другими международными организациями, тем самым присоединился к борьбе с транснациональной коррупцией (например, Конвенцию ООН против коррупции 2003).

Принимая во внимание социальную значимость коррупции, следует, на наш взгляд, установить, что такое коррупция? Понять какова её правовая сущность?

К сожалению, в данном вопросе среди правоведов нет единства. Многие юристы под коррупцией понимают подкупность и продажность государственных чиновников, должностных лиц, а также общественных и политических деятелей.

В документах ООН о международной борьбе с коррупцией это понятие включает злоупотребление государственной властью для получения выгоды в личных целях, а также дачу вознаграждения для совращения лица с позиции долга, покровительство на основе личных связей, незаконное присвоение публичных средств для частного использования.

Рабочее определение междисциплинарной группы по коррупции Совета Европы выглядит так: «Коррупция представляет собой взяточничество и любое другое поведение лиц, которым поручено выполнение определенных обязанностей в государственном или частном секторе и которое ведет к нарушению обязанностей, возложенных на них по статусу государственного должностного лица, частного сотрудника, независимого агента или иного рода отношений, и имеет целью получение любых независимых выгод для себя

и других ». В данном случае субъектом коррупционных действий может быть не только должностное лицо.

В пункте 1 статьи 2 Закона Республики Казахстан «О борьбе с коррупцией», принятого 2 июля 1998 года, «под коррупцией ... понимается не предусмотренное законом принятое лично или через посредников имущественных благ и преимуществ Лицами, выполняющими государственные функции, а также лицами, приравненными к ним, с использованием своих должностных полномочий и связанных с ними возможностей либо иное использование ими своих полномочий для получения имущественной выгоды, а равно подкуп данных лиц путем противоправного предоставления им физическими и юридическими лицами указанных благ и преимуществ».

В авторском понимании коррупция является одним из видов организованной преступности. Её необходимо отличать от таких видов преступления, как, например, взяточничество. На наш взгляд, коррупция предполагает «сращивание» представителей государственной службы и криминалитетом для получения сверхприбылей.

Необходимо заметить, что распространенность и общественная опасность коррупции скачкообразно возрастают в периоды крупных социальных катаклизмов и потрясений, которые сопровождаются почти полным уничтожением законности и одновременным ростом зависимости населения от произвола чиновников.

Что же касается условий, влияющих на уровень коррупции, то к ним, как отмечают многие криминологи, нужно отнести экономические, политические, правовые и моральные факторы [3].

Говоря о видах коррупции, в криминологии различаются следующие её способы классификации:

- по масштабам, характеру и стадиям возможного роста коррупции;
- по моделям: европейская, азиатская, африканская и латиноамериканская;
- по мотивациям социальных групп – стратегии «адаптации», «уклонения», «захвата государства» и «захвата бизнеса»;

В криминологических исследованиях встречается также деление коррупции на две категории по воздействию внешних и внутренних факторов:

- экзогенная коррупция (чиновник – клиент);
- эндогенная коррупция (чиновник – чиновник).

Кроме того, криминологи дают и другие классификации:

- по сферам действия – бытовая, деловая и криминальная коррупция;
- по характеру взаимодействия участников – горизонтальная, вертикальная, нисходящая и восходящая коррупция;
- по уровням должностных лиц и масштабам принимаемых решений – низовая (контакты с населением) и верхушечная (высокая цена решений).

В криминологической литературе различают коррупцию политическую и экономическую. Упоминается учеными также коррупция в негосударственных организациях и в международных организациях.

В современной литературе мы наблюдаем появление нового понятия коррупции: коррупционная (корпоративная) система. Данная категория упоминается практическими работниками и учеными-криминологами, когда они хотят подчеркнуть криминальную организованность государственных служащих, служащих негосударственных организаций и иных лиц в единое преступное сообщество (систему) для продажи властных полномочий по «специальным тарифам» и т.д.

В условиях глобального кризиса, обрушившегося на страны мира, проблема противодействия коррупции приобрела особую важность. Кризис перепроизводства ускорил процесс дифференциации – «расслоения» населения по уровню доходов на богатых и бедных, что в свою очередь непосредственно повлияло на повышение социальной напряженности в обществе и соответственно на стабильность экономической ситуации в государстве. Выраженное имущественное неравенство делает последствия

экономического кризиса более тяжелыми и непредсказуемыми. В свою очередь данные обстоятельства непосредственно отражаются на уровне коррупции в стране. При этом следует отметить, что рост уровня коррупции наблюдается как при развитии экономики той или иной страны (например, Китай, Индия и т.д.), так и при кризисе перепроизводства (например, США, страны Европейского Союза и т.д.). Иными словами распространение данного социального явления происходит вне зависимости от уровня социально-экономического развития того или иного государства. Принимая во внимание несоизмеримый с развитыми странами экономический потенциал Республики Казахстан, проблема проникновения коррупции во все сферы жизни общества приобретает особую остроту и политическую значимость. Наша страна признала коррупцию как одну из основных угроз национальной безопасности (см. Закон Республики Казахстан «О национальной безопасности Республики Казахстан» от 26 июня 1998 г.).

Именно данные обстоятельства детерминировали процесс усиления борьбы с коррупционными проявлениями.

Успешная профилактическая деятельность государственных правоохранительных органов выявила оборотную сторону данного процесса. Она показала насколько существенно поражена коррупцией все структура государственной власти.

Это вынуждает Казахстан предпринять ряд мер по коренному изменению, как деятельности государственных органов, так и совершенствованию национального законодательства в области борьбы с коррупцией. Так, Главой нашего государства была утверждена Государственная программа борьбы с коррупцией на 2006-2010 г.г.

Национальное законодательство в области борьбы с коррупцией также требует существенного изменения и дополнения. Ранее принятые нормативные правовые акты на определенном этапе развития независимого Казахстана сыграли важную роль. Однако в настоящее время их эффективность значительно понизилась, что привело к росту коррумпированности общества и государства. Кроме того, следует отметить, что в нормативных правовых актах Казахстана не в достаточной мере учтен международный опыт зарубежных стран в борьбе с коррупцией. На наш взгляд, именно данные обстоятельства, а также стремление нашего государства войти в число 50-ти развитых стран мира, способствовали принятию и ратификации ряда международных документов, в том числе и Конвенции ООН против коррупции 2003 года (Казахстан ратифицировал Конвенцию ООН 4 мая 2008 года).

Анализируя содержание Конвенции ООН против коррупции необходимо отметить, что одним из субъектов коррупционных преступлений согласно данного международного документа является «публичное должностное лицо», правовое содержание которого понимается значительно шире, чем в национальном законодательстве. Это объясняется тем, что в соответствии с Конвенцией ООН к нему отнесено любое назначаемое или избираемое лицо, занимающее какую-либо должность в законодательном, исполнительном или судебном органе власти государств-участников Конвенции на постоянной или временной основе, за плату или без оплаты труда, независимо от уровня должности этого лица (см. ст.1 Конвенции ООН).

Кроме того, публичным должностным лицом признается любое другое лицо, выполняющее какую-либо другую функцию, в том числе для публичного ведомства или публичного предприятия, или предоставляющее какую-либо публичную услугу, как это определяется во внутреннем законодательстве государства-участника и как это применяется в соответствующей области правового регулирования этого государства; любое другое лицо, определенное в качестве «публичного должностного лица» во внутреннем законодательстве государства – участника Конвенции (п. «а» ст. 2 Конвенции ООН).

Таким образом, Конвенция ООН против коррупции обязывает признать субъектом коррупции любого служащего законодательного, исполнительного, административного или судебного органов независимо от уровня занимаемой им должности.

Следует обратить внимание также и на то обстоятельство, что государства-участники Конвенции ООН против коррупции приняли на себя обязательства признать в качестве уголовно наказуемых деяний подкуп иностранных публичных должностных лиц и должностных лиц публичных международных организаций (ст. 16 Конвенции ООН), что еще более увеличивает правовое поле применения данного международного документа. При этом под «иностраным публичным должностным лицом» понимается любое назначенное или избираемое лицо, занимающее какую-либо должность в законодательном, исполнительном, административном или судебном органе иностранного государства, и любое лицо, выполняющее какую-либо публичную функцию для иностранного государства, в том числе для публичного ведомства или публичного предприятия. Что же касается «должностного лица публичной международной организации», то к ним Конвенцией ООН отнесены международные гражданские служащие или любые лица, которые уполномочены такой организацией действовать от ее имени.

В теории уголовного права Казахстана существует различное понимание субъекта коррупционного преступления. Однако в данном теоретическом вопросе законодатель должен принять оптимальный вариант. Расширение и сужение круга субъектов коррупционных преступлений в национальном законодательстве может привести к нарушению прав и свобод человека и к неэффективности антикоррупционной политики государства.

Следует отметить, что важным аспектом в повышении результативности в борьбе с коррупцией является понимание данного социального явления. Скорейшее решение данной проблемы объясняется тем, что коррупция имеет высокую значимость при формировании общественного мнения.

К сожалению, в данном вопросе среди правоведов нет единого мнения. Многие юристы под коррупцией понимают подкупность и продажность государственных чиновников, должностных лиц, а также общественных и политических деятелей.

Существуют и другие определения этого социального явления. Некоторые из них отражены в нормативных правовых актах.

Давая определение коррупции, большинство европейских стран договорились о достаточно широком её понимании (см. Конвенцию об уголовной ответственности за коррупцию. Совет Европы. Серия Европейских договоров. № 173. Страсбург. 1999. 27 янв.). Своё решение они объяснили тем, что не следует считать верным мнение о том, что коррупция везде и всегда проявляется одинаково, что у неё общие причины возникновения и одинаковые наступающие последствия.

Действительно, при определении понятия коррупции в каждом отдельном государстве законодатель исходит из национального менталитета, правовых, религиозных и этнических традиций, которые не являются идентичным отражением друг друга, также как и экономическое состояние различных стран. Однако, на наш взгляд, преувеличение национальных особенностей в ущерб эффективности борьбы с коррупцией в общечеловеческом понимании её правовой природы неприемлемо для демократического государства в XXI веке, каковым является Республика Казахстан. В этой связи необходимо законодателю нашей страны разработать и законодательно принять такое определение данного социального явления, которое полностью соответствовало бы понятию, закреплённому в международных документах, в частности в Конвенции ООН против коррупции.

Анализ научной литературы по исследуемой теме позволил сделать вывод о том, что наиболее оптимальный вариант определения коррупции предложил профессор С. В. Максимов: «Коррупция – это использование государственным, муниципальным или иными публичными служащими (в том числе депутатами и судьями) либо служащими коммерческих или иных организаций (в том числе международных) своего статуса для незаконного получения имущества, прав на него, услуг или льгот (в том числе

неимущественного характера) либо предоставление названным лицом таких имуществ, прав на него, услуг или льгот (в том числе неимущественного характера)» [3, с. 9].

Из содержания данного определения субъектами коррупционных правонарушений признаются должностные лица не только государственных органов, но и предприятий, учреждений и организаций иной формы собственности. Вместе с тем, международное законодательство предусматривает уголовную ответственность за совершение коррупционных преступлений юридических лиц (учреждения, организации) (ст. 26 Конвенции ООН) и иных лиц (не должностных) (например, ст. 12 Конвенции ООН – сноска автора).

Думается, расширение числа субъектов имеет высокий профилактический эффект общего предупреждения коррупционной преступности и может быть использован национальным законодательством.

В пункте 1 статьи 2 Закона Республики Казахстан «О борьбе с коррупцией», принятого 2 июля 1998 года, дается понятие коррупции, которое, на наш взгляд, не отражает полностью природу данного социального зла и потому устарело. Высказанное нами мнение основывается на следующем.

Во-первых, в соответствии с законодательным определением за совершение коррупционных преступлений к уголовной ответственности могут привлекаться только физические лица. В тоже время правоприменительная практика знает казусы, когда данные составы преступлений совершаются в интересах юридических лиц. Однако, к уголовной ответственности юридические лица по действующему уголовному законодательству не могут быть привлечены, так как они не являются субъектами преступлений.

Во-вторых, субъектами коррупционных преступлений могут быть служащие коммерческих или иных предприятий и организаций (в том числе и международных). Освобождение данной категории лиц от уголовной ответственности, на наш взгляд, не соответствует международным нормативным актам (например, ст. 16 Конвенции ООН против коррупции) и негативно отражается на правоприменительной практике борьбы с коррупцией.

В-третьих, субъектами данной категории преступлений могут быть и иные лица, под которыми следует понимать физические лица, не являющиеся должностными лицами или служащими предприятий и организаций негосударственной формы собственности. Однако, в силу своего социального положения или родственных связей данные лица могут решать коммерческие или иные вопросы в пользу заинтересованных субъектов коррупционных правонарушений [2]. Данная категория лиц в соответствии с Конвенцией ООН против коррупции признается субъектом коррупционных правонарушений (см., например, ст. 18 Конвенции ООН).

Кроме того, в понятии коррупции должна быть отражена социальная и правовая сущность данного явления. Сущность коррупции состоит в том, что она нарушает установленный порядок деятельности государственного аппарата и проявляется в купле и продаже имущества, прав на него, услуг или льгот (в том числе неимущественного характера). Коррупция предполагает неправомерное использование публичной власти в личных целях.

Таким образом, вышесказанное позволяет представить авторское понимание коррупции как одну из форм организованной преступности, проявляющейся в злоупотреблении государственной властью лицами, выполняющими государственные функции, лицами, приравненными к ним, а также в нарушении своих обязанностей лицами, занятыми в негосударственном секторе предпринимательства, и иными лицами, состоящими в иного рода отношениях, для незаконного получения имущества, прав на него, услуг или льгот, в том числе неимущественного характера, либо предоставление названными лицами, а также юридическими лицами таких имуществ, прав на него, услуг или льгот, в том числе неимущественного характера.

Предлагаемое понятие «коррупции» полностью соответствует Конвенции ООН против коррупции и предполагается ответственность как физических, так и юридических лиц, как должностных, так и не должностных лиц, как лиц, состоящих на государственной или иной службе, так и лиц, занятых в негосударственном секторе.

Еще одним важным теоретическим вопросом, требующим единообразного понимания, является категория «коррупционное преступление», которое представляет собой наиболее опасным проявлением коррупции по сравнению с гражданско-правовыми деликтами, дисциплинарными проступками и административными нарушениями.

Заслуживающая внимание трактовка коррупционного преступления дана профессором Борчашвили И.Ш. в монографии «Коррупционные преступления: закон, теория и практика»: «Коррупционное преступление – это предусмотренное в Уголовном кодексе Республики Казахстан общественно опасное деяние, непосредственно посягающее на авторитет и законные интересы государственной власти, государственной службы и службы в органах местного самоуправления и выражающееся в противоправном получении лицами, уполномоченными на выполнение государственных функций, либо приравненными к ним, либо должностными лицами каких-либо благ имущественного характера, либо в предоставлении последним таких благ, если это деяние совершено с использованием предоставленных им служебных полномочий» [1].

Однако в вышеуказанном определении профессора И. Ш. Борчашвили отсутствует один из основных субъектов коррупционного преступления – юридическое лицо.

Изучение теории уголовного права в области противостояния коррупции позволило автору выработать определение коррупционного преступления: коррупционное преступление – это предусмотренное уголовным законодательством Республики Казахстан противоправное, общественно опасное, виновное деяние, непосредственно посягающее на авторитет и иные законные интересы публичной власти и службы и выражающееся в незаконном получении государственным или иным лицом, занимающим государственную или иную должность, либо служащим коммерческой или иной организации (в том числе международной), либо иными лицами каких-либо благ (имущества, прав на него, услуг или льгот) или в предоставлении этим лицам таких благ, в том числе юридическим лицом [2].

Введение в юридических оборот предлагаемых определений коррупции и коррупционного преступления позволят криминологам выработать единое понимание данных категорий, что позволит законодателю наиболее эффективно и полно имплементировать Конвенцию ООН против коррупции – основного международного документа в противодействии данному социальному явлению.

Вступление в силу Указа Президента Республики Казахстан от 22 апреля 2009 года № 793 поставила перед учеными ряд теоретических и практических вопросов, требующих скорейшего изучения. В частности, в абз.5 п.3 Указа содержится новая категория – «корпоративная коррупция», однако разъяснение, что под этим видом коррупции понимается, не дано. Учитывая важность и своевременность ввода в действие данного нормативного правового акта, предлагается авторское определение «корпоративной коррупции». Ранее в работе «Противодействие системной коррупции в государственных органах: теоретико-правовые аспекты» нами приводилось понятие системной коррупции. По нашему мнению, корпоративная и системная коррупции представляют собой один и тот же вид организованной, коррупционной преступности, сущность которой заключается в создании преступным сообществом (организацией, группой) криминального механизма для получения выгод имущественного и неимущественного характера. В этой связи предлагается понятие системной, корпоративной коррупции в следующей редакции: «Под системной, корпоративной коррупцией в органах государственной власти следует понимать созданный преступным сообществом (группой, организацией), членами которого являются государственные служащие одного или нескольких ведомств, служащие негосударственных учреждений и иные лица, механизм для купли-продажи

властных полномочий, должностей, иных преференций, услуг и льгот, а также для незаконного получения имущества, прав на него, услуг или льгот (в том числе неимущественного характера) от физических и юридических лиц».

Из содержания вышеуказанного определения следует, что при системной, корпоративной коррупции (как наиболее совершенного, от того наиболее опасного её вида – сноски авторов) создается преступный механизм, своего рода «пирамида», где существует строгое распределение ролей в зависимости от занимаемого социального положения для совершения коррупционных преступлений. Влияние данного криминального механизма может распространяться как на одно, так и на ряд ведомств. Все зависит от социального статуса и возможностей возглавляющего данную систему организатора. Кроме того, в данной категории подчеркивается сущность коррупции, которая, как ранее нами отмечалось, заключается в использовании чиновником своего официального статуса в целях получения незаконных преимуществ (продажность), а с другой – в предоставлении лицу таких преимуществ заинтересованным субъектом (подкуп).

В современном обществе, коррупция – социальный институт, элемент системы управления, тесно взаимосвязанный с другими социальными институтами – политическими, социальными и т.д. При этом негативные экономические, социальные, политические последствия масштабны и не поддаются исчислению.

Таким образом, предлагаемые нами понятия полностью соответствуют содержанию Конвенции ООН против коррупции.

Что же касается имплементации Конвенции ООН в законодательство Республики Казахстан, то здесь следует иметь ввиду, что по нашему мнению из перечисленных в Конвенции ООН составов противоправных деяний в национальном законодательстве Республики Казахстан практически все криминализованы, за исключением таких преступлений, как: злоупотребление влиянием в корыстных целях (ст. 18); незаконное обогащение (ст. 20); подкуп в частном секторе (ст. 21); хищение имущества в частном секторе (ст. 22) ответственность юридических лиц (ст. 26). Так, например, в уголовном законодательстве нашей страны отсутствует уголовная ответственность юридических лиц, а также должностных и не должностных лиц частных (не государственных) предприятий и организаций. Криминализация указанных составов преступлений, на наш взгляд, устранил пробелы в казахстанском законодательстве, расширит круг субъектов коррупционных правонарушений и повысит эффективность противодействия государства данному социальному явлению.

Также не криминализован такой состав преступления, как незаконное обогащение. Внесение дополнений в уголовное законодательство, позволяющее признать в качестве уголовно наказуемого деяния, когда оно совершается умышленно, незаконное обогащение, т.е. значительное увеличение активов публичного должностного лица, превышающее его законные доходы, которое оно не может разумным образом обосновать. Учитывая факты сказочного, быстрого обогащения отдельных государственных служащих Казахстана, принятие данной новеллы в Уголовный кодекс, несомненно станет непреодолимой преградой для коррупционеров и казнокрадов.

Наши оппоненты могут возразить целесообразности имплементации указанных новелл в уголовное законодательство, сославшись на то, что уголовная ответственность за злоупотребление влиянием в корыстных целях (ст.18 Конвенции) предусмотрена в зависимости от объекта посягательства ст.ст.228; 307 УК РК, за незаконное обогащение (ст.20 Конвенции) в зависимости от состава преступления предусматривается п. «г» ч. 3 ст. 176; п. «в» ч.2 ст.192; п. «а» ч.3 ст. 193 УК РК, за подкуп в частном секторе (ст. 21 Конвенции) предусматривается ст.231 УК РК, за хищение имущества в частном секторе (ст.22 Конвенции) предусматривается ст.ст. 175; 176; 177; 180 УК РК.

Действительно, отдельные положения ст.ст. 18; 20; 21; 22 Конвенции ООН против коррупции содержатся в вышеуказанных статьях уголовного кодекса Республики

Казахстан. Однако, в связи с отсутствием отдельной статьи по каждому составу преступлений, соответствующих статьям Конвенции, фактически снижает эффективность их применения. Частичное содержание новелл во многих статьях УК значительно нивелирует их правовое содержание. Кроме того, содержание ст.ст. 18; 20; 21; 22 Конвенции ООН против коррупции представляет собой единый, законченный состав коррупционных преступлений соответствующих требованиям юридической техники.

Изложенные обоснования позволяют нам сделать следующие выводы:

1. Необходимо изменить понятие коррупции в Законе Республики Казахстан «О борьбе с коррупцией». В качестве предложения вносится на рассмотрение авторское определение коррупции.

2. Принимая во внимание о приобретения коррупцией системного, корпоративного характера, предлагается рассмотрению криминологами нового вида коррупции.

3. Необходимо имплементировать новеллы 18; 20; 21; 22 Конвенции ООН против коррупции в уголовное законодательство Казахстана в виде отдельных статей.

Развитие Казахстана как независимого суверенного государства, его активная интеграция в мировое сообщество цивилизованных стран привело к повышению авторитета Казахстана на международной арене. Наша страна в 2010 году была Председателем ОБСЕ – авторитетной международной организации, является активным членом ООН, участником различных глобальных и региональных организаций, деятельность которых направлена на обеспечение прав и свобод человека, обеспечение независимого становления страны. Это объясняется тем, что наша страна провозгласила себя демократическим, правовым, светским и социальным государством, где приоритетным направлением деятельности всех государственных органов, в-первую очередь, правоохранительных, связана с обеспечением прав, свобод и законных интересов человека и гражданина, защиту его жизни, здоровья, частной собственности и т.д.

Проводимая нашим государством внешняя политика не замедлила положительно отразиться на устойчивом экономическом и социальном развитии республики. Вместе с тем, наряду с положительными результатами, интеграция в международное сообщество развитых стран и либерализация социальной жизни поставили перед Казахстаном и ряд острых проблем, требующих незамедлительных решений. Одной из таких задач, на наш взгляд, является противодействие коррупционным проявлениям, представляющих на сегодняшний день реальную угрозу, существенно влияющую на политическую и экономическую обстановку не только в нашей стране, но и во всем мире.

Поэтому, необходимо продолжить работу по совершенствованию системы государственных органов в целях их оптимизации, повышения эффективности деятельности и устранения причин и условий, детерминирующих коррупционные проявления. Принимая во внимание то, что темой данной работы является деятельность правоохранительных органов, хотелось бы высказать некоторые предложения по их реформированию. Учитывая то, что суды являются главными в системе правоохранительных органов необходимо отметить следующее. Судебные органы – основа становления нашей страны как демократического и правового государства. Поэтому и требования к их деятельности должны быть повышены. Суд должен обеспечивать защиту человека, его жизни, здоровья, частной собственности, чести, достоинства и т.д. от незаконных посягательств. Однако, деятельность органов правосудия в современных условиях развития нашей страны вызывает у большинства населения нарекания и недовольство. В судебной практике мы наблюдаем отдельные факты, противоречащие целям и задачам данных органов. Мздоимство, проявление других коррупционных правонарушений в системе правосудия резко повышает уровень социальной напряженности и правового нигилизма среди населения. Вместе с тем, народ – носитель государственной власти, видит и активное противодействие коррупции в судебной системе, что положительно отражается на социальной обстановке в нашей стране. Одновременно повышается международный авторитет Республики Казахстан как

непримиримого борца с коррупционными проявлениями. Так, освобождение в 2011 году от должности Указом Президента Республики Казахстан 6 членов Верховного Суда и привлечение двух из них к уголовной ответственности показал населению страны решимость Главы нашего государства строго наказывать лиц, нарушивших свой гражданский долг.

В тоже время имеющиеся факты нарушения правопорядка со стороны суда инициируют необходимость дальнейшего совершенствования системы правосудия. В этой связи, нами предлагается следующее:

Во-первых, настоятельно назрела необходимость формирования судебного корпуса путем прямого выбора при тайном голосовании. Судьи Верховного Суда утверждаются Парламентом Республики Казахстан. Кандидатом в члены Верховного Суда может быть лицо, имеющий стаж работы в системе правосудия 15 лет и более. Члены Верховного Суда избираются народом на срок 7 лет. Председатель Верховного Суда Республики Казахстан должен избираться самими судьями Верховного Суда. Руководитель Верховного Суда избирается на срок 1 год. После отчета о проделанной работе в Парламенте Республики Казахстан Председатель слагает свои полномочия, оставаясь членом Верховного Суда. Каждый следующий Председатель Верховного Суда назначается в соответствии со списком судей, расположенных в алфавитном порядке. Все другие судьи избираются народом Казахстана прямым, тайным голосованием бессрочно.

Председатели местных (областных, городских, районных) судов избираются из числа судей соответствующих судов на срок 6 месяцев. Следующие председатели назначаются из числа членов соответствующих судов, расположенных в штатном списке в алфавитном порядке. Думается, предлагаемая нами мера, значительно повысит авторитет судей, создаст необходимые и реальные условия для подлинной их независимости, нейтрализует единоначалие в судебной системе и «телефонное право».

В целях материального стимулирования добросовестного служения народу необходимо предусмотреть одинаковую заработную плату всем судьям, вне зависимости в каком суде он работает (Верховный Суд, областной, военный и т.д.). Для обеспечения индивидуального подхода к оплате работы судей необходимо создать форму доплаты денежных средств в зависимости от стажа работы в системе правосудия. Так, например, если судья имеет 5 лет непрерывного стажа работы в судебной системе, ему полагалось бы доплата в размере 25% от месячного денежного содержания; если имеет 10 лет – 50% и т.д. При наличии стажа 20 лет – 150%; 25 лет – 200% денежного содержания.

Пакет социальной защиты для судебной системы должен выделяться не исполнительным органом власти (Правительством, акиматом и т.д.), а Парламентом Республики Казахстан. Жилище в собственность должно предоставляться члену суда при стаже его работы 10 лет и более.

Во-вторых, необходимо создать условия для технического обеспечения судопроизводства. При этом под техническим обеспечением суда следует понимать оснащение залов судебного заседания видеокамерами для трансляции судебного процесса в режиме on-line. Любой гражданин, изучив график судебных разбирательств, выбирает тот или иной процесс и наблюдает его в интернете. Это обеспечит гласность и прозрачность судебного процесса, предупредит нарушение закона со стороны участников процесса и упредит усмотрение суда.

Кроме того, техническая оснащенность суда облегчит возможность обращения граждан в суд (заявления, жалобы) вне зависимости их места жительства по электронной почте. Это ускорит рассмотрение заявлений граждан, принятия решения судом, сократит денежные затраты на транспортные переезды и проживание и т.д. Положительным примером в данном вопросе, на наш взгляд, является создание «электронного правительства».

Список использованных источников

1. Борчашвили И. Ш. Коррупционные преступления: закон, теория и практика : монография. – Алматы : Жеті Жарғы, 2008. – 396 с.
2. Скаков А. Б. Противодействие системной коррупции в государственных органах: теоретико-правовые аспекты, научный отчет / А. Б. Скаков, А. М. Жалмагамбетов // Научные труды НИИ КНБ. – Астана, 2008.
3. Максимов С. В. Эффективность общего предупреждения преступлений : учебное пособие. – М. : Академия МВД России. 2002.

Сокол О. О.,

аспірантка кафедри кримінального права
Інституту права імені Володимира Сташиса
Класичного приватного університету

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ, ЯКИЙ УХИЛЯЄТЬСЯ ВІД СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДІТЕЙ ТА КОШТІВ НА УТРИМАННЯ НЕПРАЦЕЗДАТНИХ БАТЬКІВ

Особа злочинця, як зазначає І. М. Даньшин, – це сукупність істотних та стійких соціальних ознак і соціально обумовлених біопсихологічних особливостей індивіда, які об'єктивно реалізуються у вчиненому конкретному злочині (злочинах) під вирішальним впливом негативних обставин зовнішнього середовища і надають діянню характер суспільної небезпеки, а винному властивість суспільної небезпеки, у зв'язку з чим ця особа і притягується до відповідальності, передбаченої кримінальним законом. Поняття особистості злочинця осмислюється ним як: а) особистість індивіду, котрий вчинив конкретний злочин, б) особистість окремих категорій (видів) злочинців (наприклад, убивць, хабарників та ін.), в) особистість злочинця взагалі [1, с. 117-126].

Злочинець як особистість є учасником громадських відносин, тому не можна відокремлювати особистість злочинця від соціальної сутності людини. Під впливом громадського життя формується не тільки соціальний вигляд конкретної особи, а й утворюються її морально-психологічні якості (переконання, погляди, ціннісні орієнтації, життєві очікування, інтелектуальні і вольові властивості). В особистості злочинця відображається вплив як факторів, які формують цю особистість, так і детермінант, які спонукають і сприяють вчиненню злочинів.

При вивченні особистості злочинця О. Б. Сахаров говорить про те, що увага дослідника повинна бути звернена, з одного боку, на найважливіші сфери суспільного існування особистості (сімейна, побутова, виробнича, загальногромадянська тощо), а з іншого – на «внутрішню» сферу особистості – моральні, психологічні і соціально-фізіологічні ознаки, властивості, особливості [2, с. 66].

В цілому особистість злочинця можна охарактеризувати як своєрідну модель, соціальний і психологічний портрет, який володіє специфічними рисами [3, с. 153]. Переважна більшість науковців у структурі особи злочинця в якості структурних компонентів виділяють соціально-демографічну, кримінально-правову і морально-психологічну групи ознак. Погоджуючись з думкою науковців-кримінологів ми в структурі особистості злочинця, що ухиляється від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання непрацездатних батьків також виділили три групи ознак, якостей та властивостей, притаманних злочинцям даної категорії злочинів: 1) соціально-демографічні ознаки особистості, що ухиляється від сплати аліментів; 2) морально-психологічні якості особи, що ухиляється від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання непрацездатних осіб; 3) кримінально-правові ознаки злочинців даного виду злочинів [4, с. 67].

Морально-психологічна характеристика розкривається головним чином через ставлення особи до норм моралі та права, через вивчення їхнього способу життя, потреб, інтересів, цінностей. Соціально-психологічні ознаки особи дозволяють встановити причини злочинної поведінки, включаючи широкий спектр внутрішніх позицій особистості та визначають її спрямованість, орієнтацію, стійкість до впливу криміногенних факторів. На формування потреб та інтересів злочинців-самоправців значний вплив справляють соціально-демографічні ознаки, які при їх негативному поєднанні (зокрема, відсутність родини, безробіття або низькооплачувана робота) можуть зіграти негативну роль в цьому процесі [2, с. 54–58].

Так, відповідно до проведеного нами дослідження, виявлено, що більшість осіб, які ухиляються від сплати аліментів, – не працевлаштовані, ведуть інертний спосіб життя (є не працевлаштовані – 86%: 5% осіб вважались безробітними, а 81% працездатних осіб не працювали і не навчалися). Через труднощі в економічному плані нашої держави у громадян виникають проблеми з працевлаштуванням, маленької заробітної плати не вистачає навіть на покриття елементарних потреб.

Аналізуючи злочини, покарання за які передбачено ст. 164, 165 КК України, можна відмітити, що багато осіб, які вчиняють дану категорію злочинів мають низький рівень духовного розвитку, освіти та відносять до категорії незайнятого населення. Даний факт має велике криміногенне значення, так як незайнята особа не може забезпечувати своїх неповнолітніх дітей і непрацездатних батьків. Відповідно, така категорія людей – «дармоїдів» найчастіше деградують як особистість і стикаються по життю з таким негативним явищем як алкоголізм. Так, аналіз кримінальних справ/проваджень свідчить, що 89% осіб, що ухиляються від сплати аліментів зловживали алкоголем. Тому, можна прослідкувати таку тенденцію, як першочерговість прагнення будь-яким способом задовольнити потребу в алкоголі, при цьому обов'язки перед своєю родиною, соціально значущі потреби відсуваються на другий план, а в подальшому і зовсім зникають. Алкоголь впливає також на свідомість особистості, в неї формуються такі риси, як брехливість, грубість, виникають антисоціальні погляди.

Такі особи найчастіше проявляють байдужість до інформації суспільно-політичного характеру. Рівень їхнього інтелектуального розвитку низький, вони не прагнуть до його підвищення, а навіть навпаки, мають обмежений кругозір та відсутність інтелектуальних потреб.

Так, морально-психологічні аспекти характеристики особистості злочинця, що ухиляється від сплати аліментів, насамперед, відображають ціннісні орієнтації та переконання особи, погляди та ставлення особи до норм моралі та права, до своїх обов'язків перед родиною та суспільством. Винні у даній категорії злочинів проявляють моральний занепад у вигляді егоїзму та цинізму. Вони наповнюють себе злобністю, самовпевненістю та агресивністю, їм байдужі наслідки їх дій. Також особи, які вчиняють дану категорію злочинів мають соціально-пасивну орієнтацію, напружені відносини зі своєю родиною, небажання влаштуватись на роботу, викривлене поняття морального боргу та суспільних цінностей, таким людям властиве невиконання судових рішень, ігнорування конституційних та сімейних обов'язків, покладених на громадян державою. Тому, ухилення від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання непрацездатних батьків не є проблемою окремих громадян, це проблема держави і всього суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Даньшин И. Н. К вопросу о личности преступника / И. Н. Даньшин // Проблемы соц. законности. – Х. : Вища шк., 1980. – Вып. 6. – С. 117–126.
2. Сахаров А. Б. О личности преступника и причинах преступности в СССР / А. Б. Сахаров. – М. : ВШМ МВД СССР, 1961. – 279 с.
3. Кудрявцев В.Н., Эминов В.Е. Криминология: учебник. – М.: Норма, 2009. –

800 с.

4. Кримінологія. (Загальна частина) : підручник / [А. Б. Блага, І. Г. Богатирьов, Л. М. Давиденко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Бандурки. – Х. : Вид-во ХНУВС, 2010. – 280 с.

5. Личность преступника/ С. Б. Алимов, Г. Н. Борзенков, З. А. Вышинская и др.; редкол.: В. Н. Кудрявцев, Г. М. Миньковский, А. Б. Сахаров. – М. : Юрид. лит., 1975. – 272 с.

Співак В. В.,

кандидат філософських наук, доцент
кафедри гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін Академії Державної
пенітенціарної служби

РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ ТА РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ

Одним із партнерів Державної кримінально-виконавчої служби України у соціально-виховній та реабілітаційній роботі з засудженими є релігійні організації. Ця особливість державної пенітенціарної політики отримала своє відображення в освітньо-виховній діяльності Академії Державної пенітенціарної служби. Головною метою згаданого освітнього закладу є підготовка професійних співробітників для кримінально-виконавчої системи України, що вимагає врахування багатьох освітньо-виховних аспектів в тому числі й релігійного та релігієзнавчого.

Метою цієї наукової розвідки є аналіз складових навчального та виховного процесів в Академії Державної пенітенціарної служби та виокремлення в ньому релігієзнавчої та релігійної складової. Такий аналіз надав би нам можливість детально розглянути згадані складові на предмет виявлення можливих прогалини в знаннях і вихованні майбутніх співробітників ДКВС та сформулювати науково обґрунтовані рекомендації щодо їх усунення й вдосконалення навчальної та виховної роботи в Академії.

Перед аналізом зазначеної проблематики, відповідно до принципу формалізації наукового знання, є необхідним уточнення ключових понять нашого дослідження. Основними поняттями даного дослідження є «релігійно-освітній аспект професійної підготовки», «релігієзнавча» та «релігійна» складові навчально-виховного процесу.

Під «релігійно-освітнім аспектом професійної підготовки» ми маємо на увазі засвоєння курсантами необхідних у подальшій професійній діяльності знань, вмінь та навичок, що мають стосунок до релігійної сфери життя суспільства. В свою чергу, його елементами є «релігієзнавча» та «релігійна» складові навчально-виховного процесу.

Під «релігієзнавчою складовою» навчально-виховного процесу, ми маємо на увазі весь комплекс знань, що торкаються релігійної сфери, необхідних при виконанні майбутніми співробітниками Державної кримінально-виконавчої служби України своїх професійних обов'язків. Здобуття таких знань включає в себе, окрім безпосереднього розгляду історії, особливостей віровчення і культу основних релігій, що мають поширення в нашій державі, також: опрацювання основ вітчизняного та міжнародного законодавства про релігію; вивчення особливостей задоволення релігійних потреб осіб що перебувають в установах ДКВС; засвоєння прийомів та методів ведення виховної роботи із засудженими за допомогою релігійного впливу та залученням до співробітництва представників релігійних організацій, формування вмінь вирішення конфліктів, що виникли на релігійному ґрунті тощо.

Під «релігійною складовою» навчально-виховного процесу ми маємо на увазі виховання майбутніх співробітників кримінально-виконавчої служби на принципах

толерантності й світоглядного плюралізму, формування гуманістичної свідомості, невід'ємними складовими якої є повага до релігійної свободи та неупереджене ставлення до представників різних релігійних конфесій. Це є необхідною умовою запобігання конфліктів на релігійному ґрунті, як на професійному, так і на побутовому рівнях. Також, елементом такого виховання є формування у курсантів та студентів Академії поваги до культури і традицій українського народу, які носять здебільшого релігійний характер. Таке виховання, не суперечить Конституції України (ст. 35), адже при цьому не надається жодної переваги представникам якоїсь певної релігії чи конфесії, а навпаки стверджується їх рівноправність, що відповідає державній політиці у сфері релігії.

Релігійно-освітня підготовка курсантів та студентів Академії здійснюється комплексно, шляхом вивчення низки дисциплін які включають в себе певний релігійний або релігієзнавчий аспект. Дані дисципліни викладаються на кафедрах: гуманітарних та соціально-економічних дисциплін (релігієзнавство, філософія, історія України, історія української культури, політологія, соціологія); психології (соціально-виховна робота, пенітенціарна педагогіка, пенітенціарна психологія); кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології (кримінально-виконавче право та ряд інших дисциплін); теорії та історії держави та права, конституційного права (історія правових і політичних вчень, конституційне право України); адміністративного, цивільного та господарського права і процесу (трудова справа, адміністративне право, юридична деонтологія).

Релігійно-освітній аспект підготовки курсантів та студентів Академії включає в себе вивчення засад державної політики у сфері релігії, правових аспектів взаємовідносин держави з релігійними організаціями, досвіду та основних форм співпраці органів державного управління з релігійними організаціями у сфері вирішення соціальнозначущих проблем. Зокрема, програми навчальних дисциплін Академії передбачають вивчення змісту та особливостей практичного виконання міжнародних правових актів щодо прав людини, положень Конституції України та Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», відповідних статей Кримінального та Адміністративного кодексів України тощо.

В цьому контексті особлива увага звертається на специфічні особливості та основні форми співпраці ДКВС України з релігійними організаціями, забезпечення права засуджених на свободу віросповідання, а також вивчення аналогічного досвіду зарубіжних країн. Курсанти та студенти опрацьовують міжнародну та вітчизняну нормативно-правову базу цієї діяльності: «Основні принципи поводження з в'язнями» (Резолюція 45/111 Генеральної асамблеї ООН від 14 грудня 1990 р.), Мінімальні стандартні правила ООН по відношенню до поводження з в'язнями (Правила Манделли) Резолюція 217 А (III). від 21 травня 2015 р.), «Європейські тюремні правила» (січень 2006 р.), затверджені Комітетом Міністрів Ради Європи, Кримінально-виконавчий кодекс України тощо.

Окрім вивчення правової бази, увага приділяється духовному розвитку курсантів та студентів Академії та підвищенню рівня їхньої релігієзнавчої освіти. Зокрема, при вивченні низки гуманітарних дисциплін курсантам надаються відомості про історію та роль Церкви у формуванні і розвитку української культури та релігійний фактор у суспільно-політичних процесах в нашій державі і зарубіжних країнах. Курсанти та студенти вивчають історію і особливості віровчення світових та основних національних релігій, а також сучасне становище релігійних організацій України. Дані знання покликані виховувати у курсантів почуття релігійної толерантності та поваги до принципу свободи віросповідання, що має на меті профілактику релігійної нетерпимості та упередженого ставлення персоналу УВП та СІЗО до засуджених та інших осіб на основні їх релігійних переконань.

При вивченні педагогічних та психологічних дисциплін достатня увага приділяється ролі релігії як засобу соціально-виховної та психологічної роботи з метою

виправлення і ресоціалізації засуджених. Курсантам та студентам Академії даються знання про особливості, досвід та основні форми взаємодії персоналу ДПтС України з релігійними організаціями у цій роботі, а також програми та угоди укладені з релігійними організаціями, що стосуються даної сфери. Зокрема, звертається увага на особливості проведення релігійно-просвітницької роботи з усіма категоріями засуджених з метою підвищення значення духовних традицій і християнської культури в моральному вихованні засуджених, розвиток корисної ініціативи та творчих здібностей, запобігання морально-психологічній деформації, пов'язаній з позбавленням волі тощо.

Підготовка спеціалістів для Державної кримінально-виконавчої служби передбачає їх виховання на засадах вітчизняних традицій та духовності, формування національної і громадської свідомості, почуття поваги до духовних і сакральних цінностей суспільства та толерантності до представників інших традицій. З цією метою викладачами Академії, у відповідності до чинного законодавства та в рамках укладених угод про співробітництво, постійно проводяться відповідні заходи: навчальні екскурсії до культових споруд та сакральних місць традиційних конфесій, освітні та виховні лекції, зустрічі з представниками релігійних організацій, залучення представників релігійних організацій до проведення урочистих заходів у Академії (день знань, складання курсантами Академії присяги, випуск та ін.) тощо. Проте, дана взаємодія носить основному моно релігійний та моноконфесійний характер. Ініціативу та бажання співпрацювати з колективом Академії проявляють представники християнських конфесій, здебільшого православ'я. Водночас, від розширення такої співпраці за рахунок залучення представників інших релігійних організацій, даний вид роботи значно б вдосконалився. Адже й серед курсантів та студентів Академії є представники неправославних конфесій. До того ж, спілкування з носіями інших релігійних поглядів дозволило б майбутнім фахівцям значно розширити свій кругозір та позбутися можливих негативних упереджень та помилкових стереотипів, щодо інших релігійних організацій.

Таким чином, підготовка Академією Державної пенітенціарної служби України майбутніх спеціалістів для Кримінально-виконавчої системи має релігійно-освітню складову, що є запорукою подальшого зростання та зміцнення співпраці Державної кримінально-виконавчої служби України з релігійними організаціями у справі виправлення і ресоціалізації засуджених. Водночас, даний напрямок роботи потребує вдосконалення в напрямку подолання моно релігійності та моноконфесійності виховної та духовно-просвітницької роботи з курсантами та студентами Академії.

Стех Є. О.,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ ДПтС України Академії Державної пенітенціарної служби України

НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

На нинішньому етапі розвитку суспільства відбувається перехід світової економіки до індустріального та постіндустріального етапу розвитку, що зумовлює глобальні соціальні, економічні, культурні, етнічні зміни в суспільстві. У зв'язку з подіями глобалізації відбувається модернізація складових освіти, а саме: спрямування на підвищення якості освіти і відповідність її світовим вимогам та потребам сучасної економіки. Держава проголошує такий підхід одним із головних пріоритетів своєї політики.

Варто зазначити, що відповідно до проекту Концепції розвитку освіти на 2015–

2025 рр. результатом реформи має бути всеосяжна трансформація освітнього сектора. Освіта повинна відповідати викликам суспільного розвитку, перетворитися на інноваційне середовище, де студенти не тільки зможуть отримувати навички і вміння, а й самостійно оволодівати знанням упродовж життя та застосовувати набуті знання в практичній діяльності. Освіта має продукувати індивідів, здатних забезпечити пришвидшене економічне зростання і культурний розвиток країни, свідомих, мобільних, суспільно активних громадян, конкурентоспроможних на європейському і світових ринках праці. До того ж, освіта має стати реальною гарантією забезпечення високих соціальних стандартів. Реалізація цих, єдиних для всієї освіти, завдань має здійснюватися в різний спосіб – через розмаїття освітніх інституцій, форм і методів навчання, запровадження сучасного менеджменту [1].

Сучасні умови і ринок праці вимагають від особистості вміння самостійно і критично мислити, бути мобільним, працювати у команді, швидко адаптуватися до життєвих ситуацій, бути комунікабельним, ставити перед собою конкретні цілі та досягати їх.

Передусім, система освіти – це сукупність навчально-виховних і культурно-освітніх закладів, які відповідно до Конституції та інших законів України здійснюють освіту і виховання її громадян [2]. Від доцільності створеної структури освіти в державі залежатиме її міцність і перспективність розвитку загалом.

У проекті Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. зазначений перелік проблем в освітньому українському секторі, зокрема:

- ставлення владних структур до освітнього сектору як до другорядного порівняно з економікою, «витратної», а не інвестиційної, частини державного бюджету;
- занепад матеріально-технічної бази, старіння педагогічних кадрів, недостатній приплив молодих спеціалістів;
- низька заробітна плата, зниження соціального статусу працівників освіти;
- неефективна, надмірно централізована, застаріла система управління і фінансування;
- зростання нерівності в доступі до якісної освіти;
- некодифікованість і недосконалість освітнього законодавства;
- надмірна комерціалізація освітніх послуг, корупція і «дипломна хвороба»;
- зниження якості освіти та падіння рівня знань і вмінь учнів, моральне старіння методів і методик навчання;
- повільне і безсистемне оновлення змісту освіти;
- зниження якості педагогічних кадрів і криза педагогічної освіти, професійна деградація частини учительських кадрів;
- брак ефективної системи моніторингу і контролю якості освіти;
- зниження якості навчальної літератури та критичний брак передових технологій в освітньому секторі [1].

Глобалізаційні тенденції впливають на розвиток нових трендів у системі освіти, які її змінюють, а також на методичні завдання, котрі постають перед вищими навчальними закладами. На нашу думку, доцільно визначити актуальні тенденції у сфері освіти, зокрема:

– тренд **Life long learning (LLL)** – «навчання впродовж всього життя» – можна окреслити в такий спосіб: «Вчитися – ніколи не рано і ніколи не пізно» Розвиток установ додаткової освіти в контексті LLL зумовлює впровадження нових форм навчання, зміну ролі вчителя, підвищення мотивації слухачів, орієнтацію на кінцевий результат;

– тренд **Performance improvement** – «вчити працювати на результат» ґрунтується на наявності відчутного ефекту, віддачі від освіти. Оволодіння після закінчення навчання певними навичками, які мають практичну цінність для слухачів, підвищуватиме мотивацію до навчання, а ступінь оволодіння цими навичками – визначатиме критерії оцінки якості освіти;

– тренд **Edutainment** (education та entertainment), що передбачає поєднання

навчання та розваг. Зокрема, мовиться про публічні лекції, семінари, майстер класи, які відбуваються в бібліотеках, офісах, галереях;

– тренд **Digital literacy** – дигіталізація освіти, розвиток цифрових бібліотек та цифрового книговидання стане основою у майбутньому, буде підтримуватися на рівні державної політики. Буде зацентровано на розвитку цифрової грамотності, тобто, людина, яка оперативно шукатиме інформацію та аналізуватиме факти, зможе працювати у різних цифрових форматах, а також застосовуватиме ресурси мережі Інтернет (дистанційна освіта, онлайн-курси, спілкування через електронну пошту, соціальні мережі);

– тренд **корпоративне навчання онлайн** – дозволяє співробітникам у будь-якій галузі і на будь-якому рівні відчутти силу адаптованого навчання, 24/7, на будь-якому технічному пристрої. Замість годин, що відводяться на навчання в аудиторіях, слухачі можуть вчитися у комфортний для себе час, використовуючи адаптовані формати. Кожен може рухатися у зручному темпі, вчитися тому, що повинен, а також вивчати цікаве для себе. Ще порівняно молода галузь, корпоративне електронне навчання, обіцяє надати нові освітні моделі і захоплюючі відкриття у майбутньому;

– тренд **альтернативних стилей навчання**. Минули ті часи, коли студенти повинні були покладатися тільки на текстові або навіть відео-навчальні програми. Однак, поки вони все ще ефективні, будуть продовжувати з'являтися нові стилі навчання, які пропонують онлайн-студентам більш інтерактивний досвід, зокрема написання коду безпосередньо у браузері або виконання завдань онлайн у межах навчального процесу. Компанія Pluralsight у контексті цієї тенденції зробила наступне відкриття – Code School, яка пропонує унікальний підхід, що ґрунтується на альтернативному стилі навчання – більш захоплюючому, цікавому і ефективному, ніж просто відео. З Code School користувачі переглядають коротке відео, згодом зупиняються і практикуються у тому, чого вони навчилися за допомогою серії інтерактивних завдань кодування і оцінок – все це робиться у браузері, перш ніж продовжити далі. У міру прогресування в освоєнні матеріалу студенти отримують бали, які індивідуально спрямовують хід навчання і прогрес кожного з них. Існують також мобільні додатки, так що користувачі можуть дивитися і переглядати відео, доповнюючи кодинг і продовжуючи навчатися онлайн;

– тренд **«flipped learning»** перевернута технологія навчання як ще одна засаднича тенденція освітніх технологій. Flipped class – це форма змішаного навчання, коли студенти дивляться відео-лекції поза класом, вивчаючи контент в Інтернеті онлайн, а потім виконують домашнє завдання в аудиторії безпосередньо під керівництвом викладача. Такий підхід сприяє залученню учнів як у позаурочний час, так під час самого уроку. Як зазначає Хармен Сінгх, розробники онлайн-інструментів і потокового відео, які постають центральними для такого підходу, повинні зосереджувати увагу на оптимізації їх інтерактивності [3].

Отже, інтеграція України в європейський простір зумовлює перегляд підходів до навчання. З'являється необхідність перетворити освіту на чинник економічного зростання, джерело національної єдності, засіб соціального просування кожного громадянина з врахуванням сучасних динамічних тенденцій.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку освіти на 2015–2025 років : [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/news>

2. Теорія і методика професійної освіти : [навч. посіб]. / [за ред. З. Н. Курлянд]. – К. : Знання, 2012. – 390 с.

3. «Майбутнє знань»: 5 трендів в освіті та навчанні : [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://openstudy.org.ua>

Стеценко І. М.,

помічник ректора групи організаційно-аналітичної роботи та контролю Академії Державної пенітенціарної служби, аспірант Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ ДО ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ ТА ПРОБАЦІЇ

Стандартні мінімальні правила ООН стосовно заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила) в статтях 15 та 16 окреслюють вимоги щодо підбору й підготовки персоналу. При цьому, вказується на необхідність наявності у пенітенціарного персоналу певних особистісних якостей, професійної підготовки і практичного досвіду. Правила визначають мету професійної підготовки, яка полягає в тому, щоб розтлумачити персоналу його обов'язки стосовно повернення правопорушника до нормального життя в суспільстві, забезпечення прав правопорушника та захисту суспільства [2]. Розширення в Україні практики призначення кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі та прийняття Закону України «Про пробацію» вимагає вдосконалення і розвитку професійної підготовки персоналу, що має співвідноситися з міжнародними стандартами й вітчизняними підходами до професійної компетентності та підготовки персоналу Департаменту пробації Міністерства юстиції України. Водночас управлінська структура новоствореного Департаменту пробації суттєво відрізняється від структури кримінально-виконавчої інспекції.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця структури органів виконання кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі

Департамент пробації (Міністерство юстиції України)	Кримінально-виконавча інспекція (Державна пенітенціарна служба України)
<i>Управління організації діяльності пробації</i>	<i>Управління кримінально-виконавчої інспекції</i>
<i>Відділ альтернативних покарань та пробаційного нагляду</i>	
<i>Відділ пробаційних програм</i>	
<i>Відділ досудових заходів та пенітенціарної пробації</i>	
<i>Управління моніторингу ефективності пробації</i>	
<i>Відділ аналізу, розвитку пробації та статистики</i>	
<i>Відділ взаємодії та інформаційного забезпечення пробації</i>	
<i>Управління ресоціалізації засуджених та адміністративних стягнень</i>	

<i>Відділ адміністративних стягнень у виді громадських та виправних робіт</i>	
<i>Відділ ресоціалізації засуджених</i>	

Наведена управлінська структура Департаменту пробації показує, наскільки посилено увагу до різних напрямів діяльності пенітенціарного персоналу через призму міжнародних правил та рекомендацій щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням. Робота пенітенціарного персоналу вимагає застосування знань, умінь та навичок, що пов'язані із педагогікою, психологією, юриспруденцією, соціальною роботою через реалізацію заходів нагляду, впливу, звернень, дослідження і планування, розробку апробаційних програм, співпрацю, взаємодію з судами, правоохоронними органами, суб'єктами виконання кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі та пробації, участь у залученні громадськості, контроль тощо.

Все це потребує модернізації підходів до професійної підготовки пенітенціарного персоналу за рахунок оновлення змісту програм навчальних дисциплін та запровадження адаптованих тренінгових методик під час проходження курсів підвищення кваліфікації персоналу з використанням таких інтерактивних методів навчання як презентація, мозковий штурм, експертні оцінки, кейс-менеджмент, групові обговорення, ситуаційно-рольові ігри та ін.

Враховуючи актуальність та необхідність модернізації підходів щодо навчання персоналу, розглянемо методику навчання персоналу для роботи з неповнолітніми правопорушниками на прикладі реалізації програми тренінгових занять для підлітків «Вибір до змін», що була апробована в рамках проекту «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» [1].

Метою тренінгової програми є формування та розвиток в учасників навичок конструктивного та позитивного мислення, саморегуляції, рефлексії, цілепокладання і планування, а також сприяння позитивним змінам у поведінці засуджених.

Основними завдання тренінгу «Вибір до змін» є:

- сформувані розуміння власної відповідальності за керування своїм життям;
- сформувані усвідомлення потреб та бажань як рушійної сили людини;
- сприяти розумінню власної відповідальності за свої вчинки;
- сприяти розумінню наявності наслідків до кожної дії, вчинку, поведінки та розвинути вміння їх аналізу;
- сформувані розуміння процесу формування корисних та некорисних переконань і їх впливу на життя людини;
- надати інформацію щодо особливостей помилкового мислення та його наслідків, спонукати до пошуку та змін своїх помилок у мисленні;
- сприяти розумінню учасниками важливості правильної постановки цілей та визначення шляхів їх досягнення, планування змін у своєму житті.

Навчально-методичний комплект тренінгової програми «Вибір до змін» складається з методичного посібника для ведучого та робочого зошита для учасників.

Матеріали програми подано у вигляді серії з восьми послідовних занять. Кожне заняття триває дві академічні години (80 хв.) і складається з трьох частин:

1. Вступна частина: привітання учасників програми, повторення матеріалу попереднього заняття, обговорення виконаного домашнього завдання, роз'яснення незрозумілого.

2. Основна частина: огляд поточного заняття, представлення нового теоретичного матеріалу, інтерактивні вправи.

3) Підсумок заняття: пояснення домашнього завдання, підбиття підсумків, оцінювання кожним учасником своєї роботи, матеріалу програми і роботи ведучого.

Особливістю програми є те, що в проміжках між заняттями учасники отримують для виконання домашнє завдання, що дає змогу побудувати своєрідний місток між зустрічами та закріпити отриману інформацію на практиці. До змісту програми входять

такі заняття, як: Заняття 1. Керування життям. Заняття 2. Бажання – рушійна сила. Заняття 3. Думки, емоції та дії. Заняття 4. Вчинки та їхні наслідки. Заняття 5. Переконавання. Заняття 6. Як мислити без помилок. Заняття 7. Свідомий вибір. Заняття 8. Постановка цілей.

Основна форма проведення заняття – тренінг, що дозволяє учасникам обмінюватися інформацією з іншими у групі, вчитися висловлювати свою думку, розвивати та відпрацьовувати на практиці необхідні навички. У процесі тренінгу інформація засвоюється швидше, тому що учасники мають змогу обговорити те, що є незрозумілим, поставити питання й одразу застосувати отримані знання на практиці, формуючи таким чином відповідні поведінкові навички.

Групова робота в межах тренінгу реалізується у різних формах, що охоплюють інформаційні повідомлення та презентації ведучих, пошук творчих ідей за допомогою «мозкового штурму», бесіди та обговорення, роботу в групах, рольові ігри. Також можливе застосування інших форм роботи, що дають учасникам можливість закріпити здобуті теоретичні знання на практиці. Вибір форми залежить від особливостей конкретної групи та можливостей ведучих.

Для досягнення поставлених цілей програми бажано до моменту входження підлітків у програму провести індивідуальну роботу з учасниками, а також їхніми батьками, з метою ознайомлення зі змістом, метою програми та очікуваним результатом, а також графіком відвідування занять. Необхідно врахувати, що впродовж проходження програми деякі підлітки матимуть потребу у додатковій увазі з боку спеціалістів, тому необхідно забезпечити їх своєчасну підтримку та надавати кваліфіковану допомогу.

Оптимальний розмір групи становить 6-8 підлітків. Рекомендована періодичність занять – не рідше одного разу на тиждень.

Набуття практичного досвіду роботи з неповнолітніми правопорушниками, під час навчання майбутніх працівників пенітенціарної системи, має здійснюватися під контролем викладача та працівника органу пробації. Перед початком тренінгу, курсантам мають бути надані чіткі інструкції, що стосуються таких моментів, як:

- мета тренінгу;
- орієнтація на визначення ціннісних уявлень та форм поведінки неповнолітніх, біографічних даних, психічних властивостей, схильностей, рівня розумового розвитку, системи потреб, які призвели до скоєння правопорушення;
- випробовування рішень та реакцій інших людей, проведення регулярної оцінки результатів впливів на неповнолітніх, здійснених під час тренінгу;
- орієнтація на отримання інформації щодо можливих ризиків скоєння повторних правопорушень неповнолітніми відповідно до наявності існуючих ризиків, керуючись доцільністю застосування заходів в межах чинного законодавства та надаючи неповнолітньому шанс самому робити вибір та брати на себе певні зобов'язання (поведінка, навчання, дозвілля, звички тощо);
- ретельна розробка програми роботи з правопорушниками (враховуючи особистісні обставини) із застосуванням різноманітних методів, таких як групова терапія, індивідуальна робота, програми за місцем проживання;
- дотримання правил спілкування в рамках конкретного виду виконання кримінального покарання (громадські роботи, виправні роботи тощо) з метою задоволення потреб правопорушника, згідно положень, визначених законодавством, із урахуванням того, що обмеження або санкції, не мають біти більшими, ніж це встановлено судом;
- узгодження рішень, цілей і завдань з викладачем та працівником органу пробації, спираючись на принципи автономності, паритетності (рівності) учасників виховного процесу щодо впливу на неповнолітніх, своєчасного коригування плану роботи та застосування форм і методів за допомогою яких здійснюється формування у неповнолітніх правопорушників мотивації до змін та ін.

Отже, під час таких тренінгових занять курсанти мають можливість отримати необхідний досвід, сформувані навички та вміння, визначити взаємозв'язок між наявними

знаннями та здатністю реалізувати їх на практиці, а саме головне – навчатися реалізовувати свій потенціал, зроблять конкретні кроки на шляху адаптації до вимог подальшої професійної діяльності за рахунок набуття необхідної компетентності.

Список використаних джерел

1. Вибір до змін: програма тренінгових занять для підлітків / [упор. Т. В. Журавель, Н. М. Строева]. – К., 2016. – 120 с.

2. Стандартные минимальные правила Организации Объединенных наций в отношении мер, не связанных с тюремным заключением – Токийские правила. 68-е пленарное заседание, 14 декабря 1990 года.

Стоматов Е. Г.,

кандидат юридичних наук, доцент, суддя
Комунарського районного суду
м. Запоріжжя

ВПЛИВ МАЛИХ ГРУП ЗАСУДЖЕНИХ НА ПРОЦЕС ЗАЛУЧЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПРАЦІ

Інтенсивність процесу інтеграції засуджених в малі групи і їх подальше оформлення в різні види (позитивної, нейтральної чи негативної спрямованості) залежить від ряду факторів, зумовлених особливостями режиму виконання й відбування покарання в колоніях різного рівня безпеки, а також кримінально-правових, кримінологічних та кримінально-виконавчих характеристик членів таких груп та спрямування їх діяльності. Втім будь-яка з таких груп в тій чи іншій мірі впливає на процес відбування/виконання покарання в виправних установах.

За результатами проведеного нами дослідження серед працівників установ виконання покарань було встановлено, що на думку 47 % респондентів однією з умов вчинення злочинів та правопорушень в виправних установах є неповна трудова зайнятість засуджених та низька оплата праці і близько 50 % респондентів вважають, що належна трудова зайнятість засуджених є ефективним заходом запобігання правопорушенням та злочинам, у тому числі і тим, що вчинюються групою, а також сприятиме покращенню оперативної обстановки в місцях позбавлення волі.

Розглянемо питання впливу малих груп засуджених на процес залучення засуджених до праці детальніше.

Під групами позитивної спрямованості розуміють неформальні об'єднання засуджених, діяльність яких не суперечить порядку та умовам відбування покарання, а також може сприяти реалізації завдань, що стоять перед УВП. До складу такої групи, як правило, входять засуджені, які належать до активного типу засуджених (особи з вираженою позитивною спрямованістю, які характеризуються активною участю у трудовому процесі, ініціативним ставленням до навчання, ретельністю у виконанні доручень, позитивним впливом на інших членів групи) та резервного типу (засуджені, які беруть участь у трудовому процесі, у навчанні, але поведінка їх характеризується незначною ініціативністю). Проте слід зазначити, що за умови більш-менш стабільної діяльності таких неформальних груп засуджених, адміністрація КВУ має докласти максимальних зусиль задля набуття нею форми самодіяльної організації засуджених (ради колективів колоній і відділень соціально-психологічної служби тощо), діяльність яких регламентується ст. 127 КВК і які спрямовані на розвиток у засуджених корисної ініціативи, соціальної активності, нормальних міжособистісних відносин, участі у вирішенні питань організації праці, навчання, відпочинку, побуту, впливу на виправлення засуджених, розвитку суспільно корисних зв'язків.

На думку провідних фахівців у галузі кримінально-виконавчого права, подібні самодіяльні організації створюються в УВП з метою підтримки та розвитку позитивної

ініціативи у засуджених, оскільки саме вона є запорукою ефективності виховного процесу в місцях позбавлення волі, і це підтверджується багатовіковою практикою [1, с. 254]. За умови ж складної обстановки у КВУ (відкрите протистояння груп негативної спрямованості з адміністрацією КВУ, агресивної поведінки проти засуджених з боку членів таких груп, загрози фізичної розправи щодо активу засуджених) група позитивної спрямованості може діяти і без оформлення та набуття статусу формальної самодіяльної організації задля забезпечення дотримання прав засуджених і їх безпеки. Внаслідок особливостей контингенту засуджених, а також специфіки режиму відбування покарання кількість груп позитивної спрямованості може різнитися залежно від виду виправної колонії.

За результатами проведеного дослідження було встановлено, що найбільша кількість таких груп діє в колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання (відкритого типу) та в колоніях мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання. Крім того, у разі, якщо співпраця з адміністрацією чітко визначена нормативною базою, це ще не означає, що участь у роботі самодіяльної організації є дійсно власним бажанням засудженого.

Засуджені, які входять до складу групи нейтральної спрямованості, характеризуються пасивним ставленням до застосовуваних адміністрацією виправної колонії засобів виправлення. Такі групи не вирізняються високим рівнем організації, а мета їх спільної діяльності не суперечить вимогам режиму відбування покарання. Основний мотив об'єднання в групи для таких засуджених – максимально пристосуватися до умов місць позбавлення волі. До груп невизначеної спрямованості можна віднести групи за інтересами: віруючих, земляків тощо. Переважно в такі групи об'єднуються засуджені із невизначеною спрямованістю, які вагаються у виборі стратегії своєї поведінки і вчинки яких великою мірою залежать від конкретної ситуації. За даними проведеного нами дослідження, саме групи нейтральної спрямованості домінують у місцях позбавлення волі.

Групами негативної спрямованості є неформальні об'єднання декількох засуджених, для яких характерні порушення режиму, негативне ставлення до будь-яких форм позитивного впливу, підвищена конфліктність тощо. Діяльність таких груп протилежна діяльності адміністрації. Мотивом об'єднання в такі групи є забезпечення кращих, порівняно з іншими засудженими, умов відбування покарання їхніми членами шляхом вчинення правопорушень. Розглянуті групи відрізняються від інших неформальних об'єднань засуджених більш високим рівнем організації, згуртованості її членів, найбільшою інтенсивністю неофіційних відносин, мають зазвичай яскраво вираженого лідера.

Утворення та функціонування груп негативної спрямованості в місцях позбавлення волі негативно позначається на процесі виконання й відбування покарання в межах виправної колонії. Характер цього впливу визначається, насамперед, насадженням норм кримінальної і тюремної субкультури як серед членів подібних груп, так і серед інших засуджених. Нормативна система мікросередовища засуджених спрямована, з одного боку, на поділ засуджених залежно від різних міжособистісних позицій, а з іншого – на консолідацію засуджених як спільності при системі відносин “засуджені – адміністрація”. Цим і визначається спрямованість групових норм на фіксацію й збереження певного статусу в співтоваристві, несхвалення виконання офіційних приписів (тобто вимог адміністрації УВП) і заохочення взаємодопомоги засудженим, що потрапили у важкі умови.

Особливе місце цих норм займають ті, які спрямовані на забезпечення привілейованого становища “авторитетів” і норми, що складаються через необхідність самозбереження цієї категорії засуджених. Так, зокрема, найпоширенішим правилом кодексу їх поведінки, якого вони мають неухильно дотримуватися, є заборона займатися будь-яким видом непривілейованої праці або робіт, пов'язаних з виконанням вимог адміністрації. Хоча останнім часом подібні вимоги дещо пом'якшилися (заборона поширюється тільки на роботи з благоустрою виправних колоній, ремонту

загороджувальних споруджень тощо), але й дотепер нерідкі випадки відмови від роботи через дотримання кримінально-злочинських традицій і звичаїв. При вивченні особових справ засуджених нам зустрічалися непоодинокі випадки накладення стягнень за відмову від праці (від 3–4 до 15–25 стягнень).

Як відомо, залучення засуджених до праці має певну специфіку внаслідок особливостей режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі, особливо в колоніях максимального рівня безпеки через вимогу роздільного залучення до праці не тільки різних категорій засуджених, а й засуджених з різних камер чи локальних дільниць. Адміністрація таких установ змушена, виконуючи вимогу забезпечення працею засуджених, допускати виконання до робіт засуджених з різних камер, що зводить нанівець зусилля з забезпечення їх жорсткої ізоляції. Відсутність можливості залучення до праці всіх категорій засуджених створює неабиякі проблеми в роботі з запобігання девіантній поведінці серед засуджених, розвінчання авторитету особливо небезпечних лідерів. З іншого боку, така ситуація призводить до зменшення вагомості саме цього атрибуту підтримки іміджу та авторитету членів групи негативної спрямованості та їх лідерів пропорційно наявній можливості адміністрації виправної установи забезпечення засуджених працею.

Також проблема ця ускладнюється існуючими в законодавстві суперечностями щодо правової сутності праці засуджених з огляду на визнання її примусовою, обов'язковою чи добровільною, адже розгляд праці засуджених як обов'язку, на думку провідних фахівців, суперечить міжнародним актам, а визнання її правом не узгоджується з визнанням відмови від праці як порушення вимог режиму [2]. Також непоодинокими є згадування про певного роду зловживання з боку адміністрації КВУ щодо прав засуджених на працю та на гідний рівень її оплати, випадки незаконного маніпулювання з працею засуджених (документальне оформлення праці засуджених не відповідає реальним обставинам) тощо. Ці недоліки використовуються активом групи негативної спрямованості для роздмухування конфронтації між засудженими та адміністрацією.

Видається, що продумане реформування організаційно-правових засад праці засуджених в місцях позбавлення волі може сприяти покращенню ситуації в аспекті належної реалізації такого засобу виправлення та ресоціалізації як праця засуджених. А врахування адміністрацією виправної колонії характеристики засуджених, у тому числі і з огляду на приналежність їх до різних малих груп засуджених може бути враховувано при безпосередній організації працевикористання засуджених в виправних установах.

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавче право : навчальний посібник / за ред. Т. А. Денисової. – [2-ге вид., змін. і доп.]. – К. : Істина, 2010. – 400 с.
2. Романов М. Праця засуджених. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. Права людини в Україні / М. Романов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.khpg.org/index.php>.

Суворова С. Г.,

кандидат економічних наук, доцент
кафедри управління персоналом та
економіки праці Чернігівського інституту
імені Героїв Крут МАУП

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Необхідною умовою управління маркетинговими дослідженнями є знання і дотримання основних положень нормативного забезпечення даного виду діяльності. Маркетингові дослідження вимагають застосування регулюючих засобів, які встановлюють певні рамки, в межах яких досягається консенсус всіх учасників дослідницького процесу, не порушуючи права кожного з них.

Регулюючим документом здійснення дослідницької діяльності є Міжнародний процесуальний кодекс ICC/ESOMAR з маркетингових та соціальних досліджень розроблений спільно Європейським товариством з дослідження громадської думки та маркетингу (ESOMAR) і Міжнародною торговою палатою (ICC) [2]. ESOMAR – це основна організація, яка сприяє проведенню маркетингових досліджень та їх просуванню по всьому світу. Метою ESOMAR є сприяння розвитку ринків та вивченню громадської думки в процесі висвітлення реальних проблем та забезпечення ефективного прийняття рішення. На сьогоднішній день членами даної організації є більше 120 країн світу, в тому числі і Україна [1, с. 24]. Кодекс ESOMAR не має юридичної сили, він є звідом правил, етичних норм проведення досліджень, які є обов'язковими для замовників і виконавців маркетингових досліджень. Наслідком порушення стандартів Міжнародного процесуального кодексу ICC/ESOMAR дослідницькою кампанією є виключення її з Європейського товариства дослідження громадської думки та маркетингу, а це негативно позначиться на її репутації. Членство в ESOMAR відкриває великі перспективи дослідницьким агентствам: для кваліфікованих замовників наявність статусу учасника ESOMAR є показником високого рівня професіоналізму дослідницької організації, що гарантує надання якісних послуг.

В Україні саморегулюючим органом здійснення маркетингової діяльності є Українська асоціація маркетингу (УАМ). Дана організація є повноцінним членом ESOMAR і має представництва в п'ятнадцяти регіонах України. Основне завдання УАМ – інтерпретація принципів міжнародного кодексу та адаптація їх до вітчизняного економічного простору, що дозволяє вивести маркетингові дослідження на якісно новий рівень. Діяльність даної організації здійснюється відповідно до Етичного кодексу УАМ, який є українським аналогом Міжнародного кодексу ICC/ESOMAR та базується на його основних принципах.

Основні етичні норми, які регулюють діяльність з маркетингових досліджень відображені в принципах ESOMAR, Директивах ESOMAR та Стандартах якості маркетингових досліджень COY 91.12.0-21708654-001-2002 (рис. 1.).

Відповідно до Міжнародного кодексу ICC/ESOMAR основна відмінність маркетингового дослідження від інших форм збирання інформації полягає в тому, що ідентичність постачальника інформації не розкривається. Інформаційна база маркетингу, де імена й адреси людей, з якими контактують, використовуються для прямого маркетингу, реклами, збирання коштів або інших недослідницьких цілей, ні за яких обставин не може розглядатися як маркетингове дослідження, оскільки останнє засноване на збереженні повної анонімності респондента, в цьому полягає сутність основного принципу Міжнародного кодексу ICC/ESOMAR [2].

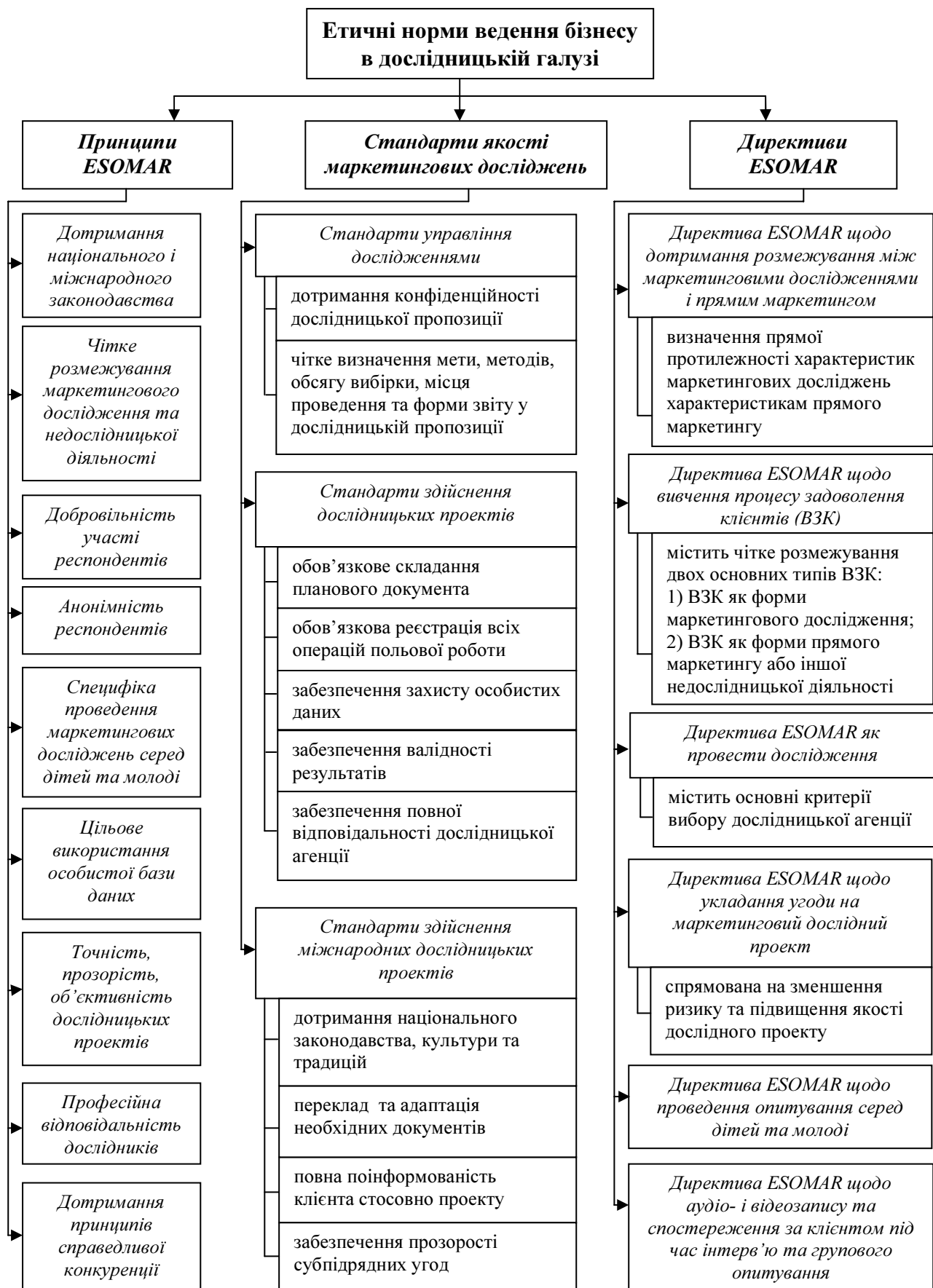


Рис. 1. Етичні норми, що регулюють маркетингові дослідження.

Джерело: розроблено автором на основі опрацювання [2]

Базовим принципом Кодексу ESOMAR є дотримання національного та міжнародного законодавства. Поширення принципів Міжнародного кодексу здійснюється в межах дії національного законодавства. У випадку, якщо норми даного кодексу суперечать національним правовим вимогам, маркетингове дослідження буде проводитись відповідно до чинного законодавства [2].

Список використаних джерел

1. Корчак Д. Президент ESOMAR Дитер Корчак о будущем исследовательской отрясли и роли ESOMAR / Д. Корчак // Маркетинговые исследования в Украине. – 2011. – № 2 (45). – С. 21–24.
2. Стандарти маркетингових досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.uam.kneu.kiev.ua/.

Тарасова М. В.,

курсний офіцер юридичного факультету
Академії Державної пенітенціарної служби

ПРИНЦИП ГУМАНІЗМУ ЯК ОСНОВА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАОХОЧЕННЯ І СТЯГНЕННЯ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ

Для діяльності органів та УВП, основним напрямом якої є реалізація кари, велике значення має принцип гуманізму, відбитий у ст. 5 Загальної декларації прав людини формулою заборони: «Ніхто не повинний піддаватися катуванням чи жорстокому, нелюдському або ж принижуючому його гідність поводженню і покаранню». Треба віддати належне тому, що дане положення декларується й у ч. 1 ст. 1 КВК України. З цього можна зробити висновок, що кримінально-виконавче законодавство і практика його застосування відповідають міжнародним стандартам.

Однак видається, що лише більш повне втілення принципу гуманізму в кримінально-виконавчому законодавстві із закріпленням у нормах КВК гарантій захисту засуджених від катувань, насильства й іншого жорстокого чи такого, що принижує людську гідність, поводження з ними дозволить привести нормативну базу виконання покарань до світових стандартів, зробити загальновизнані принципи і норми міжнародного права складовою частиною кримінально-виконавчої системи України. Дотримання принципу гуманізму в діяльності органів та УВП необхідно і тому, що усяка діяльність, несумісна з гуманністю, вважається аморальною [1, с. 120].

Гуманізм при виконанні покарання виявляється у ставленні адміністрації УВП до засуджених. Саме з цих розумінь кримінально-виконавче право має виходити з того, що гуманізм діяльності адміністрації УВП насамперед означає людське ставлення держави, суспільства до злочинця, який зазнає кримінальної репресії [2, с. 63]. Проте на практиці цей принцип по-різному сприймається персоналом та засудженими. Як показують проведені до цього часу анкетування засуджених, на запитання: «Чи гуманне до Вас ставлення адміністрації колонії при обранні виду стягнення або застосуванні заохочення?» лише 40% позбавлених волі відповіли «так». Відсутність гуманізму, на думку респондентів, виявляється в тому, що персонал намагається застосовувати якомога суворіші стягнення, натомість заохочення, як правило, обираються не з позиції їх цінності для засуджених, а з огляду на відсутність додаткових дій з боку адміністрації, пов'язаних з їх реалізацією. На відміну від засуджених, 92% працівників переконані, що застосовують заохочення і стягнення з дотриманням принципу гуманізму, ставлячись при цьому до засуджених «максимально поблажливо». Як приклад було наведено ситуацію, коли

засудженого помістили в ДІЗО спочатку на 15 діб, а потім звільнили звідти достроково, бо він почав себе погано почувати. На нашу думку, останній приклад у жодному разі не може визнаватися ілюстрацією гуманності адміністрації, бо істинний гуманізм повинен проявлятися в первинному гуманному підході до обрання виду стягнення чи заохочення, їх цінності для засуджених. Також навряд чи співвідноситься з принципом гуманізму і прирівнювання відмови позбавлених волі від роботи або її припинення до злісного порушення режиму (ст. 133 КВК України), що не виключає і можливість зміни умов тримання засуджених шляхом переведення їх в інші УВП з більш суворим рівнем безпеки.

Гуманізм покладає на адміністрацію УВП обов'язок не лише піклуватися про здоров'я засуджених, а й враховувати їхню поведінку в період відбування покарання, прагнення компенсувати заподіяний злочиним збиток, вікові, фізичні, психічні особливості, наслідки відбування покарання, що позначаються на членах родини засудженого, і т. ін. Разом із тим було б неправильним, як вважає В. О. Уткін, зводити гуманізм до лібералізму в кримінально-виконавчій діяльності, до всіляких послаблень для засуджених при виконанні (відбуванні) покарання [2, с. 63]. Вочевидь, адміністрації УВП необхідно враховувати, що в кримінально-виконавчій діяльності принцип гуманізму набуває об'єктивні характеристики, тому зовсім неприйнятно ставити його втілення у залежність від примх засуджених. Слід підтримати визначення А. Х. Степанюка, що гуманізм кримінально-виконавчої діяльності повинен виявлятися в мінімумі кримінально-правової репресії [3, с. 37].

Отже, гуманізм, що сполучається з принципом законності, вимагає, щоб правообмеження, застосовувані до засуджених, не виходили за визначені чинним законодавством межі та не могли коригуватися адміністрацією колонії. Як справедливо зазначав із цього приводу І. І. Карпець, там де починається розсуд адміністрації, закінчується законність і гуманізм [4, с. 76, 77]. Спираючись на цю авторитетну думку, можна дійти висновку, що дотримання принципу гуманізму в процесі застосування заохочень і стягнень можна досягти, закріпивши на нормативному рівні як перелік порушень, так і стягнення, що мають за них накладатися, максимально обмеживши розсуд адміністрації УВП в частині можливостей погіршення становища засудженого. Подібним чином слід врегулювати й можливість застосування заохочень.

Список використаних джерел

1. Философский энциклопедический словарь / под ред. Е. Ф. Губского, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко. – М. : Инфра-М, 1998. – 576 с.
2. Уткин В. А. Курс лекций по УИП. Общая часть / В. А. Уткин. – Томск : Томск. гос. ун-т, 1995. – 94 с.
3. Степанюк А. Х. Впровадження міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи України / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець. – Х. : ТОВ «Кроссроуд», 2007. – 196 с.
4. Карпець И. И. Наказание. Социальные, правовые и криминологические проблемы / И. И. Карпець. – М. : Юрид. лит., 1973. – 287 с.

Ткаченко А. В.,

здобувач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

науковий керівник:

Шаблистий В. В.,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРО СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 392 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Більшістю вчених суб'єкт дій, що дезорганізують роботу установи виконання покарань, називається спеціальним і як такий ними розглядається тільки засуджений, що відбуває покарання у виді позбавлення або обмеження волі. Наголошується, що аналізованих злочин може вчинити лише особа, що міститься у виправній установі [1, с. 67]. На думку інших вчених, суб'єкт цього злочину не повинен розглядатися як спеціальний і визначається лише загальними ознаками суб'єкта злочину [2, с. 23].

Цілком реальним є припущення про те, що насильство щодо співробітника місця позбавлення волі через виконання ним своїх службових обов'язків може бути застосовано не тільки засудженим, а й іншими особами, наприклад, іншим співробітником установи виконання покарань, особою, з яких-небудь причин опинилися в виправній установі, а також за межами установи виконання покарань, отже, будь-якою особою [3, с. 15]. Подібна позиція є суперечливою, зокрема, протиріч диспозиції ст. 392 КК України, яка суб'єктом дій, що дезорганізують роботу установи виконання покарань, визначає виключно засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення або обмеження волі, а усі інші особи у досліджуваному злочині разом зі спеціальним суб'єктом можуть бути відповідно до ст. 27 КК України лише співучасниками.

Аналіз досліджуваного нами складу злочину, передбаченого ст. 392 КК України, показує, що суб'єкт є спеціальним. Разом з ознаками загального суб'єкта (особа фізична, що досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність, передбачена з шістнадцятирічного віку, і є осудною), така особа має ще і спеціальні ознаки: вона засуджена за вчинений злочин і відбуває покарання у виді обмеження волі чи позбавлення волі.

Як відомо, підставою відбування покарання і застосування до засудженого заходів виправного впливу є тільки вирок суду, який набрав законної сили. Після набрання чинності вироком суду правовий статус особи, яка визнана винною у вчиненні злочину, змінюється. Вона набуває статусу засудженого, тобто особи, якій за вироком суду визначений вид і міра кримінального покарання ще до моменту фактичного відбування покарання. Норми кримінально-виконавчого законодавства ретельно регулюють правовий статус засудженого до позбавлення волі.

Терміни «засуджений» та «засудження» використовуються в Конституції України, зокрема в частинах 2 і 3 ст. 63 зазначено, що підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист. Засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які встановлені вироком суду. У разі скасування вироку як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням (ч. 4 ст. 62 Конституції України).

Ми повинні визнати, що термін «засуджений» використовується у ч. 1 ст. 74, ч. 1 та

ч. 3 ст. 75, ч. 1 ст. 76, ч. 1 ст. 79 КК не в тому значенні, в якому він використовується в Конституції України та у КПК [4, с. 83]. Зокрема, Т. П. Чохрій стверджує, що за умови апеляції у судову інстанцію, набуття особою статусу засудженого ставиться в темпоральну залежність від пасивної поведінки обвинуваченого стосовно подання апеляційної скарги та повністю ігнорується змістовна сторона поняття засудженого, коли з'являється фактичний засуджений в кримінальному процесуальному аспекті через постановлення обвинувального вироку судом першої інстанції [5].

Ми не погоджуємося з такою позицією й вважаємо, що статус засудженого обвинувачений отримує після вступу в силу обвинувального вироку, що на практиці виявляється у триманні обвинуваченого під вартою на час розгляду апеляційної скарги, а отже такі особи не можуть бути потерпілим від злочину, передбаченого ст. 392 КК України. Відзначимо, що реалізація прав та обов'язків згаданими сторонами відбувається за певних, визначених законами, умов. Так, підставою відбування покарання й застосування до засуджених заходів виправного впливу є лише вирок суду, який набрав законної сили. Із цього моменту засуджені набувають певних прав і несуть певні обов'язки.

Однак, набрання вирокком законної сили автоматично не означає, що засуджений є особою, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі чи обмеження волі. Адже в цей час засуджений перебуває не в місцях позбавлення чи обмеження волі, а в слідчому ізоляторі. А виправними установами, які виконують покарання у виді позбавлення волі, є виправні та виховні колонії; у виді обмеження волі – виправні центри. До виправних та виховних колоній засуджені до позбавлення волі направляються для відбування покарання не пізніше десятиденного строку з дня набрання вирокком законної сили або з дня звернення його до виконання.

Після прибуття засуджених до установ виконання покарань їх прийняття здійснюється комісією з прийняття та розподілу засуджених під керівництвом начальника установи. Персоналом установи виконання покарань перевіряється наявність особових справ і встановлюється приналежність їх засудженим, які прибули до установи. Протягом доби засуджені проходять медичний огляд, і за ними встановлюється медичний нагляд тривалістю 14 діб [6]. Рішення про розподіл засуджених по відділеннях соціально-психологічної служби (камерах) з урахуванням їх особистісних характеристик, залучення до праці, навчання в системі загальної та професійної освіти приймаються комісією з прийняття та розподілу засуджених. Адміністрація установ виконання покарань відповідно до статті 91 КВК України повідомляє суд, який виніс вирок, про приведення його до виконання, а також про місце відбування засудженим покарання [7].

Отже, як було зазначено вище місце відбування покарання впливає на правильність кваліфікації засудженого як суб'єкта досліджуваного нами злочину. Однак, деякі науковці зазначають про інші ознаки, які впливають на визначення засудженого як суб'єкта досліджуваного злочину, зокрема, стать, наявність дитини, інвалідність [8, с. 127].

Варто також зазначити, що особа, яка відбуває покарання у виді позбавлення або обмеження волі суб'єктом досліджуваних злочинів буде лише у випадку власної вини й законності перебування у установ виконання покарань. Тобто, якщо особа відбуває покарання за неправосудним вирокком і вчиняє дії, зазначені в ст. 392 КК України, то вона не повинна визнаватися суб'єктом вказаного злочину. На наше переконання, саме за таких умов засуджений втрачає свій статус і не може бути суб'єктом злочину, передбаченого ст. 392 КК України. Але у такому випадку насильство щодо іншого засудженого чи адміністрації установи виконання покарань є кримінально караними й мають підпадати під ознаки інших норм КК України.

Отже, суб'єктом досліджуваного злочину можуть бути засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі у установ виконання покарань. Співучасниками (організаторами, підмовниками, пособниками) можуть бути будь-які особи, в тому числі й ті, що знаходяться поза межами місць позбавлення волі.

Список використаних джерел

1. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. [2-ге вид. перероб. та доп.] / Вереша Р. В. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 320 с.
2. Уткин В. А. Уголовная и дисциплинарная ответственность осужденных / В. А. Уткин // Правовые и организационно-тактические проблемы борьбы с преступностью в Сибирском регионе [в 2-х ч.]. – Красноярск, 1998. – Ч. 1. – 185 с.
3. Кернаджук И. В. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика дезорганизации деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества (по материалам Дальневосточного региона) : дис. . . . канд. юрид. наук : 12. 00. 08 / Кернаджук И. В. – Иркутск, 2005 – 160 с.
4. Городовенко В. В. Правові наслідки тлумачення терміна «засуджений» для правильності призначення покарань на підставі ч. 4 ст. 70 або ч. 1 ст. 71 Кримінального кодексу України / В. В. Городовенко, В. М. Білоконєв // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2013. – № 5. – С. 75-88.
5. Чохрій Т. П. Питання законодавчої коректності поняття «засудженого» за чинним Кримінальним процесуальним кодексом України / Т. П. Чохрій // Студентські публікації Інституту права ім. І. Малиновського. – 2013. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2013/pytannya-zakonodavchoji-korektnosti-ponyattya-zasudzhenoho-za-chynnym-kryminalnym-protseualnym-kodeksom-ukrajiny/>
6. Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі : Наказ № 1348/5/572 від 15. 08. 2014 Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/z1656-14>.
7. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : Наказ Міністерства юстиції України № 2186/5 від 29. 12. 2014 Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/z0990-14/paran19#n19>.
8. Плужник О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою : дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук за спец. 12. 00. 08 / О. І. Плужник. – К., 2003. – 201 с.

Ткаченко О. Г.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії Державної пенітенціарної служби

ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОБРАЗУ ЩОДО ОСІБ РЯДОВОГО ТА НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Конституція України визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини проголошується головним обов'язком держави. В реалізації цього завдання провідна роль належить правоохоронним органам. Їх діяльність спрямована на попередження порушень правових встановлень, цивілізоване розв'язання конфліктів, зміцнення правопорядку. Тому вдосконалення правоохоронної діяльності – це реальні кроки з гарантування дотримання прав і свобод людини, зміцнення України як правової держави [1, с. 5].

Сьогодні, коли країна перебуває практично в стані війни, реалізація державного примусу в його найбільш гострій формі, якою є кримінальне покарання, вимагає постійного контролю держави за виконанням покладених на засуджених каральних

обмежень. З цією метою виконання кримінальних покарань визнається виключно функцією держави, для здійснення якої створюються спеціалізовані державні органи і установи, організація і діяльність яких, згідно з п. 14 ч. 1 ст. 92 Конституції України [2], визначається виключно законами України [3, с. 165].

Таким чином Державна кримінально-виконавча служба України відіграє важливу роль в утвердженні верховенства права в Україні, захисту прав і свобод людини та громадянина.

Водночас, як показують останні події, у зв'язку із специфікою діяльності, яку здійснюють особи рядового та начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України та працівники інших правоохоронних органів, вони самі стають потерпілими від низки правопорушень. В умовах сьогодення почастишали випадки образ, погроз або інших насильницьких дій відносно працівників правоохоронних органів у зв'язку з реалізацією покладених на них законодавством повноважень.

Враховуючи вище зазначене в зв'язку з необхідністю внесення змін до законодавчих актів з метою підвищення законодавчого захисту працівників правоохоронних органів від правопорушень під час виконання ними службових обов'язків 09.09.2016 р. до Верховної ради було внесено законопроект № 5110 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення відповідальності за правопорушення, учинені відносно працівників правоохоронних органів)» [4].

Проектом акта пропонується внести зміни до статті 185 (Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця) Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), а також до Кримінального кодексу України (далі – КК України) шляхом унесення змін до статті 342 (Опір представникові влади, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб) та доповнення його відповідно статтею 342¹ (Опір працівникові правоохоронного органу), приміткою якої передбачається кого саме слід розуміти під «працівником правоохоронного органу».

Крім того, оскільки законопроектом запропоновано встановити адміністративну відповідальність за образу працівника правоохоронного органу, проектом передбачено доповнити статтю 185 КУпАП приміткою, в якій визначити, що саме слід розуміти під «образою». Під образою слід розуміти такі нецензурні чи брутальні висловлювання, непристойні жести, непристойна оцінка особистих якостей та інші аналогічні дії, адресовані чи направлені на працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків, а щодо члена громадського формування з охорони громадського порядку чи військовослужбовця – у зв'язку з їх діяльністю по охороні громадського порядку, які принижують честь і гідність зазначених осіб.

Поряд з тим ст. 185 КУпАП «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського чи його образа, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця» не передбачає відповідальність за образу особи рядового та начальницького складу органів та установ виконання покарань, слідчих ізоляторів.

Не дивлячись на те, що адміністративним та кримінальним законодавством передбачена відповідальність за учинення правопорушень відносно працівників правоохоронних органів, на сьогодні ані Кодексом України про адміністративні правопорушення, ані Кримінальним кодексом України не визначено кого саме потрібно розуміти під працівниками правоохоронних органів. Переважна більшість науковців, у разі необхідності надання визначення правоохоронного органу виходить з положення статті 2 Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», оскільки на сьогодні це єдиний нормативно-правовий акт, у якому визначено перелік правоохоронних органів. А саме до переліку правоохоронних органів

відносяться: «органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції» [5].

Ми повністю погоджуємося з точкою зору авторів законопроекту в тому, що з метою забезпечення правильної кваліфікації правопорушень, учинених відносно працівників правоохоронних органів, потрібно закріпити в Кодексі України про адміністративні правопорушення поняття «працівник правоохоронного органу». Проте даний перелік необхідно доповнити особами рядового та начальницького складу органів та установ виконання покарань та слідчих ізоляторів.

Список використаних джерел

1. Осадчий В. І. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Осадчий Володимир Іванович. – К., 2004. – 469 с.

2. Конституція України від 28 черв. 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/print1332838698986714>.

3. Шкута О. О. Нормативно-правове забезпечення функціонування пенітенціарної системи України [Електронний ресурс] / О. О. Шкута // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – Вип. 2. – С. 165–168. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2015_2_37.

4. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення відповідальності за правопорушення, учинені відносно працівників правоохоронних органів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60000.

5. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 № 3781-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

Тогочинський О. М.,

доктор педагогічних наук, доцент, ректор
Академії Державної пенітенціарної служби

РОЛЬ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ-ПЕНІТЕНЦІАРИСТІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Глобальним завданням реформи пенітенціарної системи, започаткованої Міністерством юстиції України, визначено створення принципово нових, дієвих та раціональних моделей виконання і відбування кримінальних покарань та пробації. Основою вирішення цього завдання мають стати оптимізація адміністративного апарату, кадрове оновлення на всіх рівнях пенітенціарної системи.

З урахуванням важливості виконання цих завдань, науково-педагогічними працівниками Академії розроблено та удосконалено освітньо-професійні програми для підготовки фахівців-бакалаврів середньої управлінської ланки органів і установ виконання покарань, а також професіоналів-магістрів, які мають можливість посісти керівні посади в пенітенціарній системі.

Якість вищої освіти визначається рівнем здобутих людиною знань, умінь та

навичок, що відображають її компетентність у певній сфері діяльності відповідно до стандартів вищої освіти. Саме тому, в основу професійної підготовки в Академії покладено компетентнісний підхід, що передбачає засвоєння курсантами, студентами та слухачами не лише теоретичних знань, а й формування мотивації до подальшої роботи, особистісних якостей, професійних умінь, набуття професійного досвіду та розвиток професійних здібностей. Із цією метою, в системі підготовки здійснюється практичне навчання на базі органів і установ виконання покарань, управлінь юстиції, суддівських установ.

Водночас, ураховуючи потреби сьогодення, Академією розроблені та впроваджуються в освітній процес методики, що дозволяють майбутнім працівникам пенітенціарної системи опанувати компетентності, необхідні для роботи з уразливими категоріями засуджених (жінки, неповнолітні, особи, хворі на соціально небезпечні хвороби, особи пенсійного віку).

Чільне місце в освітньому процесі посідають питання, що стосуються організації виконання й відбування засудженими альтернативних позбавленню волі покарань, які передбачають роботу персоналу органу пробації як на досудовій стадії, в установі виконання покарань, так і після звільнення. Основна увага приділяється вивченню проблем правопорушника, що пов'язані з роботою, освітою, здоров'ям, системою соціальних зв'язків та ступенем ризику вчинення повторних злочинів.

Нова філософія виконання кримінальних покарань і пробації в Україні передбачає зміну підходів до методів роботи із засудженими та ув'язненими, поєднання покарання з соціальною, психологічною, виховною роботою, що спроможні коригувати поведінку та свідомість правопорушника, досягати позитивних змін і врешті-решт знижувати негативний вплив умов відбування покарання на особистість засудженого й готувати його до реінтеграції в суспільство після звільнення.

Не дивлячись на те, що за часів незалежності в пенітенціарній політиці України постійно відбувалися зміни, все ще залишаються недостатньо розробленими в теорії та практиці питання, що належать до:

- створення позитивного соціального середовища для засуджених як усередині місць позбавлення волі, так і за їх межами;
- забезпечення прав та законних інтересів засуджених з урахуванням практики прийняття рішень Європейським судом з прав людини та Комітетом проти тортур щодо України;
- сприяння успішній реінтеграції засуджених та надання допомоги суспільством тим, хто її потребує, за рахунок координації взаємодії всіх державних і недержавних інституцій;
- створення в пенітенціарній системі інформаційних баз з використанням єдиної електронної комп'ютерної мережі;
- розроблення критеріїв та показників, що дають змогу оцінити ефективність діяльності пенітенціарного персоналу;
- виявлення знань, умінь та навичок персоналу, що мають бути покладені в класифікатор професій та враховуватися під час первинної професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації, здобуття вищої освіти та прийомі працівника на роботу;
- ліцензування освітньої діяльності відомчих навчальних закладів з урахуванням інтересів та потреб органів і установ виконання покарань згідно з вимогами чинного законодавства;
- вироблення системного і концептуального підходу до відбору і підготовки персоналу, у тому числі й управлінського.

Наведені положення обумовлюють потребу наукового супроводу та розроблення шляхів вирішення цих проблем. Академія вже розпочала роботу за цим напрямом. Зокрема, за сприяння міжнародних експертів та Міністерства юстиції України розпочато

роботу з підготовки методики оцінювання системи пенітенціарного менеджменту. Навчання управлінського персоналу планується проводити на короткострокових курсах підвищення кваліфікації. Також розпочато роботу щодо визначення переліку характеристик, професійних якостей та навичок, якими повинні володіти кандидати на різні посади працівників пенітенціарної системи та виробленню пропозицій щодо внесення змін до класифікатора професій. Це дасть можливість уникнути призначення випадкових людей і забезпечити формування необхідних компетентностей під час навчання пенітенціарних кадрів.

Завдяки сприяння Управління ООН з наркотиків та злочинності на базі Академії створено тренінгово-ресурсний центр, метою діяльності якого є розповсюдження інформації про запобігання та протидію поширення наркоманії, ВІЛ/СНІДу, інших соціально небезпечних хвороб в пенітенціарній системі.

Водночас, великого значення в Академії приділяється технічному забезпеченню освітнього процесу, комп'ютеризованим системам накопичення і збереження інформації, створенню навчальних полігонів, що дозволяє не лише унаочнювати інформацію, а й набувати досвіду застосування курсантами та слухачами відповідних методик та прийомів роботи у процесі практичного навчання.

На часі актуалізується питання створення, спільно з Міністерством юстиції України та іншими уповноваженими суб'єктами, єдиної електронної бази даних щодо осіб, які перебувають на обліку в органах і установах виконання покарань. Це дасть можливість забезпечити контроль за їхніми переміщеннями і тим самим суттєво вплинути на оперативність отримання інформації для використання її під час роботи із засудженими та ув'язненими, звільненими з місць позбавлення волі та поставленими на облік. Вважається, що це дозволить активізувати роботу соціальних інституцій та зменшити ризики вчинення повторних злочинів.

Сьогодні Академія, через Міністерство юстиції України, залучається до реалізації різних проектів, спрямованих на реформування пенітенціарної системи та приведення кримінально-виконавчого законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. Співпраця з міжнародними експертами із Канади, Норвегії, Литви та інших країн і міжнародних організацій, безумовно, є тим фундаментом, який дозволить вибудувати сучасну систему виконання покарань та пробації, в якій знайдуть місце належні умови відбування покарань для засуджених і сприяння їм у реінтеграції після звільнення та гідна соціальна захищеність пенітенціарного персоналу, принципи й норми, якими він повинен керуватися у своїй діяльності.

Отже, у найближчому майбутньому Україна матиме пенітенціарний персонал, орієнтований на роботу, основною метою якої буде забезпечення дотримання прав людини і допомога засудженим у реінтеграції до суспільства.

Торбєєв М. О.,

аспірант кафедри кримінального права
Інституту імені Володимира Сташиса
Класичного приватного університету

ПРИВАТНИЙ БІЗНЕС ЯК ОКРЕМИЙ СУБ'ЄКТ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Значення діяльності щодо протидії злочинності у сучасному українському суспільстві необхідно розглядати через функції держави, що демонструє рівень захисту громадян, а не рух слідами вчинених злочинів. Принципово новий погляд на суспільну цінність запобігання злочинності полягає в тому, що воно розглядається як засіб забезпечення прав і свобод людини у сфері функціонування виконавчої влади

в державі [1, с. 5–8].

Суб'єктами запобігання злочинам проти радіаційної безпеки є широке коло осіб, серед яких центральні органи державної влади, їх регіональні управління, відділи, службові та посадові особи в сфері радіаційного захисту та контролю відповідно, діяльність яких спрямована на забезпечення державної політики у сфері радіаційної безпеки, а також заходів, спрямованих на розробку і здійснення запобігання, виявлення та розслідування злочинів проти радіаційної безпеки (правоохоронні органи). До них належать, в тому числі, органи державної влади, до основної функції яких належить контроль та забезпечення радіаційної безпеки на виробництві та при поводженні з радіаційними матеріалами, що визначають основну державну політику в цій сфері, включаючи основні напрямки, заходи, завдання, форми протидії та запобігання, планування та координація зусиль, методів та механізмів; органи державної влади на яких покладено обов'язок щодо загальної кримінологічної протидії та запобігання злочинам проти радіаційної безпеки, в тому числі спеціальні органи, що здійснюють спеціальні заходи протидії та запобігання злочинам проти радіаційної безпеки (РНБО); органи місцевого самоврядування та їх структурні підрозділи (в межах профілактичної та роз'яснювальної роботи серед населення).

В своєму баченні, нами хотілося запропонувати більш широкий підхід до запобігання злочинам проти радіаційної безпеки, доповнюючи стандартну конструкцію суб'єктів запобігання за рахунок участі в цьому процесі приватного сектору економіки (рівень дотримання вимог, правил і стандартів) та громадськості (рівень ідейної свідомості). Крім того, що наведенні учасники фактично існують в цих правовідносинах та приймають активну участь в них, в залежності від свого соціально-економічного, соціально-правового та організаційно-правового статусу. Тим більше, що в нашій державі ухвалено ряд концептуальних нормативно-правових актів з відведенням особливої ролі цим суб'єктам.

Є аксіомою невід'ємність економічного розвитку держави з заходами забезпечення її безпеки у всіх сферах та на всіх рівнях. Розвиток України продовжує опиратися на пріоритет використання мінерально-сировинних ресурсів, а економіка у бік важких галузей виробництва. При цьому майже третина об'єму промислової продукції доводиться на потенційно небезпечні виробництва хімічної, металургійної, горнодобувної галузей та електроенергетики, в яких знос обладнання складає 70-80%. Рівень застосування інноваційних, сировинно зберігаючих та природоохоронних технологій, включаючи переробку, утилізацію та знищення відходів, залишається поки що невисоким. В 1991-2006 роках частка впровадження ресурсозберігаючих технологій в структурі нових технологій склала не більше 3%, що надзвичайно мало порівняно з європейськими країнами, де цей показник складає 30% і більше [2]. Тобто, важливим елементом у побудові безпечного розвитку є загальнодержавна економічна політика, направлена на пріоритетному рівні забезпечити сталий економічний прогрес. Економічний аспект, має своєю метою доповнювати загальнополітичну доктрину формування безпечного середовища розвитку держави. Правильним та актуальним в цьому аспекті є висновок В. Шаблістого, який пов'язує безпосередню участь керівника держави у зниженні рівня злочинності через спрямування максимальних зусиль у розвиток середнього класу, тобто посилення його економічного підґрунтя [3].

Державний загально економічний аспект розвитку безпечної життєдіяльності дозволяє виділити як окремих свій сегмент – приватний сектор економіки. Важливим учасником екологічних правовідносин, в тому числі і тих, що пов'язані з радіаційною сферою, є приватний бізнес. Приватний сектор економіки, його соціальна складова відіграє не меншу роль у забезпеченні радіаційної безпеки ніж держава в особі її органів. Відносно недавно виникло таке поняття, як «екобізнес» – «the environmental industry» [4, с. 22–30]. Даний вид господарювання являє собою окремих вид господарської діяльності, що направлений на запобігання та вирішення існуючих екологічних проблем

та отримання, пов'язаного із цим легального прибутку. Екобізнес включає в себе пошук, розробку та реалізацію науково обґрунтованих системних заходів, направлених на отримання доходу від вирішення екологічних проблем та частковий перерозподіл його на вирішення інших екологічних проблем, які за своєю економічною рентабельністю не становлять об'єктивного комерційного інтересу. Організацією економічного співробітництва та розвитку разом з Євростатом екологічний бізнес умовно поділено на три головні сектори, де перший із них займається управлінням ресурсами, другий – управлінням «забрудненнями» і третій – чисті технології та продукти [5].

Створення умов для успішного, рентабельного екобізнесу одночасно дає можливість додатково збільшити превентивний захист держави від радіаційних загроз, вирішити питання з радіаційно небезпечними відходами, дає потужний імпульс для створення безпечних умов на радіаційно небезпечному виробництві і створенні додаткових робочих місць, а також забезпечує всі умови для створення додаткового джерела наповнення державного бюджету за рахунок податків. Тобто, приватний сектор економіки у сфері радіаційної безпеки стає самодостатнім комплексним учасником, як окрема фундаментальна колона, забезпечення радіаційної безпеки в державі.

Список використаних джерел

1. Авер'янов В.Б. Принципи верховенства права і реформа реформування українського адміністративного права // . – 2000. – № 2. – 88с.
2. National Environmental Policy of Ukraine: Assessment and Development Strategy / UNDP. – Kyiv, 2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.undp.org.ua/files/en_26469national-main.pdf
3. Шаблистий В. В. Безпека людини як показник її щастя (кримінально-правовий вимір) / В. В. Шаблистий // Публічне право. – 2013. – № 4. – С. 122–126 – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_4_17
4. Рудык А.Н. Экологическая политика Украины // ГЕОПОЛИТИКА и ЭКОГЕОДИНАМИКА РЕГИОНОВ. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.programma.x-pdf.ru/16politologiya/328982-1-an-rudik-ekologicheskaya-politika-ukraini-tavrisheskiy-nacionalniy-universitet-vernadskogo-raspad-sssr-1991-godu-re.php>
5. The Global Environmental Goods and Services Industry. Manual for Data Collection and Analysis / OECD,1999. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/EPEA/EnvIndustry_Manual_for_data_collection.PDF

Третяк А. І.,

молодший науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ ДПтС України Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ

Сьогодні впровадження в Україні реформ в різних галузях зумовлюють необхідність сучасного підходу щодо підготовки у вищих навчальних закладах майбутніх фахівців. Реформування Державної кримінально-виконавчої служби, приведення її до міжнародних норм передбачає також підготовку фахівців на новому сучасному рівні, з урахуванням європейських стандартів. Це передбачає суттєві зміни в цілях, змісті та результатах функціонування вищої освіти, орієнтуючи її на підготовку нової генерації фахівців пенітенціарної системи.

Зацікавленість науковців до проблеми професійної компетенції науково-педагогічного працівника у сучасній вищій освіті є вимогою часу. Нові вимоги до рівня підготовки фахівців пенітенціарної системи вимагають від викладача достатньо високий рівень особистісних, професійних, психолого-педагогічних здатностей та вміле впровадження їх у педагогічний процес.

Під поняттям «компетентність» можна розуміти досвідченість у певній галузі, якомусь питанні; повноважність, повноправність у розв'язанні будь-якої справи; поінформованість, обізнаність; авторитетність; коло повноважень (прав і обов'язків) певного органу чи посадової особи, установлених статусом (або іншими положеннями) установами, закладу.

Професійна компетентність викладача – це сукупність особистісних можливостей, теоретичних та практичних знань та умінь, а також вміле їх поєднання при вирішенні педагогічних завдань.

Професійна й педагогічна компетентність стали предметом активного дослідження науковців лише з 90-х років минулого століття, що пов'язано, насамперед з визнанням у провідних країнах світу (США, країни західної Європи) значної ефективності компетентнісного підходу у загальній і професійній освіті.

Багато науковців, а саме: Б. К. Ананьєв, В. М. Введенський, Т. В. Добутко, О. А. Дубасенюк, В. О. Козаков, Л. Н. Макарова, А. К. Маркова, Л. Л. Хоружа, Л. І. Шевчук та інші досліджують тему професійної компетентності.

Сучасна педагогіка пропонує неоднозначне поняття «компетентності». Так, О. А. Дубасенюк, розробляючи концептуальну модель професійно-виховної діяльності педагога, визначає його професійно-педагогічну компетентність як сукупність умінь та спроможність науково структурувати теоретичне і практичне знання і відносить до основних її елементів спеціальну, професійну, методичну, соціально-психологічну, диференціально-психологічну та аутопсихологічну види компетентності.

А. Маркова вважає, що компетентність – це поєднання психічних якостей, психічних станів, що дає змогу діяти самостійно й відповідально, оволодіння людиною навичками і вміннями виконувати трудові функції. Дослідниця обґрунтовує, що поняття «компетентність» конкретної особи вужче, ніж професіоналізм. Людина може бути професійною у своїй галузі, але не бути компетентною у вирішенні професійних питань.

Інші науковці, досліджуючи застосування терміну «компетентність» щодо особистості педагога, пропонують визначати його компетентність як актуалізовану спроможність оптимально реалізувати всі цілі педагогічної діяльності, а також творчо підходити до її організації, що зумовлюється знаннями, навичками, вміннями, засвоєними видами і способами (технологіями) здійснення, а також індивідуально-психічними властивостями викладача (темперамент, здібності, характер, спрямованість особистості тощо) [3, с. 90]. Наприклад, Л. Л. Хоружа розглядає професійну компетентність педагога як сукупність теоретичних знань, практичних умінь, досвіду та особистісних якостей, які забезпечують ефективність і результативність його педагогічної діяльності [4, с. 18].

Загальновідомо, що переважна кількість викладацького контингенту навчальних закладів пенітенціарної системи формується із фахівців-юристів. Зрозуміло, що традиційна підготовка в більшості орієнтована на зростання загально- наукового та професійного рівня, та в меншій частині на оволодінні ними методик педагогічної діяльності. Така ситуація призводить до упущень у професійній підготовці майбутніх фахівців пенітенціарної системи та зумовлює удосконалення підготовки науково-педагогічних працівників, викладачів для вищого навчального закладу.

Враховуючи, що основними структурними елементами педагогічної компетентності є: теоретичні педагогічні знання, практичні вміння, особистісні якості викладача, теоретичні педагогічні знання повинні передбачати психолого-педагогічну підготовленість, яка в свою чергу складається зі знань методологічних основ і категорій педагогіки; розвитку особистості; суті, цілей і технологій навчання та виховання.

Психолого-педагогічні і спеціальні знання є необхідною умовою професійної компетентності.

Підготовка фахівців для пенітенціарної системи вимагає від викладача щоденної кропіткої праці, яка охоплює як розширення та удосконалення предметних знань, так і спрямованість (мотивацію); розвиток здібностей до подолання стереотипів, гнучкості мислення; формування в характері таких рис, як самостійність, цілеспрямованість, вольових якостей.

Сутнісними характеристиками – складовими педагогічної компетентності виступають: педагогічна майстерність, комунікативне мистецтво, володіння педагогічними технологіями, інноваційна діяльність.

Основні показники педагогічної компетентності викладача:

- особистісні якості, особливо психологічні;
- усвідомлення ролі педагога у вихованні громадянина, патріота;
- безперервне підвищення загальної та професійної культури;
- пошукова діяльність педагога;
- володіння методами педагогічного дослідження;
- конструювання власного педагогічного досвіду;
- результативність навчально-виховного процесу;
- активна педагогічна діяльність, спрямована на перетворення особистості навчаючогося й викладача.

Розвиток професійної компетентності викладача навчального закладу пенітенціарної системи триває постійно. Він визначається динамічним, різностороннім внутрішньоособистісним процесом, результатом якого наступають зміни в свідомості, інтелектуальній, діяльнісній сферах, життєвих і професійних позиціях. Компетентність є результатом освіти, самоосвіти і саморозвитку викладача. Вона визначається досвідом та індивідуальною здатністю людини, її прагненням до безперервної самоосвіти й самовдосконалення, творчим ставленням до справи.

Безперечно, що проблема якісної підготовки фахівців пенітенціарної системи багато в чому залежить від вирішення питання забезпечення високої компетентності та професійної майстерності кожного викладача, що є учасником педагогічного процесу. На сучасному етапі бути компетентним означає бути здатним мобілізувати в певній ситуації отримані знання й досвід.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
3. Козаков В. А. Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах : монографія / В. А. Козаков, Д. І. Дзвінчук. – К. : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2003. – 140 с.
4. Хоружа Л. Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика : монографія / Хоружа Л. Л. – К., 2003. – 351 с.
5. Макарова Л. Н. Моделирование системы повышения квалификации преподавателей педвузов и колледжей / Л. Н. Макарова, И. А. Шаров, Н. Е. Копытова, Л. А. Пронина // Педагогика. – 2004. – № 3. – С. 60–68.
6. Булейко О. І. Професійна компетентність педагога вищої школи / О. І. Булейко, Т. В. Іванова // Бібліотека online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : book.net.

Третяк О. С.,

доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри психології Академії Державної пенітенціарної служби

Чебоненко А. С.,

старший інспектор Куліківського сектору КВІ

ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ОДНА З УМОВ СПРИЯННЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ПРОБАЦІЇ

Стратегічні зміни державної пенітенціарної політики та процеси реформування кримінально-виконавчої служби, що мають місце сьогодні, повинні бути пов'язані, окрім іншого, з соціальною роботою із засудженими, яка є основою здійснення пенітенціарної пробації, зміст якої розкрито у статті 11 Закону України «Про пробацію» [3].

У той же час, відносно соціальної роботи і Закон України «Про пробацію» і Кримінально-виконавчий кодекс України ніяких положень не закріплює. Так, серед наведених завдань пробації в статті 6 ЗУ «Про пробацію» є проведення соціально-виховної роботи із засудженими. Стаття 124 «Основні напрями, форми і методи соціально-виховної роботи із засудженими до позбавлення волі» КВК України вказує на те, що «У колоніях проводиться моральне, правове, трудове, естетичне, фізичне, санітарно-гігієнічне виховання засуджених, а також інші його види, що сприяють становленню їх на життєву позицію, яка відповідає правовим нормам і вимогам суспільно-корисної діяльності».

З цих позицій, соціальна робота прямо не називається як окремий вид діяльності пенітенціарного персоналу.

Зважаючи на те, що в місцях позбавлення волі перебувають десятки тисяч осіб, і ця маса людей представляє собою різні верстви населення, різні вікові групи тощо, завжди знаходяться ті, дія на яких сукупності зовнішніх і внутрішніх факторів, несприятливих обставин і особистісних недосконалостей детермінує появу життєвих ускладнень. Не всі вони здатні самостійно долати труднощі, оскільки їхні можливості та особистісний потенціал в умовах установ виконання покарань досить обмежені.

Опинившись в умовах колонії, відчуваючи на собі жорсткий контроль, вплив кримінальної субкультури, нездорового середовища, психологічний пресинг умов ізоляції, тиск засуджених один на іншого та персоналу на них, неможливість задовольнити потреби у вільному спілкуванні, сім'ї, авторитеті, отриманні інформації, виплеску емоцій тощо засуджений не просто втрачає зв'язки з суспільством, а ще й потрапляє під ризик дезадаптації та ускладнень після звільнення, що утруднюють процес реінтеграції у суспільство.

Під таким кутом впливу місць позбавлення волі на особистість, відсутність у виправних установах підготовленого до проведення соціальної роботи персоналу, системи соціального захисту, допомоги та підтримки засуджених – створює об'єктивні передумови для виникнення у них проблем соціального характеру.

Не зважаючи на очевидну необхідність виділення соціальної роботи із засудженими як самостійного виду професійної діяльності пенітенціарного персоналу, поки цього не сталося.

Водночас, є певний позитивний досвід організації соціальної роботи в пенітенціарних установах далекого зарубіжжя в питаннях охорони правопорядку, соціального контролю і нагляду, проведення діагностичного дослідження особистості засудженого, виховних впливів, соціалізації та підготовки до звільнення, адаптації тощо. Мова йде про адресну допомогу, яка можлива лише за умови, коли вивчаються потреби

клієнта, аналізується його власний потенціал, задіюється у пенітенціарну соціальну роботу різні державні інституції, «що формують державну політику у сфері пробації, у сфері соціальної політики, у сфері охорони здоров'я» [3].

Багато дослідників у своїх роботах відмічають, що необхідно створити для засудженого, в установі закритого типу, такі умови, щоб він не забував про реалії життя за стінами колонії, оскільки це відповідає його майбутнім потребам та інтересам. При цьому, мова не йде про усунення психологів і психіатрів з цих установ, а також інших фахівців, якщо у засудженого виникнуть проблеми.

Зокрема, звертаючись до досвіду реалізації основних завдань соціальної роботи в установах виправної системи Республіки Казахстан, можна назвати такі як:

- розвиток і зміцнення соціально-корисних зв'язків між ув'язненими і зовнішнім світом;

- підвищення та розвиток соціального статусу засудженого за місцем попереднього ув'язнення чи відбуття покарання, допомогу у встановленні соціально-позитивних горизонтальних зв'язків з іншими особами, допомога у зміні соціального статусу;

- допомога у побудові такого типу горизонтальних і вертикальних відносин, які, з одного боку, відповідали б цілям попереднього ув'язнення під варту або виконання кримінального покарання, а з іншого – спричиняли б найменшим фізіологічним, психологічним, етичним та соціальним витратам для покараного;

- сприяння у забезпеченні прийнятних соціально-побутових умов попереднього ув'язнення і відбування покарання;

- допомога у соціальному розвитку ув'язненого, включаючи підвищення його соціальної культури, розвиток соціальних потреб, зміна нормативно-ціннісної орієнтації, підвищення рівня соціального самоконтролю;

- сприяння засудженим в отриманні допомоги фахівців, зокрема в галузі психології, психіатрії тощо;

- організація та забезпечення соціального захисту тих категорій в'язнів, які потребують її (пенсіонери, інваліди тощо);

- допомога ув'язненим у пошуку соціально прийнятної для них середовища, точки соціального інтересу (робота, сім'я, релігія, мистецтво тощо);

- допомога у вирішенні та запобіганні конфліктних ситуацій;

- соціальний розвиток і прогноз розвитку установи;

- сприяння соціально-правової захищеності персоналу [1].

Цей перелік свідчить про те, що деякі завдання властиві тільки соціальній роботі, інші є прикордонними між соціальною роботою та оперативною діяльністю, виховною та освітньою роботою, психологією і психіатрією.

Як правило, в більшості розвинених країн соціальні працівники є штатними співробітниками пенітенціарних установ і займаються, в основному, консультуванням ув'язнених, а також їх адаптацією до життя в ізоляції від суспільства. У той же час, деякі фахівці займаються психіатрією і виконують обов'язки медичних працівників (наприклад, у тюремних медичних службах США, Великобританії, Швеції).

Особливу увагу соціальні працівники приділяють засудженим, яким належить невдовзі вийти на волю, – вони контактують з родиною ув'язненого, його рідними, використовують інші соціальні ресурси, щоб допомогти людині легше адаптуватися до життя в суспільстві.

Часто соціальні працівники використовують в пенітенціарних установах системну модель соціальної роботи, що передбачає цілеспрямовані дії у відношенні, як самих ув'язнених, так і тюремного персоналу, який не має соціальних знань і навичок гуманних міжособистісних відносин з ув'язненими.

Існує також міжнародна практика соціальної роботи в слідчих ізоляторах. Тут завдання соціального працівника полягає в допомозі слідству підготувати необхідні документи для судових інстанцій, тому він повинен володіти специфічними знаннями навичками і вміннями, серед яких можна виділити такі як вміння інтерв'ювати та чітко

визначити проблему і грамотно й логічно робити свій висновок. Соціальний працівник повинен професійно оцінити поведінку підслідного з точки зору його потенційної небезпеки для суспільства (ризик) і для особистості, дати аргументований прогноз щодо можливості рецидиву злочинних дій. Все це має місце в межах досудової пробації. Підготовка висновку вимагає від соціального працівника знання кримінального законодавства.

У Великобританії, в певних випадках, законом передбачена участь соціального працівника в судовому розгляді. У суді соціальний працівник виступає, як правило, у ролі адвоката або захисника інтересів клієнта, частіше за все неповнолітніх, інвалідів або літніх людей [1].

У пенітенціарних установах Німеччини соціальна робота набуває статусу соціальної терапії. У соціально-терапевтичних установах працює цілий ряд фахівців – педагоги, психіатри, соціальні працівники, психологи, майстра виробничого навчання та ін. У діяльності цих установ домінує психолого-терапевтичний підхід.

Соціальна робота, що проводиться у Данії і Голландії орієнтована на організацію вільного часу засуджених, з тим, щоб вони виявляли власну ініціативу та обговорювали її і знайомилися з реаліями проведення вільного часу поза стінами установи.

Іншим напрямом роботи соціальних працівників є розвиток особистої відповідальності ув'язнених за набуття навичок самообслуговування, встановлення контактів, звички дотримуватися зобов'язань, навчання веденню рахунків, грошових розрахунків. Для цього проводиться розподіл ролей у межах сформованих груп чисельністю по 10-12 чоловік (ведення спільної каси для здійснення необхідних покупок приготування їжі, прання, прибирання приміщення тощо). Самообслуговування, як вони вважають, є серйозною основою для розвитку особистої відповідальності засудженого.

На думку західних фахівців, діяльність пенітенціарного інституту передбачає терапевтичне проникнення в усі сфери функціонування установи з метою створення природних форм спілкування в максимально наближених до звичайного життя ситуаціях. Розвиваючи з цією метою ідею відносної відкритості установи та включення зовнішнього світу в його оздоровлення, вони передбачають такі заходи:

- «імпорт» фахівців і можливих послуг: запрошення спеціалістів, які не працюють безпосередньо у пенітенціарній системі, наприклад, для консультацій з правових питань, з проблем соціального страхування, регулювання грошових питань, для проведення спеціальних видів терапії. Ця модель повинна також сприяти розвитку самообслуговування, коли довколишні магазини надають свої товари, банківські службовці або бібліотекарі пропонують свої послуги та ін.;

- «експорт» послуг установи в суспільство: надання фахівцями установи консультаційних послуг громадянам прилеглої частини міста, надання в їх користування приміщень установи (спортивних майданчиків, залів, басейнів тощо);

- проведення в установі заходів суспільного характеру, на яких можуть бути присутніми як громадськість, так і засуджені;

- організація для засуджених набуття досвіду реальності поза установи (можливість вільного виходу і повернення), наприклад, робота за межами установи, вихід за покупками та ін.;

- залучення до процесу оздоровлення клієнтів осіб, які здійснюють на них позитивний вплив;

- організація зустрічей з населенням тощо.

Всі ці заходи і форми роботи передбачають передусім встановлення і розвиток соціально-корисних зв'язків між засудженим і зовнішнім світом [1].

Таким чином, соціально-корисні зв'язки мають три особливості: засуджений є їх активним суб'єктом; вони мають велике значення для ув'язненого; вони позитивно впливають на самого клієнта. Об'єктом соціально-корисних зв'язків можуть виступати сім'я, близькі та друзі, представники колишнього трудового колективу, громадських організацій, органів влади та самоврядування. Завдання соціального працівника –

виступати активним посередником, всіляко сприяти розвитку соціально-корисних зв'язків засудженого.

Всі ці форми роботи представлені в діяльності установ виконання покарань Республіки Казахстан, Німеччини, Данії і Голландії, Канади.

У Північній Ірландії, Швеції існує варіант соціальної служби, що поєднує соціальну роботу з правопорушниками та їх сім'ями в судах, тюрмах і в громаді. Ця служба називається Служба (Колегія) пробації. Основна посада – офіцер, який має команду з 4-5 осіб.

Сутність основних обов'язків офіцера пробації полягає у наступному:

– підготовка звіту про умови життя людини, що постає перед судом у справах про неповнолітніх;

– наглядати за тими, хто проходить пробацію чи обмежений у правах на вихід з установи;

– брати участь у роботі громади щодо створення груп з порушників, колишніх ув'язнених;

– забезпечити патронажною допомогою всі пенітенціарні установи, допомагаючи ув'язненим;

– допомагати у становленні і здійсненні проектів комунальних служб для порушників, які засуджені до виконання громадських робіт безкоштовно [1].

Очевидно, що соціальний компонент в роботі офіцера пробації має за основу обмін інформацією між всіма зацікавленими суб'єктами з метою сприяння у соціалізації засудженому та попередженню можливих правопорушень з його боку.

Реабілітаційна робота в Канаді здійснюється індивідуально. Тип програми і методики ресоціалізації засудженого визначаються залежно від його потреб та інтересів. Наприклад, одна з програм, названа «Програма планування часу». Вона пропонується засудженим, котрі виявляють мотивацію і інтерес до професійної підготовки. Програма спрямована на отримання засудженими професії в рамках виконання ними певних обов'язків або всередині виправної установи, або у вільний від постійної роботи час. В рамках даної програми ув'язнені можуть бути включені в резерв для збільшення службового штату або отримати спеціальності санітарів в'язничного шпиталю, помічників службовців в'язниці, тобто ті спеціальності, які зазвичай має пенітенціарний персонал Канади.

Отже, для української пенітенціарної соціальної практики даний досвід реалізації різних реабілітаційних програм, що застосовуються з урахуванням особистісних особливостей і потреб ув'язнених, а також активного залучення громадських інституцій, родичів, самих засуджених, спеціалістів різного профілю до проведення соціальної роботи із засудженими на різних етапах відбування покарання є досить цікавим і його запровадження могло б дати позитивні результати за умов відповідного організаційно-правового забезпечення [1].

Таблиця 1

Завдання соціальної роботи в пенітенціарних закладах зарубіжних країн

<i>Індивідуальна робота</i>	<i>Групова робота</i>
– підвищення соціального статусу засудженого;	– задоволення соціальних потреб;
– допомога у встановленні соціально-позитивних горизонтальних зв'язків;	– підвищення соціальної культури;
– допомога у побудові вертикальних зв'язків;	– ознайомлення з реабілітаційними програмами;
– розвиток та зміцнення зовнішніх соціально-корисних зв'язків (сім'я, друзі, релігійні організації, соціальні служби та ін.);	– консультація;
	– різні види психологічної, педагогічної, юридичної, медичної допомоги;
	– здобуття освіти, професії;
	– допомога в трудовому, житлово-побутовому влаштуванні після звільнення;

<ul style="list-style-type: none"> – запобігання конфліктам; – подолання труднощів у спілкуванні тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> – сприяння в благодійні допомозі; – організація зустрічей з населенням; – соціально-терапевтична допомога; – здійснення позитивних взаємовпливів за принципом «рівний – рівному»; – участь в публічній освіті тощо.
<i>Поведінка</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – зміна нормативно-ціннісних орієнтацій; – підвищення рівня самоконтролю; – профілактика правопорушень тощо. 	

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити узагальнюючий висновок, про те, що:

1) в зарубіжних країнах значна увага приділяється як індивідуальним так і груповим формам соціальної роботи, яка виступає як окремий від діяльності пенітенціарного персоналу і спрямовується на підтримку засудженого у складних життєвих ситуаціях, роботу з його свідомістю та підготовку до законослухняного життя на волі;

2) західні концепції, що побудовані на наданні переваги соціально-терапевтичній роботі (Німеччина) мають низку недоліків, що обумовлені:

- суворою регламентацією (накази, розпорядження, закони та ін.);
- наданням переваги підтримці безпеки та порядку, контролю за ув'язненими, жорсткій дисципліні на протигагу соціальним орієнтирам;
- складністю соціальної терапії, що не враховує відмінності світогляду засуджених і персоналу установи, коли співробітники знаходять в ув'язнених проблеми, які ті не бачать або не хочуть бачити;

3) загалом, соціальна робота з клієнтами у зарубіжних країнах орієнтована на допомогу їм в реальних життєвих ситуаціях, актуальних конфліктах, формування здатності до налагодження конструктивних відносин як всередині установи так і за її межами;

4) в установах виконання покарань до проведення соціальної роботи залучають таких спеціалістів як: психологи, психіатри, соціальні працівники, соціальні педагоги, а також представників урядових та громадських організацій, близьких та родичів засуджених, які кооперують свої зусилля в роботі із клієнтами;

5) область діяльності соціальних педагогів в зарубіжних країнах передбачає три робочі площини: управління, персонал, засуджені. До завдань соціального педагога входить також допомога засудженим в усвідомленні своїх психічних дефектів (наприклад, страхів) і організація необхідних консультацій і лікування у фахівців з метою їх усунення;

б) за кордоном, в таких країнах як Великобританія, Швеція соціальна робота організовується під егідою Служби пробації і передбачає роботу із клієнтом як у досудовій стадії, в тюрмі так і після його звільнення. Основна увага приділяється вивченню проблем клієнта, що пов'язані із роботою, освітою, здоров'ям, системою соціальних зв'язків та ступенем ризику скоєння повторних злочинів;

б) в Україні соціальна робота не виділена як окрема сфера професійної діяльності персоналу і залишається складовою соціально-виховної роботи, яка передбачає використання таких форм і методів роботи, виконання завдань, що не дозволяють вести мову про їх автентичність з тими, що є складовими пенітенціарної соціальної роботи в зарубіжних країнах.

Список використаних джерел

1. Третяк О. С. Теоретико-методологічні засади проведення соціальної та виховної роботи із засудженими до позбавлення волі : монографія / Олена Станіславівна Третяк. – Чернігів : ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2012. – 400 с.

Фуркало С. С.,

курсант 2-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Іваньков І. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ ДПтС України Академії Державної пенітенціарної служби

ОСОБЛИВОСТІ РЕАДАПТАЦІЇ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

В умовах місць позбавлення волі зустрічаються особи, у яких старіння є природним фізіологічним процесом поступового зниження психофізіологічних функцій, прив'ядання організму і змін в особистості, що називається нормальною старістю. Ці особи нормально старіють, характеризуються відносно високою фізичною і психічною активністю, розвиненими компенсаторними і адаптаційними механізмами, високою здатністю до трудової діяльності. Найявні у них окремі елементи вікової патології вдало компенсуються за рахунок досвіду, розвинутого логічного мислення, запасу знань тощо. Робота з ними, за наявності у них позитивних прагнень, ціннісних орієнтацій, достатніх інтересів, не є складною, хоча і вимагає врахування їх вікових особливостей.

Однак у виправних колоніях переважно доводиться мати справу із засудженими, у яких проявляються суттєві патологічні відхилення в процесі старіння у вигляді передчасної старості, пов'язаної із соматичними та психічними захворюваннями, порушенням компенсаторних і адаптаційних механізмів, дисгармонією життєвих процесів і їх проявів. В детермінації патологічних змін при старінні засуджених особливого значення набувають наслідки тривалого алкоголізму, наркоманії, недотримання правил гігієни і нормального режиму харчування, пасивного проведення часу, нерегулярності трудової діяльності, відсутності активних родинних зв'язків і прихильностей.

Засуджені похилого віку вельми неоднорідні за рівнем освіти, віком трудового стажу, станом здоров'я, сімейним станом, кількістю судимостей та обсягом загального часу, проведеного в місцях позбавлення волі. У більшості з них сформувалася низька культура здорового способу життя та безвідповідальне ставлення до свого здоров'я. Вони не мають належного строку трудового стажу і, як наслідок, права на отримання пенсії після звільнення з виправних колоній, що не дозволяє їм бути впевненими у своєму майбутньому. У них спостерігається повна втрата перспектив, переживання стану старечої фрустрації, непотрібності і розгубленість перед майбутнім.

Слід пам'ятати, що старіння у засуджених похилого віку характеризується гетерохронністю, тобто нерівномірністю і різноплинністю змін, що відбуваються в тих чи інших процесах або психофізичних функціях; різноманітністю вікових змін, які важко піддаються обліку; специфічністю, тобто індивідуальним процесом старіння у кожного засудженого.

У свою чергу, це зобов'язує пенітенціарних працівників: враховувати загальні риси і особливості засуджених похилого віку; здійснювати диференційований та індивідуальний підхід при реалізації заходів психолого-педагогічного впливу з урахуванням загальних закономірностей старіння та індивідуальної своєрідності особи похилого віку.

У засуджених похилого віку проявляються і розвиваються специфічні психологічні та соціальні особливості, формується індивідуальний тип старіння. Припинення трудової

діяльності і пов'язана з цим різка зміна соціального статусу може стати стресовою ситуацією, здатною викликати психічні розлади. Це пов'язане із втратою колишніх соціальних ролей, втратою престижу і ділового авторитету.

Засуджені похилого віку – це особи зі сформованим збоченим стереотипом, перебування якого відбувається особливо болісно, і часом призводить до суттєвих психічних аномалій. Зокрема, зміни в інтелектуальній сфері знаходять свій вираз у порушенні пам'яті та уваги, зміни балансу процесів збудження і гальмування, непридатності швидко орієнтуватися у складних ситуаціях. В емоційній сфері спостерігаються у схильності до ворожості і агресивності по відношенню до оточуючих, скупості, егоцентризму, підвищеній образливості, зривах при підвищенні емоційних навантажень. У вольовій сфері послаблюється прогнозування наслідків своїх вчинків і вчинків інших осіб.

Відбуваються зміни і в характері засуджених похилого віку. З віком розвиваються порушення пам'яті, зростає відсталість суджень, з'являється догматизм мислення, однак зберігається смислова та логічна пам'ять, а здатність до розумової діяльності компенсується набутих досвідом.

Для засуджених похилого віку властива переоцінка своєї особистості і недооцінка свого фізичного стану. Таке некритичне ставлення до себе негативно позначається на результатах їх діяльності. У них знижується можливість адаптуватися до навколишнього середовища у зв'язку з різними соматичними і психічними змінами особистості і, як наслідок, проявляється прагнення до утриманства, постійні скарги та вимоги щодо догляду за ними.

Старість у своєму розвитку проходить низку етапів, зокрема, видалення від справ, старість, неміч, які у кожного засудженого мають свої вікові межі та особливості протікання, що слід враховувати при проведенні соціально-психологічної роботи з ними.

Ця діяльність повинна розпочинатись з виявлення і обліку осіб даної категорії. Вивчаючи їх, необхідно встановити стан їх здоров'я, наявність трудового стажу та права на отримання пенсії після звільнення, родинні зв'язки, спеціальності, мотивацію і мету життя, найбільш характерні психічні стани, медичні аномалії. Однак у роботі з засудженими похилого віку слід спиратися на притаманні їм позитивні якості (досвід, знання, загальну ерудицію тощо), нейтралізувати негативні вікові особливості, особливості захворювань. Цього можна досягти, якщо зробити життя цих осіб діяльним. Особам похилого віку завжди імponує, коли співробітники установи з ними радяться, прислухаються до їхньої думки, довіряють виконання відповідальних особистих і колективних доручень тощо. Доцільно періодично збирати їх разом в масштабі колонії для того, щоб керівники установи могли отримати їхні поради з того або іншого приводу.

Оскільки засуджені похилого віку та інваліди особливу увагу звертають на стан свого здоров'я, намагаються знайти засоби його підтримки, важливе значення має організація для них циклів лекцій і бесід на медико-соціальні теми. У клубі установи, в бібліотеці, в необхідних випадках – у відділеннях можливо обладнати куточки або стенди зі спеціальною медико-просвітницькою літературою, вирізками з періодичної преси, санітарно-просвітницькими плакатами, спеціально розрахованими на засуджених похилого віку, зокрема, «Твій досвід і знання потрібні суспільству», «За активну старість», «Як підтримати здоров'я у похилому віці», «Як впоратися із важким захворюванням» тощо.

При залученні засуджених похилого віку до продуктивної праці слід враховувати фізіологічні можливості старіючого організму і загальний стан психофізичних функцій (пам'яті, сприйняття, мислення, уваги, уваги). Співробітники установи зобов'язані навчити засуджених похилого віку організувати своє дозвілля, тому що це буде потрібно їм після звільнення, особливо при направленні до інтернатів або будинків престарілих.

Спеціальну увагу необхідно приділяти психологічній і практичній підготовці засуджених похилого віку та інвалідів до звільнення з установ виконання покарань.

Насамперед, необхідно виявити серед них тих, які страждають на хвороби та психічні розлади, старечі аномалії, не мають сім'ї та родичів, не мають необхідного трудового стажу для отримання пенсії. З ними проводиться підготовча робота щодо виявлення можливостей направлення їх до будинків для престарілих після звільнення з установ виконання покарань. Важливим є не тільки оформлення належним чином відповідні документи, але і доведення до засуджених інформації про ці установи, про порядок життя у них. Доцільно зачитати листи від засуджених, які раніше звільнились і були направлені до будинків для престарілих. Обов'язково слід виявити засуджених, які мають право на отримання пенсії, і прийняти своєчасні заходи щодо їх пенсійного забезпечення після звільнення. Стосовно тих засуджених, у кого немає такого права і яких не можна направити до будинку для престарілих, в яких відсутні сім'ї та родичі, необхідно вжити всіх заходів щодо їх побутового влаштування або встановлення опіки за ними після звільнення з установ виконання покарань.

Кожен засуджений похилого віку повинен чітко уявляти, куди він їде після звільнення, що його очікує, які умови будуть для нього створені і де, як він повинен себе вести після звільнення. Немічні засуджені, інваліди, які не здатні після звільнення самостійно слідувати до місця свого проживання, повинні супроводжуватись співробітниками медичної служби установи.

У висновку слід зазначити, що соціальна робота із засудженими похилого віку в місцях позбавлення волі проводиться з урахуванням правових, індивідуально-психологічних, соціально-психологічних, а також психолого-педагогічних чинників, які створюють необхідні умови для реабілітації та соціальної адаптації цієї категорії засуджених. При цьому особлива увага приділяється їх практичній підготовці до звільнення з місць позбавлення волі, а також соціально-побутовій та трудовій реабілітації.

Царюк С. В.,

кандидат юридичних наук, начальник
юридичного факультету Академії
Державної пенітенціарної служби

ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В АНГЛІЇ ТА УЕЛЬСІ

Компаративний аналіз системи покарань зарубіжних країн виявив тенденцію, за якою у світі кількість країн, у яких найсуворішим видом покарання є довічне позбавлення волі (Англія та Уельс, Норвегія, Україна, Фінляндія, Франція, ФРН, Швеція та ін.), значно більше, ніж країн, які найвищою мірою покарання передбачають смертну кару (переважно країни Далекого Сходу).

Країн, у яких одночасно існують і смертна кара, і довічне позбавлення волі, у світі не так багато (США, Білорусь та деякі інші). Зазначені світові процеси є свідченням гармонізації національних кримінально-правових систем із приведення їх у відповідність до міжнародно визнаних стандартів.

За вказаним напрямом щодо держав-членів СНД слухним нам видається висновок, зроблений В. О. Жабським: «Спостерігається тенденція розширення сфери застосування довічного позбавлення волі по мірі скасування смертної кари або заміни останньої довічним позбавленням волі в порядку помилування» [1, с. 57].

В Англії та Уельсі довічне позбавлення волі («life imprisonment») є найсуворішим покаранням. У загальній термінології, як стверджують зарубіжні вчені [2, с. 1], вирок до довічного позбавлення волі («life sentence») не означає і ніколи не означав, що засуджений

злочинець має бути ув'язнений на решту його або її життя. Це означає ув'язнення на невизначений строк³.

Потягом більшої частини ХХ ст. тривалість «довічного позбавлення волі», яку мав відбутися засуджений у тюрмі до моменту звільнення, встановлювалась міністром внутрішніх справ⁴. При цьому не встановлювалося жодних вимог (умов), за яких на прийняття рішення щодо тривалості такого строку міг впливати засуджений (наприклад, своєю поведінкою у процесі відбування покарання).

Такі умови відбування покарання, звичайно, не могли стимулювати правослухняну поведінку засудженого та йшли у розріз з метою виправлення, адже, як справедливо зазначається у кримінологічній літературі, «для більшості засуджених, у тому числі й найбільш небезпечних для суспільства, можливість вийти на свободу раніше закінчення строку, визначеного вироком суду, є доволі сильним, дійовим стимулом до сумлінної поведінки й ставлення до праці, тим самим – до дійсного, а не формального виправлення [3, с. 101]. Проте, законність цієї процедури була успішно оскаржена групою засуджених до довічного позбавлення волі у 1991 р. у Європейському суді з прав людини [4].

Уведення в дію Жюрі присяжних засідателів у справах засуджених до довічного позбавлення волі («Discretionary Lifer⁵ Panel») у жовтні 1992 р. було вагомим внеском у розвиток механізму реалізації покарання у виді довічного позбавлення волі: тепер повноваження щодо прийняття рішення про звільнення засуджених було передано від виконавчої влади до незалежної судової системи, в межах якої такі функції покладено на членів Комісії (ради) з умовно-дострокового звільнення («Parole Board»).

Разом із тим, Англія та Уельс зіткнулися з проблемою «неприйнятно високого» рівня постпенітенціарного рецидиву серед звільнених протягом перших 5 років діяльності Жюрі присяжних засідателів у справах засуджених до довічного позбавлення волі (1 жовтня 1992 р. – 30 вересня 1997 р.): третина звільнених повернулася до тюрм через вчинення нового злочину і, більш того, 5 % із цієї категорії звільнених була засуджена за вчинення нового тяжкого злочину [5].

Зазначена проблема є актуальною і для України, яка рано чи пізно зіткнеться з постпенітенціарним рецидивом осіб, звільнених від відбування довічного позбавлення волі.

У контексті аналізу пенітенціарної системи Англії та Уельсу [6] М. С. Пузирьов цілком слушно зауважив, що не можна визнати кримінально-правову й кримінально-виконавчу політику Англії та Уельсу такою, що повною мірою відповідає європейським пенітенціарним стандартам, оскільки ст. 226 Закону про кримінальну юстицію 2003 р. передбачає можливість застосування довічного тюремного ув'язнення до злочинців, які не досягли 18 років [7, с. 132].

Підводячи підсумок, можна констатувати, що вивчення зарубіжного досвіду виконання покарання у виді довічного позбавлення волі не ставить за мету бездумне запозичення західних моделей кримінально-виконавчої (пенітенціарної) діяльності за вказаним напрямом. Адже не все чуже має сприйматися як позитив. Із цією

³ Ще в 1953 р. Королівська комісія з найвищої міри покарання (Royal Commission on Capital Punishment) дійшла висновку, що: «Особи, які відбували довічне позбавлення волі, помирали в тюрмах до того, як визначався конкретний термін звільнення по їх вироках, проте немає жодного прецеденту, коли б у вирокі зазначалося, що особа має відбувати покарання доти, доки не помре».

⁴ До створення Британським урядом у травні 2007 р. міністерства юстиції, міністр внутрішніх справ був головним міністром в Уряді, відповідальним за систему кримінальної юстиції в Англії та Уельсі. У червні 2007 р. було призначено міністра юстиції, відповідального за новостворене міністерство юстиції, яке включило багато функцій у сфері кримінальної юстиції, котрі раніше входили до компетенції міністерства внутрішніх справ.

⁵ В англійській юридичній літературі термін «lifer» стосується будь-якої особи, засудженої до довічного позбавлення волі.

пенітенціарною філософією треба бути обачним, особливо коли йдеться про формування та реалізацію кримінально-виконавчої політики України в частині виконання найсуворішого виду покарання – довічного позбавлення волі.

Список використаних джерел

1. Жабский В. А. Наказания по уголовному законодательству зарубежных стран: теоретико-прикладное исследование : дисс. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Жабский Валерий Александрович. – Рязань, 2011. – 416 с.
2. Appleton, C. A. Life after Life Imprisonment / Catherine A. Appleton. – New York : Oxford University Press, 2010. – 256 p.
3. Барков О. П. Практика застосування умовно-дострокового звільнення з місць позбавлення волі та її значення для попередження рецидивної злочинності / О. П. Барков // Актуальные проблемы криминологии и криминальной психологии : сб. науч. ст. / под ред. М. Ф. Орзиха, В. Н. Дремина. – Одесса : Феникс, 2007. – С. 100-105.
4. Thynne, Wilson and Gunnell v. UK (1991) 13 EHRR 666, para 73.
5. Smit, D. V. Z. Taking Life Imprisonment Seriously in National and International Law / Dirk Van Zyl Smit. – Kluwer Law International, 2002. – 240 p.
6. Пузырьов М. С. Загальна характеристика пенітенціарної системи Англії та Уельсу / М. С. Пузырьов // Проблеми протидії злочинності у XXI столітті: вітчизняний та міжнародний досвід : матеріали міжнар. симпозіуму (Чернігів, 24 квіт. 2015 р.) ; за ред. докт. юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова / Буковинський державний фінансово-економічний університет, Апеляційний суд Чернігівської області. – Чернігів, 2015. – С. 214–217.
7. Gibson, B. Criminal Justice Act 2003: A Guide to the New Procedures and Sentencing / Bryan Gibson, Michael Watkins. – Winchester : Waterside Press, 2004. – 176 p.

Циб І. С.,

курсант 3-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

науковий керівник:

Шаблюстий В. В.,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та криминології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАК У СКЛАДАХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Поняття «об'єкт злочину» відіграє значну роль у кримінальному праві України, щодо його дефініції постала ціла низка складних і дискусійних питань, але нагальним було і залишається те, яку ж роль об'єкт злочину відіграє у злочинах проти життя і здоров'я особи.

Однією з особливостей, притаманних кримінальному законодавству України, є принцип більш глибокої диференціації при побудові розділів Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК). Ця тенденція торкнулася і злочинів проти життя і здоров'я особи (ст. 115-145 КК) [1].

У ст. 3 Конституції України [2] проголошується, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною

цінністю. Особливої уваги потребує кримінально–правова охорона найцінніших людських благ – життя та здоров'я. Тож кримінальне право розглядає злочини проти життя та здоров'я особи як одні з найнебезпечніших. Кримінальна відповідальність за вчинення таких посягань передбачена розділом II Особливої частини КК (статті 115–145), який має назву «Злочини проти життя та здоров'я особи» [1].

Регулює питання щодо охорони та захисту життя і здоров'я громадян в Україні ціла низка нормативно-правових актів, а саме:

- Основи законодавства України про охорону здоров'я;
- Закон України «Про запобігання захворюванню на СНІД та соціальний захист населення» від 12 грудня 1991 р.;
- Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16 липня 1999 р.;
- Правила медичного огляду з метою виявити зараження вірусом імунодефіциту людини, обліку, медичного обстеження та профілактичного нагляду за ВІЛ-інфікованими, затверджені постановою КМ України від 10 серпня 1992 р. № 460;
- Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджені наказом МОЗ України від 17 січня 1995 р., тощо [3].

Деякі питання забезпечення надійної охорони життя та здоров'я людини врегульовано міжнародним законодавством (наприклад, Європейською конвенцією з прав людини від 4 листопада 1950 р., ратифікованою Україною 17 липня 1997 р.; Конвенцією ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 р., ратифікованою УРСР 26 січня 1987 р.; Європейською конвенцією про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 28 листопада 1987 р., ратифікованою Україною 24 січня 1997 р. тощо) [3].

Загальновизнано, що у будь-яких злочинах об'єктом завжди виступає те благо, якому злочином завдається реальна шкода чи створюється загроза заподіяння такої шкоди. В науці кримінального права найбільш визнаною є точка зору, згідно з якою об'єктом будь-якого злочину є охоронювані законом про кримінальну відповідальність суспільні відносини [3].

Тож, для з'ясування сутності об'єкта злочину у злочинах проти життя і здоров'я особи необхідно звернути увагу на нижче перераховані поняття.

Злочини проти життя та здоров'я особи – це суспільно небезпечні та протиправні діяння, що, посягаючи на життя й здоров'я особи, руйнують і спотворюють ці найцінніші блага, а також наражають на небезпеку заподіяння їм шкоди [4 с. 1090].

Слід зазначити, що в розділі II Особливої частини КК об'єднано посягання на два різних родових об'єкти – життя та здоров'я особи. Слід виходити з того, що кожний злочин проти життя завжди пов'язаний із заподіянням шкоди здоров'ю, проте не кожне посягання проти здоров'я зашкоджує життю. Наприклад, при вчиненні такого злочину проти життя, як убивство, руйнується і життя, і здоров'я потерпілого, однак заподіяння особі побоїв, мордувань, умисного легкого чи середньої тяжкості тілесного ушкодження не призводить до втрати життя, хоча при цьому страждає здоров'я. Життя та здоров'я особи також є безпосередніми об'єктами відповідних злочинів [4 с. 1091].

Життя особи – це особлива форма існування людини (людського організму), що характеризується цілісністю та здатністю до самоорганізації; це найважливіше благо, яке, в разі смерті людини, не може бути відновлено [4 с. 1091].

Здоров'я особи – це стан людського організму, при якому нормально функціонують усі його органи та тканини. Термін «особа» означає окремих індивід, особистість, людину як втілення індивідуального начала в суспільстві [4, с. 1093].

Деяким злочинам проти життя та здоров'я особи властиві додаткові обов'язкові чи факультативні безпосередні об'єкти (наприклад, воля, честь і гідність особи, встановлений законодавством порядок надання громадянам медичної допомоги тощо).

Предметом деяких злочинів проти життя та здоров'я особи можуть бути:

– відомості про проведення медичного огляду особи на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, або захворювання на синдром набутого імунодефіциту (СНІД) та результати такого обстеження (ст. 132);

– органи тканини людини (ст. 143);

– кров (ст. 144);

– лікарська таємниця (ст. 145) тощо.

Потерпілі від цих злочинів – широке коло осіб, зокрема:

– заручник, малолітня дитина, вагітна жінка тощо (при вчиненні умисного вбивства за обтяжуючих обставин);

– близькі родичі (наприклад, при вчиненні тяжкого чи середньої тяжкості тілесного ушкодження);

– особа, що перебуває в небезпечному для життя стані (при ненаданні допомоги такій особі);

– хворий (при ненаданні йому допомоги медичним працівником);

– пацієнт (при порушенні його прав) [4 с. 1094].

Із об'єктивної сторони аналізовані злочини характеризуються переважно трьома обов'язковими ознаками:

1) суспільно небезпечним діянням;

2) суспільно небезпечними наслідками;

3) причинним зв'язком між суспільно небезпечним діянням і суспільно небезпечними наслідками [4].

На кваліфікацію злочинів проти життя та здоров'я особи можуть впливати такі ознаки їх об'єктивної сторони:

– час вчинення злочину (наприклад, час пологів або одразу ж після них при вчиненні умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини);

– спосіб вчинення злочину (наприклад, обман при вчиненні насильницького донорства);

– обстановка вчинення злочину (наприклад, необхідна оборона при умисному вбивстві, якщо перевищено її межі) тощо [4].

Диспозиції деяких статей, що описують об'єктивну сторону злочинів проти життя та здоров'я особи, можуть бути бланкетними (наприклад, ст. 143 «Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини») або відсильними (наприклад, ст. 122 «Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження») [1; 4].

Більшість злочинів проти життя та здоров'я особи сконструйовано як злочини з матеріальним складом (усі види вбивств і тілесних ушкоджень; ненадання допомоги особі, що перебуває в небезпечному для життя стані; незаконна лікувальна діяльність тощо). Однак є злочини з формальним складом (погроза вбивством, незаконне проведення абортів, залишення в небезпеці) [4].

Як висновок можна зазначити, що злочини проти життя та здоров'я поділяються на три види злочинних посягань: 1) злочини проти життя особи; 2) злочини проти здоров'я особи; 3) злочини, що ставлять в небезпеку життя та здоров'я.

Кожен вид зазначених злочинів може бути класифікований. Злочини проти життя особи поділяються на вбивства та доведення до самогубства. Злочини проти здоров'я є трьох видів: 1) тілесні ушкодження; 2) завдання фізичних або моральних страждань; 3) зараження соціальними хворобами. Злочини, що ставлять у небезпеку життя та здоров'я особи, поділяються на злочини у сфері медичної діяльності та інші злочини, що ставлять у небезпеку життя та здоров'я. У зв'язку із цим питання подальшого дослідження кримінально-правової охорони життя та здоров'я людини є достатньо перспективним напрямком наукових пошуків.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Конституція України [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – 528 с.
4. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.] ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [Вид. четверте, доповн.] – Х. : ТОВ Одіссей, 2008. – 1208 с.

Циганок А. П.,

курсант 3-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Самофалов Л. П.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права Академії Державної пенітенціарної служби

РОЛЬ ПРАКТИКИ ТА СТАЖУВАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Однією із болючих проблем діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України (ДКВСУ) на сьогоднішній день є професійна підготовка рядового і начальницького складу та особливості її організації у вищих навчальних закладах.

Професійна підготовка рядового і начальницького складу – це організований процес з оволодінням знаннями, спеціальними вміннями і навичками, необхідними для успішного виконання службових завдань. Підготовку персоналу для роботи в пенітенціарній сфері не можна вважати логічно завершеною, якщо він не буде усвідомлювати роль кримінально-виконавчої служби у суспільстві. Тому становлення майбутнього фахівця ДКВСУ неможливе без практичної підготовки. Як писав в своїх працях П.П. Блонський: «Неможливо навчити лише одними книгами... Необхідна практика, але не копіююча (така практика згубна), а творча і усвідомлена» [1, с. 165].

Одним з найголовніших завдань підготовки курсантів у вищих навчальних закладах є підготовка до виконання конкретних завдань передбачених майбутньою практичною діяльністю. Це здійснюється шляхом проходження навчальної практики та стажування курсантами, що є складовою частиною підготовки фахівців, обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття відповідного ступеню вищої освіти. Про складність практичного навчання спеціалістів неодноразово наголошували вчені-педагоги: Г. Д. Бабушкін, В. К. Бальсевич, М. Я. Виленський, В. П. Горленко, В. М. Корецький, Л. І. Лубишева, В. В. Приходько, З. А. Абасов та ін.

Саме у своїй доповіді ми б хотіли зупинитись на визначенні ролі практики та стажування для підготовки фахівця кримінально-виконавчої служби.

Практичне навчання майбутніх співробітників пенітенціарних закладів є складовою частиною процесу підготовки спеціалістів, обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня.

Підготовка майбутніх фахівців здійснюється в Національній юридичній академії України ім. Ярослава Мудрого та в Академії Державної пенітенціарної служби яка є

єдиним відомчим навчальним закладом, що здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та «магістр» за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» та «Правознавство».

З метою закріплення і вдосконалення одержаних курсантами теоретичних знань, формування у них професійних умінь та навичок для виконання функціональних обов'язків за майбутньою посадою проходять на другому курсі – ознайомча практика, на третьому – навчальна практика, на четвертому – стажування. Практична підготовка курсантів академії в середньому становить 12% від загального обсягу вузівської підготовки.

Але цього відсотка недостатньо для молодих фахівців щоб вдосконалити та набути тих навичок і вмінь, що потрібні для роботи із засудженими. Тому що робота в кримінально-виконавчій системі є дуже складною. Потрібно щоденно витримувати значні моральні й фізичні навантаження, спілкуватися з особами, які становлять небезпеку суспільству.

На працівників кримінально-виконавчої системи які щойно прийшли з вузів, громадськість і держава покладає особливі очікування і ставить перед ними важливі завдання: виправлення і ресоціалізація осіб, які скоїли злочин. Але молодий фахівець із знаннями теорії але без практики не дасть позитивних результатів.

Щоб не допустити цієї помилки спочатку йому потрібно навчитися правильно думати і діяти в практичних ситуаціях, а цьому допоможе практика, наприклад, на другому курсі – ознайомча. Де курсант залучається до соціально-психологічної та педагогічної роботи із засудженими, складає індивідуальний план роботи та виконує передбачені програмою завдання в повному обсязі та у встановлені строки. Самостійно за дорученням безпосереднього керівника практики складає сценарії виховних заходів та службові документи, користується технічними та іншими засобами, які є у відповідному підрозділі, отримує допомогу та консультації від співробітників установи.

Результатом ознайомчої практики є формування необхідних професійних вмінь та навичок курсантів для виконання функціональних обов'язків за майбутньою посадою, виховання потреби систематичного поновлення своїх знань та творчого застосування їх у практичній діяльності.

Вже на навчальній практиці курсанту – молодій особі (20–21 рік) – доводиться спілкуватись, встановлювати правильні службові стосунки, в решті – решт, впливати на дорослу, цілком сформовану особистість з комплексом негативних якостей, високим ступенем кримінальної зараженості та педагогічної занедбаності.

Особливе значення в системі підготовки фахівців для роботи у пенітенціарних закладах належить стажуванню. Це практичне навчання майбутніх співробітників пенітенціарних закладів на конкретних посадах в органах та установах виконання покарань.

Стажування має велике значення для майбутніх пенітенціаріїв у плані організації роботи з великою групою засуджених, яка, як правило, складається з багатьох мікрогруп різної спрямованості, різного віку, різного інтелектуального і освітнього рівнів. Стажерам доводиться весь час знаходитись у тісному контакті із членами методично-виховної ради установи виконання покарань, які мають, зазвичай, великий досвід роботи, володіють різноманітними методиками керівництва колективом засуджених, радою колективу засуджених, можуть нейтралізувати вплив засуджених з негативною спрямованістю тощо.

Для забезпечення оптимальної адаптації молодого співробітника як фахівця до умов несення служби в органах і установах кримінально-виконавчої системи особливе значення має інститут наставництва, який можна досягти шляхом проходження практики та стажування.

Завдання якого є:

– допомога молодому працівникові в оволодінні професійними знаннями, необхідними практичними навичками для самостійного несення служби;

- передача життєвого та практичного (службового) досвіду;
- виховання у молодих працівників високої громадянської свідомості, відданості народу України, Присязі, високої відповідальності під час виконання службового обов'язку, високих моральних і психологічних якостей;
- оптимізація процесу адаптації молодих співробітників до спеціальних умов несення служби [2, с. 21].

Зважаючи на зазначене можна константувати, що роль практики та стажування для підготовки молодих фахівців кримінально-виконавчої служби полягає у тому щоб навчитися:

1. Підвищувати рівень сформованості умінь курсантів;
2. Застосовувати на практиці набуту у вузі суму знань;
3. Набути високий рівень практичних навичок;
4. Самостійно приймати відповідальні рішення, самовизначатися;
5. Бути адекватними у нестандартних ситуаціях, які можуть виникнути в процесі професійної діяльності;

Визначивши роль практики для молодого працівника, можемо сказати наступне, що вона спрямована на закріплення отриманих курсантами знань у процесі навчання.

Стажування має велике значення для молодого фахівця. Це діяльність по напрацюванню досвіду. Повністю досвід роботи співробітників установ виконання покарань не можливо описати в жодному навчальному посібнику, але частково можливо передати в процесі безпосереднього спілкування із стажером.

Під час проходження практики та стажування курсанти повинні засвоїти основні нормативні акти, посадові інструкції, отримати інформацію стосовно всіх елементів своєї діяльності і зробити перші самостійні практичні кроки у професії.

Список використаних джерел

1. Блонский П. П. Мои воспоминания / Павел Петрович Блонский. – М. : Педагогика, 1971. – 174 с.
2. Богатирьов І. В. Кримінально-виконавче право : навчальний посібник. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «правова єдність», 2008. – 352 с.
3. Панасевич Д. Б. Рекомендації про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України / Д. Б. Панасевич, А. К. Солоденко. – К. : Міністерство освіти і науки України: Державна наукова установа «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти», 2013. – 28 с.
4. Дрижак В. В. Практична підготовка здобувачів вищої освіти як фактор ефективності компетентнісного підходу у професійній підготовці фахівців / В. В. Дрижак, С. М. Єрмак // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. – 2015. – №125. – С. 142–147.

Чебоненко С. О.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
проректор Академії Державної
пенітенціарної служби

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПЕРСОНАЛУ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Нинішня вітчизняна пенітенціарна система потребує професійного, дисциплінованого, відповідального, з активною громадською позицією фахівця, здатного не тільки сумлінно виконувати покладені на нього обов'язки, а й володіти сучасними підходами та методами роботи. Це завдання потребує належної професійної підготовки

пенітенціарного персоналу.

Українська пенітенціарна система переживає певний період пошуку, зокрема, потребує нових стратегічних шляхів подальшого розвитку, створення нових умов для підготовки кадрів. Одним із завдань означеного процесу є здійснення переходу до особистісно-орієнтованого навчання, спрямованого на оволодіння сучасною системою знань, умінь та навичок, способів діяльності необхідних для виконання професійних завдань.

Актуалізується питання про підготовку персоналу, а саме: тривалість підготовки; рівень підготовки; кількість дисциплін, що мають вивчатися; зміст підготовки та ін. Тривають дискусії щодо доцільності відомчого підпорядкування навчальних закладів та здобуття майбутніми пенітенціарними працівниками першого або другого рівня вищої освіти.

Міжнародними експертами вносяться пропозиції обмежитись в Україні короткостроковими двохмісячними тренінговими курсами під час первинної підготовки персоналу, який виконуватиме функції молодших інспекторів.

У цьому аспекті викликає інтерес, а як готують персонал на рівні тюремних доглядачів та керівників різних ланок в інших країнах?

Провівши аналіз системи підготовки пенітенціарного персоналу в європейських країнах [1- 3] представили його результати в таблиці.

Таблиця 1

Особливості підготовки пенітенціарного персоналу в європейських країнах

Категорія працівників. Вид та тривалість підготовки, рівень освіти	Зміст підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації
Великобританія	
Тюремний службовець. Вузівська підготовка відсутня. Тиждень на ознайомлення, потім 9-тижневі курси в навчальному центрі.	Вивчення теоретичного матеріалу відбувається у поєднанні з відпрацюванням практичних навичок, включаючи застосування спеціальних засобів. Значна увага приділяється розвитку міжособистісних й комунікативних навичок/
Керівник середньої ланки. Після 9 місяців практичної роботи направляється на 3-тижневі курси. Після – на місячні курси. Стажуватись на оперативного менеджера (керівника певного напрямку роботи із засудженими, тюремного блоку) 12-18 місяців.	Програма підготовки управлінського персоналу. Надаються програми розвитку лідерства та управління без відриву від роботи [1; 2].
Начальник тюрми. 10-15 років практичної діяльності.	
Швейцарія	
Рядові працівники та керівники. Середня школа або вища освіта корисна для певної посади (соціальний працівник, психолог, юрист тощо). Професійний досвід не менше 3 років. Після року роботи – у Навчальний центр м. Фрібург. Навчання триває 15 тижнів протягом 2 років і поєднується з проходженням практики за місцем роботи.	Взаємодія, комунікація, правила утримання засуджених, основи медичної допомоги, прийоми самозахисту, розробка програм індивідуальної роботи тощо. Підготовка має практично-орієнтований характер [2]

Норвегія	
<p>Офіцер виконавчої служби (тюрма). Базове навчання кадрів служби тюрем 2 роки. Освітньо-кваліфікаційний рівень «молодший спеціаліст».</p> <p>Приймають зі стажем не менше 1 року віком від 21 до 35 років. Академія кримінально-виконавчої служби Норвегії (KRUS). Схема навчання: 6 місяців теорії, 2 півріччя поєднання теорії з практикою, 6 місяців теорії. Випробувальний термін – 2 роки (контракт – 3 роки). Підвищення кваліфікації працівників установ.</p>	<p>Тренінги з 6 базових курсів: кримінальне право, процедура, кримінально-виконавче та адміністративне право; професійна етика; практика роботи у в'язниці; кримінологія та кримінальна політика; роль тюремного персоналу; реабілітаційна робота [1]</p>
Польща	
<p>Молодший інспектор. Інспектор-офіцер Офіцер-керівник нижчого рівня. Офіцер-керівник.</p> <p>Підготовка трьох рівнів. 4 школи (Сухі, Попове, Кули, Сулейови)</p> <p>Перша частина підготовки. Початкова підготовка (від 3 до 11 місяців). Денна форма – 12 предметів (112 годин).</p>	<p>Стандартна професійна підготовка та загальні курси комунікації.</p> <p>Професійна підготовка з основами вивчення напрямів діяльності, поглиблені курси етики й комунікації, базова підготовка з соціальної педагогіки та взаємодії, базові знання з менеджменту.</p>
<p>Друга частина системи навчання: школи – унтер-офіцерська, прапорщиків і офіцерів. Центральна школа (Каліш).</p> <p>Унтер-офіцерська школа – вступають особи із середньою освітою; прапорщиків, офіцерів – вищою.</p> <p>Третя частина освіти – підвищення кваліфікації.</p>	<p>Професійна підготовка з поглибленим вивченням напрямів діяльності, додаткові ситуаційні курси етики й комунікації, поглиблена підготовка з соціальної педагогіки та взаємодії, стандартні знання з менеджменту; комплекс додаткової підготовки за спеціалізацією, міжнародні стандарти тощо.</p> <p>Післядипломна додаткова освіта, спрямована на оволодіння навичками управління пенітенціарною системою та її закладами, взаємодії з громадськими та державними інституціями, ЗМІ тощо [1; 2].</p>
Німеччина	
<p>Наглядач.</p> <p>Денна форма. Навчання 2 роки.</p> <p>Приймають на навчання віком від 21 до 44 років. Контракт на 2 роки (випробувальний термін). Теоретичне навчання (8 місяців) поєднується з практичним навчанням в тюрмі (15 місяців).</p>	<p>Правила роботи; юриспруденція; соціальні дисципліни; фізична підготовка (рукопашний бій, стрільба); надання медичної допомоги.</p> <p>Види занять: лекції; рольові ігри; практичні заняття [3].</p>
Австрія	
<p>Управлінська ланка, тюремні офіцери.</p> <p>Тюремні офіцери – початковий курс підготовки 3 місяці в коледжі, 9 місяців – практика та 3 місяці в коледжі. Через 4 роки – призначаються офіцерами. Через 6 років – навчальний курс 4 місяці в</p>	<p>Практичне відпрацювання ситуацій, навички правомірної поведінки, самостійність під час отримання правових знань, удосконалення професійної підготовки за напрямами діяльності, жорстка система контролю знань, техніка</p>

Академії тюремної служби та рік практики. Керівники навчаються 2 роки.	спілкування та ведення переговорів, контекстність навчання, взаємодія з представниками різних етнічних груп тощо.
--	---

Наведені у таблиці приклади, що стосуються професійної підготовки пенітенціарного персоналу в різних європейських країнах, вказують на те, що у кожній з них тривалість навчання персоналу різна. Кількість часу на навчання відводиться від 50 днів до 2 років з подальшим підвищенням кваліфікації та випробувальним терміном від одного до двох років на посаді, після закінчення навчання.

В Україні, середня мінімальна кількість часу, що передбачена на підготовку молодших інспекторів дуже схожа з тією, що використовується в європейських країнах. Водночас, треба зауважити, що вона відрізняється за тривалістю, змістом та формами організації занять залежно від категорії осіб, які проходять первинну підготовку. Діапазон часу при цьому коливається від 30 днів (молодші інспектори відділів режиму і охорони спеціальних виховних установ) до 55 днів (молодші інспектори відділів режиму і охорони спеціальних виховних установ).

У класифікаторі професій є: відповідальний (старший) по корпусу (корпусному відділенню) (код 3452); головний фахівець (код 1231); інспектор (код 2424); кінолог (код 6129); молодший інспектор (код 5163); молодший інспектор-черговий (код 5163) та ін. Це означає, що згідно національного законодавства, особи, які приймаються на посади, визначені в державному переліку професій, обов'язково повинні проходити навчання, а освітня діяльність навчальних закладів повинна здійснюватися на основі ліцензії.

З наведеного вище видно, що існує протиріччя між вимогами чинного законодавства та станом підготовки пенітенціарного персоналу. Первинна підготовка за посадами, які визначені в класифікаторі професій та підвищення кваліфікації у потрібному обсязі не здійснюється. Це впливає на якість підготовки пенітенціарного персоналу та обумовлює значну плінність кадрів з числа молодшого начальницького складу.

Фахова підготовка персоналу середньої та старшої керівної ланки в Україні здійснюється у вищих навчальних закладах (Академія ДПтС, Інститут КВС). Випускники вишу отримують дипломи бакалавра, спеціаліста та магістра. Це дозволяє забезпечувати належну професійну підготовку та покладати на осіб, які мають вищу освіту обов'язки пов'язані з проведенням соціально-виховної, психологічної та правової роботи. У той же час, залишається відкритим питання підвищення кваліфікації персоналу, оскільки лише в Академії ДПтС є ліцензія на здійснення діяльності пов'язаної з підвищенням кваліфікації оперативних працівників УВП та СІЗО.

Отже, підводячи підсумки можна зробити такі висновки:

- підготовка молодшого начальницького складу повинна відповідати вимогам чинного законодавства та враховувати практико-орієнтовний підхід;
- у процес підготовки фахівців у виші мають бути покладені сучасні підходи, що враховують європейський досвід. Водночас, мають бути застосовані технології навчання, що дозволяють розвивати у майбутніх працівників активність, самостійність, особистісні якості, які є витребуваними в подальшій професійній діяльності;
- необхідно запроваджувати нові методики підвищення кваліфікації різних категорій пенітенціарного персоналу, в основу яких повинні бути покладені тренінги, рольові ігри тощо, а зміст програм підвищення кваліфікації має враховувати інновації, що відбуваються в пенітенціарній сфері.

Список використаних джерел

1. Огляд іноземної практики підготовки персоналу пенітенціарної системи: науковий аналіз / [О. Дука, О. Сахнік, І. Яковець ; заг. ред. А. Галай]. – К. : КНТ, 2014. – 38 с.

2. Тимофеева Е.А. Особенности профессиональной подготовки будущих сотрудников пенитенциарной системы в зарубежных странах / Е.А. Тимофеева [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://vestnik-pp.samgtu.ru/uploads/series/1/44/502/2014-2-22-0027.pdf>

3. Чебоненко С.О. Звіт за результатами відрядження до Німеччини / Чебоненко С.О. – Чернігів : Чернігівський юридичний коледж ДДУ ПВП, 2002. – 14 с.

Черезов Ю. О.,

старший викладач кафедри фізичної підготовки Академії Державної пенітенціарної служби

Лисюк С. М.,

старший викладач фізичної підготовки, Заслужений майстер спорту України з кікбоксингу Академії Державної пенітенціарної служби

Пономар В. В.,

курсант 4-го курсу Академії Державної пенітенціарної служби

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ЩОДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Розвиток військово-кримінального законодавства в Україні після розпаду Київської Русі в якій військово-кримінального законодавства не було, тісно пов'язаний із розвитком військового законодавства інших держав, під владою яких протягом багатьох століть перебувало населення українських земель, зокрема, Великого князівства Литовського, Королівства Польського та Московського князівства, а пізніше – Російської імперії.

У другій половині XVI століття на Україні з ряду соціальних та економічних причин утворилася Запорізька Січ у якій у XVII столітті припинили свою дію правові норми, що встановлювали кару за злочини проти королівської влади і польсько-литовського урядування. Була встановлена сувора кара за зраду українському народові, християнській вірі, за невиконання вимог військової адміністрації. На чолі війська стояв гетьман. Він мав повну адміністративну владу і брав безпосередню участь у законодавстві та судочинстві.

У Російській імперії, до складу якої входили частина українських земель, у другій половині XVII – першій половині XVIII століття, під час панування Петра I, одним з основних завдань держави було створення боєздатної та дисциплінованої армії. Стара військова система виявилась непридатною для вирішення нових завдань Російської держави. Такою армією могла бути лише регулярна армія. Однак, основною умовою для створення регулярної армії була тверда військова дисципліна і порядок. Виникла необхідність у розробці нового військового законодавства, внаслідок чого 30 березня 1716 року за вказівкою Петра I було прийнято «Устав воинский», який складався з чотирьох частин.

Норми військово-кримінального права були закріплені в частині другій під назвою «Артикул воинский с кратким толкованием».

Еволюція суспільних відносин на українських землях поступово применшувала значимість звичаєвого права. Дедалі більшої ваги набирали писані законодавчі акти.

1743 року Кодифікаційною комісією, до складу якої входили представники від козацтва, духовенства та представники міст, на підставі указу царя Петра II були укладені «Права, за якими судиться малоросійський народ»: П'ятий розділ «Прав...», під назвою «О

службе государевой, воинской и о порядке воинском», передбачав кримінальну відповідальність за різноманітні види військових злочинів.

Це був перший військово-кримінальний кодекс Росії який діяв до 1812 року, а в мирний час – до 1839 року. Спочатку, як зазначає М.І. Хавронюк, «Устав воинский» 1716 року не поширював своєї дії на Україну, однак у подальшому, відповідно до указу від 20 грудня 1763 року він разом із усіма його частинами почав діяти у козацьких військових справах.

Вперше дисциплінарні військові частини з'явилися в Російській армії в 1878 році. Формувалося як дисциплінарні батальйони, так і дисциплінарні роти. До 1881 року в армії було сформовано 6 дисциплінарних батальйонів. У дисциплінарні частини направлялися солдати за вироками полкових і військово-окружних судів на термін від 1 до 3 років.

З прийняттям в 1867 році Положення про містя ув'язнення військових чинів військово-арештантські роти були реорганізовані у військово-виправні роти. У первинний період знаходження в цій специфічній роті не зараховувався в загальний термін служби, і засуджений після відбуття покарання повертався назад у свою військову частину для подальшого проходження служби.

До 1914 року в армії Російської імперії діяло 18 дисциплінарних військових частин. Жорстокість і знущання з боку постійного складу провокували засуджених на повстання. Так, наприклад, відбулися повстання в дисциплінарних частинах, розташованих у Воронежі, Бобруйську та Херсоні в 1905 році.

У період Першої світової війни штрафні роти і батальйони діяли на фронті. В результаті жовтневого перевороту 1917 року дисциплінарні частини були скасовані.

Прийнятий 26 травня 1922 перший Кримінальний кодекс УРСР кодифікував також і військово-кримінальне законодавство, виділивши його в самостійну главу «Військові злочини». Постановою ВЦВК і РНК від 11 листопада 1922 ст. 32 КК РРФСР була доповнена норма, згідно з якою «примусові роботи без позбавлення волі, щодо військовослужбовців призначаються у вигляді утримання в штрафних військових частинах».

5 травня 1930 Постановою ЦВК і РНК, що доповнив основні начала кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік ст. 19, ч. 1 і 19, ч. 2, штрафні часта були перейменовані у військово-виправні частини. Цей захід на означало простої заміни назв: воно підкреслювало характер і призначення цих частин і доповнювалося введенням нових елементів в їх діяльність з метою посилення режиму і виховної роботи.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 6 липня 1940 року в зв'язку із зміною умов відповідальності осіб рядового та сержантського складу за самовільне залишення частини або містя служби було знову введено специфічне військове кримінальне покарання – направлення засудженого в дисциплінарний батальйон. Відповідно до вищевказаного нормативного акту в дисциплінарний батальйоні прямували військовослужбовці рядового і молодшого начальницького складу, засуджені військовим трибуналом до позбавлення волі на строк від 6 місяців до 2 років за самовільні відлучки. Надалі практика пішла шляхом заміни позбавлення волі на термін до 2 років з направленням в дисциплінарний батальйон військовослужбовців, які вчинили і загально-кримінальні злочини.

Під час Великої Вітчизняної війни замість дисциплінарних батальйонів були організовані штрафні частини. Їх не можна визнати видозміненими дисциплінарними частинами, бо в штрафних частинах покарання не відбував, а туди прямували особи, до яких застосовувалася відстрочка виконання покарання в порядку Примітки 2 до ст. 28 КК УРСР 1922 року.

28 липня 1942 Сталін видав наказ № 227, який відомий історії як наказ «Ні кроку назад». Щоб припинити відступ, Сталін наказав створити в кожній армії сформувати «3-5 добре озброєних загороджувальних загонів (по 200 чоловік у кожному), поставити їх в безпосередньому тилу неблагонадійних дивізій і зобов'язати їх у разі паніки і втечі

військовослужбовців частин дивізії розстрілювати на місці панікерів і боягузів і тим допомогти чесним бійцям дивізії виконати свій обов'язок перед радянською владою ».

У боротьбі зі злочинністю в період «Великої Вітчизняної війни» держава, поряд із застосуванням найсуворіших каральних заходів до осіб, які вчинили тяжкі злочини, робила все, щоб дати можливість особам, які не представляли великої суспільної небезпеки, спокутувати провину без ізоляції від суспільства шляхом сумлінного виконання своїх громадянських обов'язків, в тому числі і конституційного обов'язку щодо збройного захисту радянського союзу.

Згідно з положеннями про дисциплінарний батальйон 1966 року, а потім 1983 року в цю специфічну військову частину направляли солдати (матроси), сержантів (старшини) строкової служби та військові будівельники, засуджені військовим трибуналом за скоєні злочини. Направлення в дисциплінарний батальйоні застосовувалося у випадках, прямо зазначених у законі. У раніше діючому кримінальному законодавстві направлення в дисциплінарний батальйон було спеціально передбачено санкціями п. «а» ст. 245 (самовільна відсутність) та п. «а» ст. 250 (розтрата або втрата військового майна) КК УРСР. Крім того, ст. 29 Основ кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік до пускала, що суд, враховуючи обставини справи, особу засудженого, може замість позбавлення волі до трьох років застосувати направлення в дисциплінарний батальйон на той же термін.

За часів незалежності України у кримінальному кодексі України, який було прийнято у 2001 році, було залишено такий вид покарання як тримання військовослужбовців у дисциплінарних батальйонах. Тримання у дисциплінарному батальйоні передбачено у багатьох санкціях статей КК щодо злочинів проти встановленого порядку несення військової служби, зокрема, за непокору (ч. 1 ст. 402), невиконання наказу (ч. 1 ст. 403), погрозу або насильство щодо начальника (ч. 1 ст. 405), самовільне залишення військової частини або місця служби (ч. 1 ст. 407), марнотратство або втрата військового майна (ч. 1 і ч. 2 ст. 413).

Апогеєм розвитку даного виду покарання стали внесені зміни до кримінального кодексу 2015 році, коли було розширено перелік військовослужбовців які можуть притягуватися до даного виду покарання, у зв'язку з Антитерористичною операцією на сході держави.

Список використаних джерел

1. Богатирьов І. Г. Державна кримінально-виконавча служба України (історія та сучасність) / І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова. – Д. : ПП «Ліра ЛТД», 2007. – 352 с.

2. Военно-уголовное право: история, теория, современные проблемы и методология исследования. Серия «Право в Вооруженных Силах – консультант». – М. : «За права военнослужащих», 2010. – Вып. 108. – С. 70.

3. Кримінально-виконавче право України: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів/За ред. проф. А. Х. Степанюка. – Х. : Право, 2006. – 256 с.

4. Панов М.І. Лекція професора М. Панова : Вступ до курсу «Кримінальне право України» / М.І. Панов // Право України. – 2011. – № 9. – С. 328.

5. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навч. посіб. / Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін. ; за ред. М. І. Панова. – Х. : Право, 2011. – С. 19.

6. Карпенко М. І. Правове регулювання військових злочинів в Україні: перспективи законодавчого вдосконалення / М. І. Карпенко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 2. – С. 65.

СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ СУДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Станом на вересень 2016 року в Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься 693 електронних копій обвинувальних вироків суддів, що набрали законної сили за ст. 382 КК України (невиконання судового рішення), при чому, трохи більше ста (15,3 %) з них стосуються невиконання рішення суду у кримінальному провадженні; за ст. 389 КК України (ухилення від покарання, не пов'язаного із позбавленням волі) – 4678 таких рішень; за ст. 390 КК України (ухилення від покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі) – 225 таких рішень; лише за ст. 389¹ КК України – жодного, враховуючи її новизну у зв'язку із введенням інституту угоди про визнання винуватості підозрюваного та прокурора, яку затверджує суд (на вказаному електронному ресурсі відсутня поки що ця стаття).

Значне поширення кримінальної активності за означеним напрямом підриває функціональну спроможність судової влади, а у подальшому – й державної влади в цілому. Інтенсивне відтворення невиконання судових рішень, особливо у кримінальному провадженні, створює живильне підґрунтя для правового нігілізму, зростання розриву зв'язку між громадськістю та апаратом публічного адміністрування, його замикання на виконанні вузько-корпоративних, а інколи – й політизованих задач, при формальному збереженні номінальних параметрів легітимності. Відтак, створюються й умови для активізації злочинної діяльності, похідної від процесів елімінації судових інструментів захисту прав, свобод та законних інтересів.

На дисертаційному рівні кримінологічні проблеми запобігання злочинам проти правосуддя досліджені у докторській дисертації С. С. Мірошниченка (2012 рік) [1]; запобігання невиконання судового рішення дослідженні у кандидатській дисертації К. О. Лагоди (2015 рік) [2]; правосуддя як об'єкт кримінально-правової охорони досліджено у кандидатській дисертації О. І. Заліска [3]; кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості у кандидатській дисертації С. О. Яценко (2016 рік) [4]. Питанням відповідальності за невиконання рішення суду по заміні засудженому одного виду покарання на інший приділено мало уваги.

Однак, визнаючи суттєвий внесок означеної плеяди вчених у вирішення заявленої проблематики, слід все ж зауважити на відсутності комплексних монографічних робіт, присвячених кримінально-правовому забезпеченню виконання рішень суду у кримінальному провадженні (ст.ст. 382 (в частині кримінального провадження), 389¹, 390, 391 КК України)).

Отже, маємо надію, що необхідність та своєчасність комплексного монографічного дослідження питань кримінально-правового забезпечення виконання рішень суду у кримінальному провадженні (предмет якого охоплює ст.ст. 382, 389, 389¹, 290 КК України) знайде своє підтвердження. Найвні праці вчених з проблем відповідальності за злочини проти правосуддя та їх запобігання стануть надійним підґрунтям нашої дисертації, у якій буде здійснено історико-правовий аналіз та досліджено генезис законодавства про кримінальну відповідальність за злочини, пов'язані із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні; обґрунтовано небезпечність злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні; узагальнено зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні; розкрито елементи складів злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні та розкрито зміст

їх ознак; досліджено форми реалізації кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні; проведено відмежування злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні від суміжних посягань; сформульовано пропозиції з удосконалення чинного законодавства та практики його застосування в частині протидії невиконанню рішень суду у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Мірошниченко С. С. Злочини проти правосуддя: теоретичні і прикладні проблеми запобігання та протидії : автореф. дис. ... докт. юрид. наук спец. : 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія ; кримінально-виконавче право» / С. С. Мірошниченко. – К. ; Нац. акад. прокуратури України, 2012. – 40 с.

2. Лагода К. О. Невиконання судового рішення: кримінологічна характеристика та запобігання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук спец. : 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія ; кримінально-виконавче право» / К. О. Лагода. – Харків ; Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2015. – 16 с.

3. Заліско О. І. Правосуддя як об'єкт кримінально-правової охорони : дис. ... канд. юрид. наук спец. : 12.00.08 / Олег Ігорович Заліско. – К., 2015. – 236 с.

4. Яценко С. О. Кримінальна відповідальність за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості : автореф. дис. ... канд. юрид. наук спец. : 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія ; кримінально-виконавче право» / С. О. Яценко. – Харків ; Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. – 16 с.

Чувік Т. М.,

слухач заочної форми навчання 5-го курсу факультету заочного, контрактного навчання та підвищення кваліфікації працівників Академії Державної пенітенціарної служби

науковий керівник:

Пузирьов М. С.,

кандидат юридичних наук, головний науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ ДПтС України Академії Державної пенітенціарної служби

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАОХОЧУВАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Українська держава на сучасному етапі її розвитку щорічно, за офіційними даними, через систему органів і установ виконання покарань пропускає тисячі громадян, при цьому значна частина усіх засуджених відчувають максимальний комплекс правообмежень під час відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Однак відповідно до існуючої доктрини кримінально-правового впливу вважається, що сама по собі ізоляція не в змозі досягти поставленої перед покаранням мети, тому до засуджених має також застосовуватись значний спектр різноманітних заходів впливу. Одними з таких заходів є заохочувальні інститути. Через їх застосування реалізуються такі визначені ст. 5 КВК України принципи кримінально-виконавчого законодавства,

виконання і відбування покарань, як диференціації та індивідуалізації виконання покарань, раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослужняної поведінки, поєднання покарання з виправним впливом. Більше того, пропонувані для дослідження інститути виступають необхідним забезпечувальним елементом механізму досягнення мети виправлення засуджених, котра є міжгалузевою категорією, адже закріплена не лише у ч. 2 ст. 50 КК України, а й у ст. 1, 6 та ін. КВК України.

Нині в Україні триває процес реформування ДКВС України, основні напрями якого визначені Концепцією державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, схваленої Указом Президента України від 8 листопада 2012 р. № 631/2012. Одним із перспективних напрямів вбачається розвиток міжнародного пенітенціарного співробітництва й приведення кримінально-виконавчого законодавства України у відповідність до європейських стандартів. При цьому, одним із інструментів стимулювання правослужняної поведінки засуджених є застосування заохочувальних інститутів (як галузевих, так і міжгалузевих).

Розвиток вітчизняного законодавства, у т. ч. з досліджуваного напрямку, не має відбуватися в ізоляції зі світовими нормотворчими процесами в пенітенціарній сфері. Тому в кримінально-виконавчому праві актуалізується порівняльно-правовий (компаративний) метод досліджень, що визначає основний блок методології нашого дослідження.

Крім цього методу, у процесі дослідження доцільно використовувати такі наукові методи, як діалектичний, історико-правовий, догматичний, системний, статистичний, моделювання за такими напрямками (з постановкою й вирішенням конкретних наукових завдань): поняття прогресивної системи виконання покарань та основні підстави її застосування; необхідність заохочувальних інститутів у кримінально-виконавчому праві України; досвід застосування заохочувальних інститутів у кримінально-виконавчому праві країн СНД; сутність заохочувальних інститутів у пенітенціарному законодавстві країн дальнього зарубіжжя; порівняльна характеристика заохочувальних інститутів України та зарубіжних країн.

Список використаних джерел

1. Богатирьов І. Г. Порівняльне кримінально-виконавче право : навч. посіб. / Богатирьов І. Г., Копотун І. М., Пузирьов М. С. ; за заг. ред. І. Г. Богатирьова. – К. : Інститут кримінально-виконавчої служби, 2013. – 140 с.

2. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України : Указ Президента України від 8 листоп. 2012 р. № 631/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/15127.html>.

Чудик-Білоусова Н. І.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри трудового, земельного та
господарського права Хмельницького
університету управління та права

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОВОДЖЕННЯ З ІНФОРМАЦІЄЮ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ

Право на інформацію встановлено ст. 34 Конституції України, хоча зміст та обсяг права на доступ до інформації не обмежується лише ст. 34 Конституції України [1]. Зокрема, окрім права кожного вільно збирати інформацію (ч. 2 ст. 34), Конституція

закріплює право кожного громадянина знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе (ч. 3 ст. 32), гарантує право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту (ч. 2 ст. 50), право знати свої права і обов'язки (ч. 1 ст. 57), встановлює, що закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Тому виникає необхідність проаналізувати механізм отримання інформації від органів державної пенітенціарної служби.

Основою реалізації передбаченого Конституцією України права особи на доступ до інформації є його деталізація в поточному законодавстві. Досвід окремих країн засвідчив про те, що прийняття спеціальних законів про право на доступ до інформації суттєво поліпшило ситуацію в цій сфері відносин [2, с. 58]. Більшість чинних законів та підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання інформаційних відносин, були прийняті до набрання чинності Конституцією України, а тому навіть із значними змінами та доповненнями були непридатними для задоволення потреб сьогодення [2, с. 57]. Тому із внесенням змін у законодавство здійснення права на доступ до інформації може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя, в разі якщо шкода від оприлюднення такої інформації вагоміша, ніж суспільний інтерес в отриманні цієї інформації.

Отримання інформації від органів пенітенціарної служби не може суперечити основам інформаційної безпеки, яка будується на засадах принципового розподілу всього обсягу юридично значимої інформації на загальнодоступну інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Саме правовий режим інформації з обмеженим доступом покликаний охороняти відомості, вільний обіг яких може порушити права та інтереси держави, суспільства і окремої особи, забезпечити інформаційну незалежність суб'єктів приватного права у відносинах із державою і між собою, узгодити публічну потребу у свободі інформації та право кожного на збереження таємниці.

Розвиток інформаційного законодавства України спричинив змін у класифікації інформації з обмеженим доступом шляхом запровадження нового виду «закритих даних» під назвою «службова інформація» [3]. Суть таких змін полягала у вилученні в держави права повної власності на конфіденційну інформацію із переходом цих даних у новий статус – службової інформації зі збереженням для її носіїв грифу обмеження доступу «для службового користування». Однак посилення регулювання порядку обігу інформації з обмеженим доступом, так і не посприяло закріпленню прозорих критеріїв віднесення інформації до цього виду даних. У попередній редакції Закону України «Про інформацію» інформацію з обмеженим доступом було поділено на конфіденційну й таємну [4]. Наразі інформацію з обмеженим доступом поділено на три групи: таємну, конфіденційну і службову. Зміст конфіденційної інформації не змінився, хоча суб'єктів владних повноважень, зокрема і органи пенітенціарної служби як орган, що здійснюють владні управлінські функції позбавлено права власності на конфіденційну інформацію та наголошено, що відносини, пов'язані з правовим режимом конфіденційної інформації, регулюються законом. Згідно із законодавчими нововведеннями з прийняттям закону органи державної пенітенціарної служби можуть бути розпорядниками конфіденційної інформації та використовувати її лише з метою та у спосіб, визначений законом, та вживати заходів щодо унеможливлення несанкціонованого доступу до неї інших осіб [5, с. 48–49]. Така фактична зміна статусу конфіденційної інформації, що є власністю держави, на службову інформацію підтверджується не тільки спільним грифом обмеження доступу, але й змістом сьогоденніх переліків конфіденційної інформації, що є власністю держави. Згідно ч. 2 ст. 21 Закону України «Про інформацію» конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною

або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Розпорядники інформації, які володіють конфіденційною інформацією, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди – лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ч. 1 ст. 7 Закону України «Про доступ до публічної інформації») [6; 7]. Переліки відомостей, які містять службову інформацію зобов'язані затвердити, органами державної влади. Необхідність проставлення грифа «Для службового користування» визначається на підставі спеціальних затверджених переліку, який затверджений і в органах державної пенітенціарної служби [8; 9].

Органи пенітенціарної служби є володільцями баз персональних даних щодо осіб, які перебувають на службі, працівників та засуджених осіб, тому їх обов'язком є забезпечення належного режиму їх охорони [10]. Тому Державній пенітенціарній службі України як володільцю баз персональних даних, доцільно спеціальним актом врегулювати мету обробки персональних даних, встановити склад персональних даних та процедури їх обробки.

Після ухвалення Закону України «Про пробацію» одним із її видів визнано наглядову пробацію як комплекс наглядових та соціально-виховних заходів щодо визначених законодавством категорій засуджених [11]. Закон дозволив залучати до її проведення на добровільній та безоплатній основі волонтерів пробації — фізичних повнолітніх осіб, уповноважених органом пробації на виконання окремих завдань, пов'язаних із пробацією, але не врегулював механізмів надання волонтерам інформації щодо таких осіб та не зобов'язав їх зберігати у встановленому законом порядку отриману ними службову інформацію та персональні дані про осіб щодо яких здійснюється пробація. Тому вважаємо, що для забезпечення дотримання норм інформаційного законодавства та законодавства про захист персональних даних необхідно розробити типовий договір про провадження волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією, у якому доцільно прописати положення про нерозголошення волонтером інформації, що містить службову інформацію, що перебуває у розпорядженні органів державної пенітенціарної служби та стала йому доступною у зв'язку із здійсненням такої діяльності. Також необхідно закріпити в законодавстві заборону на збирання, зберігання, використання та поширення волонтером даних про судимість та форму притягнення особи до кримінальної відповідальності як вразливих персональних без згоди суб'єкта пробації.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Демкова, М. С. Проблеми доступу до публічної інформації [Текст] / М. С. Демкова // Свобода інформації, прозорість, електронне врядування: погляд громадянського суспільства (аналітичні доповіді, збірка перекладів документів) / за ред. А. В. Пазюка. – К. : Прайвесі Юкрейн, 2004. – С. 57–60.
3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939–VI [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
4. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657–XII [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
5. Касперський, І. П. Зміст службової інформації як нового виду інформації з обмеженим доступом [Текст] / І. П. Касперський // Інформація і право. – 2011. – № 3 (3). – С. 47–52.
6. Інструкція про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 27.11.1998 р. № 1893 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. – URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1893-98-п>.

7. Про затвердження Переліку видів публічної інформації, розпорядником якої є Державна пенітенціарна служба України : наказ Державної виконавчої служби України від 05.05.2013 р. № 281/ОД -13 [Електронний ресурс] Державна пенітенціарна служба України. – URL : <http://kvs.gov.ua/dostup/nakaz.pdf> .

8. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань доступу до інформації : постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 р. № 938 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. – URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/938-2011-п>.

9. Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріалів носіїв, які містять службову інформацію у Державній кримінально-виконавчій службі України від 17.09.2013 № 530/ОД-13 [Електронний ресурс] Державна пенітенціарна служба України. – URL : <http://kvs.gov.ua/Nakaz/Instrukciya%20DSK>.

10. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.

11. Про пробацію : Закон України від 5.02.2015 р. № 160-VIII [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13. – Ст. 93.

Шамрук Н. Б.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу Академії Державної пенітенціарної служби

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ШТРАФНИХ БАЛІВ ЯК АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Порівняльний аналіз показників аварійності в Україні та інших країнах світу показав, що в Україні не вдалося вийти на рівень безпеки дорожнього руху, який відповідає міжнародним аналогам, у нас один з найвищих рівнів ризику загибелі населення. Протягом 2015 року сталося майже 203 тис. дорожньо-транспортних подій, в яких загинуло більше 4,5 тис. осіб і понад 32 тис. отримали травми. Було задокументовано 5 млн. порушень Правил дорожнього руху і водіями, і пішоходами, зареєстровано майже 300 тис. випадків керування транспортом нетверезими водіями, але щодо половини з цих порушень не було застосовано жодного простого заходу реагування.

Одним із шляхів зменшення негативних тенденцій зростання дорожнього травматизму є посилення відповідальності водіїв і посадових осіб за порушення правил, норм і стандартів при забезпеченні безпеки дорожнього руху, як це запроваджено в більшості розвинутих країн. У зв'язку з цим було оновлено вже існуючі акти законодавства, які стосуються відповідальності за порушенням правил безпеки дорожнього руху. Так, з листопада 2015 р. почав діяти новий вид адміністративного стягнення, згідно якого кожному громадянину, який має право керування транспортним засобом, щороку нараховуватиметься 150 балів. У разі вчинення правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксованого в автоматичному режимі, від загальної кількості нарахованих балів вираховуватиметься кількість штрафних балів, передбачених санкцією відповідної статті КУпАП.

Така система накопичення штрафних балів за порушення правил дорожнього руху вже кілька десятиліть існує в багатьох розвинутих країнах світу, у том числі в США, Канаді, Великій Британії, Франції, Італії, Німеччині тощо. Її головна мета – усвідомлення водієм своєї відповідальності за кожне порушення правил, систематичне недотримання

яких матиме більш серйозні наслідки, ніж одноразовий грошовий штраф.

У Німеччині, зокрема, ця система діє ще з 1974 року і досі реформується. В травні 2014 р. максимальну кількість балів зменшено з 18 до 8, штрафні бали нараховуються за простою схемою: за незначні порушення, наприклад, за проїзд із незастебнутим ременем безпеки пункти не знімаються; за адміністративні правопорушення, які становили небезпеку для учасників дорожнього руху, зніматиметься лише один пункт, а за порушення, які прирівнюються до злочину – два або три.

Зменшити кількість отриманих штрафних балів можна тільки відвідавши спеціальні курси. В разі накопичення 8 пунктів, посвідчення водія вилучається на півроку, а повертається лише після проходження медично-психологічного огляду, який включає класичний медичний огляд, а також розмову з психіатром, що коштуватиме не менше 500 євро.

Дуже доцільним, на наш погляд, є наявність у Польщі згідно з законом «Право на дорожній рух» чітко визначеного Міністерством юстиції переліку правопорушень, за які водію нараховуються штрафні бали, та їх розмір за конкретне порушення (від 1 до 10 балів за порушення).

Так, разом з виписуванням квитанції поліцейській Республіки Польща фіксує відомості про порушення та факт правопорушення в службовому блокноті, а після закінченні чергування вносить ці дані до загальнодержавної автоматизованої бази даних. Несплата штрафу у зазначений термін розцінюється як незгода порушника з прийнятим рішенням, в такому випадку поліція направляє матеріали обвинувачення до суду і на судовому засіданні виступає в ролі обвинувача. Аналогічно поліція діє в разі незгоди правопорушника зі скоєним правопорушенням.

У разі перевищення максимально допустимих 24 балів інформація про факт надсилається до відділу дорожньої поліції за місцем проживання правопорушника для вилучення у нього посвідчення водія та направлення та направлення для перездачі теоретичних і практичних іспитів з Правил дорожнього руху.

На превеликий жаль, на сьогоднішній день в нашій країні відсутній загальнодержавний автоматизований банк даних, який би дозволяв здійснювати реєстрацію та облік фактів порушення адміністративного законодавства, а також чіткий механізм контролю за сплатою порушниками штрафів.

У Франції, наприклад, за три бали протягом року забирають права через суд, але у випадку перевищення швидкості на фото повинно обов'язково бути видно обличчя водія. В Ізраїлі штрафні бали анулюються лише через два роки. Якщо протягом цього строку водій набере 22 бали і більше, то вони анулюються лише через 4 роки. Водій, який набрав від 24 до 34 балів, зобов'язаний пройти поглиблений курс водіння і здати іспит заново. Якщо набрав 36 балів і більше – його позбавляють прав на три місяці, після яких він зобов'язаний перездати на права. Цікавим є те, що перевищення швидкості більш ніж на 30 км/год в місті (або на 40 км/год поза містом) обійдеться в 10 штрафних балів і викликом до суду, проте перевищення швидкості навіть на 1 км/год, штраф складатиме 250 шекелів (50 євро), але штрафних балів при цьому не передбачено.

В США система балів працює вже понад 30 років. У поліцейській базі інформація про порушення зберігається 7 років, але враховують лише бали за останні 18 місяців. В базі страховиків дані зберігаються три роки, відповідно чим більше порушень, тим дорожче страховий поліс, для прикладу понад 11 балів – обійдеться в додаткові \$1000 на рік.

Зарубіжний та правовий досвід свідчить, що посилення відповідальності за деякі порушення Правил дорожнього руху сприяє покращанню застосування принципово нових механізмів адміністративно-правових засобів підвищення безпеки дорожнього руху, які вже дали позитивні результати в цих країнах, не завадило б запровадити і у нас в Україні. Головними завданнями при вирішенні цієї проблеми є надання населенню та фахівцям необхідної інформації з питань безпеки дорожнього руху, робота в освітній та соціальній

сферах, проведення широкомасштабних агітаційних (реklamних) компаній, дослідницька робота, аналіз дорожньо-транспортних пригод, адміністративного та іншого впливу на учасників руху тощо.

Список використаних джерел

1. Доненко В. В. Систематизація законодавства України про дорожній рух: її перспективи / В. В. Доненко // Право України. – 2010. – № 3. – С. 42–45.
2. Зайченко В. Засоби підвищення безпеки дорожнього руху // Вісник ДАІ України. – К., 2002. – С. 39.
3. Жулеов В. І. Попередження дорожньо-транспортних пригод. – М. : Юридична літ., 2001. – С. 244.
4. Штрафы за нарушения правил дорожного движения в Европе и в Азии // POSOVESTI. – 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://posovesti.com.ua/News.aspx?newsID=1681>.

Шамрук О. П.,

кандидат психологічних наук, начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки Академії Державної пенітенціарної служби

ОРГАНІЗОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ СПІВРОБІТНИКА ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

Соціально-політичні, економічні, ідеологічні та інші зміни в сучасному суспільстві, безумовно, впливають на особистість. Започатковані урядом нашої країни реформи пенітенціарної системи безпосередньо стосуються кожного співробітника кримінально-виконавчої служби України.

Незважаючи на всі зусилля, яких докладає керівництво держави та служби з метою забезпечення прозорості і плановості реформування служби, співробітники системи перебувають у стані невизначеності. Це цілком природне явище, адже забезпечення особистої безпеки є невід'ємною частиною зростання і розвитку особистості. Даний факт відомий людству і підтверджений в наукових дослідженнях, зокрема досить вдало це зробив у ХХ ст. А. Маслоу [4].

Проводячи психологічний аналіз професійної діяльності співробітника пенітенціарної системи [6], стає зрозуміло, що особистість знаходиться у досить складних психосоціальних умовах, які характеризуються великим фізичним та психоемоційним навантаженням, великою кількістю керівних документів, котрі визначають порядок виконання службових обов'язків тощо. Безумовно, без наявності певного набору достатньо розвинених морально-психологічних якостей співробітник кримінально-виконавчої системи буде переживати багато незручностей, у тому числі й моральних.

Опис професіограми різних спеціальностей співробітників правоохоронних органів є традиційним і зустрічається в багатьох дослідженнях юридичної психології (Г. В. Ложкін, В. П. Васильєв, С. Г. Чуфаровський та інші). Однак наявні наукові розвідки не розкривають питання ціннісно-мотиваційної характеристики співробітника кримінально-виконавчої системи, які лежать в основі детермінації професійної поведінки особистості.

Р.В. Єршова, О.В. Остапєць, С.І. Кудінов та ін. у своїх дослідженнях дійшли висновку про те, що організованість особистості є базовою психологічною якістю, здатною забезпечити успішну діяльність особистості на будь-якому етапі її розвитку.

На сьогоднішній день питання змісту, структури та рівня розвитку особистісної

організованості співробітника пенітенціарної системи розкрито в дисертаційному дослідженні О. П. Шамрука [8].

З метою визначення ефективних шляхів професійного зростання співробітників кримінально-виконавчої системи існує необхідність виокремлення соціально-психологічних властивостей, які носять конструктивний характер. На думку О. В. Хлудової [5], в процесі становлення і розвитку особистості професіонала ключовими процесами виступають соціалізація та ідентифікація. Не можна не погодитись із авторським підходом, який полягає в тому, що в ході саме процесу соціалізації індивіда відбувається засвоєння ним системи цінностей і норм суспільства. Вважаємо за доцільне більшу увагу звернути саме на процес ідентифікації, у ході якого власне і відбувається як переживання й усвідомлення індивідом самототожності, цілісності та неподільності в просторі, а також сталості в часі.

У ході дослідження даної проблеми з метою забезпечення об'єктивності слід говорити про зазначені процеси не як про окремі дефініції, а про їх єдність і розглядати як соціальну ідентичність особистості.

Важливим є і те, що у своєму дослідженні ми не відкидаємо інші процеси формування «Я – концепції» професіонала кримінально-виконавчої системи (емпатія, аттракція, каузальні атрибуції та ін.), а визначаємо такі, що максимально корелюють до основних її структурних складових (уявлення людини про себе саму, афективна оцінка, конкретні дії) свідомості та самосвідомості особистості і безпосередньо впливають на професійний розвиток.

Самосвідомість особистості під впливом соціально-психологічних факторів послідовно проходить через такі рівні (етапи):

- найвищий рівень – рівень самореалізації;
- рівень планування індивідуальної діяльності;
- рівень виконання службових обов'язків.

Головною потребою професіонала-пенітенціарія виступає необхідність самореалізації та самоактуалізації, підтримка і підвищення власного «Я», причому як для себе особисто, так і для своїх колег по роботі.

Для встановлення і підтримки гармонії у відносинах між колективом і внутрішнім світом особистість застосовує різноманітні види психологічного захисту та регуляції, в першу чергу це адаптації та організованість. Оскільки адаптація не виступає предметом нашого дослідження, більш детально зупинимось на такій психологічній властивості, як організованість.

Аналіз літератури з проблем дослідження професійної діяльності та її структури професійно-особистісних рис співробітника кримінально-виконавчої системи показує, що організованість обов'язково входить в перелік професійно важливих властивостей (А. І. Крупнов, Р. В. Єршова, О. Р. Гринь, Ю. В. Дутчак, О. П. Шамрук та інші).

Організованість – це сукупність мотиваційно-смыслових, операційно-динамічних та продуктивно-результативних характеристик, що забезпечують упорядкування, планомірність і своєчасність діяльності з метою досягнення максимальної ефективності [7].

У такому випадку особистість повинна мати власну концептуальну модель для дій в таких умовах. Цією моделлю можуть виступати такі структурні компоненти діяльності: мотив – ціль – планування – обробка вихідних даних – заходи – перевірка результатів – корекція.

Мотивація працівника пенітенціарної системи повинна виступати головним критерієм професійної діяльності та розвитку особистості. Вірно сформована мотивація є внутрішньою спонукою, націленою на досягнення високих результатів у професійній діяльності.

Цілі професійної діяльності працівника пенітенціарної системи повинні бути конкретними та предметно наповненими і направленними на практичну діяльність.

Особливо важливим є компонент планування діяльності співробітника пенітенціарної системи, який полягає у виборі найоптимальніших форм і методів досягнення поставлених цілей.

На етапі обробки вихідних даних особистість повинна адекватно оцінити завдання, які стоять перед нею, умови, в яких вона знаходиться, власний ресурс, спроможність і т.д.

У залежності від результатів оцінки вихідних умов особистість повинна розробити і реалізувати систему заходів, спрямовану на реалізацію мети діяльності. Саме реалізована система заходів і буде виступати пріоритетним інструментом, який матиме прикладний характер і забезпечить максимальний ефект всієї концепції.

Питання перевірки результатів діяльності працівника пенітенціарної системи є досить риторичним, адже оцінка його роботи відбувається постійно, причому реалізується вона на двох рівнях (зовнішньому та внутрішньому).

До зовнішніх показників належать: вчасне та якісне виконання вимог керівних та планувальних документів, реалізація повсякденних завдань, особиста модель взаємин з начальниками, підлеглими та особами, які притягнуті до відповідальності, динаміка просування кар'єрними «сходами» і т.д. Внутрішніми виступають власні психічні стани, які у підсумку задовольняють внутрішні запити особистості або викликають деструктивні вияви у настроях і поведінці.

Корекція поведінки особистості співробітника пенітенціарної системи відбувається в умовах зовнішньої та внутрішньої регуляції. Невиконання посадових обов'язків неминуче тягне за собою відповідну реакцію з боку керівництва і може відобразитися у формі дисциплінарних стягнень, позбавленні премій і т.д. Внутрішня регуляція відбувається на рівні свідомості особистості, через самооцінку. Внутрішнє незадоволення результатами своєї діяльності, за умови правильно сформованого рівня домагань, виступає детермінантою особистого та професійного розвитку.

Таким чином, проведена наукова розвідка заявленої проблематики дозволяє дійти таких висновків.

По-перше, проблема пошуку ефективних шляхів підвищення результативної діяльності співробітників пенітенціарної системи є комплексною і недостатньо дослідженою.

По-друге, представлена нами і науково обґрунтована концептуальна модель розвитку професіоналізму співробітників пенітенціарної системи може бути достатньо ефективною за умови розробки методичного інструментарію у формі тренінгів, семінарів, науково-практичних рекомендацій і т.д.

А високий рівень професіоналізму співробітника пенітенціарної системи слід розглядати як найвищий рівень самоактуалізації та самореалізації особистості.

Список використаних джерел

1. Гринь О. Р. Організованість як фактор підвищення ефективності управлінської діяльності тренера / О. Р. Гринь, Ю. В. Дутчак // Науковий часопис [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2015. – Вип. 9. – С. 35–39.

2. Ершова Р. В. Особенности организованности взрослого человека / Р. В. Ершова // Проблемы развития личности. – Рязань, 2007. – С. 51–54.

3. Крупнов А. И. Психологические проблемы целостного анализа личности и ее базовых свойств / А. И. Крупнов // Психолого-педагогические проблемы формирования личности в учебной деятельности. – М. : РУДН, 1988. – С. 28–39.

4. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу; [перевод. с англ. А. М. Татлыбаевой]. – СПб. : Евразия, 1999. – 478 с.

5. Хлудова О. В. Психологические особенности профессионального роста личности (на примере сотрудников органов внутренних дел). – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2004. – 24 с.

6. Шамрук О. П. Психологічний аналіз нормативно-службової діяльності фахівця пенітенціарної системи / О. П. Шамрук // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПНУ, 2012; т. X. Вип. 23. – С. 738-747.

7. Шамрук О. П. Психологічні особливості формування організованості у майбутніх співробітників державної пенітенціарної служби України : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Шамрук Олег Павлович ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – К., 2015. – 20 с.

8. Шамрук О. П. Психологічні особливості формування організованості у майбутніх співробітників державної пенітенціарної служби України : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / О. П. Шамрук ; наук. кер. Г. В. Ложкін; Ін-т психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – К., 2015. – 185 с.

Шевченко Д. М.,

викладач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права Академії державної пенітенціарної служби

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

Основні засади державної політики щодо охорони, захисту прав неповнолітніх визначає Верховна Рада України шляхом затвердження відповідних загальнодержавних програм.

Проведення державної політики в даній сфері, розробку і здійснення цільових загальнодержавних програм профілактики правопорушень серед неповнолітніх, соціального захисту та поліпшення становища неповнолітніх, підтримки сімей з дітьми, координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади забезпечує Кабінет Міністрів України.

Зважаючи на необхідність у такому особливому захисті прав та свобод дитини міжнародна спільнота прийняла ряд основоположних міжнародних документів. До них зокрема відносяться: Женевській декларації прав дитини 1924 року, «Декларація прав дитини» (1959 р.), Конвенція ООН «Про права дитини» (1989 р.), Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей (1990 р.). Базовим документом, спрямованим на захист дітей, є Конвенція «Про права дитини», прийнята Організацією Об'єднаних Націй. Це найперша у світовій історії глобальна угода щодо прав дитини: 191 країна світу ратифікувала Конвенцію, зобов'язавшись узгодити власне законодавство з її положеннями. Україна приєдналась до неї у 1991 році.

Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини в перший же рік своєї незалежності. В нашій країні не існує спеціального законодавства для неповнолітніх, і їх права виділені окремими статтями Сімейного, Цивільного, Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України, а також регулюються окремими законами, такими як закони «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про попередження насильства в сім'ї». Різні державні інституції покликані відповідати за дотримання прав дитини в Україні. Значних зусиль докладають громадські організації, які плідно працюють щодо захисту прав неповнолітніх, щоб кожна особа почувала себе захищеною правовими нормами.

В Україні для зменшення та запобігання злочинності серед неповнолітніх приділяється особлива увага політиці превентивних заходів які направлені на всіх, без винятку, дітей і підлітків, що сприяє успішній підготовці їх до життя в суспільстві та

інтеграції всіх дітей і молодих людей, особливо через сім'ю, спільноту, осіб аналогічної вікової групи (курсантів, студентів вищих навчальних закладів), школу, професійно-технічну підготовку, працю. Значних зусиль докладають громадські організації, які плідно працюють щодо захисту прав неповнолітніх, щоб кожна особа почувала себе захищеною правовими нормами.

Законодавство нашої держави в повній мірі використовує керівні принципи ООН для попередження злочинності серед неповнолітніх (Ер-Ріядські керівні принципи) (Резолюція ГА ООН 45/112 від 14 грудня 1990 р.) та мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя у відношенні до неповнолітніх (Пекінські правила).

Стаття 4 Пекінських правил містить положення, мотивовані наступним чином: «Мінімальні рамки віку кримінальної відповідальності надзвичайно відмінні в залежності від історичних і культурних особливостей. Використання сучасного підходу полягає у визначенні здатності дитини перенести пов'язані з кримінальною відповідальністю моральні і психологічні аспекти, тобто у визначенні можливості притягнення дитини, в силу індивідуальних особливостей її виховання, до відповідальності за антисуспільну поведінку».

За загальним правилом в Україні кримінальній відповідальності підлягають особи, яким виповнилося шістнадцять років. Особи, що вчинили злочини у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності лише за злочини передбачені ч. 2 ст. 22 ККУ.

Міжнародні та державні інституції занепокоєні поширенням практики ін'єкційного споживання наркотиків, раннім віком вживання спиртних напоїв, тютюнопалінням серед неповнолітніх. Не враховуючи належним чином проблеми сьогодення в суспільстві створюються передумови суттєвого збільшення кількості молоді, які наражаються на ризик вчинення правопорушень і в подальшому контактування із системою кримінального та адміністративного покарання, великою кількістю смертей та хвороб, зумовлених СНІДом.

Одним із головних аргументів щодо зменшення правопорушень серед неповнолітніх є не тільки покарання, а в переважній більшості профілактика, виховні процеси, які дадуть набагато кращі результати для протидії з даним злом.

Безумовно потрібно докладати багато зусиль для виправлення неповнолітніх які вже вчинили правопорушення. Однак необхідно розробляти і впроваджувати заходи до того, як вчинено будь-яке правопорушення.

Викладачі, курсанти та студенти Академії пенітенціарної служби активно беруть участь у профілактиці правопорушень серед учнів загальноосвітніх шкіл, гімназій, учнів професійно-технічних училищ, ліцеїв м. Чернігова, вихованців виховних колоній України. Такі превентивні заходи направлені на правове виховання, попередження протиправної поведінки, негативного ставлення до вживання спиртних напоїв, тютюну, протидії незаконному обігу наркотиків, формування позитивного іміджу Академії та Державної пенітенціарної служби України. Спільно із громадською організацією Центр профілактики «Вибір» впроваджується програма «ВИБІР: профілактика наркоманії, ВІЛ/СНІДу та злочинності серед підлітків.

Пилотні проекти профілактичної програми передбачені:

- для учнів 5 класів;
- для учнів 8 класів;
- для учнів 10 класів;
- для учнів професійно-технічних училищ;
- для вихованців виховних колоній.

Головна мета даних програм:

- роз'яснення прав і обов'язків кожної дитини відповідно до міжнародного та національного законодавства;

- формування потреб та умінь активно захищати в установленому законом порядку свої права та законні інтереси інших осіб;
- попередження протиправної поведінки;
- формування негативного ставлення до вживання спиртних напоїв, тютюну, протидія незаконному обігу наркотиків.

Заступники директорів з виховної роботи, соціальні педагоги загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв, професійно-технічних училищ м. Чернігова, адміністрації виховних колоній дають позитивні відгуки щодо проведення курсантами Академії даної профілактичної роботи з неповнолітніми, вносять пропозиції по продовженню та розширенню такої роботи

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_28/pg_igwlob.htm.
4. Закон України «Про охорону дитинства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
5. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
6. Кримінально-виконавчий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.

Шкута О. О.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри галузевого права юридичного
факультету Херсонського державного
університету

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗБУДОВИ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У ХХІ ст.

Необхідність розроблення ефективної пенітенціарної політики та стратегії діяльності пенітенціарних інституцій визначається тим, що вдосконалення засобів виправлення і ресоціалізації засуджених за сучасних умов обов'язково передбачає поряд із застосуванням апробованих методів пошук нових, нетрадиційних шляхів вирішення проблем, пов'язаних із нейтралізацією, витисненням проявів протиправної поведінки в умовах відбування покарань, відновленням засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства і поверненням його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві. Стає все більш очевидною необхідність розроблення в країні єдиної всеохоплюючої концепції розвитку пенітенціарної системи, а на її основі нової галузі національного права – пенітенціарного [1].

Крім того, політика в широкому контексті цього слова – це загальний напрям, характер діяльності держави, певного класу або політичної партії [2, с. 490]. Узавши за основу визначені в теорії функції держави, можна у зв'язку з цим виділити її зовнішню та внутрішню політики.

Важливе місце у внутрішній політиці держави, як вважає П. Л. Фріс, займає правова політика, складовою якої є політика у сфері боротьби зі злочинністю, яка являє

собою: «вироблену Українською державою генеральну лінію, що визначає стратегію, основні концепції, напрями, цілі і засоби впливу на злочинність шляхом формування кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства, регулювання практики їх застосування, а також розробка й реалізація заходів, спрямованих на попередження злочинів» [3, с. 32]. А системоутворюючим елементом цієї політики, на думку М. І. Бажанова, Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова та інших авторитетних вітчизняних учених-криміналістів, виступає кримінально-правова політика [4, с. 5].

Отже, пенітенціарна політика є похідною і взаємодіє з такими напрямками правової політики держави, як кримінально-правова і кримінологічна, адже первинним об'єктом впливу пенітенціарної системи є, за визначенням Ю. М. Антоняна, особливий статус особи злочинця – особа засудженого [5, с. 31]. У цьому зв'язку необхідно погодитись, що лише політичний та стратегічний підхід дає можливість подолати, з одного боку, надміру догматизацію, а з іншого – вульгарну соціологізацію в дослідженні досить складного негативного соціального феномену, яким є злочинність [6, с. 58].

Головна пенітенціарна ідея цієї політики має філософсько-світоглядну та правову цінність, зорієнтовану на оптимальну ефективність запобігання злочинності за допомогою інституту кримінальної відповідальності.

Виходячи з цього, мета сучасної пенітенціарної політики полягає в тому, щоб:

- захисти права і законні інтереси громадян, юридичних осіб і держави від злочинних посягань;
- забезпечити дотримання законності і справедливості при виконанні кримінальних покарань та пробації;
- створити всі умови для каяття, виправлення та ресоціалізації осіб, які відбувають кримінальні покарання;
- запобігти вчинення повторних злочинів серед засуджених і осіб, звільнених від відбування покарання.

Суб'єктами формування і розвитку пенітенціарної політики є Верховна Рада України (визначення засад внутрішньої політики, прийняття законів, у тому числі кримінальних і кримінально-виконавчих, актів амністії тощо), Президент України (питання помилування засуджених та ін.), Кабінет Міністрів України (прийняття постанов стосовно здійснення внутрішньої політики держави).

Основним суб'єктом єдиної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації є Міністерство юстиції України, котре в цій частині реалізації внутрішньої політики держави є правонаступником Державної пенітенціарної служби України, на підставі постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції» від 18 травня 2016 р. № 343 [7]. Усі інші суб'єкти пенітенціарної політики (суд, прокуратура тощо) лише реалізують її у своїй діяльності відповідно до компетенції.

До факторів, які впливають на реалізацію пенітенціарної політики, слід віднести:

- рівень розвитку демократизму, захисту прав і свобод людини та громадянина;
- рівень культури, громадської думки та правосвідомості громадян, система їх моральних цінностей та ідеалів;
- економічну спроможність держави забезпечити необхідну кількість ресурсів для нормального функціонування органів і установ виконання покарань;
- рівень, географію, структуру та динаміку злочинності у місцях несвободи;
- рівень розвитку законодавства про кримінальну відповідальність та практику його застосування;
- рівень розвитку кримінально-виконавчого законодавства та ступінь його відповідності вимогам міжнародних стандартів поведіння із засудженими;
- рівень розвитку науки пенітенціарного права [8].

У своїй сукупності система цих факторів не тільки обумовлює роль пенітенціарної політики у формуванні пенітенціарного права України, а й коригує залежно від наведених факторів стан функціонування пенітенціарної системи, діяльність її органів і установ.

Список використаних джерел

1. Шкута О. О. Реформування та модернізація кримінально-виконавчої системи України: вимоги сьогодення / О. О. Шкута // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2016. – № 1. – С. 58–61.
2. Великий тлумачний словник української мови / [упоряд. Т. В. Ковальова]. – Х. : Фоліо, 2005. – 767 с.
3. Фріс П. Л. Нарис історії кримінально-виконавчої політики України : моногр. / Фріс П. Л. ; за заг. ред. М. В. Костицького. – К. : Атіка, 2005. – 124 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. / [Бажанов М. І., Баулін Ю. В., Борисов В. І. та ін.] ; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. – Х. : Юрінком Інтер – Право, 2002. – 416 с.
5. Антонян Ю. М. Изучение личности преступника : учеб. пособ. / Антонян Ю. М. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1982. – 80 с.
6. Керимов Д. А. Философские основания политико-правовых исследований / Керимов Д. А. – М. : Мысль, 1986. – 244 с.
7. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 18 трав. 2016 р. № 343 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249066305>.
8. Шкута О. О. Теорія дослідження пенітенціарної системи України крізь призму науки кримінально-виконавчого права / І. Г. Богатирьов, О. О. Шкута // Публічне право. – 2016. – № 2 (22). – С. 191–195.

Шпортюк О. М.,

старший науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ ДПтС України Академії Державної пенітенціарної служби

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В Основному Законі держави Україна проголошена правовою державою. Це зобов'язує до розроблення законодавства на засадах верховенства права, підвищення ефективності роботи органів виконавчої влади та правосуддя з метою забезпечення прав людини, модернізації багатьох аспектів державного управління. Вектор на інтеграцію до Європейського Союзу вимагає приведення національних норм і правил у відповідність до європейських та загальноновизнаних міжнародних стандартів.

У цьому контексті, важливе значення має реформування органів і установ пенітенціарної системи, враховуючи зарубіжний досвід, вдосконалення та підвищення ефективності діяльності пенітенціарних органів та установ, гуманізація кримінально-виконавчого законодавства.

Реформування пенітенціарної системи України здійснювалось в нашій державі фактично впродовж усього її існування, але незважаючи на всі позитивні зміни вона не відповідає вимогам міжнародно-правових актів та зобов'язанням нашої держави перед європейським та світовим співтовариством.

На сьогоднішній день пенітенціарну службу позиціонують як каральну та не здатну

повертати в суспільство нормальних людей, які переступили закон, фактично таку, що не виконує свої функції.

З метою приведення кримінально-виконавчої системи у відповідність до міжнародних стандартів, на сьогодні необхідно здійснити багато перетворень: привести до відповідного рівня умови тримання в установах виконання покарань; забезпечити ефективне функціонування системи пробації; змінити примусову систему залучення засуджених до праці на соціально-доцільну; створити дієву систему ресоціалізації, реінтеграції та соціальної адаптації засуджених з метою відмови останніх від подальшої злочинної діяльності; забезпечити нормальне медичне обслуговування, загальноосвітнє та професійно-технічне навчання засуджених; на належному рівні здійснювати матеріально-технічне забезпечення органів та установ виконання покарань.

Одним із важливих моментів ефективного функціонування пенітенціарної системи та успішної реалізації запропонованих владою реформ є поліпшення роботи з кадровим складом кримінально-виконавчої служби: підвищення рівня професійної підготовки працівників цієї служби, створення зацікавленості працівників служби у підвищені кваліфікації; суттєве підвищення оплати праці працівників органів і установ виконання покарань, забезпечення їх якісним соціальним пакетом та гарантіями; запобігання корупції; підняття престижу професії пенітенціариста; професійний підхід до підбору кандидатів на службу.

Прийняття Верховною Радою України 5 лютого 2015 р. Закону України «Про пробацію» стало реальним кроком на шляху наближення кримінальної юстиції України до міжнародних стандартів щодо застосування кримінально-правових заходів, не пов'язаних з позбавленням волі.

Важливим етапом у модернізації кримінально-виконавчої системи є впровадження ювенальної юстиції. Одним із напрямів запобігання злочинності неповнолітніх є вилучення дітей із неблагополучних сімей, як це практикують у розвинених країнах Європи.

На міжнародному рівні діє багато договорів, конвенцій і правил, покликаних підвищити рівень утримання засуджених та ув'язнених в місцях позбавлення волі. Найбільш відомими є Європейські пенітенціарні правила (1987 р.), прийняті в рамках Ради Європи, членом якої є й Україна. Приведення національного законодавства у відповідність з цими нормами – міжнародне зобов'язання нашої держави.

З метою наближення вітчизняного кримінально-виконавчого законодавства до міжнародних стандартів та підвищення рівня утримання в місцях позбавлення волі, до Верховної Ради України було внесено ряд законопроектів. Реформування української пенітенціарної системи знайшло своє втілення 9 грудня 2015 року, коли народні обранці прийняли ряд змін до кримінально-виконавчого кодексу України, розширивши права ув'язнених та передбачивши зміни умов їх тримання та побуту згідно з європейськими стандартами.

8 жовтня 2016 року набрали законної сили зміни до ряду законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених, а саме: щодо вдосконалення доступу до правосуддя осіб, які утримуються в установах попереднього ув'язнення та виконання покарань; щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених; щодо вдосконалення порядку застосування до засуджених заходів зоохочення і стягнення, щодо гуманізації порядку та умов виконання покарань.

Вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства свідчить про позитивні зміни, однак розробка нового законодавства відбувається постійно, хоч і дуже повільно. А системні проблеми, на жаль, залишаються. Це і значне недофінансування, й дефіцит і плінність кадрів, висока корумпованість і закритість системи, високий рівень порушення прав людини в діяльності кримінально-виконавчої служби, неналежні (а точніше, відсутні) методи в роботі з тими, хто відбуває покарання, непрестижність професії працівника кримінально-виконавчої служби.

Лише реальна взаємодія державних органів, науковців і практиків та громадськості виступає ефективним механізмом формування нової моделі державного управління у сфері реалізації пенітенціарної політики держави, насамперед широкого залучення громадськості до участі у процесі управління в цій сфері, що, у свою чергу, сприятиме розвитку демократії та розбудови громадянського суспільства в Україні головною цінністю якої є в першу чергу людина. Основними умовами, які приведуть до реального реформування кримінально-виконавчої служби України, є системний підхід, орієнтація на перспективу, високий рівень оплати праці й захищеності її працівників, безумовне дотримання прав засуджених і людяного ставлення до них. Саме за таких тенденцій система функціонуватиме й ефективно виконуватиме свої завдання.

Шумейко З. Є.,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри іноземних мов та ділової
української мови Академії Державної
пенітенціарної служби

ПРИНЦИПИ НАРОДНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНЦІВ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ МАТВІЯ НОМИСА

Погляди відомого українського фольклориста, етнографа, педагога, письменника, громадського діяча, мовознавця Матвія Номиса (1823–1901) на освіту та національне виховання визначалися соціально-економічними, політичними і культурно-освітніми умовами життя українців другої половини XIX ст., потребою збереження національної духовної ідентичності, що перебувала під тиском панівних антиукраїнських режимів.

Джерелами до вивчення педагогічних ідей персоналії є його літературні твори, етнографічні нариси, теоретико-педагогічні праці, збірка паремійного матеріалу.

Найбільш відомими художніми творами Матвія Номиса є «Уривки з автобіографії Василя Петровича Білокопитенка», оповідання «Дід Мина і баба Миниха», «Тітка Настя» [4]. Усі вони були написані в петербурзький період життя письменника (1855-1869 рр.). Педагогічна цінність художніх творів персоналії визначається насамперед їхньою практичною користю: вони друкувалися у виданнях для навчання читання дорослого населення, що свідчить про зрозумілість і доступність зазначених текстів для читачів, простоту й чистоту мови.

Оповідання мають етнографічний характер і автобіографічну основу, що пов'язано з утвердженням в літературі принципів романтизму й реалізму. Дослідження художніх творів Матвія Номиса дало змогу схарактеризувати процес формування світогляду митця, педагогічних поглядів і громадянської позиції.

В етнографічних картинах Матвій Номис досліджує окремі аспекти народної моралі, особливості виховання молодого покоління на основі звичаїв і традицій. Етнографічно-художні твори письменника мають морально-дидактичний характер, оскільки його герої є прикладом праведників, які живуть відповідно до норм християнської моралі і традиційного народного укладу.

На основі літературних творів Матвія Номиса ми сформулювали педагогічну концепцію митця, основу якої склали такі принципи: принцип поваги до особистості дитини; принцип врахування вроджених якостей і здібностей учня, вікових особливостей розвитку організму і психіки дитини; принцип поваги до права людини здійснювати власний життєвий і професійний вибір.

Аналіз оповідань і картин Матвія Номиса дав підстави для висновку, що письменник обґрунтував основні засади родинного виховання в контексті української етнопедагогіки: родина як первинний осередок виховання дитини; виняткове значення

матері у вихованні дитини, особливо в ранньому віці; готовність і підготовку батьків до виховання дітей; органічний зв'язок між батьками і дітьми, авторитет батьків у родині; плекання в дітей почуття поваги до родинного дому; виховання молодого покоління на історії, звичаях, традиціях і фольклорі свого народу.

Збірка «Українські прислів'я, приказки і таке інше» [5], упорядкована Матвієм Номисом, є зводом українського паремійного матеріалу, підсумком збиральницької і дослідницької роботи, зробленої на середину ХІХ ст. До збірки увійшло близько 15000 паремій і 505 загадок. Паремійний матеріал, за свідченням М. Пазяка, упорядник розподілив за двадцятьма розділами: вірування; природа, пори року; історичне минуле; сила і воля людини; соціальні відносини, доля, лихо; моральні вади; людська вдача; скупість і щедрість; розум, дурацтво; правда, брехня; «багато»-«трохи»; здоров'я, хвороби, смерть; кохання, одруження; сусіди, куми; «своє»-«чуже»; господарська діяльність; лінощі; зовнішній вигляд; побажання, спів, танці [3].

Паремії є узагальненою пам'яттю народу, висновками з життєвого досвіду, дають змогу сформулювати погляди на етику, мораль, релігію, історичні й політичні події [2]. Основна їх функція полягає в рекомендації, застереженні, схваленні або засудженні відповідних дій людини. Аналіз паремій зі збірки Матвія Номиса дає змогу схарактеризувати особливості народного світогляду, виробити концепцію народної моралі, схарактеризувати духовну культуру українського народу.

У зазначеній збірці паремійного матеріалу упорядник розробляв власну концепцію народної етики й моралі на основі принципів етнопедagogіки: приприродовідповідності, культуровідповідності, народності виховання, виховання в праці, єдності навчання і виховання, зв'язку з життям рідного народу, гуманізму, активності й ініціативності виховання, орієнтації на загальнолюдські моральні цінності [1].

Провідним серед вищезазначених принципів педагогічної концепції Матвія Номиса є природовідповідність виховання, суть якого полягає в необхідності здійснювати виховний процес відповідно до внутрішньої природи дитини і спрямовувати його на розвиток усіх закладених у ній духовних і фізичних сил.

Основними засобами виховання Матвій Номис вважав рідну мову, усну народну творчість, національну міфологію і символіку, народне мистецтво, традиції, звичаї, обряди, ігри, усі жанри фольклору, працю, природу, побут, громадську думку, суспільний досвід, книги, мистецтво.

На думку Матвія Номиса, принципи, ідеї і засоби народної педагогіки мають бути основою для розвитку національної системи освіти і виховання. Усі вищезазначені факти дають підстави для висновку стосовно необхідності подальшого дослідження й актуалізації педагогічної спадщини Матвія Номиса в умовах сьогодення.

Список використаних джерел

1. Болбас В. С. Принципы нравственного воспитания в народной педагогике беларусов / В. С. Болбас // Педагогика. – 2009. – № 10. – С. 89–95.
2. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість : підручник / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. – К. : Знання-Прес, 2002. – 591 с.
3. Пазяк М. Номис і збірка «Українські приказки, прислів'я і таке інше» / М. Пазяк // Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклад М. Номис / Упорядк., прим. та вступна ст. М. М. Пазяка. – К. : Либідь, 2004. – С. 5–25.
4. Симонов М. Т. (Номис). Рассказы / М. Т. Симонов. – К. : Издание «Кіевской старины», 1900. – С. 3 +XV+244.
5. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Збірники Опанаса Марковича і других. Впорядкував і видав Матвій Номис. – К. : Либідь, 1993. – 765 с.

Шумна Л. П.,

доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права Академії Державної пенітенціарної служби

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Правовий статус науково-педагогічних працівників визначено в деяких нормативно-правових актах на національному рівні з певними протиріччями:

– вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) в університеті, академії, інституті професійно провадить педагогічну та наукову або науково-педагогічну діяльність (ст. 1 ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність», 2015 р.);

– це особи, які за основним місцем роботи у вищих навчальних закладах провадять навчальну, методичну, наукову та організаційну діяльність (ст. 53 ЗУ «Про вищу освіту, 2014 р.).

– згадується тільки як учасник навчально-виховного процесу, який має права, обов'язки та певні гарантії соціального захисту (ст. 50, 55-57 ЗУ «Про освіту, 1991 р.).

Правовий статус науково-педагогічних працівників – це сукупність їх права, свобод та обов'язків. Він визначається особливостями змісту професії, а також специфікою правового регулювання суспільних відносин у системі освіти, нажаль, з прийняттям останніх реформаторських освітніх законів не знайшов однозначного підходу в його тлумаченні.

Світові тенденції глобалізації освіти ставлять нові вимоги до науково-педагогічних працівників, які зафіксовані у багатьох міжнародно-правових актах, зокрема:

1. Велика Хартія Європейських Університетів (Болонья, 18.09.1988 р.);
2. Лімській декларації «Про академічну свободу і автономію вищих навчальних закладів» (м. Ліма, 10.09.1988 р.);
3. Рекомендаціях МОП та ЮНЕСКО «Про статус викладацьких кадрів вищих навчальних закладів» (Париж, 21.10.1997 р.);
4. Рекомендаціях ЮНЕСКО «Про статус наукових працівників» (Париж, 20.11.1974 р.);
5. Комюніке Всесвітньої конференції з вищої освіти «Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку» від 08.07.2009 р. (ЮНЕСКО, Париж, 5-8 липня 2009 р.) та інших документах.

Одним із важливих міжнародних актів є Рекомендаціях МОП та ЮНЕСКО «Про статус викладацьких кадрів вищих навчальних закладів» (Париж, 21.10.1997 р. в якому вперше акцентовано, що викладацькі кадри мають докладати зусиль для того, щоб в суспільстві дотримувалися культурних, економічних, соціальних, цивільних і політичних прав усіх громадян. Це означає, що слід підвищувати роль ВНЗ у суспільстві. Особливу увагу в Рекомендації приділено безстроковим контрактам як однієї з основних процесуальних гарантій академічної свободи та захисту від безпідставних рішень щодо звільнення науково-педагогічних працівників (п. 45), (н-д: у Кодексі освіти Франції передбачено обмежений строк викладання лише для запрошених викладачів). Зокрема, у Рекомендаціях «Про статус наукових працівників» (Париж, 20.11.1974 р.) вказано, що науковцям має бути забезпечений справедливий статус, з притаманним їм рівнем відповідальності перед суспільством, державою, міжнародними ідеалами за виконувану роботу.

Як багато залежить у житті людини від викладача-наставника, одночасно, як багато

залежить у житті самих освітян від уваги і турботи з боку держави! Саме за таким принципом проаналізуємо стан та перспективи вдосконалення соціального захисту науково-педагогічних працівників в умовах реформування вищої освіти в Україні.

Аналізуючи статистичні дані за останнє десятиріччя, нажаль, прослідковується тенденція зменшення кількості науково-педагогічних працівників в Україні на 31 411 особу, однією з основних причин якого є відтік наукових кадрів з країни:

КІЛЬКІСТЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ (наукова та інноваційна діяльність України статистичний збірник, 2016 р.)				
	2005	2010	2014	2015
Загалом в Україні	85246	73413	58695	53835
	За 5 р. зменшилося на – 11 833		За 10 р. зменшилося на – 31 411	
Чернігівська обл.	471	371	278	248
ЖІНКИ-НАУКОВЦІ СТАНОВЛЯТЬ (46,3%)				

Цікаво прослідкувати статистичні дані по розподілу науково-педагогічних працівників за віком, де слід відмітити пропорційне співвідношення науковців працездатного та непрацездатного віку майже 3 : 1, позитивним є той факт, загалом в Україні в віковій категорії 30-34 кількість молодих кадрів є найбільшою: 6430 особи, проте в Чернігівській обл. домінуючою є вікова категорія 50-54, в якій 45 осіб.

РОЗПОДІЛ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗА ВІКОМ (наукова та інноваційна діяльність України статистичний збірник, 2016 р.)												
	до 24 років вкл.	25-29 років	30-34 років	35-39 років	40-44 років	45-49 років	50-54 років	55-59 років	60-64 років	65-69 років	70 р. та більше	
Загалом в Україні	1605	5972	<u>6430</u>	5766	4598	4093	5310	5847	5293	4547	4374	
	ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ – 39 621								НЕПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ – 14 214			
Чернігівська обл.	4	34	21	27	23	21	<u>45</u>	26	31	9	7	

Соціальний захист науково-педагогічних працівників як мотиваційний чинник персоналу в якості однієї із центральних складових включає наступні основні заходи, зокрема: гідну оплату праці; комфортні умови праці; право на відпочинок; пенсійне забезпечення; інші соціально-побутові заходи.

Оплата праці (новації): держава гарантує ставки (оклади) науково-педагогічним працівникам з розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижче подвійної середньої зарплати в промисловості в цілому по Україні (набирає чинності із 1 січня 2020 року шляхом збільшення із 1 січня 2017 р., ст.36 ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність», 2015 р.); Станом на серпень 2016 р.: 5972 x 2 = 11 944 грн.

Варто зазначити, що такі «новації» тривалий час містила ст. 57.1 прийнятого в 1991 р. Закону про освіту, за яким «Держава забезпечує ... встановлення середніх

посадових окладів (ставок заробітної плати) науково-педагогічним працівникам вищих навчальних закладів третього та четвертого рівнів акредитації на рівні подвійної середньої заробітної плати працівників промисловості; встановлення середніх посадових окладів (ставок заробітної плати) педагогічним працівникам вищих навчальних закладів першого та другого рівнів акредитації та інших навчальних закладів на рівні не нижчому від середньої заробітної плати працівників промисловості». Жодного року ця вимога не виконувалася через відсутність у державному бюджеті потрібних грошей. У 2007 р. вона була виключена із Закону, але наступного року Конституційний суд України визнав це рішення неконституційним. Втім, і після цього в офіційному тексті Закону відповідні вимоги поновлені не були, а заробітна плата освітян залишається набагато нижчою за вказані норми [1].

Зокрема, схвальною є пропозиція, В. Огнев'юк: «Посадовий оклад методиста вищого навчального закладу є базовим для визначення розмірів посадових окладів науково-педагогічних працівників. Його розмір становить чотири мінімальні заробітні плати. Кожна наступна посада науково-педагогічних працівників у вищому навчальному закладі (університет, академія, інститут) передбачає підвищення посадового окладу на 25% від попередньої» [2].

До інших обов'язкових видів щомісячних надбавок та одноразових щорічних виплат належать:

1) виплата щомісячних надбавок за науковий ступінь (15%, 25%) та вчене звання (25%, 33%);

2) за вислугу років щомісячно: понад 3 роки – 10 відсотків, понад 10 років – 20 відсотків, понад 20 років – 30 відсотків;

3) надання щорічної грошової винагороди в розмірі посадового окладу (ставки) за сумлінну працю;

4) виплата допомоги на оздоровлення у розмірі місячного посадового окладу (ставки) при наданні щорічної відпустки (ст. 57 ЗУ «Про освіту, 1991 р.).

Захист трудових прав: новації щодо гнучкого режиму робочого часу для науково-педагогічних працівників, відповідно до якого встановлюється режим праці із саморегулюванням часу початку, закінчення і тривалості робочого часу впродовж робочого дня (ст. 6 ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність», 2015 р.); слід зазначити, що робочий час науково-педагогічних працівників становить 36 годин на тиждень (скорочена тривалість) (ст. 56 ЗУ «Про вищу освіту, 2014 р.; ст. 51 КЗпП). Щорічні відпустки надаються до 56 к.д. (ст. 6 ЗУ «Про відпустки», 1996).

Пенсійне забезпечення (новації): пенсії призначається після досягнення чоловіками 62 років за наявності науково-педагогічного стажу 20 років та 35 років страхового стажу; жінкам з поступовим збільшенням до 60 років, за наявності стажу науково-педагогічного стажу 15 років та 30 років страхового стажу.

Пенсії призначаються в розмірі 60 % суми заробітної плати на посадах наукового (науково-педагогічного) працівника (ст. 37 ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність», 2015 р.).

Держава створює умови для мотивації молодих учених, зокрема:

1) створення системи державних молодіжних стипендій, премій і грантів;

2) фінансування стажування в провідних наукових установах, у т.ч. за кордоном;

3) фінансування наукових відряджень, у т.ч. закордонних, для участі в наукових заходах.

4) створення умов для забезпечення молодих вчених житлом шляхом пріоритетного пільгового молодіжного кредитування на будівництво (реконструкцію) і придбання житла, першочергового надання службового житла.

Новий закон «Про освіту» та зміни для вищої школи:

1) право на академічну свободу, вільний вибір форм та методів навчання, що відповідають освітній програмі;

2) передбачено поняття «академічної доброчесності», за порушення принципів якої науково-педагогічні працівники притягуватимуться до дисциплінарної відповідальності;

3) з метою забезпечення належних умов для реалізації права на освіту в системі освіти, буде впроваджено Інститут освітнього омбудсмена. Законопроект прийнято в першому читанні 06.10.2016 р.

Таким чином, доходимо таких висновків:

1) мотивація науково-педагогічних працівників та визначення сучасних підходів до їх заохочення відіграє важливу роль в подальшому розвитку та якості навчання у вищій освіті;

2) високо мотивовані науково-педагогічні працівники мають можливість створювати національну та міжнародну репутацію навчального закладу в відповідних професійних колах, що має суттєвий вплив на можливості вузів залучити кращих студентів, наукові фонди та гранти;

3) необхідність зміцнення кадрового потенціалу науки, оскільки відтік наукових кадрів загрожує економічному, соціально-інтелектуальному та культурному розвитку нашої держави, конкурентоспроможності її на світовій арені;

4) інтеграція у світову науку шляхом підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників за кордоном;

5) підвищення соціально-побутового забезпечення науково-педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Огнев'юк В. Окремі положення, що можуть ввійти до концепції закону України «Про освіту». <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/375-okremi-polozhennya-shcho-mozhut-vvijti-do-kontseptsiyi-zakonu-ukrajini-pro-osvitu>.

2. Бахрушин В. Закон про освіту: деякі передумови. <http://education-ua.org/ru/draft-regulations/382-zakon-pro-osvitu-deyaki-peredumovi>.

Юнацький О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри приватної охоронної діяльності Запорізького національного технічного університету

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОЗНАК ІНСЦЕНУВАННЯ ЗЛОЧИНУ

Відомо, що спосіб вчинення злочину є важливим джерелом відомостей про якісну характеристику злочинної поведінки, що допомагає слідчому правильно визначити суть події на місці події та виявити подальші напрямки пошуку злочинця. Це підтверджується і одним з відомих принципів методики розслідування – «від способу вчинення злочину до способу його розкриття». Саме тому, інформація про спосіб вчинення злочину – досить істотний елемент в розслідуванні злочинів.

Як правило, спосіб вчинення злочину характеризує зовнішню сторону злочинного акту вольового. В той же час, виявлення цієї інформації дозволяє встановити причинно-наслідковий зв'язок з мотивом, яким керувався суб'єкт злочину.

Крім того, у способі вчинення злочину проявляються характер і здібності злочинця, його навички та звички, уява, винахідливість. Не менш важливого значення має поінформованість злочинця про значення для розслідування тих чи інших речових доказів, про «типові сліди» відповідного виду злочину. Наприклад, намагаючись приховати злочин, одні злочинці втрачають почуття міри, інші – здатні до складних, делікатних, багатоступінчастих комбінацій. В останньому випадку, цікавою може бути

ситуація, яка пов'язана з інсценуванням суб'єкта злочину своїх дій.

Зазначимо, що основною метою інсценування є спроба її суб'єкта ввести в оману, дезінформувати правоохоронні органи та інших осіб щодо дійсної картини вчиненого злочину. Таким чином злочинець намагається нав'язати зазначеним особам хибне уявлення про подію, що призведе до висунення спричинених інсценуванням неправильних версій.

Дії злочинця під час інсценування можуть бути направлені для маскуванню як злочинної події в цілому, або окремих обставин вчиненого злочину, так і самого суб'єкта злочину, що дозволить йому створити необхідне для себе алібі.

Але слід мати на увазі те, що інсценувальник, в переважній більшості випадків, не до кінця може уявляти як і в якій послідовності діє справжній злодій. Для нього такий процес проходить у незвичній обстановці, обтяжується усвідомленням майбутньої злочинної події, а також травмує його психіку. Це пов'язане з аномальним характером діяльності (дій), що виключає певну емоційну напругу.

Саме велике психологічне напруження та наявність інших об'єктивних факторів, що створюють певні непередбачувані перешкоди можуть порушити навіть добре продуману логіку приховування та створити можливість промахів для злочинця, з одного боку, та отримання важливої інформації для слідчого – з іншого. У цьому парадокс приховування і виявлення прихованого [1, с. 11].

Як бачимо, психологічний аспект інсценування є досить складним та багатограним. Він залежить не лише від внутрішніх компонентів особи та її злочинних дій, які вона намагається приховати за допомогою інсценування, але й від зовнішніх факторів, в яких ці дії відображаються.

Розкриваючи психологічний аспект інсценування, слід зазначити, що в його основі лежить рефлексивне мислення, яке спрямовано на здійснення рефлексивного управління слідчим з метою ввести його в оману щодо фактично вчиненої події та її окремих елементів, і таким чином приховати злочин та участь злочинця в його вчиненні. При цьому поведінка злочинця має складати комплекс дій, що пов'язаних із приховуванням, оскільки лише у сукупності певних факторів (інсценованої події) примушує повірити у таку подію, переконує у її дійсному існуванні [2, с. 5, 12; 3, с. 97; 4, с. 109].

Тому, інсценування події злочину з інформаційної точки зору можна представити як відображення двох ідеальних (уявних) моделей, а саме: вчиненого злочину та імітованого діяння. Модель злочинного діяння з цієї позиції включає виконані дії та їх сліди, що відобразилися чи могли відобразитися зовні. З урахуванням цього, для створення моделі імітованої події, злочинець приймає заходи щодо попередження виникнення слідів, їх подальшого знищення або вигідної зміни слідів, що утворилися [5, с. 37–38; 6, с. 273].

Слід зазначити, що побудова схеми інсценування потребує вирішення багатьох логічних завдань, спрямованих на таку повну або часткову імітацію моделі, яка б замінювала справжню подію, створювала видимість незлочинної події, або вчиненої за необережності. Так, інсценування відрізняється від інших способів приховування злочинів особливою складністю побудови ідеальної (уявної) моделі, що є основою для подальших дій, спрямованих на її здійснення. Складність тут полягає в ланцюзі логічно взаємопов'язаних міркувань, що стосуються способів інсценування та рефлексивного мислення, спроб відтворення можливої розумової діяльності слідчого та інших осіб. При цьому злочинець обирає такі варіанти інсценування й супутньої йому поведінки, які б найбільш переконували осіб у тій версії, що була сформульована злочинцем і здійснена як найбільш оптимальна та вражаюча [7, с. 121].

Під час інсценування мислення злочинця та його дії, як правило, спрямовані на демонстративне посилення відмінностей між тим, що відбулося насправді, і тим, що він намагається інсценувати. У таких випадках завжди має місце подібність цих подій – розкрадання фальсифікують під крадіжку зі зломом, убивство – під самогубство [8, с. 23].

Ще однією особливістю інсценування є той факт, що дії з приховування злочину,

як правило, вчинюються в умовах дефіциту часу, у результаті чого такі дії можуть характеризуватися неповнотою, хаотичністю, спонтанністю тощо. Але відомі випадки, коли рефлексивність мислення злочинців піднімається і до високого рівня – до рефлексії другого ступеня, коли злочинці вчинюють «інсценування інсценування». При цьому, вони, враховуючи рефлексивність слідчого, навмисно планують активізацію його мислення навколо легко виявленого інсценування, що створюється з метою відведення слідчого з правильного шляху [9, с. 232, 235].

Отже, психологічний аспект інсценування відіграє важливу роль у розслідуванні таких злочинів. Це пов'язано з тим, що після вчинення злочину психічний стан особи не дає їй знаходитись у спокійному стані, тим самим спонукає її до приховування злочину. Якщо не брати до уваги спонтанне інсценування, то слід відмітити, що підготовка до таких дій передбачає належне обміркування та створення моделі інсценованої події. Усе це досягається завдяки суб'єктивному мисленнєвому процесу, що залежить від досвіду та можливості відтворити певний вид інсценування.

Щоб уникнути помилок при формуванні та дослідженні версій у розслідуванні злочинів, пов'язаних з інсценуванням, слідчому необхідно, перш за все, враховувати психологічні особливості інсценування, вивчати кожного учасника події з психологічної точки зору, припускати усі можливі варіанти відхилень від обстановки, що «пропонується», спробувати зробити заміщення об'єктів обстановки, таким чином, щоб при вивченні моделі інсценованої події з'явилася нова інформація про цей об'єкт.

Крім того, правильній та адекватній оцінці в цій ситуації сприятимуть: а) необхідні теоретичні знання слідчого (знання відповідних криміналістичних характеристик розслідування, типова слідова картина злочину та інсценувань); б) його професійний досвід проведення слідчих (розшукових) дій, в ході яких слідчий має оперувати інформацією про конкретну подію [10, с. 95, 120].

Список використаних джерел

1. Коновалова В. О. Вбивство: мистецтво розслідування : монографія / В. О. Коновалова. – Х. : Факт, 2001. – 311 с.
2. Овечкин В. А. Общие положения методики расследования преступлений, скрытых инсценировками : автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. юр. наук. : специальность 12.00.09 – «Криминалистика» / Валерий Анатольевич Овечкин. – Х., 1975. – 17 с.
3. Панов Н. Рефлексивное управление при допросе / Н. Панов, В. Шепитько // Юридический вестник. – 1999. – № 4. – С. 96–98.
4. Ратинов А. Р. Теория рефлексивных игр в приложении к следственной практике / А. Р. Ратинов // Правовая кибернетика. – М. : Юрид. лит., 1970. – 234 с.
5. Карагодин В. Н. Преодоление противодействия предварительному расследованию / В. Н. Карагодин. – Свердловск: изд-во Уральского государственного университета, 1992. – 176 с.
6. Еникеев М. И. Основы общей и юридической психологии : учебник для вузов / М. И. Еникеев. – М. : Юристъ, 1996. – 631 с.
7. Семенов В. В. Розслідування злочинів: проблеми інсценування / В. В. Семенов // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2011. – Вип. 11. – С. 120–126.
8. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : наук.-практ. посібник / за ред. Н. І. Клименко. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 216 с.
9. Антонян Ю. М. Психология преступника и расследования преступлений / Ю. М. Антонян, М. И. Еникеев, В. Е. Эминов. – М., 1996. – 318 с.
10. Лукашевич В. Г. Моделирование у криміналістиці та пізнавальній діяльності слідчого : монографія / В. Г. Лукашевич, О. В. Юнацький. – К. : КНТ, 2008. – 184 с.

Якименко Л. Г.,

здобувач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

науковий керівник:

Шаблистий В. В.,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПРОНИКНЕННЮ ЗАБОРОНЕНИХ ПРЕДМЕТІВ ДО УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Процес формування правової держави, що триває в Україні в даний час, передбачає чітке правове регулювання різних сторін життя і суспільства, а також напрямів діяльності державних органів, громадських та інших недержавних формувань. Одним з основних завдань даного процесу є вироблення нових демократичних підходів до вирішення питань боротьби зі злочинністю, дотримання законності, приведення правових норм у відповідність із загальноновизнаними актами з прав людини та сучасними політичними й соціально-економічними реаліями. Не в останню чергу це залежить від процесу виконання вже призначення покарання за вчинений злочин.

Для оптимізації діяльності органів системи юстиції Кабінет Міністрів України 18 травня 2016 року ліквідував 24 територіальні органи управління ДПтС України. Одночасно утворено 6 міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України. Рішення дасть змогу оптимізувати структуру кримінально-виконавчої системи, спростити управління її підрозділами та зробити її більш гнучкою, оперативною, дієвою, впровадити нові підходи до заохочення її персоналу і запровадити ефективне управління підприємствами установ виконання покарань. Крім того, прийняття акта сприятиме реалізації заходів, спрямованих на покращення умов відбування покарань та тримання під вартою засуджених та осіб, узятих під варту та раціональному використанню бюджетних коштів [1].

Разом з тим, проведене дослідження запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань (далі – УВП), показало певні недоліки у правовому забезпеченні такої діяльності.

Так, відповідно до ст. 104 Кримінально-виконавчого кодексу (далі – КВК) України [2] «Оперативно-розшукова діяльність в колоніях», у колоніях здійснюється оперативно-розшукова діяльність, основним завданням якої є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп з метою:

- забезпечення безпеки засуджених, персоналу колоній та інших осіб;
- попередження і виявлення злочинів, учинених у колоніях, а також порушень встановленого порядку відбування покарання;
- вивчення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень;
- надання правоохоронним органам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність або кримінальне провадження, допомоги в розкритті, припиненні та попередженні злочинів.

Проте зазначений нормативно-правовий акт містить певні прогалини. Законодавець, конструюючи ст. 104 КВК України, допустив одну суттєву помилку. Обравши таку назву статті, як «Оперативно-розшукова діяльність в колоніях», законодавець усунув з простору правового регулювання низку об'єктів оперативного обслуговування. Наприклад, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну

політику у сфері виконання кримінальних покарань (ДПтС України), слідчі ізолятори, територіальні органи ДПтС України, кримінально-виконавчі інспекції, арештні дома, виправні центри.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне внести зміни до ст. 104 КВК України і викласти її в такій редакції:

«Оперативно-розшукова діяльність в органах і установах виконання покарань, слідчих ізоляторах

1. Відповідно до закону в органах і установах виконання покарань, слідчих ізоляторах здійснюється оперативно-розшукова діяльність, основним завданням якої є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп з метою:

забезпечення безпеки засуджених, персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України та інших осіб;

попередження і виявлення злочинів, учинених в органах і установах виконання покарань, слідчих ізоляторах, а також порушень встановленого порядку відбування покарання;

вивчення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень;

надання правоохоронним органам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність або кримінальне провадження, допомоги в розкритті, припиненні та попередженні злочинів.

2. Оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів».

Адже ст. 11 КВК України дає вичерпний перелік органів і установ виконання покарань.

На закінчення слід зазначити, що внесені нами пропозиції щодо зміни редакції ст. 104 КВК України допоможуть якнайповніше відобразити коло суб'єктів здійснення оперативно-розшукової діяльності у сфері кримінально-виконавчих правовідносин. У результаті слід очікувати зменшення можливості проникнення в місця позбавлення волі заборонених предметів, вчинення злочинів і порушень режиму тримання. Також слід здійснювати належний профілактичний вплив на громадян, які мають намір передати прихованим способом такі предмети в місця позбавлення волі.

Список використаних джерел

1. Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 348 // Урядовий кур'єр від 04.06.2016. – № 105.

2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 лип. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4. – Ст. 21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.

Яковець І. С.,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу дослідження проблем кримінального та кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

ВПЛИВ ОКРЕМИХ ФІЗІОЛОГІЧНИХ ОЗНАК ЖІНОК НА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

Останнім часом, враховуючи законодавчі ініціативи щодо скасування найсуворішого покарання у виді довічного позбавлення волі для жінок, доволі часто почали з'являтися висловлювання про недоцільність такого підходу, оскільки він нібито порушує принцип гендерної рівності в суспільстві. Не вдаючись у детальний розгляд усіх існуючих відмінностей чоловіка та жінки, зупинимось лише на одній ознаці, що їх вирізняє та має характер малодослідженої медичної проблеми – на передменструальному синдромі (далі – ПМС) та його впливі на поведінку жінки.

Циклічні симптоми, пов'язані із менструальним циклом, були відомі давно. Ще в 1931 р. Відомий американський психіатр А.Франк вперше звернув увагу на зв'язок виражених емоційних і психічних змін у жінок з 2-ї фазою менструального циклу, високу частоту конфліктних ситуацій, створюваних в цей час жінками в родині, на роботі. Протягом тривалого часу проблема ПМС не викликала зацікавленості дослідників, тому до 60-х років двадцятого століття інформація стосовно етіології, патогенезу, методів діагностики та лікування зазвичай була суперечливою та неповною [1]. "Піонером" у відкритті ПМС вважається практикуюча лікарка К. Далтон, яка у 1953 р. увела у обіг термін "ПМС" на підставі виявлених нею порушень у багатьох жінок. За великим рахунком, визначення ПМС, надане К. Далтон зводилось до формули: "рецидив симптомів у передменструальний період з повною відсутністю симптомів у післяменструальний період", при цьому вченою було виділено більше, ніж 150 різних симптомів цього стану [2]. При цьому на стан жінки впливає як один або декілька симптомів, так і їх сукупність. Психічний стан жінок під впливом ПМС описується нею як такий, що вийшов з-під контролю, та, з юридичної точки зору, потенційно вказує на відсутність вини як суб'єктивної ознаки злочину. К. Далтон також виокремила тенденції, що виявились схожими в усіх випадках вчинення злочину у період ПМС: а) вони мають тенденцію до повторення на циклічній основі; б) злочин вчинено одноособово; в) злочин є, переважно, спонтанним, таким, що не готувався; г) немає жодного очевидного мотиву; д) злочинниця, як правило, не намагається втекти [3].

Однак для суттєвого впливу на кримінальне судочинство цієї заяви виявилось замало, тому зазначене питання доволі довго не піднімалось. Влітку 1994 р. Американська психіатрична асоціація оновила Діагностичне та статистичне керівництво, визначивши в ньому ПМС як депресивний розлад [4]. Цей факт викликав жорстку критику феміністок та активістів різноманітних жіночих рухів через побоювання негативної оцінки місця і поведінки жінки в цілому, впливу на їх цивільні та громадянські права, можливої дискримінації на робочому місці, в родині та спільноті. Однак для юридичної сфери наведена подія мала позитивні наслідки, створивши міцне підґрунтя для використання ПМС як обставини, що впливає на відповідальність та покарання у кримінальному процесі, через визнання його різновидом психічного розладу.

Нині у Європі, Канаді та США ПМС визнається (за певних умов) за підставу звільнення від кримінальної відповідальності, у Сполученому Королівстві – за обставину,

що її пом'якшує. Першими випадками такого підходу до ПМС у названих країнах стали прецеденті справи початку 1980-1990 р.р. Зокрема, у Сполученому Королівстві в 1980 р. дії С. Кредок, яка вбила ножем колегу по роботі (буфетницю), були перекваліфіковані з навмисного на ненавмисне вбивство і вона була звільнена з іспитовим строком, оскільки адвокат довів наявність в неї ПМС. На момент вчинення злочину С. Кредок мала понад 30 судимостей, переважно, за спричинення шкоди та нанесення побоїв, намагалась вчинити самогубство декілька разів. При аналізі щоденників С. Кредок адвокат виявив, що усі ці події відбувалися приблизно в один і той же період менструального циклу [5]. Саме на цій підставі їй було призначене лікування стабілізуючим препаратом.

У іншому випадку британська судова система знизилася термін покарання, діагностувавши у обвинуваченої К. Інгліш, яка умисно вбила свого бой-френда, тяжку форму ПМС [6, с. 136]. При цьому суддя зазначив, що обвинувачена через ПМС діяла в умовах виняткових обставин. Подібним чином вирішена доля й С. Сміт, яка була звинувачена за двома пунктами: погроза вбивством поліцейському та носіння зброї [7]. Цікаво, що саме соціальні наслідки можливості звільнення через доведення стану ПМС, й стали на заваді іншого варіанту вирішення цього питання, бо на думку судів, подібний підхід зробить жінок невразливими до вимог закону [8]. Нарешті, у справі 17-річної Г. Рейнолдс, яка вбила власну матір та намагалась створити враження пограбування, адвокати довели її перебування у стані ПМС, наслідком чого стала нетривала втрата пам'яті. У підсумку апеляційний суд засудив Г. Рейнолдс до умовного покарання з обов'язковим відвідуванням психіатра [9]. Подібним чином ставляться до цієї проблеми й суди Канади та США, обмеженою є практика Австралії та Тасманії [10].

Одночасно з розширенням судової практики, почали активізуватися дослідники, метою яких стало спростування теорії впливу ПМС на поведінку жінок-правопорушниць. Саме остання позиція і була покладена в основу ставлення до ПМС в країнах пострадянського простору та Україні. При цьому ключовим аргументом визнавалось те, що врахування ПМС у кримінальному процесі підриває (мовою оригіналу – І. Я.): «завоевание женщин в борьбе за экономическое, социальное и политическое равенство» [11].

Альтернативи у дослідженнях можна пояснити лише тим, що проблема ПМС із суто фізіологічної (біологічної) стала фактично переростати у соціальне питання, що, на наш погляд, лише гальмує подальші дослідження й стає на заваді поширення реальних та достовірних результатів. Якщо ПМС існує – то усіх жінок можна звільнити від кримінальної відповідальності? Що ж це буде? Водночас, такі твердження покладають усю провину за дії жінок на ПМС – і це стигматизація!

Тут слід звернути увагу іще на таку обставину. Побоювання можливих "негативних" наслідків офіційного визнання впливу ПМС на поведінку жінки гальмують об'єктивні дослідження у цій сфері. Здійснений аналіз існуючих напрацювань показав, що останні з них датовані початком 2000 років і з цього моменту всі висновки (як прихильників, так і противників існування цієї проблеми) базуються на застарілих та таких, що не оновлюються, даних. А за такого підходу навряд чи можна встановити істинність або хибність положень щодо впливу цієї біологічної ознаки на кримінальну поведінку жінок.

Приміром, у кримінологічній науці доволі сталою є думка, що освіта та родина є одними з факторів, які позитивно впливають на кримінальну поведінку людини. Однак стосовно жінок вони виступають чинниками виникнення ПМС, який, у свою чергу, може стати підґрунтям вчинення правопорушення. І хоча передменструальний синдром та його форми трапляються в жінок будь-якого репродуктивного віку, а кризова форма захворювання достовірно частіше трапляється в осіб 35-44 років, жінки з ПМС, зокрема, мають тенденцію до підвищеної кількості розлучень, при цьому особливо достовірна

асоціація з частотою розлучень встановлена в жінок із нейропсихічною формою захворювання. При цьому саме вищу освіту та інтелектуальну зайнятість розглядають як маркери підвищеного ризику передменструального синдрому. Вища освіта підвищує ризик виникнення передменструального синдрому в 1,6 рази, а розвитку нейропсихічної форми хвороби – в 1,77 рази (курсив мій – І.Я.). До факторів ризику виникнення ПМС відносять також й наступні ознаки: європеїдна раса, проживання у великих промислових та адміністративних центрах, інтелектуальне навантаження, пізній репродуктивний вік, наявність стресових ситуацій, часті вагітності або їх відсутність, наявність ПМС у сестриблизнюка, наявність викиднів, абортів, післяпологова депресія, запальні захворювання геніталій, нейроінфекція, черепно-мозкові травми, нейро-обмінні захворювання та ін. [12–14]. Звідси можемо припустити, що вірогідність вчинення кримінальних правопорушень жінками, які за іншими критеріями визнають цілком законослухняними, зростає, а точніше – виникають об'єктивні передумови для їх негативної поведінки. І такі жінки потребують специфічного ставлення та окремих програм профілактики правопорушень, заснованих на медичних аспектах проблеми.

Водночас дослідження вказують на значну поширеність ПМС, у зв'язку з чим неврахування впливу цього синдрому на поведінку жінки може призвести до вкрай негативних наслідків, особливо, на тлі недостатньої вивченості. Так, дані про частоту ПМС, які наводяться у літературі, значно розходяться (від 20% до 80%), що, безперечно, пов'язано з контингентом обстежених і критеріями, які використовуються в його діагностиці [15–16]. Частота ПМС не залежить від етнічних і культуральних особливостей. За даними сучасних епідеміологічних досліджень ПМС є одним з найпоширеніших захворювань в світі серед жінок репродуктивного віку [17]. Ті чи інші його прояви відмічають до 95% менструюючих жінок в популяції, понад 35% з них вдаються до прийому медикаментів для полегшення свого стану або звертаються за допомогою до лікарів, 4-5% жінок страждають від гострих проявів ПМС, що призводить до втрати працездатності [18–19]. У віці до 30 років частота ПМС становить близько 20 %, а після 30 років ПМС зустрічається практично у кожній другій жінки. Раніше вважалось, що ПМС в основному спостерігається у жінок 30-ти – 40-ка років, однак останні дослідження встановили можливість розвитку ПМС серед підлітків та жінок пременопаузального віку [20–22].

Як визначено у Клінічних протоколах з акушерської та гінекологічної допомоги, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 31 грудня 2004 р. № 676 (з подальшими змінами й доповненнями), ПМС – це функціональний розлад центральної нервової системи під впливом несприятливих екзо- чи ендогенних факторів на тлі набутої або вродженої лабільності гіпоталамо-гіпофізарно-оваріальної системи. У складі ПМС-розладів виділяють, поміж іншим, наступні симптомокомплекси: а) психопатологічні порушення: емоційна лабільність; дратівливість; збудження; депресія; плаксивість; апатія; погіршення пам'яті; втомлюваність; слабкість; порушення формули сну (безсоння/летаргія); суїцидальні думки; відчуття страху, туги; порушення лібідо; гіперчутливість до звуків, запахів; б) неврологічні симптоми: головний біль (мігрень); запаморочення; дизкоординація рухів; гіперестезії; збільшення частоти/поява нападів епілепсії; кардіалгія/аритмія; збільшення частоти/поява нападів астми; явища вазомоторного риніту [23]. Усі наведені ознаки вказують на страждання особи психічними аномаліями, що визнається всіма дослідниками (як юристами, так і психіатрами) як підстава для зменшення осудності [24]. Звідси – ПМС з названими симптомокомплексами можна розглядати як об'єктивну підставу зменшення виду і розміру покарання чи взагалі звільнення від кримінальної відповідальності через зменшену осудність людини.

Базуючись на викладеному, можемо констатувати, що у сучасній теорії кримінального права та практиці кримінального судочинства не завжди дотримується

принцип об'єктивності при з'ясуванні й дослідженні певних проблемних питань. Виведення обговорення ПМС з медичної площини та зосередження суто на соціальних й кримінологічних аспектах цього явища (причому, виключно з позиції можливих наслідків для суспільства та кримінального судочинства в цілому), не дозволяє здійснити об'єктивну оцінку його ролі у механізмі злочинної поведінки. Тим самим, автоматично відкидається, можливо, один з ключових факторів, який впливає на вчинення кримінальних правопорушень жінками, з огляду на що запропоновані заходи запобігання цього виду злочинності ніколи не досягнуть поставленої мети (бо розроблятимуться для подолання зовсім інших чинників, які не здійснили і не здійснять вагомого впливу на поведінку особи).

Список використаних джерел

1. Deuster P.A., Tilahum A., Biological, social and behavioural factors associated with PMS. // Arch. Fam. Med. – 1999. – Vol. 8. – P. 122-128.
2. Greene R., Dalton K. The premenstrual syndrome // British Medical Journal. – 1953. – Vol. 1. – P. 1007–1014.
3. Dalton K. Premenstrual Syndrome Goes to Court. – London: Peter Andrew, Ohio 1990. – 164 p.
4. Психіатри визнали, що перед менструацією деякі жінки майже втрачають контроль над собою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/zdorovya/v-sshaznervovanih-pid-chas-pms-zhinok-viznali-psihično-hvorimi-316629.html>. – Заголовок з екрана.
5. Regina Vs. Sandie Craddock [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://prezi.com/26zl3xde29sw/regina-vs-sandie-craddock/>. – Заголовок з екрана.
6. Campbell F. Contours of Ableism: The Production of Disability and Ablednes: Palgrave Macmillan, 2009. – 246 p.
7. Regina v Smith (1982) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lawteacher.net/cases/criminal-law/automatism-cases.php>. – Заголовок з екрана.
8. Codification and the Criminal Law (Lecture 3) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://users.ox.ac.uk/~lawf0013/Lecture3.htm>. – Заголовок з екрана.
9. Nothing but the truth: At 17 Anna Reynolds was given life for murder. She's going back to prison next month, as a playwright. By Nick Curtis [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/nothing-but-the-truth-at-17-anna-reynolds-was-given-life-for-murder-shes-going-back-to-prison-next-1431062.html>. – Заголовок з екрана.
10. Easteal P. L. Women and Crime: Premenstrual Issues [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/228145096_Women_and_Crime_Premenstrual_Issues. – Заголовок з екрана.
11. Бартол К.. Психология криминального поведения [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://scibook.net/kriminalnaya-psihologiya-knigi/predmenstrualnyi-sindrom-pms-20820.html>. – Заголовок з екрана.
12. Татарчук Т.Ф. Діагностика, профілактика та лікування передменструального синдрому (методичні рекомендації) / Т.Ф. Татарчук, І.Б. Венцківська, І.С. Майдан. – К.: Нац. МА післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, Нац. МУ ім. О. О. Богомольця. , 2005. – 20 с.
13. Explorative evaluation of the impact of severe premenstrual disorders on work absenteeism and productivity / L.A. Heinemann, T.D. Minh, A. Filonenko [et al.] // Womens Health Issues. – 2010. – Vol. 20 (1). – P. 58-65.
14. Vigod S. N. Understanding and treating premenstrual dysphoric disorder: an update

for the women's health practitioner / S.N. Vigod, L.E. Ross, M. Steiner // *Obstet. Gynecol. Clin. North. Am.* – 2009. – Vol. 36 (4). – P. 907- 924.

15. Передменструальний синдром (сучасні аспекти патогенезу, клініки, діагностики і лікування): Методичні рекомендації для лікарів акушерів-гінекологів, сімейних лікарів, терапевтів, невропатологів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mir-farm.ua/publication/upload/6/5/PMS.pdf>. – Заголовок з екрана.

16. Нейроендокринная патология в гинекологии и акушерстве: Руководство для врачей / И.А. Гилязутдинов, З.Ш. Гилязутдинова, И.М. Боголюбова и др. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kingmed.info/knigi/Endokrinologia/book_1966/Neyroendokrinnaya_patologiya_v_ginekologii_i_akusherstve-Gulyazutdinov_IA_Gilyazutdinova_ZSh-2006-doc. – Заголовок з екрана.

17. Campbell EM, Peterkin D, O'Grady K, Sanson-Fisher R. Premenstrual symptoms in general practice patients. Prevalence and treatment // *J Reprod Med.* – 1997. – Vol. 42. – P. 637-646.

18. Современная концепция предменструального синдрома / П. Н. Веропотвелян [и др.] // *Здоровье женщины.* – 2015. – № 6. – С. 22-28.

19. Chawla A, Swindle R, Long S, Kennedy S, Sternfeld B. Premenstrual dysphoric disorder: is there an economic burden of illness? // *Med Care.* – 2002. – Vol. 40. – P. 1101-1112.

20. Манухин И.Б. Клинические лекции по гинекологической эндокринологии // И. Б. Манухин, Л. Г. Тумилович, М. А. Геворкян. – М.: МИА, 2001. – 247 с.

21. Angst J, Sellaro R, Stolar M, Merikangas KR, Endicott J. The epidemiology of perimenstrual psychological symptoms // *Acta Psychiatr Scand.* – 2001. – Vol. 104. – P. 110-116.

22. Пахаренко Л. В. Досвід диференційованого підходу до лікування різних форм передменструального синдрому / Л. В. Пахаренко // *Галицький лікарський вісник.* – 2015. – Т. 22. – № 4. – ч. 2. – С. 45-48

23. Наказ Міністерства охорони здоров'я № 676 від 31.12.2004 «Про затвердження клінічних протоколів з акушерської та гінекологічної допомоги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://z-l.com.ua/ru/new319#pms>. – Заголовок з екрана.

24. Балабанова Л. М. Судебная психология (вопросы определения нормы и отклонений). – Д.: Сталкер, 1998. – 432 с.

Янчук О. Б.,

директор Департаменту пробації
Міністерства юстиції України

ПРОБАЦІЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

5 лютого 2015 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про пробацію».

Закон України «Про пробацію» було розроблено з урахуванням міжнародного та європейського досвіду пробації. Таким чином Верховна Рада України схвалила реальний крок у сфері наближення юстиції України до міжнародних стандартів і впровадження у державі принципово нової системи заходів кримінально-правового характеру, покликаних у першу чергу забезпечити безпеку суспільства.

Разом з тим, прийняття зазначеного Закону створило лише початок формуванню стратегії створення та розвитку національної моделі пробації в Україні.

Основні напрями створення та розвитку національної моделі пробації закріплено у Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на

2015-2020 роки, схваленої Радою з питань судової реформи (протокол засідання від 17.03.2015 № 4), що була схвалена Указом Президента України від 20.05.2015 № 276/2015.

Відповідно до зазначеної Стратегії створення та розвиток пробації є складовою реформування системи юстиції в Україні, яка забезпечує (5.11) Підвищення ефективності попередження злочинів і реабілітації засуджених та вдосконалення системи виконання покарань та передбачає розробку нормативної та інституційної бази для надання послуг пробації, а також перепрофілювання та навчання співробітників пенітенціарної служби для створення повноцінної сучасної служби пробації; забезпечення технічної бази для функціонування служби пробації.

Ураховуючи тему сьогоднішньої конференції зупинюся на окремих напрямках створення та розвитку національної моделі пробації.

По-перше – створення нормативно-правової бази функціонування пробації.

Незважаючи на те, що Закон України «Про пробацію» було введено у дію ще 28 серпня 2015 року процес урегулювання його положень в інших законодавчих актах виявився складним і тривав більше року.

Пропозиції до законодавчих змін, пов'язаних з уведенням в дію Закону України «Про пробацію» були зареєстровані у Верховній Раді України 10.08.2015 за № 2490а.

Довгоочікуваний Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» був прийнятий Верховною Радою України 7 вересня цього року (№ 1492-VIII) та набрав чинності 8 жовтня цього року.

Відсутність законодавчих змін не зупинила заходи із створення пробації. У цей період, розроблялися інструменти пробації та методики пробаційної діяльності, створені навчальні програми для персоналу пробації, започатковано навчальний процес, на базі пілотних проектів відпрацьовувалися форми пробаційної роботи.

Тим не менше, відсутність змін до законодавства не дозволяла реалізувати усі функції, передбачені Законом України «Про пробацію» за виключенням виконання покарань, альтернативних позбавленню волі, а також створити структуру підрозділів пробації.

На теперішній час законодавчі зміни дозволяють ввести у дію повноцінну систему пробації, визначену Законом України «Про пробацію».

Коротко зупинюся на основних змінах, які внесені до інших законів для забезпечення впровадження Закону України «Про пробацію».

Зазначені законодавчі зміни урегульовують законодавчі норми, пов'язані із застосуванням функцій пробації, у першу чергу в кримінальному, кримінально-виконавчому та кримінальному процесуальному законодавстві.

Зокрема, у законодавстві визначаються повноваження уповноваженого органу з питань пробації, що дозволило розпочати процес створення структури підрозділів пробації.

У повноваженнях органів з питань пробації закріплено забезпечення основних функцій пробації, пов'язаних із:

- здійсненням (пробаційного) нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання у виді позбавлення або обмеження волі;
- виконанням покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;
- реалізацією пробаційних програм;
- проведенням соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію;
- здійсненням заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення.

Варто звернути увагу, що згідно Прикінцевих положень норми, що стосуються

пробаційних програм вводяться у дію з 1 січня 2018 року.

Зазнали певних змін обов'язки, що можуть покладатися судом на осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Зокрема, решта обов'язків, що зазначені частиною 2 статті 76 може покладатися на розсуд суду.

Перелік таких обов'язків доповнено новими обов'язками щодо:

– працевлаштування (або зареєструватися по безробіттю в органах зайнятості населення);

– реалізації заходів пробаційних програм;

– а також вчинення за рішенням суду певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля.

Варто звернути увагу на останній з перелічених обов'язків, який за умови належної взаємодії суду та пробації на етапі судового розгляду кримінальної справи розкриває можливості для застосування широкого кола ефективних заходів і санкцій у громаді.

Внесена низку змін у норми щодо порядку виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, що урегульовують проблемні питання, пов'язані з процедурами контролю за поведінкою правопорушників; підставами та порядком застосування санкцій у процесі відбування таких покарань.

У законодавстві з'явилася нова норма, яка дозволяє суду змінювати обов'язки, покладені на осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням у разі об'єктивної неможливості виконувати такі норми.

При розробці законодавчих змін найбільш складним і дискусійним був процес уведення до кримінального процесу норм, пов'язаних з підготовкою досудової доповіді.

У кримінальному процесі чітко визначено статус досудової доповіді такими нормами:

– досудова доповідь не може використовуватися у кримінальному провадженні як доказ винуватості обвинуваченого у вчиненні злочину (ч. 5 ст. 314 (1));

– при ухваленні вироку досудова доповідь приймається судом до відома (абз. 7 ч. 1 ст. 368 КПК);

– досудова доповідь долучається до матеріалів кримінального провадження (ч. 6 ст. 314(1) КПК).

Основні положення щодо складання досудової доповіді визначають порядок її підготовки, а саме:

– за власною ініціативою суду або за клопотанням обвинуваченого, його захисника чи законного представника, чи за клопотанням прокурора;

– за дорученням суду, викладеному в ухвалі суду, яка постановлена у підготовчому судовому засіданні (або у судовому засіданні – у разі зміни ступеня тяжкості злочину з тяжкого чи особливо тяжкого на менш тяжкий злочин, передбачений ч. 2 ст. 314 КПК);

– представником персоналу органу пробації, якому надано статус учасника судового провадження та учасника кримінального провадження;

– у строк, визначений судом в ухвалі суду;

– щодо категорій обвинувачених, які мають певні ознаки, визначені законом.

Ознаки, за яких досудова доповідь складається або не складається, визначаються ч. 2 ст. 314(1):

– щодо неповнолітніх обвинувачених – складається незалежно від тяжкості вчиненого злочину (за виключенням випадків наявності підстав для застосування примусових заходів виховного характеру);

– щодо повнолітніх – складається відносно обвинувачених у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, або тяжкого злочину, нижня межа санкції якого не перевищує п'яти років позбавлення волі.

Не складається у випадках наявності клопотань про звільнення від кримінальної відповідальності, застосування примусових заходів медичного характеру, ухвалення судових рішень про затвердження угод про примирення або про визнання вини, а також щодо осіб, які відбувають покарання у місцях позбавлення та обмеження волі або вчинили повторний злочин у період невідбутої частини покарання після умовно-дострокового звільнення.

У разі зміни ступеня тяжкості злочину з тяжкого чи особливо тяжкого на злочин, передбачений частиною другою статті 314 цього Кодексу, суд за власною ініціативою або за клопотанням осіб, передбачених частиною п'ятою статті 314 цього Кодексу, постановляє ухвалу про складання досудової доповіді з зазначенням строку її підготовки та відкладає судовий розгляд (ч. 5 ст. 338 КПК).

Крім того, у кримінальному процесі закріплюється низка прав і обов'язків обвинуваченого та представника персоналу пробації у процесі підготовки досудової доповіді.

Так, обвинувачений має право брати участь у підготовці досудової доповіді, подавати свої зауваження та уточнення до тексту досудової доповіді.

Представник персоналу пробації для підготовки досудової доповіді має можливість:

- як викликати обвинуваченого, так і відвідувати його за місцем проживання, перебування, роботи або навчання.

- відвідувати місця попереднього ув'язнення, якщо до обвинуваченого застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою;

- після призначення справи до судового розгляду – ознайомитися з матеріалами кримінального провадження, якщо заявить клопотання.

Право представника пробації отримувати інформацію про обвинуваченого від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів та громадян для підготовки досудової доповіді (п. 1 ч. 2 ст. 72(1)) межує з обов'язками не розголошувати будь-які відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків та не допускати розголошення в будь-який спосіб конфіденційної інформації, яку йому було довірено, або яка стала відома у зв'язку з виконанням обов'язків (п.п. 5,6 ч. 3 ст. 72 КПК).

Також представник персоналу пробації отримав право на забезпечення безпеки у випадках визначених Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Змінами до статті 6 Закону України «Про психіатричну допомогу» створено можливість передачі відомостей про стан психічного здоров'я особи та надання їм психіатричної допомоги (без її згоди або згоди її законного представника) для підготовки досудової доповіді.

Порядок реалізації положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» (що стосуються системи пробації) буде конкретизований у підзаконних нормативних актах, визначених Законом України «Про пробацію», які у даний час погоджуються Міністерством юстиції, а саме:

- Порядок розроблення та реалізації пробаційних програм (ч. 5 ст. 10 Закону) – Постанова Кабінету Міністрів України;

- Порядок складення досудової доповіді (ч. 5 ст. 9 Закону) – наказ Мінюсту;

- Порядок здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими (ч. 2 ст. 10 Закону) – наказ Мінюсту;

- Положення про організацію діяльності волонтерів пробації (ч. 4 ст. 20) – наказ Мінюсту;

- Порядок взаємодії органу пробації та державних органів під час здійснення

заходів пенітенціарної пробації (ч. 3 ст. 11 Закону) – зміни до спільного наказу Мінюста, Мінсоцполітики, МОН, МОЗ та МВС «Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, органу пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк»;

– Порядок взаємодії підрозділів пробації та центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, служб у справах дітей у заходах, які вживаються щодо дітей, які обвинувачуються або визнані винними у порушенні кримінального законодавства (ч. 7 ст. 12 Закону) – спільний наказ Мінюсту та Мінсоцполітики.

Що стосується найближчих перспектив додаткових законодавчих змін у сфері пробації, варто зазначити, що Стратегією розвитку пробації передбачено законодавчі зміни, пов'язані із застосуваннями пробації до умовно-дostroково звільнених осіб.

Разом з тим, це питання передбачає більш широке коло змін, пов'язаних із зміною інституту застосування дострокового звільнення у цілому.

Звичайно, що стосується подальшої розробки нормативно-правової бази пробації та визначення процедур її реалізації ми розраховуємо на експертну та технічну підтримку з боку науковців та експертів.

Як показує практика найбільш ефективними формами такої співпраці є запровадження партнерських пілотних проектів.

РЕЗОЛЮЦІЯ
міжнародної науково-практичної конференції
«Актуальні проблеми модернізації законодавства та освіти в умовах
євроінтеграційного поступу України»
(27-28 жовтня 2016 р.)

У роботі конференції взяли участь 539 осіб: представники Міністерства юстиції України, Міністерства освіти і науки України, Міжнародного Червоного Хреста, Норвезької місії з питань верховенства права в Україні, Благодійної організації «Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ/СНІД», Департаменту з питань помилування Адміністрації Президента України, Громадських правозахисних організацій, Чернігівської обласної державної адміністрації, вищих навчальних закладів.

Відзначаючи важливість напрацювань конференції щодо вирішення актуальних проблем модернізації пенітенціарного законодавства, вдосконалення професійної освіти та підготовки пенітенціарних працівників всіх рівнів, покращення менеджменту установ виконання покарань, учасники конференції вважають за необхідне:

1. Посилити в Академії Державної пенітенціарної служби наукові дослідження в напрямі вдосконалення та запровадження методики підготовки та оцінювання системи пенітенціарного менеджменту, пошуку шляхів оптимізації адміністративного апарату та кадрового оновлення на всіх рівнях пенітенціарної системи.

2. Академії Державної пенітенціарної служби у процесі професійної підготовки використовувати рішення Європейського суду з прав людини, Комітету проти тортур щодо України.

3. Розвивати всебічні наукові та освітні зв'язки Академії Державної пенітенціарної служби з галузевими підрозділами Організації Об'єднаних Націй, експертами Ради Європи, іншими міжнародними інституціями, Міністерством юстиції України, Міністерством освіти і науки України, вітчизняними й зарубіжними вищими навчальними закладами, громадськими та правозахисними організаціями з метою формування нової парадигми кримінально-виконавчих (пенітенціарних) правовідносин в контексті міжнародних вимог дотримання прав людини, поводження із засудженими та ув'язненими, гідної соціальної захищеності пенітенціарного персоналу.

4. Сприяти підвищенню якості освіти в Академії Державної пенітенціарної служби шляхом вдосконалення освітньої, практичної та наукової підготовки курсантської молоді, формування у них фахових компетентнісних навичок поводження з ув'язненими, надання допомоги засудженим на шляху їх реінтеграції у суспільство, володіння управлінськими компетентностями.

Запроваджувати в освітній процес програми, що сприяють формуванню набору компетентностей, необхідних для роботи з уразливими категоріями засуджених, виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі.

5. Розробляти пропозиції щодо вдосконалення певних напрямів державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, що спрямовані на імплементацію європейських та міжнародних стандартів у галузі захисту прав людини, поводження із засудженими та ув'язненими, управління органами та установами виконання покарань, які в узагальненому вигляді подавати до відповідних органів державної влади.

6. Активізувати вивчення позитивного зарубіжного досвіду функціонування пенітенціарних систем, моніторингу втілення інформаційних програм і технологій в пенітенціарний менеджмент, органів пробації та моделей і методів реінтеграції засуджених у суспільство, а також досвіду щодо програм формування компетентностей професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації, здобуття вищої освіти, пенітенціарного менеджменту.

7. Брати участь у розробленні організаційних, управлінських та методичних заходів Міністерства юстиції України з метою створення повноцінної служби пробації в Україні.

8. Під час формування освітніх програм підготовки фахівців перевагу надавати практико-орієнтованому підходу, впроваджувати до системи відомчої освіти тренінгові компоненти, сучасні технології та методики компетентнісного навчання; ліцензування освітньої діяльності відомчих навчальних закладів проводити з урахуванням інтересів та потреб органів і установ виконання покарань згідно з вимогами чинного законодавства.

RESOLUTION
of international scientific practical conference
URGENT ISSUES OF MODERNIZING LEGISLATION AND EDUCATION IN THE
CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESS OF UKRAINE
(October, 27-28, 2016)

More than 537 people took part in the conference: representatives of the Ministry of Justice of Ukraine, the Ministry of Education and Science of Ukraine, International Red Cross, Norway mission on the rule of law in Ukraine, Charity organization «All Ukrainian people network, who have HIV/AIDS», the Department on mercy in the Administration of the President of Ukraine, Public organizations of human rights protection, Chernihiv regional state administration and higher educational institutions.

Taking into account the importance of the conference issues on solving urgent problems of modernizing the penitentiary legislation, the improvement of professional training and education of penitentiary personnel of all levels, and penal institutions management, the participants of the conference consider the following issues important:

1. To improve scientific researches in the field of training methods and assessment of the penitentiary management system at the Academy of the state penitentiary service, to find more effective ways of work in the administrative apparatus and the staff renewal at all levels of the penitentiary system.

2. To use the resolutions of European court on human rights, the Committee against tortures as to Ukraine in the professional training process at the Academy of the state penitentiary service of Ukraine.

3. To develop all-round scientific and educational contacts of the Academy with the UN branch bodies, experts from the European Council, other international institutions, the Ministry of Ukraine, the Ministry of Education and Science of Ukraine, national and foreign higher educational institutions, public organizations on human rights protection, to form a new paradigm of criminal and executive legal relations according to international demands for human rights guarantee, convicts' treatment and confinement, proper social penitentiary personnel protection.

4. To raise the educational quality at the Academy by means of improving cadets' educational, practical and scientific training, forming their professional skills in the process of convicts' treatment, giving assistance to convicts on their way to reintegration into society, obtaining knowledge on the penitentiary management. To implement programmes, that promote forming skills and competences, necessary for work with convicts of vulnerable categories and uncustodial penalties into educational process.

5. To make proposals as to improvement of specific trends to the state policy in the field of criminal punishment and probation, that are directed at the implementation of European and international standards of European and international standards in human rights protection, treatment of convicts and improving management at penitentiary organs and institutions.

6. To study positive foreign experience of the penitentiary systems functioning, monitoring the implementation of information programmers and technologies into penitentiary management of the probation bodies, models and methods of convicts reintegration into the society as well as the experience as to the programmes of competences forming in professional training, staff qualification development, getting higher education and penitentiary management.

7. To participate in working out organizational managerial and methodical activities organized by the Ministry of Justice of Ukraine in order to establish the perfect Probation Service in Ukraine.

8. While making the educational programmes for professional training, practical and oriented approach should be given the priority, to implement training components, modern technologies and methods of competence training into the system of education, licensing the educational activities and institutions should be conducted taking into account the interests and needs of penal institutions bodies according to the requirements of the valid legislation.

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНІ СЛОВА	3
ВСТУПНЕ СЛОВО	5
<i>Андрій В. М.</i> ГАРМОНІЗАЦІЯ ТА УНІФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА	6
<i>Аніщенко В. О.</i> ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ ЯК ІНСТРУМЕНТ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	8
<i>Андрущенко Т. С.</i> АЛІМЕНТНИЙ ДОГОВІР ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДИТИНИ НА УТРИМАННЯ	11
<i>Адморок В. А.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО МІСЦЕ ПОХОВАННЯ Д. ГОВАРДА В УКРАЇНІ	14
<i>Аніщенко Ю. Л.</i> ОСОБЛИВОСТІ РЕІНТЕГРАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ЖІНОК В УКРАЇНІ	16
<i>Бабанін С. В.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ СКЛАДАННЯ ПОКАРАНЬ ТА ЗАРАХУВАННЯ СТРОКУ ПОПЕРЕДНЬОГО УВ'ЯЗНЕННЯ	19
<i>Баляснікова Т. І., Ігнатович Т. З.</i> ПРОЕКТ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ	21
<i>Беньковський С. Ю.</i> КОНЦЕПЦІЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	23
<i>Билялов Б. С.</i> ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРОХОЖДЕНИЕ ТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ ИЛИ ЭКСТРЕМИСТСКОЙ ПОДГОТОВКИ ПО УГОЛОВНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ ЗАРУБЕЖНЫХ ГОСУДАРСТВ	26
<i>Боднар І. В., Кондратов Д. Ю.</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ	34
<i>Бондаренко О. А.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЖИМУ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	37
<i>Бондарєва К. В.</i> ПРОБЛЕМНІСТЬ У ЗАСТОСУВАННІ ДО ЗАСУДЖЕНИХ СТ. 391 КК УКРАЇНИ	40
<i>Борець Ю. В.</i> ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	42
<i>Будола О. Т.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДОБОРУ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ	43
<i>Валєєв Р. Г.</i> ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ І ПРОБАЦІЇ	45
<i>Вдовенко О. І.</i> ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ ЮРИДИЧНОГО ПРОФІЛЮ	48
<i>Віговський В. Л., Єсипенко О. Г.</i> РОЛЬОВА ГРА ЯК МЕТОД АКТИВНОГО НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ ТА СТУДЕНТІВ	50

Воляннюк Н. Ю. ДОВІРА ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ДЕТЕРМІНАНТА БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ	53
Воронко І. В. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ	55
Гайдук Б. П. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКЛАДАННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ	59
Галат Ю. В. ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНСЬКИХ ПРАЦІВНИКІВ- МІГРАНТІВ	61
Гетта В. Г. РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ – АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ	64
Голоборотько Д. Є. ВИТОКИ СЛУЖІННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ СЕРЕД ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОБАЦІЇ	65
Головач А. А., Сорокопуд В. Б., Авдеева А. С. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМ ПРИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ ТА США	67
Гончаренко О. Г. ДО ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНІВ І УСТАНОВ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ	69
Гужва О. І. ОСОБЛИВОСТІ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ УРАЗЛИВИХ ГРУП ЗАСУДЖЕНИХ, ЯКІ ГОТУЮТЬСЯ ДО ЗВІЛЬНЕННЯ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	72
Гула Л. Ф. ПЕНІТЕНЦІАРНА ПОЛІТИКА У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННИМ ЛІДЕРАМ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ	74
Гумін О. М. АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМКІВ РЕФОРМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ І УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ	77
Гурин О. О. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ТА ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	81
Гута С. С. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ, ЗУМОВЛЕНИХ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИМИ ЧИННИКАМИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	84
Дейнеко С. М., Могильний Ф. В., Ребенок В. П. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	86
Денисов С. Ф., Коваленко Н. О. МОРАЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ	88
Денисова Т. А. ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА: ПРИМАРА ЧИ МОЖЛИВІСТЬ ЗДІЙСНИТИ ЯКІСНЕ НАВЧАННЯ, САМОВДОСКОНАЛЕННЯ Й САМОВИХОВАННЯ ОСОБИ	90
Довгопола О. В. ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ОСВІТУ ЛАТВІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	93

<i>Доній Н. Є.</i> ВТРАТА ІНДИВІДОМ БАЖАННЯ РОЗТАЄМНИЧУВАТИ ЗНАННЯ ЯК ПИТАННЯ ДЛЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ	95
<i>Дрижак В. В.</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СЛУЖБИ ПРОБАЦІЇ У ШВЕЦІЇ	97
<i>Дука О. А., Григоренко А. М.</i> ВИСОКІ СТАНДАРТИ НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ – ОСНОВА ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ	99
<i>Єрмак С. М.</i> В'ЯЗНИЦЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ	104
<i>Житник Г. В.</i> ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ	106
<i>Завацька Л. М.</i> ГЕЙТКІПІНГ ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЛІТНИМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У КОНФЛІКТІ ІЗ ЗАКОНОМ	109
<i>Заковирко А. Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТА СКЛАДУ УХИЛЕННЯ ВІД ПРИЗОВУ ЗА МОБІЛІЗАЦІЮ	111
<i>Зливко С. В.</i> СУЧАСНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	112
<i>Исаков П. Н.</i> ТРУД ОСУЖДЕННЫХ К ЛИШЕНИЮ СВОБОДЫ В УКРАИНЕ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ И В 1920-Х ГОДАХ: ИСТОРИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ	114
<i>Іваньков І. В.</i> ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ГОЛОВНОГО ТЮРЕМНОГО УПРАВЛІННЯ	117
<i>Івашев Є. В., Коваленко Д. А.</i> ДИНАМІЧНА БЕЗПЕКА – НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЗАСУДЖЕНИХ (УВ'ЯЗНЕНИХ) ТА ПЕРСОНАЛУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ І СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРІВ	121
<i>Івашева Т. В.</i> ВИПРАВЛЕННЯ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНОГО – КЛЮЧОВА МЕТА РОБОТИ ПЕНІТЕНЦІАРИСТІВ	123
<i>Камишова В. В.</i> ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ПРАВОВА СИСТЕМА	126
<i>Карелін В. В.</i> ПРОБЛЕМИ КОНЦЕПЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	128
<i>Кернякевич-Танасійчук Ю. В.</i> КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА ПОЛІТИКА КИЇВСЬКОЇ РУСИ	130
<i>Кирюшко О. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО АРЕШТУ З УТРИМАННЯМ НА ГАУПТВАХТІ ЯК ВИДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ, ЩО ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	132
<i>Кисельов Д. В.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ОМБУДСМЕНА З ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	134

Кисельова М. С. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ГЕРОНТОЛОГІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	136
Кобзар В. В. ВИЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ДКВС УКРАЇНИ В СКЛАДОВОМУ КОНТЕКСТІ ЙОГО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ	138
Кожан В. В. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	140
Козловська Н. А. ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНЬОЇ МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	142
Колб О. Г., Василюк І. М. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ГУМАННОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗАСУДЖЕНИХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ В УКРАЇНІ	145
Колб І. О., Лиховицький Я. О. ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ КОЛОНІЙ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	147
Копотун І. М. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ВТРАТОЮ ОСОБОЮ СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕЧНОСТІ	148
Крикушенко О. Г. СУЧАСНИЙ ЗМІСТ ЗЛОЧИННОЇ СУБКУЛЬТУРИ	150
Крупко Я. М. ЗНАННЯ ЕТАПІВ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ РОЗПОДІЛУ КОШТІВ МІЖ БЮДЖЕТАМИ – ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ	152
Кузнєцов О. О., Кирієнко Д. М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ	154
Кучук А. М. ВПЛИВ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧУ ПОЛІТИКУ В УКРАЇНІ	156
Леоненко Т. Є. ДЕЯКІ ПИТАННЯ АНАЛІЗУ УЯВЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ЖЕРТВУ ЗЛОЧИНУ, ВЧИНЕНОГО НА РЕЛІГІЙНОМУ ГРУНТІ, ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	158
Лепеха А. Г. РОЛЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ТА УВ'ЯЗНЕНИХ	160
Ложкін Г. В. КОНФЛІКТНІ ДЖЕРЕЛА ПРОФЕСІЙНОГО МАРГІНАЛІЗМУ	164
Лошицький М. В. ЗМІСТ ТА НАПРЯМИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	167
Любич О. А. ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ КОДИФІКАЦІЇ ТА УКЛАДЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПОКАРАННЯ В АРМІЇ У ХVІІІ ст.	172

Марисюк К. Б. ПИТАННЯ ГУМАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ У БАНГКОКСЬКИХ ПРАВИЛАХ 2010 РОКУ	175
Микитенко М. С. СУПРОВІД НЕПОВНОЛІТНЬОГО КЛІЄНТА ПРОБАЦІЇ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ	176
Михайлик Д. О. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ПРОЦЕСІ	178
Мозговий В. І. ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДКВС	180
Мотильов І. Г. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНИХ В УКРАЇНІ	182
Мірошниченко О. М. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ВЧИНЕННЯ ПОВТОРНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ З МЕТОЮ ПСИХОКОРЕКЦІЇ ПОВЕДІНКИ	185
Мукишменко А. П. ОКРЕМІ ПРАКТИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ	187
Надієнко О. І. ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ	190
Назарина А. Г. ІЗ ІСТОРІЇ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТОРГІВЛІ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.	192
Назарко С. О. ОСВІТЯНСЬКА ПОЛІТИКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПОБУДОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ	195
Настояща У. В. АДАПТАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	198
Николишин В. В. ВОЛОНТЕРСТВО: ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ФЕНОМЕНУ	200
Новосад Ю. О., Ремега В. В. ЗАПОБІГАННЯ НЕЛЮДСЬКОМУ ПОВОДЖЕННЮ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ – ОДНЕ З КЛЮЧОВИХ ЗАВДАНЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	203
Носенко В. А. ДО ПИТАННЯ ПРО ЖЕРТВУ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВАХ ЗАКРИТОГО ТИПУ	204
Олійник В. С. ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ	206
Олійник О. І. ДО ПИТАННЯ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	209
Пахомов І. В. ОСОБЛИВОСТІ ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ДКВС УКРАЇНИ	211

Пацуріна А. С. РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ УПОВНОВАЖЕНОГО З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ	214
Педорич А. В. ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАДАЧ У ПІДГОТОВЦІ КУРСАНТІВ-ПЕНІТЕНЦІАРИСТІВ	215
Пекарчук В. М. ПЕРСПЕКТИВИ ВПЛИВУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ПРОБАЦІЮ» НА СЕРЕДОВИЩЕ НЕПОВНОЛІТНІХ	219
Пивовар І. В. ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСОБАМИ, ЗАСУДЖЕНИМИ ДО ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	221
Пилипенко В. М. ТЕХНОЛОГІЯ ОТРИМАННЯ СТРИЖНЕВИХ ЕЛЕМЕНТІВ КОНСТРУКЦІЙ СПОРТИВНОГО, МЕДИЧНОГО ОБЛАДНАННЯ ТА ІНВЕНТАРІЮ ПЛЕТІЛЬНО-ПУЛТРУЗІЙНИМ МЕТОДОМ ФОРМУВАННЯ	224
Підвисоцький Р. М. ЕЛЕМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	225
Попружна А. В. ПОХОВАННЯ РОДИНИ ЛІЗОГУБІВ У ВОСКРЕСЕНСЬКІЙ ЦЕРКВІ СЕДНЕВА	227
Поцелуйко І. В. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ	229
Пралиев М. Д. УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ВОСПРЕПЯТСТВОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОКУРОРА И НЕИСПОЛНЕНИЯ ЕГО ЗАКОННЫХ ТРЕБОВАНИЙ ПО УГОЛОВНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	232
Прокопенко О. М. ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ НЕМАЙНОВОЇ ШКОДИ ЗА АВТОРСЬКИМИ ДОГОВОРАМИ	236
Пузирьов М. С. ПЕНІТЕНЦІАРНІ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ФІНЛЯНДІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЗАСАД ФУНКЦІОНУВАННЯ	238
Радисюк Я. А. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В США	241
Рибкало М. М. СУТНІСНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ПЕРСОНАЛУ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ	242
Романюк О. В. ВІДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ	244
Рябчинська О. П. ФАКТОР ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ВИПРАВНОЇ УСТАНОВИ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ	245
Самофалов Л. П., Самофалов О. Л. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ	247

Сахнік О. В. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ	250
Сидоренко Є. В. СУЧАСНІ МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ	253
Сикал М. М., Сорокіна І. С. РОЗШИРЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЩОДО НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ	254
Синявський С. М. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНОЇ СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ – УСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ РАДІОЕЛЕКТРОННОГО ЗАСОБУ	256
Сисенгалиєв К. А. АНАЛІЗ СОСТОЯННЯ ПРЕСТУПНОСТІ В РЕСПУБЛІКЕ КАЗАХСТАН	258
Скаков А. Б. ОРГАНІЗАЦІЯ МЕРОПРИЯТІЙ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ КОРРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПРАВОСУДІЯ	265
Сокол О. О. МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ, ЯКИЙ УХИЛЯЄТЬСЯ ВІД СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДІТЕЙ ТА КОШТІВ НА УТРИМАННЯ НЕПРАЦЕЗДАТНИХ БАТЬКІВ	274
Співак В. В. РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ ТА РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ	276
Стех Є. О. НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ	278
Стеценко І. М. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ ДО ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ ТА ПРОБАЦІЇ	281
Стоматов Е. Г. ВПЛИВ МАЛИХ ГРУП ЗАСУДЖЕНИХ НА ПРОЦЕС ЗАЛУЧЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПРАЦІ	284
Суворова С. Г. НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	287
Тарасова М. В. ПРИНЦИП ГУМАНІЗМУ ЯК ОСНОВА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАОХОЧЕННЯ І СТЯГНЕННЯ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ	289
Ткаченко А. В. ДО ПИТАННЯ ПРО СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 392 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	291
Ткаченко О. Г. ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОБРАЗУ ЩОДО ОСІБ РЯДОВОГО ТА НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ	293

Тогочинський О. М. РОЛЬ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ-ПЕНІТЕНЦІАРИСТІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	295
Торбєєв М. О. ПРИВАТНИЙ БІЗНЕС ЯК ОКРЕМИЙ СУБ'ЄКТ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	297
Третьяк А. І. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ	299
Третьяк О. С., Чебоненко А. С. ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ОДНА З УМОВ СПРИЯННЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ПРОБАЦІЇ	302
Фуркало С. С. ОСОБЛИВОСТІ РЕАДАПТАЦІЇ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	307
Царюк С. В. ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В АНГЛІЇ ТА УЕЛЬСІ	309
Циб І. С. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАК У СКЛАДАХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ	311
Циганок А. П. РОЛЬ ПРАКТИКИ ТА СТАЖУВАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ	314
Чебоненко С. О. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПЕРСОНАЛУ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ	316
Черезов Ю. О., Лисюк С. М., Пономар В. В. ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ЩОДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	320
Чорна О. В. СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ СУДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	323
Чувік Т. М. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАОХОЧУВАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	324
Чудик-Білоусова Н. І. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОВОДЖЕННЯ З ІНФОРМАЦІЄЮ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ	325
Шамрук Н. Б. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ШТРАФНИХ БАЛІВ ЯК АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ	328
Шамрук О. П. ОРГАНІЗОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ СПІВРОБІТНИКА ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ	330

Шевченко Д. М. РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ	333
Шкута О. О. ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗБУДОВИ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У ХХІ ст.	335
Шпортюк О. М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	337
Шумейко З. Є. ПРИНЦИПИ НАРОДНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНЦІВ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ МАТВІЯ НОМИСА	339
Шумна Л. П. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	341
Юнацький О. В. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОЗНАК ІНСЦЕНУВАННЯ ЗЛОЧИНУ	344
Якименко Л. Г. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПРОНИКНЕННЮ ЗАБОРОНЕНИХ ПРЕДМЕТІВ ДО УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	347
Яковець І. С. ВПЛИВ ОКРЕМИХ ФІЗІОЛОГІЧНИХ ОЗНАК ЖІНОК НА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ	349
Янчук О. Б. ПРОБАЦІЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	353
РЕЗОЛЮЦІЯ КОНФЕРЕНЦІЇ	358
RESOLUTION OF THE CONFERENCE	360

Для приміток

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ
ЗАКОНОДАВСТВА ТА ОСВІТИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО
ПОСТУПУ УКРАЇНИ**

**URGENT ISSUES OF MODERNIZING LEGISLATION
AND EDUCATION IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN
INTEGRATION PROCESS OF UKRAINE**

Матеріали

*міжнародної науково-практичної конференції
(Чернігів, 27–28 жовтня 2016 року)*

Матеріали подано в авторській редакції

Головні редактори – *Тогочинський О. М., Олійник О. І., Чебоненко С. О.*

Відповідальні редактори – *Пузирьов М. С., Аніщенко В. О., Іваньков І. В.*

Технічний редактор **О.М. Єрмоленко**

Підписано до друку 22.12.2016 р.

Формат 60x84/8. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman Суг.

Ум. друк. арк. 46,5. Ум. фарб.-відб. 46,5. Обл.-вид. арк. 43,26

Зам. 0167. Наклад 35 прим.

ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року
Тел. (0462) 972-664

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
14027, м. Чернігів, вул. Станіславського, 40